

SAVSAD

Savunma ve

Savaş Araştırmaları

Dergisi



THE JOURNAL OF DEFENCE AND WAR STUDIES

ISSN: 2718-0301
E-ISSN: 2718-0700

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/savsad>

Cilt / Volume : 34
Sayı / Number : 1
Yıl / Year : 2024

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
KARA HARP OKULU

SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi

BAŞ EDITÖR / CHIEF EDITOR

İbrahim Ethem ATNUR 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu,
Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye
*National Defence University, Military Academy,
Department of History Ankara, Türkiye*

EDITÖR / EDITOR

Yücel ÖZTÜRK 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu,
Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye
*National Defence University, Military Academy,
Department of History Ankara, Türkiye*

YARDIMCI EDITÖRLER / ASSISTANT EDITORS

Cengiz ÖZGÜN 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu,
Savunma Araştırmaları Bölümü, Ankara, Türkiye
*National Defence University, Military Academy,
Department of Defense Studies, Ankara, Türkiye*

Gizem ARSLAN 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu,
Yabancı Diller Bölümü, Ankara, Türkiye
*National Defence University, Military Academy,
Department of Foreign Languages, Ankara, Türkiye*

Mehmet GÜVEN 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu,
Temel Bilimler, Ankara, Türkiye
*National Defence University, Military Academy,
Department of Basic Sciences, Ankara, Türkiye*

MEDYA KOORDİNATÖRÜ / MEDIA COORDINATOR

Yasemin ULUÇAY 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu,
İstatistik Bölümü, Ankara, Türkiye
*National Defence University, Military Academy,
Department of Statistics, Ankara, Türkiye*

MEDYA KOORDİNATÖRÜ YARDIMCILARI / ASSISTANT MEDIA COORDINATORS

Yavuzhan DÖĞDÜ 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu,
Yabancı Diller Bölümü, Ankara, Türkiye
*National Defence University, Military Academy,
Department of Foreign Languages, Ankara, Türkiye*

Ali Can TATLI 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu,
Uluslararası İlişkiler Bölümü,
Ankara, Türkiye
*National Defence University, Military Academy,
Department of International Relations,
Ankara, Türkiye*

ALAN EDITÖRLERİ / FIELD EDITORS

Yahya YEŞİLYURT 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu,
Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye
*National Defence University, Military Academy,
Department of History, Ankara, Türkiye*

Emrah ÖZDEMİR 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu,
Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, Türkiye
*National Defence University, Military Academy,
Department of International Relations, Ankara, Türkiye*

Kemal EROĞLUER 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu,
Savunma Araştırmaları Bölümü, Ankara, Türkiye
*National Defence University, Military Academy,
Department of Defense Studies, Ankara, Türkiye*

Efdal AS 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu,
Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye
*National Defence University, Military Academy,
Department of History, Ankara, Türkiye*

Serkan YENAL 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu,
Uluslararası İlişkiler Bölümü,
Ankara, Türkiye
*National Defence University, Military Academy,
Department of International Relations,
Ankara, Türkiye*

Rukiye CAN YALÇIN 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu,
Savunma Araştırmaları Bölümü, Ankara, Türkiye
*National Defence University, Military Academy,
Department of Defense Studies, Ankara, Türkiye*

Mehmet ŞAHİN 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu,
Uluslararası İlişkiler Bölümü,
Ankara, Türkiye
*National Defence University, Military Academy,
Department of International Relations,
Ankara, Türkiye*

Mehmet Fatih BAŞ 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu,
Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye
*National Defence University, Military Academy,
Department of History, Ankara, Türkiye*

TÜRKÇE DİL EDITÖRLERİ / TURKISH LANGUAGE EDITORS

Ahmet Metehan ŞAHİN 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Türk
Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara, Türkiye
*National Defence University, Department of Turkish
Language and Literature, Military Academy,
Ankara, Türkiye*

Utku IŞIK 

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Türk
Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara, Türkiye
*National Defence University, Department of Turkish
Language and Literature, Military Academy,
Ankara, Türkiye*

İNGİLİZCE DİL EDITÖRLERİ / ENGLISH LANGUAGE EDITORS

Senem Büşra YILDIZ 

Millî Savunma Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü,
Ankara, Türkiye
*National Defence University, Department of
Foreign Languages, Ankara, Türkiye*

İrem Nur BOZKURT 

Millî Savunma Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü,
Ankara, Türkiye
*National Defence University, Department of
Foreign Languages, Ankara, Türkiye*

TÜRÜ / JOURNAL TYPE

Yaygın Süreli Yayın / Vernacular Publication

YAYIN ARALIĞI / PUBLICATION SCHEDULE

Altı Ayda Bir (Haziran-Aralık) / Semi-Annually (June-December)

YAYIN DİLİ / JOURNAL LANGUAGE

Türkçe, İngilizce / Turkish, English

BASKI / PRINTING

MSÜ Kara Harp Okulu Basımevi / TNDU Military Academy Printing House

YAYIN İDARE ADRESİ / CORRESPONDENCE:

SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi
MSÜ Kara Harp Okulu Dekanlığı Dikmen Cad.
06654 Bakanlık - ANKARA
Tel : (0312) 417 51 90 / 5301
E-posta : savsad@kho.msu.edu.tr
Web : https://savsad.kho.msu.edu.tr/
The Journal of Defence and War Studies © 2006 by
Kara Harp Okulu is licensed under CC BY-NC-ND 4.0



SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Türksel K. BENSGHİR ^{ID}

Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Ankara, Türkiye
Hacı Bayram Veli University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Faculty of Communication, Department of Business, Ankara, Türkiye

Yavuz ERÇİL ^{ID}

Başkent Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Ankara, Türkiye
Baskent University, Faculty of Communication, Department of Public Relations and Promotion, Ankara, Türkiye

Uğur GÜNGÖR ^{ID}

Başkent Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Ankara, Türkiye
Baskent University, Faculty of Communication, Department of Public Relations and Promotion, Ankara, Türkiye

Recep KARACAKAYA ^{ID}

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye
Istanbul Medeniyet University, Faculty of Letters, Department of History, İstanbul, Türkiye

Mustafa ÇOLAK ^{ID}

Samsun Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Samsun, Türkiye
Samsun University, Faculty of Political Science, Department of Political Science and Public Administration, Samsun, Türkiye

Hüsnü ÖZLÜ ^{ID}

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye
National Defence University, Military Academy, Department of History, Ankara, Türkiye

Ayşe KAYAPINAR ^{ID}

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye
National Defence University, Military Academy, Department of History, Ankara, Türkiye

Haldun YALÇINKAYA ^{ID}

TOBB ETÜ University, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, Türkiye
TOBB ETÜ University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political Science and International Relations, Ankara, Türkiye

Okan YEŞİLOT ^{ID}

Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye
Marmara University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, İstanbul, Türkiye

Edward J. ERICKSON ^{ID}

Marine Corps Üniversitesi, Tarih Bölümü, Virginia, Amerika Birleşik Devletleri
Marine Corps University, Department of History, Virginia, United States of America

Azmi YALÇIN ^{ID}

Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Adana, Türkiye
Cukurova University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business Administration, Management and Organization, Adana, Türkiye

Fatih YEŞİL ^{ID}

Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye
Hacettepe University, Faculty of Letters, Department of History, Ankara, Türkiye

Ali Merthan DÜNDAR ^{ID}

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Ankara, Türkiye
Ankara University, Faculty of Languages and History-Geography, Department of Eastern Languages and Literatures, Ankara, Türkiye

Hikmet ÖKSÜZ ^{ID}

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Trabzon, Türkiye
Karadeniz Technical University, Faculty of Letters, Department of History, Trabzon, Türkiye

Yavuz ASLAN ^{ID}

Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Erzurum, Türkiye
Ataturk University, Faculty of Letters, Department of History, Erzurum, Türkiye

Ferudun ATA ^{ID}

Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Konya, Türkiye
Selcuk University, Faculty of Letters, Department of History, Konya, Türkiye

Ali SATAN ^{ID}

Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye
Marmara University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, İstanbul, Türkiye

Musa QASIMLI ^{ID}

Azerbaycan Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bakü, Azerbaycan
Azerbaijan Caucasus University, Faculty of Sciences and Literature, Department of History, Baku, Azerbaijan

Sadık SARISAMAN ^{ID}

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Afyonkarahisar, Türkiye
Afyon Kocatepe University, Faculty of Sciences and Literature, Department of History, Afyonkarahisar, Türkiye

Oktay TANRISEVER ^{ID}

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, Türkiye
Middle East Technical University, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Department of International Relations, Ankara, Türkiye

Yelda Hatice ONGUN ^{ID}

Başkent Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, Türkiye
Baskent University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political Science and International Relations, Ankara, Türkiye



SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi

Bilal KARABULUT

Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, Türkiye

Hacı Bayram Veli University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations, Ankara, Türkiye

Toğrul İSMAYIL

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye

Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political Science and International Relations, Kahramanmaraş, Türkiye

Mesut UYAR

Antalya Bilim Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Antalya, Türkiye

Antalya Bilim University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political Science and International Relations, Antalya, Türkiye

İlyas KEMALOĞLU

Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye

Marmara University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, İstanbul, Türkiye

Asaf ÖZKAN

Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Tarih Bölümü, Erzurum, Türkiye

Ataturk University, Graduate School of Atatürk Principles and Revolution History, Department of History, Erzurum, Türkiye

Marziye MEMMEDLİ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye

Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations, Kahramanmaraş, Türkiye

Cenker Korhan DEMİR

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Gaziantep, Türkiye

Hasan Kalyoncu University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Department of Political Science and International Relations, Gaziantep, Türkiye

Ali Bilgin VARLIK

Arel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye

Arel University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations, İstanbul, Türkiye

Patricia J. SOHN

Florida Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölümü, Florida, Amerika Birleşik Devletleri

University of Florida, Department of Political Science, Florida, United States of America

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Ahmet ÖZCAN

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye

National Defence University, Military Academy, Department of History, Ankara, Türkiye

Jacob N. SHAPIRO

Princeton Üniversitesi, Kamu ve Uluslararası İlişkiler Okulu, New Jersey, Amerika Birleşik Devletleri

Princeton University, School of Public and International Affairs, New Jersey, United States of America

Mesut ÇAPA

Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye

Ankara University, Turkish Revolution History Institute, Department of History, Ankara, Türkiye

Necdet HAYTA

Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye

Gazi University, Faculty of Education, Department of History, Ankara, Türkiye

Selma YEL

Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye

Gazi University, Faculty of Education, Department of History, Ankara, Türkiye

Burhan SAYILIR

Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskişehir, Türkiye

Anadolu University, Faculty of Letters, Department of History, Eskişehir, Türkiye

Fırat PURTAŞ

Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, Türkiye

Hacı Bayram Veli University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations, Ankara, Türkiye

Süleyman TEKİR

Sinop Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Sinop, Türkiye

Sinop University, Faculty of Sciences and Literature, Department of History, Sinop, Türkiye

Alpaslan ATMANLI

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Makine Mühendisliği Bölümü, Ankara, Türkiye

National Defence University, Military Academy, Department of Mechanical Engineering, Ankara, Türkiye

Hüseyin KALEMLİ

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye

National Defence University, Military Academy, Military Academy, Department of History, Ankara, Türkiye

Mehmet ŞİMŞEK

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, Ankara, Türkiye

National Defence University, Military Academy, Department of Computer Engineering, Ankara, Türkiye

Onur BATTAL

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği Bölümü, Ankara, Türkiye

National Defence University, Military Academy, Department of Electronics and Communications Engineering, Ankara, Türkiye

Ayhan AYTAÇ

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Makine Mühendisliği, Ankara, Türkiye

National Defence University, Military Academy, Department of Mechanical Engineering, Ankara, Türkiye

Tuba EROĞLU AZAK

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, İnşaat Mühendisliği Bölümü, Ankara, Türkiye

National Defence University, Military Academy, Department of Civil Engineering, Ankara, Türkiye



SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi

Hasan ZÖĞ ^{ID}

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Temel Bilimler Bölümü, Ankara, Türkiye
National Defence University, Military Academy, Department of Basic Sciences, Ankara, Türkiye

HAKEM KURULU / ARBITRATION BOARD

Mustafa BEKMEZCİ ^{ID}

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Savunma Araştırmaları Bölümü, Ankara, Türkiye
National Defence University, Military Academy, Department of Defense Studies, Ankara, Türkiye

Mehmet Yaşar ERTAŞ ^{ID}

Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Sakarya, Türkiye
Sakarya University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, Sakarya, Türkiye

Ahmet YÜKSEL ^{ID}

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Sivas, Türkiye
Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Letters, Department of History, Sivas, Türkiye

İsmet ÜZEN ^{ID}

Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Çankırı, Türkiye
Çankırı Karatekin University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, Çankırı, Türkiye

Arif SARI ^{ID}

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye
National Defence University, Military Academy, Department of History, Ankara, Türkiye

Pınar FAYGANOĞLU ^{ID}

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Savunma Araştırmaları Bölümü, Ankara, Türkiye
National Defence University, Military Academy, Department of Defense Studies, Ankara, Türkiye

İsmet SARIBAL ^{ID}

Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Çankırı, Türkiye
Çankırı Karatekin University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, International Relations Department, Çankırı, Türkiye

Emre SARAL ^{ID}

Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye
Hacettepe University, Principles of Atatürk and Revolution History Institute, Department of History, Ankara, Türkiye

Özhan KAPICI ^{ID}

Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye
Hacettepe University, Principles of Atatürk and Revolution History Institute Department of History, Ankara, Türkiye

Güner DOĞAN ^{ID}

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Çankırı, Türkiye
Çankırı Karatekin University, Faculty of Letters, Department of History, Çankırı, Türkiye

Tülay KÖSEOĞLU ^{ID}

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye
National Defence University, Military Academy, Department of History, Ankara, Türkiye



SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi

AMAÇ VE KAPSAM

SAVSAD (Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi), savaş, milli savunma ve güvenlik kavramları bağlamında sosyal ve beşeri bilimlerin yanı sıra interdisipliner olarak yapılan araştırmalara yer vermek; araştırmacılar ve uygulamacılar arasındaki etkileşimi akademik düzeyde destekleyerek ulusal ve uluslararası bilimsel bilgi birikimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

SAVSAD, bilimsel normlara ve bilim etiğine uygun nitelikli ve alanında özgün çalışmaları titizlikle değerlendirerek, savaş araştırmaları, askeri tarih, savunma yönetimi, milli savunma, istihbarat, uluslararası güvenlik çalışmaları, savaş ve silahlı çatışma hukuku ile savaş, milli savunma ve güvenlik konularında sosyal ve beşeri bilimlerin farklı alanlarının yanı sıra interdisipliner araştırmaları İngilizce ve Türkçe olarak yayımlamaktadır.

Sorumluluk Reddi

Dergide yayınlanan makalelerdeki beyan veya görüşler sadece yazar(lar)ın görüşleridir ve editörler, yayın kurulu ve/veya yayıncının görüşlerini yansıtmamaktadır. Editörler, yayın kurulu ve yayıncı, makalelerin içeriğinden sorumlu değildir ve bu makalelerde ifade edilen görüşlere katılmaz. Yazarların çalışmalarının doğru ve iyi araştırılmış olduğunu ve makalelerinde ifade edilen görüşlerin kendi görüşleri olduğunu sağlamak yazarların sorumluluğundadır. Editörler, yayın kurulu ve yayıncı, yazarlara çalışmalarını bilimsel toplulukla paylaşmaları için bir platform sağlamaktadır.

Açık Erişim Bildirimi

SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi açık erişime sahip bir dergidir. Dergide yayımlanan makalelerin tam metinlerine <https://savsad.kho.msu.edu.tr/arsiv.html> adresinden ücretsiz olarak erişilebilir. SAVSAD içeriği Creative Commons Atıf-GayriTicari-AynıLisanslaPaylaş 4.0 (CC-BY-NC-SA) Uluslararası Lisansı ile yayımlanmaktadır.

AIM AND SCOPE

SAVSAD (The journal of War and Defense Research) aims to contribute to national and international scientific knowledge by providing a place for interdisciplinary research in the context of war, national defense and security concepts, as well as social sciences and humanities, and supporting the interaction between researchers and practitioners at the academic level.

SAVSAD publishes interdisciplinary research in various fields of social sciences and humanities, as well as war research, military history, defense management, national defense, intelligence, international security studies, law of armed conflict and war, national defense and security in English and Turkish languages by carefully evaluating qualified and original studies in accordance with scientific norms and scientific ethics.

Disclaimer

The statements or opinions expressed in the manuscripts published in the journal reflect the views of the author(s) and not the views of the editors, editorial board, and/or publisher. The editors, editorial board, and publisher are not responsible for the content of the manuscripts and do not necessarily endorse the views expressed in them. It is the responsibility of the authors to ensure that their work is accurate and well-researched, and the views expressed in their manuscripts are their own. The editors, editorial board, and publisher simply provide a platform for the authors to share their work with the scientific community.

Open Access Statement

SAVSAD The Journal of Defence and War Studies Journal is an open access journal. The full texts of the articles published in the journal can be accessed free of charge via <https://savsad.kho.msu.edu.tr/arsiv.html>. SAVSAD content is published under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 (CC BY-NC-SA) International Licence.



İletişim (Editör) / Contact (Editor)

Yücel ÖZTÜRK

MSÜ Kara Harp Okulu, Ankara / Türkiye

MSÜ Kara Harp Okulu, Ankara / Türkiye

✉ yucelozturk@kho.msu.edu.tr

🌐 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/savsad>

☎ +90 312 417 51 90 / 5301

İletişim (Yayıncı) / Contact (Publisher)

MSÜ Kara Harp Okulu

Devlet Mah. Kara Harp Okulu Cd., 06654, Ankara / Türkiye

Devlet Mah. Kara Harp Okulu Cd., 06654, Ankara / Türkiye

✉ savsad@kho.msu.edu.tr

🌐 <https://savsad.kho.msu.edu.tr>

☎ +90 312 417 51 90 / 5311



SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

- I Ahmed Cevdet Paşa'nın Askerî Tarihçiliği**
Ahmed Cevdet Pasha's Military Historiography
Sadık Emre KARAKUŞ
- 15 Mustafa Kemal Paşa'nın İstiklal Savaşı'ndan Cumhuriyet'e Geleceğin Türkiye'sine Dair Türk ve Yabancı Basına Mesajları**
Mustafa Kemal Pasha's Messages to the Turkish and Foreign Press on the Turkey of the Future from the War of Independence to the Republic
Serpil SÜRMEİ
- 25 Türk Kurtuluş Savaşı Anıt ve Müze Gemileri**
Turkish War of Independence Memorial and Museum Ships
Veysel ÖZBEY
- 35 Türk Tarih Kurumu Arşivinde Bulunan "Enver Paşa'nın Evrak-ı Metrukesi"**
"Abandoned Documents of Enver Pasha" Found in the Archives of the Turkish History Association
Semiha NURDAN
- 47 İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye Topraklarına ve Karasularına İniş Yapan/Düşen Yabancı Ülkelere Ait Uçaklar**
Foreign Planes Landing/Falling in Turkish Lands and Territorial Waters in the Second World War
Hakan KUTLU
- 69 Özel Güvenlik Personelinin Gelecek Kaygısı Üzerinde Algılanan Medya Zenginliği ve Benlik Saygısının Etkisi: Adana Örnekleminde Görgül Bir Araştırma**
The Effect of Perceived Media Richness and Self-Esteem on the Future Anxiety of Private Security Personnel: An Ethical Research in Adana Sample
Olcay OKUN / Korhan ARUN
- 83 Savunma Tedarik Sürecinde Entegre Proje Ekiplerinin (EPE) Rolü: Türkiye İçin Bir Model Önerisi**
The Role of Integrated Project Teams (IPT) in Defense Acquisition Process : A Model Proposal for Türkiye
Buse ALADAĞLI / Memduh BEĞENİRBAŞ
- 109 Askerî Güvenliğin Planlanmasında Ağırlık Merkezinin Tespiti, Analizi, Uygulanmasının İstihbarat ile İlişkisi**
Determination, Analysis and Implementation of the Center of Gravity in Military Security Planning and its Relationship with Intelligence
Kazım Murat ÖZKAN
- 125 Personel Güçlendirme: Türk Silahlı Kuvvetleri Üzerine Nitel Bir Araştırma**
Empowerment: A Qualitative Research on Turkish Armed Forces
Aysun DOĞAN / Suat GÜRBÜZ / M. Abdülkadir VAROĞLU
- 137 Sniper Rifle Selection Using Evidential Fuzzy Multi-Criteria Decision Making**
Kanıtsal Bulanık Çok Kriterli Karar Vermeyi Kullanarak Keskin Nişancı Tüfeği Seçimi
Galip Cihan YALÇIN / Güvenç ARSLAN
- 153 Bulanık Ortamda Proje Yöneticisi Seçimi: Savunma Sanayi Firmasında Bir Uygulama**
Project Manager Selection in a Fuzzy Environment: A Case in a Defense Industry
Burcu TEZCAN / Tamer EREN
- 169 A New Era in Defense Planning Approaches: Digital Transformation Era**
Savunma Planlama Yaklaşımlarında Yeni Bir Dönem: Dijital Dönüşüm Çağı
Merve AŞILOĞULLARI AYAN / Serhat ÇAKIR
- 179 Sustainable Product Design Strategy: A Comparative Analysis on the M113**
Sürdürülebilir Ürün Tasarım Stratejisi: M113 Üzerine Karşılaştırmalı Analiz
Mustafa CANBULAT / Ahmet Fevzi SAVAŞ





SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi
The Journal of Defence and War Studies

Sadık Emre KARAKUŞ

Millî Savunma Üniversitesi Kara Harp
Okulu Dekanlığı, Tarih Bölümü,
Ankara, Türkiye.

National Defense University, Military
Academy Deanery, Department of
History, Ankara, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received 20.04.2023
Kabul Tarihi/Accepted 14.06.2024
Yayın Tarihi/Publication 28.06.2024
Date

Sorumlu Yazar/Corresponding
author:
Sadık Emre KARAKUŞ

Atf: Karakuş, S. E. (2024). Ahmed
Cevdet Paşa'nın askerî tarihçiliği
Savunma ve Savaş Araştırma Dergisi,
34(1), 1-13.

Cite this article: Karakuş, S. E.
(2024). Ahmed Cevdet Pasha's
military historiography. *Savunma ve
Savaş Araştırma Dergisi*, 34(1), 1-13.



Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial-NoDerivatives 4.0
International License.

Ahmed Cevdet Paşa'nın Askerî Tarihçiliği

Ahmed Cevdet Pasha's Military Historiography

Öz

Devlet adamlığının yanı sıra alanında ilk olan eserler kaleme alan Ahmed Cevdet Paşa (1823-1895), Türk tarihçiliğinde klasik vakanüvis geleneğinin ötesine geçerek bugün kullandığımız anlamda tarih metodolojisi ve bilimsel disipline yakın usuller kullanan ilk müverrihlerimizdendir. İlmiye kökenli olan Cevdet Paşa'nın geniş kaynakça kullanımı, kaynaklardan yararlanma tarzı, kaynakları tenkite tabi tutması, metin inşası, meselelere mukayeseli yaklaşımı ile kendine has üslubu onu kendinden öncekilere ayıran başlıca özelliklerdendir. Askerî tarih alanında yazdıkları da yine ilk örnekler olmasının yanında pek çok istisnayı ihtiva eder. Ancak Cevdet Paşa'nın askerî tarihin alanına giren metinleri, bugüne kadar bilimsel araştırmalara konu edilerek öne çıkan özellikleri ortaya konulmuş değildir. Literatürdeki boşluk nedeniyle bu çalışmada, Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda yetiştirdiği önemli münevverlerin başında gelen Ahmed Cevdet Paşa'nın özgeçmişinden ve eserlerinden kısaca bahsedildikten sonra bilhassa Tarih-i Cevdet adlı eseri üzerinden Cevdet Paşa'nın askerî tarih yazımındaki ayırt edici özelliklerinin ortaya konulmasına gayret edilmiştir. On iki ciltlik Tarih-i Cevdet adlı eserin esas alınmasının sebebiyse Cevdet Paşa'nın 1774-1826 yılları arasındaki olayları kaleme aldığı tarih yazıcılığındaki en iyi uygulamaları görebileceğimiz yegâne eserin bu olmasıdır. Ortaya çıkan sonuçlar itibarıyla Cevdet Paşa'nın esaslarını belirlediği temel ordu modeliyle askerî teorisyen olarak ifade edilebilecek seviyede askerî konulara hâkim olduğunu ve muharebe anlatımlarında uyguladığı metodolojiyle de Türk askerî tarih yazıcılığında dönüm noktası teşkil edecek ilk örnekleri kaleme aldığını ifade etmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Askerî tarih, askerî tarihçilik, Ahmed Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, Osmanlı tarihi

JEL Kodu: Z00

ABSTRACT

Ahmed Cevdet Pasha (1823-1895), who was a statesman as well as a pioneer in his field, was one of the first historiographers in Turkish historiography to go beyond the classical chronicle tradition and to use historical methodology and scientific disciplinary methods in the sense we use today. Cevdet Pasha's extensive use of bibliography, the way he utilized sources, the way he subjected them to criticism, his textual construction, his comparative approach to issues, and his unique style are among the main features that distinguish him from his predecessors. His writings in the field of military history are also the first examples and contain many exceptions. However, Cevdet Pasha's texts in the field of military history have not been the subject of scientific research to date and their prominent features have not been revealed. Due to the gap in the literature, in this study, after briefly discussing the biography and works of Ahmed Cevdet Pasha, one of the most important intellectuals raised by the Ottoman Empire in the 19th century, an effort has been made to reveal Cevdet Pasha's distinctive features in military historiography, especially through his work Tarih-i Cevdet. The reason for taking the twelve-volume Tarih-i Cevdet as a basis is that it is the only work in which we can see the best practices in Cevdet Pasha's historiography, in which he wrote about the events between 1774-1826. As a result, it is possible to state that Cevdet Pasha was a military theorist with his basic army model, and that he wrote the first examples that would constitute a turning point in Turkish military historiography with the methodology he applied in his battle narratives.

Keywords: Military history, military historiography, Ahmed Cevdet Pasha, Tarih-i Cevdet, Ottoman history.

JEL Code: Z00

Giriş

*Ne Eflatun'un¹ başbuğ olmasından mukaddime-i zafer umulur
ne de Feridun'un² rahle başına geçmesinden bir netice hâsıl olur.*

*Mesela bir geminin bütün takımı ehil olsa amma topçular yelkende ve yelkenciler dümende bulunsa,
gerek fırtına vukuunda, gerek düşman hücumunda adamlarının ehliyetinden ne fâide görülür (Ahmed Cevdet, 1309, s. 36) .*

Ahmed Cevdet Paşa (1823-1895), Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda yetiştirdiği âlim ve devlet adamları arasında istisnâ bir yere sahiptir; yetmiş iki senelik hayatında, neredeyse her biri kendi sahasında ilk olan bir düzine eser kaleme almış mümtaz bir münevverdir. Eserlerinden *Tarih-i Cevdet* adlı on iki ciltlik Osmanlı tarihi, başta tarih yazıcılığı olmak üzere birçok alanda yenilikler ihtiva etmektedir. *Mecelle*, İslâm hukuku alanında hazırlanan ilk kanun olma özelliğine sahiptir. *Kavâid-i Osmaniyye* adlı eseri, Türkçenin ilk gramer kitabı olup *Belâgat-ı Osmaniyye*, retorik alanında yine bir ilktir. Akıcı bir üslûp ve sade bir dil ile kaleme alınan *Kıyas-ı Enbiyâ*, türünün en iyi örneklerindendir. Cevdet Paşa'nın yaşadığı döneme ait olayları kaleme alıp değerlendirdiği *Ma'rûzât* ve *Tezâkir* adlı eserleri birinci elden tarihî kaynak niteliğine haizdir. Ayrıca yazdığı ders kitapları onlarca yıl mekteplerde okutuldu, yazı dilinin sadeleşmesi ve Osmanlı Türkçesindeki harflerin ıslahı için ilk çözüm teklifleri de yine Cevdet Paşa'dan gelmişti. Tanzimat devrinde yazdığı onlarca hukukî metni, *Düstûr* ile bir araya toplayan Cevdet Paşa'nın oluşturduğu hukuk terminolojisi ise bugün dahi kullanılmaya devam etmektedir (Karakuş & Babuçoğlu, 2017, s. XXX).

Medrese kökenli olan ve farklı nazırlık görevleri de üstlenen Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet* adlı eserinin yazımına 1853'te başlamış, peyder pey yayımlanan ciltler ve baskılar olmakla birlikte³ otuz dokuz yıl sonra 1892'de *tertîb-i cedîd* ile eserine son şeklini vermiştir.⁴ *Tarih-i Cevdet*'e genel hatlarıyla bakıldığında, Doğu ve Batı dünyasına ait konuların bazen ilkçağlardan başlanarak kaynaklarıyla birlikte tetkik edildiği görülmektedir. Osmanlı müesseseleri ve bunlardaki bozulmalar tarihî seyri içerisinde etraflıca incelenerek, toplumu Batılılaşmaya götüren gelişmeler üzerinde durulmaktadır. Bu gelişmelerin arkasında yatan faktörler, sebep-sonuç ilişkisi içinde değerlendirilerek gerçek anlamda tarihten ders çıkarmaya çalışıldığı fark edilir. Tarih ilmini devletlerin ve milletlerin öğretmeni olarak gören Cevdet Paşa, tarihin tarafsızca yazılmasını ve gerektiğinde kullanılmak üzere gelecek nesillere bu bilginin devredilmesini tarihin aslî vazifesi sayar (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 20-22).⁵

Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet* adlı eserinde dönemin klasik Osmanlı tarihçiliğine şeklen bağlı kalmışsa da esasında ilmî tarihçiliğin yolunu açarak tarih felsefesi ve metodolojisi bakımından eski vakanüvis geleneğini ileri taşıyan bir anlayışa sahiptir. İlerleyen sayfalarda detaylarından bahsedileceği üzere *Tarih-i Cevdet*'te kaynak kullanımı, kaynakların tenkite tabi tutulması, meselelerin ele alınış tarzı, Cevdet Paşa'nın yorumları ve mukayeseli yaklaşımı gibi özellikler Türk tarihçiliğinin ilk kapsamlı örneklerindendir.⁶ Cevdet Paşa'nın askerî tarih alanındaki yazdıkları ise yine ilk örnek kabilinden pek çok hususiyeti ihtiva etmektedir. Ancak bugüne kadar Ahmed Cevdet Paşa'nın askerî tarihin alanına giren metinleri bilimsel araştırmalara konu edilerek öne çıkan özellikleri ortaya konulmuş değildir. Elbette bunda Cevdet Paşa'nın kaleminden çıkan eserlerin, birçok bilim dalı ve disipline şamil, kapsamlı ve hacimli eserler olmasının da payı bulunmaktadır. Hiç şüphe yok ki farklı disiplinlerde yapılacak başkaca araştırmalarla ortaya birçok yeni yorum ve değerlendirme çıkacaktır.

Bu makalede, Ahmed Cevdet Paşa'nın özgeçmişinden kısaca bahsedildikten sonra *Tarih-i Cevdet* üzerinden Cevdet Paşa'nın askerî tarih yazımında uyguladığı metodoloji ve öne çıkan tarafları araştırmaya konu edilecektir. Zira tüm eserleri arasında özellikle *Tarih-i Cevdet*, bize bu anlamda en önemli veriyi sağlayan kaynaktır; on iki ciltlik tarihinin birinci cildinde Hz. Adem'den başlayarak ana hatlarıyla Doğu ve Batı dünyasının tarihlerini 1774'e gelinceye kadarki dönemini özetleyen Cevdet Paşa, sonraki ciltlerde 1774-1826 yılları arasındaki gelişmeleri daha ziyade Osmanlı dünyası odağında detaylı olarak ele almaktadır. Bunu yaparken arşiv belgelerinden yerli ve yabancı tarihçilerin eserlerine, sözlü tarihten kendi gözlem ve tecrübelerine kadar birçok bilgi ve belgeyi tenkit ederek kullanan Cevdet Paşa, askerî

¹ Eflatun (M.Ö. 427-347), Batı'da Platon, İslam dünyasında ise Eflatun olarak bilinen İlkçağ Yunan filozofudur.

² Feridun, İran mitolojisinin efsanevi kahraman hükümdarıdır. İran mitolojisinde zaferin ve adaletin sembolü olarak bilinir.

³ *Târîh-i Cevdet*, toplamda üç farklı baskı yapmıştır. Birinci baskıda; ilk cilt 1854 (H.1271) yılında, on ikinci cilt 1884 (H.1301) yılında basılarak ciltlerin basımı peyderpey otuz yılda tamamlandı. Cevdet Paşa tarafından düzenlenerek geliştirilen ve *tertîb-i cedîd* adı verilen ikinci baskısına, 1885–1886 (H.1302–1303) yıllarında yeni bir tertiple başlandı. Ancak matbaanın kötü kâğıt seçimi nedeniyle Cevdet Paşa baskıyı durdurmuş ve bu baskıda yalnızca ilk sekiz cilt neşredilmiştir. Üçüncü ve son baskı ise *tertîb-i cedîd* ve *ikinci tab'* ibareleriyle 1892'de (H.1309) yapıldı. Bu baskı ile *Târîh-i Cevdet*, on iki ciltlik tam takımı ile ilk defa piyasada bulunabilir hâle geldi. Detaylı bilgi için bk. (Karakuş & Babuçoğlu, 2017, Tarih-i Cevdet Baskı ve Düzenlemeleri, s. XLI).

⁴ Cevdet Paşa'nın baskılar arasında yaptığı değişiklikleri, sansür ya da maksatlı sistematik bir değişim olarak görmek pek mümkün değildir. Baskılar arasındaki değişikliklerin daha ziyade yazarın eserini tekâmüle erdirmek için genişletmesinden, üslûp ve şekil birliği ile ilgili gözden geçirmelerinden ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda detaylı bir araştırma yapan Christoph K. Neumann'ın vardığı sonuç, yapılan eksiltmelerin önemsiz hususlar olduğu noktasındadır. Detaylı bilgi için bk. (Neumann, 2000, s. 56-86).

⁵ Cevdet Paşa eserinin daha ilk sayfalarında "*İlm-i Târîhin Lüzûm ve Fâ'idesi Beyânındadır*" adı altında ayrı bir başlık açarak tarih ilminden istifadenin ne derece zaruri olduğunu, beklenen faydaları ve tarihçilerin üzerine düşen görevlere dikkat çekmektedir.

⁶ Cevdet Paşa'nın tarihçilik anlayışıyla ilgili olarak yapılan ilk çalışmalarından biri olarak bk. (Kütükoğlu, 1986, s. 107-114).

tarih konularına da hayli vakıf olup karşılaştırmaları ve değerlendirmeleri itibariyle de dikkat çekicidir. Daha eserin birinci cildinde “*Fenn-i Harbe Dairidir*” adı altında ayrı bir başlık açarak harp ilminin *sevkülceys* (strateji) ve *ta’biyetülceys* (taktik) adlı iki ayrı ayrı fenne ayrıldığını Avrupa’daki örnekleriyle anlatmakta (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 104-109); Osmanlı harp ceridelerini, hasım kuvvetlerin harp cerideleri ile mukayese ederek muharebeleri yaşandığı gibi anlayıp yazmaya gayret göstermektedir. Görece küçük ya da detay olarak adlandırılabilir askerî meseleleri dahi ihmal etmeden mantık silsilesi yoluyla kapsamlı ordu ve muharebe tahlilleri yapan Cevdet Paşa’nın yorumları, bazen savaş felsefesine doğru kaymakta ve asâkir-i İslâm teorisyenliğine doğru gitmektedir. Bu gayretin maksadı ise gerçek manada tarihi ibret vesikası haline getirip ders alınmasını sağlamak, elden kaçırılan fırsatları göstererek ordudaki ve dahi devletteki iyileşmeyle birlikte tekrar be tekrar aynı hatalara düşülmesinin önüne geçebilmektir. Avrupa’da harp tarihi yazıcılığının ortaya çıkma sebebi de temel itibariyle *geçmiş muharebelerden ders almak* üzerinden şekillendiği göz önüne alınırsa Cevdet Paşa’nın askerî tarih yazıcılığıyla aralarında büyük bir farkın olmadığı ifade edilebilir.

Hayatı ve Eserleri

Cevdet Paşa, 1823 yılında bugün Bulgaristan sınırları içerisinde yer alan Lofça’da doğdu. Babası Lofça İdare Meclisi Azasından Hacı İsmail Ağa, annesi Lofçalı Ayşe Sümbül Hanım’dır. Asıl adı Ahmed olup Cevdet ismini İstanbul’da öğrenim gördüğü sırada kullanmaya başladı (Halaçoğlu & Aydın, 1993, s. 443-450).

Eğitim hayatına Lofça’da başlayan Ahmed Efendi, kazanın önde gelen isimlerinden⁷ dersler alarak kısa sürede Arapça ile İslamî ilimlerde ilerleme gösterdi. Büyükbabasının teşvikiyle ilmiyede ilerlemek üzere 1839’da İstanbul’a gönderildi. Fatih Cami’nde tefsir, hadis, fıkıh, kelim, mantık, adap gibi klasik medrese derslerine devam etti. Dışarıdan felsefe, tabii ilimler, hendese, hesap, cebir, astronomi, coğrafya ve Farsça dersleri aldı. Tatillerde dahi memleketine dönmeyerek tahsiliyle meşgul oldu. Devrin önde gelen tasavvuf ve edebiyat muhitlerindeki sohbetlere katıldıysa da hiçbirine doğrudan bağlanmadı. Belli başlı eserleri okuyarak bilgisini ve kültürünü ilerletti. Diğer ilimlerin yanı sıra şiir ve edebiyat alanındaki eksikliklerini de tamamlamaya gayret etti. Akranlarına göre kendini bir hayli geliştirerek risâleler yazmaya ve talebelere ders vermeye başlayan Ahmed Cevdet, 1845’te İstanbul ruusu olarak resmen müderrislik hizmetine başladı (Ölmezoğlu, 1979, s. 114-123; Atatürk Kitaplığı, Tercüme-i Hâl Defteri, t.y).

Ahmed Cevdet’in hayatındaki dönüm noktalarından biri 1846’da Mustafa Reşid Paşa’nın sadrazamlığı sırasında gerçekleşti. Tanzimat sonrası hazırlanması planlanan mevzuat için icap eden şer’i bilgileri almak üzere Şeyhülislamıktan “*zamanın gereğini bilir, münevver fikirli ve taassuptan uzak*” bir ulema istediğinde henüz yirmi üç yaşında olan Ahmed Cevdet tavsiye edildi. Bu tarihten sonra Ahmed Cevdet, ilmiye ve mülkiye işlerini bir arada yürütmeye başladı. Aynı zamanda medresede tedrisata devam ederken bir yandan da ulema arasında hoş karşılanmadığından gizlice Fransızca öğrenmeye başladı. 1850’de Meclis-i Maarif-i Umumiye Azalığı ve Dârülmuallimîn Müdürlüğüne atandı. Kurumu islahaya girişerek ilk talimnamelerini bu yıllarda yazdı. Fuat Paşa ile birlikte Şirket-i Hayriyenin kuruluş nizamnamesini ve Türkçenin ilk gramer kitabı olan *Kavâid-i Osmâniye*⁸’yi hazırladı. 1851’de açılış beyannamesini yazdığı Encümen-i Dâniş aza seçildi. Yeniden kaleme aldığı *Kavâid-i Osmâniye*’yi, Encümenin ilk eseri olarak Sultan Abdülmecid’e sundu. 1852 yılında basılan *Medhal-i Kavâid* adlı kitabında ilk defa alfabenin islahına yönelik tekliflerde bulundu, 1854 Devlet Salnamesi’nde ise teklifi uygulamaya geçti (Ahmed Cevdet Paşa, 1986, s. 21).

1853 yılında Encümen-i Dâniş kararıyla, 1774–1826 yıllarını arasını kapsayan Osmanlı tarihi yazımı görevini üstlendi. İki yıl içinde *Tarih-i Cevdet*’in ilk üç cildini tamamladı. 1855’te kendi zamanının tarihini yazmak üzere vakanüvis olarak atandı. Bu yıllarda, bir yandan *Tarih-i Cevdet*’in yazımını sürdürürken diğer yandan da geleneğe uyarak zamanın siyasi olaylarını anlatan *Tezâkir-i Cevdet*⁹’i kaleme aldı. Vakanüvislik görevini 1865 yılına kadar devam ettirdi (Halaçoğlu & Aydın, 1993, s. 443-450).

Ahmed Cevdet, mülkiye alanında yükselirken ilmiye mesleğinde de ilerleyerek 1856’da bilfiil Galata Kadılığına getirildi. Aynı yıl kadılık payesi yükseltilerek 1857’de Meclis-i Ali-i Tanzimat Azalığına atandı. Ceza ve Arazi Kanunnameleri ile Tapu Nizamnamesi başta olmak üzere dönemin kanun ve nizamnamelerinin pek çoğu Ahmed Cevdet tarafından kaleme alındı. Tanzimat Meclisinin tüm kanun ve nizamnamelerinin toplanarak *Düstûr* adıyla basılması da onun tarafından sağlandı. 1860’ta *Mukaddime-i İbn-i Haldun* tercümelerini devam ettirerek yayımladı ve Sadrazam maiyetinde Rumeli teftişine katıldı. 1861’de İstanbul Kadılığı pâyesini aldı ve *memûriyyet-i fevkalâde* ile İskodra’da meydana gelen isyanı bastırmak üzere görevlendirildi. Fazla askerî güç kullanmadan iki ayda vazifesini

⁷ Bu isimlerin başında, sonraki yıllarda sadrazamlık makamına kadar yükselecek olan Meşrutiyet’in önde gelen isimlerinden Ahmed Mithat Paşa’nın babası Lofça Müftüsü Mehmed Eşref Efendi gelmektedir. Mithat Paşa (1822–1884) ile Cevdet Paşa’nın tabir-i caizse, sınıf arkadaşı olarak Lofça’da başlayan ilişkileri, ömürleri boyunca çok farklı şekillerde devam edecektir. Detaylı bilgi için bk. (Cevdet Paşa, 1986, s. 3).

⁸ Bu gramer kitabı, Cevdet Paşa tarafından sonraki yıllarda genişleterek *Tertîb-i Cedîd Kavâid-i Osmâniyye* adıyla yayınlanmış ve otuzdan fazla baskı yapmıştır. Esra Karabacak tarafından yayına hazırlanan baskı için bk. (Ahmed Cevdet Paşa, 2007).

⁹ Cevdet Paşa’nın vakanüvisliği zamanında (1855-1865) bizzat kendisinin de içinde bulunduğu olaylara dair tuttuğu notlardan teşekkül eden bir hâtırat niteliği taşımaktadır. Detaylı bilgi için Cavid Baysun tarafından hazırlanan yayın için bk. (Cevdet Paşa, 1986).

tamamlayarak idarecilik ve teşkilatçılıktaki maharetini de ispat etti. 1863'te Bosna eyaletini teftiş göreviyle ilgili hazırlıklarını yaparken Anadolu Kazaskerliği pâyesine ulaştı. Bir buçuk yıl içinde Bosna'da gerekli ıslahatı gerçekleştirmeye muvaffak oldu. Bu başarıları nedeniyle o zamana kadar hiçbir ilmiye mensubuna verilmemiş olan ikinci rütbeden *Nişân-ı Osmânî* ile taltif edildi. Taşra yönetimindeki reform ihtiyacına binaen 1864 (Tuna) Vilayet Nizamnamesi çalışmalarına katıldı (BOA, DH.SAİD.MEM, 8-12). Aynı yıl Kozan ıslahatı için görevlendirildi, altı ay içinde icap eden düzenlemeleri gerçekleştirdi. Bu başarıları, kendisini çekemeyenlerin harekete geçmesine yol açtı; Şeyhülislâmlığa getirilecekken ilmiye sınıfından mülkiye sınıfına nakline karar çıkarıldı ve 1866'da kazaskerlik pâyesi vezarete çevrildi. Ender görülen bu durum, Cevdet Paşa'yı hayli üzmüşse de doğru bildiği yolda hizmete devam etti. Sık sık tayinlere maruz kaldı; azillerinde ise köşesine çekilerek eserlerini yazmayı sürdürdü (Halaçoğlu & Aydın, 1993, s. 444-450; Ölmezoğlu, 1974, s. 118-123).

1866'da Halep Valiliğine tayin edilen Cevdet Paşa, iki yıl süren bu görevi sırasında yeni vilayet teşkilini gerçekleştirdi. 1868'de Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliye Başkanı, ardından Divanın nezârete çevrilmesi üzerine Adliye Nâzırı oldu ve Nizamî Mahkemeler teşkilâtını kurarak mevzuatını hazırladı. Yeni bir medeni kanunun ihdası tartışmalarında, Fransız Medeni Kanunu'nun tercüme edilerek uygulanması görüşü ağır basarken Cevdet Paşa, Hanefî fihhına dayalı çağın gereklerini içerir bir kanun hazırlanması düşüncesini savunarak, karşı çıkanlara bu görüşünü kabul ettirdi ve Babîlî'de teşkil edilen Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye Cemiyeti Reisliğine getirildi. Devrin önde gelen fıkıh âlimlerinin de yer aldığı bu cemiyet, *Mecelle*¹⁰'nin ilk dört cildini yayımladı. Beşinci cildin hazırlığı bitmek üzereyken 1870'te Cevdet Paşa reislikten azledilerek Hüdâvendigar Valiliğine tayin edildi. Birkaç gün sonra bu görevinden de alındı. Aynı yıl Osmanlı maliyesindeki takvim kaynaklı aksaklıkları gidermek ve Türkçenin bilim dili olmadığı iddiasını çürütmek için *Takvimü'l-Edvâr*'ı yayımladı (Aydın, 2003, s. 231-235; Ölmezoğlu, 1974, s. 119-123).

Cevdet Paşa'yı uzaklaştırdıkları Mecelle Cemiyetinin başarısızlıkları ortaya çıkınca 1871'te yeniden göreve getirildi. Mecelle'nin sekizinci kitabı hazırlandığı sırada Maraş Valiliğine tayin edildiyse de on sekiz gün sonra Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliye Üyeliği ve Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye Cemiyeti Başkanlığına tayin edilerek 1872'de tekrar İstanbul'a alındı ve komisyon çalışmalarını devam ettirdi. 1873'te Şûrâ-yı Devlet Üyesi, ardından Evkaf Nâzırı oldu. Aynı yılın ortalarında Maarif Nâzırlığına getirildi. Nâzırlığı zamanında ilkokullardan yüksekokullara kadar her seviyede yeni ders programları yapıldı, yeni bir elifba hazırlandı. Nuruosmaniye Camii avlusunda modern usullere göre yeni bir ilkokul açıldı. Dârülmualimîn teşkilâtı sıbyan, rüşdiye ve idâdî olmak üzere üç kademeye ayrılarak yeniden düzenlendi. Kendisi de *Kavâid-i Türkiyye*, *Miyâr-ı Sedâd* ve *Âdâb-ı Sedâd* adını taşıyan üç ders kitabı yazdı. *Kısas-ı Enbiyâ*¹¹ adlı eserinin üç cüzünü de bu arada tamamladı. 1874'te Şûrâ-yı Devlet Başkan Vekilliğine getirilen Cevdet Paşa, Mecelle'nin on ikinci kitabını da aynı günlerde hazırlamıştı. 1874'te Yanya Valiliğine, 1875'te önce Maarif Nâzırlığına, kısa bir süre sonra da Adliye Nâzırlığına getirildi. Bu arada Bulgaristan'da isyan belirtileri görülmesi üzerine 1876'da Rumeli teftişiyile görevlendirildi. Döndüğünde nâzırlıktan azledilip Suriye Valiliğine tayin edildiyse de daha Suriye'ye gidmeden üçüncü defa Maarif Nâzırlığına getirildi. II. Abdülhamid'in tahta geçmesiyle Adliye Nâzırlığına tayin edildi. Bu sırada on altıncı kitabı da bastırarak Mecelle'yi tamamladı; böylece 1851 maddeden oluşan *Mecelle*, bütün İslâm devletlerinde İslâm hukuku alanında hazırlanan ilk kanun oldu (Halaçoğlu & Aydın, 1993, s. 444-445).

1877'de Dahiliye Nâzırlığına getirildiyse de aynı yıl Evkaf Nâzırlığına naklen tayin edildi. 1878'de tekrar Suriye Valisi olarak Şam'a gitti. Bu arada Kozan'da çıkarılan isyanı bastırmakla görevlendirildi. Ancak isyanın bastırılması sırasında Şam Valiliğine Ahmed Midhat Paşa'nın tayin edilmesi üzerine açıkta kaldı ve görevini tamamlayarak İstanbul'a döndü. Dönüş yolunda Ticaret Nâzırlığına tayin edildiği haberini aldı. 1879'da Tunuslu Hayreddin Paşa'nın Sadarettin istifası üzerine on gün müddetle Sadrazamlığı vekâleten yürüttü. Said Paşa, başvekil olunca tekrar Adliye Nâzırlığına getirildi. 1880'de Nezaret bünyesinde Mekteb-i Hukuk-ı Şahnenin açılışını yaparak ilk dersleri bizzat verdi. Aynı yıl alanında ilk olan *Belâgat-ı Osmâniye*¹²'yi yayımladı. Ahmed Vefik Paşa'nın başvekil olması üzerine, 1882'de Adliye Nâzırlığından ayrıldı ve üç buçuk yıl resmî görevlerden uzak kaldı. Bu sırada *Tarih-i Cevdet*'i ve *Kavâid-i Osmaniyye*'nin eksiklerini tamamladı. 1886'da beşinci defa Adliye Nâzırlığına getirildi. Ancak Sadrazam Mehmed Kâmil Paşa ile aralarında çıkan anlaşmazlık sebebiyle ayrılmak zorunda kaldı. 1890'da II. Abdülhamid tarafından Meclis-i Âlîye tayin edildi (Karakuş & Babuçoğlu, 2017, s. XXXVI-XXXVII).

¹⁰ Kısa *Mecelle* olarak bilinen *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*, Osmanlı Devleti'nde 1868-1876 yılları arasında hazırlanan ve daha çok borçlar, eşya ve yargılama hukuku esaslarını içeren kanundur.

¹¹ Tam adı *Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârîh-i Hulefâ* olan bu eser, peygamberlerin hayatlarını, tebliği faaliyetlerini ve halifelerin tarihini kıssalarla anlatmakta olup ilk defa tam baskı olarak Ahmed Cevdet Paşa'nın kızı Fatma Aliye Hanım tarafından 1915 yılında yayımlanmıştır. (Ahmed Cevdet Paşa, 1331) Sonraki yıllarda farklı düzenlemeler ile birçok yayınevi tarafından neşredilmiştir.

¹² Detaylı bilgi için bk. (Ahmed Cevdet Paşa, 2001).

Bundan sonraki hayatını ilmî çalışmalarına ve çocuklarına ayırdı. Bir yandan *Ma'rûzat*¹³'ün son kısımlarını II. Abdülhamid'e arz ederken (BOA, Y.EE, 39-20) bir yandan da *Tarih-i Cevdet*'i yeniden düzenleyip geliştirerek *tertib-i cedid* adı verilen yeni baskısını 1892'de yayımladı. Kısa bir hastalık döneminden sonra 26 Mayıs 1895'te Bebek'teki yalısında vefat etti. Hükümetçe düzenlenen büyük bir cenaze töreninin ardından Fâtih Sultan Mehmed Türbesi hazîresine defnedildi.¹⁴ Eşi Advîye Rabia Hanım ile evliliklerinden Ali Sedad, Fatma Aliye ve Emine Semiyye adlarında üç çocukları olmuştu. Kaleme aldığı sayısız hukukî metnin yanı sıra basılmış ve hâlâ basılmamış birçok eseri¹⁵ vardır (Halaçoğlu & Aydın, 1993, s. 444-450; Ölmezoğlu, 1974, s. 118-123).

Kaynak Kullanımı ve Metin İnşası

Ahmed Cevdet Paşa'yı diğer Osmanlı tarihçilerinden ve vakanüvislerden ayıran özelliklerin başında, çoğu zaman bilimsel metodolojiye uygun bir şekilde yaptığı kaynak belirtme ve bunları tenkite tabi tutma özellikleri gelir (Arıkan, 2011, s. 75-77). Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*'in birinci cildinin ilk sayfalarında, "*Tarih-i Cevdet'in Mehazları*" başlığı altında, en çok kullandığı elli beş eserin adını vererek bu eserlerin pek çoğunun içeriğinden ve yazarından bahsederek okuyucuya kaynaklarını tanıtmaktadır (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 10-20). Bu elli beş ana kaynağın dışında, metin içinde atıf yaparak kullandığı onlarca farklı kitap, Osmanlı arşivindeki resmî defterler, belgeler, mektuplar, layihalar ve çeşitli mükâleme ile meşveret meclislerinin kayıtları da tabii olarak Cevdet Paşa'nın kaynakları arasındadır. Hatta bununla da yetinmeyen Cevdet Paşa'nın her cildin sonunda bulunan ekler kısmında neşrettiği belgeler vardır ki sayısı toplamda iki yüzden fazladır. Bunlar arasında, tam metin olarak neşredilen Ocak Kanunnamelerinden Asâkir-i Mansûre Kanunnamesine, harp ilanı beyannamelerinden sulh musâlahanamelerine kadar dikkat çeken çokça belge bulunur. Osmanlı tarih yazımında Cevdet Paşa'dan önce rastlanılmayan bu özellikler, malumdur ki Türk tarihçiliğinde yeni bir dönemi başlatmıştır.

Cevdet Paşa'nın askerî tarihe dair kaynak kullanımında göze çarpan ilk husus, resmî ve gayriresmî tarih yazarlarının yazdıklarıyla yetinmeyerek seferlere katılan başka kişilerin yazdığı (ordu jurnalleri, cerideler, vakayinameler, zabıtnameler, layihalar, mektuplar ve tarihçeler gibi) metinleri de karşılaştırmalı olarak kullanmasıdır. Bu kaynakları mukayese ve muhakeme ederek hakikate ulaşma çabası, Cevdet Paşa'nın askerî tarih yazımında sürekli uyguladığı bir usuldür. Müderrislik, kadılık ve çeşitli kademelerdeki devlet tecrübesinden olsa gerek bir muharebeyi kaleme alırken dahi tarafların yazdıklarını mantık süzgecinden geçirerek muhakeme edip karşılaştırmayı bir metodoloji olarak çok sık kullanmaktadır. Hatta bunu sadece Osmanlı'nın mağlup olduğu muharebelerde değil Osmanlıların zaferle çıktığı muharebelerde dahi kullanmaktan imtina etmemiştir. Zira Osmanlı-Avusturya Savaşları sırasında 1788'de Osmanlı'nın kazandığı Mehadiye muharebesini anlatan Nemçe harp jurnallerinde, başarısızlık sebeplerinin üstünü örten ifadeleri nedeniyle Nemçelileri dahi eleştirmiştir (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 1016-1019).¹⁶

Cevdet Paşa'nın ilmi tenkitçiliğinden Osmanlı vakanüvisleri ve müverrihleri de payına düşeni almış görünmektedir; *Tarih-i Cevdet*'in satır aralarında, yeri geldikçe birçok müverrihin yazdıklarını ilmi olarak çürütmeye çalıştığı görülür. Osmanlı tarihçilerinin yazdıkları yanlış ifadeleri satır satır ele alan Cevdet Paşa, örneğin Enverî ile Asım Efendi'yi ilmi titizlik göstermemek ve tutarsız bilgiler vermekle, Şanizade ile Edib Efendi'yi tarafgirlik ve yanlış bilgi vermekle (Halaçoğlu & Aydın, 1993, s. 446), Vakanüvis Vasıf Efendi'yi ise Avrupa'daki düzenli orduya geçiş sürecindeki asker alma kaynaklarını izah ederken kullandığı ifadeler¹⁷ nedeniyle "tam cahil" olarak itham ederek yaklaşık sekiz sayfada maddeler hâlinde reddiyelerini de izah etmektedir (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 702).¹⁸ Cevdet Paşa'nın ortaya koyduğu eleştiriler ve izahları bir bütün hâlinde değerlendirildiğinde bu tenkitlerin, argümanlar ile sağlam bir mantık çerçevesinde inşa edilmiş olduğunu fark etmek zor değildir.

¹³ *Ma'rûzât*, 1839-1876 yılları arasındaki tarihî ve siyasî olayların özet halinde yazılmasını şifahi olarak isteyen Sultan II. Abdülhamid'in emriyle Ahmed Cevdet Paşa tarafından kaleme alınmıştır. Padişaha sunulması dolayısıyla *Ma'rûzât* adını almıştır. *Tezâkir* ile aynı yılları konu almasına rağmen yazım amacı ve üslubu itibarıyla birbirinden farklıdır (Ahmed Cevdet Paşa, 1980).

¹⁴ Ahmed Cevdet Paşa'nın mezar taşında, kızı Fatma Aliye Hanım'ın mısraları ve düşürdüğü tarih ile şunlar yazılıdır: "*Hüve'l-Bâkî. Asrımızın İbn-i Kemâl'i idi, Hayfâ ki terk-i hayât eyledi. Edib idi hayli eser bıraktı, Tezyîn-i zât ü sîfât eyledi. Taktire idüb rızâsın izhâr, Allah deyü azmi cennât eyledi. Târîhini yazan kalem kırılın, Ahmed Cevdet Paşa vefât eyledi. Sene 1312*"

¹⁵ Bu eserler: 1-Târîh-i Cevdet. 2-Tezâkir. 3-Ma'rûzât. 4-Kisas-ı Enbiyâ ve Tevârîh-i Hulefâ. 5-Kırım ve Kafkas Târîhçesi. 6-Mukaddime-i İbn-i Haldûn. 7-Belâgat-ı Osmaniyye. 8-Kavâid-i Osmaniyye. 9-Medhal-i Kavâid. 10-Kavâid-i Türkiye. 11-Dîvân-ı Sâib Şerhinin Tetimmesi. 12-Mî'yâr-ı Sedâd. 13-Âdâb-ı Sedâd fî İlmülâdâb. 14-Beyânül Unvân. 15-Takvîmül Edvâr. 16-Mecmûa-i Ahmed Cevdet. 17-Hülâsatül Beyân fî Telifül Kur'ân. 18-Mecmûa-i Âliye. 19-Malûmât-ı Nâfia. 20-Hilye-i Saâdet. 21-Eser-i Ahd-i Hamîdî. 22-Gaayetü'l-Beyan 23-Tarifü'l-İrtifa 24-Tâlikât 25-Divânçe-i Cevdet.

¹⁶ "*Her tâ'ife kendüye müsâ'id olmayan vukû'âtı haffce geçmek ve müsâ'id olanları hadden ziyâde ifrât etmek âdet olduğuna binâ'en bu vukû'âtı dahi Nemçe jurnalleri ber-minvâl-i sâbık pek ziyâde ihtisâr etmiş olmağla ...*"

¹⁷ Cevdet Paşa'nın eleştirdiği ifadeler şunlardır: "*Veled-i zinâları terbiyye ederek büyüdüklerinde anlara vaz'-ı cedid üzere fenn-i harbi ta'lim ve askerlerinin bir mikdârını bunlardan tanzim ederler memleketlerinde olan re'âyâ dahi abd-i müşterâları hükmünde olarak lede'l-iktizâ onlardan âdemler devşirüb ta'lim ve terbiyye eylerler*" (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 701).

¹⁸ "*Evvelâ Avrupalıların asâkir-i muntazamayı piç-hânelede yetiştirmiş oldukları ve mechûlû'n-neseb haşerâtdan ve merkez-i esâretde olan teb'alarından terkib eyledikleri dâ'iyyesi Vâsıf Efendi gibi sefâretle Avrupa'ya gitmiş ve Devlet-i Aliyye'de umûr-ı hâriciyye nezâreti etmiş ve her şey'e vukûf ve ma'lûmât da'vâsında bulunmuş olan zâta gâyet ayb îrâs edecek ve umûr-ı hâriciyyede cehl-i tâmmını isbât eyleyecek bir mâddedir.*"

Elbette Tarih-i Cevdet gibi aslı on iki cilt ve 4260 sayfadan oluşan hacimli bir eserde Cevdet Paşa'nın ilmi tenkitçiliğine ve eleştirilerine dair onlarca örnek vermek mümkündür. Ancak aynı konular hakkında üç tarihçinin kendi dönemleriyle ilgili yazdıklarını karşılaştıran Cevdet Paşa'nın aşağıda bahsedeceğimiz tavrı, kendisinin kullandığı metodoloji hakkında yeterli kanaatin oluşmasını sağlayacaktır. Şöyle ki, dönem müverrihlerinden Şanizade, Faik Efendi ve Esad Efendi'nin aynı konu hakkında yazdıkları birbirleriyle uyuşmayan farklı görüşleri peş peşe sıralayan Cevdet Paşa, bundan sonra tartışma usulü şeklinde şunları ifade etmektedir:

“Bunların üçü de [Şanizade, Faik Efendi, Esad Efendi] ol asrın ricâlındendir. Şimdi hangisinin sözüne i'timâd edelim? Hiçbirinin sözüne i'timâd etmeyelim hemen vekâyî'î muvâzene ve muhâkeme ederek eserden mü'essire intikâl [...] edelim. Çünkü müverrihler mu'âsırlarının çoğundan ale'l-husûs ser-i kârda [iş başında, yönetimde] bulunanlarından ekseriyâ ba'zı esbâba mebnî ya müteşekkîr veya müteneffir bulunur ve bu cihetle zihinleri bi't-tabî' bir tarafa mütemâyil olur ve ona göre lisân kullanur. Binâ'en-aleyh mu'âsırlarının terceme-i hâllerini beyân makâmında ifrât ve tefrîden hâlî kalmazlar ammâ vukû'âtın muhâkemesiyle hakikat-i hâl meydâna çıkar.” (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 3371).

Görüldüğü üzere Cevdet Paşa'nın tarih yazıcılığında şahsi düşüncelere, başkalarının söyleyip yazdıklarına göre herhangi bir kanaat oluşturmaya yer yoktur. Tarihî meseleleri de bir hukuk davası gibi delil, ispat ve fiile göre ele alıp muhakeme ederek karara varma süreçlerini işletmektedir. Bunu tartışma usulü içerisinde, metin üzerinde yapması ise okuyucunun bu süreçlerin tamamı hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır.

Cevdet Paşa'nın askerî tarih yazıcılığı ve kaynak kullanımına dair örnekler görebileceğimiz önemli bir dönem de Sultan III. Selim zamanındaki *Nizam-ı Cedid* devrini aktardığı sayfalardır. Bilindiği gibi Osmanlı askerî tarih yazıcılığının ana konularından olan Nizam-ı Cedid reformları öncesinde devlet ricalinden birçok kişiye konuyla ilgili raporlar hazırlatılmıştı. Bu layihalardan birçoğunu tetkik ettiği anlaşılan Cevdet Paşa, yirmi kadar layihayı da özetleyerek eserine dahil etmiş ve layihalardaki teklifleri yazdıktan sonra yine tartışma usulü çerçevesinde kendi görüşlerini de yaklaşık yetmiş beş sayfa boyunca beyan etmiştir. Cevdet Paşa'nın sadece bu layihalar üzerinden yazdığı fikirleri dahi askerî meselelere ne kadar vakıf olduğunu ortaya koymaktadır. Zira burada asker almadan, talimlere, askerî sınıflardan, lojistik ve ikmal konularına kadar uzanan kapsamlı sistem ve teşkilat değerlendirmeleri yaptığı görülür. Layiha sahiplerinin birçoğunun ise ortaya işe yarar bir fikir koyamadığını, meseleyi çocuk oyuncağına döndürdüklerini ve layihalardaki yersiz fikirler nedeniyle¹⁹ Yeniçeriler arasında III. Selim'e olan nefretin arttığını, askerî reformların da lüzumu gibi yapılamayarak fırsatın kaçırıldığını ifade etmektedir (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 1575-1576).

Cevdet Paşa'nın metin inşası konusunda Tarih-i Cevdet'in genelinde uyguladığı usul, askerî tarihe dair metinleri için de geçerlidir. Bu usul, ana hatları itibarıyla konuları genelden özele kronolojik bir bakış açısı ile kapsayıcı ve temel bilgileri vererek bilgi akışını adım adım ilerlettiği pekiştirici bir usuldür. Bazen ayrı başlık açmaksızın konu bütünlüğü içerisinde ve ansiklopedik bir tarzda verdiği bu bilgileri, kimi zaman ayrı başlık altında ya da “istitrâd” (ara söz/konu) başlığı altında verdiği monografik okuma parçaları biçiminde kaleme almıştır.

İstitrâd şeklinde Tarih-i Cevdet'in birinci cildinde kaleme aldığı ilk metin, askerî tarih için de önem arz eden “*Tuğ ve Sancaklara Dâ'irdir*” adlı metindir. Bu metinde, Hz. Muhammed döneminden başlayarak bayrak, tuğ, sancak, âlem ve askerî müzik gibi konularda temel bilgileri vererek Nizâm-ı Cedîd dönemindeki değişimden bahseder (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 33-35). Yine daha eserin mukaddime kısmında ayrı bir bölümde “*Fenn-i Harbe Dâ'irdir*” başlığı altında verdiği bilgiler²⁰, hem metin inşasını görmek hem de askerî tarih yazımındaki farkını anlamak açısından mühimdir. Zira bahsedilen bölümde, Avrupa kaynaklarından özetlediği bilgilerle Büyük İskender zamanından başlayarak büyük bir ilim olarak nitelendirdiği harp fenninin usul ve esaslarını izah eder. Harp biliminin, *sevkül-ceyş* (strateji) ve *ta'biyetül-ceyş* (taktik) adlı iki ayrı bilime ayrılmış olduğunu belirterek²¹ bunlara dair Avrupa'dan ve Osmanlı'dan örneklerle konuyu

¹⁹ “Kaldı ki ol vakit Avrupa'da şuyû' bulan fünûn-ı harbiyye kitâbları henüz lisân-ı Türkî'ye terceme olunmamış olduğundan ta'lîm ve tanzîm-i asker mes'elesinin İstanbulca nazariyyâtı bile ma'lûm değil idi. Ber-minvâl-i sâbık bâ-irâde-i seniyye nizâm-ı devlete dâ'ir lâyiha takdîm eden zevâtın dahi ba'zısı muhârebeye bulunmamış ve bulunanlar dahi asâkir-i mu'allemenin yalnız karşıdan harekâtını müşâhede ederek nasıl tertîb ve ne vechile ta'lîm olunur ve zâbıta ve nizâmları nedir buralara dâ'ir aslâ tahsîl-i vukûf etmemiş idiler. İnsân ise bilmediği şey'i dâ'imâ bildiği şeylere kıyas ile tasavvur idegeldigine mebnî kimisi mevcûd ocakların mümkün mertebe ıslâhına hasr-ı efkâr ve kimisi Nizâm-ı Cedîd diye yine eski bildiği sunûf-ı askerîye cinsinden bir nev' asker tertîbini ihtâr eylediği cihetle mezkûr lâyihalarda bu bahse dâ'ir bast olunan mütâlâ'âtın kimisi isâbet-i savâbdan mahrûm ve mehcûr ve kimisi sâde ve maksaddan dûr olarak ârâ ve efkâr ol kadar teşebbüs ve ihtilâf itmiş idi ki bu kadar ârâ-yı mütehâlifinin cihet-i vahdetini bulmak asıl kazıyye-i matlûbenin icrâsından daha müşkil olmuş idi.”

²⁰ Tarih-i Cevdet'in Osmanlıca olan *tertib-i cedid* ikinci baskısında (1309), sayfa 117 ve 124 arasındaki bu bilgiler Tarih-i Cevdet'in birinci baskısında bulunmaz. Diğer genel bilgilendirme yazıları gibi birinci baskıda muhtelif ciltler arasındaki dağınık bilgiler, *tertib-i cedid* ile genişletilip birinci cildin ilk sayfalarında toplanmış izlenimi vermektedir.

²¹ “İşte bu sûretle ilm-i harb sevkü'l-ceyş ve ta'biyetü'l-ceyş nâmıyla başluca iki fenn-i lâzîmü'l-i'tinâyâ münkasım bir büyük sinâ'at olmuşdur ki ordu kumandan ve erkânı olanlar birçok mukaddemât-ı ulûmî tahsîl etdikden sonra bu fenlerde mâhir olmaları ferâ'iz-i hâliyyedendir. Sevkü'l-ceyş fenni gerek tecâvüz gerek tahaffuz için mühim olan mevâki'in intihâbından ve ta'biyetü'l-ceyş fenni lede'l-müsâdeme muzafferiyyeti mûcib olacak â'mâl ve tedâbirin icrâsından ibâretidir.” bk. (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 107).

genişletir.²² Benzer şekilde, “*Ahvâl-i Bahriyye Hakkındadır*” başlığı altında Fenikeliler döneminden başlayarak denizcilik ve gemi türleri ile ilgili temel bilgileri ve gelişmeleri aktardıktan sonra 1774 yılına gelinceye kadarki Osmanlı deniz muharebeleri tarihini yaklaşık otuz beş sayfada özetler (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 113-140).

Ahmed Cevdet Paşa’nın askerî tarih yazımında metin inşasına dair rastladığımız kayda değer farklılıklardan bir diğeri ise önemine dikkat çektiği konuların uygulamasını, tarihî vakalar ya da örneklendirmeler üzerinden gösterme çabasıdır. Mesela askerî strateji ve taktik kavramlarını açıkladıktan hemen sonra 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan örnek vererek; “*Şumnu mevkiinin ehemmiyeti takdîr ile üssü’l-harekât ittihâz olunması sevkülceys fennine mutâbık ve ol vaktin hükmünce müdâfa’aya kâfi istihkâm virilmesi ta’biyyetülceys fennine muvâfık düşmüştür.*” (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 107) şeklindeki ifadelerini bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Yine aynı kabilden olmak üzere 1787-1792 Osmanlı-Avusturya Savaşı’ndaki muharebelerin cereyan tarzına dair detaylara geçmeden önce, Cevdet Paşa’nın üç sayfa boyunca harekât bölgesinin askerî coğrafya ve topografyasını teferruatlı olarak aktardığı görülmektedir. Bu bilgiler arasında tabya ve top mahalleri, tıkama ve engelleme bölgeleri, geçiş güzergâhları, mağaralar ve mağaraların kaç asker alacağına kadar malumat bulunmaktadır.²³ Ayrıca ilerleyen sayfalarda muharebelerin cereyan tarzını aktarırken sıkça bu bilgilere atıfta bulunarak temel oluşturduğu coğrafya bilgilerinin üstüne yenilerini eklemektedir. Bu uygulamaları nedeniyle de Cevdet Paşa’nın ele aldığı muharebeleri dönemin harp fennine uygun bir biçimde aktarmaya çalıştığını ve bunu öğretici/pekiştirici uygulamalarla yapmak istediğini ifade etmek mümkündür.

Askerî tarih yazıcılığı açısından Cevdet Paşa’nın metodolojisi dönem yazarlarından ayrıldığı gibi üslubu da bunlardan farklıdır. Cevdet Paşa, muharebelerin anlatımında daha anlaşılır bir dil ve canlı tasvirler kullanarak muharebenin cereyan tarzını aktarma gayretindedir. Kimi zaman araya girerek kaynaklardaki bilgileri metin üzerinde sorgulamaktan elbette vazgeçmez.²⁴ Ancak daha dikkat çekici tarafı ise önemine binaen bazı muharebelerin yazımını bitirdikten sonra *muharebeden alınan/çıkarılan dersler* gibi kendi yorumlarını eklemesidir. Örneğin, 1789’da Osmanlı ordusu ile Rus ve Avusturya orduları arasında gerçekleşen Boze Muharebesi’ndeki askerî hareketliliği aktardıktan sonra “*İşte cây-ı ibret [ibret edilecek nokta] ve intibâh burasıdır ki*” diyerek öncesi ve sonrası ile askerî tahliller yapmakta, önemli gördüğü noktaları tekrar vurgulayarak ordu, teşkilat ve devlet değerlendirmelerine kadar yorumlarını genişletmektedir. Bu kısımda Cevdet Paşa, orduları zafere götüren maddi ve manevi kuvvetleri izah ederken orduyu insana, askerî sınıfları ise insan uzuvlarına benzemektedir. Askerî sınıfların işine vakıf, fen ve sanatlarında mahir olarak uyum içerisinde çalışması gerektiğini; komutanların ise silah, mühimmat ve zahire konularında tedbirli, ilm-i harbi ve ruhü’l-çeyşi bilen zapturapta ve ittihadı muktedir, askerî ceza kadar mükâfatı da ihmal etmeyen, dinî ve millî duygular ile askeri cenge teşvik edebilecek vasıflara sahip olması gerektiğini belirtmektedir (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 1222-1224).

Cevdet Paşa’nın muharebe anlatımlarında uyguladığı metin inşası ve temel kurgu bir bütün halinde değerlendirilecek olursa ana hatları itibarıyla bunun neredeyse günümüz formatına yakın bir usûl olduğu görülür. Yukarıda örneklerini verdiğimiz gibi muharebeden önce muharebe sahasının askerî coğrafya açısından tetkik edilmesi, birliklerin durumu hakkında bilgi verilmesi, muharebeleri olduğu gibi gerçekçi bir şekilde aktarma çabası, alınacak/çıkarılacak dersler vurgusu ve bunların tamamının övgü ya da yergi vesilesi yapılmadan eleştirel bir bakış açısıyla kaleme alınması dönem itibarıyla nadir görülen bir durumdur.

²² *Fenn-i Harbe Dâ’irdir* başlığındaki konular için daha ziyade Kont Raimondo Montecúccoli’den yararlandığını belirten Cevdet Paşa’nın askerî tarih konularında kaynak olarak kullandığı diğer Batılı yazarlardan bazıları şunlardır: Mareşal Vauban, Anton von Prokesch, Jean-Henri Castéra, Louis Adolphe Thiers. bk. (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 3526-3580).

²³ Mesala “İniklik” ve civarını tasvir ettiği satırlar (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 1013-1014) şöyledir: “*İrşova’dan beş sâ’at yukarıda Tuna’nın öte tarafında Nemçe ülkâsında İniklik ta’bîr olunur hüzn-i hasine mânend bir gâr-ı ba’ûdü’l-gûr olub medhali Tuna’nın üzerine müşerref ve Özi sengistânından ibâret bir sarp cebel ve derûnu birkaç bin asker alabilecek kadar vâsî’ olmağla Nemçelüler bu mağaranın yemîn ve yesârında metîn ve müstahkem tabyalar inşâ ve içerüsüne iki bin kadar asker ve mikdâr-kâfi toplar vaz’ ve bir mu’teber kapudanlarını muhafız ta’yîn ile Vidin’den Belgrad’a âmed ü şüd idecek sefâ’in-i İslâmiyye’nin mürûrına mâni’ olurlar ve içinde mikdâr-kâfi zahâ’ir ve mühimmâtı olub berren alınmak kâbil olmadığı misillî nehren dahi topları suya berâber oldığından yanaşmak mümkün olmayub zabt ve teshîri muhâlâtıdan add olunur idi.*”

²⁴ Örneğin, Boze Muharebesinde Osmanlı askerinin sayısını 150 bin olarak belirten Vakanüvis Vekili Edip Efendi’nin verdiği rakamı mübalağalı bulan Ahmed Cevdet Paşa (2017, s. 1218) şunları yazmıştır: “*Hâlbuki ol vakit Ordu-yı Hümâyûnda ne kadar asker olduğu ber-vech-i sıhhat Devlet-i Aliyye’nin bile ma’lûmu degil idi. Zîrâ bir mahalle müretteb ve me’mûr olan askerinin nisfî mahall-i me’mûriyyete varamaz idi ve bir ser-gerdenin ma’iyyetinde beş yüz nefer mevcûd iken iki kat ta’yînât almak için bin veyâhûd daha ziyâde deyü haber verir idi ve ba’zî rivâyâta nazaran ol vakit Ordu-yı Hümâyûnda yüz bine karîb asker tecemmu’ eylemiş deniliyor ise de meydân-ı harbde ibrâz-ı liyâkat iden süvârî askeri kalîl olarak sâ’ir galabalık bir işe yaramamışdır. Fakat ol vakit Ordu-yı Hümâyûndan rikâb-ı hümâyûna medâr-ı i’tizâr olmak üzere düşmanın kesret ve kuvvetinden bahs olunmuş olub Enverî Efendi dahi Ordu-yı Hümâyûnda vak’a-nüvis bulunmağla Ordu-yı Hümâyûn ricâlinin ifâdelerine muvâfık olarak bu hezîmetin sebebi asâkir-i İslâmiyyenin â’dâya nisbetle killeli olmak üzere tahrîr itmîşdir. Edîb Efendi dahi ol vakit Dersa’âdet’de vak’a-nüvis vekîli bulunarak vâkı’anın keyfiyyet ve hakîkatinden bî-haber olub ol vakit ise yeniçerilerden erkân-ı Saltanat-ı Seniyye müteneffir olarak dâ’imâ asâkir-i nizâmiye tertibi emelinde bulunmalarıyla ve hakîkat-i hâlde bu inhizâmın sebebi askerin nizâmsızlığından ibâret olmasıyla Edîb Efendi dahi askerîyi bütün bütün suçlu göstermek için ziyâdece mübâlâğa etmişdir yohsa vak’a-i mezkûrede yüz elli bin degil yüz bin kadar bile asker mevcûd olmamak gerekdir.*”

Askerî Tahlilleri

İlk defa 1816'da Prusya Genelkurmayı bünyesinde açılan Harp Tarihi şubesinin amacı, yakın dönem savaşlarının gerçeklere uygun bir biçimde yazılarak subayların bu deneyimlerden faydalanmasını sağlamaktır. Yakın geçmişteki harplerin incelenmesiyle subaylar askerî tarih perspektifinden gelecek savaşlara hazırlanacak bu sayede ordular tekrar aynı hatalara düşmeyecekti. Tamamen pragmatik ve sonuç odaklı olan bu eleştirel tarih yazım usulünün Osmanlılardaki örneklerine ise genel itibarıyla Balkan Harbi'ne kadar rastlamak pek mümkün değildir (Özcan, 2020, s. 3-23). Bu anlamda Cevdet Paşa'nın yine bir istisna olarak askerî tarih yazımında erken dönem örneklerinden birini teşkil ettiği ifade olunabilir. Zira gerek Cevdet Paşa'nın tarih anlayışı gerekse Tarih-i Cevdet'te gördüğümüz öğretici ve pragmatik tarihçilik uygulamaları bu yöndedir (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 20-22).

Elbette Cevdet Paşa'nın eleştirel ve pragmatik tarih anlayışı sadece askerî tarihle ilgili konularda değil genel itibarıyla birçok konu için geçerli olan umumi bir bakış açısıdır; tüm devlet, medeniyet işlerine dahi bu çerçeveden bakmaktadır. Cevdet Paşa, tarihte ortaya çıkan büyük devrimlerin ve ilerlemelerin özünü yakalamayı ve bunu gelecek kuşaklar için yeri ve zamanı geldiğinde hayırlı şekilde kullanmak üzere muhafaza etmeyi tarihin vazgeçilemez görevi kabul eder. Tarihçilikten maksadın, olayları arka arkaya sıralamaktan ibaret olmadığını her fırsatta vurgulayarak ibret ve ders alınmasını, eski hatalara düşülmemesi gerektiğini yeri geldikçe açıkça belirtir. İlmiye, mülkiye ve askeriye sınıflarında baş gösteren kaht-ı ricâlden, liyakatsizlik ve usulsüzlüklerden yakınlıkla kimi zaman çok sert eleştirilerde bulunur. Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin takip ve tatbik edilememesi, kaçırılan veya fark edilemeyen fırsatlar, *kânûn-ı kadîm* üzere gayretsizce ve amaçsızca devam ettirilen uygulamaları ise ne akılla ne dinle bağdaştıramaz. Hemen her ciltte görevlerin ehline verilmesine, bunun getirdiği yararları, verilmediği takdirde vuku bulan zararlara değinir. Mustarip olduğu konuların başında, her dönemde padişahların yakın çevresinin kifayetsiz ve muhteris kişilerce kuşatılmış olması gelir. Yanlı ve yanlış bilgilendirmeler ile padişahların nasıl yanıltıldığı, işinin ehli kimselerin yönetimden nasıl uzaklaştırıldıklarını örnekleriyle anlatır. Paşaların iktidar mücadelesi yüzünden halkın arada çaresiz kalmasını, başıbozuk asker taifesinin yanı sıra eşkıyadan çıktıkları yetmezmiş gibi cahillerden naspedilen naipler/kadılar nedeniyle ahalinin hak dahi arayamadığını taaccüple kaleme alır. Ele aldığı dönemin tenkidini yaparken kimi zaman kıyaslayıp şükretse de çoğu zaman yaşadığı devrin tenkidini de dolaylı yoldan yapmaktadır (Karakuş & Babuçoğlu, 2017, s. XL).

Cevdet Paşa'nın askerî konulardaki tahlil ve tenkitleri genelden özele doğru değerlendirilirse, eleştirilerin birkaç noktada yoğunlaştığı görülür. Bunlar bilgisizlik, tecrübesizlik, istişare etmemek, kanun ve nizam koyamama/uygulayamama gibi hususlar olup özünde devlet erkânındaki liyakatsizlik meselesidir. Cevdet Paşa'ya göre başarısızlıkların temelinde yatan asıl sebep idareci seçimlerindeki yanlışlıklardır.²⁵ Bu nedenle çok sık olarak "*emanetleri ehline verin*"²⁶ ayetini hatırlatarak devlet nizamının bu ayete uymaktan ibaret olduğunu, "*şîrâze-i nizâm-ı devlet, âyet-i mezkûrenin mazmûnuna imtisâlden ibâret olarak bu şîrâze ne kadar sökülürse nizâm-ı devlet dahi ol kadar bozulur ve ona göre dahi perîşânlık ve dürlü fenâlık vukû'a gelür*" (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 659) şeklinde ifade etmektedir. Cevdet Paşa'nın kastettiği anlamda liyakatsizlik, sadece ehliyetsiz olanların herhangi bir göreve atanmasını içermez (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 658);²⁷ Cevdet Paşa'ya göre liyakat, başarılı veya istidatlı bir kişinin mükafat kabilinden herhangi bir iyi makama atanmasını değil ehil kişinin, ehil olduğu alandaki münasip makamlara atanmasını ifade eder ki konuyu bir örnek üzerinden şöyle kaleme alır:

"İdâre-i mülkiyye, cengde bahâdırılığî görünen bir âdeme mükâfât olarak i'tâ kılınub sonra o âdemin mülkce adem-i ma'lûmât ve kâbiliyyetinden veyâhûd tecrübesizliğinden nâşî hatâsı ve uygunsuzluğu vukû' bulduğu gibi bilâ-muhâkeme katl olunması şer' ü aklın ve hakk u insâfın hilâfıdır. İdâre-i mülk başka ve harbde yararlık başka olduğundan bir eyü cengci, gâyet fenâ vâlî olabilmek ve pek memdûh u âkil ve müdebbir ü kâmil bir vâlî, harbce hiçbir işe yarayamamak umûr-ı tabî'iyeden olmağla mülk-i me'mûriyyetiyle askerini birbirine karışdırmak iki tarafın işini dahi bozar" (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 325).

²⁵ "Vukelâ-yı devlet iş gördürücü bir hey'et olub vazîfe-i asliyyeleri iş görücüleri temyiz ve intihâb ile umûr-ı devleti ehline tevdi' etmekden ibâretidir. Bu cihetle devletin vukelâ-yı sıdk-ı ittisâfı sahîhan insân sarrâfı olmalıdır. Yohsa ülfet ve mu'ârefeye binâ'en adam kayırmak ve gayret-i câhiliyye hasebiyle insâniyyetdir deyü mensûbîn ve müte'alikâtı derece-i ehliyet ve istihkâklarının üst tarafına çıkarmak umûr-ı devletin nâ-ehiller eline geçmesini mücib olarak vazîfe-i asliyyenin hilâfında hareket ve âdeta devlete ihânet demek olduğundan buna nasıl insâniyyet denilür. Liyâkat ve istihkâk dâ'iresinde mensûbîni gözetmege vâkî'â lisân-ı umûmdan i'tirâz olunmaz ve bu derecesi enzâr-ı umûmiyyede mürû'et ve insâniyyet addolunur. Lâkin bu dahi tedric ve te'ennî ile olmalıdır. Zira merâtib-i devletde def'aten terakkî iyi bir şey olmadığı bi't-tecrübe müsbet ve müsellemler olan hâlâtındandır" (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 1172).

²⁶ "Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Doğrusu Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor! Süphesiz ki Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir" (Kur'an-ı Kerim Meali, 2011, s. 97).

²⁷ "Hey'et-i idâre nizâmsız olduğu sûrette fenâlar yüze çıkub ehl ü erbâb olanlar meydân bulamaz, meydân bulsa dahi ashâb-ı âğrâzın tezâhümünde istediği gibi at oynadamaz ki hattâ vaktiyle davranub da çevgân-ı fık ve revîyyetle gûy-kâr ve maslahatı der-dest ideler bundan başka maslahatın hüsn-i nizâmı iltizâm olunub da herkes müsta'id ve müstahak olduğu işde istihdâm olunur ise fâ'ide görülür yohsa mücerred ba'zı ehl ü erbâb olan zevâta mükâfât sûretiyle kayrılmalarına kıyâm olunur ise onların ehliyyetinden bir fâ'ide görülmez"

Cevdet Paşa liyakatsiz atamalara dair örnekleri, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasına gelinceye kadarki Osmanlı tarihini özetlediği birinci ciltten itibaren sıkça vermektedir. İlk olarak Kanunî Sultan Süleyman'ın kaide-i kadime aykırı olarak Hasodabaşı İbrahim Ağa'yı sadaret makamına getirmesiyle başlayan suimisallerin daha sonra örnek teşkil ederek Kanunî'nin oğlu Sultan II. Selim tarafından da sürdürüldüğünü ve zamanla alt kademelere doğru bu kötü örneklerin yayıldığı tespitinde bulunur. Nitekim Sultan II. Selim de çok sevdiği ve damadı olan Yeniçeri Ağası Ali Paşa'yı Kaptan-ı Deryalığa atamış ve bahriye işlerine vakıf olmayan Ali Paşa'nın Kaptan-ı Deryalığında, Osmanlı Devleti 1571'de İnebahtı'da donanmasını kaybederek deniz tarihindeki en büyük yenilgisini almıştı (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 85).²⁸

19. yüzyıla doğru gelindiğinde konuyla ilgili neredeyse yüzlerce örneğe değinen Cevdet Paşa, vaziyet böyleyken tarihçilerin veya dönemin askerî/mülkî devlet ricalinin sorumluluklarını unutarak Osmanlı askerine korkaklık, rehabet gibi kusur bulup hata isnat etmesine ise hiçbir zaman katılmaz. Çünkü ona göre, temelde Müslüman/Türk/Osmanlı askeri de milleti de değişmemiştir. Cesareti, celadeti, kabiliyeti ve dahi askerlik için gereken maddî-manevî melekeleri tam ve aynıdır. Sorumlular ise değişen zamanın gereğini bilmeyip ona göre tedbir alamayan, tedbir alacak ehil şahsı başa getirmeyen mülkî ve askerî yöneticiler ile harp ilmini bilmeyen ehliyesiz zabıtlardır.²⁹ Cevdet Paşa'ya göre bahsedilen idareciler, Avrupalılar günden güne fen-i harbi ilerletirken bundan habersiz kalmışlar daha 16. yüzyılda askerî yenileşmeye teşebbüs etmek lazımken *mukâbele-i bi'l-misil* kaidelerini dahi unutarak askeri itaat altına dahi alamamışlardır (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 704). Halbuki İslam milletinde kelime-i şahadetten sonra telkin olunan mesele *ulû'l-emr'e* itaat³⁰ konusu olup *ila-yı kelimetullah* için can vermeye memurdurlar ki bu da ittifak üzere topyekûn hareket etmeye muvafıktır. Fen-i askerî talimlerin dahi birinci meselesi zabite itaat ve gayret ile verilen görevi yapmak olduğuna göre neferler bilmesi gereken en önemli esaslara özünde vakıftırlar. Ne için savaşım ne için şehit düştüklerini bilmektedirler. Satranç hamleleri gibi askerî hareketin safhalarını ve hakikatini bilmesi gereken neferler değildir (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 703).

Cevdet Paşa'ya göre Osmanlı Devleti'nde askerî islahatların gerekliliğinden Sultan III. Ahmed döneminden (1703-1730) itibaren yer yer bahsediliyordu ancak Yeniçeriler nedeniyle bu konunun serbestçe konuşulması mümkün olmuyordu. O vakitlerde yeni nizama göre asker tertip edilmesi için mutlaka Avrupa'dan muallim ve mühendis getirilmesi gerekliliğine değinen Cevdet Paşa, Yeniçeriler itaat altına alınsa dahi istenen değişimin gerçekleşmesine ihtimal vermiyordu. Nitekim dönemin devlet ricalinde tanzim-i asker konusunda gerekli bilgi olmadığı gibi düzenlemelerin nasıl yapılacağına da karar verebilmiş değillerdi. Hatta bazı devlet erkânının Avrupalıların Osmanlı memleketine gidip gelmesinden dahi rahatsızlık duyduklarını belirten Cevdet Paşa, "*hâl böyle iken harbin mevkûf-i aleyhini bilmeyen erkân-ı devletin gayret-i câhilâne ve heyecân-ı efkâr-ı gâfilâneleri*" sebebiyle 1768-1774 Rus Savaşı'na girilmemesi gerekirken girildiğini ve devletin bu savaştan çok büyük hasarla çıktığını belirtir. Ancak bu yenilgi herkese büyük bir ders olmuş, artık *muallim ve muntazam* (talimli/eğitilmiş ve düzenli/disiplinli) asker tertip etme mecburiyeti cümlelerin malumu olmuşsa da Tophane'deki bazı teşebbüsler dışında III. Selim zamanına kadar yine kayda değer bir şey yapmak mümkün olmamıştı (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 108-109).

Devlet işlerini saat çarklarına benzeten Cevdet Paşa, askerî meselelerin yeri geldikçe mülkiye ve ilmiye işleriyle birlikte devletin geneline şamil konular olarak ele alınması gerekliliğinin farkındaydı. Nizam-ı Cedid döneminde askerî teşkilatta görülen başarısızlıkların sebepleri arasına bu hususu da ekleyen Cevdet Paşa, tanzim-i asker meselesi ile birlikte umur-ı mülkiye düzenlemelerinin birlikte ele alınması gerekirken bunun ihmal edilmesi nedeniyle başarılı olunamadığını da ifade eder.³¹ Ayrıca 17. yüzyıl sonlarından itibaren Avrupa'da fen-i

²⁸ "Ve egerçi pâdişâh-ı müşârün-ileyh hazretleri bi'z-zât mesâlih-i devletin rü'yetine nasb-ı nefis-i ihtimâm ederek vükelâsı alt mülâhaza kabîlinden olmasıyla her kim vezîr-i âzam olsa âsiyâb-ı devletin idâresine hâlel gelmeyeceği der-kâr olduğundan mesâlih-i kemâl-i sühûlet ile dil-hâh-ı âlîsi üzre cereyânı için böyle perverde-i dest-i terbiyyeti olan bir zâtı sadârete getürmesi kendü zamânında muhîl-i maslahat olmadıysa da bu vechile ahlâfına sû-i misâl göstermiş olduğundan sonra gelenlar dahi zâten sevdikleri bende-i mahsûsların vezîr etmeğe başlayub bu makûleler ise gençlik ve tecrübesizlik âleminde nâ'il oldukları teveccüh ve iltifât-ı pâdişâhiye mağrûr olarak ahvâl-i âleme vukûfları olmadığı gibi erbâb-ı vukûfdan su'âle dahi tenezzül itmedikleri cihetle hemân re'y-i hod-serâne ile iş görölüb kânûn ve kâ'ideye ri'âyet ve (en-tu'eddü'l-emânâtı ilâ ehlihâ) emr-i şerîfine tevfiğ hareket olunmaz ve iş artık zâtıyyâta intikâl ile hakîkaten maslahat görmek maksad-ı sahihi düşünülmez olduğundan devletin nizâm ve intizâmı muhtell ve kuvveti za'fa mübeddel olmağa başladı. Ez-cümle Sultân Selîm-i Sâni ibtidâ-yı cülûsunda yeniçeri ağasını kapudan-ı deryâ nasb edüb o dahi ahvâl-i bahrdan bi-haber olmağla zirde beyân olunacağı vechile İnebahtı Limanı'nda Donanma-yı Hümâyûnı yakmış ve işte ol vakit kuvve-i bahriyye-i Devlet-i Aliyye tenezzüle yüz tutmuş idi."

²⁹ "Osmânlu milleti askerlige lâzım olan kâffe-i sıfâtı câmi' olub askerimizin celâdet ve şecâ'atleri pek ziyâde ve sür'at-i cevelân ve hareketleri ve iktisâb-ı fûnûn-ı harbiyyede olan isti'dâd ve kabiliyetleri fevka'l-âde olduğu yâr ve ayyâr nazarında müsbet ve müsellemler olan mevâddan olub belki ifrât-ı cesâret ve celâdetlerinden başka i'tirâz olunacak bir şey bulunamaz ammâ asâkir nizâmsız ve zâbitânı ehliyyetsiz olduğu hâlde askerin şecâ'at ve celâdetinin dahi bir semeresi görülemez lâkin bununla asâkir müttehem olmayub bu kusur müdürân-ı devlet ve müdebbirân-ı umûr-ı saltanat olan zevâtâ râci'dir." (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 669-670).

³⁰ İslam toplumunda, devlet başkanından başlayarak üst kademe yöneticiler ile toplumsal otorite sahibi müslüman kimselere itaat edilmesi gerektiğine dair dinin emirlerinden biridir. *Kur'ân-ı Kerîm*'de iki yerde geçmektedir. Bir âyetle müslümanların Allah'a, Peygamber'e ve ulû'l-emre itaat etmesi emredilmekte (Nisâ 4/59), diğer âyetle ise müslümanların toplumun güvenliğiyle ilgili bir sorunla karşılaştıklarında onu yaymak yerine kendilerinden olan ulû'l-emre götürmelerinin daha uygun olacağı (Nisâ 4/83) belirtilmektedir. Detaylı bilgi için bk. (Türkcan, 2012, s. 295-297).

³¹ "Her taraftan asâkir-i nizâmiyye tertîbi elzem görölüyordu. Lâkin Devlet-i Aliyye'nin ahvâl-i mülkiyyesi dahi muhtell olub bir bozuk hey'et ise bir hey'et-i muntazamayı idâre idemeyeceğinden tanzim-i askerle berâber umûr-ı mülkiyyenin tanzîmi dahi lâzime-i hâl ve maslahatdan idi. Çünkü umûr-ı devlet

harp usulü geliştikçe bunların takip edilerek az veya çok demeden askerî usullerin değiştirilerek başta Yeniçeriler olmak üzere tüm Ocakların tedricen yenileşmeye alıştırılması gerektiğini, bunlar yapılmayınca yıllarca oldukları gibi kalan Ocak askerindeki nizamsızlık illetinin kronik hale gelerek ilaçla sıhhat ve ıslah bulamayacak seviyeye geldiğinden külliyyen lağvedilmelerinden başka çare kalmadığını belirtir (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 1582). Süvari olan Delil askerinin ise Yeniçeri Ocağı gibi devleti ele geçirmesinin söz konusu olmadığından talim ve nizam ile disiplin altına alınması mümkünken bunun da seraskerlerin süvari kullanılacak mevkiileri layıkıyla bilmemeleri ve yerli yersiz düşman ateşi üzerine sürüp zayıat verdikten sonra Delil askerinin saf harbinde işe yaramadığını zannetmeleri nedeniyle tarihe karıştığını belirtir (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 1580-1581). Bununla beraber Sultan I. Abdülhamid zamanında doğru bir kararla Sürat Topçuları Ocağı müstakil bir ocak olmak üzere tertip olunmuşsa da sonradan Topçu Ocağına dahil edilmeleriyle bunlara da fesat sirayet ettiğinden birleştirme kararını hata olarak nitelendirir (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 1573).

Cevdet Paşa'nın askerî meselelere dair yorum ve tahlillerine Tarih-i Cevdet'in birçok bölümünde rastlamak mümkündür. Bunlar bazen konu akışında karşılaşılan birkaç satır, bazense 1787-1792 Osmanlı, Rus ve Avusturya Savaşlarında olduğu gibi sayfalarca süren muharebe anlatımlarıdır. Ancak Cevdet Paşa'nın askerî meselelerdeki vukufiyetini görebileceğimiz en kapsamlı tahlillerini yaptığı sayfalar, Nizam-ı Cedit öncesinde Sultan III. Selim'e sunulan layihaları değerlendirdiği kısımdır. Burada layihaları tek tek ele alıp konularına göre de değerlendiren Cevdet Paşa, layiha sahiplerinin en basit askerî meseleleri dahi bilmediği için Sultan III. Selim'i de gerektiği gibi bilgilendiremediklerini ifade eder. Gerçi o vakitlerde Avrupa'da yayılmış olan askerî bilim kitaplarının henüz Türkçeye tercüme edilmemiş olması nedeniyle askerî talim ve tanzim konularının nazariyatından dahi İstanbul'da kimsenin haberinin olmadığını da belirtir (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 1575).

Layiha sahiplerinin görüşleriyle Nizam-ı Cedit dönemine gelinceye kadarki süreçleri yaklaşık yetmiş beş sayfa boyunca tartışma usulü içerisinde kaleme alan Cevdet Paşa, yeniden devşirme usulüne geçilmesinden, eyalet askerlerinden düzenli ordu kurulmasına, ocakların nizamından, tımar/ulufe işlerine kadar layiha sahiplerinin görüşlerini ele alarak bunların neredeyse tamamının ne kadar tutarsız ve mesnetsiz olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin aşiret askerlerinden düzenli ordu tertip etme fikrine karşı *"aşâ'ir ve kabâ'il askeri, bir muntazam ordu ma'îyyetinde haff süvâri işlerine yarar yoksa memleket muhâfazasına kâdir olamaz, bu asırlarda Tatar askeri işe yaraysaydı kendi yurdları olan Kırım'ı muhâfaza edebilirlerdi"* (s. 1597) demektedir. Yine yüz elli yıl önce terk edilen devşirme usulünün bozulma sebepleri ortadan kaldırılmadan o günlerde nasıl mümkün görülebileceği, hangi esaslara göre kimin devşirilip ne surette yetiştirileceği gibi izah edilmeksizin ortaya atılan fikirlerin Sultan III. Selim'i dahi kahkahalara gark ettiğini yazar (s. 1576-1579). Cevdet Paşa, asıl meselenin Ocaklar nizamına sokulamazken ordunun nasıl yekvücut olup askerî sınıfların nasıl ahenk içinde çalışacağı, fen-i harbe uygun muallem ve muntazam asker tertibiyle her yüz nefere, on altı zabıt (%16 subay oranı) gerektiğinden bahisle bunların nasıl yetiştirileceği gibi meseleler olduğunu ifade etmektedir (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 1583-1593).

Kaleme aldığı meseleleri sadece eleştirmekle kalmayan Cevdet Paşa, sorunları ortaya koyduktan sonra yapılması gerekenleri de izaha gayret göstermektedir. Bu kapsamda, Nizam-ı Cedit üzerinden yoğunlaştığı askerî meselelere ait değerlendirmeleri ordu teorisyenliğine varacak niteliktedir. Cevdet Paşa'nın formüle ettiği esaslara göre, her yerde ve her devirde iş görecektir etkin bir ordu için yedi temel şartın sağlanması gerekmekte olup bu yetkin ordunun işlerliğini kaybetmemesi için de sürekli cari tutulacak iki kaideyle birlikte toplam dokuz esas bulunmaktadır. Aslına ve şekline sadık kalarak günümüz Türkçesine aktarmaya çalıştığımız esaslar şöyledir:

1. Asker genç, dinç, her yönden sıhhatli ve sağlam olmalıdır. Sağlıklarının muhafazası tıp ve cerrahinin revaç bularak gelişmesine bağlıdır.
2. Asker ve zabıtlar, askerî talim ve hizmetlerde mahir olmalıdır.
3. Ordu erkânı olan tüm üst rütbedekiler bütün askerî malumata ve askerî bilimlere vakıf olmalıdır.
4. Ordu seraskeri namuslu, dosdoğru ve dürüst olmalı. Cebir ve merhamet gösterirken kötü niyet ya da karşılık gözetmemeli, herhangi bir işte aşırılığa ya da ihmalkarlığa düşmemeli, seri hareketli, çok gezen, çabuk anlayan, doğru gören, tedbirli, uzak görüşlü, metanetli, cesaretli, harbin inceliklerini bilen, askerî şevk ve gayretini coşturabilecek konuşmalar yapabilen velhasıl tüm bu faziletlerle sahip kâmil biri olmalıdır. Bu vasıfların meydana gelmesi ise ilimler ile maarifin gereği gibi gelişip yayılmasıyla askerî mektepler ve sair okulların açılmasına bağlıdır.

sâ'at çarhları gibi yek-digere muttasıl ve merbût ve bu dolabın hüsn-i intizâm üzre dönmesi cümlesinin taht-ı nizam ve râbıtada bulunmasına menûat olduğundan Devlet-i Aliyye her dâ'iresince ıslahât-ı esâsiyyeye muhtâc idi. Lâkin bir devletin böyle külliyyen tebdîl ve tecdîd-i nizamâtı müceddeden bir devlet teşkilinden güç olduğuna binâ'en ..." (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 1574).

5. Her türlü harp araç ve gereçleri ile silahlarının eksiksiz, kusursuz ve mümkünse düşmaninkilerden daha iyi olması gerekir. Bu da ancak maarif ve sanayinin ilerlemesiyle gerçekleşir.
6. *Ruhü'l-ceyş* (askerlik/ordu/birlik ruhu) denilen manevî kuvvettir ki bir askerin diğer askerlerden ayrılmadan savunmada (sebat) ya da taarruzda (savlet) yarışarcasına coşku ve gayretle birlikte hareket etmesidir. Orduyu yekvücut yapan bu ruh olup bunun da esası zapturapt (disiplin, düzen, intizam) maddesidir. Zira kural ve rabatası olmayan asker topluluğu cansız beden gibi olup istenileni gerçekleştiremez. Düzen ve disiplinin meydana gelmesi ise ceza (mücâzât) ve takdir (mükâfât) kurallarının hakkıyla, aşırıktan kaçınarak, kanun ve adalet üzere işletilmesine bağlıdır. Askeri disiplin altında tutacak olan bunlardır. Ayrıca maddi ve ilmi açıdan eşit şartlardaki iki ordudan hangisinin şevk ve gayreti (moral ve motivasyon) fazlaysa onun kazanması doğaldır ki İslam askerinde bunu sağlayan daha ziyade dinî fikirlerdir. Ayrıca diğer bir manevi kuvvet olarak kumandanların konuşmaları gelir ki askerleri cenkte alevlendirecek/hırslandıracak en keskin silahtır. Bu da ayrı bir fen olarak *belagat-ı askeriye* olarak adlandırılır.
7. Yukardaki şartları sağlayan muvazzaf ordu madden, ilmen ve manen mükemmel hâle geldikten sonra yine muallim ve muntazam redif ve ihtiyat kuvvetlerinin teşkili lazımdır ki bir memleketin ikinci ve üçüncü savunma hatları da bunlardır.

Cevdet Paşa'ya göre bu yedi şartın yanı sıra, orduların başarılarını devam ettirebilmesi için sürekli uygulamada tutulması gereken iki kural daha vardır. Bunlardan birincisi; ilim, maarif ve zanaat sahiplerine mükafat kapılarının açık tutularak rütbe ve makam konularında ehliyet ve kabiliyetin esas alınmasıdır. Çünkü ilim ve hünerin gelişerek yayılması ancak ehil ve erbap olanlarına ilgi ve teveccüh gösterilmesiyle meydana gelir. İkincisi ise askerî hizmette bulunanların kanun ve nizama riayet ederek, başına buyruk karar ve hareketlerde bulunmasının önüne geçilmesidir. Zira gerekli istişare, fikir ve karar birliği olmadan ya da müttetikken karar verilen konularda karar vericilerin başına buyruk veya inatçı davranması ordu içindeki birliği bozduğu gibi yapana da yaptığı işe de bir hayır getirmeyeceği aşıkardır. Hatta bu son iki kaide tüm devlet işleri ve kademeleri için de geçerli olup bunu sağlayamayan devlet yönetimi zaten öyle muntazam bir askerî kuvveti nizama alarak idare edemez. Bununla birlikte serasker olanlara güvenerek askerî işlerine müdahale etmemek gerektiğini belirten Cevdet Paşa, ayrıca tüm bu kaidelerin gerçekleşmesinin de malî kuvvete bağlı olduğunu ifade etmektedir (Ahmed Cevdet Paşa, 2017, s. 1583-1586).

Cevdet Paşa'nın ideal bir ordu düzeni için formüle ettiği (7+2) dokuz esasın, günümüzde dahi asgari müşterek şartları sağladığını savunmak mümkündür. Zira burada değinmediği askeralma konusu hariç olmak üzere askerî eğitimden sağlığa, moral değerlerden mali işlere kadar belirtilen esaslar için "eksik" nitelendirmesi yapmak mümkünse de "yanlış" demek zordur.

Sonuç

Askerî tarihin kapsamı, kuramsal ve metodolojik yaklaşımlar ile tartışmalar (Şayin & Yıldız, 2012) elbette bu çalışmanın konusu değildir. Ancak bu tartışmaları veriler ışığında daha anlamlı bir hâle getirebilmek için bu neviden çok daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu ortadadır. Zira askerî tarih yazımında Orhun Abidelerinde dahi izlerine rastladığımız ders çıkarmaya yönelik eleştirel bakış açısının örneklerine Balkan Harbi'ne kadar neredeyse rastlayamamak izah edilmeye muhtaçtır.

Türk tarihinin 19. yüzyıl sonlarına kadarki askerî tarih metinleri genel bir bakış açısıyla gözden geçirildiğinde karşımıza çıkan ilk metinler *zafername*, *gazavatname* ve *menakıbname* tarzındaki hamaset temalı destansı anlatılardır. Bu metinler, hâliyle gerçekçi ve eleştirel olmaktan uzaktır. Osmanlı tarih yazıcılığındaki çoğu zaman vakaları arka arkaya sıralamaktan ibaret anlatımlarda ise eleştirel unsurlara rastlamak zordur. İstisna kabilinden *siyasetname* ve *nasihatname* türü eserler akla gelir ki bunlar da ima ve gönderme yollu dolaylı anlatımları sebebiyle araştırmacıların işini bir hayli zorlaştırır. *Risale*, *layiha* ve sonradan *rapor* adıyla kaleme alınan *islahatnameler* yekûnu ise daha fazla tetkik edilmesi gereken evraktandır.

Askerî tarih yazımına yönelik kabaca tasvir etmeye çalıştığımız çerçevede Ahmed Cevdet Paşa'nın yazdıkları ise bilinenlerden farklı bir alana tekabül etmektedir. *Tarih-i Cevdet* adlı eseriyle Türkiye'de modern tarih yazımının ilk örneklerinden birini teşkil eden Cevdet Paşa, Türk askerî tarih yazıcılığı alanında da ilk örnek diyebileceğimiz günümüz usullerine yakın birçok farklı uygulamaya imza atmıştır. Esasında Cevdet Paşa'nın eser verdiği tarih, hukuk, dinî ilimler, mantık, takvim, edebiyat ve dil-gramer gibi alanlarda da ilkleri teşkil eden eserler vermesi aynı sağlam muhakeme ve metodoloji kurallarını askerî tarihin alanına giren konularda da işletmesiyle alakalıdır. Medrese kökenli olup müderrislik, kadılık, valilik ve birbirinden farklı nazırlıklardaki devlet tecrübesi ise Cevdet Paşa'yı teorikle pratiği birleştiren, devletin tüm işleyişine vakıf, derinlemesine düşünerek analiz yapabilen ve sistemli bilgi üretme yeteneği olan bir teorisyen konumuna getirmiştir.

Cevdet Paşa'nın modern tarihçilik anlayışındaki uygulamaları, doğal olarak askerî tarih yazıcılığında da görülür. Hatta askerî tarih konularında daha dikkatli bir şekilde tatbik ettiği bu uygulamalar; yerli-yabancı geniş kaynakça kullanımı, kaynaklarını ilmî tenkite tabi

tutması, eleştirel bakış açısı, yazım usulü, üslubu ve pragmatik olması gibi geniş bir alana şamildir. Ancak Cevdet Paşa'yı askerî tarih yazımı açısından daha önemli hâle getiren, askerî kültür ile askerî bilimlere olan hakimiyetini eserlerine yansıtmaması, muharebelerden askerî-idarî dersler çıkartmaya çalışması ile ordu teorisyenliğine varacak değerlendirmelerde bulunmasıdır. Bunlar Cevdet Paşa'nın teşkilatçılığı, valiliği ve isyan bastırmakla görevlendirdiği zamanlara ait dönem tecrübeleriyle birlikte değerlendirildiğinde yazdıklarını çok daha kıymetli hâle getirmektedir. Ayrıca Tarih-i Cevdet'in 1854 yılında başlayıp devam eden yayımlanma sürecinde, asker kişilerin dahi askerî konularda çok fazla eser bırakmadığı hatırlanırsa yazılanların önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bu nedenlerle Ahmed Cevdet Paşa'yı modern askerî tarihçiler arasında ilk sıralarda saymak hiç de yanlış olmayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

1.Arşiv Kaynakları

a. BOA (Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi)

BOA, DH.SAİD.MEM, 8-12 (Ahmed Cevdet Paşa Tercüme-i Hal Dosyası).

BOA, Y.EE, 39-20.

b. Atatürk Kitaplığı (İstanbul Büyükşehir Belediyesi), Cevdet Paşa Yazmaları

Tercüme-i Hâl Defteri (t.y.). İBB Atatürk Kitaplığı, Cevdet Paşa Yazmaları. (Demirbaş: CP_Yz_000047, Yer Numarası: 92 CEV 92 CEV 1).

2.Telif Eserler

Ahmed Cevdet. (1309). *Târîh-i Cevdet (tertîb-i cedîd)* (Cilt I-XII, 2. baskı). Matbaa-i Osmâniyye.

Ahmed Cevdet. (1271). *Târîh-i Cevdet* (Cilt 1). Dersaadet.

Ahmed Cevdet Paşa. (2017). *Târîh-i Cevdet (tertîb-i cedîd) zeyl ve ilaveleriyle tam metin transkripsiyon* (Kitap 1-3, Cilt 1-12, S. E. Karakuş & M. Babuçoğlu, Haz.). Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Kültür Yayınları.

Ahmed Cevdet Paşa. (1980). *Maruzat* (Y. Halaçoğlu, Haz.). Çağrı Yayınları.

Ahmed Cevdet Paşa. (1331). *Kısas-ı enbiya aleyhi's-selam (ve tevarih-i hulefa)* (Cüz I-XII). Kanaat Matbaası.

Ahmed Cevdet Paşa. (1986). *Tezakir* (C. Baysun, Haz., Cilt I-IV, 2. baskı). Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ahmed Cevdet Paşa. (2007). *Tertîb-i cedîd kavaid-i Osmaniyye* (E. Karabacak, Haz.). Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ahmed Cevdet Paşa. (2001). *Belagat-ı Osmaniyye* (T. Karabey & M. Atalay, Haz.). Akçağ Yayınları.

Arıkan, Z. (2011). *Târîh-i Cevdet. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* (Cilt XL, s.75-77).

Aydın, M. A. (2003). *Mecelle-i ahkâm-ı adliyye. Türkiye Diyanet Vakfı ansiklopedisi* (Cilt XXVIII, s. 231-235).

Halaçoğlu, Y., & Aydın, M. A. (1993). *Cevdet Paşa. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm ansiklopedisi* (Cilt VII, s. 443-450).

İhsanoğlu, E. (2004). *Osmanlı askerlik literatürü tarihi* (Cilt I-II). İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi.

Kur'an-ı Kerim Meali (2011). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kütükoğlu, B. (1986). *Tarihçi Cevdet Paşa. Ahmed Cevdet Paşa semineri bildirileri* (27-28 Mayıs 1985, s. 107-114). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi Yayınları.

Neumann, C. K. (2000). *Araç tarih amaç Tanzimat, Tarih-i Cevdet'in siyasi anlamı* (M. Arun, Çev.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Ölmezoglu, A. (1979). *Cevdet Paşa. İslâm ansiklopedisi* (Cilt III, 2. Baskı, s. 114-123). Millî Eğitim Basımevi.

Özcan, A. (2020). Askerî tarih, tarihsel gelişimi, yazarlar ve okurları üzerinde bir değerlendirme. *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, 1, 3-23.

Şayin, C., & Yıldız, G. (Der.). (2012). *Osmanlı askerî tarihini araştırmak: yeni kaynaklar & yeni yaklaşımlar*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Türkcan, T. (2012). *Ülû'l-emr. Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (Cilt XLII, s.295-297).

Extended Summary

Ahmed Cevdet Pasha (1823-1895), who wrote pioneering works in his field as well as being a statesman, was one of the first historians in Turkish historiography to go beyond the classical chronicle tradition and to use historical methodology and methods close to scientific discipline in the sense we use today. In his work *Tarih-i Cevdet*, Ahmed Cevdet Pasha adhered to the classical Ottoman historiography of the period in form, but in essence, he paved the way for scientific historiography and advanced the old tradition of the chroniclers in terms of historical philosophy and methodology. The use of sources in *Tarih-i Cevdet*, the criticism of the sources, the way the issues are handled, Cevdet Pasha's interpretations and comparative approach are among the first comprehensive examples of Turkish historiography.

Cevdet Pasha's writings in the field of military history, on the other hand, contain many features that are also among the first examples. However, until today, Ahmed Cevdet Pasha's texts in the field of military history have not been the subject of scientific research and their prominent features have not been revealed. Of course, the fact that the works of Cevdet Pasha's pen are comprehensive and voluminous works that span many disciplines and disciplines has a share in this. There is no doubt that many new interpretations and evaluations will emerge with further research in different disciplines.

In this article, after briefly discussing the biography of Ahmed Cevdet Pasha, the methodology applied by Cevdet Pasha in writing military history and its prominent aspects are the subject of research through his work *Tarih-i Cevdet*. In the first volume of his twelve-volume history, Cevdet Pasha summarizes the histories of the Eastern and Western world starting from Hz. Adam until 1774, and in the following volumes, he discusses the developments between 1774-1826 in detail with a focus on the Ottoman world. In doing so, Cevdet Pasha uses a variety of information and documents, from archival documents to the works of local and foreign historians, from oral history to his own observations and experiences, and is also well versed in military history and is remarkable in his comparisons and evaluations. Already in the first volume of the work, he opens a separate title titled "*Fenn-i Harbe Dairdir*" (is about military sciences) and explains that the science of warfare is divided into two separate sciences, namely *sevkülçeyş* (strategy) and *ta'biyetülçeyş* (tactics), with examples from Europe; he compares the Ottoman war chronicles with the war chronicles of the enemy forces and endeavors to understand and write the battles as they took place. Cevdet Pasha's interpretations, which make comprehensive army and battle analyses through a line of logic without neglecting even relatively minor or detailed military issues, sometimes veer towards the philosophy of war and the theorizing of Islamic/Ottoman soldiers. The purpose of this endeavor is to turn history into an object lesson in the true sense of the word, to show the missed opportunities and to prevent the same mistakes from being made again and again with the improvement in the army and even the state. Considering that the reason for the emergence of war historiography in Europe was basically shaped by taking lessons from past battles, it can be stated that there is not a big difference between Cevdet Pasha's military historiography and Turkish military historiography.

Cevdet Pasha has also put his signature under many different practices that we can call the first examples in the field of Turkish military historiography. In fact, Cevdet Pasha's pioneering works in fields such as history, law, religious sciences, logic, calendar, literature, and language-grammar are related to the fact that he applied the same rules of sound reasoning and methodology to military history. Cevdet Pasha's madrasa background and his state experience as a muderris, qadi, governor and minister in different ministries made him a theoretician who combined theory and practice, who was familiar with the entire functioning of the state, who could analyze by thinking deeply and who had the ability to produce systematic knowledge.

It is possible to see the practices in Cevdet Pasha's understanding of modern historiography in his military historiography. In fact, these practices, which he applied more carefully in military history, cover a wide range of areas such as his use of a wide range of local and foreign sources, subjecting his sources to scientific criticism, his critical point of view, his writing method, style and pragmatism. However, what makes Cevdet Pasha more important in terms of military historiography is his command of military culture and military sciences, his attempt to draw military lessons from battles, and his evaluations to the point of military theorizing. Particularly in the pages where he discusses the debates on military renewal in the Ottoman Empire, he clearly expresses these ideas and endeavors to formulate the principles that will form the basis for an effective army that will function in every place and in every era. When Cevdet Pasha's views of this kind are evaluated together with his experiences as an organizer, governor and when he was tasked with suppressing rebellions, they make his writings much more valuable. Moreover, if it is remembered that even military men did not leave many works on military subjects during the publication process of *Tarih-i Cevdet*, which started in 1854, the importance of what was written will be better understood.



SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi
The Journal of Defence and War Studies

Mustafa Kemal Paşa'nın İstiklal Savaşı'ndan Cumhuriyet'e Geleceğin Türkiye'sine Dair Türk ve Yabancı Basına Mesajları

Mustafa Kemal Pasha's Messages to the Turkish and Foreign Press on the Turkey of the Future from the War of Independence to the Republic

Serpil SÜRMELİ 

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Temel Eğitim Bölümü, Samsun, Türkiye.

Ondokuz Mayıs University, Education Faculty,
Department of Primary Education, Samsun,
Türkiye.

Geliş Tarihi/Received 04.03.2024
Kabul Tarihi/Accepted 11.06.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 28.06.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Serpil Sürmeli
E-mail: s.surmeli@omu.edu.tr

Atf: Sürmeli, S. (2024). Mustafa Kemal Paşa'nın İstiklal Savaşı'ndan Cumhuriyet'e geleceğin Türkiye'sine dair Türk ve yabancı basına mesajları. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 15-23.

Cite this article: Sürmeli, S. (2024). Mustafa Kemal Pasha's messages to the Turkish and foreign press on the Turkey of the future from the war of independence to the republic. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 15-23.



Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Öz

Mondros Mütarekesi'nin ardından İtilaf Devletlerinin Türk toprakları üzerindeki işgal siyaseti Türk milletini en ağır ve en acı gerçek olan beka sorunuyla karşı karşıya bıraktı. Ancak Türk milleti yüzyıllarca bağımsız yaşadığı topraklarda milli varlığına tehdit oluşturan bu büyük tehlikeyi sineye çekecek bir karaktere sahip değildi. Mücadele edecek üstelik bunu gayet medeni bir yolla yapacak yöntemleri biliyordu. ABD Başkanı Wilson'un dünyada ses getiren barış ilkelerinden 12. maddesine ki mütareke de bu maddeye vurgu yapılarak talep edildiğine göre tekrar dikkat çekmek suretiyle kendisine yapılan haksızlığın giderileceği düşüncesindeydi. Böylece bölgelerinin Türklüğünü 12. madde üzerinden ispatlamak üzere Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurarak harekete geçtiler ve umutlarını Başkan Wilson'un da katılacağı Paris Barış Konferansı'na bağladılar. Ancak haksızlığı gidermek bir yana yeni manda rejimleri adı altında eski sömürge anlayışlarının devamı ve İzmir'e Yunan işgalinin davet edilmesi medeni mücadele yolunda bütün umutları yok etti.

İzmir'in işgali, Türk Milleti'nin hayatında bir kırılma noktası oldu ve bu olay ülkeyi istila eden işgalcilere karşı silahla mücadele etmekten başka tutulacak meşru bir yol bırakmadı. Şehrin kurtuluşu milletçe kurtuluşun simgesi ve Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde yürütülecek bağımsızlık mücadelesinin de meşalesi oldu.

Türk milletinin hür ve bağımsız yaşama arzusunu ve bu arzuyla ayağa kalkmaya çalışan mücadelecilik ruhu aynı milletin bir ferdi olarak çok iyi bilen Mustafa Kemal Paşa, ülkenin kaderini tayinde verdiği tarihî kararı, zaman ve şartların bir önder olarak çıkaracağı fırsatlar önüne geldiğinde, derhâl hayata geçirirdi. Bağımsızlık yolunda başladığı Anadolu yolculuğunda öncelik verdiği ilk iş, milletin meşru haklarının anlaşılması idi. İç ve dış kamuoyuna verilen mücadelenin gerekçelerini anlatmak, dikkat ve desteğini çekmek oldukça önemliydi ve basın bu amaç için en etkili araçtı. Millî teşkilatlanma ve temel ilkeleriyle ses getiren bu mücadeleye basının ilgi göstermesi kaçınılmazdı. Nitekim Mustafa Kemal Paşa önce Türk basınının, TBMM Hükümeti'nin kurulmasıyla da yabancı basının artan ilgisini Türk millî davasını dünyaya anlatmak ve anlaşılmasını sağlamak adına oldukça etkin kullandı ve dünya, Türk Milleti'nin İstiklal Mücadelesi'nden Cumhuriyet Türkiye'sine uzanan zorlu yolculuğundaki başarı öyküsüne, bizzat onun ağzından tarihe mal olan mesajlarıyla tanıklık etti.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele'de Türk basını, Milli Mücadele'de yabancı basın, Mustafa Kemal Paşa ve basın.

JEL Kodu: Z00

ABSTRACT

After the Armistice of Mudros, the occupation policy of the Entente Powers on Turkish lands confronted the Turkish Nation with the most severe and painful reality, the problem of survival. However, the Turkish Nation did not have the character to swallow this great danger that threatened its national existence in the lands where it had lived independently for centuries. they knew the methods to fight and to do it in a very civilized way. Since US President Wilson's article 12, one of the world-renowned peace principles, was emphasized and the armistice was requested, they thought that the injustice done to them would be remedied by drawing attention to this article again. Thus, in order to prove the Turkishness of their region through Article 12, they mobilized by establishing the Mudafaa- i Hukuk Societies and pinned their hopes on the Paris Peace Conference to be attended by President Wilson. However, far from redressing the injustice, the continuation of the old colonial understanding under the name of new mandate regimes and the invitation of the Greek occupation to İzmir destroyed all hopes for a civilized struggle.

The occupation of İzmir was a breaking point in the life of the Turkish nation, leaving no legitimate way to fight against the invaders who had overrun the country except by taking up arms. The liberation of the city became a symbol of the liberation of the nation and a torch for the struggle for independence to be led by

Mustafa Kemal Pasha. Mustafa Kemal Pasha, who, as a member of the same nation, knew very well the desire of the Turkish Nation to live free and independent and the fighting spirit that tried to stand up with this desire, did not delay in immediately implementing the historical decision he made in determining the fate of the country when the opportunities that time and circumstances would bring as a leader came before him. The first thing he prioritized in his Anatolian journey towards independence was the understanding of the legitimate rights of the nation. It was very important to explain the reasons for the struggle to domestic and foreign public opinion, to attract their attention and support, and the press was the most effective tool for this purpose. It was inevitable that the press would show interest in this struggle, which made an impact on its national organization and basic principles. As a matter of fact, Mustafa Kemal Pasha used the increasing interest of the Turkish press first and the foreign press with the establishment of the Government of the Grand National Assembly of Turkey very effectively to explain the Turkish national cause to the world and to ensure that it was understood, and the world witnessed the success story of the Turkish Nation's difficult journey from the struggle for Independence to the Republic of Turkey through his messages that made history.

Article Keywords: Turkish press in the National Struggle, foreign press in the National Struggle, Mustafa Kemal Pasha and the press.

JEL Code: Z00

Giriş

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından İtilaf Devletleri'nin ülkenin stratejik noktalarını işgal ve önemli mevkiilerini kontrolü altına almasıyla Türk milleti yüzyıllardır yaşadığı topraklarda beka sorunuyla karşı karşıya kaldı. Bu ya boyun eğilerek kabul edilecek veya var güçle mücadele edilerek çözülecek bir sorundu. Türk milleti karakterine aykırı olan ilk seçeneğe asla bir eğilim göstermedi. Toprakları üzerinde varlığına yapılan haksızlığa karşı kurdukları milli cemiyetlerle meşru müdafaa yöntemini tercih etti. Ancak bu medeni ve hukuki arayış, arzu ve emelleri asırlara dayalı kökleşmiş bir zihniyetle coğrafyasına göz diken, ülkeyi işgalle tatbikat sahasına giren devletler nezdinde yapıldığından tabiatıyla olumlu bir sonuç vermedi. Barış adına Türkiye'yi parçalayıp bölmeye aldıkları yeni kararlarla devam eden işgal siyaseti en son İzmir'e Yunan işgalini davet etmekle, Türk vatanının geleceğine dair tüm ümit ve beklentileri tüketti. Onurunu zedeleyen bu olay karşısında Türk Milleti o zamana kadar koruduğu sessizliğini adeta meydanlara akarak bozdu. Ancak uğradığı haksızlığa karşı koyacak bir irade zamanın sıkça değişecek olan hükümetlerinden hiçbir zaman gösterilemedi. Aksine işgallere karşı sükût ve itaat telkin edildi. Zulüm ve şiddet karşısında resmî dayanaktan yoksun bırakılan halk kendi içinden çıkardığı kuvvetlerle işgallere direnmek ve mukadderatına bizzat kendi sahip çıkmak zorunda kaldı.

Türk Milleti'nin hayatında İzmir'in işgali adeta bir dönüm noktası teşkil ederken bu şehrin kurtuluşu, ülkenin kurtuluşunun simgesi, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde yürütülecek bağımsızlık mücadelesinin de meşalesi oldu.

Zaman ve şartların önüne çıkardığı tarihî fırsatları değerlendiren Mustafa Kemal Paşa'nın, bağımsızlık yolunda ülkenin kaderini belirlemek üzere Samsun'dan başladığı tarihî yolculuğunda, milletin meşru haklarının anlaşılmasını sağlamak oldukça önemliydi. Öncelikle içerde olmak üzere dünyada bu mücadelenin gerekçelerini anlatmak, kamuoylarının dikkat ve desteğini çekmek bunun için etkin bir araç olarak basını kullanmak çok gerekliydi. Zaten hızla gelişen milli teşkilatlanmayla ses getiren bu mücadeleye basın da kayıtsız kalamayıp bizzat teveccüh gösterecek ve o, vatan ve milletin istiklal ve istikbali uğruna büyük uğraş verilen bu mücadeleyi dünyaya anlatırken tarihî, hukuki, insani ve medeni inceliğe sahip değer ve anlam ifade eden mesajlarla dikkati çekecekti.

Bağımsızlık-Milli Teşkilatlanma- Milli Sınırlar

Mustafa Kemal Paşa, içinde doğup büyüdüğü ve yetiştiği ülkenin aynı karakterini paylaştığı bir milletin ferdi olarak tanımını Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'ne verdiği bir mülakatta "...Hürriyet ve bağımsızlık benim karakterimdir. Ben milletimin ve büyük ecdadımın en kıymetli miraslarından olan bağımsızlık aşkı ile yaratılmış bir adamım. Çocukluğumdan bugüne kadar ailevi, özel ve resmî hayatımın her safhasına yakından vakıf olanlarca bu aşkı malumdur. Bence bir millette şeref, haysiyetin, namusun ve insanlığın vücut ve beka bulabilmesi, mutlak o milletin hürriyet ve bağımsızlığına sahip olmasıyla kaimdir..." sözleriyle ifade ederken ülkenin ve milletin bağımsızlık yolunda genel tavrını, "... Samsun'a ayak bastıktan sonra derhal memleket ve milleti yokladım. Gördüm ki, memleketin ve milletin eğilimleri, bağımsızlık müdafasında tereddüt edenleri utandıracak mevkide bırakabilecek yüce bir mahiyettedir..." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III, 1997, s.31) sözleriyle açıklamaktaydı.

Mustafa Kemal Paşa, yukarıda belirttiği gibi Anadolu'ya çıktığında bağımsızlığını korumada yüce bir mahiyette gördüğü memleket ve milletin eğilimlerini dikkate alarak, dağınık bir tabana yayılmış vaziyette bulunduğu milli duygularla kurulmuş ve mahalli kurtuluşu gaye edinen cemiyetlerin vatan sathında örgütlenmesi işine öncelik verdi ve halkı bu yönde teşvik etti. Bizzat yürütülecek mücadelede irade gösteren milletin hukuki meşruiyetini topladığı kongrelerde alınan kararlarla ortaya koyan Mustafa Kemal Paşa, Tasvir-i Efkâr gazetesi Muhabiri Ruşen Eşref Bey'le 25 Ekim 1919'da yaptığı bir görüşmede en son toplanan Sivas Kongresi'nin amacını "... milli teşkilatı yapıp makul ve meşru haklarını aleme dinletebilmek sınırlarını ve hayatını kurtarabilmektir. Toplu bir milleti istila etmek, darmadağınık bir milleti istila etmek gibi kolay değildir..."(Tasvir-i Efkâr, 1919, 29 Kasım, s.1) derken yine Tasvir-i Efkâr gazetesinin kendisine telgrafla yönelttiği milli teşkilatın meydana gelmesinin ilk sebepleri, ne zaman başladığı ve o gün itibarıyla kaç vilayette hükümünün olduğu sorularına; milli teşkilatın milletin maruz bırakıldığı haksız muameleler ve açık hukukuna yapılan ve yapılması düşünülen tecavüzlere karşı kendini koruma emelinden doğduğu, teşkilatlanmanın mütarekenin ardından başladığı ve vatanın her tarafına yayıldığı, Anadolu ve Rumeli vilayetlerinde milli teşkilattan mahrum hiçbir yer kalmadığı ve millet tek vücut olarak hukukunu muhafazaya azmettiği için milli teşkilatın hükümünün bütün vatana yayılmış demek olduğunu belirtmek suretiyle (Tasvir-i Efkâr, 1919, 18 Ekim, s.1) teşkilatlanma hususuna açıklık getirmekte, harcadığı mesaide gelinen noktayı ve elde edilen başarıyı kamuoyu önünde ortaya koymaktaydı.

Milli teşkilatlanmayla birlikte millet adına söz söylemeye tek yetkili merci sıfatıyla hükümet işlevi görecek olan temsil heyetinin seçilmesini sağlayan ve riyasetini üstlenen Mustafa Kemal Paşa, Anadolu Hareketi'nin fikrî ve fiilî başarısı karşısında işgal zihniyetine hadim Damat Ferit Paşa hükümetinin düşürülmesi ve yeni hükümeti Ali Rıza Paşa'nın kurmasıyla hükümetle Temsil Heyeti arasında Harbiye Nazırı Mersinli Cemal Paşa'nın isteğiyle arabuluculuk görevi yapan Yenigün gazetesinin sahibi Yunus Nadi Bey'in 6 Ekim'de kendisiyle yaptığı bir telgraf görüşmesinde Temsil Heyeti'nin niteliği ve görevini "... Heyeti Temsiliyemiz bütün vilayetler ve bağımsız sancaklar namına mahallerinde milletin genel oyuyla seçilmiş temsilcilerin Erzurum ve Sivas'ta genel kurullar hâlinde toplanarak ayrılmış ve seçilmiş meşru bir kuruldur. Temsil kabiliyeti ve kudreti de fiili eserleriyle meydandadır. Meclisi Mebusan toplanarak fiilen denetime başlayacağı güne kadar Heyeti Temsiliye'nin millet ve memleket mukadderatıyla alakadar olması zaruridir..." (Gazi Mustafa Kemal, 1986, s.282-284.) sözleriyle açıklarken Le Temps gazetesinin İstanbul Muhabiri François Psalti'nin kendisine telgrafla yönelttiği sorulardan biri olan "Seçimlerden sonra milli teşkilat kaldırılacak mıdır?" sorusuna milli teşkilatın milli iradeyi hakim kılmaktaki gayesini açarak "Millet Meclisi'nin toplanarak hukuk-ı teşriye ve vazife-i murakabesine tam bir emniyet ve serbesti ile bilfiil sahip olmasıyla tahakkuk edecektir. Binaenaleyh meclis-i milli türlü taarruz ve müdahaleden masun bir surette kemal-i ciddiyetle vezaif-i ciddiyesini ifaya mübaşeret eyledikten ve bu da fiilen teyit ettikten sonra bugünkü tarz-ı faaliyetinde idame-i mevcudiyetine sebep kalmamış olacağından teşkilat-ı milliye nizamname-i dahiliyesi mucibince mesaisine nihayet verecektir." (Türk Dünyası, 1919, 25 Ekim, s.2; Tasvir-i Efkâr, 1919, 25 Ekim, s. 2) sözleriyle Temsil Heyeti'nin görevini hangi şartlar dâhilinde sonlandıracağını altını çizmekteydi.

Türk Milleti binlerce yıl içinde yaşadığı ülke topraklarının ihlal ve işgaliyle varlığına yapılan büyük haksızlığa boyun eğmeyi reddederken vereceği mücadelede tayin edilen sınırlar, mütarekenin imzalandığı 30 Ekim 1918 tarihi itibarıyla sınırları içinde kalan topraklardı. Nitekim Erzurum ve Sivas Kongresi beyannamelerinde bu husus, açık bir ifadeyle hükme bağlandı. Mustafa Kemal Paşa, 12 Ekim 1919'da Vakit gazetesinin Sivas'ta bulunan özel muhabiriyle yaptığı görüşmede, 11 Ekim'de yayınlanan Sivas Kongresi Beyannamesi'nin yukarıda belirtilen tarih itibarıyla ele alınan ilk maddesine (Milli Egemenlik Belgeleri, 2015, s.28) atıfta bulunarak, "...Devlet ve milletimizin Dâhilî ve haricî istiklali ve vatanımızın tamamıyeti mahfuz kalmak şartıyla sulha bütün varlığımızla muntazırız. Fakat vatanımızın inkısamının mevzu bahs olmasına bile milletin tahammülü yoktur." (Vakit, 1919, 13 Ekim, s.1) sözleri barışın hangi şartlara bağlı gerçekleşeceğine bir gösterge olurken Tasvir-i Efkâr gazetesinin sahibi Ebuzziyazade Velid Bey'in 17 Ekim'de telgrafla kendisine yönelttiği sorulardan biri olan "Müstakbel hudutlarımız hakkındaki fikir ve kararınız nedir?" sorusuna "Devletin hudud-ı müstakbelesı bizce 30 Ekim 1918 tarihinde yani mütareke akdedildiği gün fiilen sahip bulunduğumuz huduttur." (Tasvir-i Efkâr, 1919, 18 Ekim, s.1) cevabıyla bu hususu bir kez daha teyit etmekteydi. Yine sınırlar konusunda gerek Velid Beyin, "Avrupaca teşkili mutasavver bulunan Ermenistan hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce Ermenistan'ın hududu ne olabilir?" gerekse Le Temps muhabiri Psalti'nin, "Ermeni meselesi hakkında ne düşünüyorsunuz? Erzurum, Van, Bitlis vilayetlerinden pek mahdut surette bir miktar arazi terkine razı mıdır?" şeklinde bir başka versiyonla yöneltilen sorularından ilkinde "Mütarekenin akdedildiği tarihteki hududumuz dâhilinde kalan aksam-ı vatandan bir karış toprağın Ermenistan Hükümeti'ne ilhakına millet katiyen razı değildir. Ben de bu meselede şüphesiz bütün milletin düşündüğünden başka türlü düşünmem", ikincisine ise "Osmanlı hududu haricinde müteşkil bir Ermenistan'ı memnuniyetle görürüz." (Tasvir-i Efkâr, 1919, 18 Ekim, s.1; Tasvir-i Efkâr, 1919, 25 Ekim, s.2; Türk Dünyası, 1919, 25 Ekim, s.2) şeklinde verdiği cevaplar, Türk vataniyle kastedilen ve fiilen sahip olunan sınırlarda hiçbir oluşuma müsaade edilmeyeceğini kesin bir dille belirtirken Osmanlı Devleti'nin Sevr Anlaşması'nı imzaladıktan sonra bu antlaşmanın 89. maddesi gereğince milli sınırlar dâhilinde kurulması planlanan Ermeni Devleti'nin sınırlarını çizme konusunda hakemliği kabul eden Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson'un "Ermenistan sınırları hakkında fikriniz nedir? sorusunu 26 Şubat 1921'de kendisiyle yaptığı görüşme sırasında yönelten Philadelphia Public Ledger gazetesi muhabiri Clerence Streit'a "Milyonlarca Türk'ü binlerce Ermeni'nin hakimiyetine terk etmeye kalkışan Wilson projesi sadece gülünçtür." (Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F.502, K.22240, G.98076) sözleri kurduğu cümleye böyle bir durumu fiziki ve hukuki olarak ortadan kaldıran Gümrü Antlaşması gerçeğiyle gayet ironik bir anlam yükleyecekti.

Mustafa Kemal Paşa'nın bağımsızlık konusunda daha geniş bir açıklama getirdiği Ruşen Eşref Bey'le 25 Ekim'de yaptığı görüşmede Sivas Kongresi Beyannamesi'ne değinerek kendisinin yönelttiği "Bağımsızlıktan ne murat ediyoruz?" sorusuna beyannamenin, "Milletimiz insani, asri gayeleri yüceltir ve fenni, sınıai ve iktisadi hâl ve ihtiyacımızı takdir eder. Bundan dolayı devletimizin ve milletimizin iç ve dış bağımsızlığı ve vatanımızın bütününü saklı kalmak şartıyla altıncı maddede belirtilen sınır dâhilinde milliyet esaslarına saygılı ve memleketimize karşı istila emeli beslemeyen herhangi bir devletin fenni, sınıai ve iktisadi yardımını memnuniyetle karşılırsınız ve bu adil ve insani şartları içeren bir barışın da acilen kararlaştırılması insanlığın selameti ve dünyanın sükûnu adına başlıca milli emelimizdir." şeklinde hükme bağlanan yedinci maddesini (Milli Egemenlik Belgeleri, 2015, s. 21) birlikte okuduktan sonra, "Görüyorsunuz ki bu cihet de Kongre'ce nazarı dikkate alınmıştır. Yalnız milletin tasavvur ettiği yardım Şurayı Saltanatı birkaç kişinin "Şimdilik idareimizi herhangi bir yabancıya teslim edip onun himayesine girmemiz lazımdır." demesi kabilinden değildir... Tabiidir ki dışardan gelecek sermayeye, yol göstermeye, çalışma usulüne ihtiyacımız vardır. Fakat bu birliğimize ve bağımsızlığımıza nihayet verecek bir vesayet tarzı demek olamaz. Bize yardım edecek insaniyetli kaynaklara biz de karşılıklı taahhütlerle birliğimiz ve bağımsızlığımız dâhilinde samimiyetle bağlı oluruz. Arzu ve meşruiyete dayanan bir yakınlaşma da hem daha verimli olur hem daha kalıcı...! Zira bu türlü düzeltme tarzı milletimizin haysiyetini ve bağımsızlığını yaralamaz..." (Tasvir-i Efkâr, 1919, 29 Kasım, s.2) sözleriyle açıklık kazandırmaktaydı.

Yukarıda da görüldüğü üzere Mustafa Kemal Paşa, bağımsızlık anlayışının sadece tayin edilen sınırlar dâhilinde hür ve bağımsız yaşama hakkını korumak ve savunmak değil, Türk milleti üzerinde her türlü vesayet şeklini de bu anlayışla bağdaşmayan bir hareket tarzı olarak ortaya koymaktaydı. Nitekim Paris Barış Konferansı'nda müttefikler adına Türkiye ve Ermenistan üzerinde Amerikan mandasını incelemek üzere görevlendirilen General Harbord'un 20 Eylül 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile Sivas'ta görüşmesinin ardından Harbord'a verilen 24 Eylül 1919 tarihli muhtıradan Mustafa Kemal Paşa, Türk milletinin bin yıldan fazla bir zamandır bu topraklarda yaşadığını bunun eskiye ait

kalıntılarla tespit edildiğini yedi asırdır yaşamakta olan Osmanlı Devleti'nin muhteşem mazisi ve tarihiyle övünebileceğini, kudreti ve haşmetiyle bütün dünyada, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarında tanınmış bir millet olduklarını, kabiliyetlerinin bir zamanlar sahip oldukları ve bütün dünyaca bilinen hâkimiyetleriyle ispat edildiğini, cengâverleri ve ticaret gemilerinin okyanusları aşip bayraklarını Hindistan'a kadar götürdüklerini ancak son asır boyunca Avrupa kuvvetlerinin gerek hükümet merkezindeki entrikaları ve gerekse bu entrikalar sonucunda bağımsızlıklarına müdahaleleri, iktisadi hayatı sekteye uğratan sınırlamalar, asırlarca bir arada kardeşçe yaşadıkları Müslüman olmayan unsurlarla aralarında ettikleri anlaşmazlık tohumları buna ilaveten hükümetin zayıflığı ve bunun neticesi kötü idare, asri gelişmeye ve refah yolunda ilerlemeye engel teşkil ettiği ve bugün içinde bulundukları müşkül vaziyet, "Hiçbir zaman bizim esastan ehliyetizliğimizi veya muasır medeniyete intibak edemediğimizi ifade etmez. Bu tamamen yukarıda sayılan birbirine zıt sebepler yüzünden hasıl olmuştur. Eğer memleketimiz yabancıların entrika ve müdahalelerinin kâbusundan kurtarılsa ve memleketin meseleleri milli irade ve arzulara hizmet eden muktedir bir hükümet tarafından idare edilirse memleketin bütün dünya için memnuniyet kaynağı olacak bir duruma geleceğine dair en kati teminatları verebiliriz..." (Harbord, 1920, s. 37; Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV, 1964, s.84) şeklinde yer alan ifadeler, temelinde uygar olmadıkları gerekçesiyle kendini kendini yönetecek kabiliyette görülmeyen milletlere manda ve himaye idaresinin neden Türk milli bünyesine uygulamanın mümkün olamayacağını gayet açık bir göstergesi ve bu düşüncenin gerçekleşme olasılığını ortadan kaldıran en büyük kanıt, hâlihazırda Anadolu harekâtının aldığı hukuki ve fiilî şekildi.

Türk İstiklal Mücadelesi'nin ana siyasetini teşkil eden bu düşünce, Son Osmanlı Meclisi Mebusan'ı tarafından 28 Ocak 1920'de kabul edilen Misakı Milli'nin altıncı maddesinde "Milli ve iktisadi gelişmemizin imkân dairesine girmesi ve daha asri düzenli bir idareyle işlerin yürütülmesini başarmak için, her devlet gibi bizim de gelişme vasıtalarının sağlanmasında tam bağımsızlığa ve serbestliğe sahip olmamız hayat ve bekamızın esas temelidir. Bu sebeple siyasi, adli, mali ve sair gelişmemize engel kayıtlara karşıyız. Tahakkuk edecek borçlarımızın da ödenme şartları bu esaslara aykırı olmayacaktır." şeklinde alınan milli bir kararla hükme bağlanmakta, meclis bu kararın parlamentolara ve bütün matbuata tebliğini 17 Şubat 1920'de kabul etmekteydi (Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi, İçtimalı Fevkalade I/4(1920), 1992, s. 143-146; Tasvir-i Efkâr, 1920, 16 Şubat, s. 1; İleri, 1920, 17 Şubat, s. 4; Vakit, 1920, 17 Şubat, s. 1; Yenigün, 1920, 17 Şubat, s. 2; Alemdar, 1920, 18 Şubat, s. 2; İkdâm, 1920, 18 Şubat, s. 2).

Kapitülasyonlar

Misakı Milli ile Türk İstiklal Mücadelesi'nin iç ve dış siyasetinin ana hatlarını çizen Mustafa Kemal Paşa, Türk Milleti'nin tespit edilen sınırlar dâhilinde hür ve bağımsız yaşamasını temel ilke olarak kabul etmekle birlikte XVIII. yüzyıldan beri ülkenin tüm hayatı organlarını felce uğratan, gelişmesinin ve bağımsızlığının önünde en büyük engel teşkil eden kapitülasyonların kaldırılmasını bu siyasetin ayrılmaz bir parçası olarak görmekteydi.

Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın, Amerikan Deniz İstihbarat Subayı Teğmen Robert Steed Dunn ile 1 Temmuz 1921'de Ankara'da yaptığı bir görüşme sırasında Dunn'ın yazılı olarak sorduğu sorulardan "Ankara Hükümeti'nin kapitülasyonların kaldırılmasını istemeyen Amerika Birleşik Devletleri ile diplomatik ilişkilerin başlatılmasına izin verecek midir? sorusuna yazılı olarak "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, büyük bir memnuniyetle Amerika ile ilişkilerin başlatılmasını ister. Fakat Milliyetçi Hükümet Amerikan Hükümeti'nin Türkiye'nin mutlak bağımsızlığından mahrum bırakan kapitülasyonların devamında ısrarcı olmayacağını ümit eder. Kapitülasyonların iptal edilmesini gerektiren mutlak bağımsızlık Büyük Millet Meclisi'nin belirleyici ilkesidir." (Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F.502, K.22240, G.97558; Lowry, 2011, s.225-226) şeklinde verdiği cevap, son cümlesinde de vurguladığı gibi izlenen siyasetin gayet net bir ifadesiydi.

Büyük Türk zaferinin ardından 9 Eylül 1922'de Türk Ordusu'nun İzmir'e girmesiyle 10 Eylül'de şehre gelen Mustafa Kemal Paşa, 13 Eylül 1922'de Chicago Tribune gazetesi muhabiri John Clayton ile yaptığı bir görüşmede muhabirin, "İstanbul'da iken beş sene için adli kapitülasyonların ibkasına razı olduğunuzu işitmiştim." sorusuna "Kapitülasyonların hiçbir kısmında istisnayı kabul etmiyoruz. Adli, mali veya askerî kapitülasyonların hiçbirini tanımıyoruz." (İkdâm, 1922, 20 Eylül, s. 1) cevabı, Lozan Konferansı'nda müttefiklerin kapitülasyonlara karşı direncini sürdürdüğü bir sırada da Morning Post gazetesi muhabiri Grace Ellison ile 22 Aralık 1922'de yaptığı görüşmede "...Biz savaştan bu yana, büyük devletler arasında çeşitli antlaşmalarla azınlıklara verilen tüm hakları tanımaya hazırız, hatta ısrarla istekliyiz. Ancak şu iyice bilinmelidir ki, istediğimiz salt bağımsızlıkla bağdaşmayacak bir yabancı kontrolü olanak dışıdır. Türkiye'de yaşamayı yeğleyecek yabancı ulus uyruklarına kapitülasyonlarla hiçbir özel ayrıcalık da tanımayacağız. Onlar bizim vatandaşlarımızın yararlandıkları tüm haklardan, tıpkı onlar gibi, diledikleri gibi yararlanabileceklerdir ama örneğin Fransa'da, İngiltere'de ya da Amerika'da yabancılara verildiği duyulmamış bir ayrıcalığı, hiçbir zaman kabul etmeyeceğiz. Bizim sağlamaya kararlı olduğumuz tam bağımsızlık istemimize karşı koymak isteyenlerin, artık bu idealden esinlenen tüm Türkleri yok etme çarelerini bulmaları gerekecektir..." (Ellison, 1999, s. 200) açıklaması ve yine 25 Aralık 1922'de Le Journal Gazetesi Muhabiri Paul Erio görüşmesinde "...Kapitülasyonların konferansta birçok oturumu meşgul etmiş olmasını bir türlü anlayamıyoruz. Bu meselenin söz konusu ve müzakere edilmesi bile milli gururumuza yönelik bir hakarettir. Kapitülasyonların Türk Milleti için ne derece nefret edilen bir şey olduğunu size anlatamam. Bunları başka şekil ve adlar altında gizleyerek kabul ettirmeyi başaracaklarını hayal edenler, özellikle aldanıyorlar..." (Erio, 1923, s. 1; Şimşir, 1999, s. 105) şeklinde sarf ettiği sözler, bu konuda kesinlikle taviz verilmeyeceğini göstermekteydi.

Nitekim bu kesin ve kararlı tutum karşısında müttefik direnci kırılacak, bağımsızlığın önünde en büyük engel olan kapitülasyonlar, ikinci devre Lozan görüşmelerinde kaldırılacaktı.

Barış ve Cumhuriyet

I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti ve müttefikleri için barış adına en umut verici gelişme Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson'un 14 madde hâlinde dünyaya ilan edilen barış ilkeleri idi. Nitekim 5 Ekim 1918'de Amerika'ya Wilson'un 8 Ocak 1918'de kongreye gönderdiği beyannamesi ile 27 Eylül 1918'de yaptığı konuşmasında çizdiği program görüşmelere esas olmak üzere mütarekenin kabul edildiği (Vakit, 1918, 6 Ekim, s.2) bildirildi. Osmanlı Devleti'nin mütarekeyi kabul etmesinde en önemli etken, kendisini ilgilendiren 12. madde oldu. Ancak mütarekenin imzalanmasıyla çoğunlukta yaşadığı kuşku götürmez bir gerçek olan topraklarının İtilaf Devletleri tarafından işgal ve kontrol altına alınması Türk Milleti'nin dayanak noktası olarak aldığı 12. maddeye olan güvenini sarsmakla birlikte yapılan bu haksızlığın giderileceğine dair ümidini 18 Ocak 1919'da Wilson'un da katılacağı Paris Barış Konferansı'na bağladı. Fakat konferanstan 12. maddenin işletilmesi bir yana, manda rejimi altında yeni sömürge yönetimleri ve İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali şeklinde çıkan yeni kararlar, barış adına beklentileri tamamıyla yok etti.

Bu durum İzmir'in işgaliyle topraklarını ve bağımsızlığını kurtarma umudunu ancak kendi içinden çıkarttığı güce bağlayarak hızla gelişen milli bir harekete dönüştürdü ve kâğıt üzerinde beylik bir laf olarak kalan 12. madde bir tarafa atılarak Misak-ı Milli ile vücut bulan Türk barış ilkeleri hayata geçirildi.

Mustafa Kemal Paşa, TBMM'nin açıldığı günlerde, Ankara'ya gelen Chicago Daily Tribune Gazetesi Muhabiri Paul Williams ile 26 Nisan 1920'de yaptığı bir görüşmede barış konusuna "Hâlâ İngiltere ve müttefiklerinin, tatbiki imkânsız ve gülünç olan barış şartlarını geri alacaklarını ümit etmekteyiz. Fakat bu ümidimizi kaybedersek ve dışarıdan da bir yardım görmezsek dahi bu şartları isteğimizle kabul edecek değiliz" derken Wilson ilkeleri için "Wilson'un 14 ilkesi ayakta kalabildi mi? sorusuna yine kendisi, "Öyle ise neden Türkiye ile barış yapılırken tatbik edilmiyor? Kendi mukadderatını tayin etmek prensibi, Türkiye'de neden sadece Ermenilere, Rumlara tatbik edilip Türklere tatbik edilmedi? Türk'ü böylece mahkûm eden medeni Avrupa'nın dürüstlüğü nerede? Barış şartları, adalet prensipleri, dikkate alınmadan emperyalistler tarafından hazırlanmıştır." şeklinde karşılık vermekte ayrıca Wilson'un barış şartları hakkında düşüncesini "Kandırmak için kasıtlı bir niyet veya durum hakkında bilgisizliğin ıstırap verici nişanesi" sözleriyle açıklamaktaydı (Uluğ, 1973, s. 245, 249-250; Williams, 1920, s. 1).

Misak-ı Milli kararları, barış için dış politikada benimsenen temel ilkelerdi. Kuşkusuz Türkiye barışı milli bir hareket tarzı olarak bu temel ilkeler üzerine tesis edilmekle birlikte gerek İtilaf Devletleri'nin gerekse Yunan Ordusu'nun işgali altında bulunan Türk topraklarında arzu edilen barışı siyaseten sağlamak mümkün değildi. Bunu sağlayacak yegâne yol, TBMM'yi ortaya çıkaran iradi güçte olduğu gibi milli bünyesinden yeniden teşekkül eden Türk Ordusu olacak ve Türk askerî gücünün başarısı Türkiye barışındaki siyasi direnişi çok geçmeden kıracaktı.

Mustafa Kemal Paşa Sakarya Savaşı öncesi Ankara'da bulunan Associated Press Ajansı muhabiriyle yaptığı bir görüşmede "Senelerce mücadelede mecbur olsak bile Yunanlıları Anadolu'dan atmak için kati surette azmettik. Türkiye Türklerindir. İşte milliyetperverlerin umdesi budur. Biz haklarımızın müdafaası için mücadeleye devam etmeye karar verdik... Bizim harp gayemiz vazih surette basittir." ifadesinin ardından Türkiye barışını ana hatlarıyla Misak-ı Milli kararları üzerinden açıklamaktaydı (Vakit, 1921, 2 Eylül, s.1).

Sakarya zaferini müteakip Yunan Ordusunu Anadolu'da tamamen imha etmeye yönelik taarruz hazırlıklarının sürdüğü bir sırada İtilaf Devletleri'nin 22,26 Mart 1922 tarihlerinde TBMM Hükûmetine teklif ettiği mütareke ve barış aldatmacasının ardından Mustafa Kemal Paşa, o sırada Ankara'da bulunan Le Petit Parisien gazetesi muhabiri Jean Schlicklin ile yaptığı bir görüşmede "... Barışın tesisi ciddi bir surette arzu olunduğu takdirde en emin vasıta işgal edilmiş Türk topraklarının tahliyesi ve barış müzakerelerinin açılmasıdır. Yunan Ordusu Anadolu'da kaldıkça müttefik devletlerin barış yapabileceklerini zannetmem... Türk halkı her ne pahasına olursa olsun Yunanlıları memleketinden kovmaya karardır." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III, 1997, s. 52; Schlicklin, 1922, 18 Mayıs, s. 2) sözleri çok geçmeden gerçekleşmekte, Yunan Ordusu 15 Mayıs 1919'da girdikleri İzmir'den Anadolu'da tamamen imha edilerek kalıntıları denize dökülürken 12 Eylül 1922'de Daily Mail gazetesi muhabiri Ward Price'la İzmir'de görüşen Mustafa Kemal Paşa, barış şartlarının da taarruz planları gibi tamamen hazır olduğunu söyledikten sonra "Artık muharebe etmek için hiçbir sebep kalmamıştır. Ben ciddi olarak barış arzu ediyorum... Türkiye için hak talep ettiğimiz sınırlar, Suriye ve Mezopotamya'yı hariç tutmakta fakat ekseriyeti Türk ırkı tarafından iskân edilen bütün bölgelerden meydana gelmektedir. Taleplerimiz son zaferimizden sonra da öncekilerle aynı kalmıştır. Anadolu'yu, Meriç Nehri'ne kadar Trakya'yı ve İstanbul'u istiyoruz..." (Price, 1957, p.127) demektedir.

İzmir'den sonra Doğu Trakya'daki Yunan işgaline son vermek üzere Türk Ordusu'nu Müttefiklerin tarafsız bölge ilan ettikleri Boğazlar Bölgesine doğru harekete geçiren Mustafa Kemal Paşa, 13 Eylül 1922'de Amerikalı gazeteci Richard Eaton'a "Bütün Türk toprakları kurtulmadıkça durmayacağım" (Eaton, 1922, s.1; Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III, 1997, s.67) derken aynı gün Chicago Daily Tribune gazetesi muhabiri John Clayton'a "Muzafferiyetimiz bizim taleplerimizi değiştirmemiştir. Evvelce isteğimiz şeylerden ne daha ziyade ne daha az şey talep ediyoruz. Misak-ı Millimizde sebat ediyoruz... Bizim taleplerimiz basittir. Misak-ı Milli'nin muhteviyatı bir sayfadan daha az yer tutuyor. Bütün Türk arazisinde hakiki istiklal istiyoruz. Bizim için artık kapitülasyonlar mevcut değildir. İstanbul'u, Edirne'yi ve Trakya'nın ekseriyeti Türk olan kısmını istiyoruz." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III, 1997, s.66; Vakit, 1922, 20 Eylül, s.1) sözleriyle Türk barış şartlarının içeriğini bir kere daha tekrarlamaktaydı. Mustafa Kemal Paşa'nın Eaton'a söylediklerindeki kararlılığı ve bu suretle İtilaf Devletleri üzerinde yaptığı askerî ve siyasi baskı, sonunda Mudanya Mütarekesi ile semeresini verecek ve Doğu Trakya sorunu çözülecekti. Böylece Lozan'da işleyecek barış sürecinin yolu açılırken Mustafa Kemal Paşa bu sırada United Press Muhabiri Edward Bing'in telgrafla

kendisine yönelttiği “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin barış programındaki esas noktalar nelerdir?” sorusuna yine hep tekrarladığı tek cevabı verecekti: “Misak-ı Milli” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri III, 1997, s. 69; Hakimiyet-i Milliye, 1922, 24 Ekim, s. 1).

Mustafa Kemal Paşa Lozan’da barış görüşmeleri sürerken The New York Herald Gazetesi muhabiriyle yaptığı ve aynı gazetede 26 Ocak 1923’de yayınlanan bir görüşmede dünyaya: “...Türkiye’nin gelecekteki hükümet şekli tam manasıyla demokratik olacaktır. Hakimiyet hakkı halka tanınacak ve halk tarafından seçilen üyelerden meydana gelen Milli Meclis tarafından tatbik edilecektir. Milli Meclis kendi iradesini üyeleri arasından seçtiği heyet-i vekile vasıtasıyla nöbetle icra edecektir.” sözleriyle gayet dikkate değer bir mesaj vermektedir (Atatürk’ün Bütün Eserleri 15, 2005, s.21; The New York Herald, 1923, 26 Ocak, p. 6).

Barış görüşmeleri sürecinde dünyaya ilan edilen bu anlamlı mesaj bağımsızlık mücadelesinin başından beri izlenen siyasetin gelecekte değişmeyecek çizgisini kuvvetle perçinlemekteydi. Ancak Yeni Türkiye’nin talep ettiği şartlarda arzuladığı barışa direnen ve Lozan görüşmelerini çıkmaza sokarak kesilmesine yol açan müttefiklerin bu tavrına Mustafa Kemal Paşa, o sırada Ankara’da bulunan Daily Mail Gazetesi Muhabiri Ward Price ile 4 Mart 1923’de yaptığı görüşmede “Burada bulunduğunuz müddetçe sulh arzu etmeyen hiç kimseye tesadüf ettiniz mi? Müşkülât Garp Devletlerinin eski Osmanlı İmparatorluğu’yla müzakere etmekte olduklarını zannetmekte ısrar eylemelerinden tevellüt ediyor. Eski Türkiye’nin yerine yalnız şekl-i hükümette değil, hissiyat-ı milliyeye dahi ondan farklı bir Türkiye kaim olduğunu anlamıyorlar. Bize madun bir devlet muamelesi yapmak beyhude vakit ziya’ etmektir. Yeni Türkiye ile kuvvetle değil müsavi hukuk dairesinde müzakere etmek en salim tarihtir. Türkiye’nin istediği şey Avrupa Devletlerinin kendileri için layık gördükleri istiklalin tamamına nail olmaktır. Bunu istihsal için Türkiye son ferdine kadar feda etmeye hazırdır...” (İkdam, 1923, 11 Mart, s.1) sözleriyle müttefiklerin hem yönetim şekli hem milli hissiyatça farklı yeni bir Türkiye ile karşı karşıya olduklarını hala anlamak istememelerine tepki koyarken talep ettikleri barış şartlarından asla vazgeçmeyecekleri söyleminin altını bir kez daha çizmekteydi.

Nihayet bu sebat ve kararlılık karşısında müttefikler, yeni Türkiye’nin istediği şartlarda arzu ettiği barışı sağlamak ve dünya coğrafyasında bağımsız bir devlet olarak hak ettiği yeri aldığını onaylamak zorunda kalacaklardı.

Lozan Antlaşması’nın imzalanmasıyla dünya siyasi platformunda resmen tanınmış bir devlet olarak varlığını kabul ettiren Türkiye, bu aşamaya kaynağını millet iradesinden alan ve milli hakimiyete dayanan bir yönetimle ancak bunu sadece şeklen benimseyerek değil ruh ve esas kazandırarak gelmiş ve geleceğinin inşasında temel harç, bu ruhiyat ve esas olmuştur. Kuşkusuz bir hükümet şekli olarak bu yönetim bir cumhuriyetti ve Mustafa Kemal Paşa the New York Herald gazetesi muhabiriyle Ocak 1923’de yaptığı görüşmede adını zikretmeden Türkiye’nin gelecekte benimseyeceği hükümet şeklinin cumhuriyet olacağı mesajını gayet açık bir şekilde vermişti.

Nitekim dünyaya verilen bu açık mesajın üzerinden 8 ay sonra ve cumhuriyetin ilanından 38 gün önce Viyana’da yayınlanan Neue Freie Presse Gazetesi Muhabiri Josef Hans Lazar ile 22 Eylül 1923’de Ankara’da yaptığı bir görüşmede Mustafa Kemal Paşa, Türkiye’nin yönetim şeklinin cumhuriyet olacağını ilk kez ismen telaffuz ederek şöyle açıklamaktaydı:

“Teşkilat-ı Esasiyemizin maddelerinde hâkimiyet bilâ kaydu şart milletindir. İcra kudreti, teşri’ salâhiyeti milletin yegâne hakiki mümessili olan mecliste tecelli ve temerküz etmiştir diye sarahat vardır. Bu iki cümleyi bir kelimeye izah edebilmek için hangi lügatta aranır aransın mezkûr kelime cumhuriyet olacaktır...” (İkdam, 1923, 23 Eylül, s.1) Mustafa Kemal Paşa konuşmasının devamında yeni Türkiye’nin dâhilî gelişmesinin tamamen bitmediğini, daha değişiklikler ve ilerlemelerin olacağını, bütün bu gelişmelerin cumhuriyet esasıyla sonuçlanacağını, Türkiye’nin şimdi olduğu kadar ileride de daha ziyade demokratik bir cumhuriyet teşkil edeceğini ve bu cumhuriyetin hiçbir suretle Batı cumhuriyetleri esaslarından farklı olmayacağını belirterek muhabirin yeni Türk Devleti’nin merkezi neresi olacağı sorusuna da “ Payitahtımızı bilhassa hadisat tayin etmiştir. Artık ortada böyle bir mesele kalmamıştır. Ankara Türk Cumhuriyeti’nin merkezidir.” (İkdam, 1923, 23 Eylül, s.1) cevabını vermektedir¹.

Bu görüşme ve içeriğine dair haberin özeti Neue Freie Presse gazetesinden² ve diğer Türk gazetelerinden önce İkdam gazetesinde yayınlanmış, Türk gazetecilik tarihine haber kıymeti açısından atlatma haberlerden biri olarak geçmiştir³.

Mustafa Kemal Paşa’nın bağımsızlık mücadelesinin başlangıcından beri millet hakimiyetine dayanan büyük bir iradi güçle fikren, kalben ve hukuken inşa edilen yeni Türk Devleti’ni yukarıdaki sözlerinde ifade ettiği gibi daha da ileri bir demokrasiye taşıyacak adımları çok geçmeden atacak 13 Ekim’de Ankara başkent, 29 Ekim 1923’de devletin idari şekli cumhuriyet olurken Cumhuriyet Türkiye’si inkılâplarla dâhilî gelişimine ve demokratik yolda ilerlemeye devam edecekti.

¹ Mustafa Kemal Paşa, 1921 Aralık ayında Fransız yazar ve gazeteci Berthe Gaulis ile yarının Türkiye’si hakkında yaptığı bir konuşma sırasında Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nu bilip bilmediğini sormuş, kanunun ileride adı cumhuriyet rejimi olarak tarif edilecek maddelerini tüm nitelikleriyle, Ankara’nın başkent olacağına dair tarifini de işlevsel anlamıyla açıklamıştı. (Berthe G. Daulis, Çankaya Akşamları, İlgî Kültür Sanat, İstanbul, 2006, s.55-57).

² Josef Hans Lazar tarafından yapılan bu görüşme Neue Freie Presse gazetesinde “Gespräch mit Mustafa Kemal” başlığıyla 2 Ekim 1923’de yayınlanmıştır. Bk. (Lazar, 1923, 2 October, s. 1-2); (Atatürk’ün Bütün Eserleri 16 [1924], 2005, s.117-119).

³ İkdam’da “Gazi Paşa’nın Teşkilatımız Hakkında Mühim Beyanatı” başlığıyla 23 Eylül 1923’de yayınlanan haber, gazetenin Ankara muhabiri Mecdi Sadreddin (Sayman)’a aittir. Haberin seyir öyküsünü Mecdi Bey’in Lazar ile tesadüfen karşılaşması ve Mustafa Kemal Paşa ile görüşmesini öğrendikten sonra muhabirin görüşme sırasında aldığı bilgileri kendisiyle paylaşması oluşturur. Bk. (Sadreddin, Haftalık Mecmua, 1927, 28 Mart, No:89, s. 3).

Sonuç

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasını müteakip İtilaf Devletleri ülkenin stratejik bölgelerini işgal, önemli mevkiilerini ve idari mekanizmayı kontrol altına aldılar. Ancak bu uygulamalar, Osmanlı Devleti'ni savaşa son verme kararında en önemli etkenlerden biri olan ABD Başkanı Wilson'un 14 barış ilkesinin ve kendisini ilgilendiren 12. maddenin göz ardı edildiği ve Türk millî varlığının yok sayıldığına açık bir gösterge oldu. Bu ağır ve acı gerçek karşısında harekete geçen Türk Milleti, Müdafaa-ı Hukuk Cemiyetleri kurmak suretiyle haklarını korumak ve ne yazık ki yüzyıllardır yaşadığı topraklarındaki varlığını 12. madde üzerinden ispatlamak zorunda kalırken hakkaniyet beklentisini Wilson'un da katılacağı Paris Barış Konferansı'na bağladı. Ancak Paris'te alınan kararlar varlığına indirilen yeni darbelerin habercisi oldu. Barış adına İzmir'in işgali için Yunanistan'a, kendi kendini yönetecek kabiliyette görmedikleri milletleri manda rejimi altında sömürmek için de uygar devletlere onay verildi.

Paris'ten çıkan İzmir kararıyla gerçekleşen işgal, hak ve adalet arayışındaki tüm umutları yok etti. Türk milleti Yunan ilerleyişiyle zulüm ve şiddetin en ağırını yaşarken, işgal zihniyetine boyun eğen ve aynı hareket tarzını telkin eden idari mekanizmanın maddi manevi desteğinden yoksun ve kaderiyle baş başa kaldı. Toprakları üzerinde bu kaderine terkediliş varlığını bağımsızlıkla karakterize eden bir milletin, umudunu kendisine bağlamak ve kurtuluşunu kendi içinden çıkaracağı cevhere dayandırmaktan başka çare bırakmadı.

İzmir'in işgaliyle Türklere indirilen darbenin etkisi oldukça sarsıcı oldu. Maddi manevi tüm değerlerinin hoyratça çiğnendiği bu olayı Türk kamuoyu millî varlığına yapılan en büyük saldırı olarak gördü ve verdiği tepki hayatının merkezinde adeta bir dönüm noktasını teşkil etti. Şehrin kurtuluşu Türk'ün kurtuluşu anlayışıyla adeta özdeşleşti. Adı, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde iradi ve idari bir güçle ayağa kalan Türk milletin simgesi, bağımsızlık yolunda verilecek mücadelenin de meşalesi oldu.

Mustafa Kemal Paşa'nın, Türk toprakları üzerinde izlenen işgal siyasetine karşı tarih boyunca hür ve bağımsız yaşamış Türk millî varlığının bir uzvu olarak paylaştığı hissiyat onu bir önder olarak tarih sahnesine çıkaran önemli bir faktördü. Ülkenin kaderini belirlemek hususunda gösterdiği fikri ve fiili çaba semeresini verecek fırsatlara dönüştüğünde değerlendirmekte gecikmedi. İlk adımı attığı Samsun'dan itibaren milletin meşru hakları için verilecek mücadelede öncelikle en önemli iş, önce iç kamuoyunu aydınlatarak millî teşkilatlanmayı gerçekleştirmek ve sonra tüm dünyaya milletin sesini duyurmaktı. Bunun için en etkin araçlardan biri kuşkusuz basındı. Milli teşkilatlanmayla birlikte Anadolu'da meydana gelen gelişmelere öncelikle Türk basını ilgi gösterdi. TBMM'nin açılmasından itibaren de yabancı basın bu ilgiye dâhil oldu. Mustafa Kemal Paşa basının ilgisini iyi değerlendirdi ve bir propaganda aracı olarak oldukça etkin kullandı. Dünyaya Türk İstiklal Mücadelesi'nin gerekçe ve ilkelerini defalarca tekrarladı. Türk milletin haklı davasının sesi oldu. Ve dünya onun önderliğinde ayağa kalkan Türk milletin Cumhuriyet Türkiye'sine uzanan başarı öyküsüne ibretle tanıklık etti.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Alemdar. (1920, 18 Şubat). *Mebusan ve Sulh*. 428(2728), 2.
- Ahd-i Milli Esasları. (1920, 17 Şubat), *İleri*, 859, 4.
- Ahd-i Milli'nin Sulh Esasları. (1920, 17 Şubat), *Vakit*, 819, 1.
- Atatürk'ün Bütün Eserleri 15 (1923). (2005). Kaynak Yayınları.
- Atatürk'ün Bütün Eserleri 16 (1924). (2005). Kaynak Yayınları.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III (1918-1937). (1997). Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV (1917-1938). (1964). Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Başkumandan Paşa Hazretleriyle Pek Mühim Bir Mülakat. (1922, 24 Ekim). *Hakimiyet-i Milliye*, 642, 1.
- Eaton, R. (1922, Octobre 1). Une interview de Mustapha Kemal. *Le Figaro*, 274, 1. [In French]
- Ellison, G. (1999). *Ankara'da Bir İngiliz Kadını*. (O. Olcay, Çev.). Bilgi Yayınevi.
- Erio, P. (1923, Janvier 1). Un Entretien Avec Mustapha Kemal. *Le Journal*, 11033, 1. [In French]
- Gazi Mustafa Kemal. (1986). *Nutuk-Söylev I 1919-1920*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Gazi Paşa'nın Teşkilatımız Hakkında Mühim Beyanâtı. (1923, 23 Eylül). *İkdam*, 9509, 1.
- Harbord, J., G. (1920). *Conditions in the Near East: Report of the American military mission to Armenia*. Government Printing Office.
- Kemal Asks Americans to Support New Turkey. (1923, January 26). *The New York Herald*, 6.
- Lazar, J. H. (1923, October 2). Gespräch mit Mustafa Kemal. *Neue Freie Presse*, 21215, 1-2. [In German]
- Mecdi Sadreddin. (1927, 28 Mart). Cumhuriyetin ilan edileceğini ilk defa öğrenerek gazetesine haber vermeye muvaffak olan gazetecinin

- hatıraları. *Haftalık Mecmua*, 89, 3.
- Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi İçtimai Fevkalade I/4 (1920)*. (1992). TBMM Basımevi.
- Milli Egemenlik Belgeleri*. (2015). TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı.
- Misak-ı Milli Programı Sureti. (1920, 18 Şubat). *İkdam*, 8269, 2.
- Misak-ı Milli Programı. (1920, 17 Şubat). *Yenigün*, 333, 2.
- Mustafa Kemal Paşa ile Bir Mülakat. (1919, 25 Ekim). *Tasvir-i Efkâr*, 2884, 2.
- Mustafa Kemal Paşa ile Bir Mülakat. (1919, 25 Ekim). *Türk Dünyası*, 58, 2.
- Mustafa Kemal Paşa ile Mülakat. (1919, 13 Ekim). *Vakit*, 699, 1.
- Mustafa Kemal Paşa ile Telgrafla Bir Mülakat. (1919, 18 Ekim). *Tasvir-i Efkâr*, 2884, 1.
- Mustafa Kemal Paşa'nın Beyanatı. (1923, 11 Mart). *İkdam*, 9334, 1.
- Mustafa Kemal Paşa'nın İzmir'de Beyanatı. (1922, 20 Eylül). *İkdam*, 9162, 1.
- Mustafa Kemal Paşa'nın Mühim Beyanatı. (1921, 2 Eylül). *Vakit*, 1339, 1.
- Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'le Mülakat. (1919, 29 Kasım). *Tasvir-i Efkâr*, 2916, 2.
- Price, W. (1957). *Extra-special Correspondent*. George G. Harrap & Co. LTD.
- Schlicklin, J. (1922, Mai 18). Une Interview De Mustapha Kemal. *Le Petit Parisien*, 16.515, 2. [In French]
- Streit, C. K. (2011). *Bilinmeyen Türkler Mustafa Kemal Paşa, milliyetçi Ankara ve Anadolu'da gündelik hayat, Ocak- Mart 1921*. (Lowry, H. W., Ed.; M. A. Öztürk, Çev.). Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Sulh Teklifine Dair Milli Ajansın Tebliği. (1918, 6 Ekim). *Vakit*, 342, 2.
- Şimşir, B. N. (1999). *Dış Basında Laik Cumhuriyetin Doğuşu*. (C. Akalın, Çev.). Bilgi Yayınevi.
- Uluğ, N. H. (1973). *Siyasi yönleriyle Kurtuluş Savaşı*. Milliyet Yayınları.
- Williams, P. (1920, May 4). *Wilson's 14 points or war-Kemal Pasha* (Vol. LXXIX).

Extended Summary

Following the signing of the Armistice of Mudros, the Allied Powers occupied the strategic regions of the country and took control of its important positions and administrative mechanisms. However, these practices were a clear indication that US President Wilson's 14 points which were one of the most important factors in the Ottoman State's decision to end the war, and Article 12, which concerned him, were ignored and the Turkish National existence was ignored. While the Turkish Nation, which took action in the face of this heavy and bitter truth, had to protect its rights by establishing Defense of Law Societies and unfortunately prove its existence in the lands where it had lived for centuries through Wilson's Article 12; he linked his expectation of fairness to the Paris Peace Conference, which Wilson would attend. However, the decisions taken in Paris heralded new blows to be dealt for the Turkish National existence. In the name of peace, approval was given to Greece for the occupation of Izmir, and to civilized states to exploit under the mandate regime the nations they did not consider capable of governing themselves.

The occupation, which took place with the Izmir decision issued by Paris, destroyed all hopes in the search for rights and justice. While the Turkish Nation experienced the heaviest cruelty and violence with the Greek advance, they were left alone with their fate, deprived of the material and moral support of the administrative mechanism that bowed to the occupation mentality and inculcated the same course of action. This abandonment of its fate on its lands left a nation whose existence was characterized by independence with no choice but to pin its hopes on itself and base its salvation on the substance it could extract from itself.

The impact of the blow dealt to the Turks with the occupation of Izmir was quite shocking. The Turkish public saw this incident, in which all material and moral values were brutally violated, as the biggest attack on its national existence. His great reaction to this attack constituted a complete turning point in the center of his life. The liberation of Izmir was almost identified with the concept of liberation of the Turks. Its name became the symbol of the Turkish Nation, which stood up with its will and administrative power under the leadership of Mustafa Kemal Pasha, and the torch of the struggle for independence.

The feeling shared by Mustafa Kemal Pasha, as a member of the Turkish national entity that has lived freely and independently throughout history, against the occupation policy pursued on Turkish lands, was an important factor that brought him to the stage of history as a leader. He was quick to seize the opportunity when his intellectual and actual efforts to determine the fate of the country turned into opportunities that would bear fruit. Since Samsun, where he took the first step, the most important task in the struggle for the legitimate rights of the nation was to first realize the national organization by enlightening the domestic public and then to make the voice of the nation heard all over the world. One of the most effective tools for this was undoubtedly the press. With the national organization, the Turkish press was the first to show interest in the developments taking place in Anatolia. With the opening of the Turkish Grand National Assembly, foreign press joined this interest. Mustafa Kemal Pasha evaluated the attention of the press well and used it very effectively as a propaganda tool. He repeated to the world the justifications and principles of the Turkish independence struggle many times. He became the voice of the Turkish Nation's just cause. And the world witnessed with admiration the success story of the Turkish Nation, which stood up under his leadership, extending to the Republic of Turkey.



SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi
The Journal of Defence and War Studies

Veysel ÖZBEY 

Bağımsız Araştırmacı, Adana, Türkiye.

Independent Researcher, Adana, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received 14.10.2023
Kabul Tarihi/Accepted 22.01.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 28.06.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Veysel ÖZBEY
E-mail: veyselozbey@gmail.com

Atıf: Özbey, V. (2024). Türk kurtuluş savaşı anıt ve müze gemileri. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 25-33.

Cite this article: Özbey, V. (2024). Turkish war of independence memorial and museum ships. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 25-33.



Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Türk Kurtuluş Savaşı Anıt ve Müze Gemileri

Turkish War of Independence Memorial and Museum Ships

Öz

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından işgal edilmeye başlayan Türk topraklarını savunmak adına halk önemli bir savunma başlatmış, batısı, doğusu, güneyi işgal güçleri ile çevrilen ve tüm yolları tutulan Anadolu'da ulaşımın can damarı olarak yalnızca Karadeniz kalmıştır. Donanması enterne edilen Osmanlı Devleti'nin deniz araçları Haliç'e hapsedilmiştir. Türk direniş hareketi, işgal altındaki İstanbul'dan kaçırılan askerî gemilere, el konulan ve gönüllü sivil deniz araçları ve ele geçirilen yabancı bandıralı askerî ve sivil gemileri de ekleyerek ufak çaplı bir deniz kuvveti oluşturmayı başarmıştır. Bu sayede hareket, karadaki cephelere Karadeniz üzerinden Rusya limanlarından gelen Rus ve Alman yardımlarının Anadolu'ya ulaştırılmasını, Anadolu içerisindeki ulaşımı ve Doğu Cephesi'nden Batı Cephesi'ne sevkiyat faaliyetlerini aksatmadan sürdürmeyi başarmıştır. Türk ulusu, 21. yüzyılda Millî Mücadele yıllarında yaşanan bu zorlu süreci yâd etmek üzere Türk Kurtuluş Savaşı'nda hizmet vermiş olan gemilerden bir bölümünü birer kültürel miras olarak koruma altına alarak müze işlevi ile ziyarete açmıştır. Çalışma kapsamında, Türk Kurtuluş Savaşı'na dair ulusal kimlik ve kolektif hafızanın birer parçası olarak hizmet veren anıt ve müze gemiler incelenmiş, Millî Mücadele'ye hizmet veren deniz araçları filosu içerisindeki sayısal yeterlilikleri sorgulanmıştır. Yaşatılmaya değer daha fazla sayıda tematik gemi olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sanat tarihi, mimarî koruma ve restorasyon, anıt gemi, Türk Millî Mücadelesi, müzecilik, kolektif hafıza.

JEL Kodu: Z00

ABSTRACT

After the First World War, the people started an important defense in order to defend the Turkish lands that started to be occupied. In Anatolia, which was surrounded by the occupation forces in the west, east and south and all roads were kept, only the Black Sea remained as the lifeblood of transportation. Naval vessels of the Ottoman Empire, whose navy was interned, were imprisoned in the Golden Horn. The Turkish resistance movement has succeeded in creating a small-scale naval force by combining military ships smuggled from occupied Istanbul, seized and volunteer civilian vessels, and captured foreign-flagged ships. In this way, the movement succeeded in continuing its shipment activities to the land fronts via the Black Sea without interruption. In order to commemorate this difficult process experienced during the years of the National Struggle in the 21st century, the Turkish nation has protected some of the ships that served in the Turkish War of Independence as a cultural heritage and opened them to visit as a museum. Within the scope of the study, the memorial and museum ships of the Turkish War of Independence that are preserved as a part of the national identity and collective memory were examined, and their numerical competencies in the fleet of marine vessels serving the National Struggle were discussed. It was concluded that there are more thematic ships worth protecting.

Keywords: History of art, architectural conservation and restoration, memorial ship, Turkish National Struggle, museology, collective memory.

JEL Code: Z00

Giriş

Dünya Savaşlarının seyrini, deniz kuvvetleri önemli ölçüde şekillendirmiştir. Avrupa'da çıkarmaların gerçekleştirilmesi, Afrika kıtasına birlikler sevk edilmesi, Asya'da hareketlilik ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin okyanus ötesine müdahalesini kısıtlamak için Japon İmparatorluğu birliklerinin canlarını feda ederek deniz kuvvetlerine yönelik gerçekleştirdiği Pearl Harbour saldırısı, Dünya Savaşlarının gidişatını önemli ölçüde etkileyen bilindik olayların başında gelmektedir.

Modern Çağ'da savaşların ardından hizmet dışına ayrılan devasa savaş gemilerinin ne yapılacağı önemli bir sorun haline gelmiştir. Hurdaya ayrılarak parçalanan, deniz yaşantısına katkı sağlamak amacı ile batırılan ya da askerî tatbikatlarda hedef olarak kullanılan birçok tarihi geminin aksine, Dünya Savaşlarında kritik rol oynamış ve kahramanlık göstermiş gemiler, birer birer koruma altına alınarak

topluma açık alanlarda sergilenmeye başlamıştır. Bu durum, anıt ya da müze gemi kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Dönemin denizcilik ve savunma sektörüne dair teknolojik şartların anlaşılması, tarihi olaylar içerisinde yer alan objelerin gelecek nesillere aktarılması, ulusal kimlik inşası, toplumsal bilinç ve kolektif hafızaya katkı sağlanması amacı ile sergilenen müze gemiler, toplumların mühim kültürel değerlerine dönüşmüştür.

Birinci Dünya Savaşı sonucunda yenik düşen İttifak Devletleri'nin bir katılımcısı olarak Osmanlı İmparatorluğu, çok büyük ölçüde toprak kaybetmiş, elinde kalan toprakları da imzalanan anlaşmalar gereği işgal edilmeye başlanmıştır. Elde kalan kısıtlı olanaklarla Türk halkının başlattığı direniş, ulusa ait düzenli bir ordu kurulmasına kadar giderek Türk Millî Mücadelesi'nin başlatılmasını sağlamıştır. Ege Denizi kıyıları, başkent İstanbul, Boğazlar, Marmara Denizi, Akdeniz kıyıları, Güney Anadolu işgal altında iken, Karadeniz kıyıları nispeten işgalden uzak kalmayı başarmıştır.

Ulaşım ağı işgalci kuvvetler tarafından kontrol altında tutulan Anadolu'nun kurtarılması için ulaşım ve nakliye faaliyetlerinin düzenli yürütülebileceği en önemli yol Karadeniz kalmıştır. Türk Kurtuluş Savaşı'nda karadan yürütülen askerî harekâtların başarısı, önemli ölçüde çok kısıtlı olanaklarla Karadeniz üzerinden gerçekleştirilen deniz nakliyatının devamlılığına bağlı kalmıştır. En ufak takaların reislerinden en büyük gemi kaptanlarına, bu bilinç ile hareket eden Türk denizcileri, her türlü zorluğu aşarak üzerine düşen vazifeyi layıkıyla yerine getirmiştir. Arka planda saklı kalmış gibi görünen bu başarı, Türk ulusu tarafından unutulmamış ve 21. yüzyılın başlangıcından itibaren Millî Mücadele yıllarında Karadeniz nakliye filosunda görev yapan gemilerden bazıları birer anıt ya da müze gemi olarak koruma altına alınmıştır. Çalışmada, Türk Kurtuluş Savaşı'na destek veren deniz filosuna mensup gemilere dair Türk halkı tarafından toplumsal bilinç ve kolektif hafızanın korunması adına yürütülen anıt ve müze gemi çalışmaları incelenmiş, Millî Mücadele'de görev alan deniz araçlarının birer kültürel varlık olarak koruma altına alınmasına ilişkin gerçekleştirilen çalışmalar araştırılmış, korunan müze ve anıt gemilerin sergilenmesine ve sunum tekniklerine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Türk Kurtuluş Savaşı'nda Denizcilik Faaliyetlerinin Başlaması

Birinci Dünya Savaşı'nın bir sonucu olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun toprakları, 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesi gerekçe gösterilerek İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmeye başlanmıştır. Bu durumu kabullenemeyen vatanseverlerin Mustafa Kemal Paşa başkomutanlığında başlattığı Türk Kurtuluş Savaşı zaferle sonuçlanmış ve 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır. Bu süreçte Türk ulusu, çok kısıtlı olanaklar içerisinde yürütülen Millî Mücadele için büyük fedakârlıklarda bulunmuştur.

Anadolu'da başlatılan mücadelenin başarılarında, ulaşım araçlarının büyük çoğunluğu düşman birliklerince zapt edilmiştir. Bu dönemde askerî sevk ancak deniz yolu ile sağlanabilmiştir (Karadoğan, 2011, s. 603). Türk deniz ulaşım araçları, Karadeniz üzerinden Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin (Rusya SFSC) limanlarından gelen yardımların nakliyesini, İtilaf Devletleri'nin el koyduğu askerî teçhizatın saklandığı yerlerden gizlice Anadolu'ya ulaştırılmasını ve ilerleyen dönemde Doğu Cephesi'nde kazanılan zaferin ardından düşman birliklerinden elde edilen teçhizatla birlikte askerî yardımların Batı Cephesi'ne sevk edilmesini sağlamıştır.

Osmanlı Donanması, Birinci Dünya Savaşı öncesi üç muharebe gemisi, iki hafif kruvazör, iki torpido kruvazörü, sekiz destroyer, dokuz torpidobot, on bir gambot ve dört mayın dökücü gemiden oluşmaktadır (Arıker, 2019, s. 491). Savaşın ardından Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 6. maddesi gereği Osmanlı Donanması, enterne edilmiştir. Heyet-i Temsiliye oluşturulduğunda çözüm olarak mevcut sivil deniz ulaşım araçlarına el konulmuş ve İstanbul'dan Osmanlı Donanması'na ait gambotlar kaçırılmıştır. Ardından birkaç yabancı tekneye de el konularak küçük çaplı bir deniz kuvveti oluşturulmuştur (Karadoğan, 2011, s. 608). Millî Mücadele yıllarının sonlarına kadar da 26 araçlık bir filoya erişilmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, 1964, s. 29).

TBMM açıldıktan sonra vakit kaybedilmeden Rusya SFSC ile 11 Mayıs 1920 tarihinde yardım ve destek mutabakatı sağlanmıştır (Tarakçı, 2015, s. 2). Bu mutabakat sayesinde Anadolu, Karadeniz'in kuzeydoğu sahillerinden, Tuapse, Batum ve Novorossiysk Limanlarından önemli boyutta Rus ve Alman yardımı almıştır. Yüklenen yardımların orduya ulaştırılması için Anadolu'da Akçakoca'nın doğusundaki Karadeniz sahili boyunca tüm Türk liman ve iskeleleri kullanılma hazır bulundurulmuştur (Tarakçı, 2015, s. 2). Bu esnada Karadeniz'de kontrolü sağlamak ve istenmeyen deniz trafiğini önlemek üzere İtilaf Devletleri'ne ait deniz birlikleri sürekli olarak devriye gezmekte ve tehlikeli bulduğu Karadeniz liman kentlerini bombardımana tutmaktadır.

Büyük topları çıkarılan Aydın Reis ve Preveze Gambotları¹, Mondros Ateşkesi şartlarına uygun olarak 1919 yılında Karadeniz'de sahil güvenlik işleri ile ilgilenmek üzere görevlendirilmiştir (Işın, 1946, s. 24). TBMM tarafından Novorossiysk Limanı'na götürülerek koruma altına alınması istenen gambotlara, Eylül 1920 tarihinde limana yanaştıkları esnada Rus yetkili birimleri tarafından el konulmuştur (Karadoğan, 2011, s. 610). Ancak bu sayede alıkonulan deniz araçları, İtilaf Devletleri tarafından enterne edilememiştir (Hergüner, 1992, s. 100). Nitekim Birinci ve İkinci İnönü Savaşlarının zaferle sonuçlanmasının ardından TBMM ve Rusya SFSC arasında varılan mutabakat gereği 10 Mayıs 1921 tarihinde, Türk Kurtuluş Savaşı'nda nakliye filosunun temelini oluşturan (Metel, 1996, s. 142) Aydın Reis ve Preveze Gambotları ve ek olarak Şahin Şilebi, TBMM'nin tasarrufuna bırakılmıştır (Karadoğan, 2011, s. 610).

TBMM'nin Deniz Kuvvetlerini Teşkilatlandırması

TBMM tarafından, Osmanlı Devleti'ndeki Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyaseti'nin görevini üstlenmek üzere 3 Mayıs 1920 tarihinde Erkân-

¹ Gambot ya da Ganbot (Gunboat): Ağır topları bulunan küçük savaş gemisi.

ı Harbiye-i Umûmiye Vekâleti² oluşturulmuş ve Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reisi, hükümete dâhil edilmiştir. TBMM tarafından ihtiyaçlar doğrultusunda 10 Temmuz 1920 tarihinde Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Vekâleti bünyesinde Yarbay Şevket başkanlığında Umur-u Bahriye Müdürlüğü³ oluşturulmuş ve müdürlük, 1 Mart 1921 tarihinde Bahriye Dairesi Reisliği adını almıştır. Reislik; Personel İşleri, Deniz Harekât Dairesi, İkmal ve Levazım, Limanlar ve Deniz Ticareti, Bütçe olmak üzere beş ayrı şubede faaliyetlerini yürütmüştür (Işın, 1946, s. 12).

Karadeniz'deki nakliye faaliyetlerini ve emrindeki deniz teşekküllerini sevk ve idare etme görevini yerine getirebilmek için Umur-u Bahriye Müdürlüğü çatısı altında Trabzon Nakliyatı Bahriye Kumandanlığı kurulmuştur. Bahriye Dairesi Reisliği çatısı altında ise Ereğli Nakliyatı Bahriye Kumandanlığı, Samsun Bahriye Divanı Harbi Daimisi ve Ganaimi Bahriye Mahkemesi, Batum Deniz Kumandanlığı, Tuapse Silah Komisyonu Sevkiyat Subaylığı, Novorossiysk Kıdemli Deniz Subaylığı, İrkap ve İhraç Kumandanlıkları, Amasra Bahriye Bataryası, Amasra Deniz Tayyare İstasyonu, Samsun Deniz Harp Okulu, Kıyı Gözetleme İstasyonları ve Kastamonu Telsiz İstasyonu birimleri kurulmuştur (Ünal, 2022, s. 166-167).

Türk Kurtuluş Savaşı'nda Karadeniz Nakliyat Faaliyetleri ve Önemi

Rusya SFSC ile yapılan anlaşma gereği Karadeniz'den ilk nakliyat, 22 Eylül - 4 Ekim 1920 tarihleri arasında Tuapse Limanı'ndan Trabzon Limanı'na, Rüsumat No:4 Motoru ile yapılmıştır. Gelen askerî teçhizat, Maçka'ya taşınarak ambarlarda saklanmıştır (Karadoğan, 2011, s. 609). Ardından, Hayrettin, Şükran, Yıldız, Mebruke Motorları ve Gazal Römorkörü ile ulaştırılan yardımların (Işın, 1946) da Kazım Karabekir Paşa komutasında Doğu Cephesi'nde 28 Eylül 1920 tarihinde başlatılan harekâta kullanılmak üzere karargâha sevk edilmesi sayesinde önemli bir zafer elde edilmiştir. Zaferin ardından 3 Aralık 1920 tarihinde TBMM tarafından yapılan ilk anlaşma olan Gümrü Antlaşması imzalanmıştır.

Doğu Cephesi'nde güvenliğin sağlanması ile birlikte Batı Cephesi'ne yoğunlaşmış, asker ve teçhizat nakliyat çalışmalarına büyük önem verilmiştir. Yürütülen bu titiz çalışmalar sonucunda Birinci İnönü Savaşı'nda önemli bir zafer daha elde edilmiş, İtilaf Devletleri TBMM'yi resmî olarak tanımış, 16 Mart 1921 tarihinde ise Rusya SFSC ile TBMM arasında Moskova Antlaşması imzalanmıştır. İki buçuk ay aranın ardından İkinci İnönü Savaşı'nda önemli bir zafer daha kazanılmış ve İtalyan birlikleri işgalden çekilmeye başlamıştır. Karadeniz'deki nakliye faaliyetlerinin ve denizden yürütülen çalışmaların bu denli önemli sonuçlar doğurabileceğini tahmin edemeyen İngiliz ve Yunan güçlerince Karadeniz'de yürütülen kontrol çalışmaları yoğunlaştırılmış ve devriyeler sıklaştırılmıştır. Bu durum üzerine Türk direniş hareketi, askerî teçhizat nakliyeleri için yabancı bandıralı deniz araçları kullanmıştır (Nutku, 1962, s. 411). Ayrıca TBMM ile Rusya SFSC arasında gerçekleşen görüşmeler sonucunda bir adet mayın dökücü gemi ile birlikte 400 mayın ve iki adet motorbot, 9 Ekim 1921 tarihinde teslim alınmıştır. Motorbotların kullanıma hazır olmaması sebebi ile Novorossiysk Limanı'na bakım onarım çalışmaları için gönderilmiş ve çalışmaların tamamlanmasının ardından motorbotlar, 6 Aralık 1921 tarihinde Anadolu'ya doğru hareket etmişlerdir (Büyüktuğrul, 1973, s. 518).

Üstün gayretlerle Karadeniz üzerinden yürütülen bu nakliye hizmetlerinin sonucunda ordu birliklerinin ihtiyaç duyduğu teçhizat, karargâhlara ulaştırılmış ve askerî harekâtlar başarı ile sonuçlanmıştır. Cumhuriyetin ilânı ile birlikte Türk donanma gücüne önem verilmiş ve 30 Aralık 1924 tarihinde Bahriye Vekâleti⁴ yasası çıkarılmıştır. Lozan Barış Antlaşması'nın hükümleri gereği tarafsız statüde kalması gereken Boğazların kontrolünü sağlayabilmek adına da Marmara Denizi içerisinde donanma üssü olacak bir limanın yapımına karar verilmiştir.

Anıt ya da Müze Gemi Kavramı

Kullanım süresini dolduran, korunmak üzere eğitim veya anma amaçlı halka açık bir müzeye dönüştürülen gemiler 'anıt gemi' ya da 'müze gemi' olarak adlandırılmaktadır. Dünyanın ilk müze gemisi olarak birçok otorite tarafından 'Golden Hinde' kabul edilmektedir. Yapımına 1575 yılında başlanan gemi, Francis Drake'in 1577-1580 yılları arasındaki dünya yolculuğunda kullanılmış ve sonrasında Londra'nın Deptford bölgesine götürülerek başarısının onuruna sergilenmiştir. Yaklaşık yetmiş yıl kadar sergilenen özgün gemi, bulunduğu yerde çürüme sonucu parçalanmıştır (National Historic Ships, 2023). Ancak modern anlamda sergilenen müze gemiler, Dünya Savaşlarının ardından yaygınlaşmaya başlamıştır. Özellikle Dünya Savaşları esnasında kullanılan savaş gemileri, kullanım sürelerini doldurduklarında birer müzeye dönüştürülmüştür. Bu tür uygulamalarda toplumun ilgisini çeken teknolojik ve savaş gücü olarak yüksek kapasiteye sahip savaş gemileri, müze gemi olarak daha çok tercih edilmektedir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında inşa edilen ABD'nin Essex sınıfı USS Yorktown (CV-10) savaş gemisi, 1975 yılında bir müze gemi olarak ziyarete açılarak müzeye dönüştürülen ilk uçak gemisi olmuştur. Ancak bir geminin müzeye dönüştürülmesi, devletler için ekonomik açıdan verimli olmamaktadır. Gemilerin geri dönüştürülmesi için satışının yapılması, yapay mercan olarak batırılması ya da askerî tatbikatlarda hedef olarak kullanılması, bakım gereksinimi duyan müze gemilere kıyasla daha ekonomik olmaktadır. Ayrıca bir müze gemide, ziyaret esnasında zararlı olabilecek donanımların, arızaya ya da kazaya sebebiyet verebilecek bileşenlerin gemiden çıkarılması ve elektrik, su gibi ziyaretçilerin kullanımına yönelik altyapı hizmetlerinin tedbir amaçlı karadan yürütülmesi gerekmektedir. Bu sebeple müzeye dönüştürülen gemiler, genel olarak bir başarı elde etmiş ya da önemli bir tarihsel olaya ev sahipliği yapmış olan ve bu sebeple kendisine önem atfedilen deniz araçları arasından tercih edilmektedir.

² Cumhuriyetin ilânından sonra 'Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyaseti' adını almış, 1935 yılında kurumun adı 'Genelkurmay Başkanlığı' olarak Türkçeleştirilmiştir.

³ Deniz İşleri Müdürlüğü.

⁴ Denizcilik Bakanlığı.

Türk Kurtuluş Savaşı Temalı Anıt ve Müze Gemiler

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde 2000'li yılların başlarından itibaren, Türk Millî Mücadelesi'ne dair akıllarda kalan önemli deniz araçları ya da bire bir kopyaları, onları temel alan tema parklar ya da müzeler içerisinde sergilenmeye başlamıştır (Şekil 1).

Şekil 1

Türk Kurtuluş Savaşı Anıt ve Müze Gemilerinin Coğrafi Dağılımı



Bandırma Vapuru'nun bire bir kopyası, Samsun il merkezi, Bandırma Gemi-Müze ve Millî Mücadele Açık Hava Müzesi içerisinde sergilenmektedir. Alemdar Gemisi, 2008 yılından itibaren Zonguldak ili Ereğli ilçe merkezinde Gazi Alemdar Müzesi içerisinde ziyaretçilerini ağırlamaktadır. Rüsumat No:4 Gemisi'nin bire bir kopyası, 2022 yılının Nisan ayında Ordu il merkezinde, Rüsumat No:4 Gemisi ve Açık Hava Müzesi içerisinde ziyaretçilerini ağırlamak üzere hizmete açılmıştır. Özgün Kartal İstimbotu, 2016 yılında bulunarak restore edilmiş ve 2018 yılında T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na teslim edilmiştir. O tarihten beri İstanbul Tersanesi'nde bir anıt gemi olarak hizmet vermektedir.

Kartal İstimbotu Anıt Gemisi

Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedilmesinin ardından 7 Kasım 1918 günü Osmanlı İmparatorluğu'nun VII. Ordu Karargâhı lağvedilmiş ve Mirliva⁵ Mustafa Kemal'e başkent İstanbul'a dönmesi emredilmiştir. Bu durum üzerine öncelikle güney cephesindeki cephane ve silahların Anadolu'da bulunan güvendiği mahallelere ve Teşkilât-ı Mahsûsa'ya kaydırılması emrini veren Mustafa Kemal Paşa, ardından 10 Kasım 1918 günü akşam saatlerinde Adana'dan trenle hareket ederek 13 Kasım 1918 günü öğlene doğru Haydarpaşa Garı'na varmıştır (T.C. İstanbul Valiliği, 2019). Mustafa Kemal Paşa, Beyoğlu'nda bulunan kalacakları Pera Palas'a ulaşmak üzere gardan, iskelede bekleyen Enterprise İstimbotu'na geçmiştir (TMMOB Gemi Mühendisleri Odası, 2021). Ancak o sırada İtilaf Devletlerine ait 55 parçalık donanmanın İstanbul Boğazı'ndan giriş yapması sebebi ile Fransız askerî birliklerince boğaz, deniz trafiğine kapatılmıştır. Paşa ve yaveri, iskelede Enterprise İstimbotu içerisinde birkaç saat beklemişlerdir. Bu esnada paşanın yaveri Cevat Abbas (Gürer), işgal donanmasını boğazda görmenin üzüntüsü ile gözyaşlarına hâkim olamamış ve Mustafa Kemal Paşa ona hitaben Türk Kurtuluş Savaşı'nın ilk belirtisi kabul edilen "Ağlama çocuk, geldikleri gibi giderler!" sözlerini söylemiştir (Soyak, 2006, s. 98). İstimbot, bu önemli anın yaşandığı yer olması nedeniyle tarihsel değer taşımaktadır.

İstimbot, Fransız bir firma için 1911 yılında Hollanda'nın Rotterdam kenti yakınlarında yer alan bir tersanede inşa edilmiştir. 'Enterprise' adı verilen istimbot, ilk yapıldığında 84 ton ağırlığa sahiptir. Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, Nisan 1917 tarihinde Fransız Deniz Kuvvetleri tarafından istimbota el konularak Ege Denizi ve Doğu Akdeniz bölgesinde kullanılmıştır (Gürdeniz, 2017). Fransız firmaya 1920 yılında iade edilen istimbot, Türk Kurtuluş Savaşı'nın ardından 1923 yılında Seyr-i Sefain İdaresi tarafından satın alınarak ismi 'Kartal' olarak değiştirilmiştir. Ardından 1933 yılında İstanbul Liman İşletmesi'ne, 1939 yılında T.C. Devlet Demiryolları'na, 1944 yılında Devlet Deniz Yolları'na, 1952 yılında Türkiye Denizcilik Bankası İstanbul Liman İşletmesi'ne devredilmiştir (Esin, 2017). Çanakkale açıklarında 14 Temmuz 1942 tarihinde batan Atılay Denizaltısı'nın aranmasında da kullanılmıştır. İstimbot, 1974 yılında özel sektöre geçerek 'Kartal II' adını almış ve metalürjik ömrünü tamamladığı 2015 yılına kadar kurtarma ve yedekleme çalışmalarında kullanılmıştır (Gürdeniz, 2017). Birkaç kez Haliç Tersanesi'nde büyük ölçekli onarım görmüş ve şekli değiştirilmiştir.

⁵ Tuğgeneral.

Kartal İstimbotu, Kasım 2016 tarihinde gazeteci Gökhan Karakaş ve denizci Arif Ertik tarafından Tuzla'nın ıssız bir koyunda yarı batık halde bulunmuştur. Ardından Emekli Tümamiral Cem Gürdeniz başkanlığında kurulan 'Kartal İstimbotu'nu Kurtarma ve Yaşatma Platformu' tarafından Çiçek Tersanesi ve Deniz Ticaret Odası'nın desteğiyle 13 Kasım 2017 tarihinde istimbot üzerinde restorasyon çalışmalarına başlanmıştır (Türk Deniz Medya, 2023). Çalışmaların tamamlanması ile Kartal İstimbotu, 13 Kasım 2018 tarihinde T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na teslim edilmiş ve bir anıt gemi olarak İstanbul Tersanesi'nde koruma altına alınmıştır⁶.

Zonguldak Karadeniz Ereğli Gazi Alemdar Gemi Müzesi

Alemdar Gemisi, Millî Mücadele yılları boyunca Rusya'nın ve Anadolu'nun Karadeniz limanları arasında genellikle Trabzon Limanı üzerinden bir ulaşım ağı kurmuştur. Bir kurtarma gemisi olan Alemdar, 362 ton ağırlığa ve 10 mil/sa azami hıza sahiptir.

Alemdar Römorkörü, 1898 yılında inşa edilmiş, Danimarka ticaret filosuna mensup bir kurtarma gemisi iken kapitülasyonlar sebebi ile Marmara Denizi'ne getirilmiştir (Karadoğan, 2011, s. 621). Çift kazanlı Alemdar, 750 beygir gücünde bir motora sahiptir. Birinci Dünya Savaşı başladığında Çanakkale Boğazı'nda kalan römorköre Osmanlı Hükümeti el koymuş ve adını 'Alemdar' olarak değiştirmiştir. İstanbul'dan Çanakkale'ye teçhizat taşıyan Alemdar, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Haliç'e çekilmiştir. Tirimüjgan Gemisi'nin Bafra'da karaya oturması sebebiyle gemiyi geri getirmek için kurtarma gemisi olarak Alemdar görevlendirilmiştir. Alemdar Gemisi, Tirimüjgan Gemisi'ni Karadeniz'de oturduğu yerden çıkararak Kuruçeşme önlerine kadar getirmiştir (Mütercimler, 1989, s. 26-38). Bu durumu fırsat bilerek Alemdar Gemisi, Millî Mücadele'ye destek olmak için TBMM'nin emrine verilmek üzere 23 Ocak 1921 tarihinde Ereğli Limanı'na doğru yola çıkarılmıştır. İstanbul Boğazı'nda bulunan İngiliz kontrol noktalarına "*Karadeniz'de batmak üzere olan bir gemiyi kurtarmaya gittiklerini*" söyleyerek Karadeniz'e ulaşan gemi, Ereğli'ye vardığında Ereğli Liman Reisi Nazmi Bey tarafından karşılanmıştır. Nazmi Bey, Ankara'ya durumu bildiren 25 Ocak 1921 tarihli bir telgraf çekmiş ve Alemdar Gemisi'nin 24 Ocak 1921 tarihinde kaçırılarak Kuvâ-yi Milliye'nin hizmetine verilmek üzere Ereğli Limanı'na iltica ettiğini haber vermiştir. TBMM'den 26 Ocak günü geminin ivedilikle eksiksiz olarak Trabzon'a gönderilmesi emrini alan Nazmi Bey, gemi personeline takviye yapmıştır (Mütercimler, 1989, s. 29-37).

Kömür ve erzak ikmalı yapan gemi, 27 Ocak 1921 günü öğleden sonra Sinop'a doğru yola çıkmıştır. Akşam olmadan Zonguldak yakınlarında C-27 markalı bir Fransız Denizaltı avcı gemisi ile karşılaşmıştır. Alemdar Gemisi durdurularak C-27 gemisinden birkaç asker tarafından komutasına el konulmuş ve C-27 gemisi eşliğinde Zonguldak'a götürülmüştür. Alemdar Gemisi, ertesi gün öğlene doğru, C-27 gemisinin eşliğinde İstanbul'a doğru yola çıkmıştır. Geminin sivil kaptanı İsmail ile Çarkıbaşı Makine Yüzbaşısı Adil, bir hamle ile arbede başlatmışlar ve gemi yönetimini devralmışlardır. Alemdar Gemisi'nin Ereğli Limanı'na doğru yönlendirilmesi ile birlikte C-27 gemisi müdahalede bulunarak Alemdar Gemisi'ne ateş açmıştır. Beş gemicinin yaralandığı çatışma esnasında Serdümen Recep Dayı, şehit düşmüştür. Bababurnu'na varan Alemdar Gemisi'ne Liman Reisi'ni yardım göndermiştir. Fransız C-27 gemisi, gelen bu yardıma ek olarak karadan da ateş açılması üzerine Zonguldak'a doğru yönelerek uzaklaşmıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, 1964, s. 34-35).

Yaşananların ardından İstanbul'dan Waldeck Rousseau Zırhlı Kruvazörü komutasındaki 2 muhrip, 29 Ocak 1921 tarihinde Ereğli'ye uğramış, muhriplerden biri limanda bırakılmıştır. Konu ile ilgili olarak İstanbul'da Fransız ve Türk yetkililerin görüşmeleri sonucunda yeni bir karara kadar Alemdar Gemisi'nin bulunduğu yerde kalması kararlaştırılmıştır.

Alemdar, yan batık durumda muhafaza edilirken Fransız güçlerinin eline geçme ihtimaline karşı da geminin batırılmasına yönelik tedbirler alınmıştır. Ereğli'ye 4 Eylül 1921 tarihinde gelen bir Fransız muhribinin mürettebatı, Alemdar Gemisi'nin durumu hakkında bilgi istemiş, cevaben kötü havalardan harap olması ihtimalinden ötürü bu duruma getirildiği ve esasında makine arızası sebebi ile geminin hareket edemeyecek durumda olduğu cevabı verilmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, 1964, s. 36).

Alemdar Gemisi, 1921 yılının Ekim ayı ortalarına kadar bu durumda kalmış ve 21 Ekim 1921 tarihinde Trabzon'a hareket emri almıştır. Alemdar, 23/24 Ekim 1921 tarihinde, Ereğli'den ayrılmıştır. Ertesi gün, tanınırlığını zorlaştırmak için Amasra'da kurşuni renge boyanmış, 28 Ekim 1921 günü Trabzon'a vardığında Nakliyatı Bahriye Komutanlığı'nın emri altına girmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, 1964, s. 215).

Millî Mücadele'ye önemli katkıları olan, mücadelenin 'tek silahsız kurtarma gemisi' ve Türk Kurtuluş Savaşı'nın yegâne deniz savaşının başkahramanı olan Alemdar Gemisi, Cumhuriyet döneminde 1982 yılında sökülüştür. Gazi Alemdar Gemisi Yaptırma ve Yaşatma Derneği öncülüğünde 2007 yılında, Ereğli'de bulunan dört tersanenin katkısı ile Alemdar Gemisi'nin bire bir kopyası üretilmiştir. Ereğli kıyı bandına yerleştirilen kopya gemi, 08 Ağustos 2008 tarihinde 'Gazi Alemdar Müzesi' adı ile hizmete açılmıştır.

Samsun Bandırma Vapuru

Kız Kulesi, işgal yıllarında İstanbul Boğazı geçişlerinde deniz ulaşımını kontrol etmek üzere İngiliz güçleri tarafından askerî bir üs olarak kullanılmıştır. İstanbul Limanı'ndan kalkan ve Karadeniz yönlü gidiş-geliş gemi trafiği, Kız Kulesi önlerinde durdurup arama yapılarak kontrol sağlanmıştır.

Mustafa Kemal Paşa, Sultan Vahdeddin'in 30 Nisan 1919 tarihli emri üzerine Osmanlı Ordusu'nun dağıtılmasını denetlemek üzere 9. Ordu Müfettişi görevi ile beraberindeki kurmaylarıyla, Karadeniz üzerinden Samsun'a ulaşmak için Bandırma Vapuru'nu kullanmıştır. Vapurun Samsun'a ulaşması, Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcı sayılmaktadır. Bandırma Vapuru, 16 Mayıs 1919 günü Samsun'a doğru hareket ettiğinde, akşam saatlerine doğru Kız Kulesi kontrol noktasına varmış ve İngiliz kontrol subayları tarafından aranmıştır. Kuşku bir durum

⁶ Süreci detaylı anlatan belgesel ile ilgili bk. (TMMOB Gemi Mühendisleri Odası, 2021).

görülmediğinden vapurun geçişine izin verilmiştir. Bandırma Vapuru, Samsun'a vardığında, Samsun'da yaşayabileceği bir liman bulunmamasından dolayı açıkta demir atmıştır. Yolcular ve eşyaları, küçük bir motor ve bir kayıkla kıyıdaki Tütün İskelesi'ne taşınmışlardır (Müderisoğlu, 1995, s. 297).

Gemi, 1878 yılında İskoçya'nın Glasgow kentinde, yolcu ve yük vapuru olarak inşa edilmiştir. Geminin ilk adı olarak 'Trocadero' kullanılmıştır. Ardından 1880 yılında, Londra merkezli başka bir firmaya satılmış ve ismi değiştirilmemiştir. İki yıl sonra Yunanistan'daki bir firmaya satılmış ve 'Kymi' adını almıştır. Vapurun kaydı, Londra'dan Pire Limanı'na alınmıştır. Vapur, 1888 yılında bir başka Yunan firmasına satılmıştır. Satışının ardından gemi, bir hata sonucu 16 Aralık 1891 günü kayalıklara çarpmış ve sonrasında aynı yıl yüzdürülerek İstanbul'a getirilmiştir. Ertesi yıl Pire merkezli bir firma tarafından satın alınarak 'Panderma' adı ile işletilmiştir (Samsun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2021). İlerleyen dönemde, 1894 yılında Türk bayrağı çekilerek İdare-i Mahsusa'ya⁷ devredilmiş ve Marmara Denizi kıyılarında yük ve yolcu taşımacılığında kullanılmıştır. İdare-i Mahsusa'nın statüsü 28 Ekim 1910 tarihinde Osmanlı Seyrüsefain İdaresi⁸ olarak değiştirildiğinde vapurun adı da *Bandırma* olarak değiştirilmiş ve postacılık görevlerinde kullanılmıştır (T.C. Samsun Valiliği, 2023). Cumhuriyet döneminde Osmanlı Seyrüsefain İdaresi yerine Türkiye Seyrüsefain İdaresi kurulmuş ve vapur, 1924 yılında kurum tarafından hizmet dışına ayrılmıştır. Vapur 1925 yılında bir Türk armatöre satılmış ve dört ay içerisinde hurda olarak parçalanmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

Türk Kurtuluş Savaşı'nın bu denli önemli bir parçası olan Bandırma Vapuru'nun yok olması, tarihsel bir kayıp olmuştur. Gelecek nesillere Bandırma Vapuru'nu, o dönemin koşullarını aktarmak üzere 1999 yılında, Samsun'da vapurun bire bir replika inşa projesi başlatılmıştır. Replika müze projesi, 1999 yılında T.C. Samsun Valiliği'nin, Bandırma Vapuru'nun özgün boyutlarında yeniden yapım çalışmalarına yönelik aldığı karar doğrultusunda başlamıştır. Samsun İl Genel Meclisi'nin, 23 Kasım 1999 tarihli kararı sonucunda (T.C. Samsun Valiliği, 2022) T.C. Samsun Valiliği İl Özel İdaresi ve Samsun Büyükşehir Belediyesi, 2001 yılında (Konyar, 2012, s. 10) replikanın yapım işi için harekete geçmiştir (T.C. Samsun Valiliği, 2022). Bandırma Vapuru'nun replikası, 15 Nisan 2001 tarihinde tamamlanarak 18 Mayıs 2003 tarihinde Samsun ili Canik ilçesinde bir müze gemi olarak ziyarete açılmıştır. Replika geminin tüm hakları 2005 yılında Samsun Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiştir. Bandırma Vapuru'nun replikası, aynı yıl çevre düzenlemesi yapılan alanda, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı tarafından müze olarak işletilmeye başlamıştır.

Rüsumat No:4 Gemisi

Rüsumat No:4 Vapuru, Türk Millî Mücadelesi'nde en etkili kullanılan deniz araçlarından birisidir. Karadeniz üzerinden Rusya ile Trabzon arasında gidip gelerek Anadolu'ya silah, mühimmat, erzak ve yardım taşımıştır. Karadeniz'de Trabzon Limanı üzerinden Doğu Cephesi ve Batı Cephesi arasındaki taşımacılığı sağlamıştır. Rüsumat No:4, dönem dönem Rusya'da onarılmış olsa da mücadele yıllarında tam anlamıyla yeterli seviyede bir onarım görememiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, 1964, s. 38).

Rüsumat No:4 Vapuru, 85 ton ağırlık ve 6 mil/sa azami hıza sahiptir. Gemi, Karadeniz Ereğlisi'nde 10 Haziran 1920 tarihinde Millî Deniz Gücü'ne dâhil edilmiştir (T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 2003, s. 31). Rüsumat No:4, 60 tona kadar yük kapasitesine sahiptir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, 1964, s. 103). İstanbul Hükümeti tarafından kaçakçılığı engellemek üzere 30 Mayıs 1920 tarihinde Karadeniz'e gönderilmiş, 10 Haziran 1920 tarihinde TBMM'nin emrine girmiş, 19 Aralık 1920 tarihinde askerî personel ile göreve başlamıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, 1964, s. 18).

Rüsumat No:4 Vapuru, 1920 yılının ortalarından başlayarak 1921 yılının Ekim ayına kadar Millî Mücadele'ye taşımacılık işlerinde önemli bir hizmette bulunmuştur. Türk İstiklâl Savaşı'nda kaybedilen tek gemi olması, Rüsumat No:4'ün Millî Mücadele'deki anlamını arttırmaktadır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, 1964, s. 43).

Rüsumat No:4, seferlerinden birinde, 354 sandık cephane ile birlikte mühimmatı dâhil iki adet 88 mm'lik top yüklenerek 16 Temmuz gününü 17 Temmuz gününe bağlayan gece, Trabzon'dan hareketle İnebolu'ya doğru yola çıkmıştır. Bu esnada Karadeniz'de devriye gezdiği bilinen biri Panter sınıfı Yunan muhribi diğeri yardımcı kruvazör olan devriyelere yakalanmamak için 17 Temmuz akşamı Ordu'ya sığınmıştır. Ertesi gün, yükü boşaltılan gemi, 19 Temmuz gününün sabahı Yunan devriye birliklerinin Ordu önlerinde görülmesinin ardından, süratli bir şekilde baştankara edilmiştir. Sığ suya çekilen geminin baş tarafına gaz dökülerek yakılmıştır. Liman açığına kadar gelen düşman devriye birliği, Rüsumat No:4 gemisinin bu durumu karşısında herhangi bir müdahaleye lüzum görmeyerek devriye görevine devam etmiştir. Devriye gemilerinin uzaklaşmasının ardından Rüsumat No:4, Ordu halkının destekleri ile kısa süre içerisinde söndürülmüştür. Yangının ardından gemi, büyük gayret sarf edilerek ertesi gün yüzdürülmüştür. Ordu'dan, 23 Temmuz günü hareket eden gemi, 24 Temmuz günü Trabzon'a varmıştır. Üst güvertesi yanmış bir vaziyette bulunan ve baş direği yıkılmış olan Rüsumat No:4, onarılmak üzere ivedilikle Batum'a gönderilmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, 1964, s. 43).

Vapur, onarım çalışmalarının tamamlanmasının ardından, 26 Eylül 1921 tarihinde Trabzon'da cephane yüklenerek yola çıkmış, iki gün sonra Samsun'da yükünü boşaltmıştır. Gemi, dönüş yolunda, 30 Eylül 1921 günü, Görele Burnu'nun yakınlarında düşman devriyesiyle karşılaşmıştır. Rüsumat No:4, kıyıya yönelmiş ve gemi, baştankara ettirilmiştir. Deniz valfleri açılarak kısmen batırıldığı esnada düşman devriyesini oluşturan iki gemi tarafından top ateşine tutulmuştur. Atılan kırk kadar mermiden Rüsumat No:4'e isabet eden beşi gemiye ağır hasar vermiştir. Gemiye kurtarma çalışmaları, 1 Ekim 1921 tarihinde başlatılmıştır. Trabzon'dan getirilen Tecrübe Römorkörü ile çalışmalar sürerken 14 Ekim 1921 tarihinde tekrar beliren düşman devriyesi, Rüsumat No:4'e yaklaşık kırk dakika boyunca ateş etmiş ve emektar gemiye dokuz mermi isabet ettirmiştir. Bu olaydan sonra kurtarılmaya ihtimali kalmayan Rüsumat No:4, 1921 yılının Kasım ayı

⁷ Deniz Yolları İşletmesi.

⁸ Osmanlı Denizcilik İşletmesi.

ortalarına doğru kaderine terk edilmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, 1964, s.43-44).

Rüsumat No:4, Millî Mücadele’de Karadeniz’de gerçekleştirdiği toplam on seferde, sekiz top, iki binden fazla sandık top mermisi, binden fazla tüfek, yedi binden fazla sandık mermi ve yaklaşık bin kasaturadan oluşan teçhizatı Batı Cephesi Komutanlığı’na ulaştırmayı başarmıştır. Bu başarısından dolayı gemiye ‘Gazi’ unvanı verilmiştir.

Rüsumat No:4 Gemisi ile gösterilen kahramanlıklara binaen Ordu Büyükşehir Belediyesi tarafından geminin yüz birinci seneidevriyesinde bir kopyası yaptırılarak ziyarete açılmıştır. Geminin bire bir kopyasının yapımı, Atatürk’ün Ordu kentinde karaya ilk ayak bastığı yer olduğundan sebep Altınordu Sahili Ayışığı Meydanı’nda, yerleştirildiği yerde tamamlanmıştır (Karakaş, 2022). Çevre düzenlemesinin de tamamlanmasının ardından ‘Rüsumat No:4 Gemisi ve Açık Hava Müzesi’ adı ile 25 Nisan 2023 tarihinde düzenlenen resmî törenle ziyarete açılmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Karadeniz, Türk Kurtuluş Savaşı’nda dışarıdan gelen yardımların Anadolu’ya ulaştırılmasında ve Anadolu’nun içerisinde ulaşım ve taşımacılığın sağlanmasında büyük rol oynamıştır. Heyet-i Temsiliye ve ardından TBMM, bütün olanaksızlıklara rağmen küçük çaplı bir nakliye filosu kurmayı başararak cephe karargâhlarına sevkıyatları gizli ve bekletmeden gerçekleştirmiştir. Türk Kurtuluş Savaşı’nda büyük zaferler kazanılması, tüm olanaksızlıklara rağmen Karadeniz üzerinden yürütülen bu taşımacılık faaliyetlerinin sürekliliğine ve başarısına bağlı kalmıştır. Karadaki birlikleri destekleyen Türk denizcileri büyük bir destanın yazılmasına vesile olmuştur.

Denizcilik üzerine olan ilginin toplumda 1980’li yıllarda artması ile birlikte, Türkiye’nin farklı kentlerinde deniz temalı müzeler hizmete girmeye başlamıştır. Özellikle tarih boyunca denizcilikte önemli bir yere sahip olan Çanakkale, İzmir gibi kentler, Türklerin Anadolu’ya girdikleri dönemlerden bu yana denizcilik çalışmalarında öncelikli kullanılan İzmit, Gölcük, Karamürsel gibi kentleri de barındıran Marmara Denizi kıyıları, bu iş için yoğun olarak kullanılmıştır. Bu dönemde kolektif akıl, Türk Kurtuluş Savaşı’nın kazanılmasında hizmet veren, Millî Mücadele sürecine önemli katkısı olan gemilerin hafızalardan silinmemesi, dönemin zorlu koşullarının topluma daha eksiksiz bir hâlde aktarılması, Türk Kurtuluş Savaşı’na tanıklık etmiş ve bizzat savaşmış olan deniz araçlarının yok olmaması ya da bire bir kopyaları ile yaşatılmaya çalışılması için harekete geçmiştir. Karadeniz sahillerinde, özdeşleştikleri kentlerde bulunan liman ya da iskelelerde veya liman ve iskele canlandırmaları ile halka açık alanlarda sergilenen Türk Kurtuluş Savaşı anıt ve müze gemileri, kültürel birer miras olarak Türk ulusunun kimliğinin ve kolektif hafızasının vazgeçilmez birer parçası olmuştur.

Millî Mücadele’de en yoğun kullanılan İnebolu, Trabzon gibi Karadeniz liman kentlerimizde anıt gemilerin sergilendiği ya da müze gemilerin ziyaretçilerini beklediği böylesi alanların bulunmaması dikkat çekicidir. Ayrıca Türk Kurtuluş Savaşı nakliye filosunda yer alan korunmaya değer daha birçok gemi bulunmaktadır. Bu bağlamda birer anıt olarak koruma altına alınan Millî Mücadele gemilerinin sayısının yetersiz olduğu söylenebilir. Bu tür anıt ya da müze gemiler, birer turizm çekim noktası olmaktan ziyade kolektif hafıza ve toplumsal bilinç hizmet etmelidir. Bu sebeple, yabancı turistlerin çokça tercih ettiği modern savaş gemilerinin ekonomik çekicilikleri bir yana toplumsal bilinç ve kolektif hafıza, millî kimliklendirme gibi farklı işlevlere sahip ulusal gurur kaynaklarının daha yaygın olarak halkın ziyaretine açılması, modern savaş gemilerine nazaran ekonomik olarak fazladan külfet getirecek olsa da toplumsal bir hizmet gereksinimidir. Bu tür ulusal değerleri sebebi ile değer verilerek koruma altına alınan tarihi gemilerin, modern savaş gemilerinin sergilenmesinde olduğu gibi bir grup halinde senaryolaştırılarak tek bir noktaya gelen ziyaretçilerin birden çok istiklâl gazisi gemiyi gezmesi sağlanabilir. Bu tür Türk Kurtuluş Savaşı anıt gemi koleksiyonları, atıl duruma düşen özgün gemiler toplanarak oluşturulabileceği gibi gemilerin replikaları üretilerek de oluşturulabilir. Özgün olarak bulunabilen gemilerin yanında, bulunamayan ya da yok olan gemiler için replikalarının üretilmesi ile hibrit koleksiyonlar oluşturmak, daha uygulanabilir bir yöntem olacaktır.

Türk Kurtuluş Savaşı anıt ve müze gemilerinin sergilenmesinde unutulmaması gereken bir diğer önemli husus, replikaları üretilen ya da restore edilen gemilerin, hiçbir yaşanmışlığı, tarihselliği, hatıratı bulunmayan yepyeni gemiler şeklinde sergilenmesinin tarihsel bilinç oluşturmaktan ve yaşanmışlıkları yansıtmaktan uzak olmasıdır. Bu tür anıtsal yapıların sergilenmesinde, özellikle tarihsel süreçte önemli olaylar sonucunda gemilerin aldığı yaralara dikkat çekmek üzere kurgulanan sergiler daha dikkat çekici ve tarihselliği daha uygun bir yolla ifade etme biçimi olacaktır. Bu tür önemli tarihsel izlere dikkat çekmek için farklı tür boya kullanımı, üç boyutlu makyajlar ve hareketli ışıklandırma sistemleri tercih edilebilir. Ayrıca üç boyutlu görselleştirmeye ya da ışıksal makyaja olanak tanıyan projeksiyonlarla gemilere farklı sürelerde yansıtılan farklı tür izler de gemilerin tarihsel değişiminin daha anlaşılır olmasını sağlayacak ve çekilen zorlukların, verilen emeklerin daha doğru bir biçimde anlaşılmasına olanak tanıyacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Arıker, S. (2019). Çanakkale cephesi'nde Osmanlı donanmasının faaliyetleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 96, 489-503.
- Büyüktuğrul, A. (1973). *Osmanlı deniz harp tarihi* (Cilt 4). T.C. Deniz Basımevi.
- Esin, G. (2017, 04 Aralık). 13 Kasım 1918. Kartal İstimbotu'nun güvertesinden bir haykırış: Geldikleri gibi giderler. *Marine Deal News*, 22 Aralık 2023 tarihinde <https://www.marinedealnews.com/13-kasim-1918-kartal-istimbótunun-guvertesinden-bir-haykiris-geldikleri-gibi-giderler/> adresinden erişilmiştir.
- Gürdeniz, C. (2017, 27 Temmuz). Milli Mücadele Kartal istimbótunda başladı. *Yacht Türkiye*. 22 Aralık 2023 tarihinde <https://www.yachtturkiye.com/yazarlar/cem-gurdeniz/milli-mucadele-kartal-istimbótunda-basladi.html> adresinden erişilmiştir.
- Hergüner, M. (1992). *Kurtuluş Savaşı'nda denizciliğimiz*. Türkiye Denizciler Sendikası.
- Işın, M. (1946). *İstiklal Harbi deniz cephesi*. T.C. Deniz Basımevi.
- Karadoğan, U. C. (2011). Milli Mücadele yıllarında Türk bahriyesinin durumu ve faaliyetleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27(81), 603-649.
- Karakaş, G. (2022, 19 Ağustos). Milli Mücadele'nin 4. anıt gemisi Rusumat 4. *Milliyet*. 09 Eylül 2023 tarihinde <https://www.milliyet.com.tr/gundem/milli-mucadelenin-4-anit-gemisi-rusumat-4-6809533> adresinden erişilmiştir.
- Konyar, H. (2012). 19 Mayıs 1919, Bandırma Vapuru ve Atatürk'ün şehri Samsun. *Müze Dergisi*, 5, 6-13.
- Metel, R. (1996). *Atatürk ve donanma*. T.C. Deniz Basımevi.
- Müderisoğlu, A. (1995). Vahdetin'in Kurtuluş Savaşını başlatması için Mustafa Kemal Paşa'ya 400.000 altın ve 400.000 kağıt lira verdiği gerçek dışı bir iddiadır. *Atatürk Yolu Dergisi*, 4(15), 291-303.
- Mütercimler, E. (1989). *Millî Mücadele'nin kahraman gemisi Alemdar*. Türkiye Denizciler Sendikası.
- The Golden Hinde*. (2023). National Historic Ship. 21 Aralık 2023 tarihinde <https://www.nationalhistoricships.org.uk/page/golden-hinde-london> adresinden erişilmiştir.
- Nutku, E. (1962). Anadolu'ya sevkıyat. *Yakın Tarihimiz*, 2(26), 411.
- Samsun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2021). *Bandırma Gemi Müzesi*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. 22 Aralık 2023 tarihinde <https://samsun.ktb.gov.tr/TR-362756/bandirma-gemi-muzesi.html> adresinden erişilmiştir.
- Soyak, H. R. (2006). *Atatürk'ten Hatıralar* (3. Baskı). Yapı Kredi Yayınları.
- Tarakçı, N. (2015, Kasım). Kurtuluş Savaşı önce Karadeniz'de kazanıldı. 13 Eylül 2023 tarihinde <https://tasam.org> adresinden erişilmiştir.
- T.C. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı. (2003). *İstiklal Harbinde bahriyemiz* (S. Polat, F. Atabey & A. Özdemir, Haz.). Merkez Daire Başkanlığı Basımevi.
- T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi. (1964). *Türk İstiklal Harbi: Deniz cephesi ve hava harekâtı* (Cilt V). T.C. Genelkurmay Basımevi.
- T.C. İstanbul Valiliği. (2019, 06 Ekim). *Milli Mücadelenin denizdeki sembolü: Kartal İstimbótı*. 22 Aralık 2023 tarihinde <http://www.istanbul.gov.tr/milli-mucadelenin-denizdeki-sembolu-kartal-istimbótı> adresinden erişilmiştir.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021, 25 Şubat). *Bandırma Gemi Müzesi*. *Türkiye Kültür Portalı*. 22 Aralık 2023 tarihinde <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/samsun/gezilecekyer/bandirma-gemi-muzesi> adresinden erişilmiştir.
- T.C. Samsun Valiliği. (2022, 19 Mayıs). *Bandırma Vapuru tarihçesi ve Bandırma Gemi Müze*. 28 Temmuz 2023 <http://www.samsun.gov.tr/bandirma-vapuru-tarihcesi-ve-bandirma-gemi-muze> adresinden erişilmiştir.
- T.C. Samsun Valiliği. (2023). *Bandırma Vapuru*. 22 Aralık 2023 tarihinde <http://samsun.gov.tr/bandirma-vapuru> adresinden erişilmiştir.
- TMMOB Gemi Mühendisleri Odası. (2021, 23 Ocak). *Tarihi Kartal İstimbótı böyle restore edildi...* [Belgesel]. 03 Eylül 2023 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=7Op3IroiOsM> adresinden erişilmiştir.
- Türk Deniz Medya. (2023, 14 Kasım). *Kartal İstimbótı'nun öyküsünü konu alan 'Merküt' filminin lansmanı yapıldı*. 22 Aralık 2023 tarihinde <https://turkdeniz.com/kartal-istimbótunun-oykusunu-konu-alan-merkut-filminin-lansmani-yapildi> adresinden erişilmiştir.
- Ünal, M. S. (2022). Türk İstiklal Harbinde Karadeniz. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 157-182.

Extended Summary

Introduction

After the conclusion of the First World War, the remnants of the Ottoman territories were subsequently began to be occupied by the Entente Powers pursuant to Article 6 of the Armistice of Mudros. The Turkish resistance movement, which was started by patriots who were unable to accept this situation, under Mustafa Kemal Pasha, won important victories and established the Republic of Türkiye despite all difficulties. The sailors played a significant role in prevailing in the arduous struggle referred to as the Turkish War of Independence.

The military dispatch of the national struggle in Anatolia, whose west, east and south were firmly under the control of the invading troops, was only accomplished by sea over the Black Sea in the north. At the onset of the struggle, the representative committee was able to form a small-scale naval force with warships smuggled from the capital Istanbul, a few civilian vessels and confiscated foreign-flagged vessels. The success of the military operations conducted on land during the Turkish War of Independence was greatly dependent on the steadfastness of sea transportation executed by this naval unit through the Black Sea. This success, which seemed to be hidden in the background, was not forgotten by the Turkish nation, and since the beginning of the 21st century, some of the ships that served in the Black Sea transport fleet during the War of Independence have been preserved as memorial or museum ships.

In this study, the memorial and museum ship works undertaken by the Turkish people to safeguard social consciousness and collective memory regarding the ships belonging to the naval fleet that supported the Turkish War of Independence were scrutinized, as well as the safeguarding of silent sailor witnesses of the National Struggle as cultural assets. The efforts to protect the ships were found beneficial, and the adequacy of the conservation work in the current situation was discussed. It was concluded that a small number of ships belonging to the fleet were protected and more ships worth salvaging and protecting. Suggestions were made regarding the display of ships and presentation techniques.

Memorial or Museum Ship Concept

Ships that have reached the end of their useful life and have been converted into a public museum for educational or commemoration purposes for preservation are referred to as 'memorial ships' or 'museum ships'. It is considered the 'Golden Hinde' by many authorities, as it is the world's first museum ship. However, museum ships have been exhibited in a modern sense after the World Wars. Nonetheless, it is not economically efficient for states to convert a ship into a museum. The disposal of ships for recycling, their use as artificial corals, or their use as targets in military exercises is more economical than the maintenance of museum ships.

Turkish War of Independence Themed Memorial and Museum Ships

Following the First World War, a modest navy was initially established to replace the Ottoman Navy, which was imprisoned, to wage the Turkish War of Independence against the occupation forces. The main purpose of this navy was to ensure military shipments in Anatolia, all routes of which were controlled by the Entente Powers. The maritime organization began to take shape in the mid-1920s and maritime activities carried out over the Black Sea were organized. Despite all the difficulties encountered during the Turkish War of Independence, the transportation activities carried out uninterruptedly through the Black Sea played an important role in winning the victory. After the proclamation of the Republic, emphasis was placed on the Turkish naval power and efforts were made to eliminate its shortcomings immediately.

Since the early 2000s, some of the most memorable marine vessels or their exact replicas of the Turkish War of Independence have begun to be exhibited in theme parks or museums. The replica of Bandırma Ferry has been exhibited in Samsun city center, Bandırma Ship-Museum and National Struggle Open Air Museum since 2003. The Alemdar Ship has been hosting its visitors in the Gazi Alemdar Museum in the Ereğli district center of Zonguldak since 2008. The replica of the Rüsumat No:4 Ship was put into service in April 2022 in the city center of Ordu, inside the Rüsumat No:4 Ship and the Open Air Museum to host its visitors. The original Kartal Steamboat was found and restored in 2016 and delivered to the Naval Forces Command in 2018. Since then, it has been serving as a memorial ship at the Istanbul Shipyard.

Discussion and Conclusion

During the Turkish War of Independence, the Black Sea remained the sole means of delivering aid from outside Anatolia and facilitating transportation within Anatolia. Despite all the difficulties, the Representative Committee was able to establish a small-scale transportation fleet and carry out shipments to the front headquarters without delay. The triumph of the war was made possible by the uninterrupted execution of maritime transportation operations.

As interest in maritime culture increased in society in the 1980s, maritime-themed museums began to open in different cities of Türkiye. During the subsequent period, the collective thought took action to ensure that the ships that made a significant contribution to the Turkish War of Independence were not erased from history, that the challenging circumstances of the period were more fully communicated to the populace, and that the sea vessels that witnessed and fought in the Turkish War of Independence were not destroyed or preserved with copies. Turkish War of Independence memorial and museum ships, exhibited in public areas in the Black Sea coastal towns, have become an indispensable part of the identity and collective memory of the Turkish nation as cultural heritage.



SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi
The Journal of Defence and War Studies

Semiha NURDAN 

Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, Türkiye.

Ministry of National Education, Ankara,
Türkiye.

Geliş Tarihi/Received 29.09.2023
Kabul Tarihi/Accepted 24.05.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 28.06.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Semiha NURDAN
E-mail: bengusema@gmail.com

Atıf: Nurdan, S. (2024). Türk tarih kurumu arşivinde bulunan “Enver Paşa’nın evrak-ı metrukesi”. *Savunma ve Savaş Araştırma Dergisi*, 34(1), 35-46.

Cite this article: Nurdan, S. (2024). Abandoned documents of Enver Pasha” found in the archives of the Turkish history association. *Savunma ve Savaş Araştırma Dergisi*, 34(1), 35-46.



Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Türk Tarih Kurumu Arşivinde Bulunan “Enver Paşa’nın Evrak-ı Metrukesi”

“Abandoned Documents of Enver Pasha” Found in the Archives of the Turkish History Association

Öz

Türk Tarih Kurumu Atatürk’ün eseridir. Gazi Mustafa Kemal, Türk milleti tarihini yabancılardan değil, bizzat kendi tarihini, kendisinin araştırması için Türk Tarih Kurumunu kurmuştur. Türk tarihiyle ilgili bilgiyi dünya bilim insanları ile paylaşılması gerektiğini vurgulamıştır.

Türk Tarih Kurumu içerisinde yer alan arşiv ise neredeyse kurumun kuruluşuyla birlikte faaliyetlerine başlamıştır. Arşivde bulunan diğer koleksiyonlar gibi bu makaleye konu olan Enver Paşa evrakları da kuruma bağış yoluyla kazandırılmıştır.

Bu makalenin yazılış amacı, Osmanlı Devleti’nin en uzun yüzyılı olarak nitelendirilen 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında devletin içinde bulunduğu harp ortamında cepheden cepheye koşmuş bir komutanın geriye kalan evrak-ı metrukesini araştırmacılara tanıtmaktır. Analitik tasnif çerçevesinde gruplandırılan arşiv materyalleri sekiz başlık altında toplanmıştır. Evrakların belli başlıklar altında sınıflandırılması, araştırmacılar için kolay çalışma imkânı sağlaması açısından bu yöneme başvurulmuştur. Bu hususta Türk Tarih Kurumu Arşivinde Enver Paşa Koleksiyonu içerisinde bulunan belgelerin türünün ve içerik bilgilerinin ne olduğu bilgisi araştırmacılara sunulmuştur. Son olarak sekiz başlık altında toplanan evraklar ve içerikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Tarih Kurumu arşivi, Enver Paşa, Naciye Sultan, Osmanlı İmparatorluğu.

JEL Kodu: Z00

ABSTRACT

Turkish History Association is the work of Atatürk. The Turkish History Association was established on the grounds that the Turkish nation's history is not from foreigners, but by researching its own history, reaching its source and sharing the information it has reached with world scientists.

The archive within the Turkish History Association started its activities almost as of the foundation year of the institution. Enver Pasha documents, which are the subject of this article, were also brought to the institution.

The purpose of writing this article is to introduce to researchers the remaining abandoned documents of a commander who ran from front to front in the war environment of the state at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century, which is described as the longest century of the Ottoman Empire classifying the documents under certain headings will provide an easy working opportunity for researchers. It is to provide convenience to researchers who will work on this subject. In this regard, the information about the type and content information of the documents in the Enver Pasha Collection in the Archives of the Turkish History Association will be presented to the researchers. lastly, examples of the contents of the documents separated according to classification will be given and evaluated.

Keywords: Turkish Historical Society archive, Enver Pasha, Naciye Sultan, Ottoman Empire.

JEL Code: Z00

Giriş

Türk Tarih Kurumu Mustafa Kemal Atatürk tarafından Türk tarihini araştırmak ve elde ettiği bilgi ve belgeleri dünya ile paylaşmak için kurulmuştur. Türk Tarih Kurumu Arşivi, kurumunun kuruluşundan itibaren faaliyetlerine başlamıştır. Bu minvalde kuruma gerek satın alma yoluyla gerekse de bağış yoluyla arşiv materyali niteliğinde eserler kazandırılmıştır. Türk Tarih Kurumu sadece kendi arşivleri ile değil ülkede bulunan tüm arşivlerle ve arşivcilik işleri ile de yakından ilgilenmiştir. Devlet Arşivlerinin kurulması için büyük çaba harcamıştır. Osmanlı İmparatorluğu arşivinin dağınık binalarda bakımsız ve çürümeye bırakılmış durumunu daha 1935’te gören Türk Tarih Kurumu başkanları, bunların modern

bir binada toplanması ve bilimsel metotlara göre sınıflandırılması için teşebbüse geçmiştir. Türk Tarih Kurumu üyelerinden Halil Edhem Eldem'in (1861-1938) başkanlığında bir kurul bu görevi üzerine almıştır. Aynı zamanda Türk Tarih Kurumu üyeleri bu arşiv tasarısını bizzat Atatürk'ün emriyle Türk Tarih Kurumu için hazırlanan 15 Temmuz 1935 tarihli çalışma programının içerisine almıştır. Arşivle ilgili tasarının A bölümü I. ve II. kısımları şöyledir:

"Millî tarih tezimizin ilmî zaferini temine yarayacak tarihî delilleri ihtiva eden, şurada burada ve hazine-i evrak denilen emniyetsiz, tehlikeli ve rutubetli yerlerde dağınık ve yığın hâlinde duran bütün vesikaları ve bütün el yazmalarını, kitabeleri, vakfiyeleri, mahkeme sicillerini, devlet merkezinde vücuda getirilecek modern, geniş bir binada toplamak ve en yeni teknik metotlarla tasnif ve tanzim ederek tarih yazarların bu vesikalardan daima ve kolayca istifade edebilmelerini ve ilmî tetkiklerini bilhassa bu millî vesikalara istinad ettirmelerini temin etmek. (Bu mühim iş Asbaşkan Halil Edhem Eldem'in riyaset ve nezaretinde takip olunacak ve bu maksatla Bakanlıklar murahhaslarından mürekkep olarak Ankara'da teşekkül etmiş olan komisyonun teşebbüslerinden bir an evvel fiilî netice alınmasına çalışılacaktır" (İğdemir, 1978, s. 27-28).

Türk tarih tezinde geçen ifadeleri bu şekilde ele alınmış ve Türkiye'de arşivcilik faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. Bu yöndeki çalışmalar günümüzdeki Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığının da temellerini oluşturmuştur. Türk Tarih Kurumu çalışma raporlarına geçen, arşivciliğin en önemli unsurlarından biri olan tasnifleme ve araştırmacıya sunma ise şu ifadelerle açıklanmıştır:

"Tanzim ve tasnif olunacak vesikalar, mütehasşıs tarafından tetkik olunduktan sonra, tarihî kıymet ve ehemmiyetlerine göre, külliyyat halinde ve Türk tarih malzemeleri serisi şeklinde sıra ile neşredilmek; (bu neşriyatı idare edecek ilmî heyetler zamanı gelince teşkil olunacak ve faaliyete geçeceklerdir." (İğdemir, 1978, s. 28).

Kurum, arşivlerin çağdaş metotlarla sınıflandırılması için bu hususta dönemin arşiv ve arşiv malzemeleri konusunda alanında uzman bilim adamlarını görevlendirmiştir. Macar bilim insanı Lajos Fekete'yi (1891-1969) bu iş için Türkiye'ye getirtmiştir. Türkiye'den Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1888-1977) ve Ord. Prof. Dr. Ömer Lütfi Barkan'ı (1903-1979) arşivlerin tasniflenmesi için görevlendirmiştir. Tasnifleme işlemlerinin nasıl yapılması gerektiği detaylı bir şekilde belirlenmiştir. Tasnifi yapılan evrakların yayınlanarak ilgisine ulaşması da hedeflenmiştir.

Türk Tarih Kurumu, arşiv ve dokümantasyon açısından hayli zengindir. Türk Tarih Kurumu Arşivinde bulunan materyallere bakıldığında belge ve fotoğraf türünden materyallerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Yakın zamanlar tarihi bakımından önemli arşiv belgeleri ve zengin bir Atatürk fotoğraf koleksiyonu bulunmaktadır. Ayrıca sanat eseri niteliğinde el yapımı sulu boya resim koleksiyonu mevcuttur. Kurumun arşivinde bulunan koleksiyonların bazıları şunlardır: Tevfik Bıyıklıoğlu, Osman Ferit Sağlam, Uluğ İğdemir, Tevfik Paşa, Kazım Orbay, Enver Paşa, Süheyl Ünver, İstanbul Üniversitesi, Bilge Kitabevi, İsmet İnönü, Halil Ethem Eldem, Fahir İz ve Hamit Zübeyir Koşay. Koleksiyon isimlerinden anlaşılacağı üzere hem kurumun idarecileri hem de üyelerinin kendi arşivlerini Türk Tarih Kurumuna bağışladıkları görülmektedir. Arşivde bulunan materyal Genel Kurmay Başkanlığı Arşivinin (ATASE) evraklarının devamı niteliğindeki belgeleri ve fotoğrafları içermektedir. Arşivde bulunan belgeler genellikle mektup, rapor, talimatname, günlük türünde veya rapor şeklinde tutulmuş defterler, özlük dosyası ve şahıs arşivi niteliğinde materyallerdir. Bu materyaller içerisinde Enver Paşa'ya ait bir koleksiyon bulunmaktadır.

Enver Paşa Koleksiyonu, Yakınçağ ve Cumhuriyet tarihine ilişkin önemli belgelerden oluşan bir koleksiyondur. Bu koleksiyon üzerinde daha önce böyle bir çalışma yapılmadığı için bu eksikliği gidermek amacıyla bu makale yazılmıştır¹. Bugüne kadar Enver Paşa'nın hayatına veya faaliyetlerine dair çalışmalar yapılmıştır. Ancak yapılan bu çalışmalarda, Paşa'yla ilgili belli başlı konular ele alınmış ve onun evrakları tek yönlü değerlendirilmiştir². Örneğin özel mektuplarıyla ilgili yapılan çalışmada sadece Enver Paşa, Naciye Sultan veya kardeşi Kâmil Bey arasındaki mektuplara yer verilmiştir (İnan, 1997, s. 1-20; Bardakçı, 2015). Oysa dönemin siyasi, askerî olaylarına ve şahsiyetlerine dair çok sayıda mektup vardır. Dolayısıyla koleksiyonun tamamının değerlendirmesi bugüne kadar yapılmamıştır. Bu boşluğu doldurmak için Enver Paşa koleksiyonu ve içeriği hakkında detaylı bilgi verilecektir.

Bu çalışma kapsamında, Türk Tarih Kurumu Arşivindeki Enver Paşa koleksiyonu içerisinde bulunan evrakların analitik tasnif yöntemine göre değerlendirmesi yapılacaktır. Sekiz kategoriye ayrılan evraklardan örnekler verilerek değerlendirilecektir. Mektuplar iki kategoride ele alınacaktır. Birincisi genel mektuplar ikincisi özel mektuplardır. Bu mektuplar da genellikle askerî, siyasi ve içtimai durum hakkında bilgi verildiği görülmektedir³. İkincisi ise Enver Paşa'nın eşi Naciye Sultan'a veya Naciye Sultan'dan Enver Paşa'ya yazılan mektuplardır. Bu mektuplar hem nitelikleri hem de sayıca fazla olmaları bakımından özel mektup türüne iyi bir örnek teşkil ederler. Ayrıca aile fertlerinden gelen mektuplar da özel mektup niteliğinde değerlendirilmiştir. Rapor mahiyetinde yazılan belgeler ise daha çok bir konu üzerine görüş bildiren siyasi, içtima ve askerî konularda yazılan raporlardır (TTK Arşivi: EP, 2 /44). Koleksiyonun tanıtımı ile araştırmacıların koleksiyon

¹ Enver Paşa hakkında yapılan araştırma ve telif eserler genellikle Paşa'nın faaliyetleri veya bir yönünü ele alan çalışmalar olarak hazırlanmıştır. Oysa bu makalede, Enver Paşa'nın Türk Tarih Kurumu Arşivinde bulunan koleksiyonun değerlendirmesi yapılacaktır. Telif eserlerin bir kısmında bu arşivden yararlanılmıştır. Örneğin, Murat Bardakçı'nın "Enver" adlı eserini hazırlarken bizzat arşivdeki belgelerin bir kısmından yararlanmıştır.

² Bu konuda detaylı bilgi için bk: (Aksu, 2017; Aksun, 2005; Aydemir, 2018; Aydemir, 2019; Bademci, 1975; Çalık, 2015; Çolak, 2006; Çolak, 2019; Görgülü, 1993; Hanioglu, 2001, s.476-484; Hanioglu, 1989a; Hanioglu, 1989b).

³ Türk Tarih Kurumu Arşivi Enver Paşa Koleksiyonu içerisinde bulunan, (TTK, EP: 3/71) "Sofya Sefiri Ali Muhsin Bey tarafından yazılan, Bulgarların izleyebileceği siyaset konusunda görüşünü açıklayan 27/08/1330 tarihli mektup; Yine bir diğer mektup örneği, (TTK, EP: 3/78) "Yaver ve Murahhas-ı Padişahi Ferik Zeki Bey'in yazdığı, Almanya ve Balkanlar'daki siyasi ve askerî durumlar hakkında bilgi veren mektup. Bu mektupların sayısını arttırmak mümkündür ancak yazının sınırları bakımından birkaç örnek verilerek yetinilecektir.

içerisindeki evraklara kolay ulaşması sağlanmış olacaktır. Bu koleksiyon hakkında detaylı bilgi verilmeden önce Enver Paşa'nın hayatına dair kısa bir bilgi verilecektir. Koleksiyon içerisinde elbette çok farklı çeşitlilikte evrak mevcuttur ancak yazının sınırları bakımından arşivde sayı bakımından ağırlıkta olan mektup, rapor, günlük, talimatname fotoğraf, harita ve telgraf türünde olan evraklar sekiz kategoride değerlendirilecektir. Hemen belirtmekte fayda vardır; bu koleksiyon içerisinde, makale, haber, bülten (TTK Arşivi: EP, 6/72), ilmühaber (TTK Arşivi: EP, 6/94), tutanak (TTK Arşivi: EP, 5/80), müzakerat (TTK Arşivi: EP, 7/1), muhasebe kayıtları (TTK Arşivi: EP, 10/123) ve para makbuzu (TTK Arşivi: EP, 10/127,128,129), mütalaa (TTK Arşivi: EP, 5/66), liste (TTK Arşivi: EP, 10/112) veya not şeklinde yazılmış materyaller de mevcuttur (TTK Arşivi: EP, 4/47) Ancak koleksiyonda sekiz kategoride değerlendirilen belge türlerine göre sayı bakımından azdır.

Enver Paşa Koleksiyonu

Enver Paşa ile ilgili birçok bilim insanı tarafından çok kıymetli çalışmalar ortaya konulmuştur. Bu çalışmanın diğer çalışmalardan farkı ise Türk Tarih Kurumunda bulunan Enver Paşa Koleksiyonu içerisinde yer alan evrakların türü ve içeriği tek tek ele alınacak olmasıdır.

Enver Paşa evrakları sadece kendi adı altında yer alan koleksiyonda yer almamaktadır. Aynı zamanda hem yaveri hem de kız kardeşi Hasene Hanım'ın eşi olan Kazım Orbay'a ait evraklar arasında da vardır. Türk Tarih Kurumu Arşivi içerisinde bulunan Kazım Orbay Arşivi dâhilinde Enver Paşa'yla ilgili evrakların sayısı oldukça fazladır. Dolayısıyla Enver Paşa veya dönemi ile ilgili araştırma yapanların Kazım Orbay Koleksiyonuna da muhakkak bakmaları gerekmektedir. Bu koleksiyon yirmi üç arşiv kutusu içerisinde yer almaktadır.

Türk Tarih Kurumu Arşivinde yirmi sekiz arşiv dosyasında bulunan Enver Paşa evraklarını sekiz kategoride değerlendirmek mümkündür.

1. Raporlar
2. Mektuplar / Genel ve Özel
3. Günlük türünde yazılmış küçük ebatlı defterler
4. Telgraflar
5. Fotoğraflar
6. Gazete kupürleri
7. Talimatname
8. Haritalar ve krokiler

Türk Tarih Kurumu Arşivinde bulunan Enver Paşa Koleksiyonu içerisinde yer alan evrakların tarih aralığı 1908 öncesi ve 1922 arasını kapsamaktadır. Belgelerin dili ağırlıklı olarak Osmanlıcadır. Arapça, Farsça, Almanca, İngilizce, Fransızca ve Rusça (Kiril Alfabesiyle yazılmış) belgeler de vardır. Evrakların büyük bir kısmı kurşun kalemle yazılmıştır. Enver Paşa'nın yurt dışında olduğu dönemlerde ailesiyle olan yazışmalarının daha fazla olduğu söylenebilir. Enver Paşa mektuplarında genellikle Ali mahlasını kullanmakta ve bazen de Ali imzasını atmaktadır.

Enver Paşa'nın, ailesiyle çok sık mektuplaştığı görülmektedir. Kardeşi Kâmil ile daha çok hesap ve para işleriyle ilgili konularda yazışmıştır. Özellikle Naciye Sultan ve çocuklarıyla ilgili haberleri Kâmil Bey'den aldığı söylenebilir⁴ (TTK, EP: 7/33). Ailesiyle olan mektuplarında sadece ailevi meseleler anlatılmamıştır. Aynı zamanda bayram tebriği, terfi, sıhhatleri gibi birçok konuda aile üyeleri aralarında mektuplaşmıştır. Örneğin; Hasene Hanım, ağabeyi Enver Paşa'ya gönderdiği mektupta, "Buhara Emni ve Umum-ı Türkistan askerinin Başkumandanı" olmasından dolayı duyduğu memnuniyetini belirtmiştir (TTK Arşivi: EP, 2/29). Ayrıca, Mehmet Şerafettin Efendi'nin (Şehzade) "Sevgili Eniştecğim" hitabıyla yazdığı sıhhatinin ve rahatının fevkalade iyi olduğunu belirten 24/07/1332 tarihli mektubu aile arasındaki yazışmalara örnek gösterilebilir (TTK Arşivi: EP, 3/51). Paşa ve ailesine dair, mektupların sayısı oldukça fazladır.

Mektuplar, ailevi konuları kapsamamaktadır. Dönemin siyasi faaliyetleri başta olmak üzere gibi birçok hususta yazılmış mektuplar da bulunmaktadır. Örneğin, "Aziz Kardeşim Kâmil" hitabıyla başlayan dönemin siyasi faaliyetleri hakkında bilgi veren 23 Nisan 1919 tarihli mektup dönemin siyasi durumunu anlatması bakımından önemlidir (TTK Arşivi: EP, 10/95).

Arşivde bulunan mektuplardan edinilen bilgiye göre; Enver Paşa'nın dönemin asker ve bürokratlarıyla mektuplaştığı görülmektedir. Örneğin, İkinci Kolordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa'nın Harbiye Nezaretine yazdığı Kırk Yedinci Fırka Erkan-ı Harbi Servet Hakkı Bey'in iyi bir Kolordu Erkan-ı Harbiye Reisi refakatinde bir şube müdürü ve bir kıtada tabur kumandanlığı yapabileceğini belirten 08/05/1333 tarihli mektubu (TTK Arşivi: EP, 3/31), Yunus Nadi'nin Enver Paşa'ya hitaben yazdığı, Halkalı Ziraat Mektebinin bir yıl ara vereceğini ve gerekirse bu mektep için bina bulunabileceğini bildiren 21/11/1330 tarihli mektubu verilecek örneklerdendir (TTK Arşivi: EP, 3/38). Aynı zamanda Cemal Paşa, Mustafa Kemal, Kazım Karabekir, Kazım Orbay gibi dönemin paşaları tarafından gerek Enver Paşa'ya yazılmış diğer paşalar aralarındaki yazışmalar mevcuttur. Örneğin "Cemal Paşa'nın 13 Ağustos 1920 tarihi ile Taşkent'ten Mustafa Kemal Paşa'ya yazdığı mektup sureti, Cemal Paşa'nın Enver Paşa'ya yazdığı mektuplarına cevap alamadığını bildiren mektup, Mustafa Kemal Paşa'nın Taşkent'te Cemal Paşa'ya yazdığı 1 Teşrinievvel 1336 tarihli mektup (TTK Arşivi: EP, 3/28-29), Rusların hücumlarıyla ilgili 10 Haziran 1922 tarihli

⁴ Kardeşiniz Kâmil imzasıyla "Sevgili Ağabeyciğim" hitabıyla yazılan, masraflarla ilgili 02 Ağustos 1337 tarihli mektup iyi bir örnektir.

mektup.” (TTK Arşivi: EP, 11/17). Bu mektupların, dönemin askerî ve siyasi hayatına dair bilgi verdiğini söylemek mümkündür.

Bu mektupların bir diğer önemli özelliği biyografi çalışmalarında birincil kaynak niteliği taşımasıdır. Özellikle İttihat ve Terakki üyesi veya dönemin önemli şahsiyetleri hakkında araştırma yapan araştırmacıların, başvurması gereken kaynaklar arasındadır. Örneğin; “Enver Paşa’nın Ali imzasıyla, 3 Mart 1921 tarihinde Kâmil Bey’e Moskova’dan gönderdiği, İstanbul Eski İaşe Nazırı Kara Kemal ile vali gibi idama mahkûm olmaları muhtemel olanlardan bazılarının ve Sofya Sefiri Fethi Bey’in eğer kaçırılması mümkünse teşebbüs edilmesi gerektiğini bildiren” mektup, şahıslara dair yapılan çalışmalarda ne kadar önemli bir kaynak olduğunun kanıtıdır (TTK Arşivi: EP, 1/48). Bu örnekte olduğu gibi mektuplarda geçen birçok şahsiyet hakkında bilgi edinmek mümkündür. Koleksiyon, Birinci Dünya Savaşı sırasında açılan cephelele ilgili çalışmalarda yine başvurulması gereken kaynakların başında gelmektedir⁵.

Raporlar

Farklı konularda yazılmış raporlar koleksiyon içerisinde mevcuttur. Raporlar genellikle İttihat ve Terakki Cemiyetinin faaliyetleri hakkındadır. Raporlar “gizli” mührü ile gönderilmiştir.

Bazı raporlar şifreli olarak gönderilmiştir. Yazışmalar incelendiğinde İttihat ve Terakki Cemiyetinin ileri gelenleri tarafından gönderildiği görülmektedir (TTK Arşivi: EP, 4/78): Osmanlı coğrafyası üzerinde gelişen askeri ve siyasi olaylar üzerine bir rapor (TTK Arşivi: EP, 3/14), Karargâh-ı Umumiye Murahhası ve Şimendifer Şubesi Müdür Muavini Kaymakam Tevfik’in Şam’dan Hicaz Demiryolu ile ilgili gönderdiği rapor (TTK Arşivi: EP, 5/81). Koleksiyon içerisindeki raporların sayısı da oldukça fazladır.

Mektuplar

Enver Paşa koleksiyonu içerisinde bulunan mektupları genel ve özel mektuplar olarak kendi içerisinde ikiye ayırmak gerekmektedir.

Genel Mektuplar:

Genel mektuplar dönemin siyasi konjonktüründeki olayları, kimi zaman da bir durumu değerlendiren mektuplardır. “Mustafa Refik Bey’in Osmanlı-Almanya münasebetleri hakkında yazdığı 23 Kasım 1914 tarihli bu mektup buna bir örnektir” (TTK Arşivi: EP, 3/52). “Keçecizade İzzet Fuat Paşa’nın para meselesiyle ilgili yazdığı, 7 Ağustos 1334 tarihli mektup bir başka örnek olarak gösterilebilir (TTK Arşivi: EP, 3/63). Yine, Bekir Sami’nin Moskova’dan Enver Paşa’ya yazdığı, mühim malumatlar vereceğini fakat karşılaşamadıklarını bildiren mektubu da örnek verilebilir (TTK Arşivi: EP, 3/66). Bu mektuplar bazen de şifreli bir şekilde yazılmıştır (TTK Arşivi: EP, 6/38). Farklı dilde yazılan mektuplar da vardır. Buna bir örnek, “Beyrut Jandarma Alay Kumandanı Binbaşı Suphi tarafından yazılan, Beyrut ve civarındaki gelişmeleri bildiren 25 Şubat 1329 tarihli mektuptur (TTK Arşivi: EP, 6/84). Örnek olarak Kudüs’teki vakıf arazisi ile ilgili 21 Şubat 1917 tarihli, Osmanlıca ve Almanca yazılmış mektup gösterilebilir (TTK Arşivi: EP, 10/125). Genel mektupların en önemli özelliği dönemin siyasi askerî olayları ve faaliyetleri hakkında bilgi vermeleridir.

Özel Mektuplar:

Özel mektuplar kategorisinde ele alınan, Enver Paşa ve aile üyeleri arasında geçen yazışmalardır. Özellikle “Naciye Sultan ile Enver Paşa” arasındaki mektupların sayısı diğer aile üyeleriyle olan mektupların sayısından fazladır⁶. Özel mektupların dili de diğer mektuplarda olduğu gibi ağırlıklı olarak Osmanlıcadır. Mektuplar etkileyici edebi bir üsluba sahiptir. Özellikle Enver Paşa ve Naciye Sultan’ın mektuplarında bu üslup ile yazılmış mektuplar edebi açıdan değerlendirmeye muhtaçtır. Dönemin romantizm anlayışı ve saray gelenek-göreneklerine göre hanım sultana hitabın nasıl olduğu hususunda bilgi edinmek mümkündür. Özellikle mektuplarda, “iki gözüm sultanım, ruhum efendim, güzel sultanım” diye hitap etmektedir. Günümüz lisanında hanımlar için pek kullanılmayan “Aslançığım” ifadesinin o dönemde Naciye Sultan için kullanıldığı görülmektedir (TTK Arşivi: EP, 7/38). Mektuplar, yazılış amacı bazen akşam buluşmak için yazılmış bir not şeklinde bazen de sağlıklı, gündelik hayatla ilgili konulardan veya birbirlerine olan özlemlerini dile getiren yazılardan, oluşmaktadır (TTK Arşivi: EP, 8/30). Paşa’nın “Mahpeyker ve Türkan” için duyduğu özlemi anlattığı 23/12/1921 tarihli mektup da özel mektuplar içerisinde değerlendirilmiştir (TTK Arşivi: EP, 4/42). Enver Paşa ve Naciye Sultan’ın mektuplarında sadece aşk, sevgi ve romantizm gibi konular geçmemektedir. Aynı zamanda devlet meseleleri konusunda da birbirlerine yazdıkları fikir alışverişinde bulundukları görülmektedir⁷.

Özel mektuplar sadece Enver Paşa ve ailesi ile ilgili değildir. Aynı zamanda Naciye Sultan ve ailesiyle ilgili mektuplar da bu koleksiyonda mevcuttur. Naciye Sultan’a kardeşi tarafından yazılan “Mehmet Şerafettin Efendi’nin ablası Naciye Sultan’a yazdığı 06 Eylül 1922 tarihli özel mektup” bu konuda güzel bir örnektir (TTK Arşivi: EP, 6/91). Yine özel mektup kategorisine değerlendirilen, “Mustafa Kemal Paşa tarafından yazılan, Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa’ya gönderilen, Hanım Sultan’ın şeref-i kudümünü tebrik ve tesit ile arz-ı tazimat eylerim efendim, ifadesini içeren 19.05.1333 tarihli mektubudur (TTK Arşivi: EP, 3/30). Araştırmacıların Enver Paşa’nın ailesiyle olan ilişkisine, ruh haline, psikolojisine dair birçok bilgiye ulaşmaları mümkündür. Bu mektupların birinci ağızdan aktarılmış olması ayrıca bu materyallerin önemini ortaya koymaktadır.

⁵ Mustafa Kemal ve Enver Paşa arasındaki mektuplar her zaman tartışma konusu olmuştur. Bk. (Karabekir, 2019, s.15-414).

⁶ Arı İnan tarafından kaleme alınan “Enver Paşa’nın Özel Mektupları” adlı kitap içerisinde bulunan belgelerin tamamı Türk Tarih Kurumu Arşivinde bulunan Enver Paşa Koleksiyonunda yer almaktadır. Ancak İnan tarafından yazılan bu kitap içerisinde bir hata yapılmıştır. İkişer yaprakta ve sekiz sayfadan oluşan iki mektubun birbirine karıştırıldığı yapılan tasnif çalışması sırasında tespit edilmiş ve Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinde kayıtlı A.VI/0214 [no.lu] envanterde bulunan kitap içerisine not olarak yazılmıştır (İnan, 1997, s. 499-505).

⁷ Koleksiyon içerisinde özel mektup kategorisinde değerlendirilen mektuplar ağırlıklı olarak yedi, sekiz ve dokuzuncu arşiv kutusu içerisinde toplanmıştır.

Günlük Türünde Küçük Defterler

Bu türden defterlerin sayısı çok fazla olmasa da günlük şeklinde yazılmış defterler Türk Tarih Kurumu Arşivi içerisinde bulunan Enver Paşa Koleksiyonu'nda yer almaktadır. Belli tarih aralığında ve günlük şeklinde yazılmıştır. Dönemin siyasi ve askerî olaylarının anlatıldığı defterlerdir (TTK Arşivi: EP, 3/39). Özellikle Orta Asya'daki faaliyetleri hakkında yazılmış olan "2 Nisan 1922 ile 14 Nisan 1922 tarihleri arasında Pul-i Hakiyan'daki? karargâhında tutulan günlük" (TTK Arşivi: EP, 3/67) örnek olarak gösterilebilir. İttihat ve Terakki Cemiyetinin siyaseti ve yapılması gereken işler hakkında gün gün tutulan kayıt da bu kategori için örnek gösterilebilir (TTK Arşivi: EP, 3/68).

Telgraflar

Enver Paşa'nın seyahatlerinde gördüklerine dair veya gittikleri yerdeki işleriyle ilgili, kısaca durumu anlatan konuları içermektedir (TTK Arşivi: EP, 6/70-71). Sadece Enver Paşa telgraf çekmemiştir, Naciye Sultan tarafından da Enver Paşa'ya telgraf çekilmiştir. Özellikle uzakta olduğu zamanlarda "Naciye Sultan'a sağlık durumu hakkında bilgi verdiği" telgraflar vardır (TTK Arşivi: EP, 10/107). Telgraflar arasında Enver Paşa'nın bilhassa gittiği yerleri anlatan telgrafları fazladır. Bunun en güzel örneği Enver Paşa'nın Babaeski'de olduğunu bildiren telgraftır (TTK Arşivi: EP, 5/77). Enver Paşa'ya gelen telgraflar da mevcuttur. Örneğin "Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya yazılan 19 Mayıs 1333 tarihli telgraf (TTK Arşivi: EP, 5/9) bu açıdan iyi bir örnektir. Osmanlı toprakları dışında yapılan faaliyetlerle ilgili telgraflar vardır. Bu telgraflar çekildiği ülkenin dilinden Osmanlı Türkçesine aktarılmış telgraf suretleridir (TTK Arşivi: EP, 4/82). Telgraflar içerisinde şifreli yazılmış metinler vardır (TTK Arşivi: EP, 5/97). Koleksiyon içerisinde sayı bakımından mektuptan sonra en fazla bulunan belge türüdür.

Fotoğraflar

Türk Tarih Kurumu Arşivinde Enver Paşa'ya ait kartpostallar (TTK Fot; Arşivi: EÖ, 191/71) ve onlarca fotoğraf bulunmaktadır. Bu fotoğrafların birçoğu çeşitli çalışmalarda kullanılmıştır. Dolayısıyla hiç görülmemiş veya bilinmeyen görselleri bulunduğu söylenemez, denilebilir (TTK Fot; Arşivi: EÖ, 191/52). Türk Tarih Kurumu Arşivi içerisinde bulunan Kazım Orbay Koleksiyonu'nda yer alan albüm içerisinde elli adet fotoğraf, Enver Paşa'nın nadir görülen fotoğrafları için iyi birer örnektir (TTK Fot; Arşivi: KO, 214). Enver Paşa'nın binbaşı rütbesi ile çektiği olduğu fotoğraf (TTK Fot; Arşivi: OFS, 19/7) dönemin modasını göstermesi bakımından önemlidir. Bu fotoğraflar üniforma okuması yapan araştırmacılar için kaynak teşkil etmektedir (TTK Fot; Arşivi: OFS, 125/6). Fotoğraflar bazen tek, bazen toplu çekilmiştir (TTK Fot; Arşivi: OFS, 28/56). Fotoğraflar en az belgelerde geçen bilgiler kadar önemli bir materyaldir.

Gazete Kupürleri

Gazete kupürlerinde (TTK Arşivi: EP, 3/26) genellikle dönemin basınında Enver Paşa'yla çıkan haberler vardır. Dolayısıyla Paşa kendisiyle ilgili haberleri toplamış veya toplatmıştır: "Enver Paşa'nın Ali imzasıyla Moskova'dan Kâmil Bey'e gönderdiği, 'Enver Paşa Tripolis'te, isimli kitabın kendisine göndermesini isteyen, Hamet, Tin, Temp gibi Almanca, Fransızca, İtalyanca gazetelerde kendisiyle ilgili çıkan gazete kupürlerinin satın alınmasının mümkün olup olmadığını soran mektubu (TTK Arşivi: EP, 1/42). Bu mektup gazete kupürlerinin toplatılmasına güzel bir örnektir. Farklı konularda da gazete kupürleri kesilmiştir (TTK Arşivi: EP, 3/19). Dönemin basını ve basın tarihi üzerine önemli bilgiler vermektedir.

Talimatnameler/Nizamnameler/Emirnameler

Talimatnameler, nizamnameler ve emirnameler (TTK Arşivi: EP, 4/30) belli bir düzen ve disiplin gerektiren meslekler veya kurumlar için yazılı olarak görev ve sorumlukların açık bir şekilde belirtildiği yazılardır. "Başkumandanlık Karargahında uyulması gerekli kurallar ile ilgili talimatname ve görevlilerin isim listesini gösteren 23/07/1330 tarihli talimatname" (TTK Arşivi: EP, 5/65). Belgenin içeriğinden de anlaşıldığı üzere genellikle askerlerin uyması gereken kuralların yazılı bir şekilde açıklayan belge türleridir. Bu talimatnameler genellikle askerî alanda ve İttihat ve Terakki Cemiyeti mensubu olan kişilerin uyması gereken kurallarla ilgili yazılmıştır.

Haritalar ve Krokiler

Enver Paşa evrakları içerisinde haritalar ve krokiler de mevcuttur (TTK Arşivi: EP, 4/33-40). Özellikle Paşa'nın cepheden cepheye koşmuş bir komutan olduğu düşünüldüğünde bu tür materyallerin koleksiyonda olması olağandır. Bu konuda 40. Ordu Karargahına merbut kıtaat krokisi (TTK Arşivi: EP, 6/88) güzel bir örnek teşkil etmektedir. "Düşenbe, Baysun ve Şirabat'a kadar olan Rusların takip istikametini gösteren kroki" (TTK Arşivi: EP, 11/44). Bu krokide mühimmat ve asker sevkياتının yapıldığı yer gösterilmiştir.

Sonuç

Sonuç olarak Enver Paşa'ya ait Türk Tarih Kurumu Arşivi içerisinde fiziki ortamda yirmi sekiz arşiv kutusu içerisinde yer alan "Enver Paşa Koleksiyonu" olarak kayıt edilen evrakların tür ve içerik bakımından değerlendirmesi yapılmıştır. Osmanlı'nın son dönem siyasi ve askerî olaylarında başrol oynamış, birçok cephede savaşmış Enver Paşa'nın hayatı, faaliyetleri hakkında arşiv belgeleri ışığında bilgi verilmiştir. Bu konuda yüzlerce evrak üzerinde ve uzun soluklu bir çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışma neticesinde yaklaşık üç bin civarı evrak sekiz kategoride sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma doğrultusunda, dönemin siyasi ve askerî olaylarını birinci ağızdan aktaran; mektup, telgraf, talimatname, günlük, rapor, harita ve kroki türünde evraklar değerlendirilmiştir. Koleksiyon içerisinde bulunan fotoğraflar hakkında bilgi verilmiştir. Paşa'nın içinde bulunduğu ruh hâlini kendi el yazısıyla aktaran ve ölümüne kadar muntazaman yazılan mektuplar ve notlar farklı açılardan değerlendirilmiştir. Koleksiyon, Makedonya'daki çetecilik faaliyetleri, başkumandanlık vekilliği ve harbiye nazırlığı dönemine dair çok önemli ve gizli vesika vardır. Enver Paşa'nın Rusya ve Orta Asya'daki faaliyetleriyle ilgili farklı dillerde yazılmış mektuplar mevcuttur.

Evraklardan edinilen bilgiye göre, dönemin askerlerinin çok iyi eğitim almış oldukları anlaşılmıştır. Almış oldukları eğitimin bir göstergesi olarak mektuplarda kullanılan edebi dil ve üslup bunun kanıtıdır. Koleksiyonda, Enver Paşa tarafından kara kalem tarzında yapılan çizimler vardır. Bu da Paşa'nın resim kabiliyeti olduğunu göstermektedir. Evraklar özellikle Osmanlı son dönem, Millî Mücadele ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına dair önemli bilgiler içermektedir. Enver Paşa ve dönemle ilgili yapılan çalışmalarda incelenmesi gereken bir koleksiyondur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

1.Arşiv Kaynakları

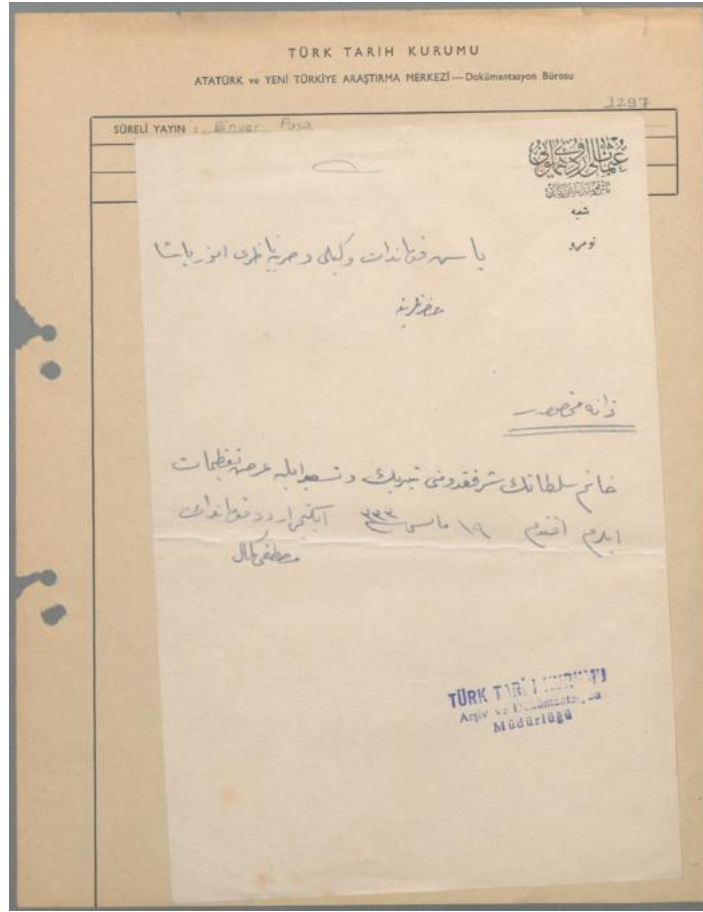
- [Enver Paşa Koleksiyonu]. EP, Dosya No: 1_28. Türk Tarih Kurumu Arşivi.
 [Edip Özkale Koleksiyonu]. EÖ_191_71, Türk Tarih Kurumu Arşivi Fotoğraflar.
 [Edip Özkale Koleksiyonu]. EÖ_191_52, Türk Tarih Kurumu Arşivi Fotoğraflar.
 [Kazım Orbay Koleksiyonu]. KO_214, Türk Tarih Kurumu Arşivi Fotoğraflar.
 [Osman Ferit Sağlam Koleksiyonu]. OFS_19_7, Türk Tarih Kurumu Arşivi Fotoğraflar.
 [Osman Ferit Sağlam Koleksiyonu]. OFS_125_6, Türk Tarih Kurumu Arşivi Fotoğraflar.
 [Osman Ferit Sağlam Koleksiyonu]. OFS_28_56, Türk Tarih Kurumu Arşivi Fotoğraflar.

2.Araştırma ve İncelemeler

- Alp, H. (2005). *Naciye Sultan*. Emre Yayınları.
 Aydemir, Ş. S. (1972). *Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa* (Cilt I-III). Remzi Kitabevi Yayınları.
 Babacan, H. (2002). Enver Paşa. (H. C. Güzel, Ed.). *Türkler ansiklopedisi* (Cilt 13, s. 263-273). Yeni Türkiye Yayınları.
 Bademci, A. (1975). *1917 – 1934 Türkistan Milli İstiklâl Hareketi ve Enver Paşa* (Cilt 1). Kutluğ Yayınları.
 Bardakçı, M. (2015). *Naciye, Ruhum, Efendim..., Enver Paşa'nın eşi Naciye Sultan'a Rusya ve Orta Asya'dan Yazdığı Sürgün Mektupları*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
 Bardakçı, M. (2018). *Enver*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
 Cengiz, H. E. (2017). *Enver Paşa'nın anıları*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
 Çolak, M. (2006). *Osmanlı – Alman ilişkileri çerçevesinde Harbiye nazırı Enver ve Türkçü politikaları (1913 –1918)*. Fakülte Kitabevi.
 Görgülü, İ. (1993). *On yıllık harbin kadrosu 1912-1922 Balkan - Birinci Dünya ve İstiklâl Harbi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
 Hanioğlu, M. Ş. (1989). *Kendi mektuplarında Enver Paşa*. Der Yayınları.
 Hanioğlu, M. Ş. (1995). Enver Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (Cilt 11, s. 261-264).
 Hanioğlu, M. Ş. (2001). İttihat ve Terakki Cemiyeti. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (Cilt 23, s. 476-484).
 İğdemir, U. (1973). *Cumhuriyetin 50. yılında Türk Tarih Kurumu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
 İnan, A. (1997). *Enver Paşa'nın özel mektupları*. İmge Kitabevi.
 Karabekir, K. (2010). *İstiklal Harbimizde Enver Paşa ve İttihat ve Terakki erkânı* (Z. Öktem, Haz.). Yapı Kredi Yayınları.
 Karabekir, K. (2019). *Millî Mücadele'de İttihat ve Terakki erkânı ve Enver Paşa* (F. Özerengin, Haz.). Truva Yayınları.
 Kösoğlu, N. (2008). *Enver Paşa*. Ötüken Yayınları.

Ek-2

Mustafa Kemal Tarafından Yazılan Mektup



(Kaynak: TTK_ Arşivi EP Koleksiyonu 3-30)

Ek-3

Enver Paşa Fotoğrafı



(Kaynak: TTK_ Arşivi EP Koleksiyonu 24-1)

Ek-4

Enver Paşa İçin Almanya'da Kullanılmak Üzere Düzenlenmiş Evrakı.

Der Polizeipräsident.
Abteilung Ia.C.St.

Berlin C. 25, den 1. November 1920
Alexanderstraße 3-4.

Kopie Hr. 

Es wird hiermit bescheinigt, daß Inhaber die durch die Photographie dargestellte Person ist und die darunter befindliche Unterschrift eigenhändig vollzogen hat.

Ali Ahmed

Ausweis.
Inhaber dieses Ausweises ist der türkische Staatsangehörige, Professor Ali Ahmed, 20.6.1880 Konstantinopel geboren, Berlin-Grünwald, Knaußstraße 17 wohnhaft.

Es wird hiermit bescheinigt, daß Inhaber die durch die Photographie dargestellte Person ist und die darunter befindliche Unterschrift eigenhändig vollzogen hat.

Berlin, den 1. November 1920
Der Polizeipräsident C.St.

Personenbeschreibung.
Gestalt: mittel
Haare: grau meliert
Augen: braun
Gesicht: oval
Bes. Kennz. keine

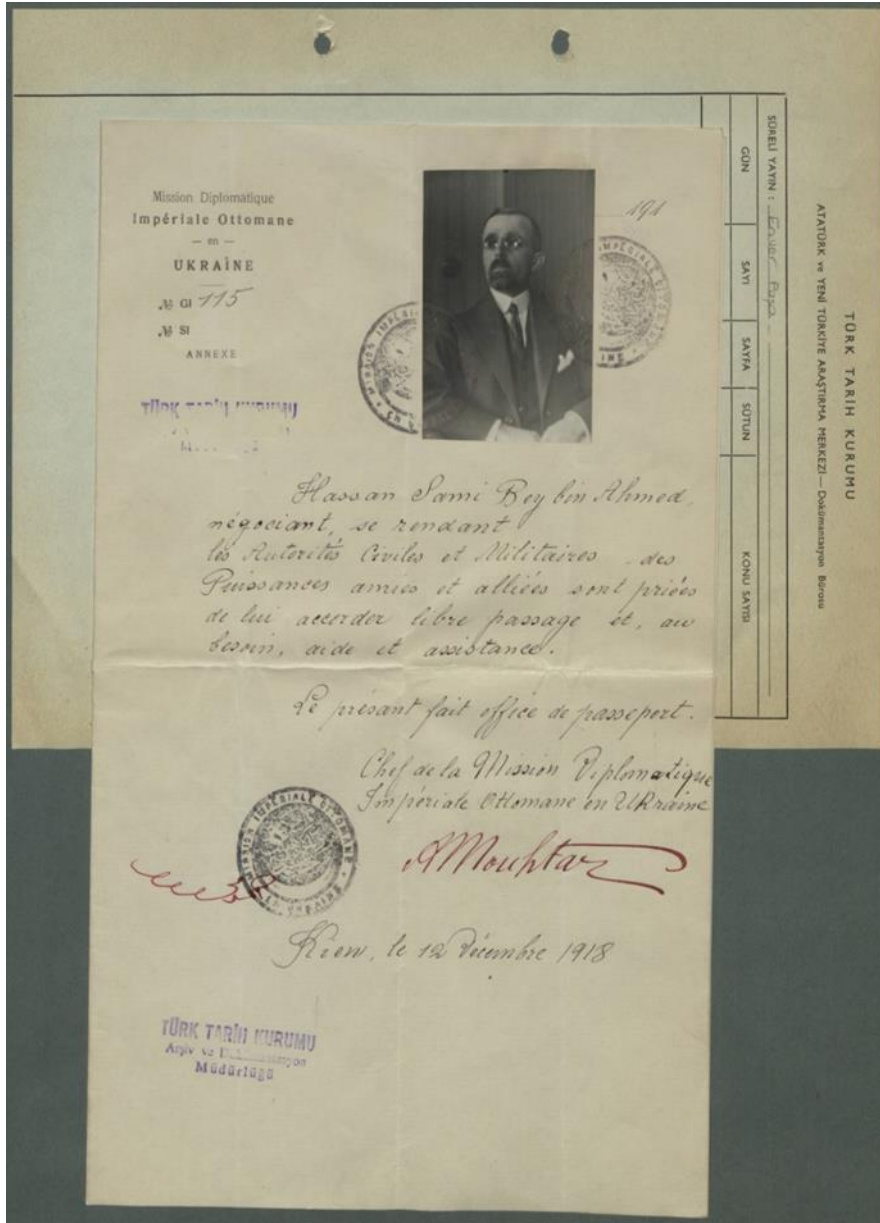
Im Auftrage.
Herzog



(Kaynak: TTK_ Arşivi EP Koleksiyonu 24-1)

Ek-5

Enver Paşa İçin Ukrayna'da Kullanılmak Üzere Düzenlenmiş Evrakı.



(Kaynak: TTK_ Arşivi EP Koleksiyonu 15-13)

Extended Summary

Introduction

Turkish History Association is an institution established by Mustafa Kemal Atatürk to research Turkish history and share information and documents with the world. The Archive of the Turkish History Association has started its activities since the establishment of the institution. In this way, studies in the form of archival material were brought to the institution both by purchasing and donation. Turkish History Association is very rich in terms of archives and documentation. When the materials in the archives of Turkish History Association are examined, it is seen that materials such as documents and photographs are dominant. In recent times, there have been historically important archival documents and a rich Atatürk photographic collection. There is also a collection of handmade watercolor paintings that are works of art. The material in the archive includes documents and photographs that are a continuation of the documents of the General Staff Archive (ATASE). The documents in the archive are generally letters, reports, instructions, notebooks kept in the form of diaries or reports, personal files, and materials in the form of personal archives.

The foundations of the Guard Battalion

In this study, the documents in the Enver Pasha Collection in the archives of Turkish History Association will be analyzed. As usual, there are many different kinds of documents in the collection, but because of the limitations of the article, mainly the documents such as letters, reports, diaries, instructions, photographs, maps, and telegrams will be evaluated. It is worth noting, in this collection, there are also some materials written in the form of articles, news, bulletins, certificates, minutes, negotiations, accounting records and money receipts, opinions, lists, or notes.

Many historians have published very vital studies about Enver Pasha. However, the different aspect of this study is that it consists of the information obtained as a result of the classification study done on a collection of thousands of documents. The kinds of documents, partly their content, and many features, from language to history, will be evaluated.

Foundings

It is possible to evaluate the Enver Pasha documents, which are in twenty-eight archive files in the Archives of Turkish History Association, in eight categories: reports, letters, diary-type notebooks, telegrams, photographs, newspaper clippings, instructions, maps, and sketches. The years of the documents in these categories are between 1900-1922. The language of the documents is predominantly Ottoman. It is found in documents in Arabic, Persian, German, English, French, and Russian (written in Cyrillic Alphabet). However, there are many documents in Pashtun about Central Asian activities in the Turkish History Association archive than other archives. It can be said that the correspondence with his family was more during the periods when Enver Pasha was abroad. Enver Pasha usually uses the name Ali in the letters and sometimes puts the signature as Ali. The documents contain important information about the last period of the Ottoman Empire, the National Struggle and the early years of the Republic. It includes the information obtained during the classification of hundreds of documents belonging to the most complicated and active period of the Ottoman Empire.



SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi
The Journal of Defence and War Studies

Araştırma Makalesi Research Article

DOI: 10.54078/savsad.1348688

İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye Topraklarına ve Karasularına İniş Yapan/Düşen Yabancı Ülkelere Ait Uçaklar

Foreign Planes Landing/Falling in Turkish Lands and Territorial Waters in the Second World War

Hakan KUTLU 

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye.

Ankara Hacı Bayram Veli University, Institute of Graduate Programs, Department of History, Ankara, Türkiye.

Öz

Türkiye İkinci Dünya Savaşı'na dâhil olmasa da, en çatışmalı bölgelere olan yakınlığı nedeniyle savaşın etkilerini sürekli hissetmiştir. Hava savunma imkânlarının yeterli olmaması, uçak sayısının savaşan devletlerle boy ölçüşemeyecek düzeyde olması ve sınırların genişliği birçok kez hava sahası ihlaline maruz kalmasına neden olmuştur. Hava sahası ihlallerinin yanı sıra, yanlışlıkla ateş açma ve bombalama, beyanname atma, mecburi iniş yapma ile uçağın düşerek imha olması gibi olaylar da çok sayıda yaşanmıştır. Mecburi iniş yapan uçaklar ve personeli gözetilme altına alınmış, uçaklardan sağlam olanlar hava üslerine taşınmış, hasarlı olanlar ise yedek parça olarak kullanılmıştır. Savaşın safhaları yıllar içerisinde değiştikçe ülkeye iniş yapan veya düşen uçakların milliyetleri, sayıları ve iniş yaptıkları yerler değişiklik göstermiştir. Bu çalışmada Türkiye topraklarına ve kara sularına zorunlu iniş yapan uçaklar, yıl ve ülke bazında gruplandırarak iniş yerleri ile bunlar arasındaki bağlantı hakkında bilgiler arşiv belgeleri, dönem gazeteleri ve diğer kaynaklar ışığında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: II. Dünya Savaşı, Türkiye, uçak, hava savunma, enterne, mihver.

JEL Kodu: Z00

ABSTRACT

Although Turkey was not involved in the Second World War, it constantly felt the effects of the war due to its proximity to the most conflicted areas. Inadequate air defense facilities, the number of aircraft that cannot compete with the warring states and the width of the borders have caused it to be exposed to airspace violations many times. In addition to airspace violations, many incidents such as accidental firing and bombing, issuing declarations, forced landing, and destruction of the aircraft by crashing were also experienced. Planes that made a forced landing and their personnel were taken into custody, the intact ones were transported to the air bases, and the damaged ones were used as spare parts. As the phases of the war changed over the years, the planes that landed or crashed in the country; Their nationalities, numbers and places of descent varied. In this study, the planes that make a forced landing on Turkish territory and territorial waters will be grouped on the basis of year and country, and the information about the landing places and the connection between them will be evaluated in the light of archival documents, newspapers of the period and other sources.

Keywords: World War II, Turkey, aircraft, air defense, custody, axis.

JEL Code: Z00

Geliş Tarihi/Received 23.08.2023
Kabul Tarihi/Accepted 20.05.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 28.06.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Hakan Kutlu
E-mail: 1hakankutlu@gmail.com

Atıf: Kutlu, H. (2024). İkinci dünya savaşı'nda Türkiye topraklarına ve karasularına iniş yapan/düşen yabancı ülkelere ait uçaklar. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 47-68.

Cite this article: Kutlu, H. (2024). Foreign planes landing/falling in Turkish lands and territorial waters in the second world war. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 47-68.



Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Giriş

Almanya'nın 1 Eylül 1939'da Polonya'yı işgal etmesiyle başlayan İkinci Dünya Savaşı, Almanya, İtalya ve Japonya'dan oluşan Mihver Devletler ile İngiltere, Fransa, Amerika, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve Çin'den oluşan Müttefik Devletler arasında gerçekleşmiştir. Türkiye, bu dönemde aktif tarafsızlık politikası izlemiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nda, uçaklar, tanklarla birlikte başrol oyuncularından birisi olmuş ve hava kuvvetlerinin etkinliği, savaşın gidişatını ve kaderini etkileyecek sonuçlar doğurmuştur. Mihver devletlerinin, savaşın ilk yıllarındaki hava gücü üstünlüğü, ilerleyen yıllarda, Amerika'nın da savaşa

girişyle Müttefiklerin lehine dönünce Mihver ilerleyişi geri çevrildiği gibi yenilgi de kaçınılmaz hâle gelmiştir. İkinci Dünya Savaşı boyunca, uçaklar tüm cephelerde etkin ve yaygın olarak kullanılmıştır. Örneğin Almanların Kursk Taarruzu'na, 2000 uçak (1200 bombardıman, 600 av, 100 pike bombardıman ve 150 keşif uçağı) katılmış (Hurley & Ehrhart, 1986, s. 130), sadece 1944 yılı Ağustos ayında, İngilizler 33.000, Amerikalılar ise 24.000 uçak kullanmıştır. Bu uçaklarla Almanya üzerine, İngilizler 72.000 ton; Amerikalılar 67.000 ton bomba atmışlardır (Uçarol, 1998, s.525). Bu durum savaşın sınırlarını genişlettiği gibi, yalnız cephe ve gerisini değil, savaşa katılmayan ülkeleri de hava savunma konusunda birçok tedbir almaya itmiştir.

Bu tehdide karşı hava savunması, aktif ve pasif olmak üzere iki şekilde uygulanmıştır. Pasif korunma; hava taarruzlarını haber verecek ikaz sistemlerinin (Alarm, siren vs.) kurulması, yerleşim yerlerinin ve araçların karartılması, sığınak ve siperlerin hazırlanması, hastane gibi özel nitelikli binaların havadan ayırt edilecek şekilde işaretlenmesi ve taarruz esnasında yapılacakları koordine etmek ve aksaklıkları gidermek üzere alarm tatbikatlarının yapılması şeklinde icra edilmiştir.

Aktif korunma ise; özellikle sınırlar, stratejik tesisler ve/veya şehirlerin korunması için uçaksavar bataryaları kullanmak ya da alçak irtifadan saldırıyı veya sınır ihlalini gerçekleştiren uçakları, askerî birliklerin ellerindeki tüm silahlarla ateş altına almaları şeklinde uygulanmıştır. Uçaklara karşı yapılacak en uygun ve doğru aktif savunma yöntemi, yine uçaklar kullanılarak önleme harekâtı yapılmasıdır. Bu yöntemin uygulanması için uçak sayısının yeterli düzeylere çıkarılması yönünde çalışmalara ağırlık verilmiştir.

Örneğin savaşa girerken Almanya'nın uçak sayısı 8295'e yükselmişti. İtalya'nın yeni nesil 454 bombardıman, 129 avcı olmak üzere toplam 8500 uçağı, Japonya'nın ise 2000 hat uçağı vardı. İngiltere'nin uçak üretimi 1939'da 7940'a çıkmışken, Rusya aynı yıl 10382 uçak üretir hâle gelmişti. Uçak üretiminde büyük güçler sıralamasında sonuncu sırada olan Fransa dahi, 1937 yılında 370 uçak üretmişti (Tekeli & İlkin, 2018, s. 120-135).

Savaş devam ettiği sürece uçak üretimi artarak devam etmiş, Almanya 113.515 uçak üretmiş, bunun 71.965'ini kaybetmiştir (Jacobsen, 1989, s. 724-729, Belge No: 171, 172). Japonya'nın savaş boyunca ürettiği 65.000 uçakla toplam uçak sayısı 72.500'e yükselmiş, savaşta bu uçakların 54.000'ini kaybetmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ise, 1941'de yılda 19.433 uçak üretirken, 1944'te bu sayıyı 100.752'ye yükseltmiştir. Sovyetler Birliği, 1941-1942 yıllarında 33.857 uçak üretmiş, 1945 yılı ortasına kadar ürettiği uçak sayısı 137.000'i bulmuştur (Uçarol, 1998, s. 525).

Aynı yıllarda, Türkiye'nin uçak sayısı ise savaşan devletlerle boy ölçüşemeyecek düzeydeydi. 1940 yılında Türk Hava Kuvvetleri'nde toplam 487 uçak ve 719 personel (pilot subay, astsubay teknik eleman) bulunmaktaydı. Uçaklar için yakıt ve yağ üretilmemekteydi (Kline, 2002, s. 257). Bahse konu uçakların yalnızca 298'i savaş, 189'u ise eğitim uçağından oluşmaktaydı (Cebecioğlu, 1998, s. 332).

Uçak sayısının azlığı, hava savunma silah ve imkânlarının yeterli olmaması ve sınırlarının genişliği de göz önüne alındığında aktif bir hava savunma imkânının bulunmadığı, Genelkurmay Hava Müşavirliğinin, 7 Kasım 1939 gün ve H.Hv.Ş. 26166 sayılı yazısında şu şekilde dile getirilmiştir. "Hava Kuvvetlerimizin bugünkü kudret ve kabiliyetiyle, yapılan hesaplar neticesi, bir sefer vukuunda, gerek kara gerek deniz nakliyatını koruyamayacağı ve bu işlerin yerden alınacak aktif ve pasif vasıtalar ile temini neticesine varılmış ve bu hususun Harekât Yürüşüne da arz edilmiş olduğunu saygılarımla arz ederim" (Cebecioğlu, 1998, s. 333).

Hava Kuvvetlerinin zayıflığının yanı sıra, Türkiye'nin, İkinci Dünya Savaşı'nın en hareketli cephelerinden olan Balkanlar'a, Alman-Rus cephesine, Müttefik kuvvetlerin petrol rafineleri nedeniyle sürekli bombardıman altında tuttıkları Romanya'ya ve ele geçirmek için büyük mücadelelere sahne olan Ege Adalarına yakın olması da hava sahası ihlallerini artırmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye'de uçaklardan ateş açma, bombalama, beyanname atma, mecburi iniş yapma, uçağın düşerek imha olması gibi çok sayıda hava hareketi de yaşanmıştır.

Bu çalışmamızda Türkiye topraklarına ve kara sularına iniş yapan ya da yapmak zorunda kalan (veya bu iniş sırasında düşen) Mihver ve Müttefik devletlerin uçakları ile ilgili olaylar yer, yıl ve ülke itibarıyla tespit edilecek ihlali gerçekleştiren uçakların iniş yerleri, geldikleri ülkeler ve tarihler arasındaki bağlantı değerlendirilecektir.

1939 Yılında Mecburi İniş Yapan Uçaklar

1939 yılında henüz savaş başlamadan bir İtalyan uçağının Türkiye'ye mecburi iniş yaptığı tespit edilmiştir. 1 Ocak 1939 tarihinde, Taranto'dan Rodos'a gitmek üzere havalanan 20249 Numaralı üç motorlu içinde beş kişi bulunan İtalyan Savoia Marchetti S.M.81 Pipistrello model bombardıman uçağı, hava muhalefeti dolayısıyla Antalya şehrinin üstünde bir süre dolaştıktan sonra saat 18.00'da havaalanına iniş yapmıştır (BCA, 30.10.0.0/239.610.26.).

Ancak Türkiye'nin idari kadroları böyle bir duruma ne şekilde tepki vereceği konusunda hazırlıksız ve bilgisiz yakalandığından gerekli tepkiyi gösterememiştir. İniş yapan uçağın pilotları otelde misafir edilmiş, Antalya'da kaldıkları müddet zarfında tüm masrafları ödenmiş, havanın düzelmesi sonrasında, 5 Ocak 1939'da kumandanı ve maiyetinde bulunan dört küçük zabitle birlikte saat 13.45'te Rodos'a gitmek üzere hareket etmişlerdir (BCA, 30.10.0.0/239.610.26.).

Hava sahasını ihlal eden uçak ve mürettebatı hakkında hiç bir işlem yapılmadığı gibi personeline misafir olarak davranılmıştır. Bu şekilde bir davranış sergilenmesinin nedenlerinin; mecburi iniş yapan uçak ve mürettebatına ne işlem yapılacağına dair bir talimatın bulunmamasının yanı sıra, Akdeniz’de yayılcı politika güden ve Türkiye’ye yönelik toprak taleplerini saldırgan bir tutumla dile getiren İtalya ile ilişkileri germemek ve fiili bir savaş hâli oluşturmamak olduğu düşünülebilir.

1940 Yılında Mecburi İniş Yapan Uçaklar

1940 yılından itibaren yabancı uçaklar, Türkiye sınırlarını ihlal etmeye başlamış ve ülke topraklarına ağırlıklı olarak Mihver devletlerine ait uçaklar iniş yapmıştır. Ege, Akdeniz ve Trakya bölgelerine iniş yaptıkları görülen beş uçağın üç tanesi İtalyan, biri Bulgar ve biri de Fransız milliyetindendir (Tablo 1,2,4).

Özellikle Antalya Finike’ye üç İtalyan uçağının mecburi iniş yapması, bir tanesinin denize düşmesi ve düşen uçağın mürettebatının İtalyan botları tarafından kurtarılıp alınıp götürülmesi (Aydın Tarihi, S. 82, s. 10) şeklindeki karmaşık olaylar sonrasında hava sahasının ihlali ve ülke topraklarına mecburi inişler gerçekleştiğinde ne şekilde davranılacağına dair mülki amirlerin hatta ülkeyi idare eden kadroların bilgi sahibi olmadığı ortaya çıktı.

Dâhiliye Vekilliği bu konudaki eksiklikten, Başvekâlete ve Genelkurmay Başkanlığına gönderdiği yazıda şöyle bahsetmekteydi; “Finike olayının incelendiği, ancak muhâriplerden birine ait tayyare ve harp gemileri her hangi bir kaza ve mecburiyet altında kara sularımıza veya topraklarımıza girdikleri takdirde bunlara karşı yapılacak muamele hakkında valilerle kaymakam ve nahiye müdürlerine, şimdiye kadar verilmiş bir emir ve talimat bulunmadığı, bu tip olayların bir tek bakış açısından incelenerek çözülmesinin devleti zor durumda bırakabileceği, kaldı ki durumun aciliyeti ve derhâl tedbir alınması gerektirmesinin de yüksek makamlardan talimat almaya olanak vermemesi nedenleriyle bu konuda Hariciye Vekâletinin de görüşlerine başvurularak ayrıntılı bir talimatın hazırlanmasının zorunluluğu bulunmaktadır.” (BCA, 30.10.0.0/64.427.48.).

Ancak, askerî mülteciler ve bu mültecilerle ilgili yapılacak işlemlere dair mevzuat hükümleri İkinci Dünya Savaşı’nın başlarında belirlenmiş ise de¹ iltica maksadıyla Türkiye’ye gelecek yabancı uçakların durumuna dair hazırlanan yönetmelik neredeyse savaşın sonuna doğru, Genelkurmay Başkanlığı tarafından 12 Ağustos 1944 tarih ve 34261 numaralı tezkere ile vekâletlere görüş için gönderilmiş, Hariciye Vekâletince 7 Eylül 1944 tarih ve 38012/610 sayılı tezkere ile talimatı uygun bulunduğu ve ilgili hükümlerinin tercüme edilerek Ankara’daki elçiliklere gönderildiği bildirilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.24.).

İtalyan Uçakları

8-9 Eylül 1940 gecesi iki İtalyan savaş uçağı arıza sebebiyle Finike sahillerinde denize mecburi iniş yapmıştır. Bu uçakların mürettebatından altı kişi kaza mahalline bir süre sonra gelen üç İtalyan sıhhi yardım uçağı tarafından alınarak götürülmüştür. İtalyanlar tarafından alınamayan ve Türk yetkililer tarafından karaya çıkartılan bir İtalyan subayı ise enterne edilmiş, düşen uçaklar ise bir süre sonra batmıştır (Aydın Tarihi, S. 82, s. 10).

9 Eylül 1940 tarihinde, Finike sahillerimizde Dalyan mevkiinde Beymelik köyü önündeki düzlüğe başka bir İtalyan savaş uçağı iniş yapmıştır. Uçak mahallî yetkililer tarafından silahtan arındırılarak muhafaza altına alınmıştır. Biri subay olmak üzere altı kişiden oluşan mürettebatı ise enterne edilmiştir (Aydın Tarihi, S. 82, s. 10).

Topraklarımıza iniş yapan bu üç İtalyan uçağının² ikisi subay olmak üzere toplam yedi mürettebatı gözaltında tutuldukları (Akşam, 12 Teşrinievvel 1940) Konya’dan Ankara’ya nakledilmiş, Ankara’da Emniyet tarafından kolaylıkla takip edilebilecekleri bir binada gözetim altına alınmıştır. İki subaydan 1907 Lahey Antlaşması gereği Ankara’yı terk etmeyeceklerine dair askerlik şerefleri üzerine söz alınmış, İtalya Büyükelçiliğinde ikamet etmemek ve irtibatla bulunmamak şartıyla serbest bırakılmalarına Genelkurmay Başkanlığının muvafakatine atfen Hariciye Vekilliğinin 12.10.1940 tarih ve 03298/544 sayılı teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 27.10.1940 tarihinde karar verilmiştir (BCA, 30.18.1.2/93.101.13.).

Konya’dan Ankara’ya sevk edilen bu İtalyan personelin hürriyetlerine kavuşmaları dolayısıyla İtalyan Ataşemiliteri, Genelkurmay İstihbarat Dairesine gönderdiği 15.12.1940 tarihli bir mektupla teşekkürlerini iletmiştir. Bu mektupta tüm isteklerinin özel bir ilgi gösterilerek yerine getirildiğinden duyduğu memnuniyeti dile getirerek, Başvekile, Genelkurmay Başkanı, Hariciye ve Milli Müdafaa Vekillerine, Hava Müşaviri ile Konya’daki Tümen, Tugay ve Alay Komutanlarına özellikle teşekkürlerinin iletilmesini rica etmiştir. Mektup Milli Müdafaa Vekilince 24.12.1940 tarih ve 15768 sayılı yazı ekinde Başvekâlete sunulmuştur (BCA, 30.18.1.2/93.101.13.).

¹ İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’deki askeri mülteciler hakkında detaylı bilgi için, bk. (Uzman, 2018, s. 38-57).

² Uçaklar “CRDA Cant Z.1007 Alcione” ve “Savoia-Marchetti S.M.81 Pipistrello” modelidir.

Bulgar Uçağı

6 Mart 1940 günü, saat 16.00'da milliyeti meçhul bir uçağın hudut hattında yasak bölge üzerinde uçtuğu görülerek, ateş açılması suretiyle hudut hattından bin adım öteye yere inmeye mecbur edilmiştir. Yere inen uçağın bir Bulgar askerî uçağı olduğu ve içinde 2 subay bulunduğu tespit edilmiştir. Hükûmet yetkilileri Bulgaristan'la mevcut olan sıkı dostluk münasebatı dolayısıyla bu uçak ile içindeki subayların derhâl Bulgar makamlarına teslim edilmelerine karar vererek gerekli emirleri vermiştir (Aydın Tarihi, S. 76, s. 6).

Konuyla ilgili olarak Bulgar Harbiye Nezareti yaptığı açıklamada "Uçağın şiddetli yağmur ve sis yüzünden, Gaibler civarında yolunu kaybettiğini ve hudut hattından takriben bin adım öteye, Türk arazisine inmeye mecbur olduğunu, iyi komşuluk münasebetleri çerçevesinde Türk resmî makamlarının, uçak ve mürettebatının serbest bırakılmaları ve Bulgaristan'a dönmelerine müsaade ettiklerini açıklamıştır" (Aydın Tarihi, S. 76, s. 86).

Fransız Uçağı

Suriye sınırından giriş yapan bir Fransız savaş uçağı, motorundaki arızadan dolayı Söke'nin 7 kilometre güneyine 10 Mayıs 1940 günü mecburi iniş yapmıştır. Uçağın pilotu Binbaşı Yung ile diğer mürettebatı sağlıklı olarak İzmir'e sevk edilmiş, uçak ise iniş yaptığı yerde kontrol altına alınmıştır (BCA, 30.10.0.0/265.789.3.).

1941 Yılında Mecburi İniş Yapan Uçaklar

1941 yılında İtalya'nın Yugoslavya'yı, Bulgaristan'ın ise Yunanistan'ı işgal etmesi ile savaşın Balkan devletlerine sıçraması, Türkiye semalarından daha çok yabancı uçak görülmesine ve ülke topraklarına daha çok uçağın mecburi inişine sebep olmuştur. 1940 yılında olduğu gibi bu yılda Mihver uçaklarının ihlallerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Toplam 15 uçağın beş tanesi Alman, dördü İtalyan, dördü Fransız (Vichy hükûmetine ait) biri İngiliz biri ise Sovyet'tir (Tablo 1). Bu inişlerin 12'si Ege ve Akdeniz bölgelerine, ikisi Trakya'ya birisi ise Karadeniz bölgesine yapılmıştır (Tablo 2,4). İhlallerin, Mayıs-Ağustos aylarında yoğunlaşması üzerine tüm ülkede pasif korunma tedbirlerinin uygulandığı tatbikatlar yapılmaya başlanmıştır (En son Havadis, 1941, 17 Mayıs; Cumhuriyet, 1941, 18 Mayıs; Tasviri Efkâr, 1941, 21 Mayıs).

Alman Uçakları

18 Mayıs 1941 tarihinde, bir Alman savaş uçağı İmroz Adası'na iniş yapmıştır. Uçak mürettebatı biri subay olmak üzere iki kişidir. Do-17 model diğer bir Alman savaş uçağı, 24 Mayıs 1941 tarihinde Antalya'ya inmiştir. Bu uçağın mürettebatı biri subay olmak üzere toplam üç kişiden oluşmaktadır. Junkers Ju-88A-5 model başka bir Alman uçağı ise, 15 Haziran 1941 tarihinde 4 kişilik mürettebatı ile Anamur'a cebri iniş yapmıştır. Bunun mürettebatından ikisi subay, ikisi gediklidir³ (Aydın Tarihi, S. 92, s. 8; Ulus, 1941, 13 Temmuz; Vatan, 1941, 14 Temmuz).

Enezin kırsal mevkiiinde hudut takım erleri tarafından açılan ateş sonucunda, 19 Temmuz 1941 tarihinde milliyeti meçhul, tek kişilik bir deniz keşif uçağı denize düşmüştür. 28 Temmuz 1941 günü saat 14.00'da Enez, Yenice ve Sultan köylerinden tedarik edilen yirmi çift öküz ve iki çift manda yardımı ile denizden çıkartılan uçağın Alman keşif uçağı olduğu tespit edilmiştir. Uçakta yapılan aramada 2 ağır makinalı tüfek, 1 hafif makinalı tüfek ile bir adet tenvir tabancası, dört adet sandık içinde tenvir fişegi, iki adet sis bombası, üç adet film, 1 çanta içinde birçok haritalarla Gelibolu, Keşan, Enez ve İpsala havzalarını içeren paftalar ele geçirilmiştir. Uçağın yapısı gereği mürettebatının iki veya üç kişi olduğu değerlendirilmişse de denizden bir ceset çıkartılabilmiş, ceset bozulduğundan eşkâli tespit edilememiştir (BCA, 30.10.0.0/51.333.33.).

7 Ağustos 1941 günü saat 15.00'da Fethiye'nin Kestep nahiyesine bağlı Adaköyü civarına bir Alman uçağı mecburi iniş yapmıştır. Olay yerine giden alay ve ilçe jandarma komutanının yerinde yaptıkları inceleme sonucunda, Esen çayının denize döküldüğü yerden 10 metre açıkta bulunan uçağın, Alman Junkers Ju 88A-5 W modeli bir bombardıman uçağı olduğu anlaşılmış, biri üsteğmen biri gedikli ikisi ihtiyat er olan dört kişilik mürettebatın ise karadan Kalkan'a gittikleri tespit edilmiştir (BCA, 30.10.0.0/156.100.8; EGMA, 71872/29.).

İtalyan Uçakları

1941 yılı içerisinde mecburi iniş yapan ilk İtalyan uçağı, 13 Ocak 1941 tarihinde Antalya'nın Kemer bucağı civarına inen bir bombardıman uçağıdır. İcra Vekilleri Heyetinin 5 Şubat 1941 tarih ve 2/15147 sayılı kararı ile bu uçağın ikisi subay olan 7 kişilik mürettebatının, enterne edilerek Ankara'ya nakledilmelerine karar verilmiştir (BCA, 30.18.1.2/93.130.2.).

Sonraki İtalyan savaş uçağı, 12 Şubat 1941 tarihinde 7 kişilik mürettebatı ile birlikte Fethiye civarında Kemer mevkiine inmeğe mecbur olmuştur (Aydın Tarihi, S. 92, s. 8; Ulus, 1941, 13 Temmuz; Vatan, 1941, 14 Temmuz).

³ Astsubay.

Fethiye Kestep mevkiine bağlı Özcan ovasına, 25 Mayıs 1941 günü saat 13.30'da milliyeti meçhul iki uçağın indiği ve olay yerine Fethiye Tabur Komutanlığınca müfreze gönderildiği nahiye müdürlüğünden bildirilmiş, olayın incelenmesi için Kaymakam ve Jandarma Komutanı da bölgeye gönderilmiştir (BCA, 30.10.0.0/51.333.19.). Savoia-Marchetti S.M.84 modeli bu uçaklar İtalyan uçağı olup birincisi 6 erden oluşan mürettebatı ile Finike'ye, ikincisi ise 5 kişilik mürettebatı ile Fethiye'ye inmiştir (Aydın Tarihi, S. 92, s. 1; Vatan, 1941, 14 Temmuz). Fethiye'nin Kestep nahiyesine mecburi iniş yapan İtalya'ya ait uçak Savoia 84 markalı bombardıman uçağıdır. Sağlam olarak inen uçak Kayseri'ye nakledilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4.).

Fransız Uçakları

15 Haziran 1941 tarihinde bir erbaş kumandası altında bulunan bir Devoitine 520 marka Fransız avcı uçağı motorundaki arıza sebebiyle Fenike Torunlar civarında yere inmek zorunda kalmıştır. Mecburi iniş sırasında kırırma uğrayan uçak, kullanılabilecek parçaları söküldükten sonra iniş yaptığı yerde terk edilmiştir. Üç kişilik mürettebatı olan Martin Maryland marka Fransız bombardıman uçağı ise, 29 Haziran 1941 tarihinde Fethiye'nin Kestep nahiyesi Demirler köyü civarına yaptığı mecburi iniş sırasında kırılmıştır. Bu uçağın da kullanılabilecek parçaları söküldükten sonra, uçak indiği yerde bırakılmıştır (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4; Tan, 1941, 12 Temmuz; Ulus, 1941, 12 Temmuz). Mürettebatı enterne edilerek Ankara'ya getirilmiş ve sökülen parçaları ise İzmir'e nakledilmiştir (EGMA, 71872/26.).

Fransız uçakları temmuz ayında iki ayrı mecburi iniş daha yapmıştır. Bunlardan ilki 9 Temmuz 1941 tarihinde Fransız Loire-2 bombardıman uçağının motor arızası nedeniyle Antalya Havalimanına iniş yapmasıdır. İniş sonrasında motoru arızalı ve yıpranmış durumda bulunan uçağın, diğer uçaklarda da uygulanan yöntemle kullanılabilecek malzemeleri alındıktan sonra yerinde terk edilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4; Tan, 1941, 12 Temmuz; Ulus, 1941, 12 Temmuz). Pilotlar ve diğer mürettebattan oluşan altı kişi enterne edilip (Ulus, 1941, 12 Temmuz), daha sonra Ankara'ya sevkleri yapılmıştır (EGMA, 71872/24.).

Temmuz ayındaki diğer mecburi iniş 11 Temmuz 1941 tarihinde gerçekleşmiştir. Fransızlara ait Devoitine 520 model Avcı uçağı, Antalya'nın Manavgat kazası civarına mecburi iniş yaparken kırılmış, uçak işe yarar malzemesi alındıktan sonra yerinde terk edilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4.). Enterne edilerek Ankara'ya getirilen mürettebattan Pilot Ütğm. Yver Mourier'in ise firar ettiği tespit edilmiştir (EGMA, 71872/25.).

İngiliz Uçağı

Vickers Wellington model Bir İngiliz Bombardıman uçağı, 14 Şubat 1941 tarihinde Köyceğiz civarına mecburi iniş yapmıştır. İniş sonrasında yanan uçaktan istifade edilmesi mümkün olan malzemeler alındıktan sonra uçak yerinde terk edilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4.).

Sovyet⁴ Uçağı

7 Ağustos 1941 tarihinde Ruslara ait çift motorlu bir bombardıman uçağı, Zonguldak civarında Çaycuma'ya mecburi iniş yapmıştır. Uçağın mürettebatı üç kişidir, uçak iniş sırasında hasara uğramış olduğundan, kullanılabilecek malzemesi alındıktan sonra yerinde terk edilmiştir. Pilotları ve diğer mürettebatı Ankara'ya nakledilmek suretiyle burada enterne edilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4; Tan, 1941, 12 Temmuz; Ulus, 1941, 12 Temmuz; Yeni Sabah, 1941, 12 Temmuz)⁵.

1942 Yılında Mecburi İniş Yapan Uçaklar

İki yıldır Mihver devletleri uçaklarında görülen sayıca fazlalık, bu yıl itibariyle artık Müttefik devletler lehine değişmeye başlamıştır. Mecburi iniş yapan toplam 8 uçaktan ikisi Hırvat, biri İngiliz, biri Rus, dördü ise Amerikan milliyetindendir (Tablo 2). Bu yıl, Amerikan uçakları ilk kez ülke semalarında görülmeye başlanmıştır. Amerikan ağır bombardıman uçaklarının, Romanya Ploesti petrol tesislerine yönelik gerçekleştirilen saldırılarda ağırlıklı rol almaları bunun en önemli nedenidir. Türkiye hava sahasını transit geçiş için kullanan Amerikan uçakları dönüş yolunda rotaları icabı İç Anadolu Bölgesine iniş yapmak zorunda kalmıştır (Tablo 3, 4, 5).

Hırvat Uçakları

Bristol Blenheim marka bir Hırvat savaş uçağı 9 Temmuz 1942 tarihinde Muğla'nın Yatağan nahiyesine mecburi iniş yapmıştır. İniş sırasında hasara uğrayan uçak ambalajlanarak Kayseri Uçak Fabrikasına nakledilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4.).

Diğer bir Hırvat uçağı ise 2 Ekim 1942 tarihinde, Dinar'ın Çardak köyü civarına mecburi iniş yapmıştır. İniş sonrası sağlam olduğu tespit edilen Bristol Blenheim marka uçak İzmir'e nakledilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4.).

⁴ Arşiv belgelerinde ve dönem gazetelerinde Sovyetler Birliğine ait uçaklardan Rus olarak bahsedilmektedir.

⁵ Gazete haberlerinde iniş tarihi Temmuz olarak, arşiv belgesindeki listede ise Ağustos olarak yazılmış. Haberin Temmuz ayında yapılmış olması da gözetildiğinde iniş tarihi Temmuz olmalıdır.

İngiliz Uçağı

1 Haziran 1942 günü İngiltere'ye ait Hawker Hurricane model bir avcı uçağı Tarsus'un Kulakköy civarına mecburi iniş yapmıştır. İniş sonrası yanan uçaktan kullanılabilecek malzemeler alınmış, sonra uçak yerinde terk edilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4.). Uçağın mürettebatından Raymond Hill firar etmiştir (EGMA, 71872/37.).

Sovyet Uçağı

18 Haziran 1942 tarihinde Ilyushin Tipi Sovyet uçağı Hasankale güneyine mecburi iniş yapmıştır. İniş sonucunda kırılan uçaktan faydalanılabilecek malzemeler alınmış, uçak iniş yaptığı yerde bırakılmıştır (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4.). Olaydan bir gün sonra, uçağın pilotu Yakof Vaşkın, Hasankale Askerî Garnizonuna götürülerek (EGMA, 71872/39.) enterne edilmiş, üzerinden çıkan on üç ruble ise 9 Temmuz 1942 tarihinde Milli Müdafaa Vekilliği Hesap İşleri Dairesine teslim edilmiştir (ATASE, 1.022.1; 1.022.2.).

Amerikan Uçakları

Almanya'nın müttefiki Romanya'nın Ploesti petrol yatakları ve tesislerini bombalamak üzere Süveyş Kanalı'nda bulunan İngiliz Fayd Üssünden havalanan Amerikan Hava Kuvvetlerine ait 13 adet Consolidated B-24 Liberator bombardıman uçağı, harekât sonrası Bağdat'a yakın Habbaniyya Hava Üssü'ne doğru giderlerken, dördü 12 Haziran 1942 günü Türkiye'ye zorunlu olarak iniş yapmışlardır (Kline, 2002, s. 272).

Aslında 18 saat havada kalabilen 4 motorlu B-24D tipindeki bombardıman uçağı düşman uçaklarının engellemeleri nedeniyle benzin ve yağı bitmek üzere olduğundan, 12 Haziran 1941 günü saat 10.20'de Arifiye hava meydanına inmiştir. İki motorunun çalıştığı tespit edilen uçak ve malzemesi muhafaza altına alınmıştır. 2 yüzbaşı, 1 teğmen, 2 gedikli ve 2 onbaşı olmak üzere toplam 7 kişilik mürettebat 17. Tümen Komutanlığınca enterne edilmiştir. Bunlardan 1 onbaşı, 1 gedikli ve subayın hafif yaralı oldukları tespit edilmiştir (BCA, 30.10.0.0/61.410.9.).

Aynı görevden dönen üç Amerikan uçağı da öğleden önce Ankara hava meydanına mecburi iniş yapmışlardır. Böylece 12 Haziran 1941 tarihinde biri Adapazarı, üçü Ankara'ya olmak üzere toplam dört uçak mecburi iniş gerçekleştirmiştir. Bu uçakların toplam 28 kişilik mürettebatı milletlerarası hukuk kaidelerine uygun olarak gözültü edilmişlerdir (Ulus, 1942, 13 Haziran).

Bu olay Amerikan basınında çok yer almış ve Amerikalı personelin Türkiye'de iyi kabul görmesinin yarattığı memnuniyet bu haberlerde konu edilmiştir. Boston radyosu haberi "Romanya'daki petrol tesislerini bombaladıktan sonra benzinleri bittiği için Türk topraklarına inen Amerikan tayyarecilerinin Türkiye'de karşılanma tarzı Amerikalıları duygulandırmıştır. Türk dostluğuna büyük önem veren Amerikalılar gösterilen misafirperverliği takdirle karşılamaktadırlar." şeklinde vermiştir. ABD Hariciye Nazırı da "Birleşik Devletler hükümeti. Balkanlarda kendilerine verilen bir hava bombardımanı vazifesinden dönerken Türkiye'ye mecburî iniş yapmak zorunda kalan 22 Amerikan tayyarecisinin gözültüne alınmasından bilgilendirilmiştir. Bu, diplomatik teşebbüsleri icabettiren bir mesele değildir." şeklinde açıklamada bulunmuştur (Ulus, 1942, 16 Haziran).

Amerikalı personele yapılacak muameleye ilişkin olarak Milli Müdafaa Vekâleti 13.6.1942 tarih ve 15425 sayılı yazı ile özetle "Amerikalı 28 mürettebatın Ankara'da gözültü edileceklerini, bunlar için Garnizon komutanı tarafından Vilayetle temasa edilerek iki-üç gün zarfında yer hazırlanacağını, yer buluncaya kadar geçecek bu iki-üç gün zarfında bunların Yedek Subay Okulunda hazırlanacak yerde enterne edileceklerini, iaşelerinin okulca yapılacağını fakat masrafların levazımca verileceğini, bunlarla kimsenin temas etmesine meydan verilmeyeceğini, ancak bunlarla anlaşmak için yanlarına lisan bilen bir subay veya yedek talebe terfik edileceğini, bu mültecilerin bu okulda kalmaları caiz olmadığından, bu iki (üç) gün zarfında başka yer bulunmasının gerekli olduğu" ilgili yerlere bildirilmiştir (BCA, 30.10.0.0/55.367.7.).

Yine Boston radyosunda; "Birkaç gün önce Romanya'nın petrol tesislerini bombalamak ve yahut Sivastopol'daki kuşatılmış Ruslara yardım etmek üzere uçan Amerikan ağır bomba uçakları Türkiye'ye mecburi iniş yapmışlardır. Türkler, milletlerarası hukuku gereğince bunları gözültüne almışlardır. Mürettebata son derece insani muamele ediyorlar. Şayet Türkiye bir gün harbe girmek mecburiyetinde kalırsa bu mükemmel uçaklardan çok büyük istifadeler eder. Bu en son sistem bomba uçakları Türkiye'nin çok işine yarayabilir Esasen ödünç ve kira kanununa göre Amerika'dan gittikçe artan bir şekilde yardım gören Türkiye harp malzemesine bu uçaklar da ilâve edilmiş olur." şeklindeki haberi ile Türkiye'yi de yanlarında savaşa girme konusunda etkilemek istediği görülmektedir (Ulus, 1942, 17 Haziran).

Diğer taraftan ABD Hariciye Nazırı B. Hull, Washington'da yapılan basın toplantısında kendisine sorulan "Amerika hükümeti Türk topraklarına inmek zorunda kalan Amerikan pilotlarının gözültüne alınmaları hakkında teşebbüste bulunmak niyetinde midir?" şeklindeki soruya "Bu pilotların durumu Rusya'da gözültüne alınanların aynıdır. Teşebbüste bulunmak katiyen bahis mevzuu değildir." (Ulus, 1942, 17 Haziran) şeklinde cevap vermiştir.

1943 Yılında Mecburi İniş Yapan Uçaklar

Bu yılın ilk yarısında, Alman-Rus cephesindeki hareketlilik ile ikinci yarısında Müttefiklerin İtalya cephesini açması ve Ege Adaları'nda İngiliz ve Almanlar arasındaki mücadele nedenleriyle Türk hava sahasında yabancı uçak ihlalleri artmıştır. 1943 yılı, Müttefik uçaklarının daha fazla görülmeye başlandığı bir yıl olmuştur. Zorunlu iniş yapan 28 hava aracının içerisinde 21 uçak Müttefik devletlere ait iken kalan yedisi Mihver devletlerine aittir. Mihvere ait hava araçları içerisinde iki planör de bulunmaktadır (Tablo 1,3,4). 8 İngiliz uçağı, Ege adalarında devam eden çatışmalar nedeniyle Muğla ve dolaylarına iniş yapmak zorunda kalmıştır. Amerikan uçaklarının, İzmir ve Tekirdağ başta olmak üzere gerçekleşen 11 inişi de Romanya bombardımanlarının devam etmesi nedeniyledir (Tablo 5,6).

Alman Uçakları

22 Ocak 1943 günü saat 16.30'da Ümraniye'nin on kilometre doğusunda Karaçayır ile Kemreli köyleri arasındaki sahaya Messerschmitt Bf-109E-7" model bir Alman av uçağı mecburi iniş yapmıştır. Yeşil renkli olan uçağın sağlam olduğu ve uçakta dört makineli tüfek, bir tabanca, bir su matarası, bir harp paketi, bir portatif çadır ile içerisinde evrak bulunan meşin bir çantanın bulunduğu tespit edilmiştir. Kazadan sağ olarak kurtulan Yüzbaşı Ridrich Kaseo ismindeki pilot, 24 Ocak 1943 günü Zara'ya götürülmüştür (BCA, 30.10.0.0/59.402.1.).

1 Temmuz'da Almanlar tarafından doğu cephesinde başlatılan büyük taarruzla ilintili olarak Alman uçaklarının Karadeniz bölgesinde mecburi inişler yapmak zorunda kaldıkları görülmektedir. Bu kapsamda, 20 Temmuz 1943 tarihinde bir Alman Mektep tayyaresi Cide'ye mecburi iniş yapmıştır. Sağlam olarak inişini gerçekleştiren uçak uçurularak Kayseri'ye nakledilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4.).

26 Temmuz 1943 tarihinde ise, bir adet Messerschmitt Bf-109E-7 tipi⁶ Alman Avcı uçağı Erbaa'ya zorunlu olarak inmiştir. İniş sonrasında kırık hâle gelen uçaktan istifadeye uygun malzemeler alındıktan sonra uçak yerinde terk edilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4.).

25 Aralık 1943 tarihinde meçhul bir uçak tarafından Mersin'in 18 kilometre batısındaki Tece köyü civarına Gamalı Haç işaretli iki planör bırakıldığı tespit edilmiştir. Planörlerden birisi o sırada yoldan geçen bir vatandaşın sigarasını yaktıktan sonra attığı kibritten dolayı yanmış, diğeri ise düştüğü anda parçalanmıştır (BCA, 30.10.0.0/51.334.12.).

Romen Uçağı

İki kişilik bir Romen mektep uçağı 17 Kasım 1943 tarihinde Yeşilköy hava meydanına iniş yapmak zorunda kalmıştır. İniş sırasında herhangi bir zarar görmeyen ve sağlam vaziyette bulunan uçak uçurularak Kayseri'ye nakledilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5.).

Slovak Uçağı

18 Nisan 1943 tarihinde B-71-19 And tipi Slovak mektep uçağı Çatalca hattında Çanakçı köyüne mecburi iniş yapmıştır. Uçak İniş sonrasında kırık duruma geldiğinden istifade edilebilecek malzemesi alındıktan sonra yerinde terk edilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4.). Uçakta bulunan beş genç erbaş inişten bir gün sonra 19 Nisan günü akşam treni ile Ankara'ya sevk edilmişlerdir (BCA, 30.10.0.0/59.402.5.).

İngiliz Uçakları

26 Nisan 1943 günü, saat 14.20'de Kalimnos (Kelemez) Adası istikametinden gelen ve Bodrum Gümüşlük üzerinden Milâs Kazıklı yönüne gitmekte olan İngiliz uçağı, Yalıkavak köyü, Tilkicik Limanı'nın 500 metre açığında denize düşmüştür. Tek satırlı, çift motorlu olan uçağın iki kişiden oluşan mürettebatı cankurtaranlar ile sahile çıkmışlardır (BCA, 30.10.0.0/59.402.7.).

İki İngiliz bombardıman uçağı 27 Eylül 1943 tarihinde Ege sahillerinde mecburi iniş yapmıştır. Uçakların 15 kişiden ibaret mürettebatı gözaltına alınmıştır (Son Posta, 1943, 28 Eylül; Tan, 1943, 28 Eylül).

28 Eylül 1943 de bir İngiliz ağır bombardıman tayyaresi Marmaris üzerinde düşmüş ve mürettebatı tamamen ölmüştür (Tan, 1943, 29 Eylül; Tasviri Efkâr 1943, 29 Eylül; Vatan, 1943, 29 Eylül).

Başka bir İngiliz uçağı da 3 Ekim 1943 tarihinde Milas'ın Ören nahiyesine düşmüş ve bu kazadan bir kişi yaralı olarak kurtulmuştur (Muğla'da Halk, 9 I. Teşrin 1943).

Rodos ve Girit'te hava meydanlarını bombalayan (Son Posta, 7 Birinciteşrin 1943, s. 3.) İngiliz hava kuvvetlerine ait bir savaş uçağı, 6 Ekim 1943 tarihinde Milâs yakınına düşmüştür. Uçak mürettebatından bir kişi ağır yaralı, olarak hastaneye sevk edilmiştir (Ulus, 7 İkteşrin 1943).

24 Ekim 1943 tarihinde ise Supermarine Spitfire model bir İngiliz Avcı uçağı Bodrum civarına zorunlu olarak iniş yapmıştır. Bu iniş sırasında parçalanan uçağın kullanıma uygun malzemesi alındıktan sonra uçak iniş yaptığı yerinde terk edilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5.).

⁶ Arşiv belgesinde uçağın tipi Rf-109 G 4 olarak yazılmış ise de; "RF" modeli Alman avcı uçağı bulunmadığından Messerschmitt BF-109E-7 modeli olduğu kabul edilmelidir.

1 Kasım 1943 gecesi, saat 02.30'da Ermenek kazasına üç kilometre mesafede Beşlenti mevkiine çift motorlu FD 829 kuyruk numaralı Douglas C-47 Mk.1⁷ tipi bir İngiliz nakliye uçağı yakıtı bittiği için mecburî iniş yapmak istemiştir. Fakat müsait arazi bulunmadığı ve gece olması sebebiyle altı kişilik mürettebat paraşütle atlamışlar ve uçak düşerek parçalanmıştır. Uçağın faydalanabilecek malzemesi alındıktan sonra yerinde terk edilmiştir. Paraşütle atlayan uçak mürettebatı 27 Kasım 1943 tarihinde getirildikleri Ankara'da enterne edilmişlerdir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5; EGMA, 71872/83; Son Posta, 5 İkinciteşrin 1943; ASN, 2023).

Leros Adası'nın ele geçirilmesi için devam eden çatışmalarda görev alan FD790 kuyruk numaralı bir Douglas C-47 Mk.1⁸ tipi İngiliz savaş uçağı, 16 Kasım 1943 tarihinde Bodrum açıklarında denize düşmüştür (ASN ,2023).

Sovyet Uçağı

Bir Sovyet mektep uçağı 24 Mart 1943 tarihinde Kars, Başgedikler nahiyesi, Yılanlı köyü civarına zorunlu iniş yapmıştır. Uçağın iki kişiden oluşan mürettebatı kazada ölmüştür. İniş nedeniyle tamamıyla parçalanan uçaktan faydalanabilecek malzemeler alınmış daha sonra uçak yerinde terk edilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4, BCA, 30.10.0.0/59.402.3.).

Amerikan Uçakları

15 Şubat 1943 tarihinde Marten A-26 Marauder⁹ tipi Amerikan uçağı Gaziemir meydanına mecburi iniş gerçekleştirmiştir. İniş sonrasında sağlam olduğu tespit edilen uçak mevcut hâliyle yerinde muhafaza altına alınmıştır (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4,5.).

16 Şubat 1943 günü de B-24D ASV Liberator tipi bir Amerikan uçağı Menemen civarında Gediz Köprüsü yakınma mecburi iniş yapmak zorunda kalmıştır. İniş sırasında hasara uğrayan bu uçağın Amerikan hükümetince bize verildiği, Amerikan Hava Ataşesi tarafından şifahen bildirilmiştir. Genelkurmay Başkanlığınca da bu uçak aksamının daha önce verilen Liberator birliğinde yedek malzeme olarak kullanılmasına karar verilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.4.).

26 Ekim 1943 tarihinde ise, B-25 Mitchell Tipi bir Amerikan savaş uçağı Ezine civarına mecburi iniş yapmıştır. İnişi sonrası kırık vaziyete gelen uçağın istifade edilebilecek parçaları alındıktan sonra uçak iniş yaptığı yerde bırakılmıştır (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5.).

1 Ağustos Romanya petrol bölgesine karşı yapılan "Tidal Wave" operasyonu kapsamındaki Müttefik hava taarruzunun büyük bir başarısızlığa uğradığı, hücumu iştirak eden uçakların yarısının üslerine döneemediği uçak kaybının 52 bomba uçağına yükseldiği ve 15 uçağın da tarafsız bir memlekete mecburi iniş yapmak zorunda kaldığı Berlin'in resmi tebliği ile bildirilmiştir (Ulus, 1943, 3 Ağustos, s. 1.).

Bu taarruza katılan Amerikan bombardıman uçaklarından yedi tanesi, Bulgaristan üzerinden dönerken Türk topraklarına mecburi iniş yapmak zorunda kalmıştır. Bunlardan dört Liberatör B-24 tipi uçak Çorlu meydanına, bir Liberatör B.24 Gaziemir meydanına, bir Liberatör B-24 Torbalıya, biri Liberatör B-24 Çardak'a inmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4)¹⁰. Bunlardan ayrı diğer bir uçak ise Manavgat'ın 20 Km. doğusundaki Canger dere ağzı civarında denize düşerek batmıştır.

Mecburi iniş yapan yedi uçaktan ilki, 1 Ağustos 1943 tarihinde saat 23.30'da Gaziemir'e inmiştir. On kişilik mürettebatın tamamı iyi durumdadır. Diğer uçak aynı gün saat 21.15'de Torbalının Pancar köyünün 3 km doğusundaki ovaya inmiştir. 10 kişilik mürettebattan pilotu ölmüş, biri ağır olmak üzere üçü yaralı, altısı ise sağlıklıdır. Bu uçakları İzmir Üzerinde 3 Avcı tayyaremiz karşılamıştır. Çorlu'ya inen dört uçağın ikisi saat 17.20'de, birisi saat 16.12'de, diğeri de bildirilmeyen bir saatte iniş yapmışlardır (BCA, 30.10.0.0/59.402.12.).

Son uçak ise, 2 Ağustos 1943 günü, saat 19.00'da Afyon'un Dinar kazasının Dazkırı nahiyesinin Çardak köyü civarına iki motorunda arıza çıkması ve muhtelif yerlerine mermi isabet etmesi yüzünden iniş yapmaya mecbur kalmıştır. Uçak ile mürettebatı jandarma tarafından muhafaza altına alınmıştır. 20/124297 kuyruk numaralı, Amerikan bombardıman uçağında 12 ağır makinalı tüfeği ile 10 mürettebatı bulunup bunlardan en yüksek rütbelisi üsteğmen olmak üzere dördü subay ve diğer altısının erbaş oldukları tespit edilmiştir. Bu uçağın bir gün önce aynı cins dokuz uçak ile Kahire'den kalkarak Romanya petrolerinin bombalanmasına katıldığı, bu esnada Alman uçakları ile yapılan çatışma sonucu dört uçağın, Romanya topraklarına düştüğü ve diğer dördünün Burdur istikametinden ve pek yüksekte Kahire'ye dönüş yollarına devam ettikleri sırada söz konusu uçağın mecburi iniş yaptığı anlaşılmıştır (BCA, 30.10.0.0/59.402.13.).

Manavgat'ın 20 km doğusunda Canver köyü güneyinde Canger dere ağzı civarında denize düşen¹¹ Amerikan bombardıman uçağının ise,

⁷ Arşiv belgesinde uçağın tipi Douglas D.C.3 olarak yazılmış ise de; bu uçağın sivil modeline verilen isim olup askerî modeli Douglas C-47 Mk.1'dir.

⁸ Bk. Dipnot.7

⁹ Arşiv belgesinde uçağın ismi Marauder B.26 olarak yazılmış ise de o tarihte kullanılan B-26 farklı bir uçak olup bu uçağın modeli Marten A-26 Marauder'dir.

¹⁰ Belgedeki listede Haziran 1943 olarak net tarih belirtilmemiş ise de; bahse konu uçakların 1 Ağustos'ta iniş yapan uçaklar olduğu anlaşılmaktadır.

¹¹ Bu uçak kazadan sağ kurtulan yedi kişiden biri olan Roy Newton'un yardımıyla 1995'de denizden çıkarılarak, restore edilmiştir. Hâlen İstanbul Rahmi M. Koç müzesinde sergilenmektedir.

Buca üzerinden Alanya'ya doğru uçan beş Amerikan tayyaresinden biri olduğu 10 kişilik mürettebatından dördü ağır, üçü hafif yaralı olmak üzere yedisinin sahile çıkabildiği diğer üç kişinin ise uçağın düştüğü anda boğulduğu arkadaşlarının ifadesinden öğrenilmiştir. Bu sırada İngiliz Kızılhaç'ına mensup olduklarını ve Kıbrıs'ta aldıkları bir telsizle kazazedeleri kurtarmak için geldikleri söyleyen bir İngiliz Bahriye Yüzbaşı ile dört arkadaşı deniz motoru ile olay yerine gelmişlerdir. Bunlar sorgularında ve tayyarecilerin vaziyetini öğrenmek maksadı ile kendiliklerinden geldiklerini bu hareketlerinin yanlış olduğunu bildirmişler ise de; Amerikalı mürettebat ile birlikte Antalya'ya sevk edilmişlerdir. İngilizleri getiren motor sahillerimizden uzaklaşmıştır (BCA, 30.10.0.0/59.402.14.).

Bu uçakların birisi ölü, dördü ağır, dokuzu hafif yaralı olmak üzere toplam mürettebatı 86 kişidir. Ölüm ve yaralanmaların iniş esnasında değil daha önceki hava muharebelerinde olduğu anlaşılmıştır (BCA, 30.10.0.0/59.402.12; BCA, 30.10.0.0/59.402.14.). Tüm personel silahtan tecrit edilerek gözetlince alınmıştır (Akşam 1943, 3 Ağustos; Son Posta, 1943, 4 Ağustos; Tan, 1943, 3 Ağustos)¹². İniş yapılan yerlerde enterne edilen mürettebatından 33 kişi 4 Ağustos günü İstanbul'a getirilerek enterne edilecekleri mahalle sevk olunmuşlardır (Tan, 1943, 5 Ağustos). Sonuç olarak 10 Ağustos'ta mürettebatın hepsi Ankara'ya getirilmiştir (Akşam, 1943, 11 Ağustos).

Denize düşen hariç, diğer uçaklardan bir bölümü tamir edilemez hâldeydi. Sadece dört tanesi kullanılabilecek durumdaydı. Enver Akoğlu ve Hikmet Süer gibi pilotlar tarafından Eskişehir'e¹³ getirilen dört uçak dışında uçamayacak durumdakiler parçalanıp tren ya da kamyonlarla aynı hava üssüne nakledildiler. Uçacak durumdaki dört uçakla bir bölük oluşturuldu ve bakımları diğer uçakların parçalarıyla yapıldı. Bu bölük, Türk Hava Kuvvetlerinde yaklaşık üç yıl boyunca hizmette bulundu (Kline, 2002, s. 279).

Türkiye'nin muhtelif yerlerine mecburi iniş yapan bu Amerikalı havacıların harp sonuna kadar gözetlince bulundurulmasına denize düşen uçak mürettebatının ise devletlerarası hukuk kaideleri gereğince (durumları kazazede gemi mürettebatından bitaraf memleketler topraklarına sığınanlara benzediğinden), serbest bırakılmalarına, hükümet tarafından karar verilmiştir (Akşam, 1943, 15 Ağustos; Tan, 1943, 11 Ağustos)¹⁴.

1944 Yılında Mecburi İniş Yapan Uçaklar

Sovyet birliklerinin ilerleyişi ile Romanya'nın taraf değiştirmesi ve Bulgaristan'ın teslim olması sonrasında zor durumda kalan Almanya, Balkanlar'da (BCA, 30.10.0.0/51.334.14.) ve Ege Adaları'nda (Ulus, 1944, 7 Haziran) Müttefik kuvvetler ile büyük bir mücadeleye girmek zorunda kaldı.

Türkiye'nin sınırlarının hemen yanında ortaya çıkan bu durum hava sahası ihlallerinin en yüksek düzeye çıkmasına neden oldu. Yabancı uçakların 1943 yılı ile birlikte en çok mecburi iniş yaptığı yıl olarak öne çıkan 1944 yılında üç Alman, bir Slovak, üç Romen, bir Bulgar, sekiz İngiliz, üç Rus ve sekiz Amerikan olmak üzere toplam 27 uçak inmiştir (Tablo 1,4). Almanya hava üstünlüğünü Müttefiklere karşı kaybettiğinden Mihvere ait ihlaller Müttefiklere göre daha az gerçekleşmiştir. Mecburi inişler ağırlıklı olarak Trakya ve Marmara bölgelerine, özellikle de İstanbul, Edirne ve Tekirdağ şehirlerine (Tablo 5) yapılmıştır. İstanbul'a ağırlıklı olarak Romanya'nın taraf değiştirmesine kadar bombardımanlara katılan Amerikan uçakları inmişlerdir. Bulgaristan'daki ilerleyişlerinin sonucu olarak Rus uçaklarının da Babaeski, Saray ve Edirne'ye mecburi iniş yaptıkları görülmektedir (Tablo 6).

Bu yıl içerisinde, İstanbul'da gerçekleşen hava sahası ihlalleri üzerine, İstanbul valisi Dr. Lütfi Kırdar, 1 Mayıs 1944 günü yaptığı bir açıklama ile "Kasden veya zaruretten şehirden geçen uçaklara karşı İstanbul halkına ihtiyatlı olmalarını tavsiye etmiştir" (Berkman & Tülbentçi, 1945, s. 50). Bu tavsiyeden kısa bir süre sonra hava savunma tatbikatları yeniden yapılmaya başlanmış, 5 Mayıs 1944'te İstanbul'da (Berkman & Tülbentçi, 1945, s. 52), 16 Mayıs'ta Ankara'da (Berkman & Tülbentçi, 1945, s. 57), 17 Mayıs'ta ise İzmir'de (Berkman & Tülbentçi, 1945, s. 58) gerçekleştirilmiştir. 7 Ağustos 1944'ten itibaren ise, her üç şehirde ışıkların karartılması uygulamasının ikinci bir emre kadar devamına karar verilmiş (Berkman & Tülbentçi, 1945, s.104), ihlallerinin azalması sonrası 3 Kasım 1944 tarihinde tüm ülkede karartma tedbirleri kaldırılmıştır (Berkman & Tülbentçi, 1945, s.174; Son Posta, 3 İkciteşrin 1944).

Alman Uçakları

19 Ocak 1944 tarihinde Focke-Wulf Fw-189 Uhu model bir Alman savaş uçağı Ayancık Keşköyü'ne mecburi iniş yapmıştır. Hafif hasarlı durumda olan uçak muhafaza edilmek üzere yerinde bırakılmıştır (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5.).

19 Mayıs 1944 tarihinde Junkers Ju-88 model bir Alman savaş uçağı, Gaziemir meydanına mecburi iniş yapmıştır. Uçağın dört kişilik mürettebatı gözetlince alınmıştır. Sağlam olarak iniş yapan uçak iniş yerinde muhafaza altına alınmıştır (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5;

¹² Anadolu ajansına dayanılarak verilen gazete haberlerinde dört uçağın İzmir'e üçünün Çorlu'ya bir tanesi ise Fethiye'ye indiği bildirilmekte ise de bu yanlışlığın Anadolu Ajansından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

¹³ Akşam gazetesinin 11 Ağustos tarihli nüshasında bu uçakların hepsinin İstanbul'a getirildikleri haber olarak verilmektedir.

¹⁴ Gazete haberlerinde Fethiye'de denize düşen uçak mürettebatı denilmekteyse de Antalya'da denize düşen uçaktan bahsedildiğini kabul etmek gerekir.

Ulus, 1944, 25 Mayıs). Gaziemir istasyonuna zorunlu iniş yapan Alman uçağı personelinin, Ankara’da enterne edildikten sonra Edirne yoluyla yurt dışına gönderilmişlerdir (EGMA, 71872/103.).

7 Eylül 1944 tarihinde saat 15.15’te, Atina’dan gelen üç motorlu Alman Do.24 Deniz Sıhhiye uçağı, İzmir limanına mecburi iniş yapmıştır. Arka tarafında beyaz bir bayrak sallandığı görülen uçağın bir teğmen ve bir erden oluşan mürettebatı yüzerek sahile çıkmışlar ve Gümrük Alayından iki nöbetçi tarafından gözaltına alınarak Kolorduya götürülüp enterne edilmişlerdir. Uçak mürettebatı Türkiye ile Almanya arasında münasebetlerin kesilmiş olduğundan haberdar olmadıklarını söylemişlerdir. Uçak iniş sonrasında sağlam durumda bulunduğu yerinde muhafaza edilmesine karar verilmiştir (BCA, 30.10.0.0/55.368.20; BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5; Cumhuriyet, 1944, 8 Eylül; Ulus, 1944, 9 Eylül).

Romen Uçakları

Romanya’da 23 Ağustos 1944 tarihinde Hükümet değişikliği sonrasında, ateşkes ve Müttefiklerin safına geçme kararı alınması üzerine, Türkiye’ye bu ülkeden gelerek iniş yapan uçak sayısında bir artış göze çarpmaktadır.

Bu olaydan çok kısa bir süre sonra, 2 Eylül 1944 tarihinde Hurricane tipi bir Romen avcı uçağı Çorlu meydanına iniş yapmıştır. Sağlam olarak inen uçağın yerinde muhafazasına karar verilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5; EGMA, 71872/116.).

8 Eylül 1944 tarihinde de Savoia tipi bir Romen uçağı Ankara hava meydanına sağlam olarak inmiştir. Sağlam hâlde bulunan bu uçağın da yerinde muhafaza edilmesine karar verilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5; EGMA, 71872/116; Vatan, 10 Eylül 1944)¹⁵.

Edirne Valiliğince 1 Ekim 1944 günü saat 18.00’de, Keşan Kazasının Hasköy Jandarma mıntıkasına Galata köyüne 10 dakikalık mesafeye bir uçağın, iki Fransız mürettebatı olduğu hâlde mecburi iniş yaptığı bildirilmiş ise de daha sonra telefonla verilen bilgiden uçağın Romanya’ya ait iki kişilik çift motorlu bir mektep uçağı olduğu, biri sivil biri asker iki Romen pilotunun bulunduğu ve bunların Tugay’a teslim edildiği bildirilmiştir. Mürettebat ifadelerinde Rusların komünist olmaları için yaptıkları tazyikten kaçtıklarını, İstanbul yolu ile Ankara’ya gitmek üzere yola çıktıklarını, ancak uçağın benzini bitince mecburi iniş yaptıklarını beyan etmişlerdir. Uçak sağlam olarak iniş yaptığından yerinde muhafaza edilmektedir (BCA, 30.10.0.0/59.402.29; BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5.).

Bulgar Uçağı

Bir Bulgar deniz uçağı, 19 Ocak 1944 tarihinde Beykoz’da denize mecburi iniş yapmıştır. Sağlam olarak inen uçağın yerinde muhafazasına karar verilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5.).

Slovak Uçağı

22 Nisan 1944 tarihinde Rus yapımı olan Slovak bir savaş uçağı Harapçanakçı köyüne mecburi iniş yapmıştır. Uçağın iniş sırasında bölgede hasara neden olmuştu. Ancak Slovakya, Türkiye tarafından resmen tanınmadığı için bu hasarın karşılanması için tazminat talep edilemedi. Vatandaşların zararı Milli Müdafaa Vekâleti tarafından karşılandı (BCA, 30.10.0.0/248.679.4.).

İngiliz Uçakları

Vickers Wellington model bir İngiliz savaş uçağı 16 Ocak 1944 tarihinde Saros körfezi kuzeyinde Mecidiye nahiyesine mecburi iniş yapmıştır. İniş sonucunda hasara uğramış olan uçağın istifadeye uygun malzemeleri alındıktan sonra uçak yerinde bırakılmıştır (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5.).

31 Ocak 1944 tarihinde, bir İngiliz savaş uçağı Bodrum yakınlarındaki Yenihisar mıntıkasında, Karakuyu ve Tekağaç mevkiileri arasında düşmüştür. Uçağın iki gedikli çavuştan oluşan mürettebatı Maraş vapuru tarafında denizden kurtarılarak saat 20.30’da güllük limanına getirilerek kaymakamlığa teslim edilmişlerdir (BCA, 30.10.0.0/55.368.3.).

3 Mart 1944 tarihinde Lockheed Ventura Mk. V model İngiliz uçağı Bahçe kazasına iniş yapmak zorunda kalmıştır. İniş sonucunda yanmış durumda bulunan uçağın istifadeye uygun malzemeleri alındıktan sonra yerinde kaza yerinde terk edilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef.5.).

8 Mart 1944 tarihinde Marmaris Serçelimanı yakınlarında bir İngiliz savaş uçağı denize düşmüş, mürettebatından bir İngiliz subayı ile bir er kauçuk bir sandal içerisinde, Bozukkale gümrüğü motoru tarafından bulunmuşlardır. Mürettebat ifadelerinde Rodos Adası üzerinde uçarlarken yaralanarak düştüklerini, uçaktaki diğer dört arkadaşlarının hayatlarından haberleri olmadığını ifade etmişlerdir. Ağır yaralı olduklarından Bozukkale, Bozburun nahiyesinde emniyet kuvvetlerine teslim edilmişlerdir (BCA, 30.10.0.0/55.368.8.).

¹⁵ Vatan gazetesi iki uçağın indiğini ve içlerinde iltica etmek üzere Türkiye’ye gelen Yunanlı fabrikatörler bulunduğunu yazmıştır.

18 Nisan 1944 Salı günü Malkara'nın Haliç köyü karakolu yakınlarında bir uçak sesi işitilmesi sonrasında köylüler tarafından Deveci köyüne yakın bir yerde iki paraşütçü, karakola bir ve üç kilometre mesafede de birer paraşütçü olmak üzere toplam dört kişi yakalanarak karakola getirilmiştir. Bunlar ifadelerinde iki motorlu bir İngiliz uçağının mürettebatı oldukları, uçağın arızalanması üzerine paraşütle atlamak mecburiyetinde kaldıklarını söylemişlerdir. Mürettebat Keşan'daki Tugay Komutanlığına teslim edilmiştir. Uçak iniş sonrasında yanmıştır (BCA, 30.10.0.0/51.334.14.).

Hava Müdafaa Bölge Komutanlığı 10 Ağustos 1944 gecesi, saat 02.15'te on düşman uçağının İstanbul üzerine geldiğini, Emniyet Müdürlüğü santraline bildirilmiş, bunun üzerine Pasif Korunma Âmiri olan Emniyet Müdürü Ahmet Demir 02.19'da şehre alarm vermiştir. Uçaksavar topları tarafından açılan ateş sonucu meçhul bir uçak saat 02.30'da Alemdağ taraflarında Reşadiye köyü yakınlarına yanarak düşmüştür. Bu sırada tutuşan fundalıklar köylüler tarafından söndürülmüştür. Uçak düşmeden önce beş kişilik mürettebatı paraşütle atlayarak kurtulmuşlardır. Uçağın İngiltere'ye ait çift motorlu Vickers Wellington model bir bombardıman uçağı olduğu ve içinde bomba bulunmadığı; ağır makineli tüfeği olduğu ve mürettebatın verdiği bilgiye göre Romanya dönüşü uçak motorunda meydana gelen bir arıza ve yolunu şaşırması neticesinde İstanbul üzerine geldiği anlaşılmıştır. Yanmış vaziyette bulunan uçağın istifadeye uygun malzemelerinin alındıktan sonra yerinde bırakılmasına karar verilmiştir (BCA, 30.10.0.0/51.334.17; BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5; EGMA, 71872/109; Berkman ve Tülbentçi, 1945, s. 104).¹⁶

Söz konusu uçağı ateş altına almak için, Kâğıthane'deki uçaksavar toplarından atılan mermilerden birisinin, Şişli Bomonti'deki Sürat Mensucat Fabrikasının motor dairesine düşmesi sonucunda yedi kişi yaralanmıştır. Bunlardan dördü hafif yaralı olduğundan evlerine gönderilmiş, Üçünün yarası ağır olduğundan Beyoğlu Zükr Hastanesine yatırılmıştır (Aydın Tarihi, S. 129, s. 2; Ulus, 1944, 11 Ağustos).

16 Eylül 1944 tarihinde saat 19.40'ta tek satırlı ve 215 numaralı Martin A-26 Marauder marka bir İngiliz ağır bombardıman uçağı, Kıbrıs'tan havalandıktan sonra, makinalarında ortaya çıkan bir arıza dolayısıyla Antalya meydanına iniş yapmak zorunda kalmıştır. İki İngiliz subayı idaresinde bulunan uçak, hafif hasarlı olarak iniş yaptığından yerinde muhafaza edilmesine karar verilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5; BCA, 30.10.0.0/59.402.25.). Kaza sonrasında uçak mürettebatının memleketlerine gitmelerine izin verilmiştir (EGMA, 71872/118.).

Yine, 16 Eylül 1944 tarihinde J.V.126 kuyruk numaralı Grumman Hellcat Mk.1 model bir İngiliz savaş uçağı, Gökova meydanına mecburi iniş yapmıştır. İniş sırasında hasara uğrayan uçağın, yerinde muhafaza edilmesi kararlaştırılmıştır (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5.).

Sovyet Uçakları

Sovyet birliklerinin Bulgaristan'ı işgali ve Yunanistan'a doğru ilerleyişlerinin bir sonucu olarak Türkiye'ye mecburi iniş yapan Sovyet uçağı sayısı da artmıştır.

14 Eylül 1944 günü saat 16,45'te Bulgaristan istikametinden gelen ve alçaktan uçan bir uçak uçaksavar topları tarafından açılan sonucu isabet alarak Edirne Yıldırım Mahallesi'nin kuzeyindeki tarlalardan birine inmek zorunda kalmıştır. Çift satırlı bir Sovyet savaş uçağı olduğu ve yolunu kaybettiği anlaşılan uçağın mürettebatı iki kişiden ibaret olup gözaltına alınmışlardır (EGMA, 71872/119; Son Posta, 1944, 16 Eylül; Tasviri Efkâr, 1944, 16 Eylül).

24 Eylül 1944 tarihinde iki Sovyet uçağı topraklarımıza mecburi iniş yapmıştır. Bunlardan ilki, Jakowlew Jak-7 tipi 2 kişilik avcı eğitim uçağı Babaeski civarına, Jakowlew Jak-9 tipi tek kişilik avcı uçağı ise Saray civarına inmişlerdir. Her iki uçak da sağlam olarak iniş yaptıklarından iniş yerlerinde muhafaza edilmelerine karar verilmiştir. Uçakların mürettebatı ise mihmandar birer Türk subayı refakatinde İstanbul Rus Konsoloslughuna teslim edilmişlerdir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5; BCA, 30.10.0.0/59.402.28)¹⁷. Bu mürettebattan Yarbay Kaşimiski, Binbaşı Toskay ve Mühendis Binbaşı Uülkin 29 Eylül 1944 günü Svilingrad'a yataklı vagonla gönderilmişlerdir (BCA, 30.10.0.0/243.645.12.).

Amerikan Uçakları

B-24 Liberator Tipi dört motorlu Amerikan ağır bombardıman uçağı, 15 Nisan 1944 tarihinde Kartal civarında Sarıgazi hava meydanına mecburi iniş yapmıştır. İki subay, altı erden oluşan mürettebat enterne edilmiş, uçağın ise hafif hasarlı durumda bulunduğundan yerinde muhafaza edilmesine karar verilmiştir (BCA, 30.10.0.0/51.334.14, BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5.).

5 Mayıs 1944 günü saat 19.05'te İstanbul'da hava savunma tatbikatı kapsamında alarm verilmeden üç saat kadar önce Kilyos üzerinden Boğaz istikametine yüksekten meçhul bir uçağın geldiğinin görülmesi üzerine, boğazdaki bataryalar tarafından açılan ateş sonucu Uçak Yeşilköy hava istasyonuna inmeye mecbur edilmiştir (Berkman & Tülbentçi, 1945, s. 52; Tan, 1944, 6 Mayıs; Tasviri Efkâr, 1944, 6 Mayıs; Ulus, 1944, 6 Mayıs). Her ne kadar gazeteler haberi meçhul uçak şeklinde vermişlerse de uçağın Uçankale olarak isimlendiren B-17

¹⁶ Paraşütle atlayan mürettebat sayısı yedi olarak geçmektedir.

¹⁷ Arşiv belgesindeki yazıda, Ankara'ya sevkleri için gerekli tertibat alındığı yazılmış ise de Edirne'den trenle yurtdışına gönderildikleri anlaşılmaktadır.

Amerikan uçağı olduğu tespit edilmiştir. Hafif hasarlı olarak iniş yapan uçağın iniş yaptığı yerde muhafazasına karar verilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5; Ayın Tarihi, S. 126, s. 3; Tan 1944, 6 Mayıs; Tasviri Efkâr, 1944, 6 Mayıs; Ulus, 1944, 6 Mayıs).

6 Haziran 1944 tarihinde Karadeniz istikametinden gelen B-24D model bir Amerikan uçağı İstanbul yakınlarına mecburi iniş yapmıştır (Berkman & Tülbentçi, 1945, s. 68; Kline, 2002, s. 283).¹⁸

B-24 Liberator tipi bir Amerikan bombardıman uçağı, 8 Haziran 1944 tarihinde Sarıgazi meydanına mecburi iniş yapmıştır. Uçak hafif hasarlı olarak iniş yapmış olup, yerinde muhafaza edilmesine karar verilmiştir. Uçağın 6 kişilik mürettebatı gözaltına alınmıştır (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5; Ulus, 9 Haziran 1944).

11 Haziran 1944 Pazar günü Karadeniz istikametinden gelen Amerikan B-24 Liberator Ağır Bombardıman uçağı Yeşilköy hava meydanına zorunlu iniş yapmak durumunda kalmıştır. İniş sonrasında sağlam olduğu tespit edilen uçak yerinde muhafaza edilmiştir. Uçağın 11 kişilik mürettebatı gözaltına alınmıştır (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5; Ulus, 1944, 13 Haziran; Kline, 2002, s. 283, Berkman & Tülbentçi, 1945, s.72.).

Sarıgazi ve Yeşilköy hava meydanlarına mecburi iniş yapan havacı personel 16 Haziran 1944'te Ankara'da enterne edilmişlerdir (EGMA, 71872/104.).

İstanbul Valiliğince, 10 Ağustos 1944 günü saat 14.22'de İzmit'e kimliği belirlenemeyen bir uçağın yaklaşmakta olduğu bildirilmiştir. Bunun üzerine, Kocaeli uçaksavar bataryaları tarafından ateş açılmış ise de Amerikan Libarator tipinde olan bu uçağın izinle geldiğinin anlaşılması üzerine hemen ateş kestirilmiştir. Uçak, Bükreş Bombardımanı sırasında almış olduğu yara nedeni ile İzmit hava meydanına mecburi iniş yapmıştır. İniş sonrasında on kişilik mürettebatın sıhhatli oldukları, uçağın ise hafif hasarının bulunduğu tespit edilmiştir. Uçak iniş yerinde muhafaza altına alınmıştır (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5; BCA, 30.10.0.0 /51.334.18; BCA, 30.10.0.0 /51.334.20; Ulus, 11 Ağustos 1944).

Uçan kale olarak isimlendirilen bir Amerikan savaş uçağı 19 Ağustos 1944 tarihinde Yeşilköy hava meydanına mecburi iniş yapmıştır. Sağlam olarak iniş yapan B-17 tipi uçağın yerinde muhafaza edilmesine karar verilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 5.).

29 Aralık 1944 günü, saat 08.30'da Meis Adası'ndan Fethiye istikametine doğru hareket eden bir Amerikan savaş uçağının havada tutuşması üzerine Kestep nahiyesinin Kumluova koyunun Özlen mıntıkasına düşmüştür. Uçaktan atlayan Nwbrekle adındaki pilot Furnaz koyuna inmiş ve Kalkan nahiye müdürlüğüne teslim edilmiştir (BCA, 30.10.0.0/51.334.23.).

1945 Yılında Mecburi İniş Yapan Uçaklar

Bulgaristan'da İslimiye-Yanbolu-Burgaz bölgesinde gece eğitimi yapmak üzere havalanan ve yolları-nı şaşırarak İstanbul üzerinde Kızılcahamam istikametinde uçmaya mecbur kalan birer kişilik iki Sovyet avcı uçağı benzinlerinin bitmesi üzerine 22 Haziran 1945 tarihinde saat 01.15'te Kızılcahamam Çeltikçi Bucağı Başvıran köyü civarına düşmüşlerdir. İki uçağın pilotu da uçakları düşmeden önce paraşütle atlamışlardır. Bunlardan asteğmen Mihailef Rijof otelde misafir edilmiş, diğer pilot teğmen İvan Fomiç Parsenenko ise paraşütle atlarken ayağı incindiği için Ankara mevki hastanesinde tedavi altına alınmış ve iyileşmiştir. Her iki pilot Sovyet sefaretinin talebi üzerine Sovyet ataşemiliterliğine teslim edilmişlerdir (Akşam, 1945, 27 Haziran; Ulus, 1945, 27 Haziran; Berkman & Tülbentçi, 1946, s. 33.).

Sonuç

İkinci dünya savaşının başlamasından itibaren Türkiye'nin uyguladığı tarafsızlık politikası, stratejik konumu nedeniyle kendisini savaşın etkilerinden uzak tutmaya yeterli olmamıştır. Bu kapsamda, savaş boyunca ülkenin muhtelif yerlerine yabancı devletlere ait uçaklar mecburi iniş gerçekleştirmişlerdir.

Mecburi inişlerin, uçuş mesafelerinin uzaklığı ve çatışmalar nedeniyle benzin kullanımının ayarlanamaması dolayısıyla yakıt bitmesi, hava şartlarının bozulması, uçakta ortaya çıkan arızalar, yön duygusunun kaybedilmesi sonucu kaybolma, hava savunma silahları tarafından ateş açılması gibi istem dışı etkilerle yapılmak zorunda kalındığı gibi, iltica etmek gibi isteğe bağlı olarak ta gerçekleştiği görülmektedir.

Bu inişler sırasında, bazı uçaklar düşerek parçalanırken bir kısmı da yanarak kullanılmaz hâle gelmişlerdir. Önemli bir kısmı ise sağlam ya da çok ufak hasarla inişini tamamlamıştır. Sağlam vaziyette inen uçaklar uçurularak, Kayseri veya İzmir'e götürülmüşlerdir. Durumları ve yol vaziyetleri nedeniyle nakledilemeyenlerin ise bulundukları yerlerde muhafaza edilmelerine karar verilmiştir.

Ancak uçakların bu şekilde muhafazası, iklim koşullarından işe yaramaz hâle gelmelerine, malzemelerinden yedek parça olarak faydalanma imkânının ortadan kalkmasına ve birliklere fazladan yük olmanın yanı sıra birçok masrafa neden olduğundan tasfiyelerinin ne şekilde

¹⁸ Bu uçaktan İngiliz uçağı olarak bahsedilmiştir.

yapılacağı bir sorun hâline gelmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda 29 Haziran 1943 tarihine kadar ülkeye inmiş bulunan Alman ve İtalyan uçaklarının (İtalyan Savoia Mahetti tipinde bir tayyare müstesna) Türkiye'ye devredildiği" (BCA, 30.10.0.0/59.402.30.), İngilizlere ait İngiliz üç Spitfire uçağıyla bir Beaufighter uçağının ise hediye edildiği öğrenilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30.).

Uçakların Türkiye'ye devredilmesinden sonra Genelkurmay Başkanlığınca, 1 Ağustos 1943 tarihinden önce inip durumları belirlenmemiş uçaklar ile bu tarihten sonra inen uçakların da durumlarının belirlenerek tasfiye edilmesi hususunda gerekli teşebbüslerin yapılması ve neticenin bildirilmesi Başvekâletten istenmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30.).

Bunun yanında hasarlı ve kullanılamayacak durumda bulunan uçakların istifadeye uygun malzemeleri alınarak yedek parça olarak kullanılması yoluna gidilmiştir (BCA, 30.10.0.0/59.402.30, lef. 4-5; Kline, 2002, s. 279.). Bu malzemelerden askerî kullanım dışında da yararlanılması düşünülmüş, örneğin Kayseri'de toplanan uçaklardaki telsizlerin Devlet Hava Yolları'na verilmesi talep edilmiştir (BCA, 30.10.0.0/61.410.14.).

Savaşın gidişatı yıllar içerisinde değiştikçe, Türkiye'ye iniş yapan veya düşen uçakların milliyetleri, sayıları ve görüldükleri yerler de değişiklik göstermiştir. Savaş boyunca en çok iniş yapan uçakların milliyetleri sırasıyla 23 uçakla Amerikan, 19 uçakla İngiliz, 13 uçakla Alman, 8 uçakla Rus, 7 uçakla İtalyan, 5 uçakla Fransız 4 uçakla Romen ve ikişer uçakla Bulgar, Hırvat, Slovak şeklindedir. Bu uçakların yıllara göre inişlerine ait çizelge Tablo 1'dedir.

Mecburi iniş yapılan yerler incelendiğinde, Ege ve Akdeniz sahillerine yapılan iniş sayısının 41, İstanbul dâhil Marmara bölgesine 14 ve Trakya ve sahillerine 15, Ankara dâhil İç Anadolu'ya dokuz, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgesine ise altı olduğu görülmektedir (Tablo 2). Ege ve Akdeniz bölge ve sahillerine ağırlıklı olarak Alman, İtalyan, Amerikan ve İngiliz uçaklarının, Marmara bölgesine Amerikan ve Balkan devletlerine ait uçakların, Trakya bölgesine Balkan devletleri ve Amerikan ile Rus uçakların, Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerine de ağırlıklı olarak Rus uçaklarının iniş yaptıkları, İç Anadolu'ya iniş yapan uçakların çoğunluğunu ise İngiliz ve Amerikan uçaklarının oluşturduğu görülmektedir (Tablo 3).

1940-1942 yılları arasında Ege ve Akdeniz sahillerine iniş yapan uçakların çoğunlukla Mihver devletlerine ait olduğu, 1943-1944 yıllarında ise Müttefik devletlerin Ege, Akdeniz Trakya ve Marmara bölgelerine inişlerinin daha fazla olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 4).

En çok iniş yapılan yerlerinin ayrıntısına bakıldığında ise Muğla bölgesine 16, Antalya'ya 11, İstanbul'a 12, Tekirdağ'a yedi, Ankara'ya altı, Edirne'ye dört iniş yapılmıştır. Yıllara göre iniş yoğunlukları ise 1941 yılında ağırlıklı olarak Muğla ve Antalya'nın merkez ve ilçelerine, 1943-1944 yıllarında en yoğun olarak Muğla, İstanbul, Tekirdağ ve Edirne'ye, kısmen de İzmir Antalya Mersin ve Karadeniz şehirlerine şeklinde gerçekleşmiştir (Tablo 5).

Yabancı uçakların en çok iniş yaptıkları yerler ise şu şekildedir. İngiliz uçakları, 10'u Muğla olmak üzere 13'ü Ege ve Akdeniz şehirlerine, Amerikan uçakları, altısı İstanbul olmak üzere 13'ü Marmara ve Trakya şehirlerine, Alman uçakları, yedisi İzmir, Mersin, Muğla ve Antalya'ya, üçü Tokat Kastamonu ve Sinop'a, İtalyan ve Fransız uçakları Muğla ve Antalya'ya, Ruslar, Zonguldak, Erzurum, Kars gibi Doğu illeri ve Trakya yerleşimlerine, Slovak, Bulgar ve Romen uçakları İstanbul'a, Hırvat uçakları ise Muğla ve Afyon'a inmişlerdir (Tablo 6).

1940-1941 yıllarında mecburi inişlerin neredeyse tamamının Ege ve Akdeniz sahilleri ile Trakya'ya; özelinde de Muğla, Antalya ve Saroz körfezi civarlarına Mihver devletleri tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Hareketliliğin bu bölgede yoğunlaşmasının nedenleri; Mihver devletlerinin Balkanlardaki ilerleyişleri ile İtalyan ve akabinde de Almanların Yunanistan ile Ege Adalarını işgal etmeleri ile Suriye'de Fransız Vichy hava kuvvetleri ile birlikte, İngilizlerle yapılan muharebelerdir.

1942-1944 yıllarında mecburi inişlerde Müttefik devletlere ait uçakların sayısı Mihver devletlerine göre çok fazladır. İtalyan ve Fransız kuvvetlerinin savaştan çekilmeleri ile Amerikan uçaklarının savaşta etkin olarak kullanılmaya başlanması bu duruma etki etmiştir. Bu yıllarda Müttefik devletlerin Romanya Ploesti petrol bölgesine yönelik taarruzları nedeniyle özellikle Amerikan ağır bombardıman uçakları ağırlıklı olarak Ege ve Trakya bölgeleri, özelinde İstanbul Çorlu ve İzmir'e ve İç Anadolu'da da Ankara ve Afyon'a iniş yapmak zorunda kalmıştır. Ege adalarının ele geçirilmesine yönelik olarak verilen mücadelelerin bir sonucu olarak, İngiliz uçaklarının inişleri, Ege bölgesi ve özelinde de ağırlıklı olarak Bodrum ve Marmaris civarlarına gerçekleşmiştir. Alman- Rus cephesinde yaşanan çatışmalara paralel olarak Alman uçakları Sinop, Kastamonu, Tokat gibi Karadeniz illerine; Rus uçakları ise Erzurum ve Kars'a inişler yapmak zorunda kalmışlardır.

1944 yılında Rus kuvvetlerinin Romanya ve Bulgaristan'ı işgal hareketlerine bağlı olarak Trakya bölgesinde Edirne, Saray ve Babaeski'ye mecburi iniş yapmışlardır. Bu işgalden kaçarak iltica etmek maksadıyla Romen ve Slovak uçakları Çorlu, Keşan ve Çatalca gibi bölgeye yakın Trakya şehirlerine inmişlerdir. Bu makalede Türk hava, deniz ve kara sahalarını ihlal eden uçak sayıları arşiv belgeleri, resmi yayınlar ve döneme ait süreli yayınlar esas alınarak tespit edilmiştir. EGM ve Dışişleri Bakanlığı Arşivlerinin araştırmaya tam olarak açılmasıyla bu rakamların artacağı düşünülmektedir.

Yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere; Türkiye her ne kadar İkinci Dünya Savaşı'na girmemiş ise de, coğrafi konumunun savaşın cephelerine yakınlığı nedeniyle yabancı uçakların hava sahası ihlallerine ve mecburi inişlerine savaş boyunca maruz kalmıştır. Çok sayıda gerçekleşen bu ihlallere karşı, uçak sayısı yeterli olmadığından etkin bir hava savunması yapılamamıştır. Ancak iniş yapan tüm uçaklar muhafaza altına alınırken personeli ise enterne edilmiştir. Yapılan inişlerin, ülkenin sınırlarına yakın cephelerdeki mücadelelerin durumuna ve savaşın gidişatına bağlı olarak değişim gösterdiği, bu durumun da yıllar içerisinde inilen yer iniş yapan uçağın milliyeti ve sayısına etki ettiği anlaşılmaktadır.

İkinci dünya savaşında yaşanan bu durum göstermiştir ki dünya devletlerinin mücadele alanlarına yakın coğrafyada ve aynı jeopolitik değerde bulunmaya devam eden Türkiye hava sahasının yabancı ülke uçakları tarafından ihlal edilmesine yeniden imkân vermemek üzere modern uçaklarla hava kuvvetlerini güçlendirmek ve hava savunma sistemlerini işler ve kuvvetli hâlde bulundurmak zorundadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Arşiv Kaynaklar

Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu/Yer Numarası

BCA, 30.10.0.0/59.402.30.

BCA, 30.10.0.0/59.402.5.

BCA, 30.10.0.0/59.402.7.

BCA, 30.10.0.0/59.402.3.

BCA, 30.10.0.0/59.402.4.

BCA, 30.10.0.0/59.402.12.

BCA, 30.10.0.0/59.402.13.

BCA, 30.10.0.0/59.402.14.

BCA, 30.10.0.0/59.402.24.

BCA, 30.10.0.0/59.402.1.

BCA, 30.10.0.0/59.402.29.

BCA, 30.10.0.0/59.402.28.

BCA, 30.10.0.0/59.402.25.

BCA, 30-10-0-0/61.410.14.

BCA, 30.10.0.0/61.410.9.

BCA, 30.10.0.0/55.368.3.

BCA, 30.10.0.0/55.368.8.

BCA, 30.10.0.0/55.368.20.

BCA, 30.10.0.0/51.334.12.

BCA, 530.10.0.0/51.334.17.

BCA, 30.10.0.0/51.334.18.

BCA, 30.10.0.0/51.334.20.

BCA, 30.10.0.0/51.334.23.

BCA, 30.10.0.0/51.334.14.

BCA, 30.10.0.0/64.427.48.

BCA, 30.10.0.0/239.610.26.

BCA, 30.18.1.2/93.101.13.

BCA, 30.18.1.2/93.130.2.

BCA, 30.10.0.0/55.364.11.

BCA, 30.10.0.0/265.789.3.

BCA, 30.10.0.0/51.333.33.

BCA, 30.10.0.0/51.333.19.
 BCA, 30.10.0.0/156.100.8.
 BCA, 30.10.0.0/55.367.7.
 BCA, 30.10.0.0/248.679.4.
 BCA, 30.10.0.0/243.645.12.

Millî Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Arşivi, II. Cihan Harbi Kataloğu Kutu-Gömlek-Belge.
 ATASE Arşivi, II. Cihan Harbi Kataloğu, 1.022.1; 1.022.2.

Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi, Katalog Numarası/Klasör Numarası

EGMA, 71872/109.
 EGMA, 71872/118.
 EGMA, 71872/103.
 EGMA, 71872/116.
 EGMA, 71872/104.
 EGMA, 71872/83.
 EGMA, 71872/29.
 EGMA, 71872/26.
 EGMA, 71872/24.
 EGMA, 71872/25.
 EGMA, 71872/37.
 EGMA, 71872/39.

ASN. 10.03.2023 tarihinde <https://aviation-safety.net/database/record.php?id=19431101-4> adresinden erişilmiştir.

ASN. 10.03.2023 tarihinde <https://aviation-safety.net/database/record.php?id=19431116-2> adresinden erişilmiştir.

Sürelî Yayınlar

Ayın Tarihi. (1944, Ağustos). 129.
Ayın Tarihi. (1944, Mayıs). 126.
Ayın Tarihi. (1940, Eylül). 82.
Ayın Tarihi. (1941, Temmuz). 92.

Ulus.

Akşam.

Son posta.

Cumhuriyet.

Yeni Sabah.

Tan.

Vatan.

Tasviri Efkâr.

En Son Havadis.

Muğla'da Halk.

Telif Eserler

Berkman, M. M., & Tülbentçi, F. F. (1945). *İkinci Cihan Harbi kronolojisi* (Cilt IV). Başbakanlık Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları.
 Berkman, M. M., & Tülbentçi, F. F. (1946). *İkinci Cihan Harbi kronolojisi* (Cilt V). Başbakanlık Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Yayınları.
 Cebecioğlu, G. (1998). İkinci Dünya Savaşı ve Türk Silâhlı Kuvvetleri. *Altıncı askerî tarih semineri bildirileri* (Cilt 1). Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
 Hurley, A. F., & Ehrhart, R. C. (1986). *Hava gücü ve savaş* (M. Erdoğan, Çev.). Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
 Jacobsen, H. A. (1989). *1939-1945 kronoloji ve belgelerle İkinci Dünya Savaşı*. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
 Kline, S. (2002). *Türk havacılık kronolojisi* (1. Baskı). Dönence Basım ve Yayımları.
 Tekeli İ., & İlkin S. (2018). *İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si* (Cilt 1; 3. Baskı). İletişim Yayıncılık.
 Uçarol, R. (1998). İkinci Dünya Savaşı, Misak-ı Millî ve Türkiye'nin savaşa girmemek için direnişi. *Altıncı askerî tarih semineri bildirileri* (Cilt 1). Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
 Uzman N. (2018). *Türkiye'nin mülteci ve muhacir politikaları (1923-1947)*. Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Ekler

Tablo 1

Türkiye'ye iniş yapan/düşen yabancı uçakların yıllara göre dağılımı

	1940	1941	1942	1943	1944	1945	TOPLAM
ALMAN		5		5*	3		13
İTALYAN	3	4					7
HIRVAT			2				2
SLOVAK				1	1		2
ROMEN				1	3		4
BULGAR	1				1		2
FRANSIZ	1	4					5
İNGİLİZ		1	1	9	8		19
SOVYET		1	1	1	3	2	8
AMERİKAN			4	11	8		23
TOPLAM	5	15	8	28	27	2	85

*25 Aralık 1943 tarihinde Mersin'e bırakılan iki planör dâhil edilmiştir.

Tablo 2

Mecburi İniş Yapılan Bölgelerin Yıllara Göre Dağılımı

MECBURİ İNİŞ YAPILAN BÖLGELERİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI							
İNİŞ YAPILAN BÖLGELER	1940	1941	1942	1943	1944	1945	TOPLAM
EGE VE AKDENİZ SAHİLLERİ	4	12	2	15	8		41
MARMARA			1	3	10		14
TRAKYA	1	2		5	7		15
İÇ ANADOLU			4	2	1	2	9
KARADENİZ VE DOĞU ANADOLU		1	1	3	1		6
TOPLAM	5	15	8	28	27	2	85

Tablo 3

Mecburi İniş Yapılan Bölgelerin Uçakların Milliyetlerine Göre Dağılımı

	Alman	İtalyan	Bulgar	Romen	Hırvat	Slovak	Fransız	İngiliz	Amerikan	Sovyet	TOPLAM
EGE VE AKDENİZ SAHİLLERİ	7	7			1		5	15	6		41
MARMARA	1		1	1		2		2	8		15
TRAKYA	1	1	1	2				1	5	3	14
İÇ ANADOLU				1	1			1	4	2	9
KARADENİZ VE DOĞU ANADOLU	3									3	6
TOPLAM	12	8	2	4	2	2	5	19	23	8	85

Tablo 4

Mecburi İniş Yapılan Yerler ile İniş Yapan Uçak Milliyetlerinin yıllara Göre Dağılımı

MECBURİ İNİŞ YAPILAN YERLER İLE İNİŞ YAPAN UÇAK MİLLİYETLERİNİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI								
		1940	1941	1942	1943	1944	1945	TOPLAM
EGE VE AKDENİZ SAHİLLERİ	Alman		4		2	2		8
	İtalyan	3	4					7
	Bulgar	1						1
	Fransız	1	4					5
	Hırvat			1				1
	İngiliz		1	2	7	5		15
	Amerikan				5	1		6
TRAKYA	Alman		1					1
	Romen					2		2
	İngiliz					2		2
	Sovyet					3		3
	Amerikan				5			5
MARMARA	Alman				1			1
	Bulgar					1		1
	Romen				1			1
	Slovak				1	1		2
	İngiliz					1		1
	Amerikan			1		7		8
İÇ ANADOLU	Hırvat			1				1
	Romen					1		1
	İngiliz				1			1
	Sovyet						2	2
	Amerikan			3	1			4
KARADENİZ VE DOĞU ANADOLU	Alman				2	1		3
	Sovyet		1	1	1			3
TOPLAM		5	15	9	27	27	2	85

Tablo 5

Mecburi İniş Yapılan Yerlerin Yıllara Göre Dağılımı

MECBURİ İNİŞ YAPILAN YERLERİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI									
			1940	1941	1942	1943	1944	1945	TOPLAM
EGE VE AKDENİZ SAHİLLERİ	MUĞLA	Bodrum civarı				5	1		6
		Fethiye kemer mevkii		1					1
		Fethiye Kestep nahiyesi		3			1		4
		Gökova meydanı					1		1
		Marmaris Serçelimanı				1	1		2
		Köyceğiz civarı		1					1
		Yatağan nahiyesi			1				1
	İZMİR	Gaziemir meydanı				2	1		3
		İzmir Limanı					1		1
		Menemen Gediz köprüsü				1			1
		Torbalı Pancar köyü				1			1
		Aydın Söke yakınlarına	1						1
	Ege sahillerine					2			2
	MERSİN	Anamur		1					1
		Mersin Tece köyü				2			2
		Tarsus Kulakköy civarı			1				1
	Osmaniye Bahçe kazası						1		1
	ANTALYA	Antalya Meydanı		2			1		3
		Finike Sahillerine	3	2					5
		kemer nahiyesi civarı		1					1
		Manavgat kazası civarına		1		1			2
MARMARA	İSTANBUL	Beykozda denize					1		1
		Çatalca Çanakçı				1	1		2
		Sangazi meydanı					3		3
		Ümraniye civarına				1			1
		Yeşilköy meydanı				1	4		5
	Adapazarı Arifiye				1				1
	İzmit Köseköy meydanı						1		1
TRAKYA	TEKİRDAĞ	Çorlu				4	1		5
		Malkara civarı					1		1
		Saray Cıvanı					1		1
	Ç.KALE	Ezine civarı				1			1
		İmroz adası(Gökçeada)		1					1
	EDİRNE	Enez		1					1
		Merkez yıldırım mahallesi					1		1
		Keşan					1		1
		Saros Mecidiye nahiyesi					1		1
	Babaeski civarı						1		1
Bulgar sınırı		1						1	
İÇ ANADOLU	Afyon Dinar Çardak köyü civarı				1	1			2
	Ankara hava meydanı				3		1		4
	Ankara Kızılhamam							2	2
	Konya Ermenek kazası					1			1
KARADENİZ VE DOĞU ANADOLU	Sinop Ayancık Keşköyü						1		1
	Kastamonu Cide					1			1
	Tokat Erbaa					1			1
	Zonguldak Çaycuma			1					1
	Erzurum Hasankale cenubu				1				1
	Kars Başgedikler Yılanlı köyü					1			1
TOPLAM			5	15	8	28	27	2	85

Tablo 6

Mecburi İniş Yapılan Bölgelerin Uçakların Milliyetlerine Göre Dağılımı

MECBURİ İNİŞ YAPILAN YERLERİN İNİŞ YAPAN UÇAKLARIN MİLLİYETLERİNE GÖRE DAĞILIMI														
			Alman	İtalyan	Bulgar	Romen	Hırvat	Slovak	Fransız	İngiliz	Amerikan	Sovyet	TOPLAM	
EGE VE AKDENİZ SAHİLLERİ	MUĞLA	Bodrum civarı								6			6	
		Fethiye kemer mevkii		1									1	
		Fethiye Kestep nahiyesi	1	1						1		1	4	
		Gökova meydanı								1			1	
		Marmaris Serçelimanı								2			2	
		Köyceğiz civarı								1			1	
		Yatağan nahiyesi					1						1	
	İZMİR	Gazienir meydanı	1									2		3
		İzmir Limanı	1											1
		Menemen Gediz köprüsü										1		1
		Torbali Pancar köyü										1		1
		Aydın Söke yakınlarına								1				1
	Ege sahillerine										2			2
	MERSİN	Anamur	1											1
		Mersin Tece Köyü	2											2
		Tarsus Kulakköy civarı									1			1
	Osmaniye Bahçe kazası										1			1
	ANTALYA	Antalya Meydanı	1							1	1			3
		Finike Sahillerine		4						1				5
		kemer nahiyesi civarı		1										1
		Manavgat kazası civarına								1		1		2
MARMARA	İSTANBUL	Beykozda denize			1								1	
		Çatalca Çanakçı						2					2	
		Sarıgazi meydanı								1	2		3	
		Ümraniye civarına	1										1	
		Yeşilköy meydanı				1					4		5	
	Adapazarı Arifiye										1		1	
	İzmit Köseköy meydanı										1		1	
TRAKYA	TEKİRDAĞ	Çorlu				1					4		5	
		Malkara civarı								1			1	
		Saray Cıvarı										1	1	
	Ç.KALE	Ezine civarı									1		1	
		İmroz adası(Gökçeada)	1										1	
	EDİRNE	Enez		1									1	
		Merkez yıldırım mahallesi											1	1
		Keşan				1							1	
		Saros Mecidiye nahiyesi								1			1	
		Babaeski civarı											1	1
Bulgar sınırı				1								1		
İÇ ANADOLU	Afyon Dinar Çardak köyü civarı					1					1		2	
	Ankara hava meydanı				1						3		4	
	Ankara Kızcahamam											2	2	
	Konya Ermenek kazası									1			1	
KARADENİZ VE DOĞU ANADOLU	Sinop Ayancık Keşköyü	1											1	
	Kastamonu Cide	1											1	
	Tokat Erbaa	1											1	
	Zonguldak Çaycuma											1	1	
	Erzurum Hasankale cennubu											1	1	
	Kars Başgedikler Yılanlı köyü											1	1	
TOPLAM			12	8	2	4	2	2	5	19	23	8	85	

Extended Summary

Introduction

During World War II, the effectiveness of aircraft and air forces had significant implications for the course and outcome of the war. The widespread use of aircraft expanded warfare boundaries, leading frontline and rear areas and non-belligerent countries to take numerous measures for air defense.

Against this threat, two types of air defense were implemented: passive and active. Passive protection involved establishing alarm warning systems, blackout procedures, shelter preparations, and air defense exercises. On the other hand, active protection included using anti-aircraft batteries to protect strategic facilities or cities and engaging attacking aircraft with all available weapons. As the most suitable and effective active defense method against aircraft was engaging in prevention operations using aircraft, efforts were made to increase the number of aircraft to sufficient levels.

Throughout the war, aircraft production continued to increase, with Germany producing 113,515 (Jacobsen, 1989, pp.724-729), Japan producing 72,500, the US producing 100,752, and the Soviet Union producing 137,000 aircraft (Uçarol, 1998, p.525).

However, Turkey had a significantly lower number of aircraft compared to the warring nations. In 1940, the Turkish Air Force had 487 aircraft and 719 pilot officers, non-commissioned officers, and technical personnel, but there was no domestic production of aircraft fuel or lubricants (Kline, 2002, p.257). Among these aircraft, only 298 were for combat, and 189 were for training (Cebecioğlu, 1998, p.332). Due to the shortage of aircraft, insufficient air defense weapons and capabilities, and the breadth of its borders, Turkey lacked an active air defense capability, as clearly stated in a memorandum from the General Staff Aviation Advisor on November 7, 1939 (Cebecioğlu, 1998, p.333).

Turkey's geographical proximity to the active battlefronts in the Balkans, Aegean islands, the German-Soviet front, and Romania, which was constantly bombarded due to its oil refineries, increased the number of airspace violations. Various air movements, such as firing, bombing, dropping leaflets, forced landings, and aircraft crashes, also occurred during the war.

This study aims to identify incidents involving foreign aircraft that either landed or were forced to land (or crashed) in Turkish territory or territorial waters during the war. The location, year, and country of origin of the violating aircraft and their connections between landing locations, countries of origin, and dates will be evaluated.

Aircraft with Forced Landings in 1939:

On January 1, 1939, an Italian bomber made a forced landing at Antalya airport due to adverse weather conditions. Turkey was unprepared for such a situation and took no action against the aircraft and its crew. The pilots were accommodated in a hotel, and all expenses were covered. After the weather improved, the aircraft was allowed to leave (BCA, 30.10.0.0/239.610.26).

On September 8-9, 1940, three Italian aircraft made forced landings in Finike, and one of the crashed aircraft's crew was rescued by Italian boats and taken away (Ayın Tarihi, Vol.82, p.10). Turkish authorities had no clear guidelines for handling such situations (BCA, 30.10.0.0/64.427.48).

Although regulations for dealing with military refugees were established at the beginning of the war, specific regulations regarding the status of foreign aircraft coming to Turkey for asylum purposes were prepared on August 12, 1944, and translated and sent to foreign embassies in Ankara on September 7, 1944 (BCA, 30.10.0.0/59.402.24).

Aircraft with Forced Landings in 1940:

Starting from 1940, foreign aircraft began violating Turkey's borders, and predominantly Axis powers' aircraft landed on Turkish soil. Three of five aircraft were identified as Italian, one Bulgarian, and one French (Vichy government) nationality that landed in the Aegean, Mediterranean, and Thrace regions (Tables 1,2,4).

Aircraft with Forced Landings in 1941:

The expansion of the war to the Balkan states led to an increase in foreign aircraft sightings and forced landings. This year, Axis aircraft violations were more frequent. Out of the 15 aircraft, five were German, four were Italian, four were French (Vichy government), one was British, and one was Russian (Table 1). The landings took place in the Aegean and Mediterranean regions (12 incidents), Thrace (two incidents), and the Black Sea region (one incident) (Table 2,4). Passive defense exercises were initiated in response to the increase in violations between May and August (Cumhuriyet, 1941, May 18).

Aircraft with Forced Landings in 1942:

In 1942, violations increased in favor of the Allied states. Eight aircraft made forced landings, including two Croatian, one British, one Russian, and four American aircraft (Table 2). American heavy bombers involved in attacks on Romania's Ploiești oil fields were seen landing for the first time. Due to their flight routes, these aircraft transited through Turkish airspace and had to land in Inner Anatolia (Table 3,4,5).

Aircraft with Forced Landings in 1943:

In the first half of the year, increased activity on the German-Soviet front, and in the second half, the opening of the Italian front and the British-German struggle over the Aegean islands increased airspace violations. In this year, Allied aircraft were seen more frequently. Out of 27 forced landings, 20 were of Allied origin, while the remaining seven were Axis aircraft (2 gliders) (Table 1,3,4). Seven British aircraft made forced landings in the Muğla region due to ongoing conflicts in the Aegean islands. Eleven American aircraft also landed in Turkey, particularly in İzmir and Tekirdağ, due to continued Romanian bombings (Table 5,6).

Aircraft with Forced Landings in 1944:

Following the Soviet Union's advance, Romania's change of allegiance, and Bulgaria's surrender, Germany found itself in a difficult position and had to engage in major battles with the Allies in the Balkans (BCA, 30.10.0.0/51.334.14.) and the Aegean islands (Ulus, June 7, 1944). Consequently, airspace violations increased, and a total of 27 aircraft from three German, one Slovak, three Romanian, one Bulgarian, eight British, three Russian, and eight American aircraft were forced to land (Table 1,4). The violations of Axis aircraft decreased significantly after they lost air superiority. The forced landings were predominantly carried out in Istanbul, Edirne, and Tekirdağ (Table 5). American aircraft that participated in the bombardments of Romania landed in Istanbul. Russian aircraft, as a result of their advances in Bulgaria, were observed to make forced landings in Babaeski, Saray, and Edirne (Table 6).

On the violations of airspace in Istanbul, Governor Lütfi Kırdar advised the people of Istanbul to be cautious against aircraft passing through the city due to emergencies or necessity. Shortly after, air defense exercises were resumed, and the decision was made to continue the practice of blacking out city lights (Berkman & Tülbentçi, 1945, p. 50-52, 104). After the decrease in violations, blackout measures were lifted throughout the country (Son Posta, November 3, 1944).

Aircraft with Forced Landings in 1945:

In 1945, violations of airspace and forced landings reached their lowest level. Only two Soviet fighter planes, which took off from Bulgaria for night training and lost their way, crashed near Kızılcahamam on June 22, 1945, due to running out of fuel. The pilots parachuted out, and one of them was accommodated in a hotel while the other, who suffered a foot injury, was treated in a hospital. Both pilots were later handed over to the Soviet embassy upon request (Akşam, June 27, 1945).

Conclusion

Despite adopting a policy of neutrality and not entering World War II, Turkey could not escape the effects of the war due to its strategic location and experienced violations of its airspace and forced landings of foreign aircraft throughout the war.

Forced landings occurred due to running out of fuel, adverse weather conditions, technical malfunctions, getting lost, being forced to land, and seeking asylum. Some aircraft suffered damage during the landings, while many landed safely with little to no damage. The ones in good condition were flown to Kayseri or Izmir, while those that could not be transported due to their condition were kept in their current locations (BCA, 30.10.0.0/59.402.30.).

The intact German and Italian aircraft and three British aircraft (BCA, 30.10.0.0/59.402.30) were transferred to Turkey. As for the damaged aircraft's usable materials were taken as spare parts (BCA, 30.10.0.0/59.402.30).

Indeed, the situation on the frontlines and the overall progress of the war have influenced the location, timing, nationality, and number of landings made by aircraft.

Throughout the war, Turkey received a total of 23 American, 18 British, 13 German, 8 Russian, 7 Italian, 5 French, 4 Romanian, and two Bulgarian, Croatian, and Slovak aircraft. A year-by-year breakdown of these landings can be found in Table 1.

The forced landings occurred in various regions, with the Aegean and Mediterranean coasts receiving 40 landings, the Marmara region receiving 14, Thrace and its coasts receiving 15, Inner Anatolia receiving nine, and the Black Sea and Eastern Anatolia receiving six (Table 2). Notably, the Muğla region received 15 landings, Antalya received 11, Istanbul received 12, Tekirdağ received seven, Ankara received

six, and Edirne received four landings. The intensity of landings varied over the years, with Muğla and Antalya receiving more landings in 1941 and Muğla, Istanbul, Tekirdağ, and Edirne experiencing a higher number of landings in 1943-1944 (Table 5).

When examined according to the countries of landing, it is understood that German, Italian, American, and British aircraft predominantly landed in the Aegean and Mediterranean regions. Russian aircraft landed in the Eastern Anatolia and Black Sea regions. In the Central Anatolia region, landings were made by British and American aircraft. American and Balkan state aircraft predominantly landed in the Marmara region, while Balkan state, American, and Russian aircraft landed in the Thrace region (Table 3).

In detail, it is observed that British aircraft made 13 landings in cities in the Aegean and Mediterranean regions, with nine of them in Muğla. American aircraft made 13 landings in cities in the Marmara and Thrace regions, with six of them in Istanbul. German aircraft made seven landings in İzmir, Mersin, Muğla, and Antalya and three in Tokat, Kastamonu, and Sinop. Italian and French aircraft landed in Muğla and Antalya. Russian aircraft landed in Eastern provinces like Zonguldak, Erzurum, Kars, and Trakya settlements. Slovak, Bulgarian, and Romanian aircraft landed in Istanbul, while Croatian aircraft landed in Muğla and Afyon (Table 6).

As a result, Turkey, continuing to be located near the conflict zones and maintaining its geopolitical significance, must strengthen its air force with modern aircraft and maintain its air defense systems robustly to prevent further violations of its airspace by foreign aircraft. This is essential to ensure the country's security and sovereignty.



Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi
The Journal of Defence and War Studies

Özel Güvenlik Personelinin Gelecek Kaygısı Üzerinde Algılanan Medya Zenginliği ve Benlik Saygısının Etkisi: Adana Örnekleminde Görgül Bir Araştırma

The Effect of Perceived Media Richness and Self-Esteem on The Future Anxiety of Private Security Personnel: An Ethical Research in Adana Sample

Olçay OKUN 

Millî Savunma Bakanlığı, Ankara, Türkiye.

Ministry of National Defense Ankara, Türkiye.

Korhan ARUN 

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü Fakültesi
Tekirdağ, Türkiye.

Tekirdağ Namık Kemal University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Business Administration, Tekirdağ, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received 12.06.2023
Kabul Tarihi/Accepted 13.02.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 28.06.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Olçay Okun
E-mail: olcayokun@yahoo.com

Atıf: Okun, O., & Arun, K. (2024). Özel güvenlik personelinin gelecek kaygısı üzerinde algılanan medya zenginliği ve benlik saygısının etkisi: Adana örnekleminde görgül bir araştırma. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 69-82.

Cite this article: Okun, O. ve Arun, K. (2024). The effect of perceived media richness and self-esteem on the future anxiety of private security personnel: An ethical research in Adana sample. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 69-82.



Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Öz

2020 yılı itibarıyla yaşanan Covid-19 pandemisi ve ardından 06 Şubat 2023 tarihinde yaşanan deprem felaketi sonrası ülkemiz yaralarını hızla sarmaya başlamıştır. Milli güç bileşenlerinden Silahlı Kuvvetler ve Kolluk Kuvvetleriyle birlikte Özel Güvenlik teşkilatları özellikle doğal afet, pandemi gibi olaylarda politika yapıcılar tarafından başvuru alan temel yeteneklerdir. Sıcak koşullar altında söz konusu yeteneklerin yüksek görev yapabilme kapasitelerinin idamesi önem arz etmektedir. Resmi iletişimin yanı sıra, sahada anlık haber pek çok medya kanalından, farklı şekilde ve süratle akmaktadır. Medya tarafından aktarılan bu bilgi akışı ise algılanan bilgi olarak personelin gelecek ile ilgili düşüncelerini şekillendirebilmektedir. Bu çalışmanın amacı bağlı olduğu yasal düzenlemeler ve ifa ettiği bazı görevler gereği Silahlı Kuvvetler ve Kolluk Güçlerine kısıtlı alanlarda benzeşen özel güvenlik firmaları personelinin gelecek kaygısının algılanan medya zenginliği ve benlik saygısı değişkenleri ile olan ilişkisini incelemektir. Çalışma evreni Adana ilinde bulunan özel güvenlik eğitim, özel güvenlik koruma ve özel güvenlik alanında bulunan 53 firmada çalışan yaklaşık 3500 özel güvenlik personeli oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise araştırma evreninden seçilen 387 personel oluşturmaktadır.

Araştırma, kesitsel bir tasarıma sahiptir ve önceden hazırlanmış anketler 01 Nisan 2022 - 10 Mayıs 2022 tarihleri arasında elektronik ortamda uygulanmıştır. Çalışma sonucunda algılanan medya zenginliğinin gelecek kaygısını arttırdığı, benlik saygısının gelecek kaygısını azalttığı ve benlik saygısının algılanan medya zenginliğini artırdığı tespit edilmiştir. Ayrıca algılanan medya zenginliği diğer iki değişken arasında kısmi aracılık etkisi göstermektedir. Elde edilen sonuçların Silahlı Kuvvetler ve kolluk güçleri personeli içinde sınırlı ama önemli yordamlar yapmak için kullanılabileceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelecek kaygısı, algılanan medya zenginliği, benlik saygısı, özel güvenlik personeli.

JEL Kodları: M38, M54

ABSTRACT

As of 2020, after the COVID-19 pandemic and the earthquake disaster on February 06, 2023, our country has started to heal its wounds rapidly. Along with the Armed Forces and Law Enforcement Forces, which are components of national power, Private Security organizations are the main capabilities used by policymakers, especially in events such as natural disasters and pandemics. Under hot conditions, it is important to maintain the high mission capability of these capabilities. In addition to official communication, instant news in the field flows through many media channels, in different ways and at different speeds. This flow of information conveyed by the media can shape the thoughts of the personnel about the future as perceived information. This study aims to examine the relationship between the future anxiety of the personnel of private security firms, which are similar to the Armed Forces and Law Enforcement Forces in limited areas in terms of legal regulations and some of the duties they perform, and the relationship between perceived media richness and self-esteem variables. The study population is approximately 3500 private security personnel (the sample was evaluated as 387 questionnaires) working in 53 companies in the field of private security training, private security protection, and private security in Adana province.

The research has a cross-sectional design and pre-prepared questionnaires were applied electronically between April 01 and May 10, 2022. As a result of the study, it was determined that perceived media richness increased future anxiety, self-esteem decreased future anxiety and self-esteem increased perceived media richness. In addition, perceived media richness shows a partial mediation effect between

the other two variables. It is evaluated that the results obtained can be used to make limited but important predictions among the Armed Forces and law enforcement personnel.

Keywords: Future anxiety, perceived media richness, self-esteem, private security personnel.

JEL Codes: M38, M54

Giriş

Covid-19 pandemisi, ardından 06 Şubat 2023 tarihinde yaşanan deprem felaketi ile sarsılan ülkemiz, yaralarını hızla sarmaya başlamıştır. Toparlanma sürecinde milli güç unsurları (2945 sayılı MGK Kanunu) sahada faal olarak görev almaktadırlar. Milli güç unsurlarından Silahlı Kuvvetler, Resmi Kolluk Kuvvetleri ve Özel Güvenlik unsurları, olayların ilk ortaya çıkışından itibaren ihtiyacı olanlara doğrudan yardım eden; toplumsal düzeni sağlamak üzere halk üzerinde yasal düzenlemeler ile otorite sağlayan organizasyonlardır. Her ülkede olduğu gibi güven, emniyet, asayiş ve bir düzen sağlanmadan işlerin doğru akması olası değildir, bu düzen ise söz konusu teşkilatlar marifeti ile yerine getirilmektedir (Erarslan, 2021). Bu teşkilatların çalkantı zamanlarında beklenen standartlarda görevlerini yapmaları sahada görev alacak diğer kurum ve organizasyonların başarısını da doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda çalışmada kamu kurumlarında görev yapan özel güvenlik personeli araştırılmıştır. Özel güvenlik personeli hem kamu kurumlarında hem de özel sektörde istihdam edilebilmektedir. Kamu kurumlarında görev yapan özel güvenlik personeli örnekleminin seçilme sebebi; söz konusu personelin tabi olduğu yasal düzenlemeler (5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun) gereği Silahlı Kuvvetler ve Resmi Kolluk Güçleri personeliyle eşgüdüm göstermesi ve/veya tamamlayıcı unsurlar olmasıdır. Söz konusu bu unsurlar ilk andan itibaren olayların meydana geldiği ve tüm şiddeti ile yaşandığı sıcak sahada¹ görev almaktadırlar. Bu konuda yeni sayılabilecek bir çalışma, Cvetković ve Janković (2020) tarafından yapılmış, doğal afetlerin neden olduğu etkilere karşı özel güvenliğin hazırlık durumunun, afet yönetimi ve müdahalede özel güvenliğin rolüne ilişkin önemi ortaya konmuştur. Bu grubu etkileyecek durumlar doğrudan görev yaptıkları yerlerdeki olayları da etkileyecektir. Örneklem üzerinden elde edilebilecek bilgiler kriz, afet, salgın hastalık, kargaşa gibi çalkantılı durumlarda ilk başvurulacak milli güç unsurları olan silahlı kuvvetler, kolluk ve güvenlik teşkilatları hakkında çeşitli yordamlar ve kısıtlı da olsa genellemeler yapabilmemize olanak sağlayacaktır. Bu nedenle özel güvenlik güçleri personeli üzerinde yapılacak araştırmanın önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Bireylerin gelecek hakkındaki kararları çeşitli kaynaklardan toplanan bilgilere dayanarak oluşur. Özellikle, sosyal medyanın karar verme üzerindeki etkisi araştırılmış ve sosyal medyanın karar vermeyi ve sonuçlarını etkileyebileceği bulunmuştur (Hutter vd., 2013; Pariser, 2012; Power & Phillips-Wren, 2011). Bilgiler video ve ses bileşenleri içerirken zengin kaynaklardan veya yalın kaynaklardan elde edilebilir. Bilgi, bireylerin bilgi topladıkları ortamın zenginliği ile şekillenmekte midir yoksa esas olan yalın bilgi midir veya bilgi toplanan kaynağın zenginliği verilen kararların yönünü düzenlemekte midir? Bu soruların cevabını arayan, medya zenginliği teorisi (Daft & Lengel, 1986) 1980'lerin ortalarında işletme yönetimi alanında geliştirilmiş ve elektronik iletişim medyasının yaygınlaşmasıyla birlikte oldukça popüler hale gelmiştir (Ishii vd., 2019). Politika yapımcılar çalkantılı dönemlerde her tür medya desteğinden yararlanma eğilimindedir. Bu nedenle, medyanın karar verme üzerindeki etkisinin farkında olmak ve bilgiye dayalı kararlar almak için medyada sunulan bilgileri eleştirel bir şekilde değerlendirmek hayati önem taşır.

Bilgi iletiminde temel sorun veri eksikliğinden ziyade, netlik eksikliğidir (Daft & Lengel, 1986). Netlik eksikliğinden kaynaklanan belirsizlik ise muhtemel tehdidin gerçek varlığı veya olasılığıyla orantısız olan aşırı kaygıya sebep olabilir (Grupe & Nitschke, 2013; Gu vd., 2020). Kaygı ve depresyon gibi negatif duygular hem azalmış olumlu gelecek düşüncesiyle hem de artan olumsuz gelecek duygusu ile ilişkilidir ve birey tarafından verilen kararların yönünü ve niteliğini etkiler (MacLeod & Byrne, 1996; Bishop & Gagne, 2018; Eysenck vd., 2006). Bireyin pek çok medya kaynağından edindiği çelişkili haberler belirsiz gelecek hakkında sağlıklı yordamlar yapmasını zorlaştırarak gelecek kaygısını artırabilir.

Bireylerin psikolojik sınırlarını zorlayan görevleri başarıyla yerine getiren personel, geleceğe dair endişelerinden uzaklaşarak olumlu düşüncelerle güçlenir. Bu durum, sahada farklılık yaratma potansiyeline sahip önemli bir etkidir. Aynı zamanda, bireyin benlik saygısı, yaşam içinde karşılaştığı zorluklarla başa çıkmasında pozitif bir kaynak olarak işlev görür (Pepping vd., 2016). Benlik saygısı ile kaygı ve endişe duyguları arasında ise negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır (Sowislo & Orth, 2013). Benlik saygısı yüksek olan bireyler hem şimdiki hem de gelecekteki başarılarını kişisel inisiyatiflerine bağladıklarından, geleceğe daha pozitif bakma olasılıkları yüksektir (Smokowski vd., 2014; Nurmi & Pulliainen, 1991).

Silahlı Kuvvetlerde kurumsal kimlik ve benlik saygısı oluşturma süreci, postmodern bireylerin özellikleri arasında yer alan rasyonel düşünme biçimleri ve özgüvenlerini de içermelidir; çünkü benlik saygısı, silahlı kuvvetlerdeki personelin savaşçı ve barışı koruma rolü kimlikleri ile örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasında bir ilişki kurar (Buijs vd., 2019; Li vd., 2020). Benzer ilişkilerin emniyet, jandarma ve özel güvenlik personeli içinde mevcut olduğu ön görülebilir. Bu bağlamda olumlu gelecek düşüncesinin yükseltilmesi ve gelecek kaygısının azaltılmasında benlik saygısı güvenlik güçlerinde özel önem arz etmektedir.

Farklı medya biçimlerinin ergen bireylerin benlik saygısı ile olan etkileşimi ilgi çeken ve araştırılan bir konudur (örn. Valkenburg vd., 2021; Steinsbeek vd., 2021). Fakat yetişkin bireylerin benlik saygısı ve algılanan medya zenginliği çalışılmamış bir konudur. Teorik olarak medya

¹ Sıcak bölgeler/sahalar, becerilerin ve bilginin yüksek talep gördüğü ve önemli katkılar/faydalar sağlanabildiği alanlardır.

ile benlik saygısı arasındaki ilişki karmaşıktır (Cingel vd., 2022). Yapılan çalışmalarda (Apaolaza vd., 2019; Ahmed vd., 2021) benlik saygısının sosyal medya kullanımı ve kompulsif sosyal medya kullanımını pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Bireyler yüksek benlik saygısına sahip olduklarında, daha az sosyal kaygı yaşarlar ve sosyal etkileşimler için sosyal medyaya eskisi kadar güvenmezler. Benlik saygısı medyanın birey üzerindeki etkisini düzenlemektedir (Ahmed vd., 2021). Bununla birlikte bunun tersi de söz konusu olabilir. Yani algılanan sosyal/toplumsal medyanın özellikle özel güvenlik personeli üzerinde etkili olabileceği Steden ve Nalla (2010) tarafından yapılan bir çalışmada ortaya konmuştur. Yazarlara göre, kamunun özel güvenlik personeli hakkındaki algısı, özel güvenlik görevlilerinin benlik saygısı üzerinde potansiyel etkiye sahiptir. Bu bağlamda özel güvenlik personelinin benlik saygısı, algılanan medya zenginliği ve gelecek kaygısı değişkenleri arasındaki ilişkileri gözlemleyerek elde edilecek sonuçlar bilimsel yazına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, Silahlı Kuvvetler gibi ulusal güvenliği doğrudan ilgilendiren kurumların personeli üzerinde araştırma yapma imkânları çok sınırlıdır. Bu nedenle, tabii olduğu yasal düzenlemeler (5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun) gereği silahlı kuvvetler ve kolluk güçleriyle eşgüdümde olan özel güvenlik personeli üzerinden söz konusu tüm teşkilatlara yönelik kısıtlı fakat önemli çıkarımlar yapılabileceği değerlendirilmektedir. Araştırmanın bu yönü çalışmayı daha özgün hale getirmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Gelecek Kaygısı

Geleceğin insanoğlu için hedefler belirlediği, beklentilerine yönelik planlar yaptığı ve gerçekleştirdiği bir alan olarak olumlu bir motivasyonel anlamı vardır. Bununla birlikte beklentilerin gerçekleşecekler ile ne kadar uyumlu olacağı bilişsel olarak kaygı yaratan duygusal bir tutumdur. Gelecek kaygısı, geleceğe olumsuz bilişsel ve duygusal tepkilerin baskınlığı ile bakıldığında ortaya çıkar (Zaleski, 1996). Gelecek kaygısı, yalnızca belirli bir gelecek olayına ilişkin endişeleri değil, aynı zamanda krizler, zorluklar, önemli hedeflere ulaşamama ve sosyal yönlerle kişisel geleceğin genel algılanmasını içeren bir kavramdır (Votmer & Von Salisch, 2021). Gelecek kaygısı henüz yaşanmamış gelecek olaylar karşısında olumsuz beklentiler ile örtüşür.

Gelecek kaygısı, insanların gelecekteki belirsizlikleri olumsuz yordamasına neden olan gerçek sosyal ve politik olaylarla ilgili de olabilir (Zaleski vd., 2019). Dünya ve ülkemizi etkileyen COVID-19 pandemisi, 17 Kasım 2019'da Çin'in Hubei bölgesinin başkenti olan Vuhan'da başlamıştır. Pandemi ve bu salgını kontrol altına almak amacıyla alınan tedbirler, potansiyel ekonomik ve sosyal sorunlarla birlikte, insanların yaşamlarını derinden etkileyerek geleceğe dair belirsizliklerin artmasına neden olmuş ve bu durum insanların gelecek kaygılarını artırmıştır (Paredes vd., 2021; Kästner vd., 2022; Duplaga & Grystar, 2021). Ülkemizde politika yapımcılar tarafından pandemiye yönelik olarak alınan tedbirlerin uygulanmasında özel güvenlik ve kolluk kuvvetleri personelinin yoğun olarak yararlanılmıştır.

Ülkemizde 06 Şubat 2023 tarihinde yaşanan deprem ile on ilimizde büyük bir yıkım yaşanmış ve bu yıkımın yaralarını sarma süreci hızla başlamıştır. Söz konusu süreç uzun bir zaman gerektiren ve bireyleri derinden etkileyen bir durumdur. Gelecekle ilgili beklentiler, düşünceler ve çağrışımlar gibi bilişsel ve duygusal süreçler gelecek kaygısı için uyarıcılardır (Zaleski vd., 2019). Yaşanan bu felaketlerin özel güvenlik personelinin gelecek algısı üzerinde olumsuz etkilerinin olması beklenmektedir. Bu etkilerin doğru biçimde yönetilebilmesinde faydalanılabilecek araçlardan birisi de medya kanallarıdır.

Algılanan Medya Zenginliği

Toplumlar ve bireyler kararlarını çeşitli kaynaklardan ve farklı medya biçimlerinden toplanan bilgilere dayandırır. Bazı ortamlar, geniş kullanıcı arabirimlerinde sunulan ses ve video bileşenlerini içeren zengin ortamlarda bilgi sağlarken bazıları küçük kullanıcı arabirimlerindeki metinlerden oluşan yalın ortamlarda bilgi sağlar. Bu nedenle, medyada yer alan haberler, insanların hangi konuları en çok önemseydiğini belirleyerek ve karar verirken insanların zihninde en üstte yer alan kriterleri ve nedensel nitelikleri şekillendirerek karar vermeyi etkileyebilir (Schooler vd., 1996). Medya zenginliği teorisi organizasyonların belirsizliği ve muğlaklığı organizasyonel yapılar aracılığıyla sağlayacakları zengin bilgiyle çözebileceklerini önerir (Maity vd., 2018; Daft & Lengel, 1984). Belirsizlik, bilginin yokluğu anlamına gelmemektedir. Bazen yanlış bilgi de belirsizliğe yol açar. Dar anlamda doğru bilgi arttıkça belirsizlik azalır. Bunun yanı sıra sosyal medyanın sivil ve güvenlik personeli tarafından kontrolsüz ve eğitimsiz kullanımı, çatışma zamanlarında ulusal güvenliğe ciddi bir tehdit oluşturmaktadır (Kyrgos, 2022).

Organizasyon, periyodik raporlar, kurallar ve prosedürler veya grup toplantıları yoluyla belirsizliği azaltacak şekilde yapılandırılabilir (Daft vd., 1987). Medya zenginliği, bir kanalın bilgi zenginliğini iletme yeteneğini belirleyen geri bildirim ve iletişim yeteneği, dil çeşitliliği ve kişisel odaklanma gibi bir dizi nesnel özelliktir. Ortam bu unsurları ne kadar çok içerirse, o kadar zengindir (McGrath & Hollingshead, 1994). Fakat teoremin evrildiği noktada verilmek istenen mesajların kullanılacak zenginlik ile dengelenmesi kritik bir karar konusu olarak tartışılmaktadır (örn. Lee & Borah, 2020; Power & Phillips-Wren, 2011). Kullanılan medya zenginliğinin fazla olması bilginin bulanıklaşmasına yol açabilecektir. Bu bağlamda içerik ile kullanılan medya zenginliğinin dengelenmesi önemli bir karar alanıdır.

Benlik Saygısı

Benlik saygısı, bireyin kendi değerine ilişkin pozitif öznel değerlendirmesini ifade eder (Baumeister vd., 1998). Kişinin kendisine yönelik bir algıdır ve başkaları tarafından nasıl değerlendirildiğini yadsımaz (Rosenberg, 1965). Yüksek benlik saygısına sahip bireyler mutlaka diğerlerinden üstün olduklarına inanmazlar. Benlik saygısı bireyin kendisini diğerlerinden üstün görüp görmemesinden ziyade kendisini yeterli, değerli bir kişi olarak görüp görmemesi ile ilgilidir (Rosenberg, 2016). Yüksek benlik saygısı olan bireyler kendilerini akademik olarak yetkin, zeki, sosyal açıdan yetenekli, atletik ve fiziksel olarak çekici görme eğilimindedir (Robins vd., 2001). Yüksek benlik saygısına sahip

bireyler yaşam olayları üzerinde kontrollerinin olduğuna inanırlar ve bu yönde davranışlar gösterirler.

Kim ve arkadaşları (2019), benlik saygısının ordu personeli arasında öz-farkındalık ve psikolojik sağlık üzerindeki potansiyel etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan yeni bir çalışma, benlik saygısının, acil durum gibi, yüksek basınçlı ortamlarda güven ve performans üzerindeki potansiyel etkisini ortaya koymuştur (Kurtoglu vd., 2021). Güvenlik personelinin de yüksek basınçlı ortamlarda çalıştığı göz önüne alınırsa benlik saygısının benzer şekilde yapılan görevlerin yerine getirilmesinde önemli olduğu ortaya konulabilir. Bu görüşü destekleyecek şekilde yapılan bir araştırma, özellikle güvenlik ve ordu teşkilatları da dâhil olmak üzere örgütsel ortamlarda benlik saygının çok daha önemli olduğunu ortaya koymuştur (Shishebor vd., 2020).

Algılanan Medya Zenginliği ve Gelecek Kaygısı Arasındaki İlişki

Gelecek kaygısı ile çevrim içi haber alma, haberleri kaçırma arasında anlamlı ilişkiler olduğu daha önce yapılan çalışmalarda görülmüştür (Shabahang vd., 2021). Her ne kadar askerî örneklerle çok az araştırma yapılmış olsa da sivil araştırmalar sosyal medyanın büyük ölçüde sosyal etkileşimleri teşvik etmek için kullanıldığını önermektedir. Örneğin, sahada çalışan güvenlik güçlerinin aileleri sosyal medyayı uygun şekilde kullanarak kaygılarını belirli ölçüde giderebilir (Sherman vd., 2016).

Buna karşın, gelecek kaygısı deneyimi, kültürel eğilimler, başa çıkma mekanizmaları ve durumsal değerlendirmeler dâhil olmak üzere çeşitli faktörlerden etkilenir. Son yıllarda yapılan bir çalışma, sosyal medyanın kişisel güvenlik üzerindeki etkisi kadar bunun daha geniş güvenlik güçleri ve kamu güvenliği bağlamıyla ilgisine ilişkin olduğunu ortaya koymuştur (Soita & Njoroge, 2023). Gelecekteki olaylara yönelik kültürel eğilimler bireyleri daha fazla kaygı yaşamaya yatkınlaştırabilir (Williams vd., 2012). Ayrıca, referans noktası olarak sosyal medyaya yönelmek gibi başa çıkma mekanizmalarına güvenmek, belirsizlik, kafa karışıklığı ve çaresizlik hissini sürdürerek bireyleri daha fazla kaygı riskine sokabilir (Barron Millar vd., 2021). Bu nedenle öncelikle sosyal medya ve gelecek kaygısı arasında bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür.

Bandura'nın (1986) sosyal bilişsel teorisi, bireysel faktörlerin, dış çevrenin ve davranışın birbiriyle etkileşime girdiğini ispat etmiştir. Bu bağlamda Covid-19 pandemi döneminde ve depremde sorumluluk alan kurumlar ve politika yapıcılar medyanın tüm kanal çeşitliliği ile medya zenginliğini çok aktif biçimde kullanılarak vatandaşların doğru bir biçimde bilgilendirilmesine çalışmıştır (Erkaraman, 2023; Argin, 2023). Yapılan çevrimiçi hızlı bilgilendirmeler ile bireyin bilişsel olarak gelecek üzerinde belirsizlikler hakkında daha fazla yordama yapmasına, bilgi eksikliğinden kaynaklanabilecek yanlış yönlendirmelerin önüne geçilmesine çalışılmıştır. Fakat farklı sosyal medya mecralarında akan çok sayıda farklı haber, bilginin netliğini kaybetmesine, eksilmesine (Grupe & Nitschke, 2013; Gu vd., 2020) ve sonuçta muğlaklaşarak bireylerde kaygı duygularına sebep olmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın ilk hipotezi oluşturulmuştur.

H₁: Algılanan medya zenginliği arttıkça gelecek kaygısı artmaktadır.

Benlik Saygısı ve Gelecek Kaygısı Arasındaki İlişki

Yapılan araştırmalar aksi yöndeki teorik iddialara rağmen, benlik saygısının, hayatta ilerlerken deneyimlenen başarı ve başarısızlık karışımına tepki olarak zaman içinde sürekli dalgalanma göstermediğini ortaya koymuştur (Fralely & Roberts, 2005; Orth & Robins, 2014; Rentzsch & Schröder–Abé, 2018). Bireyler, geçici faktörlere dirençli bir öz-değer temeli inşa ederler ve benlik saygısı nispeten istikrarlı bir kapasitedir. Yüksek benlik saygısı olanlar başkalarını aşmak, başkalarına hükmetmek veya başkalarını kendi iyilikleri için kullanmak istemezler; bunun yerine başkalarıyla derin, samimi bağlar kurmayı, ilerlemekten çok anlaşılmayı arzulurlar (Campbell vd., 2002).

Lundberg vd. (2022) tarafından yapılan çalışma, benlik saygısının daha az kaygı ve depresyon belirtileriyle ilişkili olduğunu göstererek öz saygının kaygıya karşı potansiyel koruyucu rolünün daha da önemli olduğunu göstermektedir. Bunlara ek olarak; benlik saygısı, kaygı ve askerlik hizmeti süresinin, silahlı kuvvetler personelinin yaşadığı depresyonlardaki varyansın önemli bir kısmını oluşturduğu bulunmuştur (Woo & Park, 2014). Başka bir ifadeyle benlik saygısının artırılması güvenlik güçlerinin kaygı ve depresyon sıkıntılarının azaltılmasında önemlidir. Bu nedenle bu etkinin farklı örneklem ve bağlamlarda ele alınması önemlidir. Çalışmamızda benlik saygısının güvenlik personeli üzerindeki etkisi incelenecektir. Bu çerçevede benlik saygısının insan algıları üzerindeki etkisinin gereği benlik saygısı yüksek olan bireylerin gelecek kaygısının düşük olacağı ön görülmektedir. Bu kapsamda araştırmanın ikinci hipotezi oluşturulmuştur.

H₂: Benlik saygısı gelecek kaygısını azaltmaktadır.

Benlik Saygısı ve Algılanan Medya Zenginliği Arasındaki İlişki

Benlik saygısını bireyin kendini onaylama veya onaylamama konusundaki tutumu olarak düşünmek belki de en iyisidir. Benlik saygısı, öz değerlendirme süreciyle ve algılanan öz yeterlik tanımımızla ilgilidir, ancak belirli bir öz değerlendirmeden ziyade genel öz değerlendirmeyi yansıtmaları bakımından farklılık gösterir (Williams & Lillibridge, 1992). Ayrıca, bireylerin motivasyonunda (kendini değerlendirmesinde) başkalarından gelen olumlu geri bildirimlerden elde edilen benlik saygısı önemlidir (Stryker, 2006). Bu nedenle, medya kullanımı ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Medya kullanımlar ve doyumlar teorisi, bireylerin medya kullanıcılarının medyayı seçme ve kullanmada aktif bir rol oynadığını öne sürer. Kullanıcılar iletişim sürecinde aktif rol alırlar ve medya kullanımlarında hedef odaklıdır (Rubin, 2009). Medyayı takip eden bireylerin memnuniyeti medya içeriği, medyaya kendiliğinden maruz kalma ve farklı medyaya maruz kalma durumunu simgeleyen sosyal bağlam olmak üzere üç farklı kaynaktan elde edilebilmektedir (Katz vd., 1973; Katz, Blumler & Gurevitch, 1973). Teorinin ilkeleri her tür medya kanalı için geçerlidir. Birey medyayı haber ihtiyaçlarını karşılamak için kullanır bu durum bireyi aktif olarak medya aramaya teşvik eder.

Metodolojik olarak kitle iletişim araçlarının kullanım amaçları, şekli ve çeşidi bireylerin güdülleri ve ihtiyaçları tarafından şekillendirilir (Anderson & Meyer, 1975). Medya kullanımının temelinde benlik saygısı ihtiyacı yatabilir. Fayda fonksiyonları, genellikle aidiyet ihtiyacına kadar uzanabilir. Ayrıca, kaçış işlevleri, gerilimi serbest bırakma ve kaygıyı azaltma ihtiyacıyla ilişkilendirilebilir (Katz vd., 1973). Benlik saygısı duygusu her zaman, bireyin içselleştirdiği kültürel olarak belirlenmiş iyilik ve değer standartlarına dayanır. Bireyler “iyi” ve “değerli” olanı yaparak kültürel dünya görüşünün standartlarına uygun yaşadıklarında, yüksek benlik saygısı yaşarlar (Lifshin vd., 2021). Bu nedenle bireyler benlik saygısı güdüsünde “iyi” ve “değerli” bilgiye ulaşarak içselleştirilmiş kültürel dünya görüşlerinin sunduğu koruma biçimlerine kavuşmak için kullanımlar ve doyumlar teorisi perspektifinde algılanan medya zenginliğini çoğaltarak bilgiye ulaşmaya çalışır. Benlik saygısı motivasyonu ile ulaşılan medya çeşitliliği artar dolayısıyla bilgi ile beraber algılanan medya zenginliği de artar. Bu çerçevede çalışmanın üçüncü hipotezi oluşturmuştur.

H3: Benlik saygısı arttıkça algılanan medya zenginliği artar.

Algılanan Medya Zenginliğinin Aracılık Rolü

Pandemide sosyal yaşamı kaçırma korkusu, sağlık, aile, arkadaşlarla ilgili stres etkenlerinin önüne geçmeye başlayarak gelecekle ilgili endişelere doğru kaymalara yol açmış ve bu durum kaygının artmasına neden olmuştur (Elmer vd., 2020). Son dönemde yapılan bir araştırma, yeni medyanın, özellikle de sosyal medyanın, kaygı ve depresyon üzerinde etkileşimli etkilerinin olduğu, dijital medya ile kişilik arasında potansiyel bir bağlantı olduğunu ortaya koymuştur (Hoge vd., 2017). Bu anlamda bakıldığında sosyal medya, gelecek kaygısı üzerinde sadece doğrudan değil bir bağlantı noktası olarak da etkileşimde bulunmaktadır. Bununla birlikte, sosyal medya kullanımı toplumsal düzeyde de sosyal etkileşimin bozulmasına yol açacak ve sosyal kaygıyı arttıracak etkide de bulunmaktadır ve bu nedenle sosyal medya kullanımının toplum psikolojisi ve danışmanlığı üzerindeki potansiyel olumsuz sonuçlarının araştırılması da önemlidir (Silvianetri, 2021). Bu nedenle araştırmada algılanan medya zenginliğinin hem doğrudan hem de bağlantı etkisinin tanımlanabilmesi için aracılık rolüne bakılmıştır.

Festinger'in (Festinger, 1954) Sosyal Karşılaştırma Teorisi, algılanan medya zenginliği, benlik saygısı ve gelecek kaygısı arasındaki karmaşık ilişkiyi anlamamıza yardımcı olabilir. Sosyal karşılaştırma teorisi, bireylerin kendilerini başkalarıyla karşılaştırdıklarını ve bu karşılaştırmaların sosyal değerlendirme süreçlerine etki ettiğini ileri sürer. Algılanan medya zenginliği, kişinin diğer insanlarla karşılaştırma yapmasını etkiler ve bu karşılaştırmalar benlik saygısı üzerinde etkili olur. Benlik saygısındaki değişim, geleceğe dair bakış açısı geliştirmeye katkıda bulunabilir. Sosyal karşılaştırma teorisi gelecek kaygısı duygularını da açıklar. Yapılan karşılaştırmalar kaygı duygularını uyandırabilir, özellikle kendini başkalarıyla kıyaslarken sosyal kaygıyı sürdürdüğü düşünülmektedir (McCarthy & Morina, 2020; Mitchell & Schmidt, 2014). Bu çerçevede algılanan medya zenginliğinin iki değişken arasındaki aracı rolü, çalışmanın son hipotezini oluşturulmuştur.

H4: Algılanan medya zenginliğinin benlik saygısıyla gelecek kaygısı arasında aracı rolü bulunmaktadır.

Sunulan kavramsal çerçevede belirlenen dört hipotez seçilen örneklem üzerinde sınanacaktır.

Araştırma Yöntemi

Adana ilinde bulunan özel güvenlik eğitim, özel güvenlik koruma ve özel güvenlik alanında bulunan 53 firmada çalışan 5000 personel (3500'ü kamu kurumlarında, 1500'ü özel sektörde görev yapmaktadır.) bulunmaktadır. Bu araştırma 01 Nisan -10 Mayıs 2022 tarihleri arasında kesitsel tarama yöntemi (Özmen ve Karamustafaoğlu, 2019) ile yapılmıştır. Tarama modelinin seçilme nedeni, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu olduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımı olmasıdır (Karasar, 2023). Yapılandırılmış anket MSÜ Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan 30.03.2022 tarihinde (Sayı: E-35592990-050.01.04-2262310) alınan izin ile kamuda görev yapan 3500 özel güvenlik personeline elektronik ortamda uygulanmış, dönüş sağlanan 392 anketten 387 anket değerlendirmeye alınmıştır. 5 anket eksik doldurulması nedeni ile değerlendirmeye alınmamıştır.

Veri Toplama Araçları

Yapılandırılmış anket üç bölümden oluşmaktadır. Algılanan medya zenginliğini ölçmeye yönelik 5'li likert tipi 7 maddelik ölçek, Dennis ve Kinney'in (1998) araştırmasından uyarlanıp, geçerlilik ve güvenilirlikleri, Yumurtacı (2015), Alkış ve Karakan (2019), Deniz ve Ünal (2019) tarafından farklı çalışmalarda sağlanan anket kullanılmıştır. Algılanan medya zenginliği ölçeğinin örnek bir maddesi “Online/dijital iletişim birbirimizi daha iyi anlamamızı sağlıyor” katılımcıların bu konuya ne kadar katıldıklarını belirtmelerini istemektedir. Benlik saygısını ölçmeye yönelik 5'li likert tipi 10 maddelik ölçek temel olarak Rosenberg'in (Rosenberg, 2016) çalışmasından Çuhadaroğlu (1986) ve Tuğrul (1994) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Benlik saygısı ölçeğine örnek bir maddesi “Kendimin en az diğer çalışanlar kadar değerli olduğuna inanıyorum” katılımcıların bu konudaki düşüncelerini ölçmektedir. Bireylerin gelecek kaygılarını değerlendirmek için Zaleski'nin (Zaleski, 1996) geliştirdiği 5'li likert tipi 21 maddelik ölçek Geylani ve Çiriş (2022) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Gelecek kaygısı ölçeğine örnek bir madde “Gelecek zamanın ne getireceği düşündükçe korku duyuyorum” ifadesidir. Ölçeklerde ters kodlu madde bulunmamaktadır. Ölçekler normal dağılım göstermiş ve geçerlilik ve güvenilirlik şartlarını sağlamıştır.

Çalışma değişkenlerinin korelasyonları ve veri kalitesi değerlendirme sonuçları Tablo 1'de sunulmuştur. Tablo 1'e göre gelecek kaygısının yaklaşık olarak %10 ve algılanan medya zenginliğinin yaklaşık olarak % 40'ı modeldeki değişkenlerle açıklanmaktadır (R^2). Değişkenler arasında orta düzey ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 1

Korelasyon ve Uyum İndeksleri

	(1)	(2)	(3)	CA	AVE	CR	R ²
(1) Gelecek Kaygısı	0.791	[0.233]	[0.263]	0.971	0.626	0.973	0.098
(2) Algılanan Medya Zenginliği	(-0.017) -0.017 {1.587}	0.669	[0.661]	0.769	0.447	0.827	0.369
(3) Benlik Saygısı	(-0.262) -0.262 {1.587}	(0.608) 0.608	[0.801]	0.936	0.641	0.947	

(değer)=korelasyonlar, [değer]=Heterotrait-monotrait ratio/HTMT, |değer|=Fornell-Larcker Kriteri, CA: Cronbach's alpha, AVE: Average variance extracted, CR: Composite Reliability (rho_c), {değer}= VIF

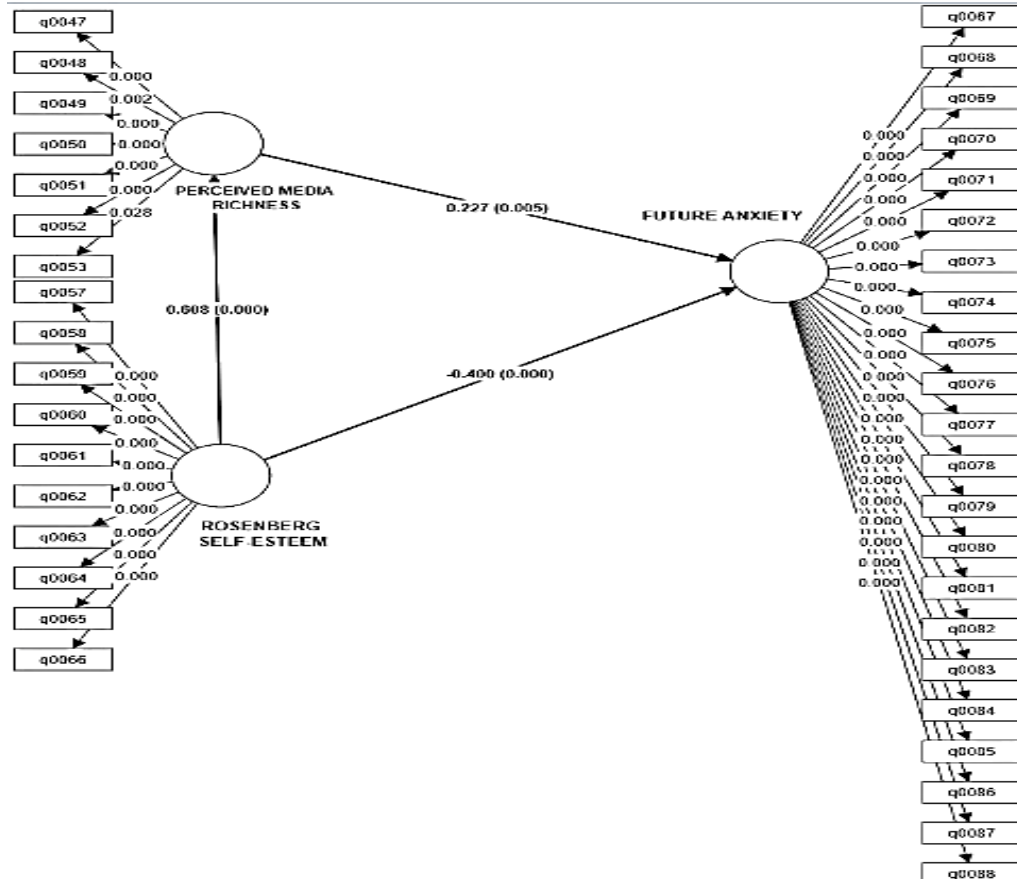
Tablo 1 incelendiğinde, veriler güvenilirlik eşiklerini geçmiştir: Standartlaştırılmış faktör yükü (SFL) > .40, olan gösterge güvenilirliği (Hair, 2009); bileşik güvenilirlik (CR) > .60 (Alarcón vd., 2015); ve Cronbach alfa (CA) > .70 (Nunnally, 1975) ile tutarlılık güvenilirliği sağlanmıştır. İkinci olarak, değişkenler geçerlilik eşiklerini geçmiştir: Ortalama varyans (AVE) > .50 ve < CR (Fornell ve Larcker, 1981) ile yakınsak geçerlilik ve AVE < korelasyonunun karekökü ile ayırt edici geçerlilik (Fornell ve Bookstein, 1982), ve heterotrait-monotrait oranı (HTMT) < .90 (Henseler vd., 2015) olduğu tespit edilmiştir. Üçüncü olarak, verilerde önyargı sorunu yoktur: %34,58 < %50'lik maksimum varyans yüzdesiyle ortak yöntem yanlılığı (Podsakoff ve Organ, 1986) ve erken ve geç yanıt verenlerin verileri arasında önemsiz bir farkla yanıt vermeme yanlılığı (Armstrong ve Overton, 1977) sağlanmıştır. Son olarak, varyasyon enflasyon faktörü (VIF) değerleri < 5.0 olan verilerde çoklu bağlantı sorunu (Hair, 2009) olmadığı görülmüştür.

Çalışma Değişkenleri Yol Analizi

Kuramsal altyapısı önceki bölümlerde sunulan çalışma değişkenleri ile oluşturulan araştırma modeli Şekil-1'de sunulmuştur. Yapısal eşitlik modeli ile SmartPLS (free version) programı ile test edilmiştir.

Şekil 1

Çalışma Değişkenleri Yol Analizi



YEM analizi sonucunda elde edilen veriler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2

Regresyon katsayıları ve örneklem değerleri

	Estimate (Standardized Regression katsayıları)	P değerleri	Ortalama	Standart Sapma
Algılanan Medya Zenginliği---> Gelecek Kaygısı	0,227	0,005	0.229	0.080
Benlik Saygısı---> Gelecek Kaygısı	-0,400	0,000	-0.408	0.043
Benlik Saygısı---> Algılanan Medya Zenginliği	0,608	0,000	0.610	0.035

Tablo-2’de sunulan standardize beta katsayılarına bakıldığında algılanan medya zenginliğinin gelecek kaygısını ($\beta = 0,227$; $p < .005$) arttırdığı, benlik saygısının gelecek kaygısını ($\beta = -0,400$; $p < .000$) azalttığı ve benlik saygısının algılanan medya zenginliğini ($\beta = 0,608$; $p < .000$) arttırdığı tespit edilmiştir. Benlik saygısının, iyi olma halini yükselten, insanları kaygı duygularından uzaklaştıran bir işlevi vardır (Lifshin vd., 2021). Bu bağlamda benlik saygısı bireyleri kaygı duygularından koruduğundan, benlik saygısını desteklemek veya olumlamak kaygıyı azaltmalıdır. Çalışmamızda bu teorik bilgiyi destekleyen ampirik bulgular elde edilmiştir. Elde edilen veriler algılanan medya zenginliğinin gelecek kaygısını arttırdığını, benlik saygısının gelecek kaygısını azalttığını ve benlik saygısının algılanan medya zenginliğini arttırdığını göstermektedir. Sonuçlar H₁, H₂ ve H₃ hipotezlerini doğrulamaktadır. Hipotezlerin doğrulanması kuramsal alt yapının oluşturulduğu zaman boyamında doğrulandığına işaret etmektedir.

Araştırmanın aracılık etkisine yönelik hipotezi Hayes (2022) tarafından SPSS programına eklenen makro program ile analiz edilmiştir. Aracılık ilişkisinin ispat edilmesi için bazı koşulların sağlanması gerekmektedir. Bu koşullar; bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde etkisinin olması; bağımsız değişkenin aracı değişken üzerinde bir etkisi olması; aracı değişkenin bağımlı değişken üzerinde bir etkisi olması ve son olarak aracı değişken bağımsız değişkenle birlikte regresyon analizine dâhil edildiğinde, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisi değişirken, aracı değişkenin de bağımsız değişken üzerinde anlamlı bir etkisi olmasıdır (Baron & Kenny, 1986; Hayes, 2022). İlk üç şart Yapısal Eşitlik Modeli analizi ile doğrulandığından son şart SPSS Macro Process (Hayes, 2022) ile test edilmiştir. İlk üç şart SPSS Macro Process (Hayes, 2022) programı tarafından kurulan üç model ile tekrar gözden geçirilmektedir.

Tablo-3’te aracılık modelinin genel performansı sunulmuştur. R-sq değeri gelecek kaygısının varyasyonunun benlik saygısı ve algılanan medya zenginliği ile açıklanma oranını işaret eder, p ($p < .000$) değeri modelin anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 3

Model Özet Tablosu

Model	R	R-sq	MSE	F	df1	df2	p
1	0.529	0.280	0.352	232.649	1000	598000	0.000
2	0.422	0.178	0.792	64.574	2000	597000	0.000
3	0.250	0.063	0.901	39.876	1000	598000	0.000

Tablo-4 gelecek kaygısının, benlik saygısı ve algılanan medya zenginliğine etkisini ve bu etkilerin istatistiksel anlamlılığını gösterir. Standart hatalar, t-değerleri ve p ($p < .000$) değeri modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermiştir.

Tablo 4

Model Katsayı Tablosu

Terim	Katsayı (coeff)	Standart Hata (se)	t-değer (t)	p-değer (p)
Sabit	1.551	0.139	11.43	0.000
Benlik Saygısı	0.505	0.033	15.253	0.000
Sabit	3.089	0.229	13.459	0.000
Benlik Saygısı	-0.619	0.059	-10.560	0.000
Medya Z.	0.562	0.061	9.152	0.000
Sabit	3.960	0.223	17.771	0.000
Benlik Saygısı	0.335	0.053	6.315	0.000

Tablo-5 algılanan medya zenginliğinin aracılık etkisini göstermektedir. BootSE, BootLLCI (0.183) ve BottULCI (0.399) değerleri kısmi aracılık etkisini işaret etmektedir.

Tablo 5

İ Dolaylı Etki Tablosu

İ Dolaylı Etki	β	BootSE	BootLLCI	BottULCI
Medya	0.284	0.056	0.183	0.399

Aracılık etkisini geçerlemek için yapılan analiz sonucunda; benlik saygısının gelecek kaygısına doğrudan etkisi ($\beta = -0,619$; $BootLLCI=-0.734$ $BottULCI=-0.504$) iken algılanan medya zenginliğinin ($\beta = 0,284$; $BootLLCI=0.183$ $BottULCI=0.399$) araya girmesi ile ($\beta = -0,335$; $BootLLCI=-0.439$ $BottULCI=-0.231$) yükselmiştir. Algılanan medya zenginliğinin daha önce ($\beta = 0,562$; $p < .000$) olan etkisi azalarak bu etki benlik saygısını yükseltmiştir. Tablo 3-4-5'ten elde edilen sonuçlar bir bütün olarak incelendiğinde elde edilen değerlerin algılanan medya zenginliğinin kısmi aracı rolünü işaret ettiği görülmektedir. Bu sonuçlar çalışmanın H4 hipotezini doğrulamaktadır.

Elde edilen sonuçlar bize daha önce SMART PLS programı ile yapılan analizde elde edilen etkilerin SPSS Macro Process (Hayes, 2022) ile kanıtlanan aracılık etkisini işaret ettiğini ortaya koymaktadır. Aracılık modeli ile elde edilen etkiler (β) katsayıları bir önceki aşamada SMART PLS programından elde edilen katsayılar ile örtüşmektedir. Bu durum çalışmanın araştırma hipotezlerinin güçlü kavramsal ilişkilerinin matematiksel olarak doğru modellendiğini de göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Ülkemizde yasal düzenlemeler ile (5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun) kamu kurum ve kuruluşları (örn. Askerlik Şubeleri, Danıştay), hastane, banka, market, mağaza, okullarda ve üniversitelerde, özel güvenlik personeli görev yapmaktadır. Bu görev çeşitliliği istihdam edilen personel sayısına da yansımaktadır (Uçkun vd., 2012). Emniyet Genel Müdürlüğü verilerine göre Nisan 2023 istatistiklerine göre kamuda 171.719 özel sektörde 178.730 özel güvenlik personeli görev yapmaktadır (Emniyet Genel Müdürlüğü, 2023). Bu mevcut diğer asayiş, emniyet ve güvenliği sağlayan teşkilatlar ile mukayese edildiğinde dikkate değer bir rakamdır. Bu teşkilatın sağlam ve doğru yönetsel fenomenler temeline oturması önemlidir. Özel güvenlik personeli kanunlarda ve yönetmeliklerde hükmedildiği biçimde görev alanlarında gerçek veya tüzel kişilerin can ve mal güvenliklerini sağlamaktadır. 5188 sayılı kanun özel güvenlik hizmetlerini kamu güvenliğini tamamlayıcı mahiyette olduğunu karar altına bağlamaktadır. Türkiye’de özel güvenlik görevlilerinin, iş şartlarının zor olduğu ve mesai saatlerinin diğer kamu personeline göre ağır olduğu bilinmektedir (Demirci, 2019). Özel güvenlik görevlilerinin temel görevi korudukları veya güvenliklerini sağladıkları alanlara veya kişilere karşı yapılacak olan saldırılarda caydırıcılık (önleyicilik) sağlamaktır. Günümüzde özel güvenlik personelinin görev yaptığı pek çok farklı sosyal alan mevcuttur. İcra ettikleri bu kritik görevden ötürü yüksek benlik saygılarını bu alandaki başarı için kritik olduğunu varsayabiliriz.

Benlik saygısı, bir bireyin kendisini değerli, kabul edilebilir ve yetenekli hissetme derecesini ifade eder. Yüksek benlik saygısı olan bireylerin düşük gelecek kaygısı taşıdığı düşünülebilir. Bunun nedeni, kendine güvenen ve değerli hisseden bireylerin gelecek ile ilgili daha iyimser ve olumlu beklentilere sahip olmasıdır (Aspinwall, 2005; McKay, 2011). Bu bağlamda benlik saygısını artırmaya yönelik müdahaleler, kaygı ve endişe duygularını azaltmada yararlı olacaktır (Sowislo & Orth, 2013a). Politika yapıcılar tarafından, özel güvenlik personelinin yüksek benlik saygısının teşvik edilmesi, düşük benlik saygısının önlenmesi ve benlik saygı düzeylerini artırmak için tedbirler alınması hedef olarak algılanmalı ve olumlu gelecek düşüncesinin yükseltilmesi ve gelecek kaygısının azaltılmasında benlik saygısını artıran uygulamaları pratiğe geçirmelidir.

Bireyler gelecek için olumlu veya olumsuz düşünceler benimseyebilirler. Geleceği tahayyülü ile en yakın iki duygu kaygı ve umuttur. Her iki duygu yoğunluğu farklı olmakla birlikte birbiri ile bağlantılıdır. Duyguların hakimiyetine göre birey gelecek hakkında karamsar veya iyimser olur (Bujnowska vd., 2019). Yakın zamanda yaşanan COVID-19 salgınının toplum üzerinde en sık bildirilen zihinsel etkisi artan kaygı duyguları olmuştur (Vindegaard & Benros, 2020). Olumsuz tutumun sonucu olarak ortaya çıkan gelecek korkusu gerçek olaylardan değil, geleceğin olumsuz duygular eşliğinde bilişsel temsillerinden kaynaklanır (Zaleski, 1996). Kaygı, sorunların üstesinden gelmek için gerekli olan enerjiyi emer ve sonuçları yaratıcı veya terapötik olabilecek eylemde bulunma olasılığını sınırlar. Gelecekle ilgili şiddetli kaygı, bireylerin yaşamsal kararlar vermede güçlük çekmelerine neden olur ve bireylerin günlük yaşamdaki işleyişleri önemli ölçüde düzensizliğe maruz kalabilir. Paredes vd. (2021b), algılanan tehdidin ve gelecek kaygısının karşılıklı etkileşimine dikkat çekerek, algılanan tehdidin gelecekteki durumlara ilişkin endişeleri harekete geçirdiğini ve gelecekteki sonuçlara ilişkin olumsuz algılara yol açtığını bulmuştur. Bu durum, bireylerin medya içeriğinin zenginliğine ilişkin algılarının, özellikle tehdit edici bilgi bağlamında, gelecek kaygılarını etkileyebileceğini düşündürmektedir. Algılanan medya içeriğinin zenginliği kullanıcıların deneyimlerini etkileyebilmektedir. Bu durum, medya içeriğinin zenginliğinin, bireylerin algılarını ve bilgiye yönelik duygusal tepkilerini şekillendirerek gelecek kaygılarını da etkileyebileceğini göstermektedir (Wang vd., 2012). Korku üzerine yapılan çok yeni bir çalışmada COVID-19 salgını sırasında algılanan medya zenginliğinin, bireylerin korku bağlamındaki davranışsal niyetlerini etkilediği bulunmuştur (Yoo vd., 2023). Bu, medya zenginliğinin bireylerin korku uyandıran durumlara tepkilerini şekillendirmede rol oynayabileceğini ve potansiyel olarak gelecekteki kaygıyı etkileyebileceğini düşündürmektedir. Algılanan medya zenginliği, sadece içerik bakımından değil aynı zamanda bireylerin teknoloji ve bilgi ile olan etkileşimlerini de şekillendirerek gelecek kaygılarını etkileyebilmektedir (Jang & Hsieh, 2021).

Bu araştırmada benlik saygısının, gelecek kaygısını azaltacak şekilde etkileri benzer çalışmalar tarafında da desteklenmektedir. Boylamsal çalışmaların meta-analizini sonucunda düşük benlik saygısının depresyon ve kaygıyı arttırdığı, bunun da öz saygı ile gelecek kaygısı arasında potansiyel bir bağlantıya işaret ettiğini bulunmuştur (Sowislo & Orth, 2013b). Ayrıca Dehghani vd. (2021), zayıf benlik saygısının şiddetli

kaygıya yol açtığını, güçlü öz saygının ise daha düşük kaygı düzeylerine yol açabileceğini belirterek, öz saygının kaygı düzeyleri üzerindeki potansiyel etkisini vurgulamıştır.

Bu çalışmada algılanan medya zenginliğinin benlik saygısı ve gelecek kaygısı arasında kısmi aracılık etkisi olduğu görülmüştür. Aracılık etkisi analizine göre algılanan medya zenginliği diğer iki değişken ilişkisinde pozitif bir etkiye sahiptir. Algılanan medya zenginliği benlik saygısının gelecek kaygısı üzerindeki etkisini artırmaktadır. Yakın zamanda He (2022) tarafından yapılan benzer bir çalışmada, düşük benlik saygısının bireyin iletişim ortamlarına uyum sağlama yeteneğini zayıflattığını, kişilerarası reddedilmelere karşı duyarlılığın artmasına ve daha yüksek sosyal kaygı düzeylerine yol açtığını vurgulamıştır. Benzer şekilde Chong-Wen vd.(2022), benlik saygısının, kaygı bağlamında sosyal medyanın aracı rolünü daha da vurgulamıştır. Mao ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan bir çalışmada da, sosyal kaygı bağlamında benlik saygısı, özeleştiri ve öz yeterliliğin potansiyel ilişkilerini vurgulayarak; benlik saygısının bireylerin kaygı düzeyleri üzerindeki potansiyel etkilerini ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışma sosyal medya gibi ortamların kaygı ve benlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi etkileyecek bir zemin teşkil ettiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda özel güvenlik personelinin benlik saygısını güçlendirmek üzere hazırlanacak içerikler zengin ve doğru medya kanalları ile ulaştırıldığında gelecek kaygısı üzerinde benlik saygısının düzeltici etkisini artıracaktır.

Ülkemizde pandeminin etkileri yeni soğurken 06 Şubat 2023 tarihinde yaşanan deprem ile bireylerin kaygı duygularının güçlenmiş olması olasıdır. Geleceğe yönelik kaygıların özellikle toplumun emniyet, düzen ve asayişini sağlamak ile görevli teşkilatlar tarafından yoğunluklu hissedilmesi politika yapıcılar tarafından doğru biçimde ele alınması gereken bir konudur. Medya zenginliği teorisi organizasyonların hem belirsizliği azaltmak hem de belirsizliği çözmek için bilgi mekanizmaları sağlamak üzere nasıl tasarlanabileceğini yol gösterir. İletişimin sağlam zemin üzerinde geliştirilmesindeki temel faktör, medya ortam niteliklerinin görev özellikleriyle eşleştirilmesidir (Koo vd., 2011). Bu bağlamda doğru içeriklerin, doğru medya zenginliğinde kullanılması özellikle pandemi ve doğal afetler sonucunda yaşanabilecek gelecek kaygısının kontrol edilmesinde önemli rol oynayacaktır. Kurumlar ve politika yapıcıların medya ve iletişim uzmanları ile ortak içerik ve medya kanalı çalışmaları yapmaları muğlaklaşarak kaygı duygularına neden olan bilgi akışlarını düzenleme potansiyeline sahiptir. Özellikle depremden sonra her kurum bünyesinde kurulan kriz merkezlerinin medya ve bilgi yönetimi işlevlerinin güçlendirilerek devam etmesi sahada görev alan personelin doğru yönde bilgilendirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu merkezlerin bir nevi ana yönlendiricisi olan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) Koordinasyon Merkezinin de medya ve bilgi yönetimi konusunda yetenek artırımına gitmesinin de yine fayda sağlayacağı değerlendirilmektedir. 2009 yılında kurulan ve 2018 yılında yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile son şeklini alarak “Bütünleşik Afet Yönetimi Sistemi” uygulayan AFAD’ın (AFAD, 2023) afet ve acil durumun niteliği ve büyüklüğüne göre diğer bakanlık, kurumlar ve sivil toplum kuruluşları ile kurduğu işbirliklerinin medya planlama alanında da etkili hale getirilmesi ve yeterli doğru bilgilendirmenin sağlanması fayda sağlayabilir.

Özel güvenlik personeli üzerinde benzer bir yordama Silahlı Kuvvetler, Jandarma ve Emniyet Teşkilatları için de yapılabilir. Sıcak sahada görev alan personele medya zenginliği içerisinde akan bilgiden ziyade sıralı amirlerinden gelen bilgilere güvenmeleri, personelin emir komuta içerisinde doğruluğu amirlerince teyit edilmiş bilgileri astlarına iletmeleri, teyit edilmemiş özellikle sosyal medyadan yönlendirme amaçlı bilgilere itimat etmemeleri yapılacak eğitimler ile öğretilmelidir. Günümüzde her personelin akıllı telefon marifeti ile sınırsız ve teyitsiz bilgilere çok hızlı bir biçimde ulaşabilmeleri amirler açısından doğru şekilde analiz edilerek uygun politikalar geliştirilmesi gereken bir konudur. Politika yapıcıların yanı sıra çok çeşitli kaynaklardan kasıtlı veya kasıtsız fakat kontrolsüz bilgi beraberinde kaygı duygularını getirmektedir. Personelin kaygı duygularının geleceğe yönelmesi ile duyulan gelecek kaygısı ise görev etkinliğini olumsuz yönde etkileme potansiyeline sahiptir. Bunun yanı sıra özellikle personelin temel eğitiminden itibaren benlik saygılarının yükseltilmesi ve muhafaza edilmesi araştırmada ortaya konulduğu gibi kaygı duygularını azaltacaktır. Benzer çalışmaların 06 Şubat 2023 tarihinde yaşanan deprem ile sarsılan diğer illerimiz ve farklı iller ile yapılacak karşılaştırılmalı çalışmaların yazına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı Millî Savunma Üniversitesi’nden (Tarih: 10 Nisan 2023, Sayı: E-35592990-050.01.04-2262310) alınmıştır.

Katılımcı Onamı: Çalışmaya katılan tüm katılımcılardan yazılı onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir-O.O., K.A.; Tasarım-O.O., K.A.; Denetleme-O.O., K.A.; Kaynaklar-O.O., K.A.; Malzemeler-O.O., K.A.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi-O.O., K.A.; Analiz ve/veya Yorum-O.O., K.A.; Literatür Taraması-O.O., K.A.; Yazıyı Yazan-O.O., K.A.; Eleştirel İnceleme-O.O., K.A.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was received for this study from the ethics committee of National Defence University (Date: April 10, 2023, Number: E-35592990-050.01.04-2262310).

Informed Consent: Written informed consent was obtained from the participants who participated in this study.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept-O.O., K.A.; Design-O.O., K.A.; Supervision-O.O., K.A.; Resources-O.O., K.A.; Materials-O.O., K.A.; Data Collection and/or Processing -O.O., K.A.; Analysis and/or Interpretation -O.O., K.A.; Literature Search-O.O., K.A.; Writing Manuscript-O.O., K.A.; Critical Review-O.O., K.A.

Declaration of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Funding: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. www.afad.gov.tr
- Ahmed, O., Nayeem Siddiqua, S. J., Alam, N., & Griffiths, M. D. (2021). The mediating role of problematic social media use in the relationship between social avoidance/distress and self-esteem. *Technology in Society*, 64. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101485>
- Alarcón, D., Sánchez, J. A., & De Olavide, U. (2015, October). Assessing convergent and discriminant validity in the ADHD-R IV rating scale: User-written commands for Average Variance Extracted (AVE), Composite Reliability (CR), and Heterotrait-Monotrait ratio of correlations (HTMT). *In Spanish STATA meeting 39*, 1-39.
- Anderson, J. A., & Meyer, T. P. (1975). Functionalism and the mass media. *Journal of Broadcasting*, 19(1), 11–22. <https://doi.org/10.1080/08838157509363766>
- Apaolaza, V., Hartmann, P., D'Souza, C., & Gilsanz, A. (2019). Mindfulness, compulsive mobile social media use, and derived stress: The Mediating roles of self-esteem and social anxiety. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 22(6), 388–396. <https://doi.org/10.1089/cyber.2018.0681>
- Armstrong, J. S., & Overton, T. S. (1977). Estimating nonresponse bias in mail surveys. *Journal of Marketing Research*, 14(3), 396-402.
- Aspinwall, L. G. (2005). The psychology of future-oriented thinking: From achievement to proactive coping, adaptation, and aging. *Motivation and Emotion*, 29(4), 203–235. <https://doi.org/10.1007/s11031-006-9013-1>
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173–1182. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.51.6.1173>
- Baumeister, R. F., Bratslavsky, E., Muraven, M., & Tice, D. M. (1998). Ego depletion: Is the active self a limited resource? *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(5), 1252–1265. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.5.1252>
- Bishop, S. J., & Gagne, C. (2018). Anxiety, depression, and decision making: A computational perspective. *Annual Review of Neuroscience*, 41(1), 371–388. <https://doi.org/10.1146/annurev-neuro-080317-062007>
- Buijs, T. O. D., Broesder, W., Goldenberg, I., Resteigne, D., & Kivirähk, J. (2019). Warrior and peacekeeper role identities: Associations with self-esteem, organizational commitment and organizational citizenship behavior. *Journal of Military Studies*, 8(2019), 3–15. <https://doi.org/10.2478/jms-2019-0002>
- Bujnowska, A., Rodríguez, C., García, T., Areces, D., & Marsh, N. (2019). Parenting and future anxiety: The impact of having a child with developmental disabilities. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(4), 668. <https://doi.org/10.3390/ijerph16040668>
- Campbell, W. K., Rudich, E. A., & Sedikides, C. (2002). Narcissism, self-esteem, and the positivity of self-views: Two portraits of self-love. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(3), 358–368. <https://doi.org/10.1177/0146167202286007>
- Cingel, D. P., Carter, M. C., & Krause, H.-V. (2022). Social media and self-esteem. *Current Opinion in Psychology*, 45. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101304>
- Çuhadaroglu, Ö. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Daft, R. L., & Lengel, R. H. (1986). Organizational information requirements, media richness and structural design. *Management Science*, 32(5), 554–571. <https://doi.org/10.1287/mnsc.32.5.554>
- Daft, R. L., Lengel, R. H., & Trevino, L. K. (1987). Message equivocality, media selection, and manager performance: Implications for information systems. *MIS Quarterly*, 11(3), 355. <https://doi.org/10.2307/248682>
- Demirci, U. (2019). Özel güvenlik polis işbirliğinin özel güvenlik görevlilerinin iş doyumları üzerine etkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 490–503. <https://doi.org/10.20491/isarder.2019.614>
- Dennis, A. R., & Kinney, S. T. (1998). Testing media richness theory in the new media: The effects of cues, feedback, and task equivocality. *Information Systems Research*, 9(3), 256–274. <https://doi.org/10.1287/isre.9.3.256>
- Duplaga, M., & Grysztar, M. (2021). The association between future anxiety, health literacy and the perception of the COVID-19 pandemic: A cross-sectional study. *Healthcare*, 9(1), 43. <https://doi.org/10.3390/healthcare9010043>
- Emniyet Genel Müdürlüğü. www.egm.gov.tr
- Erarslan, F. (2021). Jandarma Genel Komutanlığı' nın sivil kolluk olarak teşkilatlanması sonrasında oluşan etkiler üzerine bir değerlendirme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 2016–2042. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.836834>
- Eysenck, M., Payne, S., & Santos, R. (2006). Anxiety and depression: Past, present, and future events. *Cognition & Emotion*, 20(2), 274–294. <https://doi.org/10.1080/02699930500220066>

- Fornell, C., & Bookstein, F. L. (1982). Two structural equation models: LISREL and PLS applied to consumer exit-voice theory. *Journal of Marketing Research*, 19(4), 440-452.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Structural equation models with unobservable variables and measurement error: Algebra and statistics. *Journal of marketing research*, 18(3), 382-388. <https://doi.org/10.2307/3150980>
- Fraley, R. C., & Roberts, B. W. (2005). Patterns of continuity: A dynamic model for conceptualizing the stability of individual differences in psychological constructs across the life course. *Psychological Review*, 112(1), 60-74. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.112.1.60>
- Grupe, D. W., & Nitschke, J. B. (2013). Uncertainty and anticipation in anxiety: An integrated neurobiological and psychological perspective. *Nature Reviews Neuroscience*, 14(7), 488-501. <https://doi.org/10.1038/nrn3524>
- Gu, Y., Gu, S., Lei, Y., & Li, H. (2020). From uncertainty to anxiety: How uncertainty fuels anxiety in a process mediated by intolerance of uncertainty. *Neural Plasticity*, 2020, 1-8. <https://doi.org/10.1155/2020/8866386>
- Hayes, A. F. (2022). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach* (3rd ed.). The Guilford Press.
- Hair, J. F. (2009). *Multivariate data analysis*. Prentice Hall.
- Henseler, J., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2015). A new criterion for assessing discriminant validity in variance-based structural equation modeling. *Journal of The Academy of Marketing Science*, 43, 115-135.
- Ishii, K., Lyons, M. M., & Carr, S. A. (2019). Revisiting media richness theory for today and future. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 1(2), 124-131. <https://doi.org/10.1002/hbe2.138>
- Kästner, A., Lückner, P., Hannich, A., Schmeyers, L., Lückner, J., & Hoffmann, W. (2022). COVID-19-related future anxiety is associated with the health-related quality of life in school-aged children and adolescents—A cross-sectional study. *Frontiers in Public Health*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.1003876>
- Katz, E., Blumler, J. G., & Gurevitch, M. (1973). Uses and gratifications research. *Public Opinion Quarterly*, 37(4), 509. <https://doi.org/10.1086/268109>
- Koo, C., Wati, Y., & Jung, J. J. (2011). Examination of how social aspects moderate the relationship between task characteristics and usage of social communication technologies (SCTs) in organizations. *International Journal of Information Management*, 31(5), 445-459. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2011.01.003>
- Lee, D. K. L., & Borah, P. (2020). Self-presentation on Instagram and friendship development among young adults: A moderated mediation model of media richness, perceived functionality, and openness. *Computers in Human Behavior*, 103, 57-66. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.09.017>
- Lifshin, U., Horner, D. E., Helm, P. J., Solomon, S., & Greenberg, J. (2021). Self-esteem and immortality: Evidence regarding the terror management hypothesis that high self-esteem is associated with a stronger sense of symbolic immortality. *Personality and Individual Differences*, 175. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.110712>
- MacLeod, A. K., & Byrne, A. (1996). Anxiety, depression, and the anticipation of future positive and negative experiences. *Journal of Abnormal Psychology*, 105(2), 286-289. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.105.2.286>
- Maity, M., Dass, M., & Kumar, P. (2018). The impact of media richness on consumer information search and choice. *Journal of Business Research*, 87, 36-45. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.02.003>
- McGrath, J. E., & Hollingshead, A. B. (1994). *Groups interacting with technology: Ideas, evidence, issues, and an agenda*. Sage Publications.
- McKay, M. (2011). *Self-esteem companion simple exercises to help you challenge your inner critic and celebrate your personal strengths*. MJF Books.
- Nunnally, J. C. (1975). Psychometric theory—25 years ago and now. *Educational Researcher*, 4(10), 7-21.
- Nurmi, J., & Pulliainen, H. (1991). The changing parent-child relationship, self-esteem, and intelligence as determinants of orientation to the future during early adolescence. *Journal of Adolescence*, 14(1), 35-51. [https://doi.org/10.1016/0140-1971\(91\)90044-R](https://doi.org/10.1016/0140-1971(91)90044-R)
- Orth, U., & Robins, R. W. (2014). The development of self-esteem. *Current Directions in Psychological Science*, 23(5), 381-387. <https://doi.org/10.1177/0963721414547414>
- Paredes, M. R., Apaolaza, V., Fernandez-Robin, C., Hartmann, P., & Yañez-Martinez, D. (2021). The impact of the COVID-19 pandemic on subjective mental well-being: The interplay of perceived threat, future anxiety and resilience. *Personality and Individual Differences*, 170. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110455>
- Podsakoff, P. M., & Organ, D. W. (1986). Self-reports in organizational research: Problems and prospects. *Journal of Management*, 12(4), 531-544.
- Power, D. J., & Phillips-Wren, G. (2011). Impact of social media and web 2.0 on decision-making. *Journal of Decision Systems*, 20(3), 249-261. <https://doi.org/10.3166/jds.20.249-261>

- Rentzsch, K., & Schröder-Abé, M. (2018). Stability and change in domain-specific self-esteem and global self-esteem. *European Journal of Personality*, 32(4), 353–370. <https://doi.org/10.1002/per.2167>
- Robins, R. W., Hendin, H. M., & Trzesniewski, K. H. (2001). Measuring global self-esteem: construct validation of a single-item measure and the rosenberg self-esteem scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27 (2), 151–161. <https://doi.org/10.1177/0146167201272002>
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400876136>
- Rosenberg, M. (2016). *Society and the adolescent self-image*. Princeton University Press.
- Rubin, H. (2009). *Collaborative leadership: Developing effective partnerships for communities and schools* (2nd ed). American Association of School Administrators, Institute for Collaborative Leadership. Corwin.
- Schooler, C., Shyam Sundar, S., & Flora, J. (1996). Effects of the stanford five-city project media advocacy program. *Health Education Quarterly*, 23(3), 346–364. <https://doi.org/10.1177/109019819602300306>
- Shabahang, R., Aruguete, M. S., & Shim, H. (2021). Online news addiction: future anxiety, fear of missing out on news, and interpersonal trust contribute to excessive online news consumption. *Online Journal of Communication and Media Technologies*, 11(2), e202105. <https://doi.org/10.30935/ojcm/10822>
- Smokowski, P. R., Evans, C. B. R., Cotter, K. L., & Webber, K. C. (2014). Ethnic identity and mental health in american indian youth: Examining mediation pathways through self-esteem, and future optimism. *Journal of Youth and Adolescence*, 43(3), 343–355. <https://doi.org/10.1007/s10964-013-9992-7>
- Sowislo, J. F., & Orth, U. (2013). Does low self-esteem predict depression and anxiety? A meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 139(1), 213–240. <https://doi.org/10.1037/a0028931>
- Steinsbekk, S., Wichstrøm, L., Stenseng, F., Nesi, J., Hygen, B. W., & Skalická, V. (2021). The impact of social media use on appearance self-esteem from childhood to adolescence – A 3-wave community study. *Computers in Human Behavior*, 114. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106528>
- Tuğrul, C. (1994). Alkoliklerin çocuklarının aile ortamındaki stres kaynakları, etkileri ve stresle başa çıkma yolları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9, 57-73.
- Valkenburg, P., Beyens, I., Pouwels, J. L., Van Driel, I. I., & Keijsers, L. (2021). Social media use and adolescents' self-esteem: Heading for a person-specific media effects paradigm. *Journal of Communication*, 71(1), 56–78. <https://doi.org/10.1093/joc/iaaa039>
- Vindegaard, N., & Benros, M. E. (2020). COVID-19 pandemic and mental health consequences: Systematic review of the current evidence. *Brain, Behavior, and Immunity*, 89, 531–542. <https://doi.org/10.1016/j.bbi.2020.05.048>
- Voltmer, K., & Von Salisch, M. (2021). Epidemiebezogene dark future scale für kinder (eDFS-K) am beispiel von COVID-19. *Zusammenstellung sozialwissenschaftlicher Items und Skalen (ZIS)*. <https://doi.org/10.6102/ZIS307>
- Yumurtacı, O. (2015). *Üniversite Öğrencilerinin Mobil İletişim Teknolojileri Hakkındaki Algılamaları* (Yayın No. 397740) [Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Woo, C. H., & Park, J. Y. (2014). A study on comparison of classification and regression tree and multiple regression for predicting of soldiers' depression. *Journal of Korean Academy of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 23(4). <https://doi.org/10.12934/jkpmhn.2014.23.4.268>
- Zaleski, Z. (1996). Future Anxiety: Concept, measurement, and preliminary research. *Personality and Individual Differences*, 21(2), 165–174. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(96\)00070-0](https://doi.org/10.1016/0191-8869(96)00070-0)
- Zaleski, Z., Sobol-Kwapinska, M., Przepiorka, A., & Meisner, M. (2019). Development and validation of the dark future scale. *Time & Society*, 28(1), 107–123. <https://doi.org/10.1177/0961463X16678257>
- 2945 sayılı Millî Güvenlik Kurulu ve Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği (MGK) Kanunu.
- 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun.

Extended Summary

Introduction

Our country, which was shaken by the COVID-19 pandemic and then the earthquake disaster on February 06, 2023, has started to heal its wounds rapidly. In the recovery process, national power elements (Law No. 2945 on National Security Council) are actively involved in the field. Among the elements of national power, the Armed Forces, Official Law Enforcement Forces, and Private Security elements are organizations that provide direct assistance to those in need from the first emergence of the events and provide authority over the public through legal regulations to ensure social order. As in every country, things cannot flow properly without ensuring trust, security, public order, and order, and this order is fulfilled through these organizations. The fact that these organizations perform their duties at the expected standards in times of turmoil directly affects the success of other institutions and organizations that will take part in the field. In this context, private security personnel working in public institutions were investigated in this study. Private security personnel can be employed both in public institutions and the private sector. The reason for selecting the sample of private security personnel working in public institutions is that these personnel are coherent and/or complementary to the personnel of the Armed Forces and Official Law Enforcement Forces per the legal regulations (Law No. 5188 on Private Security Services). The information that can be obtained from the sample will allow us to make various predictions and generalizations, albeit limited, about the armed forces, law enforcement, and security organizations, which are the first national power elements to be used in turbulent situations such as crisis, disaster, epidemic, and turmoil. Therefore, research on private security forces personnel is important.

Individuals' decisions about the future are made based on information collected from various sources. Policymakers tend to benefit from all forms of media support during turbulent times. Therefore, it is vital to critically evaluate the information presented in the media to be aware of the influence of the media on decision-making and to make informed decisions. Conflicting news that an individual receives from many media sources can increase future anxiety by making it difficult for the individual to make healthy judgments about the uncertain future. When individuals have high self-esteem, they experience less social anxiety and do not rely as much on social media for social interactions.

A factor that makes a difference in the field is that personnel who perform tasks that challenge the psychological capacities of the individual are empowered with positive future thoughts, moving away from future anxiety. Self-esteem regulates the impact of media on the individual. In this context, the results obtained by observing the relationships between private security personnel's self-esteem, perceived media richness, and future anxiety variables will contribute to the literature.

Theoretical Relationships Between Research Concepts

Future anxiety occurs when the future is viewed with a predominance of negative cognitive and emotional reactions. Future anxiety refers not only to fears regarding a specific future event but also to the general perception of the personal future with crises, difficulties, failure to achieve important goals and social aspects. Future anxiety overlaps with negative expectations about future events that have not yet occurred. Societies and individuals base their decisions on information gathered from a variety of sources and different forms of media. Media richness theory suggests that organizations can address uncertainty and ambiguity by providing rich information through organizational structures.

With fast and accurate information provided online in turbulent times, importance has been given to the individual being able to cognitively make more predictions about uncertainties in the future and to prevent misdirections that may arise from lack of information. However, a large number of different news flowing in different social media channels causes information to lose its clarity, be diminished, and ultimately become ambiguous, causing feelings of anxiety in individuals. Self-esteem refers to an individual's positive subjective evaluation of his or her worth. It is a perception of oneself and does not deny how one is evaluated by others. Increasing self-esteem is important in reducing future anxiety and depression problems of security forces.

Media uses and gratifications theory suggests that individuals play an active role in media users' selection and use of media. Users take an active role in the communication process and are goal-oriented in their media use. Motivated by self-esteem, individuals try to reach "good" and "valuable" information by increasing the perceived media richness from the perspective of the uses and gratifications theory to attain the forms of protection offered by internalized cultural worldviews.

Research Method

There are 5000 personnel (3500 in public institutions and 1500 in the private sector) working in 53 companies in the field of private security training, private security protection, and private security in Adana province. This research was conducted between April 01, 2022, and May 10, 2022, using the cross-sectional survey method (Özmen and Karamustafaoğlu 2019). The reason for choosing the survey model is that it is a research approach that aims to describe a past or current situation as it is (Karasar, 2023). The structured questionnaire was applied electronically to 3500 private security personnel working in the public sector with permission obtained from the MSU Scientific Research and Publication Ethics Board on 30.03.2022 (Number: E-35592990-050.01.04-2262310), and 387 questionnaires were evaluated from 392 returned questionnaires. 5 questionnaires were not evaluated due to incomplete completion.

The research model, whose theoretical background was created with the study variables presented in the previous section, was tested with the spatial equation model and SMART PLS program. As a result of the study, it was found that perceived media richness increased future anxiety ($\beta = 0.227$; $p < .005$), self-esteem decreased future anxiety ($\beta = -0.400$; $p < .000$), and self-esteem increased perceived media richness ($\beta = 0.608$; $p < .000$). Self-esteem has a function that increases well-being and distracts people from feelings of anxiety. In this context, since self-esteem protects individuals from feelings of anxiety, supporting or affirming self-esteem should reduce anxiety. Empirical findings supporting this theoretical knowledge were obtained in our study. The data obtained show that perceived media richness increases future anxiety, self-esteem decreases future anxiety and self-esteem increases perceived media richness. The confirmation of the hypotheses indicates that the theoretical substructure was confirmed in the time dimension in which it was formed.

Conclusion and Recommendations

According to the General Directorate of Security, according to April 2023 statistics, there are 171,719 private security personnel in the public sector and 178,730 in the private sector (egm.gov.tr). This is a remarkable figure compared to other existing organizations providing public order, safety, and security. This organization must be based on sound and correct managerial phenomena. Private security personnel ensure the security of life and property of real or legal persons in their areas of duty as stipulated in laws and regulations. Law No. 5188 stipulates that private security services are complementary to public security. It is known that the working conditions of private security officers in Turkey are difficult and their working hours are heavy compared to other public personnel. Today, there are many different social areas where private security personnel work. Due to this critical task they perform, we can assume that high self-esteem is critical for success in this field. In this context, interventions aimed at increasing self-esteem will be useful in reducing feelings of anxiety and worry. Policymakers should aim to promote high self-esteem, prevent low self-esteem, and take measures to increase self-esteem levels of private security personnel and put into practice practices that increase self-esteem in promoting positive future thinking and reducing future anxiety.

Individuals can adopt positive or negative thoughts about the future. The two emotions most closely related to imagining the future are anxiety and hope. Although the intensity of both emotions is different, they are interconnected. According to the dominance of emotions, the individual becomes pessimistic or optimistic about the future. The fear of the future that emerges as a result of a negative attitude is not caused by real events, but by cognitive representations of the future accompanied by negative emotions. Anxiety absorbs the energy needed to overcome problems and limits the possibility of taking action whose consequences may be creative or therapeutic. Severe anxiety about the future causes individuals to have difficulty in making vital decisions and their functioning in daily life may be subject to significant disorganization. In our study, perceived media richness was found to have a partial mediating effect between self-esteem and future anxiety. According to the mediation effect analysis, perceived media richness has a positive effect on the relationship between the other two variables. Perceived media richness increases the effect of self-esteem on future anxiety. In this context, when the content to be prepared to strengthen the self-esteem of private security personnel is delivered through rich and accurate media channels, it will increase the corrective effect of self-esteem on future anxiety.

A similar procedure can be applied to private security personnel in the Armed Forces, Gendarmerie, and Security Forces. Personnel working in the hot field should be taught through training to trust the information coming from their superiors rather than the information flowing in the richness of the media, to convey the information confirmed by their superiors to their subordinates, and not to rely on unconfirmed information, especially from social media. Today, the fact that every personnel can access unlimited and unconfirmed information very quickly via smartphones is an issue that needs to be analyzed correctly by supervisors and appropriate policies should be developed. In addition to policymakers, intentional or unintentional but uncontrolled information from a wide variety of sources causes feelings of anxiety. The future anxiety of the personnel has the potential to negatively affect mission effectiveness. In addition, raising and maintaining the self-esteem of the personnel, especially from their basic training, will reduce their feelings of anxiety, as revealed in the research. It is evaluated that comparative studies to be conducted with other provinces and different provinces shaken by the earthquake on February 06, 2023, will contribute to the literature.



SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi
The Journal of Defence and War Studies

Savunma Tedarik Sürecinde Entegre Proje Ekiplerinin (EPE) Rolü: Türkiye İçin Bir Model Önerisi

The Role of Integrated Project Teams (IPT) in Defense Acquisition Process : A Model Proposal for Türkiye

Buse ALADAĞLI

Millî Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü, Savunma Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye.

National Defence University, Alparslan Defence Sciences and National Security Institute, Defence Management Department, Ankara, Türkiye.

Memduh BEGENİRBAŞ

Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu Dekanlığı, Savunma Araştırmaları Bölümü, Ankara, Türkiye.

National Defence University, Military Academy Deanery, Department of Defence Studies, Ankara, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received 04.07.2023
Kabul Tarihi/Accepted 12.03.2024
Yayın Tarihi/Publication 28.06.2024
Date

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Buse Aladağlı
E-mail: buse.aladagli123@gmail.com

Atıf: Aladağlı, B. ,& Begenirbaş, M. (2024). Savunma tedarik sürecinde entegre proje ekiplerinin (EPE) rolü: Türkiye için bir model önerisi. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 83-107.

Cite this article: Aladağlı, B. ,& Begenirbaş, M. (2024). The role of integrated project teams (IPT) in defense acquisition process: a model proposal for Türkiye. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 83-107.



Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

öz

Günümüzde savunma yönetimi anlayışı içerisinde küçük birliklerle, hızlı, performansı yüksek ve düşük maliyetli sonuçlar elde edebilmek hedeflenmektedir. Bu hedefleri gerçekleştirebilmek için savunma tedarik stratejilerinin geliştirilmesi kapsamında Entegre Proje Ekipleri'nin (EPE) kullanımı daha da önemli hale gelmiştir. Çalışmanın amacı; savunma tedarik projelerinin belirli kriterler içerisinde hedeflere uygun bir şekilde ulaştırılabilmesi için özellikle savunma alanında gelişmiş ülkelerde uygulanan EPE'lerin savunma tedarik süreci boyunca kullanılabilmesi ve bu sayede iş birliğinin artırılarak tedarik sistemimizin geliştirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda savunma tedarik sürecine EPE'ler eklendiğinde tedarik makamları ve uzman kişiler bir araya getirilerek tedarik sürecinde bütünlük sağlanacağı ve bu sayede zaman ile maliyetten tasarruf edilirken etkinlik ve verimliliğin de artırılacağı öngörülmektedir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Kaynak taraması sonucunda oluşturulmuş olan görüşme formu biri demografik olmak üzere toplam 14 sorudan oluşmaktadır. Araştırmanın evrenini ülkemizde bulunan savunma tedarik sistemi içerisinde çalışan uzmanlar oluşturmakta iken örneklemi amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak Savunma Sanayii Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığında tedarik birimlerinde çalışan uzmanlar olarak belirlenmiştir. Savunma Sanayii Başkanlığında dört, Millî Savunma Bakanlığında dört olmak üzere toplam sekiz uzmanla yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda içerik analizi yapılarak bir kod listesi oluşturulmuş ve benzer kodlar bir araya getirilerek kategoriler elde edilmiştir. Bu kapsamda Türkiye'de savunma tedarikinin amacı ve önemi, savunma tedarik sürecindeki aksaklıklar, EPE'ler hakkında savunma tedariki çalışanlarının sahip olduğu bilgiler, EPE'lerin savunma tedarik sistemi içerisine dâhil edilmesi ile elde edilebilecek faydalar ve EPE'lerin yapılmasına yönelik öneriler ile ilgili olarak elde edilen veriler doğrultusunda savunma tedarik sistemimiz için yeni bir model önerisi sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Savunma, tedarik, iş birliği, entegre proje ekibi, savunma sanayi

JEL Kodları 118705, 118706

ABSTRACT

Today, the aim of defense management approach is to achieve fast, high-performance, and low-cost results with small units. In order to achieve these goals, use of Integrated Project Teams (IPT) has become even more important within the scope of developing defense acquisition strategies. Purpose of study; in order to ensure that defense acquisition projects are delivered in accordance with targets within certain criteria, IPTs, which are implemented especially in developed countries in the field of defense, can be used throughout our defense acquisition process, thus our acquisition system is improved by increasing cooperation. For this purpose, it is envisaged that when IPTs are added to the acquisition process, integrity will be ensured in the acquisition process by bringing together acquisition authorities and experts, thus, effectiveness and efficiency will be increased while saving time and costs. Semi-structured interview method, which is one of the qualitative research methods, was used in research. The interview form created as a result of the literature review consists total of 14 questions, one of which is demographic. While the population of the research consists of experts working within the defense acquisition system in our country, the sample was determined as experts working in acquisition units of the Presidency of Defense Industries and Ministry of National Defense by using the purposeful sampling method. Face-to-face meetings were held with a total of eight experts, four at the Presidency of Defense Industries and four Ministry of National Defense. A code list was created by content analysis in line with answers given, and categories were obtained by bringing similar codes together.

This context, purpose, importance of defense acquisition in Türkiye, disruptions in the defense acquisition process, information defense acquisition employees have about IPTs, benefits that can be obtained by including IPTs in the defense acquisition system, and suggestions for the structuring of IPTs. In line with the data obtained, a new model proposal has been presented for our defense acquisition system.

Keywords: Defense, acquisition, cooperation, integrated project team, defense industry

JEL Codes: 118705,118706

Giriş

İnsanlar için güvenlik kavramı; özellikle silah sistemleri ile ilgili teknolojik gelişmeler, tehdit algısındaki değişimler, asimetrik tehditler ve ülkeler içerisinde yaşanan iç ve dış karışıklık vb. gibi nedenlerle zaman içerisinde önemini artırarak kendilerini tehditlere karşı koruyabilmeleri için savunma mekanizmaları oluşturmalarını sağlamıştır (Begenirbaş, 2022). Millî güvenlik, devletin anayasal düzenini, millî varlık ve bütünlüğünü, uluslararası alandaki her türlü menfaatinin korumayı içeren geniş bir kavram olarak tanımlanmaktadır (MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu, 1983). Her ülke içeriden ve dışarıdan gelecek tehditlere karşı millî güvenliğini koruyacak tedbirler almak zorundadır. Ülkemizin sahip olduğu jeopolitik konuma bakıldığında diğer birçok devlete nazaran daha fazla tehditle karşı karşıya olduğu açıkça görülmektedir. Bir devletin millî menfaatlerini sağlayabilmesi ve millî hedeflerine ulaşabilmesi için kullandığı millî gücün içerisinde bulunan askeri güç kavramını silahlı kuvvetler oluşturmaktadır (Gürbüz & Kartopu, 2016). Türk Silahlı Kuvvetleri hâlihazırda güçlü bir ordudan oluşmakta bu güçlü ordunun her durumda harekâta hazır bulundurulmasını sağlamak da savunma sanayisinin en temel görevleri arasında yer almaktadır.

Her ülkenin savunma sanayisinin gücünü arttırabilmesi için “tedarik” işlevini etkin bir araç olarak kullanabilmesi gerekmektedir (Ziylan vd., 1998). Tedarik uzun süreler alan ve fonksiyonları içerisinde çeşitli riskleri de barındıran süreçlerden oluşan bir zincirdir. Bu sebepten dolayı yönetimi iyi yapılamayan tedarik projeleri zaman, performans ve maliyet açısından başarısızlıkla sonuçlanabilmektedir. Başarısızlık riskini en aza indirebilmek için savunma tedarik sürecinde koordinasyon ve iş birliği önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iş birliğini sağlayabilmek için kullanılan Entegre Proje Ekipleri (EPE) icra ve tasarım faaliyetlerinin yanı sıra idari faaliyetleri de birlikte gerçekleştirdiklerinden (Przymus 2003) tedarik makamı, sanayi ve kullanıcı iş birliği kaynak israfını önlemekte ve yetenek gelişimine katkıda bulunmaktadır (Sığırı, Topcu & Gürbüz, 2010). EPE’lerde tasarımdan itibaren farklı alanlardaki uzmanların yer alması onu diğer proje takımlarından ayıran temel özelliklerinden bir tanesidir (Darnis vd., 2007).

Çalışmanın ana amacı; Türk savunma tedarik sürecine EPE’lerin eklenmesiyle tedarik sistemimizin gelişimine ve ordumuzun mevcut gücüne katkıda bulunabilmektir. Günümüz şartlarında savunma alanındaki karmaşık teknolojilere ayak uydurabilmek ve paydaşlar arasında gerekli koordinasyonu sağlayarak Türk Silahlı Kuvvetleri’nin ihtiyaçlarını en hızlı şekilde, en az maliyet ve en az hatayla karşılayabilmek için savunma tedarik sistemimize EPE’lerin dâhil edilmesinin önemi bu çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Ayrıca bu çalışma Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB) 2019-2023 Stratejik Planı’nda ekosistemin güçlendirilmesi için iş birliğini ve etkileşimi arttırmaya yönelik bir hedef bulunmakta ve yapılan çalışma bu hedefe hizmet etme amacı da taşımaktadır:

AMAÇ 1: Yerli imkân ve millî teknolojilerle harekât ve yetenek odaklı tedarik

HEDEF 1.1: Savunma ve güvenlik güçlerimizi mevcut ve geleceğin muharebe sahasına en iyi şekilde hazırlayacak yeni bir tedarik modeli oluşturmak

AMAÇ 2: Savunma sanayi ekosisteminde işbirliğini güçlendirmek ve ilgili tüm sektörlerin kalkınmasına öncülük etmek

HEDEF 2.1 Paydaşlar arasındaki etkileşimi artırarak savunma sanayi ekosistemindeki bütünlük anlayışını güçlendirmek

Bu bağlamda yapılan çalışma ile başta Savunma Sanayii Başkanlığı olmak üzere tüm tedarik makamlarına ve diğer savunma kurumlarına da katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Tedarik ve Savunma Tedariki

Tedarik Nedir?

Tedarik fonksiyonu, işletmenin ihtiyaç duyduğu her türlü kaynağın sağlanmasını ifade eder. Tedarik fonksiyonunun sadece şirketin malzeme ihtiyaçlarını kapsayan bir terim olmadığı burada vurgulanmalıdır (Şenol, 2003). Tedarik fonksiyonu; uygun kalite, miktar, zaman ve fiyatla gerekli malzemeyi satın almak ve hazır bulundurma işi yanı sıra yönetim fonksiyonlarını (planlama, organizasyon, yöneltme, eşgüdüm, denetim), pazar araştırmasını, stoklama ve dağıtımını kapsamaktadır (Can, 2011).

Tedarik kavramı günümüzde birçok kavramla karıştırılmaktadır. Tedarik, temin, satın alma gibi kavramlar birbirlerinin yerine kullanılsa da aynı anlamı karşılamamaktadırlar. İngilizce “acquisition” (edinim, sahip olma) anlamına karşılık gelen tedarik, Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne (2019) göre “araştırıp bulma, sağlama, elde etme” anlamlarında kullanılmaktadır. Temin ve satın alma ifadeleri tedarikin yerine kullanılsa da aynı anlamı içermemektedirler. Loder Sözlüğü’nde (2001) temin ve satın alma kavramlarına bakıldığında, temin; herhangi bir sistem, malzeme veya hizmetin elde edinimini ifade eden ve içerisinde üretim, satın alım, hibe, birleştirme, çözümleme yollarını barındıran bir kavram olarak açıklanmaktayken; satın alma ise malların veya hizmetlerin mülkiyetinin istenilen kalitede, zaman, fiyat ve miktarda uygun

bir teslimat ve ödeme planı yapılarak satıcıdan alıcıya geçmesi olarak tanımlanmaktadır. Tedarik, rafta hazır olarak bulunmayan, başlangıçta belirsiz olan ve süreçler sonunda ortaya çıkan, birçok alt sistemi bünyesinde barındıran karmaşık bir ürünün, ihtiyacının belirlenmesi, sözleşmelerin yapılması, ürünün geliştirilmesi ve üretimi, envantere alınması, desteklenmesi ve envanterden çıkarılması süreçlerini içermektedir (Yavuz ve Ersoy, 2013). Bu bağlamda tedarik kavramının temini ve satın almayı da içerisine alan ve bunlardan daha geniş süreçler zincirine sahip olan bir ifade olduğu görülmektedir. Satın alma işlevinde alıcı ile satıcı arasında sözleşmeye benzer bir uygulama olsa da tedarik kadar geniş süreçleri kapsayan bir kavram değildir.

Tedarik departmanının görevleri şunlardır (Erdem, 1998):

- “Tedarikçi firmaları bulmak ve kapasiteleri, satış ve kredi koşulları, dağıtım yöntemleri ve piyasadaki prestijleri hakkında bilgi toplamak,
- Mümkün olan en iyi ürünü en düşük fiyata satın alın,
- Satın alınan malın fabrikaya zamanında teslim edilmesini sağlamak,
- Teslimatta gecikme olması durumunda ilgili tüm departmanları uyarmak amacıyla,
- Teslim edilen malın kabulü için gerekli prosedürlerin yürütülmesi, kabul testleri sırasında kalite kontrolüne destek verilmesi,
- Depoya giren eşyanın kayıtlarının sorumlulara iletilmesi,
- Tedarikçilerle müzakere ve pazarlık yapmak,
- Piyasadaki fiyat hareketlerini yakından takip etmek,
- Yöneticileri aşırı fiyat artışı olasılığı konusunda uyarın”

Savunma Tedariki

Savunma sanayinde millîleşme kavramı ülkeler için çeşitli açılardan önemli bir unsur halini almıştır. Bir ülkenin millî bir savunma sanayine sahip olması millî savunma açısından bağımsızlık, ekonomik getiri, çağdaşlık, caydırıcılık, güvenilirlik, yüksek teknolojik seviye, bakım ve modernizasyon gibi konularda önem arz etmektedir. Millî savunma sanayi oluşturulabilmesi açısından tedarik mekanizmasında özgün tasarım, teknoloji sahipliği, millî üretim kabiliyeti kazanma hedeflerini gerçekleştirecek şekilde planlama, programlama, millî ARGE desteği gibi desteklerle tedarik sisteminin her aşamasında dışa bağımlı olunmayacak bir mekanizma geliştirilmesi gerekmektedir.

Savunma tedarik sistemi, silahlı kuvvetlerin ihtiyacı olan malzeme, araç-gereç ve hizmetlerin sürekli olarak planlanmasını, geliştirilmesini, tedarikini ve bu aşamaların devamını sağlayan bir sistem olarak karşımıza çıkmakta ve Savunma Tedarik Terimleri Sözlüğü'ne (2009) bakıldığında tedarik işleminin teknik şartnameler veya dokümanlar ile tanımlanan malzeme ve hizmetlerin, tahsis edilen ödeneğinden aktarılmasından mahsup aşamasına kadar tüm fonksiyonları içerisinde barındırdığı görülmektedir. Tedarik uzun süreler alan ve fonksiyonları içerisinde çeşitli riskleri de barındıran süreçlerden oluşan bir zincirdir. Bu sebepten dolayı yönetimi iyi yapılamayan tedarik projeleri zaman, performans ve maliyet açısından başarısızlıkla sonuçlanabilir. Savunma sistemleri yüksek teknolojiler içeren, karmaşık yapıda ve güçlü performans istenilen sistemlerdir. Bu sistemlere ulaşmayı sağlayacak olan savunma tedarik sürecinin kritik özelliği, bu süreci oluşturan alt süreçlerin karmaşık, tekrarlamalı, birbiriyle ilişkili ve bağımlı olmasıdır (Lekesizgöz, 2015). Savunma sanayi kendine özgü özellikleri içerisinde bulundurduğundan dolayı iş akışına uyulamaması, finansal problemler, en güncelin istenmesi, iletişim ve insan kaynaklarından tam anlamıyla yararlanamama gibi proje riskleri ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan riskleri kontrol altına alabilmek için kullanılabilecek yöntemlerden bir tanesi tedarik zinciri içerisinde en baştan itibaren kullanıcı, tedarik makamı ve sanayi aktörlerinin iş birliği halinde olmasıdır (Topcu, 2021).

Savunma sektöründe ve teknoloji tabanlı diğer sektörlerde şirket yönetimleri proje odaklı olduğundan ve proje yönetiminde kullanılan teknolojiler karmaşık işleri gerektirdiğinden dolayı ARGE ve teknoloji yönetimi; teknoloji ve ürün birlikteliğinin oluşabilmesi için ise sistem mühendisliği gibi yönetim biçimlerine ihtiyaç duyulmakta; tüm bu yönetim biçimlerinin tek bir çatı altında birleştirilmesi için de hepsini içerisinde barındıran Entegre Proje Yönetimi önem kazanmaktadır.

Sürekli Tedarik ve Ömür Boyu Destek (CALS)

CALS; ihtiyaç tespitinden tasarım, üretim, teslimat, depolama, dağıtım, işletme, bakım ve onarıma kadar her aşamadaki faaliyetlerin devreden çıkarılmasını sağlayan, savunma sistemi yönteminde güvenli bilgi alışverişini destekleyen entegre bir sistemdir. Bilgisayar ortamında minimum kağıt tüketimine dayalı olarak oluşturulmuş bir lojistik strateji olarak tanımlanmaktadır. CALS konsepti ilk olarak ABD'de tanıtılmış ve ABD Savunma Bakanlığı, 1984 yılında silah sistemlerine destek amaçlı elde edilen bilgilerin bilgisayar ortamına aktarılması durumunda teknik bilgilerin zamanında ve etkin bir şekilde elde edilebileceğini aynı zamanda önemli tasarruflar sağlanacağını vurgulamıştır (Holden & Schmidt, 2001).

CALS sistemi TSK içerisinde tam olarak uygulandığında zaman ve kaynak tasarrufu sağlama, ömür devri maliyetlerini en aza indirme, ihtiyaç makamının ürün tasarım sürecinde rol alabilmesi, personein ihtiyacı olan bütün bilgilerin tek bir yerde toplanması sayesinde daha entegre bir çalışma ortamı yaratılabilmesi gibi birçok hedefe ulaşılabilecektir (Karadeniz,2008). Bu bağlamda, yapılan çalışmada savunma tedarik sistemi içerisinde EPE'lerin kullanımı ile ihtiyaçların daha hızlı, daha az maliyetle ve daha kaliteli bir şekilde elde edilebileceği ile birlikte özellikle ihtiyaç makamının sürecin her aşamasında yer alması gerektiği değerlendirildiğinden savunma tedarik sürecinde CALS sisteminin daha aktif kullanımı ile EPE'lerin desteklenebileceği düşünülmektedir.

Entegre Lojistik Destek (ELD)

Tedarik edilecek sistemler için gerekli olan malzemelerin uygun maliyetle ve istenilen performansta elde edilmesi, üretilmesi, idamesi, desteklenmesi ve sonlandırılması için planlamaların ve uygulamaların disiplinli bir şekilde gerçekleştirilmesi süreci Entegre Lojistik Destek olarak adlandırılmaktadır. ELD'nin temel amacı güvenlik ve maliyet etkinliği sağlanarak ömür devri maliyetinin azaltılması denilebilmektedir (Veske, 2016). Yukarıda belirtildiği gibi CALS sisteminin uygulanması ile TSK içerisinde ulaşılması planlanan hedefleri gerçekleştirebilmek amacıyla Entegre Lojistik Destek Sistemi kullanılmaktadır (Karadeniz, 2008).

ELD sisteminin kullanılması ile EPE'lerin oluşturulmasının temel amaçlarından olan maliyet, performans gibi unsurların daha verimli hale getirilebilmesinin yanı sıra EPE'leri desteklemek amacıyla kullanılan CALS sisteminin uygulanması da kolaylaştığından yapılan araştırmada tedarik sistemi içerisinde ELD sisteminin yer almasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Entegre Proje Ekibi (EPE) Nedir?

EPE; başarılı ve dengeli programlar oluşturmak, sorunları tanımlamak, çözmek ve karar almayı kolaylaştırmak için zamanında önerilerde bulunan ve bir ekip lideri ile birlikte çalışan tüm uygun fonksiyonel disiplinlerin temsilcilerinden oluşan ekipler olarak tanımlanmaktadır. Bu ekipler geliştirme, mühendislik, yönetim, üretim gibi farklı fonksiyonlardan oluşmakta ve üretim, geliştirme, tasarım süreçlerinde kullanılmaktadır. Bu fonksiyonlara sahip olmak ekiplerin daha fazla ve daha geniş düşünmesine izin vererek daha hızlı ve daha iyi kararlar alınmasını sağlamaktadır. Bu ekiplerde yer alan bir üyenin rolü belirli bir disipline odaklanan bir üyeden belirli bir ürüne ve sürece odaklanan bir üye şeklinde değişmektedir. Ekip içerisindeki her birey uzmanlığını ekibe sunmalı ve ekibin diğer üyelerinden elde edilen uzmanlığı anlamalı ve saygı duymalıdır (MITRE, 2008).

Bir EPE'nin yapılacak iş için en iyi yol olup olmadığını anlayabilmek için üç soru sormak önem arz etmektedir (MITRE, 2008).

1. Entegre (Integrated) : Yapılacak iş, gerçek çeşitli yetenek takımlarından, perspektiflerden ve/veya seçim bölgelerinden girdi, analiz ve karar almayı gerektirmekte midir? Örneğin; bir grup yazılım geliştiricisinin veya tedarik uzmanının perspektifleri ve becerileri, organizasyon içerisinde geliştirilecek proje sonucu için gerekli hayati önemi temsil etmedikçe gerçekten entegre bir ekip oluşmamaktadır.
 2. Proje (Project) : Yapılacak iş gerçek bir proje gerektirmekte midir? Ürün, örneğin sadece bir yazılım, belge veya politika gibi unsurlardan oluşuyor ve proje sürecini gerektirmiyorsa entegre proje ekiplerine ihtiyaç duyulmayabilmektedir.
 3. Takım (Team) : Elde edilecek çıktılar için gerçekten bir takım ortamı ve fikir birliği geliştirmek gerekmektedir. Gruplar sadece bir odada insanları bir araya getirerek oluşturulabilmektedir. Gerçek ekipler özenle inşa edilmeli ve belirli bir liderlik biçimi gerektirmektedir.
 - EPE'lerin iş birliği içerisinde çalışmasının faydaları şu şekilde özetlenebilir (Topcu, 2021):
 - Tedarik, üretim ve teslim etme faaliyetlerini uyumlu hale getirerek maliyetlerde azalma sağlamaktadır.
 - Ürünün tasarım aşamasından başlayarak tüm süreçlerde yapılan bilgi paylaşımı etkili öğrenme ve hızlı inovasyon elde etmeyi sağlamaktadır.
 - Kalite sorunları daha hızlı bir şekilde tespit edilip çözülebildiğinden israf ve maliyetler azalmaktadır.
 - Müşteri ihtiyaçlarında değişim meydana geldiğinde daha hızlı reaksiyon verilebilmektedir.
 - EPE'lerin amacı projelere yönelik çalışmalarda liderliğe yönelik sorunları tanımlamak, ele almak, çözümler önermek ve çözmek için birlikte çalışan bir grup vasıflı ekip üyesinin karar verebilmesine yardımcı olmaktır. EPE'lerin çalışması için dikkat edilecek hususlardan bazıları aşağıda belirtilmiştir (<https://acqnotes.com/acqnote/careerfields/integrated-product-teams>):
1. Çok fazla insan gecikmelere yol açtığından EPE boyutu mümkün olduğunca en az seviyede tutulmalıdır.
 2. Başlangıçtan itibaren rol ve sorumlulukları iletilmelidir.
 3. Net hedefler oluşturulmalıdır
 4. Bir toplantı programı yapılarak ona bağlı kalınmalıdır
 5. Her toplantıdan sonra herkesin rolünü ve ödevlerini bildiğinden emin olunmalıdır.

Entegre Proje Ekiplerinin Oluşturulması

EPE'ler oluşturulurken ilk aşamada EPE'lerin kullanımını optimize eden genel bir proje organizasyon yapısı tasarlanmaktadır. Ardından paydaşların etkileşimi tanımlandıktan sonra her aşamada bir EPE yaklaşımının nerede uygulanması gerektiğini tanımlayarak EPE tasarım sürecine başlanmaktadır. Proje yaşam döngüsünün tüm noktalarında mutlaka bir EPE'ye ihtiyaç duyulmayabilmektedir. Farklı aşamalarda farklı EPE'lere gereksinim olabilir ve hatta farklı EPE'ler paralel olarak çalışabilir. Bu nedenle proje yaşam döngüsü boyunca çeşitli EPE'ler ve diğer çalışma grupları öncelikli olarak tanımlanmalıdır (MITRE, 2008).

Bir projenin genel organizasyon yapısı ve içinde EPE'lerin nasıl uygulandığı projeden projeye büyük ölçüde değişmekte ve ayrıca bir kuruluşun belirli organizasyonel yapısı, politikaları, süreçleri ve kültürünü de yansıtmaktadır. Bununla birlikte, EPE'lerden maksimum avantaj elde etmek için genel bir proje yapısı tasarlarlarken akılda tutulması gereken birkaç genel tasarım ilkesi bulunmaktadır. Proje yaşam döngüsünde farklı noktalarda kullanılacak EPE sayısı yatırım konusu düşünülerek en aza indirilmelidir. EPE sayısındaki bu sınırdan dolayı zor kararlar üzerinde etkili bir fikir birliği oluşturabilen üyeler bir EPE'de konumlandırılacak şekilde monte edilmelidir. Sekiz ila on iki üyeden daha fazla oluşturulan EPE'ler büyük ölçüde tehlikeye atılmış olmaktadır (MITRE, 2008).

Araştırma Metodolojisi ve Uygulama

Bu bölümde yapılan çalışmada kullanılan evren ve örneklem, araştırmada kullanılan yöntem ve veri toplama aracı ile yapılan çalışma sonucunda elde edilen bulgular hakkında bilgiler verilmiştir.

Yöntem

Yapılan çalışmada nitel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Nitel veri toplama araçlarından olan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılarak katılımcılarla görüşme yapılması araştırma yönteminin temelini oluşturmuştur. Görüşmeler yapılmadan önce literatür taramasından elde edilen bilgiler çerçevesinde görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu hazırlanırken genelden özele doğru gidilerek başta savunma tedarikinin önem ve amacına yönelik sorular yer almaktayken devamında sorulan sorular Türk savunma tedarik sistemindeki aksaklıkları ve bu aksaklıkları giderebilmek için kullanılması planlanan EPE'lerin rolüyle ilgili görüşlere yer verecek şekilde sıralanmıştır.

Görüşme formu, hazırlandıktan sonra geçerlilik ve güvenilirlik testleri için uzman görüşlerine başvurulmak maksadıyla Savunma Sanayii Başkanlığı, Millî Savunma Bakanlığı ve Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nda çalışmakta olan üç uzmana gönderilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda önceden 25 soru olarak hazırlanmış olan soru sayısı 14'e düşürülmüş ve gerekli düzeltmeler yapılarak görüşme formunun son hali elde edilmiştir. Görüşmeler yapılmadan önce ilgili kurumlarla iletişime geçilerek hazırlanan görüşme formunun bir örneği önceden gönderilmiş ve yapılacak olan görüşme ile ilgili olarak gerekli bilgiler aktarılmıştır. Bunun akabinde kurumlardan belirli tarih ve saatlerde randevular alınarak belirtilen zamanlarda Savunma Sanayii Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığına gidilmiş olup tedarik uzmanlarının bir kısmı ile grupça görüşülmüşken bir kısmı ile bireysel olarak görüşülmüştür.

Araştırmada görüşmecilerden alınan cevapları analiz edebilmek için nitel veri analiz yöntemlerinden olan içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi yapılırken görüşme sırasında alınmış olan notlar düzenli bir şekilde bilgisayar ortamına aktararak sürekli okumalar yapılmış (Barbour, 2014) ve analizin daha doğru ve kolay bir şekilde yapılabilmesi için ulaşılmak istenen amaçla ilgili olarak bir kod listesi oluşturulmuştur. Verilerin işlenmesini basitleştirmek için amaçla doğrultulu olarak kısa ve açık sembollerle ifadesine kodlama denilmektedir (Karasar, 1998). Nitel araştırmalarda kodlama yapılırken katılımcı ifadeleri hiç değiştirilmeden kullanılabileceği gibi alanyazında hazır bulunan kavramlardan da yararlanılabilmektedir (Baykal, Çelik & Memur, 2020). Bu araştırmada katılımcı ifadeleri hiç değiştirilmeden ele alınmış ve yapılan kodlamalar Soru 2 üzerinden bir örnek ile Tablo 1'de gösterilmiştir. Kodlama işlemi tamamlandıktan sonra en çok tekrar edildiği tespit edilen benzer kodlar literatür taraması ile elde edilmiş olan bilgiler doğrultusunda bir araya getirilerek kategoriler elde edilmiştir (Çağlar, 2009). İlk soru katılımcıların deneyim sürelerini ölçmek amacı ile sorulmuş olan demografik bir sorudur. Soru 2 ve Soru 3 "Türkiye'de Savunma Tedarikinin Amacı ve Önemi", Soru 4 "Türkiye'de Savunma Tedarik Süreci İçerisinde Yer Alan Aksaklıklar", Soru 5 "EPE'ler Hakkında Sahip Olunan Bilgiler", Soru 6-7-8 "EPE'lerin Savunma Tedarik Süreci İçerisine Dâhil Edilmesinin Faydaları", Soru 9-10-11-12-13-14 ise "EPE'lerin Yapılanmasına Yönelik Öneriler" konulu kategoriler ile ilişkilendirilmiş olan sorulardan oluşmaktadır. Sorular genelden özele doğru sorularak hem savunma tedariki ve EPE'lerin faydaları ile EPE'lerin oluşturulma ve geliştirme süreçlerinde neler yapılabileceği hem de model içerisine EPE'lerin dâhil edilmesi ile elde edilebilecek faydalar araştırılmıştır. Tablo 2' de görüşme soruları ile elde edilen kategoriler arasındaki ilişki gösterilmiştir.

Tablo 1

Katılımcı İfadeleri Sonucunda Elde Edilen Kodlamalar

METİN	KODLAR	AMAÇ: Ülkemiz için savunma tedarikinin öneminin ve amacının belirlenmesi
Ülkelerin kendi egemenlik haklarını korumak ve vatandaşların can ve mal güvenliğini sağlayabilmek	Egemenlik, bağımsızlık gibi kavramlar ile can ve mal güvenliği. Kodlar: ülke egemenliği	
Savunma tedariki yapılan ülkelerce çıkarılan engeller ve uygulanan ambargolar nedeniyle sebebiyle savunma ihtiyaçlarının karşılanmasında mutlak bağımlı hale gelinmemesi	Dış ülke engelleri ve ihtiyaç karşılamada ülkelere bağımlı olmama durumu. Kodlar: dışa bağımlı olmama	
Türkiye coğrafi konumu nedeniyle toprak bütünlüğü ve bağımsızlığına karşı her zaman kendini savunma hakkını saklı tutmaktadır. Aynı zamanda olası tehlikelere karşı tedbirli ve caydırıcı olabilmek için Türk Silahlı Kuvvetleri'nin modernizasyonuna katkı sağlamaktadır	Türkiye'nin coğrafi konumunun önemi, bağımsızlık, tehditlere karşı savunma ve caydırıcı olma. Kodlar: ülke egemenliği, coğrafi konum, caydırıcılık.	
Ülkemizin kritik jeopolitik konumundan dolayı önem arz etmektedir. Aynı zamanda ülkede var olan yetenekleri kullanabilmek adına stratejik bir öneme de sahiptir.	Coğrafi konum. Kodlar: coğrafi konum.	
Başta coğrafi konum olmak üzere TSK'nın ihtiyaçlarını hızlı ve kaliteli şekilde karşılayabilmesini sağlamaktadır	Coğrafi konum, ihtiyaç karşılamada hız ve kalitenin önemi. Kodlar: Coğrafi konum, kaliteli ve hızlı tedarik.	
Tedarik, iç ve dış tehditlerle mücadelede caydırıcı unsurları hazır tutmak ve ihtiyaçların kesintisiz olarak karşılanması için önem arz etmektedir. Aynı zamanda maliyet açısından da göz önüne alındığında en düşük maliyetler hedeflenerek ülke ekonomisine katkı sağlanmalıdır	Tehditlere karşı mücadele ve caydırıcılık, ihtiyaç karşılamada uygun maliyet. Kodlar: caydırıcılık, uygun maliyet.	
Savunma sanayisinin temelini tedarikin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Doğru bir tedarik sistemi ile askeri ihtiyaçlar en doğru ve hızlı şekilde aynı zamanda uygun maliyetlerle karşılanabilmektedir	Doğru ve hızlı tedarik ile uygun maliyet. Kodlar: kaliteli ve hızlı tedarik, uygun maliyet.	
Türkiye Cumhuriyeti, dünya milletler topluluğunun saygın bir üyesi olduğundan toprak bütünlüğünü sağlamak adına dış ülkelere bağımlılığı azaltarak ihtiyaçlarını tedarik sistemiyle karşılayabilecek güçte olduğu için tedarik konusu önem arz etmektedir.	Dış ülkelere bağımlı olmama. Kodlar: dışa bağımlı olmama.	

Yumbul ve ark., 2017'den akt. Baykal, Çelik ve Memur, 2020'den uyarlanmıştır.

Tablo 2*Görüşme Soruları ile Elde Edilen Kategoriler Arasındaki İlişki*

Kategoriler/ Sorular	Demografik Soru	Türkiye’de Savunma Tedarikinin Amacı ve Önemi	Türkiye’de Savunma Tedarik Süreci İçerisinde Yer Alan Aksaklıklar	EPE’ler Hakkında Sahip Olunan Bilgiler	EPE’lerin Savunma Tedarik Süreci İçerisine Dâhil Edilmesinin Faydaları	EPE’lerin Yapılanmasına Yönelik Öneriler
S.1.	X					
S.2.		X				
S.3.		X				
S.4.			X			
S.5.				X		
S.6.					X	
S.7.					X	
S.8.					X	
S.9.						X
S.10.						X
S.11.						X
S.12.						X
S.13.						X
S.14.						X

Evren ve Örneklem

Yapılan çalışmanın evrenini ülkemizde savunma tedarik sistemi içerisinde yer alan kurumlarda tedarik bölümlerinde çalışan uzmanlar oluşturmaktadır. Ancak hem tedarik süreci içerisinde yer alan tüm uzmanlara ulaşma zorluğu hem de kurumlardan izin alma konusundaki güçlüklerden dolayı amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak Savunma Sanayii Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığında tedarik birimlerinde çalışmakta olan uzmanlar araştırmanın örnekleme olarak belirlenmiştir. Görüşmeler, Savunma Sanayii Başkanlığında dört; Millî Savunma Bakanlığında dört uzman olmak üzere toplamda sekiz katılımcı ile gerçekleştirilmiş olup katılımcılara ait bilgiler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3*Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler*

	Değişkenler		Kişi Sayısı
Katılımcılar	Savunma Sanayii Başkanlığı		4
	Millî Savunma Bakanlığı		4
	Toplam		8
Deneyim	5-15 Yıl	Savunma Sanayii Başkanlığı	3
		Millî Savunma Bakanlığı	1
	16-25 Yıl	Savunma Sanayii Başkanlığı	1
		Millî Savunma Bakanlığı	2
	26-35 Yıl	Savunma Sanayii Başkanlığı	1
	Toplam		8

Katılımcıların 5 yıldan az deneyimlerinin olmadığı, Savunma Sanayii Başkanlığında 3, Millî Savunma Bakanlığında 1 katılımcı olmak üzere 5-15 yıl arası deneyime sahip 4; Savunma Sanayii Başkanlığında 1, Millî Savunma Bakanlığında 2 katılımcı olmak üzere 16-25 yıl arası deneyime sahip 3 ve Savunma Sanayii Başkanlığında 26-35 yıl arası deneyime sahip 1 katılımcının bulunduğu görülmektedir.

Bulgular

Bu bölümde yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular “Türkiye’de savunma tedarikinin amacı ve önemi”, “Türkiye’de savunma tedarik süreci içerisinde yer alan aksaklıklar” “EPE’ler hakkında sahip olunan bilgiler”, “EPE’lerin savunma tedarik süreci içerisine dâhil edilmesinin faydaları”, “EPE’lerin yapılmasına yönelik öneriler” şeklinde sınıflandırılarak ele alınmıştır.

Türkiye’de savunma tedarikinin önemi konusunda elde edilen bulgular konusunda katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda savunma tedarikinin amaç ve önemi; ülke egemenliği, coğrafi konum ve dışa bağımlı olmama, kaliteli, uygun maliyetli ve hızlı tedarik ile caydırıcılık kodları altında toplanmıştır. Aşağıda belirtilen sorulardan S.2. ve S.3. “Türkiye’de savunma tedarikinin amacı ve önemi” kategorisi ile ilişkilendirilerek sorulmuş ve katılımcıların vermiş olduğu cevaplar belirtilmiş olup; cevaplar sonucunda elde edilmiş kodlar da koyu renkle vurgulanmıştır.

S.2. Türkiye için savuma tedarikinin önemi nedir?

K.1. “Ülkelerin kendi egemenlik haklarını korumak ve vatandaşların can ve mal güvenliğini sağlayabilmek.” **(ülke egemenliği)**

K.2. “Savunma tedariki yapılan ülkelerce çıkarılan engeller ve uygulanan ambargolar nedeniyle sebebiyle savunma ihtiyaçlarının karşılanmasında mutlak bağımlı hale gelinmemesi.” **(dışa bağımlı olmama)**

K.3. “Türkiye coğrafi konumu nedeniyle toprak bütünlüğü ve bağımsızlığına karşı her zaman kendini savunma hakkını saklı tutmaktadır. Aynı zamanda olası tehlikelere karşı tedbirli ve caydırıcı olabilmek için Türk Silahlı Kuvvetleri’nin modernizasyonuna katkı sağlamaktadır.” **(ülke egemenliği, coğrafi konum, caydırıcılık)**

K.4. “Ülkemizin kritik jeopolitik konumundan dolayı önem arz etmektedir. Aynı zamanda ülkede var olan yetenekleri kullanabilmek adına stratejik bir öneme de sahiptir.” **(coğrafi konum)**

K.5. “Başta coğrafi konum olmak üzere TSK’nın ihtiyaçlarını hızlı ve kaliteli şekilde karşılayabilmesini sağlamaktadır.” **(coğrafi konum, kaliteli ve hızlı tedarik)**

K.6. “Tedarik, iç ve dış tehditlerle mücadelede caydırıcı unsurları hazır tutmak ve ihtiyaçların kesintisiz olarak karşılanması için önem arz etmektedir. Aynı zamanda maliyet açısından da göz önüne alındığında en düşük maliyetler hedeflenerek ülke ekonomisine katkı sağlanmalıdır.” **(caydırıcılık, uygun maliyet)**

K.7. “Savunma sanayisinin temelini tedarikin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Doğru bir tedarik sistemi ile askeri ihtiyaçlar en doğru ve hızlı şekilde aynı zamanda uygun maliyetlerle karşılanabilmektedir.” **(kaliteli ve hızlı tedarik, uygun maliyet)**

K.8. “Türkiye Cumhuriyeti, dünya milletler topluluğunun saygın bir üyesi olduğundan toprak bütünlüğünü sağlamak adına dış ülkelere bağımlılığı azaltarak ihtiyaçlarını tedarik sistemiyle karşılayabilecek güçte olduğu için tedarik konusu önem arz etmektedir.” **(dışa bağımlı olmama)**

Tablo 4

Türkiye’de Savunma Tedarikinin Önemi Kategorisine Ait Kodlar ve Katılımcı Cevapları

Katılımcı Kodlar	K.1.	K.2.	K.3.	K.4.	K.5.	K.6.	K.7.	K.8.	Toplam
Ülke Egemenliği	x		x						2
Coğrafi konum ve dışa bağımlı olmama		x	x	x	x			x	5
Kaliteli, uygun maliyetli ve hızlı tedarik					x	x	x		3
Caydırıcılık			x			x			2

Tablo 4.’te görüldüğü gibi tedarik uzmanlarının verdiği cevaplar doğrultusunda ülkemiz için savunma tedarikinin önemi konusunda 5 katılımcının coğrafi konum ve dışa bağımlı olmama hususunda görüş belirttiği ve en fazla görüşün bu kod altında toplandığı anlaşılmaktadır. 3 katılımcı savunma tedarikinin kaliteli, uygun maliyetli ve hızlı tedarik sağlayabilmek açısından önemli olduğunu vurgularken üzere 2 katılımcı ülke egemenliği açısından ve yine 2 katılımcı ise ordumuzun caydırıcılığını araştırma konusunda savunma tedarikinin önemli olduğunu vurgulamışlardır.

S.3. Savunma tedarikinin temel amacı nedir?

K.1. “TSK’nın değişen dünya koşullarına göre modern silahlara sahip olması ve ihtiyaçların yerli sanayi ile hızlı ve kaliteli bir şekilde karşılanması.” **(kaliteli ve hızlı tedarik)**

K.2. “İç ve dış tehditlere her an hazır, ülke egemenliğini koruyabilecek şekilde ve caydırıcılığı yüksek donanımlar elde edebilmek.” **(ülke egemenliği, caydırıcılık)**

K.3. “ Kamu kaynaklarını en uygun biçimde kullanarak son kullanıcı makamlarının ihtiyaçlarını uygun takvim ve bütçeyle karşılayabilmek.” **(hızlı tedarik, uygun maliyet)**

K.4. “ Türkiye’nin güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması ve egemenlik haklarının korunmasını sağlamak.” **(ülke egemenliği)**

K.5. “ Savunma sanayisinde kullanılan teknoloji basit değil karmaşık bir teknolojidir. Savunma tedarikinin amacı gerek pazar gerekse kullanım açısından tehditlere hazır ve caydırıcı olmalıdır.” **(caydırıcılık)**

K.6. “İç ve dış tehditlere karşı bağımsız bir şekilde TSK’nın ihtiyaçlarını karşılayabilmek.” **(dışa bağımlı olmama)**

K.7. “Türkiye’de sürekli gündemde olan on tane konu varsa bunlardan altı yedi tanesi iç ve dış savunma ile ilgilidir. Bu yüzden tedarik askeri ihtiyaçların bütçeye ve ihtiyaca uygun olarak sürekli karşılanmasını sağlamaktadır.” **(uygun maliyet, kaliteli ve hızlı tedarik)**

K.8. “Ülkemize yönelik tehditlerden her insan etkilenmektedir. Savunma tedariki bu tehditlerle baş edebilmek ve TSK’nın ihtiyaçlarını en hızlı ve güvenilir şekilde sanayide millileşme sağlanması doğrultusunda karşılayarak caydırıcılığını artırabilmeyi amaçlamaktadır.” **(hızlı tedarik, dışa bağımlı olmama, caydırıcılık)**

Tablo 5

Türkiye’de Savunma Tedarikinin Amacı Kategorisine Ait Kodlar ve Katılımcı Cevapları.

Katılımcı Kodlar	K.1.	K.2.	K.3.	K.4.	K.5.	K.6.	K.7.	K.8.	Toplam
Ülke Egemenliği		x		x					2
Coğrafi konum ve dışa bağımlı olmama						x		x	2
Kaliteli, uygun maliyetli ve hızlı tedarik	x		x				x	x	4
Caydırıcılık		x			x			x	3

Tablo 5’te savunma tedarikinin yapılma amacıyla ilgili verilen cevaplara bakıldığında 4 katılımcının kaliteli, uygun maliyetli ve hızlı tedarik sağlayabilmek amacıyla tedarik faaliyetinin gerçekleştirildiğini vurguladığı ve en çok görüşün bu kod altında toplandığı anlaşılmaktadır. 3 katılımcının Türk Silahlı Kuvvetleri’nin caydırıcılık unsurunu artırabilmek için, 2 katılımcının ülkemizin yer aldığı coğrafi konum nedeniyle ve dışa bağımlı olmama amacıyla, 2 katılımcının da ülke egemenliğini sağlayabilmek amacıyla savunma tedarik faaliyetinin gerçekleştirildiğini belirttiği anlaşılmaktadır.

Türkiye’de savunma tedarik süreci içerisinde yer alan aksaklıklar konusunda elde edilen bulgular konusunda katılımcılar tarafından verilmiş olan cevaplar; entegrasyon ve iş birliği sorunu, ihtiyaçların tanımlanmasında yaşanan sorunlar, ihtiyaçların yerli imkân ve kabiliyetlerle karşılanmasında karşılaşılan sorunlar şeklinde kodlara ayrılmıştır. Aşağıda belirtilen S.4. “Türkiye’de Savunma Tedarik Süreci İçerisinde Yer Alan Aksaklıklar” kategorisi ile ilişkilendirilerek sorulmuş ve katılımcıların vermiş olduğu cevaplar sonucunda elde edilmiş kodlar da koyu renkle vurgulanmıştır

S.4. Size göre savunma tedarik süreci ve savunma tedarik organizasyonu içerisinde ne gibi aksaklıklar mevcuttur ve bu aksaklıkları giderebilmek için neler yapılabilir?

K.1. “ Bu konuda çeşitli araştırmalar yapılmakta ve çeşitli kuruluşlar tarafından raporlar yayınlanmaktadır. Kişisel görüşüm ihtiyaçların tanımlanmasında yetersizlik olması ve çok fazla değişiklik talep edilmesidir.” **(ihtiyaçların tanımlanmasında yaşanan sorunlar)**

K.2. “ Tedarik süreci içerisinde toplantılar yapılmaktadır. Entegrasyon kısmen sağlansa da özellikle firmalar ile tam bir entegrasyon sağlanamaması aksaklıklara neden olmaktadır.” **(entegrasyon ve iş birliği sorunu)**

K.3. “ Tedarik bir nefes gibidir bitmeyinceye kadar hissedilmez. Bu sebepten dolayı ihtiyaçların özellikle yerli imkânlar kullanılarak karşılanabilmesi gerekmektedir. ARGE’ye dayalı üretim konusunda bazı firmalarda kaynak kıtlığı olması sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.” **(ihtiyaçların yerli imkân ve kabiliyetlerle karşılanmasında karşılaşılan sorunlar)**

K.4. “ İhtiyaçlar belirlenirken kurumların tedarik içerisinde yer alması kritik bir noktadır. Ayrıca savunma sanayi ile üniversite arasında da iş birliği ve entegrasyonun artırılması gerekmektedir. Dolayısıyla ihtiyaç belirlenmesi aşamasından itibaren tüm paydaşların süreç içerisinde bulunması gerekmektedir.” **(entegrasyon ve iş birliği sorunu)**

K.5. “ Savunma tedarik süreci içinde projelere teklif veren kurumların ARGE’ye yönelik kurum kültürlerinin zayıf olması yurt içinde yer alan imkânlar kullanılarak ihtiyaçların karşılanabilmesini zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda belirlenen ihtiyaçlarda sonradan ortaya çıkan değişikliklere kısa sürede cevap verebilecek düzeyde çalışmalar yapılabilmesi de gerekmektedir.” **(ihtiyaçların yerli imkân ve kabiliyetlerle karşılanmasında karşılaşılan sorunlar)**

K.6. “ Tedarik sürecinde iletişim önemlidir. İlk aşamadan başlayarak son aşamaya kadar tüm kurumların iş birliği içerisinde hareket etmesi hayati öneme sahiptir. Bizim de özellikle ihtiyaç makamı ile iş birliği içerisinde ilerlemeyi geliştirmemiz gerekmektedir.” **(entegrasyon ve iş birliği sorunu)**

K.7. “ Millî imkânlar kullanılarak TSK’nın ihtiyaçlarının karşılanması konusunda daha ileriye gidebilmek için firmalarımızın bu yöndeki çalışmalarının artması gerekmektedir. Bu sayede dışa bağımlılığımız ne kadar minimum seviyeye indirilirse hız, güvenlik ve maliyet açısından kazançlarımız da artacaktır.” **(ihtiyaçların yerli imkân ve kabiliyetlerle karşılanmasında karşılaşılan sorunlar)**

K.8. “Belirlenen projelerde tehditlerin değişmesi ile birlikte değişimler meydana gelebilmektedir. Teknolojimizi bu değişimlere odaklı olarak geliştirebilmeli ve daha hızlı cevaplar verebilmek için sürekli etkileşim halinde olarak entegre bir şekilde çalışabilmesi gerekmektedir.” **(entegrasyon ve iş birliği sorunu)**

Tablo 6

Türkiye’de Savunma Tedarik Süreci İçerisinde Yer Alan Aksaklıklar Kategorisine Ait Kodlar ve Katılımcı Cevapları

Katılımcı Kodlar	K.1.	K.2.	K.3.	K.4.	K.5.	K.6.	K.7.	K.8.	Toplam
Entegrasyon ve iş birliği sorunu		x		x		x		x	4
İhtiyaçların tanımlanmasında yaşanan sorunlar	x								1
İhtiyaçların yerli imkan ve kabiliyetlerle karşılanmasında karşılaşılan sorunlar			x		x		x		3

Tablo 6’da mevcut savunma tedarik süreci ve tedarik organizasyonunda bulunan aksaklıklara yönelik olarak katılımcıların verdikleri cevaplar yer almaktadır. Buna göre görüşme yapılan tedarik uzmanlarının savunma tedarik süreci ve organizasyonu içinde en çok entegrasyon ve iş birliği sorunu yaşandığı konusunda görüş bildirdikleri anlaşılmaktadır 3 katılımcı kullanıcı ihtiyaçlarının yerli imkan ve kabiliyetlerle karşılanmasında sorun yaşandığını belirtirken 1 katılımcı da ihtiyaçlar tanımlanırken aksaklıklar yaşandığını vurgulamıştır.

EPE’ler hakkında sahip olunan bilgiler konusunda elde edilen bulgular açısından katılımcılar tarafından verilmiş olan cevaplar; takım çalışması, proje ekiplerinden farklı ekipler oldukları ve gelişmiş ülkelerde kullanıldığı şeklinde kodlara ayrılmış olup S.5. “EPE’ler Hakkında Sahip Olunan Bilgiler” kategorisi ile ilişkilendirilerek sorulmuştur. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar aşağıda belirtilerek elde edilmiş kodlar koyu renkle vurgulanmıştır

S.5. Başta ABD olmak üzere birçok ülkenin savunma tedarik süreci içerisinde yer alan Entegre Proje Ekipleri hakkında ne tür bilgilere sahipsiniz ve bu ekiplerin proje ekiplerinden farkı nedir?

K.1. “NATO ülkelerinin çoğunda savunma tedariklerinin benzer yapılar tarafından yönetildiği bilinmektedir. Gelişmiş ülkelerde savunma tedariki takım çalışmasına bağlı olan ekipler tarafından yürütüldüğü için ülkemizde de azami koordinasyon içerecek şekilde takım çalışması yöntemleri tercih edilmelidir.” **(gelişmiş ülkelerde kullanıldığı, takım çalışması)**

K.2. “EPE’lerin kullanıcı, ihtiyaç makamı ve tedarik makamı personeli, sanayi, üniversite ve araştırma kuruluşları temsilcilerinden oluşan ekipler olduğunu düşünüyorum. Proje ekiplerine göre karar almada daha hızlı olduklarını düşünüyorum.” **(takım çalışması, proje ekiplerinden farklı ekipler oldukları)**

K.3. “Gelişmiş ülkelerde çoğunlukla kullanılan ve tedarik makamları arasındaki etkileşimi kuvvetlendiren ekiplerdir. Tüm tedarik makamlarının süreç içerisinde olmasını sağladığından proje ekiplerinden farkları bulunmaktadır.” **(takım çalışması, proje ekiplerinden farklı ekipler oldukları)**

K.4. “Ürünü tasarlama, geliştirme, test etme ve üretme yetki ve sorumluluğuyla birlikte bir ürünü geliştirmek için ihtiyaç duyulan farklı uzmanlık alanlarının tek bir organizasyonda toplanmasıdır.” **(takım çalışması)**

K.5. “ İhtiyaç belirleme aşamasından itibaren konusunda uzman olan kişilerin bir arada çalıştığı gruplar olduğu ve Amerika’da kullanıldığı konusunda bilgi sahibiyim.” **(takım çalışması, gelişmiş ülkelerde kullanıldığı)**

K.6. “ Proje ekiplerinden farklı bir yapılanmaları var. EPE yapılanması tüm uzmanların profesyonel kesişim kümesinden oluşmaktadır.” **(proje ekiplerinden farklı ekipler oldukları, takım çalışması)**

K.7. “Özellikle hız ve doğru ihtiyaç belirleme konusunda faydalı olduklarını düşünmekteyim. Değişen ihtiyaçlara daha kolay cevap verilebilmesini ürünün her aşamasında koordine olarak sağlayan entegre ekiplerdir.” **(takım çalışması).**

K.8. “Projenin tasarım aşamasından itibaren farklı disiplinlerden uzmanlara yer verdiği için proje ekiplerinden ayrılmaktadır. Özellikle her aşamada yer alan uzmanlar sayesinde maliyet, performans açısından etkinlik ve verimliliğin artması konusunda fayda sağlayan ekiplerdir.” **(proje ekiplerinden farklı ekipler oldukları)**

Tablo 7

EPE’ler Hakkında Sahip Olunan Bilgiler Kategorisine Ait Kodlar ve Katılımcı Cevapları

Katılımcı Kodlar	K.1.	K.2.	K.3.	K.4.	K.5.	K.6.	K.7.	K.8.	Toplam
Takım çalışması	x	x	x	x	x	x	x		7
Proje ekiplerinden farklı ekipler oldukları			x			x		x	3
Gelişmiş ülkelerde kullanıldığı	x				x				2

Tablo 7’de EPE’ler hakkında hangi bilgilere sahip olunduğuna dair yöneltilen soruya katılımcıların verdiği cevaplar yer almaktadır. EPE’ler hakkında en fazla takım halinde çalıştıkları konusunda bilgi sahibi olunduğu verilen cevaplardan anlaşılmaktadır. Aynı zamanda 3 katılımcının tedarik sistemimiz içerisinde yer alan proje ekiplerinden farklı ekipler oldukları konusunda bilgi sahibi oldukları, 2 katılımcının ise bu ekiplerin daha çok gelişmiş ülkelerde kullanıldığı konusunda bilgi sahibi oldukları görülmektedir.

EPE’lerin savunma tedarik süreci içerisine dâhil edilmesinin faydaları konusunda elde edilen bulgular konusunda katılımcıların vermiş olduğu cevaplar; maliyet etkinliği, “iletişim ve ortak payda artışı”, “ihtiyaçların zamanında karşılanması” ve “uzmanlaşma” şeklinde kodlara ayrılmıştır. Aşağıda belirtilen sorulardan S.6., S.7. ve S.8. “EPE’lerin Savunma Tedarik Süreci İçerisine Dâhil Edilmesinin Faydaları” kategorisi ile ilişkilendirilerek sorulmuş ve katılımcıların vermiş olduğu cevaplar belirtilmiş olup; cevaplar sonucunda elde edilmiş kodlar da koyu renkle vurgulanmıştır

S.6. EPE’lerin Türk savunma tedarik süreci içerisine dâhil edilmesinin ne gibi faydaları olabilir?

K.1. “Özellikle kamu ve özel sektörün bir araya gelip karar verebilmeleri halinde maliyet etkin sonuçlar alınabilecektir. Ayrıca iletişimden kaynaklanan problemler de en aza indirilecektir.” **(maliyet etkinliği, iletişim ve ortak payda artışı)**

K.2. “Paydaşlar arasındaki işlevsel konular, teknik bakış açısı farkları, fiziksel mesafe, farklı kurum kültürleri gibi farklılıkları ortadan kaldıran ortak payda görevi görebilir” **(ortak payda artışı)**

K.3. “Bir sürü kuvvet bulunmakta ve ihtiyaçlar tek merkezde görüşülerek maliyetler düşebilir ve uzmanlaşma artabilir.” **(maliyet etkinliği, uzmanlaşma)**

K.4. “Ekonomik ve teknik belirsizlikler ile yoğun mali takvim ön planda. Tehdit algısında değişimler de mevcut. Bu ortamda TSK’nın ihtiyaçlarının tam zamanında karşılanması açısından önemli olabilir.” **(ihtiyaçların zamanında karşılanması)**

K.5. “İhtiyaç makamı, tedarik makamı ve alanında uzman firmaların ihtiyacın belirlenmesi aşamasından itibaren beraber olması iletişimin artarak bilgi birikimi ve uzmanlaşmanın artmasını sağlayabilir. Aynı zamanda bu sayede maliyet düşüşleri yaşanabilir.” **(iletişim, uzmanlaşma, maliyet etkinliği)**

K.6. “TSK açısından en önemli konulardan biri sürekli harekâta hazır olunabilmesi ve caydırıcılığın artmasıdır EPE’ler bir araya gelen uzmanlardan oluşarak ihtiyaçların zamanında karşılanmasını ve TSK’nın harekât kabiliyetinin artmasını sağlayabilir.” **(ihtiyaçların zamanında karşılanması)**

K.7. “Tüm aşamalarda tüm aktörlerin bir arada olmasıyla konusunda bilgili kişiler arasında uzmanlaşma artacaktır. Uzmanlaşma sayesinde ekipmanlar en doğru şekilde elde edilebilecektir. Aynı zamanda maliyet tasarrufu da sağlanabilecektir.” **(maliyet etkinliği)**

K.8. “TSK’nın ihtiyaçları sonsuzdur. Sonsuz ihtiyaçları karşılayabilmek için ise kaynaklar sınırlıdır. Bu sınırlı kaynakların en etkin şekilde kullanılabilmesi için bir araya gelen ekipler olacaktırlar. Aradaki iletişim artacağından hata payı azalacaktır. Bu durum hem TSK ihtiyaçlarının karşılanma hızını artırırken hem de maliyetleri düşürücü etkiler yaratabilecektir.” **(iletişim, ihtiyaçların zamanında karşılanması, maliyet etkinliği)**

Tablo 8

EPE'lerin Savunma Tedarik Süreci İçerisine Dâhil Edilmesinin Faydaları Kategorisine Ait Kodlar ve Katılımcı Cevapları

Katılımcı Kodlar	K.1.	K.2.	K.3.	K.4.	K.5.	K.6.	K.7.	K.8.	Toplam
Maliyet etkinliği	x		x		x		x	x	5
İletişim ve ortak payda artışı	x	x			x			x	4
İhtiyaçların zamanında karşılanması				x		x		x	3
Uzmanlaşma			x		x				2

Tablo 8.'de EPE'lerin savunma tedarik sistemi içerisine dâhil edildiğinde ne gibi faydalar sağlayabileceğine yönelik sorulan soruya verilen cevaplara bakıldığında en çok maliyet etkinliği avantajı sağlayabileceklerine yönelik cevaplar verildiği görülmektedir. 4 katılımcı bu ekipler ile tedarik sistemi içerisinde iletişim ve ortak payda artışının sağlanacağı, 3 katılımcı ihtiyaçların zamanında karşılanmasına yardımcı olacakları, 2 katılımcı ise uzmanlaşmaya katkı sağlayacakları yönünde görüş bildirmişlerdir.

S.7. Entegre proje ekiplerinin çalışan performansına ne tür faydaları olabilir?

K.1. "EPE'ler yetenek geliştirmeye yapılan işlerde ve uzmanlık alanlarında ilerleme sağlanmasına yardımcı olacaktır." **(uzmanlaşma)**

K.2. "İhtiyaca göre üretim yapılacağından ne miktarda ve nasıl üretim yapılacağı konusunda daha çok fikir alış verişi yapılacak bu da ortak çalışma zorunluluğunu ve isteğini artıracaktır." **(iletişim ve ortak payda anlayışı)**

K.3. "Çalışanlar kendilerini daha yetenekli ve sahiplenici görecek ve bu sayede üretim hızı ve kalitesi de artacaktır." **(ihtiyaçların zamanında karşılanması)**

K.4. "İnsan psikolojisinde vardır işler paylaşıldığında verim ve uzmanlık artar. EPE'lerde de iş bölümü ile birlikte daha verimli iş yapma olanağı da artacaktır." **(uzmanlaşma)**

K.5. "Sürecin tamamında yer alınca kişilerin aidiyet duygusu ile motivasyonları artar ve bu da iş yapabilme güçlerini artırarak ürünlerin hızlı üretimini de artıracaktır." **(ihtiyaçların zamanında karşılanması)**

K.6. "Çalışanların sistemleri daha iyi tanımasını sağlayacağından hatalar azalacak ve bu da maliyetlerde düşüşü sağlayacaktır." **(maliyet etkinliği)**

K.7. "Üniversitelerin de işin içine katılması ile araştırmacılar da olacağından kaynaklar daha etkin kullanılacaktır." **(maliyet etkinliği)**

K.8. "EPE'ler ekip ruhunu geliştireceğinden bireyler arasındaki etkileşim artacak ve birbirlerini daha çok benimseyeceklerinden daha verimli bir çalışma ortamı olacaktır." **(iletişim ve ortak payda artışı)**

Tablo 9

Entegre Proje Ekiplerinin Çalışan Performansına Faydaları Kategorisine Ait Kodlar ve Katılımcı Cevapları

Katılımcı Kodlar	K.1.	K.2.	K.3.	K.4.	K.5.	K.6.	K.7.	K.8.	Toplam
Maliyet etkinliği	x	x			x		x	x	5
İletişim ve ortak payda artışı				x	x			x	3
İhtiyaçların zamanında karşılanması		x	x			x			3
Uzmanlaşma					x				1

Tablo 9'da Entegre Proje Ekiplerinin Çalışan Performansına ne gibi faydalar sağlayabileceğine yönelik sorulan soruya verilen cevaplara bakıldığında en çok maliyet etkinliği avantajı sağlayabileceklerine yönelik cevaplar verildiği görülmektedir. 3 katılımcı bu ekipler ile tedarik sistemi içerisinde iletişim ve ortak payda artışının sağlanacağı, 3 katılımcı ihtiyaçların zamanında karşılanmasına yardımcı olacakları ve 1 katılımcı ise uzmanlaşmaya katkı sağlayacakları yönünde görüş bildirmişlerdir.

S.8. Projeler için endüstri ile yapılan fiyat anlaşmalarında bazı aksaklıklar ortaya çıkabiliyor mu? Çıkıyorsa Entegre Proje Ekipleri bu aksaklıkların giderilmesinde nasıl rol oynayabilir?

K.1. “ Projelerdeki belirsizlikler risk maliyeti olarak proje maliyetine etki etmektedir. EPE’ler ile çalışılması durumunda iletişim kuvvetleneceğinden belirsizlikler azalacaktır. Bu durum projedeki takvim baskısını azaltacak ve risk maliyetlerini düşürecektir.” **(maliyet etkinliği)**

K.2. “ En büyük aksaklıklar teknolojik alt yapının olmadığı alanlarda başlamaktadır. Bilinmezlikler çok olduğu zaman risk artar ve fiyatlar yükselir. Projeler yüksek fiyatlarla başlar. Aynı zamanda sıfırdan geliştirme maliyetleri de var. Bu ekipler ile riskler azaltılabileceğinden maliyetlerde düşüşler ve ihtiyaçların karşılanmasındaki hız ve etkinlik artacaktır.” **(maliyet etkinliği, ihtiyaçların zamanında karşılanması)**

K.3. “Tehdit algısı, kullanıcı ihtiyaçlarında değişimler, belirsizlikler var. Bazı öngörülemez durumlar da ortaya çıkmakta. Bu gibi durumlara kısa sürede müdahale lazım. Bunların hepsine bütçeler ayrılmalı. EPE’lerde uzmanlar her zaman etkin olacağından öngörülemez durumlar için gereken ihtiyaçlar zamanında karşılanacaktır.” **(ihtiyaçların zamanında karşılanması)**

K.4. “Bu ekiplerin oluşturulmasıyla ortak çalışma alanı ve açık iletişim prensipleri dahilinde istek ve beklentiler hususunda taraflar birbirini daha iyi anlayabilir” **(iletişim ve ortak payda artışı)**

K.5. “Özellikle projelerde ortaya çıkacak riskler maliyetleri artırabilmektedir. Yüksek fiyatlar uygulanabilmektedir. EPE’ler uzmanlaşmayı artıracığından riskleri azaltabilecektir ve bu da fiyat düşüşlerini ve maliyet etkinliğini sağlayabilecektir.” **(uzmanlaşma, maliyet etkinliği)**

K.6. “Belirsizlikler yüksek teknolojinin ve değişimin yoğun olduğu savunma sektöründe sürekli yaşanabilmektedir. Tehditlerde de sürekli bir değişim mevcuttur. Bu da sürekli değişimi ve bu değişim de sürekli maliyet kontrollerini gerektirmektedir. Bu ekipler belirsizlikleri öngörmekte ve ihtiyaçların karşılanma hızını artırabilmektedir. Bu sayede hem TSK ihtiyaçları doğru bir şekilde karşılanırken belirsizlik azaldığı için maliyetlerde düşüşte yaşanacaktır.” **(ihtiyaçların zamanında karşılanması)**

K.7. “EPE’lerde iletişim kopukluğu en aza indirilebilir. Bu da uzmanlaşmayı artıracığından ihtiyaçlar en doğru şekilde tanımlanabilecek ve bu da maliyetleri azaltıcı etki yaratacaktır.” **(uzmanlaşma, maliyet etkinliği)**

K.8. “Fiyatlar belirlenirken genelde ortaya çıkabilecek tehdit değişkeninden dolayı riskler artmakta bu da fiyatlarda artışa neden olabilmektedir. Aynı zamanda belirsizlikler projelerin sıfırdan üretimine neden olabilmektedir bu da ayrı bir maliyet artışıdır. EPE’ler takım halinde ve sürekli iletişimle çalışacağından fiyat ve maliyet düşüşleri yaşanacaktır.” **(iletişim ve ortak payda artışı, maliyet etkinliği)**

Tablo 10

Projeler İçin Endüstri İle Yapılan Fiyat Anlaşmalarındaki Aksaklıklar Kategorisine Ait Kodlar ve Katılımcı Cevapları

Katılımcı Kodlar	K.1.	K.2.	K.3.	K.4.	K.5.	K.6.	K.7.	K.8.	Toplam
Maliyet etkinliği	x	x			x		x	x	5
İletişim ve ortak payda artışı				x	x			x	3
İhtiyaçların zamanında karşılanması		x	x			x			3
Uzmanlaşma					x				1

Tablo 10.’da katılımcılar EPE’lerin en çok maliyet etkinliği sağlayarak fiyat anlaşmazlıklarına katkıda bulunacağı yönünde görüş bildirmişlerdir. Bunun yanı sıra 3 katılımcı EPE’ler ile sağlanacak iletişim ve ortak payda artışı ile fiyat anlaşmazlıklarının giderilebileceği, 3 katılımcının EPE’lerin ihtiyaçların zamanında karşılanmasına katkıda bulunarak fiyat anlaşmazlıklarını azaltabileceği ve 1 katılımcının de EPE’ler ile artacak uzmanlaşmanın fiyat anlaşmazlıklarına katkıda bulunabileceği yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir.

EPE’lerin yapılmasına yönelik öneriler konusunda elde edilen bulgular konusunda katılımcılara sorulan sorular ve verilen cevaplar, “yetki bölüşümünde netlik”, “iş bölümünün artırılması”, “uzlaşmanın olması”, ve “güven unsuru” şeklinde kodlara ayrılmıştır. Aşağıda belirtilen sorulardan S.9., S.10., S.11., S.12., S.13., ve S.14. “ EPE’lerin Yapılmasına Yönelik Öneriler ” kategorisi ile ilişkilendirilerek sorulmuş ve katılımcıların vermiş olduğu sonucunda elde edilmiş kodlar da koyu renkle vurgulanmıştır.

S.9. Tedarik süreci içerisinde Entegre Proje Ekiplerinin anlaşılabilir ve önceliklendirilebilir olması için nasıl tavsiyelerde bulunabilirsiniz?

K.1. “Mevzuatlar ile yetki ve sorumluluk net şekilde tanımlanmalıdır.” **(yetki bölüşümünde netlik)**

K.2. “Tedarik sürecinin verimliliği son kullanıcının teknik gereksinimlerinin doğru bir şekilde doğru takvim ve bütçe ile nasıl karşılanacağını optimizasyonu ile ölçülmektedir. Bu nedenle Entegre Proje Ekipleri arasında güven sağlanarak ortak paydada buluşması gereksinimlerin de doğru bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlayacaktır.” **(güven unsuru)**

K.3. “EPE’ler tedarik sürecinde özellikle belirsizlikleri gidermede ön planda tutulmalıdır. Kullanıcı ihtiyaçları, fiyat artışları, tehdit algısındaki değişim vb. konularda etkin şekilde çalışmaları gerektiğinden bu ekiplerin oluşumuna bütçe ayrılmalı ve görev dağılımı yapılmalıdır.” **(yetki bölüşümünde netlik)**

K.4. “İş bölümü ve uzmanlaşma olmalı. Herkes her işi yaptığında ekip çöker.” **(iş bölümünün artırılması)**

K.5. “Hedefler ve ihtiyaçlar net olarak belirlenerek bunların yerine getirilmesinde fikir birliği içerisinde uzlaşma ile ilerlenmeli.” **(uzlaşmanın olması)**

K.6. “Ekipler oluşturulurken geliştirilebilmesi ve projelerde etkin olabilmeleri için fikir birliği ve uzlaşma olması aynı zamanda iş birliği ile hareket edilmesi verimliliği artıracak bu da ekiplerin tedarik süreci içerisinde daha etkin olmasını sağlayacaktır.” **(uzlaşmanın olması)**

K.7. “Herkesin görevi net bir şekilde belirlenmelidir. Bu aradaki çatışmaları engelleyecektir. Herkes görevini tam anlar ve yaparsa süreç daha düzgün ilerleyecektir.” **(yetki bölüşümünde netlik)**

K.8. “Farklı uzmanlıklardan kişiler bir araya geldiği için ekip arasında bir güven bulunmalıdır. Çünkü kimse bireysel sorumlu değildir ekip sorumluluğu esastır. İş bölümü ve güven sağlandığı zaman aynı zamanda bu yönde eğitimlerde verilebilirse bu ekipler daha anlaşılabilir olacaktır diye düşünüyorum.” **(iş bölümünün artırılması, güven unsuru)**

Tablo 11

EPE’lerin Yapılanmasına Yönelik Öneriler Kategorisine Ait Kodlar ve Katılımcı Cevapları

Katılımcı Kodlar	K.1.	K.2.	K.3.	K.4.	K.5.	K.6.	K.7.	K.8.	Toplam
Yetki Bölüşümünde Netlik	x		x				x		3
İş Bölümünün Artırılması				x					1
Uzlaşmanın Olması			x			x			2
Güven Unsuru		x						x	2

Tablo 11’de EPE’lerin süreç içerisinde anlaşılabilir olabilmesi için öneriler almak amacıyla sorulan soruya katılımcıların verdikleri cevaplar yer almaktadır. Bu ekiplerin daha anlaşılabilir olabilmesi için ekip içerisinde yetki bölüşümünden netlik sağlanabilmesi gerekliliği katılımcılar tarafından en çok üstünde durulan kod olarak görülmektedir. Ayrıca 2 katılımcının uzlaşmanın EPE’lerin anlaşılabilir ve önceliklendirilebilir olmasında önemli olduğunu vurguladığı, 2 katılımcının ekip içerisinde güven unsurunun önemli olduğunu ve 1 katılımcının ise iş bölümünün artmasıyla ekiplerin daha anlaşılabilir ve önceliklendirilebilir olacağını belirttiği görülmektedir.

S.10. Sizce Entegre Proje Ekipleri oluşturulurken dikkat edilmesi gereken faktörler nelerdir?

K.1. “Çalışma koşullarına dikkat edilmelidir. Koordinasyon ve iş birliği esas olmalıdır.” **(uzlaşmanın olması)**

K.2. “Ekip üyelerinin sonuçlardan karşılıklı olarak sorumlu olduğu ve iş birliği bilincinin aşılandığı bir akran çalışanlar ortamı kurulmasına özen gösterilmesi gerekmektedir.” **(uzlaşmanın olması)**

K.3. “EPE’leri oluşturma sürecinde birbirlerini bilmeleri, küçük projelerle ve tartışılabilen alanlarda başlamaları gerekmektedir. Aralarında kesinlikle güven olmalı.” **(güven unsuru)**

K.4. “Ekip üyeleri arasında uzmanlaşma ve iş bölümü bulunmalı.” **(iş bölümünün artırılması)**

K.5. “EPE’ler oluşturulurken ilgili alan uzmanlığı; teknik ve idari süreçlere hâkimiyet hususlarına dikkat edilme ve bu husularda yetkiler açıkça tanımlanmalıdır.” **(yetki bölüşümünde netlik)**

K.6. “Savunma sanayi projelerinde gizlilik önemli olduğu için ekipler bu konularda bilgilendirilmelidir. Hedefler açık olarak tanımlanmalı ve görevler net olarak belirtilmelidir.” **(yetki bölüşümünde netlik)**

K.7. “Tedarik fonksiyonu birçok alanı ve uzmanlığı içerisinde barındırdığı için ekip üyelerinin kendi aralarında uzlaşmaları önem arz etmektedir. Bu da ancak üyeler arasındaki güven unsuruna ve görev dağılımına bağlı olarak gerçekleştirilebilecektir.” **(güven unsuru, yetki bölüşümünde netlik)**

K.8. “EPE’ler oluşturulurken ekip üyeleri birçok alandan gelmektedir. Bu nedenle üyelerin kendi arasında sorunsuz bir şekilde anlaşmaları önemlidir. Bu da ancak uzlaşma ve üyeler arasındaki güvenle sağlanabilecektir.” **(uzlaşmanın olması, güven unsuru)**

Tablo 12

Entegre Proje Ekipleri Oluşturulurken Dikkat Edilmesi Gereken Faktörler Kategorisine Ait Kodlar ve Katılımcı Cevaplar

Katılımcı Kodlar	K.1.	K.2.	K.3.	K.4.	K.5.	K.6.	K.7.	K.8.	Toplam
Yetki Bölüşümünde Netlik					x	x	x		3
İş Bölümünün Artırılması				x					1
Uzlaşmanın Olması	x	x						x	3
Güven Unsuru			x				x	x	3

Tablo 12.' de verilen cevaplara bakıldığında katılımcıların yetki bölümünde netlik, uzlaşmanın olması ve güven unsuru olmak üzere birden fazla unsura eşit şekilde cevap vererek EPE'ler oluşturulurken en çok bu unsurların önemli olduğunu vurguladıkları görülmektedir. 1 katılımcı da ayrıca EPE'ler oluşturulurken iş bölümünün artırılmasının önemli bir etken olduğunu vurgulamıştır.

S.11. Entegre Proje Ekiplerinin düzgün bir şekilde görev yapabilmesi için 3 tane kritik faktör söyleyebilir misiniz?

K.1. "Güven ortamının olması. Projelerdeki başarının tüm ekibin başarısı olması. Mevzuatlarda yetki ve sorumlulukların net olarak belirlenmesi." (**güven unsuru, yetki bölümünde netlik**)

K.2. "Sözleşme takibi. Proje ekiplerinin test ve kabul süreçlerine katılırken uzlaşmaları. Teknik gereksinimlerin takibi." (**uzlaşmanın olması**)

K.3. "Çalışma koşulları. Doğru bilgi aktarımı ve doğru zamanlama. Koordinasyon ve iş birliği." (**uzlaşmanın olması**)

K.4. "Uzmanlık alanlarının ve yetkilerin net tanımı. İhtiyaç tanımlanırken gerekirse kendi askerimizin rol model olması. İş bölümünün doğru şekilde yapılması." (**yetki bölümünde netlik, iş bölümünün artırılması**)

K.5. "İhtiyaçların tanımlanmasından itibaren çalışma. Doğru alanlardan uzmanların olması. Ortak bilinç ile uzlaşmanın sağlanması." (**uzlaşmanın olması**)

K.6. "Delegasyon. Ortak hedef bilinci. Uzlaşma." (**uzlaşmanın olması**)

K.7. "Bütçe. Zaman. İşlerin paylaşımında etkinlik." (**iş bölümünün artırılması**)

K.8. "Uzmanların uygun koşullarda ve desteklenerek çalışması. Ekipler arasındaki anlaşma. Yetişmiş insan kaynaklarının kullanımı." (**uzlaşmanın olması ve güven unsuru**)

Tablo 13

EPE'lerin Düzgün Görev Yapabilmesi İçin Kritik Faktörler Kategorisine Ait Kodlar ve Katılımcı Cevapları

Katılımcı Kodlar	K.1.	K.2.	K.3.	K.4.	K.5.	K.6.	K.7.	K.8.	Toplam
Yetki Bölüşümünde Netlik	x			x					2
İş Bölümünün Artırılması				x			x		2
Uzlaşmanın Olması		x	x		x	x		x	5
Güven Unsuru	x							x	2

Tablo 13'te EPE'ler görevlerini yerine getirirken önemli olan faktörler konusunda fikir alabilmek amacıyla sorulan soruya verilen cevaplar yer almaktadır. Buna göre katılımcıların en çok ekip içerisinde uzlaşmanın sağlanmasının ekiplerin görevlerini yerine getirirken önemli bir faktör olduğunu vurguladıkları görülmektedir. Ayrıca 2 katılımcı yetki bölümünde netliğin sağlanması, 2 katılımcı iş bölümünün artırılması, 2 katılımcı da güven unsurunun sağlanmasının önemli faktörler olarak yer aldığı yönünde fikir belirtmişlerdir.

S.12. Entegre Proje Ekipleri içerisinde nasıl bir yapılanma olmalıdır?

K.1. "Akran çalışanlar arasından bir liderin güven ortamı içerisinde yürüttüğü bir yapılanma daha iyi olabilir" (**güven unsuru**)

K.2. “Tedarik projeleri ülke içerisinde yürütülecekse farklı, dışarda yürütülecekse farklı, mühimmatsa farklı, yapıysa farklı yapılarda ekipler kurulmalı. Bu ekipler kurulurken farklılıklara göre yer alan uzmanlar fikir birliği içerisinde tam koordine çalışmalı.” **(uzlaşmanın olması)**

K.3. “Teknik ve idari uzmanların tüm sorunların nasıl çözüleceğine dair bütünsel bir bakış açısıyla yaklaştığı ve görevlerin net olarak tanımlandığı bir takım çalışması olmalı.” **(yetki bölüşümünde netlik)**

K.4. “En iyi şekilde tedarikin yapılabilmesi uyumun olduğu ve egonun olmadığı ekipler olmalı.” **(uzlaşmanın olması)**

K.5. “Kişilerin bir takım halinde görev paylaşımı içerisinde birbirlerine güvenerek çalıştıkları ekipler kurulmalı.” **(iş bölümünün artırılması, güven unsuru)**

K.6. “Ekip içerisinde bilgi akışının eksiksiz olarak sürekli iletişim halinde olunabilecek şekilde sağlanması gerekmektedir. Bu da ancak herkesin kendi görevini bilmesi ve benimsemesiyle gerçekleşecektir.” **(yetki bölüşümünde netlik)**

K.7. “Ekiplerde yer alan tarafların alınacak kararlarda eşit bir şekilde söz sahibi olması ve bu kararlar üzerinde anlaşabilmeleri önemlidir.” **(uzlaşmanın olması)**

K.8. “Takım ruhunu benimseyerek, birbirlerine güvenerek ve bireyselliği arka plana atarak çalışabilen bir yapılanmanın gerçekleştirilmesi ekip çalışmasının verimini artıracaktır.” **(güven unsuru)**

Tablo 14

EPE’lerin İçerisinde Nasıl Bir Yapılanma Olması Kategorisine Ait Kodlar ve Katılımcı Cevapları

Katılımcı Kodlar	K.1.	K.2.	K.3.	K.4.	K.5.	K.6.	K.7.	K.8.	Toplam
Yetki Bölüşümünde Netlik			x			x			2
İş Bölümünün Artırılması					x				1
Uzlaşmanın Olması		x		x			x	x	3
Güven Unsuru	x				x			x	3

Tablo 14.’te EPE’ler içerisindeki yapılanmanın nasıl olması yönünde sorulan soruya verilen cevaplara bakıldığında en çok ekipler içerisinde uzlaşmanın olması gerekliliği üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 3 katılımcının güven ortamı içerisinde yapılanmaya önem verilmesi ve 2 katılımcının tetkiklerin net bir şekilde tanımlanması gerektiğini, 1 katılımcının da EPE yapısı içerisinde iş bölümünün artırılmasına dikkat edilmesi gerektiğini vurguladıkları görülmektedir.

S.13. Bu ekipleri güçlendiren ve zayıflatan unsurlar neler olabilir?

K.1. “Ülkenin bekasına yönelik olarak çalışmak tarafların motivasyonunu güçlendirecektir. Ayrıca beraber çalışma kültürü sayesinde tarafların düşüncelerini ifade etmeleri daha kolay olacaktır. Farklı tarafların kendi çalışma kültürlerini dayatması ekipleri zayıflatacaktır.” **(uzlaşmanın olması)**

K.2. “Sorunların ve risklerin paylaşıldığı ve entegre proje ekibi tarafından toplu olarak çözüldüğü karşılıklı güven ve açıklık bu ekipleri güçlendirir. Fakat grup yapısı olarak daha güçlü üyeler daha çok çalışmak zorunda kalabilir.” **(güven unsuru)**

K.3. “Takım içerisinde kişiler arasındaki görevler net olarak tanımlanmışsa bu takımın çalışma şartlarını olumlu etkiler ve kolaylaştırır. Fakat net görev tanımı yapılamazsa kaosa dönüşebilir.” **(yetki bölüşümünde netlik)**

K.4. “Teknik ve idari uzmanların konularına hâkimiyetleri, konuları ölçme ve değerlendirme yönlerinin yüksek olması, uzmanlar arasındaki koordinasyonun sağlanması ile hâkimiyet gücünün artması olumlu yönleridir. Sunulan çözümün olgunluk derecesinin düşük olması olumsuz yönleridir.” **(uzlaşmanın olması)**

K.5. “Büyük akışının koordine halinde yapılması olumlu yönüdür. Fakat bilgi akışı düzgün şekilde yapılmazsa ve uygun koşullar gerçekleşmezse ekiplerde zayıflık başlar.” **(uzlaşmanın olması)**

K.6. “Takım halinde, bireysellikten uzak, ortak hedefler için güven içerisinde çalışılması ekipleri güçlendirir. Ego, fikir çatışması gibi etkenlerin ortaya çıkma ihtimali ise ekipleri zayıflatabilecek unsurlardır.” **(iş bölümünün artırılması, güven unsuru)**

K.7. “Farklı kulvarlardan uzmanlar arasındaki uyum, herkesin kendisi için açıkça tanımlanan görevleri yapması ve iş bölümünün yüksek olması güçlü yönleri olabilecekken; görev dağılımı net şekilde yapılmazsa projelerde özellikle zaman açısından sıkıntı yaşanabileceğinden zayıflatan unsur olarak karşımıza çıkabilir.” **(yetki bölüşümünde netlik, iş bölümünün artırılması)**

K.8. “Doğru bilgilerin doğru zamanda doğru yerde takım içerisindeki ahenk ve güvenle kullanılması ekipleri güçlendirici özelliklerden olabilecekken bilgi akışına uygun koşullar olmazsa ekipler arasında iletişim kopukluğu yaşanabilecektir.” **(güven unsuru)**

Tablo 15

EPE'leri Güçlendiren ve Zayıflatan Unsurlar Kategorisine Ait Kodlar ve Katılımcı Cevapları

Katılımcı Kodlar	K.1.	K.2.	K.3.	K.4.	K.5.	K.6.	K.7.	K.8.	Toplam
Yetki Bölüşümünde Netlik			x				x		2
İş Bölümünün Artırılması						x	x		2
Uzlaşmanın Olması	x			x	x				3
Güven Unsuru		x				x		x	3

Tablo 15.'te EPE'leri güçlendirebilecek ve zayıflatabilecek unsurlara yönelik görüşler alabilmek için sorulmuş olan soruya verilen cevaplar yer almaktadır. EPE'leri güçlendirebilecek durumlar arasında en çok uzlaşmanın sağlanması ve güven ortamının oluşması konusunda fikir beyan edildiği görülmektedir. Ayrıca 2 katılımcının iş bölümünün artması ile ekiplerin güçlenebileceği, 2 katılımcının da yetki bölümünde netlik sağlanması ile ekiplerin güçlenebileceği konusunda görüş bildirdikleri görülmektedir. Yukarıda yer alan cevaplar belirtilen durumların yerine getirilememesi veya aksaklıkların çıkabilmesi durumlarının ise ekipleri zayıflatabileceği yönündedir.

S.14. Entegre Proje Ekiplerinin oluşturulmasında ortaya çıkacak yapı ve sorumluluk değişimlerinin olumlu ve olumsuz etkileri neler olabilir?

K.1. "Tedarik makamı veya son kullanıcı tarafında gerçekleşen personel değişikliklerinde kurumsal hafıza kaybı ve iş bölümü aksaklıkları çıkabilir." (**iş bölümünün artırılması**)

K.2. "Özellikle kamu ve özel sektörün beraber çalışması ülkemizde çok tecrübe edilmiş bir konu değildir. Bu kültürün ve uzlaşma ortamının oluşması uzun zaman alabilir. EPE'ler ile birlikte araştırma ve geliştirme projelerinde başarı oranı artacaktır." (**uzlaşmanın olması**)

K.3. "Ekipler oluşturulurken benzer birikim seviyesi ve unvanlardan oluşacak kişilerin uzlaşmacı bir şekilde çalışması olumlu katkı sağlayacaktır." (**uzlaşmanın olması**)

K.4. "Olası personel değişikliklerinde mevcut güven ortamında çatlama olabileceği için olumsuz yansıyabilir." (**güven unsuru**)

K.5. "Ekipler bir bütün halinde ve aralarında uzlaşma olarak çalışmalıdır. EPE'ler oluşturulurken çıkabilecek yapı değişikliklerinde farklı birimlerden gelecek uzmanların yetkilerinin tam olarak belirtilmesine özen gösterilmelidir." (**uzlaşma, yetki bölümünde netlik**)

K.6. "Ekiplere yeni katılacak olan üyelere yeni görevler verilebileceğinden adaptasyon problemi yaşanabilir. Bu problemi giderebilmek için iş bölümünün düzgün bir şekilde yapılıp çeşitli eğitimlerle desteklenmesi gerekmektedir." (**iş bölümünün artırılması**)

K.7. "Mevcut sistemde paydaşlar tüm süreçlere eşit şekilde katılmadığından paydaşlar arasında gerekli olan koordinasyonu kurabilmek zaman alabilir. Bunun için görevler net olarak belirlenmeli ve ortak paydada toplanılmalıdır." (**iş bölümünün artırılması, yetki bölümünde netlik**)

K.8. "Personel ve yapı değişimi olduğu zaman bu yapıya uyum sağlamak zaman alabilir. Zamanı kısaltabilmek adına iş bölümünün ve bu yöndeki çalışmaların artırılması aynı zamanda paydaşların ortak bir güven ortamında çalışabilmeleri gerekmektedir." (**iş bölümünün artırılması, güven unsuru**)

Tablo 16

EPE'lerin Oluşturulmasında Ortaya Çıkacak Yapı ve Sorumluluk Değişimleri Kategorisine Ait Kodlar ve Katılımcı Cevapları

Katılımcı Kodlar	K.1.	K.2.	K.3.	K.4.	K.5.	K.6.	K.7.	K.8.	Toplam
Yetki Bölüşümünde Netlik					x		x		2
İş Bölümünün Artırılması	x					x	x	x	3
Uzlaşmanın Olması		x	x		x				3
Güven Unsuru				x				x	2

Tablo 16'da EPE'ler oluşturulurken ortaya çıkacak yapı ve sorumluluk değişimlerinin nasıl sonuçlar doğurabileceği konusunda sorulan soruya verilmiş olan cevaplar yer almaktadır. Ekipler oluşturulurken ortaya çıkacak olan bu değişimlerin adaptasyon problemi, zaman sıkıntısı, üyeler arasında çatışma gibi olumsuz yönlerinin olabileceği katılımcıların sorulan soruya vermiş olduğu cevaplar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda olumsuz yönleri azaltabilmek için en çok iş bölümünün artırılması yönünde fikir belirtildiği görülmektedir. Ayrıca

3 katılımcı yapı ve sorumluluk değişimlerinin ortaya çıkarabileceği olumsuz etkileri azaltabilmek için uzlaşmanın artırılmasının, 2 katılımcı yetki bölüşümünde netlik sağlanmasının ve 2 katılımcı da güven unsurunun sağlanabilmesinin olumlu etki yaratabileceği yönünde fikir belirttikleri görülmektedir.

Tartışma

Bu çalışmada silahlı kuvvetlerimizin hâlihazırda mevcut olan gücünü daha da artırarak her durumda harekâta hazır bulunmalarını sağlayabilmek ve Türk savunma sanayisinin gelişimine katkıda bulunabilmek maksadıyla savunma sanayimizin temelini oluşturan savunma tedarik sürecinde EPE'ler kullanılarak savunma projelerinin en hızlı, en az maliyetle ve en az hatayla yerine getirilebilmesine katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda Savunma Sanayii Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığında tedarik birimlerinde çalışmakta olan toplam sekiz uzmanla görüşmeler yapılmıştır.

Görüşme sonucunda elde edilen katılımcı cevapları incelenerek belirlenmiş olan kategoriler kendi içerisinde yorumlanmış ve tartışılmıştır. Katılımcılardan alınan görüşler doğrultusunda Türkiye'de savunma tedarikinin hangi açılardan önem arz ettiği ve Türk savunma sanayisinin yapı taşlarından biri olan tedarik süreci içerisindeki eksiklikler konusunda değerlendirmeler yapılmıştır. Katılımcılar tarafından araştırmanın temelini oluşturan EPE'lerin, ülkemizin savunma tedarik sürecinde birçok açıdan önemli olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca çalışmada oluşturulması titiz bir süreç gerektiren EPE'lerin tedarik sürecinin gelişimine sağlayabileceği katkılar konusunda değerlendirmeler yapıldıktan sonra EPE'leri bir araya getirirken dikkat edilmesi gereken noktalar konusunda katılımcılardan alınan fikirler tartışılmıştır.

Tüm kategoriler ayrı maddeler halinde tartışıldıktan sonra elde edilen sonuçlar kaynak taraması sonucunda ulaşılan bilgiler ile birlikte değerlendirilerek tedarik süreci içerisindeki fazlara entegre edilen EPE'lerden oluşan model önerisi sunulmuştur. Aynı zamanda bulgularda elde edilen sonuçlara göre savunma tedariki ve süreci ile ilgili yönetici, uzman ve çalışanlara, savunma sanayisine ve araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

- Türkiye'de Savunma Tedarikinin Amacı ve Önemi Konusunda Tartışma:

Ülkemiz açısından savunma konusunun önemi birçok sebepten dolayı tartışılmaz bir gerçektir. Bu kapsamda savunmanın temelini oluşturan savunma tedarikinin ülkemiz açısından amacı ve önemi ile ilgili görüşler alınabilmesi için görüşme yapılan uzmanlara ilk önce "Türkiye için savunma tedarikinin önemi nedir?" sorusu yöneltilmiş ayrıca sonrasında tedarik işlevinin temel amaçlarını anlayabilmek üzere "Savunma tedarikinin temel amacı nedir?" sorusu yöneltilmiştir.

Türkiye'nin jeopolitik konumundan kaynaklı olarak iç ve dış tehditlerle sürekli mücadele eden bir ülke olduğu uzmanlar tarafından özellikle belirtilmiş olup savunma tedarikinin bu bağlamda ülkemiz açısından önemi ve amacı vurgulanmıştır. Ayrıca tedarik süreci içerisinde zaman zaman karşılaşılan dış ülkeler tarafından uygulanan engeller ile ambargolardan rağmen değişen dünya koşulları ve ilerleyen teknoloji ile birlikte tedarik faaliyetinin de bu yönde ilerleyerek dışa bağımlılığımızın azalması ve sanayimizde millileşme amacının sağlanabilmesi için de savunma tedarikinin önemi belirtilmiştir.

Savunma tedarikinin modernizasyonu ile birlikte Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyaçlarının hem uygun maliyetle hem de hızlı ve en doğru şekilde karşılanabileceğinin üstünde duran uzman görüşleri bu sayede ülke kaynaklarının verimli ve etkin bir şekilde kullanılarak ülke ekonomisine katkı sağlanacağı ve ordumuzun ihtiyaçlarının kesintisiz bir şekilde karşılanacağı üzerinde durmuştur.

Görüşmeler sonucunda katılımcıların savunma tedarikinin önem ve amacı hakkında vurguladığı bir diğer konu ülkemizin karşı karşıya kalabileceği olası iç ve dış tehditlerdir. Söz konusu tehditlere karşı her an hazır ve tedbirli olunabilmesi için savunma tedarikinin gelişimi ile birlikte TSK'nın harekâta her daim hazır olarak caydırıcılığını artıracak donanımlara sahip bir yapıya ulaşması olduğu görülmektedir. Ülkemizin toprak bütünlüğünün korunmasının yanı sıra vatandaşların can ve mal güvenliğinin de korunarak ülke egemenliğinin sağlanması amacıyla savunma tedarikinin önemli bir unsur olduğu da katılımcılar tarafından vurgulanmıştır.

- Türkiye'de Savunma Tedarik Süreci İçerisinde Yer Alan Aksaklıklar Konusunda Tartışma:

Tedarik savunmanın kalbini oluşturduğundan dolayı tedarik sisteminde yer alan aksaklıklar tüm savunma sistemini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Aynı zamanda tedarikte yaşanan gelişmelerle doğru orantılı tedarik sürecinde yaşanan aksaklıkları ve bu aksaklıkların giderilebilmesi için çözüm önerilerini alabilmek için görüşme esnasında tedarik uzmanlarına "Size göre savunma tedarik süreci ve savunma tedarik organizasyonu içerisinde ne gibi aksaklıklar mevcuttur ve bu aksaklıkları giderebilmek için neler yapılabilir?" sorusu yöneltilmiştir.

Görüşmelerde ihtiyaçların tanımlanması, tasarım, üretim, satın alma gibi süreçlerde rol oynayan aktörler arasındaki iş birliği ve entegrasyon gerekliliği vurgulanmıştır. Özellikle tedarik sistemi içerisinde paydaşlar arasında iletişim problemlerinin yaşanabileceği, sanayinin ihtiyaçların tanımlanması evresinden itibaren süreç içerisinde daha çok yer alması gerektiği ve sanayisi ile üniversite iş birliğinin artırılarak sistem içerisindeki her paydaşın ilk aşamadan itibaren daha entegre bir şekilde ve iş birliği çerçevesinde çalışmasının sağlanabilmesinin gerektiği belirtilmiştir.

Yerli savunma firmalarımızın özellikle AR-GE yönünden kurum kültürlerinde zayıflık ve AR-GE'ye ayrılan kurum kaynaklarındaki kısıttan dolayı ihtiyaçların yerli imkân ve kabiliyetlerle karşılanması konusunda zorluklar yaşandığı belirtilmiştir.

Savunma tedarik sürecinde ilk aşama olan ihtiyaçların tanımlanması aşaması tüm süreci etkileyen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. İhtiyaçlar tanımlandıktan sonra bile değişen koşullara paralel olarak ihtiyaçların da değişebilme olasılığı yüksek olduğundan en baştan itibaren bu koşullar göz önüne alınarak daha az revize gerektirecek şekilde bir tanımlama yapılması gerekmektedir. Yapılan görüşmelerde tedarik sürecinde ihtiyaçlar tanımlanırken aksaklıkların çıkabildiği ve çok fazla değişiklik talebi yaşanabildiği de üzerinde durulan konular içerisinde yer almıştır.

- EPE'ler Hakkında Sahip Olunan Bilgiler Konusunda Tartışma

Bu bölümde tedarik organizasyonumuz içerisinde görev yapan tedarik uzmanlarının özellikle gelişmiş ülkelerde sıkça kullanılan EPE'ler hakkında ne gibi bilgilere sahip oldukları konusuna yönelik “Başta ABD olmak üzere birçok ülkenin savunma tedarik süreci içerisinde yer alan EPE'ler hakkında ne tür bilgilere sahipsiniz ve EPE'lerin proje ekiplerinden farkı nedir?” sorusu yöneltilmiştir.

Katılımcıların, EPE'lerin ihtiyaç makamı, tedarik makamı, kullanıcı, üniversite, sanayi gibi farklı kategorilerden tüm paydaşları içerisinde barındıran ve takım çalışması esasını benimseyen ekipler oldukları ve ayrıca özellikle ABD başta olmak üzere savunma alanında gelişmiş ülkelerde kullanıldıkları konusunda bilgi sahibi oldukları görülmektedir.

Aynı zamanda Türk savunma tedarik süreci içerisinde yer alan proje ekiplerinden farklı ekipler oldukları da verilen cevaplar doğrultusunda anlaşılmaktadır. EPE'ler tedarik sürecinde ihtiyaçların tanımlanmasından başlayarak son sürece kadar yer aldıklarından ve farklı birimlerden uzmanların katkılarıyla işlevlerini sürdürdüklerinden dolayı proje ekiplerinden farklılıkları bulunmaktadır.

- EPE'lerin Savunma Tedarik Süreci İçerisine Dâhil Edilmesinin Faydaları Konusunda Tartışma

EPE'lerin savunma tedarik süreci içerisine dâhil edilmesinin faydaları konusunda uzmanlara, “Entegre Proje Ekiplerinin Türk savunma tedarik süreci içerisine dâhil edilmesinin ne gibi faydaları olabilir?” ve “Projeler için endüstri ile yapılan fiyat anlaşmalarında bazı aksaklıklar ortaya çıkabiliyor mu? Çıkıyorsa entegre proje ekipleri bu aksaklıkların giderilmesinde nasıl rol oynayabilir?” soruları yöneltilmiştir.

Sorulara verilen cevaplarda özellikle EPE'lerin kullanımı ile iletişimin artacağı bu sayede ihtiyaçların en doğru şekilde karşılanarak belirsizliklerin ve risklerin en aza indirilmesiyle maliyet etkinliği sağlanacağı vurgulanmıştır. Aynı zamanda farklı alanlardan uzmanların bir araya gelmesiyle uzmanlaşmanın ve bu sayede ortak bir payda da buluşularak ortaya çıkan ürünlerin kalite ve doğruluğunun artacağı üzerinde de durulmuştur.

- EPE'lerin Yapılanmasına Yönelik Öneriler Konusunda Elde Edilen Bulgular Doğrultusunda Tartışma

Bu bölümde EPE'ler oluşturulurken dikkat edilmesi gereken hususlar konusunda tedarik uzmanlarının görüşlerinin alınması için “Tedarik süreci içerisinde entegre proje ekiplerinin anlaşılabilir ve önceliklendirilebilir olması için nasıl tavsiyelerde bulunabilirsiniz?”, “Sizce entegre proje ekipleri oluşturulurken dikkat edilmesi gereken faktörler nelerdir?”, “Entegre proje ekiplerinin düzgün bir şekilde görev yapabilmesi için 3 tane kritik faktör söyleyebilir misiniz?”, “Entegre proje ekipleri içerisinde nasıl bir yapılanma olmalıdır?”, “Bu ekipleri güçlendiren ve zayıflatan unsurlar neler olabilir?” ve “Entegre proje ekiplerinin oluşturulmasında ortaya çıkacak yapı ve sorumluluk değişimlerinin olumlu ve olumsuz etkileri neler olabilir?” soruları yöneltilmiştir. Sorulara verilen cevaplar daha çok yetki bölüşümünde netlik, işbölümünün artırılması, uzlaşmanın olması ve güven unsuru faktörleri üzerinde yoğunlaşmıştır.

Yapılan çalışma ile gerçekleştirilen görüşmeler ve alanyazın taramasından elde edilen sonuçlar doğrultusunda savunma tedarikinde özellikle ihtiyaçların tanımlanması aşamasından kullanılan ekipmanların elden çıkarılmasına kadar olan süreçte ihtiyaç makamından tedarik makamına, firmalardan üniversitelere kadar her paydaşın iş birliği, koordinasyon içerisinde yer almasının gerekliliği ve önemi ortaya çıkmaktadır. TSK ülkemizin güvenlik ve bekasının korunmasında en temel aktörlerden olduğundan dolayı süreklilik daha da büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda verilen cevaplar doğrultusunda hataların azaltılması ve süreklilik ile birlikte maliyet kontrollerinin yapılabilmesi ve kalite ile güvenlik unsurlarının da gerçekleştirilebilmesi için ihtiyaçların en baştan doğru tanımlanması gereksinimi olduğu anlaşılmakta ve titizlikle yapılandırılmış EPE'lerin oluşturulmasının da tüm bu gereksinimleri yerine getirebilmek için önemli bir faktör olacağı değerlendirilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

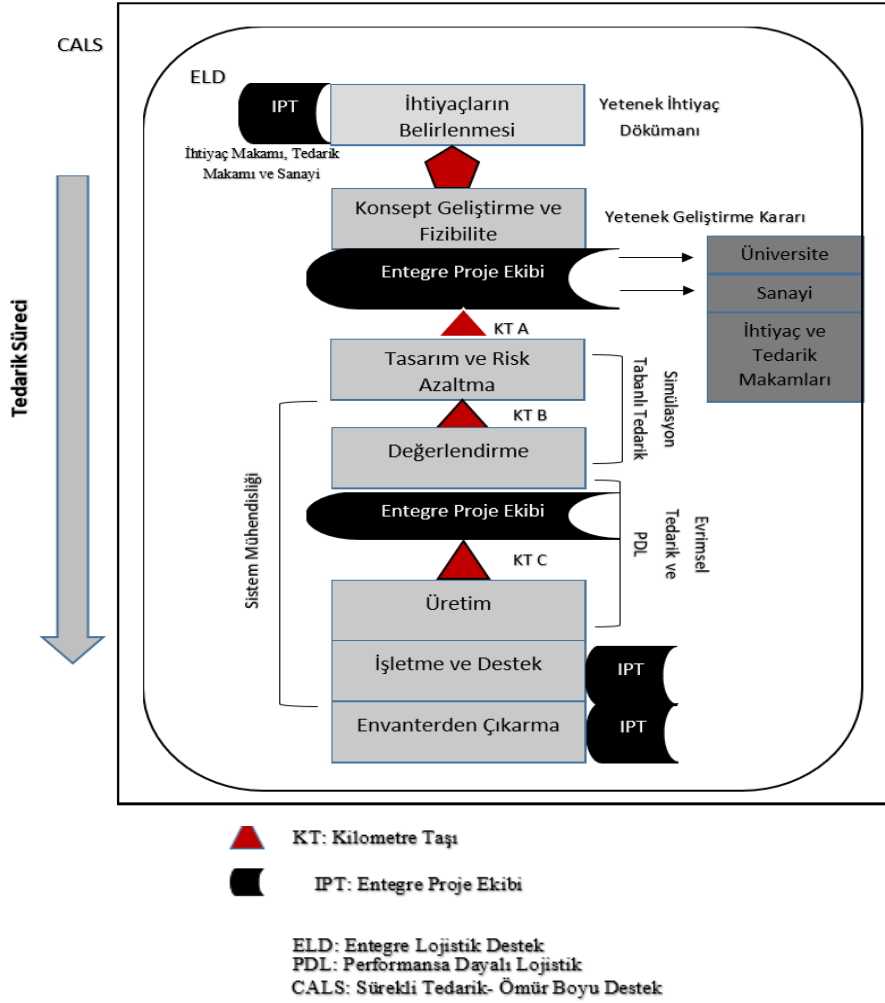
Savunma konusu gizlilik ve güven temalarının ön planda olduğu kritik bir unsur olduğundan ihtiyaçların yerli imkân ve kabiliyetlerle karşılanabilmesi ve ayrıca millîleşme hedeflerinin gerçekleştirilmesi için tedarik organizasyonu içerisinde bu hedefler doğrultusunda çalışabilecek entegre gruplara ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılmıştır.

Tüm bunların sağlanabilmesi için görevlerin net bir şekilde belirtildiği güven ortamı içerisinde ve yüksek iletişim olanaklarıyla çalışılabilecek şekilde ekipler kurulması gerekmektedir. EPE'ler başarılı programlar oluşturabilmek için bir ekip lideri ile çalışan üretim, yönetim, mühendislik gibi tüm fonksiyonların temsilcilerinden oluşmalıdır. Bu sayede ekipler daha hızlı ve doğru kararlar alabilmektedir. Ekip içerisindeki her üye kendi uzmanlığını ekibe sunmalı ve diğer uzmanlıklara saygılı olmalıdır. Aynı zamanda her üyenin sorumluluğu ve gerekli olan kaynaklar proje süresince net olarak tanımlanmalıdır (MITRE, 2008). Tedarik sürecinde belirtilen kriterlere ve önlem alınması gereken noktalara dikkat edilerek EPE'lerin dâhil edilmesiyle TSK'nın ihtiyaçları doğru, hızlı, uygun maliyetle, yüksek kalite standartlarında ve değişen teknoloji ve risk ortamlarına kolay uyum sağlanabilecek şekilde karşılanabilecektir. Ayrıca etkin bir savunma tedarik sistemi ve

sürecinin silahlı kuvvetlerin harekât kabiliyeti ile caydırıcılık ve savunma gücünü arttıracığı öngörülerek araştırma sonucunda ve yapılan alanyazın taraması ile elde edilen bilgilerle Şekil 1.'de yer alan model önerisi sunulmuştur.

Şekil 1

Türk Savunma Tedarik Model Önerisi



Şekil 1.'de gösterilen model önerisi mevcut Türk Savunma Tedarik Süreci (Çelik & Erol, 2022) ile Amerika Savunma Tedarik Süreci (Defence Logistics Support Chain Manual, 2015) göz önüne alınarak ve araştırmaya katılan uzman görüşleriyle birleştirilerek oluşturulmuştur. Buna göre tedarik süreci fazlara bölünmeli ve her bir fazdan diğer faza geçilmesini onaylayacak geçiş kriterleri olan kilometre taşları (milestone) belirlenmeli ve bu kilometre taşlarında her fazın sonunda fazın başarılı olduğunu gösteren belgeler hazırlanarak diğer faza geçme kararı alınmalıdır.

Kuvvetler tarafından belirtilen ihtiyaçlar bir yetenek ihtiyaç dokümanında belirtilmeli ve yetkili makamlar tarafından değerlendirilip ihtiyacın malzemesiz çözümlerle karşılanamayacağı değerlendiriliyorsa yetenek geliştirme kararı alınmalı ve ihtiyaçlar önceliklendirilerek alternatiflerin değerlendirilmesi için konsept geliştirme ve fizibilite aşamasına geçilmelidir (The Acquisition Handbook, 2022). Aynı zamanda sürecin tüm aşamalarında yer alacak ve özellikle müşteri-sanayi ilişkisini geliştirecek EPE ve ofisi kurulmalı bu ekibin eğitime özen gösterilerek ekibin üniversiteler ve araştırma merkezleri ile sürekli iletişimde olması sağlanmalıdır (Topcu, 2021). Araştırmaya katılan uzman görüşlerinde de belirtildiği gibi ekipler ihtiyaçların belirlenmesi aşamasından itibaren rol almaya başlayarak tedarik aşamalarına göre çeşitli şekillerde ve sürekli iletişim halinde görev yapmalıdır. İhtiyaçların belirlenmesi aşamasında EPE içerisinde ihtiyaç makamı yani kuvvetler, tedarik makamı ve ilgili diğer makamlar bir arada hareket ederek gerekli olan donanımlar en doğru şekilde en baştan itibaren belirlenebilmelidir. Söz konusu paydaşlardan gelen uzmanlar bir araya getirilerek güven ve iş birliği halinde çalışmalıdır. Bu sayede ihtiyaç makamının gereksinim duyduğu sistemlerin en doğru şekilde tanımlanarak anlaşılacağı, yurt içi üretime uygun olup olunmadığı kararının en baştan doğru bir şekilde alınabileceği değerlendirilmektedir. Şekil 1.'de görüldüğü gibi her bir aşamada EPE içerisindeki paydaşlar elde edilmek istenilen amaca göre artırılıp azaltılabilmektedir (MITRE, 2008). Paydaş sayılarının artırıldığı yerlerde EPE'ler daha büyük simgelerle; azaltıldığı yerlerde ise daha küçük simgelerle temsil edilmiştir. Tedarik kavramı sadece sistem ihtiyaçlarının karşılanmasını değil zaman içerisinde ortaya çıkabilecek revize ihtiyaçlarını karşılayabilecek bakım ve onarım işlemlerini de içerisine aldığı için (Yavuz ve Ersoy,

2013) hem tedarik makamı hem savunma sanayi ilk aşamadan itibaren tedarik sürecinin içinde bulunduklarında meydana gelebilecek hata payının da en aza indirilmiş olacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca ABD’de yapılan bir araştırmaya göre EPE’lerden etkili olarak yararlanmak federal sektörde bir kuruluşun yaşam döngüsü maliyetlerini en az % 10 oranında azaltarak verimliliği artırmakta ve yeniden çalışmayı teşvik etmektedir (Ipsaro, 2014).

Bu fazdan sonra tasarım ve risk azaltma fazına geçilerek bir önceki fazda olduğu gibi bu aşamada da EPE kullanılmalı ve ekiplerin içerisine üniversiteler de dâhil edilerek bilimsel çalışmalarla destek sağlanabilmelidir. Devamında tasarım ve değerlendirme fazlarında riskleri minimuma indirmek için daha hızlı ve daha az maliyetli olarak sanal ortam kullanımı olan simülasyon tabanlı tedarik stratejisi (Topcu, 2021) kullanılmalıdır. Yine bu aşamalarda da EPE’ler içerisinde üniversite-sanayi, tedarik ve ihtiyaç makamları bir önceki aşamada olduğu gibi birlikte yer almalıdır. İhtiyaç makamının bu fazda gereksinim duyduğu sistemsel değişiklikler varsa üniversitelerden sağlanan bilimsel veriler ışığında savunma sanayimiz tarafından revizelerin daha doğru ve daha kolay şekilde yapılabilmesi düşünülmektedir. Üretim gerçekleştirildikten sonra elde edilen sistemlerde meydana gelebilecek aksaklıklar, değişim ihtiyaçları, bakım ve destek işlemleri bir sonraki aşamada gerçekleştirilecektir. Yine bu aşamada da her tedarik paydaşının EPE içerisinde yer alması önem arz etmektedir. Bu sayede ihtiyaç makamı olan TSK’nın süreç içerisinde kullandıkları üründe yapılmasını istedikleri revizeleri net bir şekilde belirtebileceği ve ilk aşamadan itibaren her fazda birlikte çalışmış olan savunma sanayi ile üniversitelerden gelen uzmanlar da söz konusu sisteme en baştan itibaren hakim olduklarından; gereksinim duyulan destek işlemlerini daha kısa sürede daha doğru ve daha az maliyetle gerçekleştirebilecekleri değerlendirilmektedir. EPE’ler sistemin envanterden çıkarılması aşamasında da yer almalıdır. Bu sayede sistemin her ayrıntısına sahip olduklarından dolayı envanterden çıkarılırken de en doğru kararlarla ve en az riskle imha işlemlerinin gerçekleştirilebileceği aynı zamanda envanterden çıkarma süresi ve kararı da ortak bir şekilde verileceğinden sistemin ömür devrini tamamlaması konusunda daha kesin kararlar alınmış olacağı düşünülmektedir.

Hem tedarik hem de işletim lojistiğinin bir arada olması gerektiğinden süreç; sistemin ömür devri boyunca kullanıma hazır olması ve maliyet etkinliğinin sağlanması açısından kullanılan Entegre Lojistik Destek (ELD) (Keşli & Tuna, 2009) ile desteklenmeli ve bu konularda uzman kişiler arasındaki bilgi aktarımı ile desteklenmeye devam etmelidir. Değerlendirme fazından işletme ve destek fazına kadar müşterinin de yer aldığı ve ürünlerin zamanla geliştirildiği evrimsel tedarik (Department of Defense DIRECTIVE 5000.02T, 2015) ile performans sonuçlarının alınmasını sağlayan performansa dayalı lojistik (PDL) (Goure, 2009) stratejilerinin kullanılması ile süreçten alınan verimin artacağı değerlendirilmektedir. Aynı zamanda bütün süreçte verilerin etkin bir şekilde paylaşılabilmesi için ihtiyaçların belirlenmesi aşamasından itibaren her aşamada yapılan faaliyetlerin bilgisayar ortamında daha güvenli şekilde gerçekleştirilmesini sağlayan Sürekli Tedarik ve Ömür Boyu Destek (CALS) (Karadeniz, 2008) sistemi kullanılmalıdır.

İhtiyaç makamının gereksinim duyduğu yüksek teknoloji içeren sistemleri karşılama görevini yürüten savunma sanayi, ilk aşama olan ihtiyaçların belirlenmesi aşamasından itibaren ihtiyaç makamı ve tedarik makamı ile etkileşimde bulunacak şekilde tedarik sürecinin içinde yer almalıdır. Bu sayede silahlı kuvvetlerin ihtiyaçları en doğru şekilde anlaşılacak ve yetenek geliştirme aşamasında ortaya çıkma ihtimali olan revizeler de en aza indirilerek hem zaman hem kaynak hem de maliyet israfı en aza indirilmiş olacaktır. Tüm bu durumların savunma sanayimize ve dolayısıyla ülkemize ekonomik açıdan büyük artıları olacağı gibi aynı zamanda TSK’nın ihtiyaçlarının zamanında ve en uygun şekilde karşılanması sağlanacağından ordumuzun harekâta her an hazır olma gücü de artacaktır. Savunma sanayi tedarik sürecinde ihtiyaçların belirlenmesi aşamasından itibaren yeteneklerin yurt içinde üretilme kararı verildiği takdirde tasarımdan bakım onarıma ve envanterden çıkarmaya kadar her aşamada EPE’ler devrede olmalı ve ortaya çıkabilecek değişim ihtiyacı veya çeşitli aksaklıklara onlar vasıtasıyla müdahale edilebilmelidir. Bu sayede değişim, tehdit algısı vb. gibi risk ve belirsizliklerin yüksek olduğu savunma sanayisinde riskler en aza indirileceği ve aynı zamanda daha özgün sistemler üretilebileceğinden savunma sanayisinde millileşme hedeflerine de katkıda bulunulabileceği değerlendirilmektedir.

Savunma sanayi ihtiyaç makamı ve tedarik makamının yanı sıra üniversiteler ile de iç içe olmalıdır. Bu sayede üniversitelerden gelecek olan araştırmacılar projelere bilimsel açıdan destek olarak savunma sanayimizin hem üretim hem bakım onarım gibi tedarik sürecinin her aşamasında destekçisi olacaktır. Savunma sanayi ülke içerisinde bulunan diğer sanayi kollarının gelişiminin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda tedarik süreci boyunca EPE’ler içerisinde aktif şekilde rol olarak diğer sanayi kollarında da EPE kullanımının gelişimi için fırsat yaratılmış olacaktır.

Ülke içerisinde istihdamın sağlanması için büyük önem arz eden savunma sanayimiz hem yeni iş gücü potansiyelinin oluşması hem nitelikli iş gücünün artırılabilmesi için EPE’ler içerisinde yer alacak uzmanlara daha çok yer vererek kendi uzmanlık alanlarında gelişim ve eğitimlerine destek olmalıdır. Birçok yeni sistemin üretiminin temelinde savunma sanayisinde yer alan sistemler bulunmaktadır. Bu bağlamda EPE’ler içerisinde yer alan ve çeşitli uzmanlık alanları bulunan kişiler elde ettikleri deneyimlerle askerî sistemlerin geliştirilmesine katkı sağlamalarının yanı sıra diğer sanayi kollarında da yeni sistemlerin gelişimine destek verebileceklerdir. Savunma tedarik sürecinde önemli bir role sahip olan EPE’lerin oluşturulması da her zaman titizlik isteyen bir konu olarak düşünülmelidir.

Araştırmaya katılan uzman görüşlerinden de anlaşılacağı üzere EPE içerisinde yer alacak olan kişiler arasındaki güven, takım ruhu, uzmanlaşma gibi faktörler önem arz etmektedir. Bu kapsamda hem sektör içerisinde hem de savunma tedarik sürecinde yer alacak EPE’lerde görev alacak farklı birimlerden uzmanlar çeşitli eğitimler ve insan kaynakları uygulamaları ile desteklenmelidir. EPE hakkında verilmesi gereken eğitimler dışında aynı zamanda EPE’ler oluşturulurken yetkili kişiler tarafından iş bölümü ve görev dağılımı ilk aşamadan itibaren net bir şekilde belirlenmeli, uzmanlar arasında çıkabilecek anlaşmazlık ve çatışmaların önüne geçilerek takım ruhu aşılanmalıdır.

Savunma tedarik sürecinde yer alan çalışanların tedarik alanına birçok açıdan katkı sağlayacak olan EPE'ler hakkında daha çok bilgi edinerek bu ekipler içerisinde aktif rol alması gerekmektedir. EPE'ler grup çalışmasından farklı olarak takım çalışmasını benimsemektedir. Bu sebepten dolayı EPE içerisinde yer alacak olan çalışanlar takım ruhunu benimseyerek bireysellikten uzak bir şekilde çalışmaya özen göstermelidir. Yürütülen projeler ilerledikçe EPE'ler içerisinde gereksinim duyulan uzmanlık dalları farklılık gösterebileceğinden dolayı görevi biten çalışanlar yerlerini yeni uzmanlara bırakabilmeli ve EPE sürecine yeni katılan çalışanlar ise göreve başlamadan önce proje ve iş dağılımı hakkında bilgi sahibi olmalıdır. EPE'ler içerisinde yer alacak olan çalışanlar arasında ego çatışmasından uzak koordinasyon ve iş birliğine bağlı olarak güvene dayalı bir çalışma ortamı olmalıdır.

Hem savunma tedarik sürecinin etkin işletilmesi ve gelişimine ışık tutabilmek hem de alanyazına katkıda bulunabilmek amacıyla EPE konulu araştırmaların artırılması gerekmektedir. Yapılan çalışmada EPE'ler, tedarik süreci ve paydaşlar bir bütün olarak ele alınmıştır. Gelecek çalışmalarda tedarik sürecinin her aşaması tek tek ele alınarak EPE'lerin her bir sürece katkısı ayrı olarak incelenerek daha mikro düzeyde araştırmalar yapılabilir. Hâlihazırda yürütülmekte olan veya geçmişte yürütülmüş olan savunma projeleri üzerinden çalışmalar yapılması yanında katılımcı sayısı artırılarak daha kapsamlı araştırmalar yapılabilir.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı Millî Savunma Üniversitesi'nden (Tarih: 27 Mayıs 2021, Sayı: E-35592990-050.01.04-321686) alınmıştır.

Katılımcı Onamı: Çalışmaya katılan tüm katılımcılardan yazılı onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir-B.A., M.B.; Tasarım-B.A., M.B.; Denetleme-B.A., M.B.; Kaynaklar-B.A., M.B.; Malzemeler-B.A., M.B.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi-B.A., M.B.; Analiz ve/veya Yorum-B.A., M.B.; Literatür Taraması-B.A., M.B.; Yazıyı Yazan- B.A., M.B.; Eleştirel İnceleme- B.A., M.B.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was received for this study from the ethics committee of National Defence University (Date: May 27, 2021, Number: E-35592990-050.01.04-321686).

Informed Consent: Written informed consent was obtained from the participants who participated in this study.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept- B.A., M.B.; Design- B.A., M.B.; Supervision- B.A., M.B.; Resources- B.A., M.B.; Materials- B.A., M.B.; Data Collection and/or Processing- B.A., M.B.; Analysis and/or Interpretation- B.A., M.B.; Literature Search- B.A., M.B.; Writing Manuscript- B.A., M.B.; Critical Review- B.A., M.B.

Declaration of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Funding: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- AcqNotes. (2022). *Integrated product team*. <https://acqnotes.com/acqnote/careerfields/integrated-product-teams>
- Barbour, R. S. (2014). Quality of data analysis. U. Flick (Ed.), *The SAGE handbook of qualitative data analysis*, 496-510.
- Baykal, N. B., Çelik, H., & Memur, H. N. K. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 384-392.
- Begenirbaş, M. (2022). *Savunma yönetimi ve planlaması*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Can, G. (2011). Tedarik zinciri yönetimi ve maliyetlere etkisi (Yayın No. 279420) [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çağlar, A. (2009). *Sınıf öğretmenlerinin öğretimsel etkinliklerin yönetiminde dikkat çekme ve sürdürme davranışlarının incelenmesi* (Yayın No. 230591) [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çelik, V., & Erol, S. (2022). Türkiye'nin savunma tedarik ve lojistik sistemi organizasyon yapısına model önerisi, *Antalya Bilim University International Journal of Social Sciences*, 3(1), 44-65.
- Darnis, J. P. (2007). *Lessons learned from european defence equipment programmes*. <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/lessons-learned-european-defence-equipment-programmes>
- Day, M. (2003). *The integrated project team teamworking and partnering*. <https://Electronic Documents/UK/UK OGC best practices.pdf>
- Department of Defense. (2015). *Instruction*. https://irp.fas.org/doddir/dod/i5000_02t.pdf
- Erdem, H. (1998). Küçük ve orta ölçekli işletmelerin tedarik ve üretim sorunları ve Gebze civarındaki otomotiv yan sanayinde bir uygulama (Yayın No. 77732) [Yüksek lisans tezi, Gebze Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Goure, D. (2009). Performance based logistics: a primer for the new administration. *Lexington Institute Report*. <https://www.lexingtoninstitute.org/wp-content/uploads/performance-based-logistics.pdf>
- Holden, T., & Schmidt, R.A. (2001). Commerce at light speed – an international comparative evaluation of CALS strategy and implementation in the USA and Japan. *Industrial Management & Data Systems*, 101(1), 32-40.
- Ipsaro, M. (2014). How integrated product teams can improve performance and save money. *Integrity*. https://integritymc.com/wp-content/uploads/2019/12/Integrated_Product_Teams.pdf
- Karadeniz, M. (2008). Bir lojistik ve pazarlama yöntemi olarak CALS (sürekli tedarik, ömür boyu destek) stratejisi. *Journal of Naval Sciences and Engineering*, 4(1), 78-83

- Karasar, N. (1998). *Bilimsel araştırma yöntemi- kavramlar, ilkeler, teknikler*. Nobel Yayıncılık.
- Kartopu, M., & Gürbüz, S. (2016). Askerî pilotların örgütsel bağlılıklarının, işten ayrılma niyetlerine etkisi: Alternatif iş imkânlarının düzenleyicilik rolü. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 15(1), 79-112.
- Keşli, B., & Tuna, C. (2009). *Savunma projelerinde entegre lojistik destek uygulamaları*.
https://www.ssb.gov.tr/Images/Uploads/MyContents/V_20170727170020178368.pdf
- Lekesizgöz, K. (2015). Savunma sanayii tedariklerinde güncel yaklaşımlar ve ülkemizin savunma tedarikleri açısından değerlendirilmesi (Yayın No. 423483) [Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Lojistik Derneği. (2001). <https://www.loder.org.tr/yayinlar>
- MGK VE MGK Genel Sekreterliği Kanunu 2945 S.K. (1983). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2945.pdf>
- MITRE. (2008). *IPT start-up guide*. https://www.mitre.org/sites/default/files/pdf/08_1645.pdf
- Ministry of Defence. (2015). *Defence logistics support chain manual*.
https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7f8228e5274a2e87db645f/20161002-LEGACY_JSP886-V1P1-Intro2JSC-FINAL-O.pdf
- Przymus, N. K. (2003). *The integrated project team teamworking and partnering*.
https://www.toronto.ca/ext/digital_comm/inquiry/inquiry_site/cd/gg/add_pdf/77/Procurement
- Savunma Tedarik Terimleri Sözlüğü. (2009).
<https://www.msb.gov.tr/Content/Upload/Docs/modernizasyon/terimlersozlugu07082009.doc>
- Sıgır, Ü., Topcu, M. K., & Gürbüz, S. (2010, 9-10 Ekim). *The changing role of board of directors and employees on "Merger & Acquisition Strategies": A study in Turkish defense industry* [Konferans]. International Conference on Social Sciences, Kuşadası, Aydın, Türkiye.
- Şenol, G. (2003). *Tedarik zinciri yönetimi yazılımı* [Sempozyum]. III. Ulusal Üretim Araştırmaları Sempozyumu. Kültür Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- The Acquisition Handbook*. (2022). <https://www.dote.osd.mil/Portals/97/docs/TEMPGuide/DefenseAcquisitionGuidebook.pdf>
- Topcu, M. K. (2021). Savunma tedarik proje yönetiminde entegre proje ekiplerinin kullanımına yönelik bir model önerisi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 39, 211-248.
- Türk Dil Kurumu. (2019). *Türkçe sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Veske, S. T. (2016). *Entegre Lojistik Destek. SATEM*.
- Yavuz, O., & Ersoy, A. (2013). Tedarik zinciri performansının değerlendirilmesinde kullanılan değişkenlerin yapay sinir ağı yöntemiyle değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 209-256.
- Ziylan, A., Batmaca, Ş., Por, R., Uysal, İ., Zaim, M., Tatar, Y., & Er, Ü. (1998). Savunma sanayii ve tedarik. *TÜBİTAK*.

Extended Summary

Introduction

In order for each country to increase the power of its defense industry, it must be able to use the "supply" function as an effective tool. Acquisition is a chain consisting of processes that take long periods of time and contain various risks within their functions. For this reason, supply projects that are not well managed may result in failure in terms of time, performance, and cost. In order to minimize the risk of failure, coordination, and cooperation are an important factor in the defense acquisition process. In addition to the execution and design activities, the IPTs, which are used to ensure cooperation, also carry out administrative activities together. In today's conditions, it is important to include IPTs in our defense supply system in order to keep up with the complex technologies in the field of defense and to meet the needs of the Turkish Armed Forces in the fastest way with the least cost and with the least error by ensuring the necessary coordination among the stakeholders constitutes the main motivation of this study.

Acquisition and Defence Acquisition

Acquisition function; It includes management functions (planning, organization, directing, coordination, supervision), market research, stocking and distribution, as well as purchasing and making available the necessary materials at appropriate quality, quantity, time, and price.

The defense acquisition system is a system that ensures the continuous planning, development, and supply of materials, equipment, and services needed by the armed forces and the continuation of these stages.

Continuous Acquisition and Life-Cycle Support

CALS; It is an integrated system that enables the deactivation of activities at every stage from need identification to design, production, delivery, storage, distribution, operation, maintenance, and repair, and supports secure information exchange in the defense system method. When the CALS system is fully implemented within the Turkish Armed Forces, many goals can be achieved, such as saving time and resources, minimizing life cycle costs, allowing the authority to take part in the product design process, and creating a more integrated working environment by collecting all the information the personnel needs in one place. In this context, in the study conducted, it was evaluated that the needs can be obtained faster, at less cost, and with better quality by using IPTs in the defense acquisition system, and especially since it was evaluated that the requirements authority should be involved in every stage of the process, IPTs can be achieved with the more active use of the CALS system in our defense acquisition process. It is thought that it can be supported.

Integrated Logistics Support

The process of carrying out planning and implementation in a disciplined manner to obtain, produce, maintain, support, and finalize the materials required for the systems to be supplied at affordable costs and and the desired performance is called Integrated Logistics Support. Integrated Logistics Support System is used in order to achieve the targets planned to be achieved within the Turkish Armed Forces with the implementation of the CALS system. In addition to making elements such as cost and performance, which are the main purposes of creating IPTs, more efficient by using the Integrated Logistics Support system, it is thought that it is important to include the ELD system in our supply system as it facilitates the implementation of the CALS system used to support IPTs.

Integrated Project Teams (IPT)

IPT; They are teams of representatives from all appropriate functional disciplines who work with a team leader to make timely recommendations to create successful and balanced programs, identify problems, solve problems, and facilitate decision-making. When creating IPTs, an overall project organizational structure should be designed that optimizes the use of IPTs. Once the stakeholder engagement is clearly defined, the next step for the different project phases is to begin the IPT design process by defining where an IPT approach should be applied at each phase. The overall organizational structure of a project and how IPTs are implemented within it vary widely from project to project and also reflect an organization's specific organizational structure, policies, processes, and culture.

Methodology

The universe of the study consists of experts working in the acquisition departments of the institutions within the defense supply system in our country. Experts working in the supply units of the Unma Industry Presidency and the Ministry of National Defense were determined as the sample of the research. The meetings were held four times in the Presidency of Defense Industries; it was carried out with a total of eight people, four of whom were experts from the Ministry of National Defense. A qualitative data analysis method was used in the study. Interviewing the participants using the semi-structured interview method, which is one of the qualitative data collection tools, formed the basis of the research method. Before the interviews were conducted, an interview form consisting of the questions prepared by reviewing the literature was prepared. In the research, content analysis, one of the qualitative data analysis methods, was used to analyze the answers received from the interviewees. A code list was created in order to make the analysis more accurate and easier by making continuous readings in line with the data obtained in line with the answers received from the participants with the literature review. After the coding process was completed, the similar codes obtained were brought together in line with the information obtained through the literature review, and categories were obtained.

Conclusion

In line with the results obtained from the interviews carried out with the study and the literature review, the necessity and importance of each stakeholder taking place in cooperation and coordination, from the authority of need to the acquisition authority, from companies to universities, especially in the process from the stage of defining the needs to the disposal of the used equipment, emerges. In line with the answers given, it is understood that it is necessary to define the needs correctly from the beginning in order to reduce the errors, to carry out cost controls along with continuity, and to realize the quality and safety elements, and it is considered that the creation of meticulously structured IPTs will be an important factor in fulfilling all these requirements. The issue of defense emerges as a critical element in which the themes of privacy and trust are at the forefront. Considering the security and confidentiality criteria in the field of defense, it has been concluded that integrated groups that can work in line with these goals are needed within the acquisition organization in order to meet the needs of domestic facilities and capabilities and also to realize the nationalization goals. Since the needs of our Turkish Armed Forces can be met in the most accurate, fastest, lowest cost, with the highest quality standards and in a way that can be easily adapted to changing technology and risk environments, with the inclusion of IPTs in our supply system by paying attention to the criteria specified and the points that need to be taken, the operational capability of the armed forces With the prediction that deterrence and defense forces will increase with the help of the research and the information obtained from the literature review, a model proposal is presented.



SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi
The Journal of Defence and War Studies

Askerî Güvenliğin Planlanmasında Ağırlık Merkezinin Tespiti, Analizi, Uygulanmasının İstihbarat ile İlişkisi

Determination, Analysis and Implementation of the Center of Gravity in Military Security Planning and its Relationship with Intelligence

Kazım Murat ÖZKAN 

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Ankara, Güvenlik Bilimleri Bölümü, Ankara, Türkiye.

Gendarmerie and Coast Guard Academy, Faculty of Security Sciences, Department of Security Sciences, Ankara, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received 07.12.2023
Kabul Tarihi/Accepted 01.04.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 28.06.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Kazım Murat Özkan
E-mail: kmozkan85@gmail.com

Atıf: Özkan, K., M. (2024). Askerî güvenliğin phlanlanmasında ağırlık merkezinin tespiti, analizi, uygulanmasının istihbarat ile ilişkisi. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 109-123.

Cite this article: Özkan, K., M. (2024). Determination, analysis and implementation of the center of gravity in military security planning and its relationship with intelligence. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 109-123.



Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Öz

Küreselleşmenin etkisinin yanında, teknoloji ve iletişim alanında yaşanan gelişmelerin de etkisiyle güvenliğe yönelik tehditlerin çeşitlendiği ve arttığı görüldü de güvenlik endişesinin özünde askerî tehdidin yer aldığı görüşü değişmemiştir. Askerî güvenliğin sağlanmasında savaş da kaçınılmaz olarak uygulanabilecek etkenlerden birisidir. Savaşın karakteri; zamana, mekâna ve kuvvete bağlı olarak savaştan savaşa veya zaman içerisinde değişse de, siyasi amacı, ilkeleri, ağırlık merkezi gibi kavramlar geçerliliğini korumaktadır. Savaşın planlaması "Ağırlık Merkezi"nin belirlenmesi ile başlar. Ağırlık merkezinin doğru olarak tanımlanması, askerî harekâtların başarılı olması için kritik öneme sahiptir. İstihbaratın karşılaştığı en önemli görevlerden biri düşman ağırlık merkezinin belirlenmesidir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada, bu nedenle düşman ağırlık merkezinin doğru olarak tespiti, analizi ve uygulaması yönünden değişik yöntemler kullanılarak istihbarat ile bağlantısı ortaya konmaktadır. Çalışma; ağırlık merkezini belirleme, analiz edilmesi ve uygulanması ana hatlarını ifade ederken, her aşamasında istihbarat çalışmaları ile ilişkisini ortaya koymakta ve incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, askerî güvenlik, ağırlık merkezi, istihbarat

JEL Kodları: F51, F52, H56

ABSTRACT

Although it is seen that threats to security have diversified and increased with the influence of globalization as well as developments in technology and communication, the view that the military threat is at the core of security concerns has not changed. War is one of the factors that can inevitably be applied to ensure military security. Even though the character of the war changes from war to war or over time depending on time, place, and force; concepts such as political purpose, principles of war, and the center of gravity remain valid. Planning the war begins with determining the "Center of Gravity". Accurate identification of the center of gravity is critical to the success of military operations. One of the most important tasks facing intelligence is the determination of the enemy's center of gravity. In this study, where qualitative research method is used, the connection with intelligence is revealed by using different methods in terms of accurate detection, analysis and application of the enemy center of gravity. Study; while it expresses the main lines of determining the center of gravity, analyzing it, and implementing it, it reveals and examines its relationship with intelligence studies at every stage.

Keywords: Security, military security, center of gravity, intelligence

JEL Codes: F51, F52, H56

Giriş

Küreselleşmenin etkisinin yanında, teknoloji ve iletişim alanlarında yaşanan gelişmelerin de etkisiyle, devletlerin zafiyetlerinin istismara daha açık hale gelmesine bağlı olarak güvenliğe yönelik tehditler çeşitlenip artmıştır. Güvenliğe yönelik toplumsal, ekonomik, ekolojik alanda tehdidin çeşitlendiği görüldü de (Buzan, 1983/2015, s.107-119), güvenlik endişesinin özünde askerî tehdidin yer aldığı görüşü değişmemiştir. Devletlerin güvenlikleri için askerî tehditler, anlık ve en görünür tehdidi oluşturur. Askerî tehdit, güç kullanımını da gerektirebilecek değişikliklere hızla neden olabileceğinden, güvenlik endişeleri içinde en öncelikli duruma sahiptir (Buzan, 2008, s. 109).

Devletlerin ekonomik, toplumsal, siyasi yapıları güçlü olsa da şiddetli yıkım ve baskılara dayanmaları

beklenemez. Bir devlete yönelik askerî tehdit, yalnız askerî alanda tehdit olmayıp, siyasi, toplumsal, ekonomik alandan toplumsal değerlere kadar bütün bileşenlerine yöneliktir (Buzan, 1983/2015, s. 107). Devletlerin askerî gücü, bütün alanlara koruma sağladığı için zamanla askerî gücü oluşturan askerî teşkilatın muhafazası ve kuvvetlendirilmesi zorunluluk halini almıştır.

Askerî güvenlik; askerî güç, savaş ve savaşla ilgili kavramlarla yakın ilişki içindedir. Askerî güvenliğin sağlanmasında savaş da kaçınılmaz olarak uygulanabilecek etkenlerden birisidir. Tarih; siyasi, ekonomik, toplumsal ve değişik nedenlerle güvenliğin sağlanmasında askerî gücün kullanıldığı, ulusal güvenliğin korunduğu birçok örneklerle doludur.

Tarihi süreç içerisinde güvenliğin sağlanmasında dört değişik “Güvenlikleştirme dönemi” yaşandığı görülmektedir. Söz konusu yöntemler; güç dengesi dönemi ve büyük güçlerin birbiriyle karşı karşıya geldiği “1945’te biten klasik Avrupa büyük güç dönemi”, güç yapısının çok kutupluluktan iki kutupluğa değiştiği “Soğuk Savaş dönemi”, güvenlikte temel alan olan askerî güvenliğin geri plana itildiği ve iç ayaklanmalar ile sivil savaşların arttığı “Soğuk Savaş sonrası dönem”, askerî alanın yeniden geleneksel önemini kazandığı, savaşın merkeze yerleştiği “11 Eylül 2001 sonrası dönem” olarak sınıflandırılabilir (Buzan, 2008, s. 110). Savaş, bütün dönemlerde varlığını sürdürse de gerçekleşme olasılığı, son dönemde büyük güçler arasında düşük ihtimal iken, sömürgeciliğin bitmesi ile kurulan yeni devletlerin kendi aralarında veya ikili ilişkilerinde sorun yaşayan komşu devletler arasında bölgesel düzeyde daha yüksek ihtimal durumuna gelmiştir.

Savaş, birdenbire çıkmayacağından ve yayılmayacağından, düşman tarafların her biri, diğeri hakkında daha çok “Ne olması, ne yapması” gerektiğine göre değil, “Ne olduğuna, ne yaptığına” bakarak hükme varır. Savaşın asıl nedeni, politik amacı gerçekleştirmektir. Politik amaç; savaşla ulaşmak istenilen hedef için hem de harcanması gereken çabalar için ölçü olacaktır. Politik amaç niyet, savaş ise araçtır ve araç hiçbir zaman amaçsız düşünülemez (Clausewitz, 2018, s. 34, 45). Savaşın karakteri; zamana, mekâna ve kuvvete bağlı olarak savaştan savaşa veya zaman içerisinde değişse de, siyasi amacı, çatışan dinamikler, savaşın ilkeleri, ağırlık merkezi gibi kavramlar geçerliliğini korumaktadır.

Batı Dünyasının en büyük askerî incelemelerinden biri olan “Savaş Üzerine (*On War*)” kitabının yazarı olan Prusyalı General Carl Von Clausewitz, söz konusu kitabında savaşın felsefi boyutu üzerinde durarak kendisine özgü kuramlar geliştirmiş ve çağının birçok kavramını tartışmaya açmıştır. Clausewitz’e göre savaş, genişletilmiş düellodan başka bir şey değildir. Düellodaki her bir aktör fiziksel gücüyle kendisini kabul ettirmeye çalışmakta, düşmanı mağlup etmeyi ve böylece daha sonra herhangi bir mukavemette bulunamayacağı bir duruma sokmayı amaçlamaktadır. Başka bir ifade ile savaşın hedefi, düşmanın silahtan arındırılması ya da mağlup edilmesidir (Clausewitz, 2018, s. 29, 32).

Düşmanın silahtan arındırılması için o ülkenin silahlı kuvvetleri, ülkesi, iradesi irdelenmelidir. Savaşın hedefine ulaşabilmesi için düşman ülkenin silahlı kuvvetleri mutlaka imha edilmeli veya savaşa devam edemeyecek duruma gelmesi sağlanmalı ve gerekirse düşman ülke işgal edilerek yeni silahlı kuvvetler teşkil edilmesi önlenmelidir. Diğer yandan, savaşın en önemli unsurlarından birisi de manevi değerlerdir. Manevi değerler irade ile özdeştir. Devleti yönetenlerin manevi duruşları ve moralleri, halkın yapısı, Ordunun yapısı ve karar alıcıların nitelikleri gibi etkenler, amacı ve durumu değişik şekilde etkileyebilir ve bir yengi veya yenilginin gerçekleşmesine neden olabilir. Bir çatışmayı kazanmanın veya bir çatışmayı sona erdirecek koşulları oluşturma anahtarı, düşmanın savaşa arzu ve isteğinin, yani iradesinin kırılmasıdır (Clausewitz, 2018, s. 49, 50; Karlquist, 2009, s. 3).

Clausewitz’in geliştirdiği stratejik ve operatif kavramların bazıları 200 yıl önce olduğu gibi, 21. yüzyılda yaşanan küreselleşme, teknoloji ve iletişim alanındaki gelişim, politik değişime karşın bugün de tartışılmaktadır. Savaş, hızlı bir şekilde birbiriyle etkileşime giren ve değişen, aralarındaki ilişki karmaşık olan aktörleri barındırmakta, ayrıca aktörler tarafından farklı şekilde algılanan ve tasvir edilen eylemleri, olayları ve kavramları içermektedir. Clausewitz, savaşın kavramlarının tanınmasına olanak sağlarken, söz konusu kavramlardan biri olan “Ağırlık Merkezi” ilk olarak Clausewitz tarafından yazılan “Savaş Üzerine (*On War*)” kitabında yer almıştır.

Clausewitz ağırlık merkezini “Her şeyin bağlı olduğu tüm güç ve hareketin merkezi ve bütün enerjinin yönlendirilmesi gereken nokta” olarak tanımlarken, düşmanın ağırlık merkezinin nasıl bulunacağına ilişkin süreci tarif etmemekte, ancak bir veya daha fazla olabileceğini ve mümkünse ağırlık merkezi sayısının bire indirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Clausewitz, 2007, s. 242, 243). Clausewitz’in 19. yüzyılda yaptığı “Ağırlık merkezi” tanımlamasının yorumlanarak, güvenlik algısındaki yaşanan değişiklikler, tehdidin çeşitlenmesi ve değişimi altında 21. yüzyılda nasıl anlaşıldığının ortaya konması önemlidir. Bu bağlamda, ağırlık merkezi ile onun kritik etkenlerinin yeniden ifade edilmesi, akla, gerçeğe ve nesnele dayalı seçim ve doğrulama yöntemlerinin belirlenmesi gerekir.

Savaşın planlaması ve icrası “Ağırlık merkezi”nin belirlenmesi ile başlar. Ağırlık merkezinin belirlenmesi; harekâtın maksadı ve hedefi üzerinde odaklanmanın devamlılığı, kaynakların uygun tahsisi ve kullanımı, planların etkinliğini ve uygulanabilirliğinin en üst düzeyde sağlanması ve düşmanın yenilgiye uğratılması için gereklidir. Ağırlık merkezinin doğru olarak tanımlanması başarı için kritik öneme sahiptir. Ağırlık merkezinin tespiti, analizi ve uygulanmasının istihbaratla ilişkisini ortaya koyan bu çalışmada, ağırlık merkezini tanımlamak ve analiz edebilmek için geliştirilen değişik yöntemlerin bazıları örnek olarak kullanılarak istihbarat ihtiyacı duyulan alanlar belirtilmektedir.

Güvenlik literatüründe ağırlık merkezinin belirlenmesinde göz önünde bulundurulacak etkenleri ve görev dağılımını belirten, analiz yöntemlerini ve uygulanmasını topluca içeren bir çalışma bulunmadığından, böyle bir çalışmaya ihtiyaç olduğu değerlendirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılan makalede; ağırlık merkezinin doğru tespit edilmesi maksadıyla; tespit, analiz ve uygulama yöntemleri ile ihtiyaç duyulan istihbaratın belirlenebilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla, makalenin birinci ve ikinci bölümünde dost, düşman veya herhangi bir varlık, birey veya aktör için ağırlık merkezinin tanımı ve kullanımına etki eden temel kavramlar ile istihbaratın tanımı ve

sınıflandırılması belirtilmekte, son bölümde ağırlık merkezinin belirlenmesi ve analiz yöntemleri ve istihbaratın işlevi ortaya konmaktadır. Çalışmada; ağırlık merkezinin belirlenmesi, analiz edilmesi ve uygulanmasının ana hatlarını ifade edilirken, her aşamasında istihbarat çalışmaları ile ilişkisi ortaya konulmakta ve incelenmektedir.

Ağırlık Merkezinin Tanımı

Ağırlık merkezi önemli bir kavram olmasına karşın; tanım, anlayış ve uygulanmasında görüş birliği bulunmamakta ve kararlılıkla uygulanmasında tereddüt yaşanmaktadır. I. Dünya Savaşı esnasında Büyük Britanya'nın Dışişleri Bakanı olan Sir Edward Gray, "Tanım olmadan tartışmanın imkânsız olduğu" görüşündeydi (Schneider & Izzo, 1987, s. 46). Ağırlık merkezi kavramı, tanımı, tespiti, uygulanması üzerine değişik anlayış olmasının nedenleri olarak, dört etken öne çıkmaktadır. Birincisi, ağırlık merkezinin tanımlanmasında uzlaşamamasıdır. Tanımlar arasında benzerlikler olsa da, aralarında ince ayırım bulunmaktadır. İkincisi ağırlık merkezinin sayısı, özellikleri ile ağırlık merkezinin amaç ve hedeflerle ilişkisi hususunda uzlaşamamasıdır. Üçüncüsü, kurumların bakış açısı ile stratejik ve operatif anlayış farklılıktan kaynaklanmaktadır. Son olarak savaşın doğasında olan tahmin edilemezlik özelliğidir (Lee, 1999, s. 22). Yine de ağırlık merkezinin tanımlanması, tespiti ve uygulanması üzerinde anlayış birliği sağlanması gerektiğine inanılmaktadır.

ABD Savunma Bakanlığı yayını "DOD Askerî ve İlgili Terimler Sözlüğü (*DOD Dictionary of Military and Associated Terms*)"nde ağırlık merkezi "Manevi veya fiziksel güç, hareket serbestliğini veya hareket etme isteği sağlayan gücün kaynağı" (DOD, 2021, s. 30) olarak tarif edilirken, JP 5-0 (2020, s. IV-22) yayınında ise ağırlık merkezi "Bir askerî gücün hedefine ulaşmasını sağlayan güç veya güç kaynağı ve gücün, düşmanın başarısızlığına yol açacak şekilde yönlendirebileceği varlık" şeklinde yer almaktadır.

Ağırlık merkezi; bir kitlenin fiziksel veya manevi gücünün veya kaldıraç gücünün kaynağı olarak tanımlanabilir. Söz konusu güç kaynağı etkisizleştirildiği veya yok edildiği, ele geçirildiği, değer kaybına uğradığı, uygun konumda bulunmadığı durumlarda düşmanın veya verilen vazifenin yerine getirilmesi için sahip olunan imkân ve kabiliyetler üzerinde hemen telafi edilemeyecek etki yaratır. Ağırlık merkezi kavramı, savaşın en yüksek seviyesinden en düşük seviyesine kadar amaç birliği yaratmayı amaçlamaktadır.

İstihbaratın Tanımı, Sınıflandırılması

İstihbarat kavramı çok eski dönemlerden beri kullanılsa da, istihbaratın bilimsel olarak incelenmesi yakın dönemde gerçekleşmiştir. Başlangıçta sadece askerî anlamda kullanılmış; zaman içinde multidisipliner bir konuma gelmiştir (Yenal, 2022, s.1). İstihbaratın amacı, düşmanın olası niyetini, imkân ve kabiliyetlerini ve gelecekteki hareket tarzlarını, karar alıcıların tahmin etmesine yardımcı olabilecek istihbarat sağlamaktır. İstihbarat; karar alıcıların bilgi üstünlüğü kazanmasına yardımcı olmak için zamanında ve doğru nitelikte değişen ve gelişen durumu analiz eder ve öngöründe bulunur. İstihbarat karar alıcıların, karar verme sürecini anlama, öngörme ve/veya etkileme yeteneğini geliştirir (JP 2-01.3, 2014, s. I-2).

İstihbaratın devamlılığı olsa da karar alıcıların ve planlamacıların savaşın planlamasında, icra safhasında ve sonrasında; düşmanın amacını, hedeflerini, imkân ve kabiliyetlerini, güçlü ve zayıf taraflarını ve genel son durumu daha iyi anlamak için istekte bulundukları istihbaratın karşılanmasında daima yetersiz kalınacağı kabul edilmelidir. İstihbaratta mükemmeliyetin yakalanamaması ve belirsizliği, dolaylı etkiler, istenmeyen sonuçlar, insan hataları, hassasiyetler ve diğer doğrusal olmayan durumlar savaşın sonuçları üzerinde etkilidir (Lee, 1999, s. 22).

İstihbarat teriminin çeşitli anlamları ve kullanımları bulunmaktadır. Devletler, koşullar değiştikçe istihbaratı farklı şekilde tanımlama eğiliminde (Davies, 2012, s. 1) oldukları gibi, bilim insanları da zaman, mekân ve faaliyete göre istihbaratı değişik şekilde tanımlamaktadır. Örneğin Kent (1965, s. 3) istihbaratı "Bilgi", Mcdowell (2009, s. 11) ise "İşlenmiş bilgi" olarak tanımlarken, Shulsky ve Schmitt ise istihbaratın "Toplanan her türlü verinin (veri, bilgi, belge, haber, duyum, ses ve sinyal gibi) tasnif, değerlendirme ve analiz süreçlerine tabi tutulması sonucu ortaya çıktığını" belirterek istihbaratın "Devletin ulusal güvenlikle ilgili çıkarlarını elde etmeye, mevcut ve gizil düşmanlarından gelebilecek saldırılara karşı koyabilmeye, içeriden ve dışarıdan herhangi bir baskına uğramamak için önleyici faaliyetler yapmaya yönelik politikaların oluşturulması ve uygulanmasıyla ilgili bilgi" olarak tanımlamaktadır (Shulsky & Schmitt, 2002, s. 1).

İstihbarat; her seviyedeki ihtiyaçları karşılamak maksadıyla ilgi ve etki alanındaki unsurlara yönelik elde edilen veri, bilgi, belge, haberden döngüsel bir sürecin sonucunda; zamanında, doğru, güvenilir, güncel olarak elde edilen üründür. Söz konusu üründen "Ne/kim, ne maksatla, ne zaman, nasıl, nerede ne yapmıştır/yapabilir" sorularına açıklama getirmesi beklenir (Özkan, 2023, s. 121, 122).

İstihbaratın sınıflandırılması; devletlere, istihbarat yapılanmasına ve anlayışına, zamana, ihtiyaca göre değişiklik göstermektedir. İstihbarat sisteminin daha iyi anlaşılabilmesi maksadıyla istihbarat faaliyetleri; toplama vasıtalarına (disiplinlerine), konularına (alanlarına), zamanına ve seviyesine göre sınıflandırılır. Disiplinlerine göre istihbarat; İnsan İstihbaratı (İNİS-HUMINT), Açık Kaynak İstihbaratı (AKİS-ASINT), Sinyal İstihbaratı (SİNİS-SIGINT), Teknik İstihbarat (TEKİS-TECHINT), Görüntü İstihbaratı (GÖRİS-IMINT), Ölçüm ve İz İstihbaratı (ÖLİZİS-MASINT) gibi istihbarat toplama vasıtalarının yanında, istihbarat üretme yöntemlerini de içermektedir.

İstihbarat genellikle nerede ve neden yapıldığına göre tanımlanır (Mcdowell, 2009, s. 12). Dolayısıyla askerî, biyografik, siyasi, sosyal, ekonomik, hedef, muhabere gibi terimlerin yaygın olarak kullanılması, istihbaratın ihtiyaç duyulan alanı ve istihbaratın üretilme nedeni ile elde edilen ürünün türünü belirtmektedir. Zamanına göre temel ve cari olarak isimlendirilen istihbarat seviyesine göre harekât seviyelerine uygun olarak stratejik, operatif ve taktik seviyelerine ayrılmaktadır.

Stratejik istihbarat; millî politikayı belirlemek ve millî hedeflere ulaşmak maksadıyla doğru kararların verilmesi ve/veya askerî harekâtın icrasını sağlayacak planları yapmak üzere meydana getirilen hasım veya hasım olması muhtemel ülkelerin millî güç unsurlarının imkân ve kabiliyetlerini, kuvvetli ve zayıf tarafları ile hassasiyetlerini tespit eden, değerlendiren istihbarattır (Özdağ, 2020, s. 132, 133). Operatif istihbarat; millî ve askerî stratejik hedeflerle sahadaki unsurların kullanılması arasındaki başarıyı sağlayacak istihbaratı üreten hayati bir bağlantıdır. Karar alıcı, strateji ve taktiği birleştirmek için operatif sanatı kullanır. Taktik istihbarat, taktik seviyede planların yapılması ve icrası için ihtiyaç duyulan istihbaratı içerir.

Savaş; stratejik, operatif ve taktik seviyede icra edilirken, savaşın seviyelerine göre istihbarat tarafından desteklenir. Stratejik, operatif ve taktik istihbarat seviyelerinin yapısı, karar alıcıların ve planlayıcıların birbirleri arasında istihbarat akışını sağlamasına yardımcı olur. Stratejik istihbarat millî politikayı gerçekleştirmek ve millî hedeflere ulaşmak maksadıyla, millî güç unsurları alanındaki hedefleri planlamak ve gerçekleştirmek için yönetici seviyesindeki karar alıcıların ve planlamacıların ihtiyaçlarını karşılar. Operatif ve taktik ise kendi seviyelerindeki harekâtın başarılı olabilmesi için karar alıcı ve planlamacıların ihtiyaç duyduğu istihbarattır.

Stratejik istihbarat, kapsamlı planlar geliştirebilmek için sorunun yapısını, amacını ve doğasını anlamayı kapsayacak şekilde konuyu incelemekle ilgilenir (Mcdowell, 2009, s. 21). Operatif ve taktik istihbarat ise bu seviyede edinilmesi gereken istihbarat ürünüdür. Stratejik istihbaratın, özellikle uzun vadeli politikaların oluşturulmasını sağlayan karar(ların) verilmesini mümkün kılmak için ihtiyaç duyulan ürün olduğu bakış açısı, operatif hedeflere yönelik planlama üzerinde doğrudan bir etkisi olduğunu da göstermektedir (Mcdowell, 2009, s. 26).

Stratejik istihbarat; bir ulusun yalnızca savaşı devam ettirmek için sahip olduğu araçları değil, aynı zamanda stratejik konumunu, mevcut gücünü ve liderlik, nüfus, iletişim ve ulaşım altyapısı, siyasi ve sosyal yapı, manevi değerleri gibi kaynakları ele alır (Steury, 1994, s. 4). Benzer şekilde Goldman (2006, s. 130)'da stratejik istihbaratın; ulusal ve uluslararası düzeyde politikanın ve askerî planların oluşturulması için gerekli istihbarat olduğunu ve bileşenlerinin; biyografik, ekonomik, sosyolojik, ulaşım, telekomünikasyon, coğrafya, siyasi, bilimsel ve teknik istihbarat gibi özellikleri içerdiğini belirtmektedir.

Stratejik istihbarat; karar alıcılar için barış zamanında dış politika ve ulusal güvenlik politikasını oluşturmak, savaşta ise kuvvetlerin konuşlanması ve tahsisi, hedeflerin tespiti, direktiflerin icrası için yabancı ulusların, hasım devletlerin imkân ve kabiliyetleri, hassas tarafları, altyapısı, bölgesel ve uluslararası ilişkileri, olası hareket tarzları ile harekât alanı üzerinde etkisi olan tüm etkenleri (Mathams, 1995, s. 77) kullanmasına yardımcı olmak amacıyla kurumlar, kuruluşlar tarafından yürütülen faaliyetlerdir (Ülker, 2022, s. 19). Kent (1965, s. 5, 6) ise siyasi karar alıcıların doğru, güvenilir, zamanında ve nitelikli bilgiye olan ihtiyaçlarını karşılayan stratejik istihbaratın;

- Fiziksel özellikleri (Ülkenin büyüklüğü, coğrafi özellikleri, iklimi gibi özellikler),
- Demografik özellikleri (Nüfusu, dağılımı, etnik ve dinî yapısı, eğitim durumu, değerler ve bağlılık gibi özellikler),
- Askerî nitelikleri (Savunma sanayi, askerî yapılanma, lojistik durumu, teknolojik gelişim, asker-siyasi yapı ilişkileri gibi özellikler),
- Bilimsel ve teknolojik gelişmişlik seviyesi ve birikimi,
- Ekonomik yapısı (Ekonomik sistem ve uluslararası ekonomik ilişkiler, doğal kaynaklar, sanayi ve teknoloji, ulaştırma ve iletişim altyapısı, enerji gibi özellikler),
- Siyasi yapılanması (Yönetim biçimi, siyasi yapılar ve partiler, sivil toplum örgütleri, kamuoyu, basın yayın, anayasa ve yasal düzenlemeler, yönetici ve yetişmiş bürokratlar gibi özellikler) alanlarını kapsadığını belirtmektedir.

İstihbarat faaliyetinde bulunan birimlerin seviyeleri, büyüklüğü, kuvvet veya bileşenleri, istihbarat çalışmalarının belirli bir düzeyiyle ilişkili değildir. Örneğin stratejik bağlamda ele alınan iletişim uyduları gibi varlıklar, operatif ve taktik seviyedeki faaliyetlerin icrasında önemli bir etkindir. Tersine, sahada faaliyet gösteren unsurlar, stratejik öneme sahip istihbarat toplayabilir (JP 2-0, 2013, s. I-23). Benzer şekilde tek bir askerî taktik düzeyde gerçekleştirdiği bir eylemin stratejik sonuçları olabileceğine ise örnek olarak, Somali'de ABD askerinin sokaklarda sürüklenmesinin, ABD karar alıcılarının Somali'ye yönelik stratejik politikalarında değişiklik yapmasına neden olması verilebilir (Perry, 2000, s. 2).

İstihbarat seviyeleri arasındaki en temel ayrım; kapsamında, bakış açısında, görevlendirme seviyesinde, zaman ve mekânındadır. Stratejik, operatif ve taktik istihbarat ayrı olarak tanımlansa da küreselleşme, teknolojik ve iletişim alanındaki gelişmeler, bilginin çok hızlı yayılması, sorunların ve gelişmelerin birbirini doğrudan veya dolaylı olarak cari veya uzun vadede etkilemesi gibi nedenler dikkate alındığında, aralarındaki ayrımın bulanıklaştığı, birbirlerini etkiledikleri ve tamamladıkları, bütünleştikleri görülmektedir.

Ağırlık Merkezinin Belirlenmesi, Analizi ve İstihbaratın Rolü

Düşman ağırlık merkezlerinin belirlenmesi, öncelikle düşman hakkında yapılan istihbarat çalışması sonucunda gerçekleştirilen bir istihbarat işlevidir. Ancak ağırlık merkezlerinin belirlenmesi, istihbarat personelinin sorumluluğunda bulunmayan bir dizi başka etkenlerinde incelenmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla sürece, karar alıcılar ve ilgili planlamacılarında katılmaları gerekir. Karar alıcıların görevi; düşman ağırlık merkezinin yok edilmesi, etkisiz hale getirilmesi veya ele geçirilmesi ile belirlenen amaç ve hedeflere ulaşılmasını sağlamaktır. Bir ağırlık merkezini seçebilmek için hem dost kuvvetlerin amaç ve hedeflerine ulaşmak için izlenen strateji hakkında, hem de düşman hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmayı gerektirir. Söz konusu ihtiyaçlardan ikincisinin karşılanmasından istihbarat personeli sorumluyken, ilkinden yalnızca karar alıcı makam sorumludur (Saxman, 1992, s. 36).

İstihbaratın Rolü

İstihbarat, hem yatay hem de dikey olarak her seviyedeki karar alıcı, planlayıcı ve ihtiyaç sahiplerini destekler. İstihbarat genellikle amaç, zaman, görev gibi ayrıntı düzeyi açısından farklılık gösterir. İstihbarat hazırlığının amacı, karar alıcıların ve planlayıcıların karar alma ve planlama sürecinde; düşman ve diğer ilgili aktörlerin amaç ve niyetinin, imkân ve kabiliyetlerinin, hassas taraflarının, olası hareket tarzlarının kabul ihtimal derecelerini belirlemek ve durumu bütün yönleriyle tespit edebilmelerini ve analizini yapabilmelerini, öngöründe bulunabilmelerini sağlamaktır (JP 2-01.3, 2014, s. I-5; JP 2-0, 2013, s. I-27).

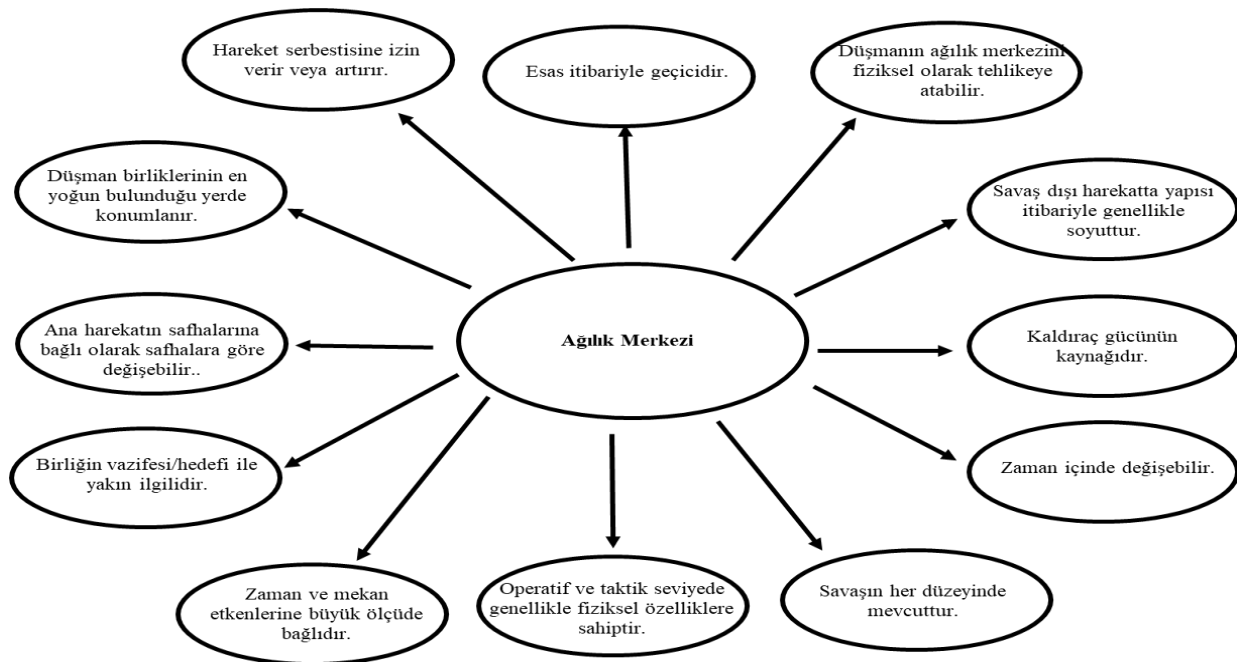
Planlama sırasında, karşılaşılan en önemli görevlerden biri dost ve düşman ağırlık merkezlerini belirlemek ve analiz etmektir. Stratejik ve operatif istihbarat; düşmanın ağırlık merkezinin, sevk ve idare yöntemlerinin, güvenlik açıklarının ve yüksek değerli hedeflerinin belirlenmesi için gereken bilgilerin zamanında ve doğru sağlanmasına odaklanır (JP 2-0, 2013, s. I-23). Karar alıcılar ve planlamacılar, görev analizi sırasında başlatılan, güncellenmiş istihbarata, durum değerlendirmelerine dayanarak muhtemel ağırlık merkezlerini analiz eder veya analizlerini gözden geçirir ve geliştirir. Ağırlık merkezinin analizinin gözden geçirilmesi, süreç boyunca devam eder.

İstihbaratın karşılaştığı en önemli görevlerden biri düşman ağırlık merkezinin belirlenmesidir. Ağırlık merkezi; moral veya fiziksel güç, hareket serbestliği ve icrasını sağlayan güç kaynağıdır. Bir ağırlık merkezi, her zaman hedefle bağlantılıdır. Hedef değişirse ağırlık merkezi de değişebilir. Düşman ağırlık merkezini koruyacağı için ağırlık merkezi çoğunlukla düşmanın zayıf yönleri veya güvenlik açıkları yerine güçlü yönleri arasında bulunur.

Muhtemel ağırlık merkezleri, düşmanın stratejisini ve imkân ve kabiliyetlerini, olası hareket tarzlarını etkiler. Dolayısıyla, düşmanın stratejisi için gerçekten kritik olup olmadığını görmek için muhtemel ağırlık merkezleri istihbaratın yardımıyla incelenmeli ve analiz edilmelidir. Düşman ağırlık merkezinin özellikleri Şekil 1'dedir. Ayrıca, düşmanın savaşma isteğini hangi unsurlardan aldığını belirlemek için lider ve yöneticileri, kuvvetleri, kaynakları, istihbarat yetenekleri, altyapısı ve iç ve dış ilişkileri gibi etkenler sürekli olarak değerlendirilir. Söz konusu özellikler ve etkenler, istihbarat çalışmasında dikkate alınmalıdır.

Şekil 1

Düşman Ağırlık Merkezinin Özellikleri (JP 2-01.3, 2014, s. IV-10, IV-11)



Ağırlık merkezinin belirlenmesinde kullanılan yöntem, basit ve anlaşılır olmalı, istihbaratı kullanmalı ve istihbarat analizleri sonucunda gerek duyulduğunda yenilenmeye de imkân vermelidir. Ağırlık merkezinin tanımlanması, olağan istihbarat çalışması değildir. İstihbarat çalışması, ağırlık merkezinin analizini gerçekleştirmek için hem geleneksel istihbarat toplama vasıtalarından hem de ortak ve müşterek devletlerin istihbarat teşkilatlarını da içeren dış kaynaklardan gelen bilgilere güvenir. İstihbarat personeli, durumu etkileyen her bir aktörün birbirlerini nasıl etkilediğini, bunun için ortaya çıkan seçeneklerin ağırlık merkezinin belirlenmesindeki ortaya koyabilecek anlayışa sahip olması gerekir.

Düşmanın ağırlık merkezinin belirlenmesi istihbarat personelinin görevi olsa da bu bir düşman imkân ve kabiliyetlerinin belirlenmesi değildir. Ağırlık merkezlerinin belirlenmesi sadece istihbarata dayanmamaktadır. Karar alıcılar ve diğer planlamacılar da katkıda

bulunmalıdır. Bu bağlamda, ağırlık merkezinin belirlenmesinde, karar alıcıların niyeti ve amacı etken olmalıdır. Böylece, stratejik, operatif ve taktik gibi ağırlık merkezleri arasında ayırım yapılmasına gerek kalmadan, savaşın düzeyi ne olursa olsun, ağırlık merkezinin görevi başarması temel alınmalıdır (Saxman, 1992, s. 42).

Ağırlık merkezinin sayısı, planlama safhasında mümkünse bire indirilir. Dost güçlerin eylemleri ve tehdidin bu eylemlere verdiği tepkiler nedeniyle, başta istihbarat personeli olmak üzere planlamacılar ağırlık merkezini sürekli olarak analiz etmeli ve gelişmelere göre yeni ağırlık merkezi ortaya koymalıdır. Ağırlık merkezi; vazifinin değişmesi, ilk ağırlık merkezinin yok edilmesi veya etkisiz hale getirilmesi, harekâtın safhaları arasında geçişte, müttefik/koalisyon yapısının değişmesi, yeni bir güç kaynağının ortaya çıkması, liderin değişmesi gibi durumlarda değişebilir.

Ağırlık Merkezinin Analizi ve Uygulanması

Askerî güvenlik kapsamında belirlenen askerî hedefler, açıkça tarif edilmiş, belirleyici ve ulaşılabilir hedeflerdir. Askerî hedefler; askerî eylemi diğer millî güç unsurlarının kullanabileceği araçlarla ilişkilendirir. Dolayısıyla, hedefler için değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesi ve kullanımı önemlidir. Değerlendirme ölçütleri, görevden göreve değişir ve planlama safhasında bütün personel tarafından açıkça tanımlanmalı ve anlaşılmalıdır. Karar alıcılar ise değerlendirme ölçütlerini deneyim, bilgi ve vizyonuna göre değişik ağırlıkta işlevselleştirerek kararını verebilir.

Hedeflerin belirlenmesinde gizil değerlendirme ölçütleri; harp prensipleri olan hedef, taarruz, sıklet merkezi, kuvvet tasarrufu, esneklik, birlikte çalışabilirlik, emir komuta birliği, emniyet, baskın, manevra, sadelik, lojistik, sürdürülebilirlik (Topçu & Almaç, 2014, s. 7) ilkelerine ilave olarak zaman, harekât alanının gözetlenmesi ve şekillendirilmesi, kuvvet koruma, dost ve düşman ağırlık merkezleri, zayıat (JP 5-0, 2020, s. III-23), vazife, düşman, arazi, kendi kuvvetlerimiz, başlıkları altında toplanabilir.

Değerlendirme ölçütlerinden olan dost ve düşman ağırlık merkezlerinin belirlenmesi ve analizinin yanı sıra aralarındaki ilişkilerin anlaşılması da önemlidir. Ağırlık merkezi; vazife ile doğrudan ilişkilidir ve hem dost hem de düşman için seçilmelidir. Tüm gücün kaynağını teşkil eden nokta dost, tüm gücün yöneltildiği nokta düşman ağırlık merkezidir.

Dost ağırlık merkezini korumayan, düşman ağırlık merkezine yönelmeyen harekâtın başarılı olma olasılığı düşüktür. Bu maksatla, dost ve düşman ağırlık merkezleri belirlendikten sonra, dost ağırlık merkezleri korunurken, düşman ağırlık merkezlerinin yok edilmesi, etkisiz hale getirilmesi veya ele geçirilmesi için hareket tarzları geliştirilir. Başarı, düşman ağırlık merkezinin etkisiz hale getirilmesi, yok edilmesini veya ele geçirilmesi ve dost ağırlık merkezinin korunmasını gerektirir (JP 5-0, 2020, s. IV-22, IV-24). Bunun yanında, dost veya düşman ağırlık merkezinin yanlış tespit edilmesi; vazifinin yerine getirilmesinde ve hedeflerin ele geçirilmesinde zaman, teçhizat ve donanım kaybına neden olacağı gibi büyük personel kaybına da yol açar. Ayrıca, ordu ve halk üzerinde moral bozucu etkisi olabilir ve güdülenmeyi olumsuz yönde etkileyebilir.

Ağırlık merkezini tanımlamak için sadece yarısıdır (Echevarria II, 2004, s. 16). Strange tarafından, 1996 yılında ağırlık merkezini tanımlamak maksadıyla; kritik yetenekler (*Critical Capabilities-CC*), kritik gereksinimler (*Critical Requirements-CR*) ve kritik güvenlik açıkları (*Critical Vulnerabilities-CV*) olarak ifade edilen etkenlerin analizinden oluşan bir yöntem geliştirildi (Strange, 1996, s. ix, 3, 43).

Ağırlık merkezini, durum veya vazife bağlamında onu "Ağırlık merkezi" yapan birincil özellikler vardır. Bu özellikler dikkate alındığında ağırlık merkezinin "Ne yapabilir?" sorusunun karşılığı kritik yetenektir. Kritik yetenekler; belirli bir senaryo, durum veya görev bağlamında görevin başarılmaması için bir ağırlık merkezinin tanımlanmasında gerekli olan temel yeteneklerdir. Kritik yetenekler, bir ağırlık merkezinin işlev görmesini sağlayan ve düşmanın belirlenmiş veya imha edilmesi, yok edilmesi veya etkisiz hale getirilmesi gereken araçlardır.

Kritik gereksinimler, ağırlık merkezinin kritik yeteneği kullanmak için ihtiyaç duyduğu temel koşullar, kaynaklar ve araçlardır. Kritik gereksinimler, ağırlık merkezinin kritik yeteneklerinin yerine getirmesindeki işlevini yapıyorsa "Kritik güçler", yerine getiremiyorsa "Kritik hassasiyetler/zayıflıklar" olmaktadır. Kritik gereksinimler; manevi ve fiziki güçlerin temel kaynağıdır.

Kritik güvenlik açıkları, kritik gereksinimlerin saldırıya açık yönleridir. Kritik güvenlik açıkları, kritik gereksinimlerin eksik olan ve belirleyici veya önemli sonuçlar elde edecek şekilde doğrudan veya dolaylı saldırılara karşı savunmasız olan yönleri veya bileşenleridir. Kritik güvenlik açıkları; saldırıya, etkisiz hale getirilmeye, yok edilmeye veya ele geçirilmeye açık olan kritik gereksinimler veya bunların bileşenleridir. Kısaca, kritik yeteneklerin başarısızlığına yol açan kritik güvenlik açıkları veya unsurlarıdır (JP 2-01.3, 2014, s. IV-12; JP 5-0, 2020, s. IV-24, IV-25; Ethridge, 2004, s. 2, 3). İstihbarat çalışmasında; söz konusu etkenler dikkate alınmalı ve muhtemel ağırlık merkezleri kritik yetenekler, kritik gereksinimler ve kritik güvenlik açıkları dikkate alınarak analiz edilmeli ve ağırlık merkezi tespit edilmelidir. Analizde özellikle kritik güvenlik açıkları dikkate alınır.

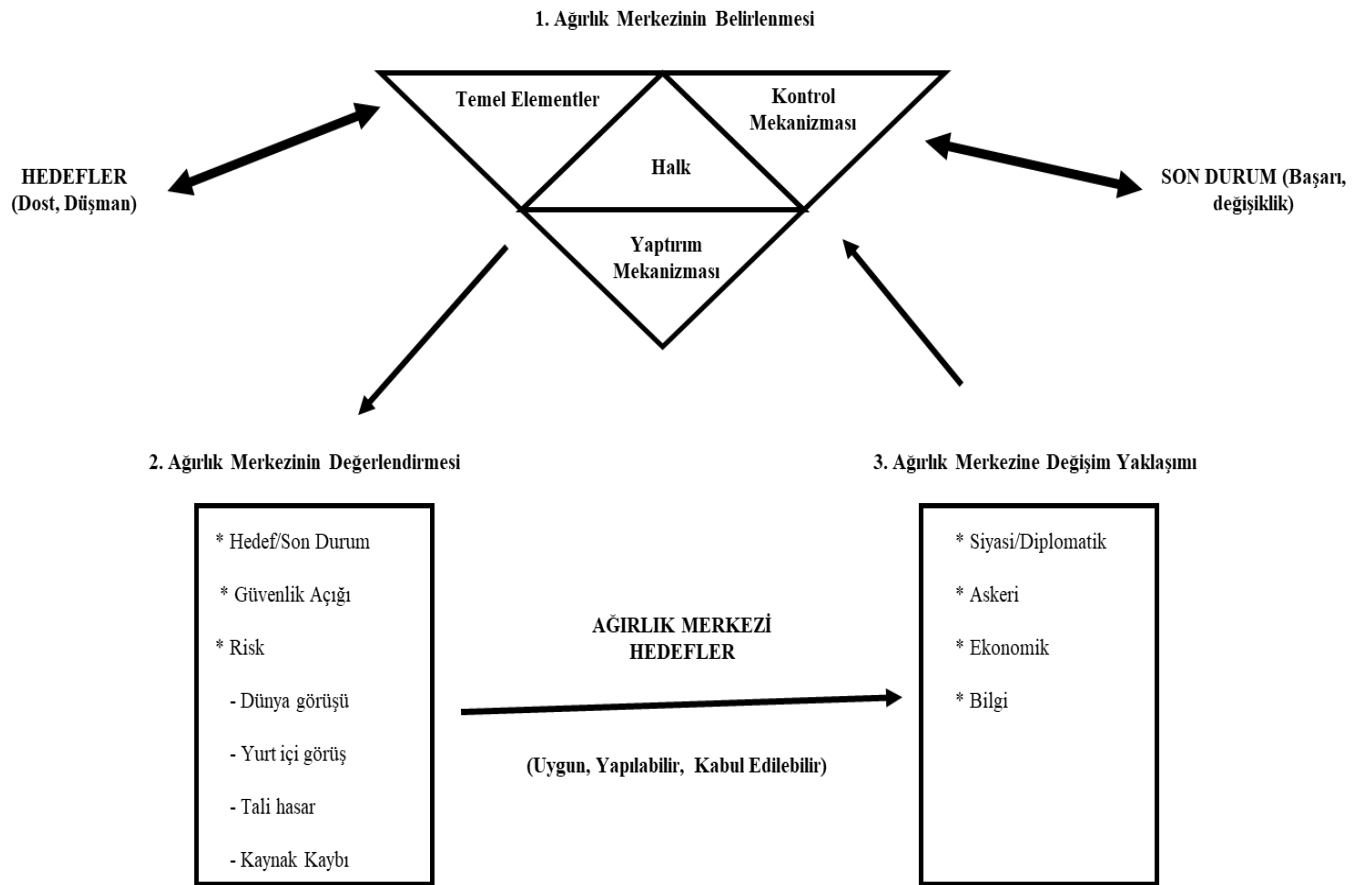
Eikmeier (2010) ise ağırlık merkezi ve onun etkenleri hakkında yeni tanımlar geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu belirtmekte ve ağırlık merkezi tanımının; açıklık ("Nedir?" Sorusuna yanıt vermeli ve sınırlı da olsa anlaşılmasını kolaylaştırmalı), mantığa dayalı (Geçerli bir çıkarıma imkân veren kurallar içermeli), kesinlik (Konu dışı etkenleri kapsamaması için dar bir alana odaklanmalı) ve sınanabilme (Tarafsız olarak sınanabilmeli) ölçütlerini içermesi gerektiğini savunmakta (Eikmeier, 2010, s. 156) ve ağırlık merkezini "...bir varlığın hareket etmesine veya bir görevi veya amacı gerçekleştirmesine olanak tanıyan bir güç veya kritik bir yetenek yaratan kaynak" olarak tanımlamaktadır (Karlquist, 2009, s. 12). Ayrıca Eikmeier, dört adımda ağırlık merkezinin, iki adımda da kritik gereksinimlerin ve kritik güvenlik açıklarının belirlenebileceğini öngörmektedir. Bu adımların ise;

- 1. adım: Amaçların ve hedeflerin belirlenmesi,
- 2. adım: Maksadı gerçekleştirecek hedefe ulaşmayı sağlayabilecek olası hareket tarzları veya eylemlerin belirlenmesi ve bunların arasından en uygun hareket tarzının/kritik yeteneğin seçilmesi,
- 3. adım: En uygun hareket tarzının/kritik yeteneğinin icrası için mevcut veya ihtiyaç duyulan araçların listelenmesi,
- 4. adım: Amaca ulaşmak için doğası gereği kritik yeteneğe sahip olan araçlar listesinden, amaca ulaşan eylemi gerçekleştiren varlığın, yani ağırlık merkezinin seçilmesi,
- 5. adım: Araç listesindeki geri kalan öğelerden, kritik yeteneğin yürütülmesi için gerekli olanların, yani kritik gereksinimlerin seçilmesi,
- 6. adım: Düşman eylemlerine karşı savunmasız olan kritik gereksinimlerin belirlenerek sürecin tamamlanması olduğunu ifade etmiştir (Eikmeier, 2010, s. 156).

Perry tarafından ağırlık merkezinin belirlenmesi için önerilen ve “Ağırlık Merkezini Belirleme, Ağırlık Merkezini Değerlendirme ve Ağırlık Merkezine Değişim Yaklaşımı” olmak üzere üç aşamayı içeren “Ortak Stratejik Analiz Modeli (*Joint Strategic Analysis Model-JSAM*)” Şekil 2’dedir. JSAM’ın, kapsamlı yöntem olduğu, kritik yeteneklerin ve gizil ağırlık merkezlerinin belirlenmesine ve analiz edilmesine imkân sağladığı belirtilmektedir. Bu yöntemin savaşın bütün safhasında ve seviyesinde uygulanabileceği öngörülmektedir. JSAM’e göre ağırlık merkezi, etkilendiğinde hedefe ulaşılmasını sağlayan veya hedefe ulaşılmasını kolaylaştıran kritik yeteneklerden oluşabilir. Bu nedenle; komuta ve kontrol tesisleri, istihbarat toplama yetenekleri, kritik silah sistemleri ve lojistik sistem gibi kritik etkenlerin tespit edilmesi için analiz yapılması gerekir (Perry, 2000, s. 2-4).

Şekil 2

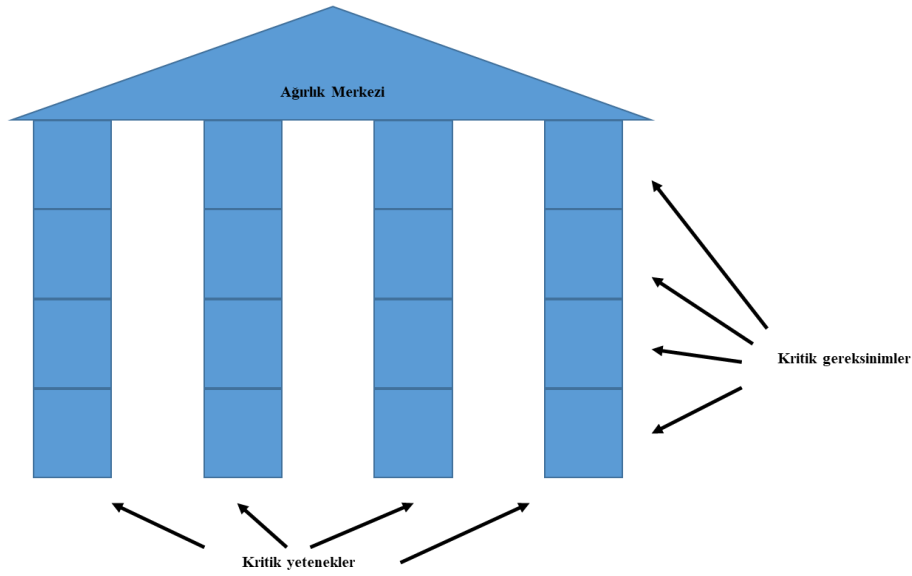
Ortak Stratejik Analiz Modeli (Perry, 2000, s. 3)



ABD Ordusu Savaş Koleji (*US Army War College*)’inden Strateji Profesörü olan Harry A. Tomlin, ağırlık merkezinin tanımlanması ve analizi maksadıyla “Yapı taşı” kavramını geliştirdi. Strange tarafından tanımlanan kavramı, antik Yunan tapınağının mimari görünümüne benzeterek yeniden ifade eden Tomlin, yapı bloklarından oluşan ve ayrı sütunlarla (Kritik gereksinimler, kritik yetenekler) desteklenen üçgen çatının ağırlık merkezini temsil ettiğini belirtmiştir (Şekil 3). Dolayısıyla, birden fazla kritik yeteneğin etkisiz hale getirilmesi veya yok edilmesi, ağırlık merkezinin çökmesine neden olacaktır (Ethridge, 2004, s. 4; Rose, 2006, s. 3).

Şekil 3

Ağırlık Merkezinin Belirlenmesi (Ethridge, 2004, s. 4; Rose, 2006, s. 3)

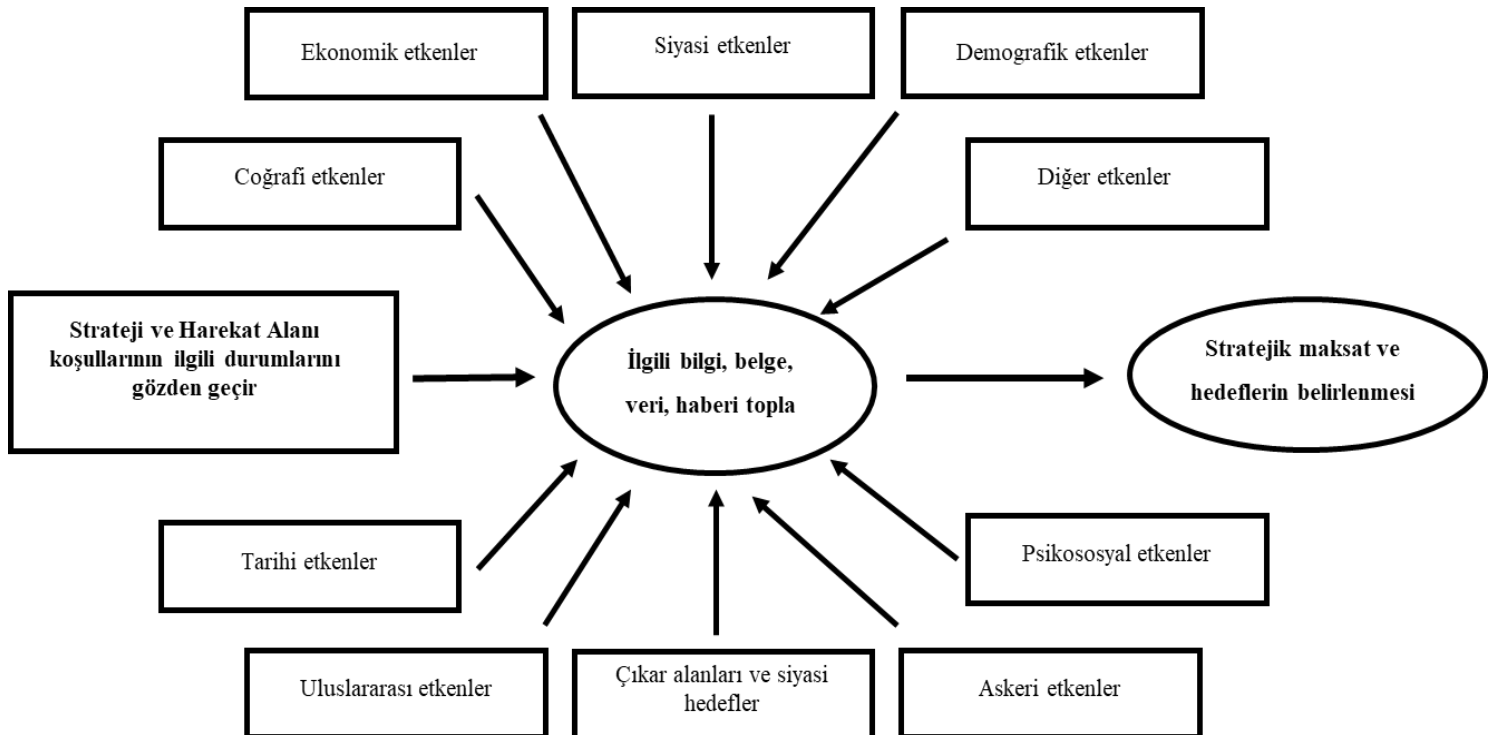


Giles ve Galvin, ağırlık merkezini belirleme, analiz ve uygulama sürecinde “Durum, Tespit ve Analiz, Uygulama” olarak adlandırılan üç aşamalı yöntemin uygulanmasını önermektedir (Giles & Galvin, 1996, s. 5). “Durum” aşaması; ilgili aktörlerin değerlendirilmesiyle sonuçlanan bir durum analizidir. İkinci aşama olan “Tespit ve Analiz” ise stratejik ve operatif ağırlık merkezinin belirlenmesi, analiz edilmesi ve sınanmasına yönelik adımlardır. Son aşama olan “Uygulama” ise planlamaya ve icraya yönelik faaliyetler için ağırlık merkezi seçimlerinin doğru şekilde yapılmasını açıklar.

“Durum” aşamasında, düşman kuvvetlerinin tanımlanması ve stratejik ağırlık merkezinin belirlenmesinde dikkate alınabilecek etkenler; demografik, ekonomik, coğrafi, tarihi, uluslararası, askerî, siyasi, psikososyal, çıkar alanları ve siyasi hedefler ve diğer etkenler başlıkları altında toplanabilir. Durum analizi, stratejik amaç ve hedeflerinin belirlenmesiyle son bulur (Şekil 4).

Şekil 4:

Düşman Kuvvetlerinin Tanımlanması ve Stratejik Ağırlık Merkezinin Belirlenmesinde Dikkate Alınabilecek Etkenler (Giles ve Galvin, 1996, s. 5-8)

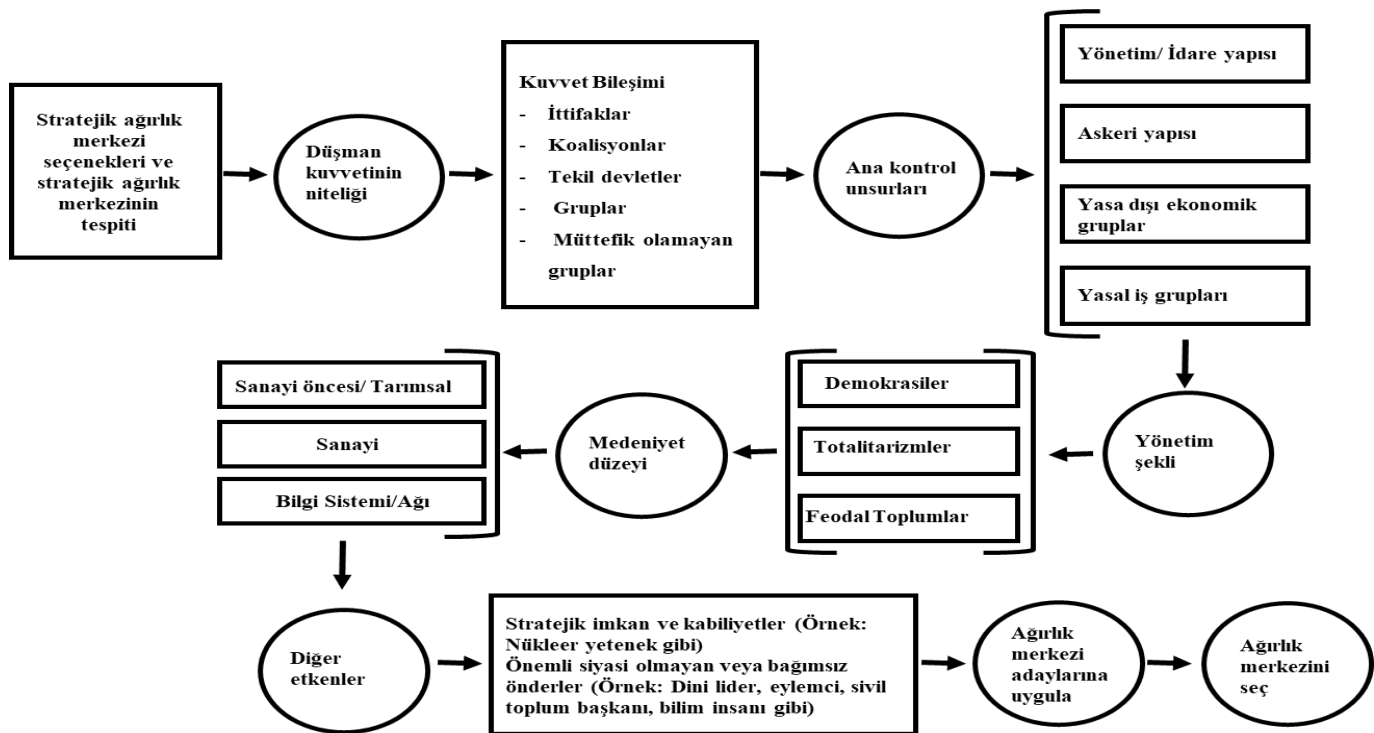


İkinci aşama olan “Tespit ve Analiz” ise stratejik ve operatif ağırlık merkezlerinin belirlenmesi ve analiz edilmelerinden oluşmaktadır. Stratejik ağırlık merkezinin çoğunlukla devleti, ittifakı, koalisyonu veya müttefik kontrol edici özelliği bulunur. Muhtemel ağırlık merkezleri “Durum” aşamasında dikkate alınması istenilen etkenlerin alanlarında olabilir. Bu bağlamda stratejik düzeyde bir ağırlık merkezi askerî bir güç, bir ittifak, siyasi veya askerî liderler, bir dizi kritik yetenek, işlev veya ulusal irade olabilir (JP 5-0, 2020, s. IV-22). Dolayısıyla, stratejik düzeyde ağırlık merkezi tekil veya çoğul, fiziksel veya manevi olabilir (Nash, 2018, s. 20). Bu aşamada muhtemel ağırlık merkezlerinden “Kabul edilebilir” olanların ayrıştırılabilmesi için ihtiyaç duyulan istihbaratın belirlenmesinden başlayan ve istihbaratın elde edilmesini içeren süreçte (Şekil 5);

- Kuvvet Bileşimi/Niteliği başlığı ile devletler, ittifaklar, koalisyonlar, müttefikler, gruplar gibi kuvvetler arasındaki yapılanmalar değerlendirilmelidir.
- Ana kontrol unsurları olarak; yönetim/idare yapı, askerî yapı, yasa dışı ekonomik gruplar, yasal iş grupları hakkında istihbarat çalışması yapılmalıdır.
- Yönetim şekli; demokrasi, totalitarizm, feodal gibi yönetim şekillerinin gücün yöneldiği amaç ve hedefler üzerindeki etkisi ile irade gücü incelenir.
- Medeniyet Düzeyi, ulusun/devletin hem ekonomik büyümesini hem de refahını belirlemeye ve güçlerin bir çatışma sırasında direncini ve devamlılığı sağlama yeteneğini belirlemeye yardımcı olur. Ayrıca, toplumların nasıl kontrol edildiğini gösterir. Bu bağlamda; sanayi öncesi, sanayi ve bilgi sistemi toplumu ağırlık merkezinin belirlenmesinde önemli etkindir.
- Diğer etkenler olarak; nükleer yetenek gibi stratejik imkân ve kabiliyetler, dini lider, etkili, sivil toplum başkanı, bilim insanı gibi önemli siyasi olmayan veya bağımsız önderler analizi yoluyla ek stratejik ağırlık merkezi adayları elde edilebileceği dikkate alınmalıdır (Giles & Galvin, 1996, s. 9-12).

Şekil 5

Stratejik Ağırlık Merkezinin Belirlenmesinde Dikkate Alınan Etkenler (Giles ve Galvin, 1996, s. 9-12)



İstihbarat analizi sonucunda, muhtemel ağırlık merkezleri arasından “Stratejik ağırlık merkezi” seçilir. Clausewitz, tek bir stratejik ağırlık merkezinin olabileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda, ağırlık merkezi olabileceği değerlendirilen varlıklardan birden fazlasının ağırlık merkezi olabileceği düşünüldüğünde, “Tespit ve analiz” aşamasında istihbaratın güncellenmesi ve analizlerinin yeni bilgiler ışığında yenilenmesi uygun olacaktır. Ayrıca, amaçların/araçların ve çıkarların/hedeflerin yeniden değerlendirilmesi gerektiğinde ya da doğrudan eyleme geçilmeden önce stratejik amaç ve hedeflerin yeniden değerlendirilmesi söz konusu olduğunda, ağırlık merkezi yeniden analiz edilmelidir.

Operatif seviyede düşman ağırlık merkezinin tespitinde, belirlenen hedeflere ulaşılması ilkesi temelinde, ilk önce operatif seviyede amacın ve hedefleri belirlemek gerekir. Operatif ağırlık merkezi, stratejik ağırlık merkezinden çok daha basit şekilde, çoğunlukla karşıt kuvvetin genellikle baskın bir özelliği veya güçlü bir yeteneği ile ilişkilendirilmeli, imkân ve kabiliyetlerini içermelidir (JP 5-0, 2020, s. IV-22). Operatif

düzeyde bir ağırlık merkezi genellikle silahlı kuvvetlerin güçlü bir unsuru gibi düşmanın askerî yetenekleriyle ilişkilendirilse de harekât alanındaki diğer yetenekleri de içerebilir.

Körfez Harbinde Irak'ın stratejik ağırlık merkezinin belirlenmesi, analizi ve uygulanmasında, "Durum, Tespit ve Analiz, Uygulama" olarak belirtilen üç aşamalı yöntemin örnek olarak uygulanması ağırlık merkezinin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

I. Körfez Savaşı'nda ABD Ordusuna komuta eden General Herbert Norman Schwarzkopf, "O şeyi yok edersen, düşmanın savaşma yeteneğini de yok etmiş olursun. Son derece merkezi liderlik nedeniyle ağırlık merkezleri Saddam Hüseyin'in kendisiydi. Kişisel olarak yok edilmesini kastetmiyorum. İşlevsellik yeteneğini kastediyorum. İki numara Cumhuriyet Muhafızları, üçüncüsü ise kimyasal, biyolojik ve nükleer kapasitesiydi." ifadesi ile I. Körfez Savaşındaki ağırlık merkezini belirtmiştir (Agee, 1992, s. 20-21). II. Körfez Savaşında da Irak'ın stratejik ağırlık merkezi aynı şekilde, Saddam Hüseyin (siyasi/ askerî lider, manevi) ve Irak Ordusu (askerî güç, fiziksel) olduğu değerlendirilmiştir (Nash, 2018, s. 20).

İlk aşamada; 1980-1988 yılları arasında uzun süre devam eden Irak-İran Savaşının neden olduğu ekonomik zorluklar ve I. Körfez Savaşının getirdiği ilave ekonomik sorunlar, özellikle Irak'ın demografik ve dini yapısı, ülke tarihi ve coğrafyası, uluslararası ilişkiler ve siyasi hedef ve çıkarlar ile tespit edilen diğer etkenlerin tanımlanması, analizi ve yorumlanması yapılarak Irak'ın "Durum" tespiti yapıldı. "Tespit ve Analiz" aşamasında ise "Kabul edilebilir" ağırlık merkezi ortaya konmalıdır. Bu maksatla Irak'ın durumu incelendiğinde;

- Kuvvet Bileşimi/Niteliği; I. Körfez Savaşı sonucunda uygulanan ambargoya karşın, kuvvet yapısını ve kuvvetinin niteliğini koruyabilmesinin yanında, Saddam Hüseyin'in otokratik liderliğine uygun olarak komuta kontrol birimlerinin merkezileştirmesi, Cumhuriyet Muhafızları/Özel Cumhuriyet Muhafız Kuvvetleri, Düzenli Ordu Kuvvetlerinin Saddam Hüseyin'in komuta kontrol edilebileceği şekilde merkezi bir yapıya kavuşturulması,

Bu yapı nedeniyle, General Franks'ın "Bağdat Kalesi" olarak tanımladığı yalnızca ülkenin başkenti olarak değil, aynı zamanda neredeyse tüm askerî, hükümet ve siyasi faaliyetlerin karargâhlarını barındıran Bağdat kaybedilse bile (Franks & McConnell, 2004, 339), yine de Irak'ın etnik, dini, ekonomik, silahlı unsur ve istihbarat yapılanması nedeniyle "Saddam Hüseyin" Merkezli Rejim'in yeniden güçlenebilme olasılığı, ayrıca Libya, Filistin Kurtuluş Örgütü, Kuzey Kore gibi, özellikle İsrail, ABD karşıtı devletler ve gruplarla ile ortaklık ve ittifak yapılması,

- Ana kontrol unsurları; Irak, Şii ağırlıklı yapıya sahip iken, yönetim Sünni ağırlıklıdır. Saddam Hüseyin'in de Tikrit'te bulunan aşireti ve ailesi de Sünni'dir. Saddam yönetiminin 1979'da iktidara geldiğinden bu yana dayandığı Sünni ağırlığa yönetim/idare yapı ile askerî alanda ağırlık verilmesi, diğer etnik ve dini yapılar üzerinde baskıcı bir yönetimin tesis edilmesi, muhalefeti ortadan kaldıran rejimin Saddam Hüseyin merkezli iktidarını kuvvetlendirmek için istihbarat, güvenlik ve gizli silahlı güç oluşturmaları, Saddam'ın ülkenin tek hâkimi olarak yönetimi kendi elinde toplaması ve özellikle kendisine son derece sadık olan Baas partisi üyeleri ve Sünnileri korumak için iç güvenliğe önemli miktarda kaynak ayırması,

- Yönetim şekli; Saddam Hüseyin'in otokratik yönetimi nedeniyle, Batı dünyasında genel olarak bir diktatör olarak tanımlanan Saddam'ın, İsrail'e karşı olan tutumuyla özellikle Arap dünyasında nispeten saygınlık kazanması,

- Medeniyet Düzeyi; Irak, sanayileşememiş, dışa bağımlı, ekonomisi doğal kaynaklardan (petrol ve doğal gaz) elde edilen gelire bağlıdır. Irak-İran Savaşı ve devamında I. Körfez Savaşı'nın ülkenin ekonomik yapısına zarar vermesi, elektrik şebekesi, petrol endüstrisi, petrokimya tesisleri, zirai kimya tesisleri, gübre tesisleri, telekomünikasyon sistemi gibi ekonomik değeri olan sanayisine ve altyapısına yönelik saldırıların Irak'ın ekonomik sorunlarının artmasına neden olması, I. Körfez Savaşı sonrasında uygulanan ekonomik yaptırımlar nedeniyle ekonomik sorunların ağırlaşması, halkın ilaç, gıda gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasında zorluk yaşanması, uluslararası ekonomik ilişkilerde ve ülke içindeki ekonomik yapılanmada yasa dışı ekonomik grupların etkili olması, toplumsal yapının bütün katmanlarının ve güvenlik kuvvetlerinin tesis edilen istihbarat yapılanması ile baskı altına alınması,

- Diğer etkenler olarak; yurt içinde etnik ve dini gruplara yönelik sert uygulamalarda insan kaybı konusunda endişe duymadığını gösteren Saddam Hüseyin'in, gerektiğinde kimyasal silah kullanma olasılığı gibi etkenler analiz edildiğinde, Irak'ın stratejik ağırlık merkezinin Saddam Hüseyin (siyasi/ askerî lider, manevi) ve Irak Ordusu (askerî güç, fiziksel) olduğu sonucuna varılmaktadır.

ABD Merkez Kuvvetler Komutanı General Franks'da, Saddam Hüseyin'i iktidarda tutan liderlik, iç güvenlik/ istihbarat, kitle imha silahları, Cumhuriyet Muhafızları/Özel Cumhuriyet Muhafız Kuvvetleri, Düzenli Ordu Kuvvetleri, ülke, altyapı, nüfus, ticari ve uluslararası ilişkileri olmak üzere dokuz güç sütununu belirlemiştir (Franks & McConnell, 2004, s. 339).

Ağırlık merkezi olarak Saddam Hüseyin ve Irak Ordusu belirlense de, ağırlık merkezini saldırıya açık hale getirmek için "soğanı soymak" olarak tarif edilebileceği gibi, ağırlık merkezini savunmak için alınan düşman önlemlerini aşamalı olarak bertaraf etmek gerekli olabilir. Dolayısıyla, Saddam Hüseyin hedefe alındığı kadar Saddam ile birlikte; Cumhuriyet Muhafızları, Özel Cumhuriyet Muhafız Birliği, Özel Güvenlik Teşkilatı (SSO) ve hava savunma sistemleri, NBC depolama ve üretim kapasitesi, enerji üretim ve depolama altyapısı hedef alınmıştır.

Saddam Hüseyin merkezli komuta kontrol yapısı tesis edildiğinden, Irak'ın komuta kontrol merkezleri ve telekomünikasyon sistemi de hedef alınarak, Saddam'ın buraları kullanması engellenmiştir (Agee, 1992, s. 28). Saddam Hüseyin'in Irak halkından aldığı desteği zayıflatmak için yaşanan sorunların nedeninin Saddam Hüseyin olduğu algısı yaratılmış, böylece halkın Saddam'a karşı destekleyici ve koruyucu tavrı aşındırılmıştır.

Düşman ağırlık merkezinin yanında, dost ağırlık merkezi de belirlenmelidir. “Uygulama” aşaması, yalnızca dost aktörlerin düşman ağırlık merkezini etkileyebileceği yöntemleri değil, dost kuvvetlerin kendi ağırlık merkezlerini düşman etkisinden nasıl koruyacaklarını da içermelidir. Dost ağırlık merkezini belirleme süreci, düşman ağırlık merkezini belirlemek için kullanılanla aynıdır. Gerekirse dost ağırlık merkezini belirlemek için düşmanın bakış açısı ile duruma bakılmalıdır (Giles & Galvin, 1996, s. 15).

Planlamacılar tarafından, planlama safhasında seçilen ağırlık merkezi, plan tamamlanmadan önce gelen istihbarata bağlı olarak sürekli analiz edilmeli, harp oyunları, bilgisayar destekli tatbikatlar, kadro tatbikatları, birlik tatbikatları gibi eğitim yöntemleriyle sınanmalıdır.

Seçilen ağırlık merkezinin yenilgiye uğratılması, yok edilmesi, etkisiz hale getirilmesi veya önemli ölçüde zayıflatılması, düşmanın imkân ve kabiliyetini kaybetmesine veya büyük ölçüde zafiyete uğramasına ve olası hareket tarzlarını değiştirmesine veya stratejik hedeflere ulaşmasını engellemesine neden olmalıdır. Bu sonuçlara analiz ve/veya sına yöntemlerinde ulaşılmadığı görüldüğünde, ağırlık merkezi yanlış tanımlanmış demektir ve kritik etkenlerin yeniden incelenmesi ve analizi gerekir. Sonuçlar, planlama sürecinde tatmin edici olsa da sürekli değerlendirmeye devam edilmelidir. Savaşın doğası gereği her iki tarafın hedeflerindeki değişiklikler nedeniyle, ağırlık merkezinin değişmesi durumunda planlar da değiştirilmelidir (JP 5-0, 2020, s. IV-25).

Sonuç

Devletler, millî menfaatlerine ulaşabilmeyi ve sonrasında da koruyup muhafaza edilebilmeyi içeren millî hedeflerinin elde edilmesinde izleyeceği yöntemi, usul ve yolu stratejiler belirleyerek ortaya koyar ve gayretini yönlendirir. Devletlerin kendi varlıklarına yönelik iç ve dış tehditlere karşı güvenliklerinin sağlanmasını da içeren stratejisinde, askerî güvenlik alanının baskın olması nedeniyle, temel dayanak olarak askerî güç alınsa da siyasi, ekonomik, kültürel, coğrafi, demografik bilimsel ve teknolojik güç gibi millî güç unsurları da etkendir.

Askerî güvenliğin sağlanmasında etken faaliyetlerden birisi de savaştır. Savaş; stratejik, operatif ve taktik seviyede icra edilirken, savaşın seviyelerine göre istihbarat tarafından desteklenir. İstihbarat olmadan strateji “Strateji” değil “Tahmindir”. İstihbarat, strateji madalyonunun arka yüzüdür. Strateji “Yalnızca kendi alanını belirleme gücünü değil, aynı zamanda hasımların konumlanmasını ve manevralarını etkileme gücünü” temsil eder (Bernhardt, 2003, s. XV, 3). Dolayısıyla stratejik istihbarat; millî menfaat ve hedeflere ulaşmak için yönetici seviyesindeki karar alıcıların ve planlamacıların ihtiyaçlarını karşılar. Operatif ve taktik seviyedeki istihbarat ise kendi seviyelerindeki karar alıcı ve planlamacıların ihtiyacını karşılar. Stratejik, operatif ve taktik seviyedeki istihbarat yapısı, karar alıcılar ve planlayıcılar arasında istihbarat akışının sağlanmasına yardımcı olur.

Karar alıcılar ve planlamacılar, hasım tarafa karşı düşmanca davranışlar başlatılmasından önce gerginlik safhasından itibaren; stratejik hedefler, dost, hasım ve diğer aktörler üzerinde arzu edilen ve istenmeyen etkileri yaratabilecek muhtemel ağırlık merkezleri, mevcut kuvvetler, ortak veya müşterek kuvvetler, muhtemel eylemler, askerî güç haricindeki diğer millî güç unsurları hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Söz konusu safhada istihbarat çalışmaları hızlandırılarak mevcut durumun izlenmesine odaklanılırken, aynı zamanda müteakip aşamaları etkileyebilecek düşman imkân ve kabiliyetleri de değerlendirilmelidir. Süreç boyunca toplanan ilgili istihbarat, ağırlık merkezine odaklanmayı ve gerektiğinde etki yapmayı kolaylaştıracaktır. Bu nedenle, istihbarat büyük öneme sahiptir. İstihbarat çalışmasında; düşmanın ağırlık merkezinin tanımlanmasının en etkili yöntemi, ağırlık merkezinin yeteneklerinin her birinin işlevi belirlenirken, güvenlik durumu da ortaya çıkarılmalıdır.

Bütün çabanın maksadı, dost ve düşman ağırlık merkezinin doğru seçilmesidir. Dost ağırlık merkezinin korunması, amaca ve hedeflere kolaylıkla ulaşılmasını sağlayacak düşman ağırlık merkezinin tespit edilmesi, bir harekâtın veya faaliyetin başarılı olma olasılığını oldukça yükseltecektir. Düşman ağırlık merkezinin bulunması; düşmanın zayıf noktalarına saldırmak yerine ağırlık merkezinin yok edilmesi veya etkisiz kılınması, vazifenin yerine getirilmesinde başarı sağlayacağı gibi, kuvvet kullanılmasında tasarruf sağlayarak sıklet merkezi oluşturulmasına hizmet edecek, sonucun ivedilikle alınması ve millî güç unsurlarının ekonomik kullanımını sağlayacaktır.

Dolayısıyla, düşmanın ağırlık merkezine en büyük hasarı verecek kritik güvenlik açıklarına yönelmek gerekir. Kritik güvenlik açıklarına örnek olarak stratejik seviyede; lider, yönetici ve halk seviyesinde güdülenme kaybı, manevi güdüleme kaybı, kamuoyu desteğinin kaybı ve bölünmelere neden olabilecek; işsizlik, gelir dağılımında eşitsizlik, vergilerin yüksekliği, yolsuzluk gibi fiziksel ve manevi hassasiyetler/zayıflıklar verilebilir. Kritik güvenlik açıklarına terör örgütleri açısından bakıldığında; radikal öğretiler, yabancı ülkedeki barınma, eğitim ve lojistik üsleri ve destek olanakları, mali işlemler, teröristler arasında iletişim, haberleşmede internetin kullanılması gibi hassasiyetler dikkate alınabilir. Askerî bir güç için yetersiz hareket kabiliyeti, zayıf ateş gücü ve/veya hava savunması, yeteneksiz komuta kademesi, düşük moral ve disiplin, zayıf birlik ruhu, yetersiz beka tedbirleri, bilgi sistemlerindeki zafiyet gibi etkenler verilebilir.

Düşman ağırlık merkezinin belirlenmesi istihbaratın görevidir. İstihbarat, düşmanı yenmek için neyin zayıflatılması veya yok edilmesi gerektiğini belirleyerek düşman ağırlık merkezine yönelik gizil seçenekleri belirlese de, karar alıcılar ve diğer alandaki planlamacılar da seçilen ağırlık merkezinin tespiti, analizi ve uygulanmasına katkı verirler. Ayrıca istihbarat, diğer planlamacılar tarafından önerilen ağırlık merkezlerinin, düşmanın stratejisi ve imkân ve kabiliyetleri açısından gerçekten kritik olup olmadığını inceler, analiz eder ve öngöründe bulunur.

Düşman ağırlık merkezinin etkisiz hale getirilmesi, yok edilmesi, ele geçirilmesi, amaç ve hedeflere ulaşılmasına büyük katkı sağlasa da, seçilen ağırlık merkezine yönelik dost güçlerce girişebilecek herhangi bir eylemin önünde hukuki, ahlaki veya siyasi kısıtlama olmamalıdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Agee, A. (1992). *Peeling the onion: The Iraqi center of gravity in desert storm*. United States Army Command and General Staff College.
- Bernhardt, D. (2003). *Competitive intelligence: How to acquire and use corporate intelligence and counter-intelligence*. Financial Times Prentice Hall.
- Buzan, B. (1983). *İnsanlar, devletler & korku* (E. Çıtak, Çev. Ed.). Rôle Akademik Yayıncılık.
- Buzan, B. (2008). Askerî güvenliğin değişen gündemi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, Özel Sayı: Güvenlik*, 107-123. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39260/462355>
- Clausewitz, C. V. (2007). *On war* (B. Heuser, Ed.; M. Howard & P. Paret, Çev.). Oxford University Press.
- Clausewitz, C.V. (2018). *Savaş üzerine* (H. F. Çeliker, Çev.). Alfa Basım yayım.
- Davies, P. H. J. (2012). *Intelligence and government in Britain and The United States*. Praeger.
- Department of Defense. (2021). *Dictionary of military and associated terms*.
- Echevarria II, A. J. (2004). *Center of gravity recommendations for joint doctrine*. National Defense University. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA520978.pdf>
- Eikmeier, D. C. (2010). Redefining the center of gravity. *Joint Forces Quarterly*, 59, 156-158. <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA536588.pdf>
- Ethridge, J. (2004). *Center of gravity determination in the global war on terrorism*. U.S. Army War College. <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA423285.pdf>
- Franks, T., & McConnell, M. (2004). *American soldier*. Harper Collins.
- Giles, P., & Galvin, T. (1996). *Center of gravity: Determination, analysis, and application*. Center for Strategic Leadership, U.S. Army War College. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA593948.pdf>
- Goldman, J. (2006). *Words of intelligence: A dictionary*. The Scarecrow Press.
- JP 2-0. (2013). Joint intelligence, Chapter I. *Joint publication 2-0* (pp. 1-30). US Department of Defense.
- JP 2-01.3. (2014). An overview of joint intelligence preparation of the operational environment. *Joint intelligence preparation of the operational environment. Joint publication 2-01.3* (pp. 1-26). US Department of Defense.
- JP 5-0. (2020). Joint planning. *Joint publication 5-0*. US Department of Defense.
- Karlquist, J. (2009). *The center of gravity concept: Informed by the information environment*. Command and General Staff College. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA505313.pdf>
- Kent, S. (1965). *Strategic intelligence for American world policy*. Archon Books.
- Lee, S. H. (1999). *Center of gravity or center of confusion: Understanding the mystique*. The Defense Technical Information Center. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA397314.pdf>
- Mathams, R. T. (1995). Intelligence analysis (D. H. Deathand & T. R. Goodden, Ed.). *Strategic intelligence: Theory and application* (pp.77-93). Washington Defence Intelligence Agency. 10.10.2023 tarihinde https://books.google.com.tr/books?id=mgjzAAAAMAAJ&printsec=frontcover&source=gbp_book_other_versions_r&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false adresinden erişilmiştir.
- Mcdowell, D. (2009). *Strategic intelligence: A handbook for practitioners, managers, and users*. The Scarecrow Press.
- Nash, C. C. (2018). *Center of gravity: A model for the 21st century warfighter*. Marine Corps University, USMC Command and Staff College. <https://apps.dtic.mil/sti/trecms/pdf/AD1177132.pdf>
- Özdağ, Ü. (2020). *İstihbarat teorisi*. Kripto Basım ve Yayım.
- Özkan, K. M. (2023). Stratejik istihbaratın terörizmle mücadeleye etkisi (F. Erenel & A. Gedik, Ed.). *Terörizm üzerine güncel yaklaşımlar* (s. 115-137). Nobel Yayıncılık.
- Perry, R. J. (2000). *A strategic analysis model for center of gravity determination in full spectrum warfare*. U.S. Army War College. <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA377415>

- Rose, E. (2006). *Defending America's center of gravity*. U.S. Army War College. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA448816.pdf>
- Saxman, J. B. (1992). *The concept of center of gravity: Does it have utility in joint doctrine and campaign planning?* Army Command and General Staff College. <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA254161>
- Schneider, J. J., & Izzo, L. L. (1987). *Clausewitz's elusive center of gravity*. U.S. Army War College. <https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA509969>
- Shulsky, A.N., & Schmitt, G.J. (2002). *Silent warfare: Understanding the world of intelligence*. Potomac Books.
- Steury, D. P. (Ed.). (1994). *Sherman Kent and the board of national estimates collected essays*. Center Intelligence Agency, Center for the Study of Intelligence.
- Strange, J. (1996). *Centers of gravity & Critical vulnerabilities: Building on the Clausewitzian Foundation so that we can all speak the same language*. Marine Corps University, Series "Perspectives on warfighting" number four. 10.10.2023 tarihinde https://jpsc.ndu.edu/Portals/72/Documents/JC2IOS/Additional_Reading/3B_COG_and_Critical_Vulnerabilities.pdf adresinden erişilmiştir.
- Topçu, Y., & Almaç, E. (2014). Hava gücünün yükselişi ve harp prensipleri. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 13(2), 1-25. https://kho.msu.edu.tr/akademik/enstitu/Alp_SAVBEN_dergi/132/1.pdf
- Ülker, H. (2022). Ulusal güvenlik politikalarının oluşturulmasında stratejik istihbaratın önemi. *International Journal of Politics and Security*, 4(2), 13-38. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2186263>
- Yenal, S. (2022). İstihbarat: Temel kavramlar ve genel yaklaşımlar. C. K. Demir & S. Yenal, (Ed.). *İstihbarat çalışmaları* (s. 1-28). Nobel Akademik Yayıncılık.

Extended Summary

Introduction

Although it is seen that threats to security have diversified and increased as a result of developments in technology and communication, as well as the impact of globalization, the view that the military threat is at the core of security concerns has not changed. War is one of the factors that can inevitably be applied to ensure military security. Although the character of "War" changes from war to war or over time depending on time, place, and force, concepts such as its political purpose, conflicting dynamics, principles, and center of gravity remain valid. The planning and execution of war begin with the determination of the "Center of Gravity".

Definition of the Center of Gravity

Although the center of gravity is an important concept, there is no consensus on its definition, understanding, or implementation, and there is hesitation in its determined implementation. The concept of the center of gravity aims to create unity of purpose from the highest to the lowest levels of warfare. The center of gravity is the source of power for the military force's freedom of movement, physical strength, or will to fight. When the source of power in question is neutralized, destroyed, captured, devalued, or not in a suitable location, it creates an irreparable impact on the enemy or the means and capabilities possessed to fulfill the assigned task.

Definition and Classification of Intelligence

Intelligence is the product obtained in a timely, accurate, reliable, and up-to-date manner as a result of a cyclical process of data, information, documents, and news obtained for the elements in the field of interest and influence in order to meet the needs at all levels. Intelligence analyzes and predicts the changing and developing situations in a timely and accurate manner to help decision-makers gain information superiority. Intelligence varies depending on the state, intelligence structure and understanding, time, and need. In order to better understand the intelligence system, it is classified according to its collection tools (disciplines), subjects (fields), time, and level.

Determining the Center of Gravity, Analysis, and the Role of Intelligence

Determining enemy centers of gravity is an intelligence function performed primarily as a result of intelligence work on the enemy. In order to choose a center of gravity, it is necessary to have detailed information about the strategy followed by friendly forces to achieve their goals and objectives, as well as about the enemy. While intelligence personnel are responsible for meeting the second of these needs, only the decision-making authority is responsible for the first.

Intelligence Role

One of the most important tasks facing intelligence is the determination of the enemy's center of gravity. In intelligence work, intelligence is provided based on the enemy's demographic structure, economic situation, geography, and history; as well as its international, military, political, psychosocial, and political goals. In addition, factors such as leaders and managers, armed forces, resources, intelligence capabilities, and infrastructure, along with internal and external relations are constantly evaluated to determine from which elements the enemy derives his desire to fight.

Determining centers of gravity is not based solely on intelligence. Decision-makers and other planners should also contribute. The center of gravity should be associated with goals and objectives. In this context, the intention and purpose of decision-makers should be a factor in determining the center of gravity. The method used to determine the center of gravity should be simple and understandable, use intelligence, and allow for renewal, when necessary, as a result of intelligence analyses.

Determination, Analysis, and Application of the Center of Gravity

The center of gravity is directly related to the mission and should be chosen for both friends and enemies. The point that constitutes the source of all power is the friend, and the point to which all power is directed is the enemy's center of gravity. An operation that does not protect the friendly center of gravity and does not direct the enemy's center of gravity is unlikely to be successful. Intelligence reveals latent options for the enemy center of gravity, determining what must be weakened or destroyed to defeat the enemy. It also determines whether the centers of gravity suggested by other planners are truly critical to the enemy's strategy and capabilities.

Defining the center of gravity is only half the job. Various methods have been proposed by scientists for the determination, analysis, and application of the center of gravity. Strangely, in order to define the center of gravity, while a method consisting of the analysis of factors that can be specified as critical capabilities, critical requirements, and critical vulnerabilities is being developed, Eikmeier states that there is a need to develop new definitions about the center of gravity and its factors and states that the definition of the center of gravity should include criteria of clarity, logic, and certainty. The "Joint Strategic Analysis Model", which includes three stages: "Determining the Center of Gravity, Evaluating the Center of Gravity, and Changing Approach to the Center of Gravity", is recommended by Perry to determine the center of gravity. Harry A. Tomlin, Professor of Strategy, developed the concept of the "building block" for the purpose of defining and analyzing the center of gravity. Accordingly, the triangular roof, consisting of building blocks and supported by separate pillars (critical requirements, critical capabilities), represents the center of gravity. Giles and Galvin recommend applying the three-stage method called "Situation, Determination, and Analysis, Application" in the process of determining, analyzing, and applying the center of gravity.

Defeating, destroying, neutralizing, or significantly weakening the center of gravity must cause the enemy to lose his means and capabilities, to be greatly weakened, to change his possible courses of action, or to prevent him from achieving strategic goals. Therefore, the chosen center of gravity must be constantly analyzed and tested through training and exercises.

Conclusion

Since the military security field is dominant in ensuring the security of states against internal and external threats to their existence, although military power is taken as the main basis, national power elements such as political, economic, cultural, geographical, demographic, scientific, and technological power are also factors. One of the most effective activities for ensuring military security is war. The enemy's center of gravity, which will be determined in the natural process of war, will ensure that the goals and objectives are easily achieved. Therefore, determining the correct center of gravity is crucial for success.

Determining the enemy's center of gravity is the task of intelligence. It is important to ensure that all areas and issues are addressed during their evaluation of the determination, analysis, and implementation of the center of gravity.

For this reason, in intelligence work, intelligence is carried out under the headings of the enemy's demographic structure, leaders and managers, internal and external relations; along with its geographical, historical, military, political, psychosocial, and economic situation, resources, infrastructure, areas of interest and political targets, intelligence capabilities, and other factors. Although the task of determining the enemy's center of gravity is the task of intelligence, decision-makers and planners also contribute to the detection, analysis, and implementation of the selected center of gravity. Although neutralizing, destroying, and capturing the enemy center of gravity makes a great contribution to achieving the goals and objectives, there should be no legal, moral, or political restrictions on any action that can be taken by friendly forces against the chosen center of gravity.



SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi
The Journal of Defence and War Studies

Personel Güçlendirme: Türk Silahlı Kuvvetleri Üzerine Nitel Bir Araştırma

Empowerment: A Qualitative Research on Turkish Armed Forces

Aysun DOĞAN 

Başkent Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri
Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler
Bölümü, Ankara, Türkiye.

Başkent University, Vocational School of
Health Services, Department of Medical Services
and Techniques, Ankara, Türkiye.

Suat GÜRBÜZ 

Millî Savunma Üniversitesi Kara Harp
Okulu Dekanlığı, Ankara, Türkiye

National Defense University, Military
Academy Deanery, Ankara, Türkiye.

M. Abdülkadir VAROĞLU 

Başkent Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Ankara,
Türkiye.

Başkent University, Faculty of Economics
and Administrative Sciences, Department of
Business Administration, Ankara, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received 02.05.2024
Kabul Tarihi/Accepted 13.06.2024
Yayın Tarihi/Publication 28.06.2024
Date

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Aysun DOĞAN
E-mail: aysundogan@baskent.edu.tr

Atıf: Doğan, A., Gürbüz, S., & Varoğlu M.
A. (2024). Personel güçlendirme: Türk
Silahlı Kuvvetleri üzerine nitel bir
araştırma. *Savunma ve Savaş
Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 125-135.

Cite this article: Doğan, A., Gürbüz, S., &
Varoğlu, M. A. (2024). Empowerment: A
qualitative research on Turkish armed
forces. *Savunma ve Savaş Araştırmaları
Dergisi*, 34(1), 125-135.



Content of this journal is licensed under a Creative
Commons Attribution-NonCommercial-
NoDerivatives 4.0 International License.

Öz

Personel güçlendirme hem bireye hem de örgüte sağladığı olumlu sonuçlardan dolayı örgütler tarafından önemsenen yönetim uygulamalarından biridir. Bu bağlamda araştırmanın amacı Türk Silahlı Kuvvetlerinde personel güçlendirmede ne tür yönetim uygulamaları olduğunu ve neler yapılabileceğini ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi ve olgu bilim araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini amaçlı örnekleme yöntemiyle Türk Silahlı Kuvvetlerinden emekli olan ve hâlihazırda akademisyen olarak görev yapan 10 katılımcı oluşturmuştur. Araştırma verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış mülakat formları ile toplanmıştır. Mülakat formu demografik bilgiler ve araştırma soruları olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Mülakatlar yüz yüze yapılmıştır ve ortalama 25-30 dakika sürmüştür. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde MAX-QDA nitel analiz programında kod ve alt kodlar oluşturularak içerik analizi yapılmıştır. Veriler güçlendiriciler, engelleyiciler, gereksinimler ve öneriler olmak üzere 4 ana kod ve bu kodlar altında oluşturulan toplam 20 alt kod ile kategorize edilmiştir. Bu araştırmayla yöneticilerin liderlik, iletişim, kıta-akademi entegrasyonunu sağlama konusundaki yetkinliklerinin geliştirilmesinin personel güçlendirmenin odak noktası olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda farklı kademelerdeki personel için gereksinime yönelik ve etkileşimli eğitimlerin planlanması, uygulanması ve devam ettirilmesinin personel güçlendirmeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güçlendirme, Türk Silahlı Kuvvetleri, nitel araştırma

JEL Kodları: M1, M19

ABSTRACT

Empowerment is one of the management practices that are considered important by organizations due to the positive results it provides to both the individual and the organization. In this context, the aim of this research is to reveal what kind of management practices are used in empowerment in the Turkish Armed Forces and what can be done. Qualitative research method and phenomenological research design were used in the study. The sample of the study consisted of 10 participants who retired from the Turkish Armed Forces and currently working as academicians. The research data were collected through semi-structured interview forms prepared by the researchers. The interview form consists of two parts: demographic information and research questions. Interviews were conducted face-to-face and lasted 25-30 minutes on average. In the evaluation of the research data, content analysis was performed by creating codes and sub-codes in MAX-QDA qualitative analysis program. The data were categorized with 4 main codes: reinforcers, barriers, needs and suggestions, and a total of 20 sub-codes created under these codes. In this study, it was determined that developing managers' competencies in leadership, communication, and ensuring continent-academy integration is the focus of staff empowerment. In this direction, it is thought that planning, implementing and maintaining need-oriented and interactive trainings for staff at different levels will contribute to staff empowerment.

Keywords: Empowerment, Turkish Armed Forces, qualitative research

JEL Codes: M1, M19

Giriş

Örgütsel davranış disiplininin iş yerindeki insan davranışlarını konu edinmesinin esasında insan davranışlarını anlayarak bireyler ve örgütler için verimsizliğe neden olan faktörlerin olumlu çıktılara dönüştürme gayesi yer almaktadır. Pozitif örgütsel davranış tam da bu noktada iş yerinde bireylerin olumlu özelliklerine odaklanarak davranış geliştirme üzerinde durmaktadır. Örgüt içindeki beşerî sermayenin güçlü olması örgütün başarısında ve sürekliliğinde en önemli unsurlardan biridir. Pozitif örgütsel davranış, çalışanların olumlu özelliklerinin hangi yönetim uygulamalarıyla geliştirilebileceği konularını çalışmaktadır. Personel güçlendirme bu konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Güçlendirme kavramı personelin pozitif ve geliştirilebilir yönlerini destekleyerek hem bireye hem de örgüte katma değer yaratmakta ve örgütsel etkililiği arttırmaktadır.

Örgütlerin kamu ya da özel olma durumları yöneticilerin ve çalışanların verimlilik ve karlılığa olan bakış açılarını etkileyebilmektedir. Özel işletmelerin insan kaynağı niteliğini artırma yönündeki çabaları ile kamu kurumlarının farklılaşabilmektedir. Bu noktada rekabete ihtiyacı olmayan kamu kurumları çalışan yetkinliği ve niteliğinin artırılması konusunu göz ardı edebilirler mi? Personel niteliğinin artırılması, personelin geliştirilmesi sadece özel işletmelerin meselesi midir? gibi sorular akıllara gelmektedir. Personel güçlendirme gereksinimleri ve yöntemleri her sektör için değişkenlik göstermektedir. Ülkelerin, toplumların, devletlerin geleceğini belirleyen eğitim, sağlık, adalet ve güvenlik gibi sektörlerde kamu ya da özel olmasına bakılmaksızın eğitim ve uzmanlaşma derecesi yüksek iş gücüne gereksinim duymaktadır. Personel güçlendirme kavramı ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde farklı sektörlerin ele alındığı ancak silahlı kuvvetler çalışanları üzerine görgül araştırma olmadığı görülmektedir.

Bu araştırmada Türk Silahlı Kuvvetlerinin yüksek hiyerarşik örgüt yapısı göz önüne alındığında mevcut personel güçlendirme uygulamalarının neler olduğu, önündeki engelleyiciler ve ileride neler yapılabileceğinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Güçlendirme Kavramı

Güçlendirme kavramı kuramsal olarak *Sosyal Mübadele Teorisine* dayanmaktadır. Kişilerarası ilişkilerin temel nedenlerini açıklamada en etkili değerler bütünü sunan Sosyal Mübadele Teorisinin ilk sistemli hali Homans (1958) tarafından geliştirilmiştir ve insan ilişkilerinde ödül-bedel mübadelesini vurgulamıştır. Homans (1961) teoriyi davranışçılık ilkelerine dayandırmakta ve teoriyi karşılıklı ilişkilerin sürdürülmesinde başarı duygusunu hissetme, arzulan bir uyarının olması ve mevcut durumdan aldığı doyumunu sürdürme çabası olarak açıklamaktadır. İlk çalışmalar Homans (1958, 1961), Thibaut ve Kelley (1959), Gouldner (1960) ve Emerson (1962) tarafından yapılmıştır. Blau (1964) teoriyi makro- sosyolojik süreçler ve yapılarla ilişkilendirerek mübadeleyi hem ekonomik hem de sosyal sonuçlara neden olabilecek bir ilişki olarak ele almıştır. Ekonomik ve sosyal sonuçlardaki en önemli fark, sosyal değiş tokuşun gelecekte zorunlu yükümlülükler yaratan iyilikleri içermesi ve niteliği pazarlık edilemez şükran ve güven duygularını yaratması iken, ekonomik değiş tokuşta karşılığı bir bedel ile ödenen alışveriş ilişkisi bitme eğilimindedir (Cropanzano & Mitchell, 2005:879; Thibaut ve Kelley, 1959). Değiş tokuş ilişkisinin belirleyicisi iyiliklerin karşılıksız bırakılmamasıdır. İyiliğin karşılında iyilik olacağı düşünülmektedir.

Faydacılıktan türetilen mübadele ilkelerine ise ilk olarak Blau (1964) değinmiştir. Blau, dışsal faydaların karşılıklılık bağlamında yarattığı bireyler ve gruplar arasındaki ağlara odaklanmıştır. Mübadele teorisine göre bireyler faydası en yüksek maliyeti en düşük eylemlere yönelirler (Blau, 1964). Güç ve mübadele üzerine çalışmaları olan Richard Emerson, gücün kavramsallaştırılmasında öne çıkan isimdir. Emerson'a (1962) göre güç farklılıkları temelinde bireylerin birbirlerine olan göreceli bağımlılıkları yer amaktadır. Burada güç sadece aktörün kontrol ettiği güç kaynakları miktarına bağlı değil aynı zamanda aktörler arasındaki ilişkinin özelliğine bağlıdır. İlişkinin özelliğinde inanç, güven, sadakat, saygı duyma gibi kültürel ve toplumsal değerler barınabilir.

Örgütsel ortamda mübadele ve güç örgütsel sonuçları etkileme yeteneği olarak değerlendirilmektedir (Mintzberg, 1983). Mübadele ilişkileri gücün yönünü tayin etmektedir. Olumlu mübadeleler olumlu örgütsel sonuçları doğururken, mübadele eşitsizlikleri olumsuz örgütsel sonuçlara zemin hazırlamaktadır. Örgütsel ortamda güçlendirme genel olarak yöneticinin yetki devri (ilişkisel güçlendirme) ve bunun sonucunda ortaya çıkan çalışanın motivasyonu (psikolojik güçlendirme) olarak iki farklı yönüyle ele alınmaktadır (Conger ve Kanungo, 1988; Lee ve Koh, 2001). Güçlendirmede lider/yönetici davranışlarını neden, çalışanların bu davranışa karşı tepkilerini ise sonuç olarak ifade edilmektedir (Lee & Koh, 2001; Meyerson & Kline, 2008). Gerekli koşullar sağlandığında (bilgi paylaşımı, yapının organize edilmesi, eğitim fırsatlarının sunulması, risk alma ve girişimde bulunmanın ödüllendirilmesi) çalışanların güçlendirilebileceği iddia edilmektedir (Quinn & Spreitzer, 1997). Ancak üst gerekli güçlendirme uygulamalarını astlarına eşit şekilde sunsa bile bunu istemeyecek astların olması olasıdır. Bu noktada astların güçlendirmeye hazır oluşluğu önem taşımakta ve güçlendirilme gereksinimlerine göre güçlendirme faaliyetleri uygulanması gerektiği belirtilmektedir (Gohar vd., 2015: 152; Lee & Koh, 2001: 686-687). Yani güçlendirme için standart yönetim uygulamaları faaliyet etkinliği açısından uygun olmamaktadır (Forrester, 2000: 69). Güçlendirme uygulamalarında yetki devri ve bireylerin bilişsel durumları birlikte ele alınarak güçlendirme sürecinin bileşenlerini oluşturmaktadır.

Örgütsel ortam kişilerarası, gruplar ve gruplar arası mübadelenin kaçınılmaz olduğu ortamlardır. İşveren/yönetici ve iş görenler arasındaki güvene dayalı ilişkilerin olumlu çıktıları olduğunu gösteren pek çok araştırma bulunmaktadır. Özellikle yöneticilerin çalışanlara karşı olumlu yaklaşımları çalışanların olumlu iş tutum ve davranışları göstermelerini sağlamaktadır (Blau, 1964: 93; Rhoades, Eisenberger & Armeli, 2001). Tam tersi ise çalışanların olumsuz iş davranışlarına yönelme eğilimlerine neden olmaktadır.

Yönetim yazınında güçlendirme genel olarak ilişkisel ve motivasyonel olmak üzere iki kategoride ele alınmaktadır. İlişkisel (yapısal) güçlendirme üst ve ast arasındaki ilişki süreçlerinde örgütsel politika ve uygulamalara atıfta bulunurken, motivasyonel (psikolojik) güçlendirme ise çalışanın psikolojik süreçlerinde özyeterlilik, anlamlılık, özerklik ve etki gibi bilişsel süreçlere odaklanmaktadır (Conger & Kanungo, 1988).

İlişkisel Güçlendirme

İlişkisel güçlendirme diğer adıyla yapısal güçlendirme örgütsel ortamda yetki devriyle örgüt üyelerinin kararlara katılımının desteklenmesi ve güçlendirilmesini ifade etmektedir (Menon, 2001: 155). Bu yolla çalışanların güçlendirilmesi örgütsel etkinliği ve başarıyı yükseltmektedir (Spreitzer, 2008: 55). Yapısal faktörlerin çalışan tutumları üzerinde en kuvvetli belirleyici olduğu belirtilmektedir (Davies, Wong & Laschinger, 2011: 633; Laschinger, Purdy & Almost, 2007: 222). İlişkisel güçlendirmenin; resmi güç, gayri resmi güç, öğrenme ve büyüme fırsatları, bilgiye erişim, destek, kaynaklara erişim olmak üzere altı ögesi olduğunu belirtmiştir (Davies, Wong & Laschinger, 2011: 633). Resmi güç ve gayri resmi güç kaynakları görevlendirme statü ile alakalıyken diğer öğeler çalışan öz yetkinliğinin geliştirilmesine yöneliktir. Öğrenme ve büyüme fırsatları; çalışanların bir işi gerçekleştirmek için gerekli olan yeni mesleki becerileri geliştirme ve öğrenme fırsatlarıdır (Laschinger vd., 2010: 5). Bilgiye erişim; örgütsel kararlar ve hedefler. Desteğe erişim; üstlerden, akranlardan ve astlardan bir sorunu çözmek için duygusal destek, yardımcı tavsiye veya uygulamalı yardımlardan oluşan geribildirim ve rehberliği içermektedir (Laschinger, Purdy & Almost, 2007: 222). Kaynaklara erişim; ekipman, malzeme ve iş için gerekli olabilecek diğer kaynakların çalışanlara tedarik edilmesidir (Laschinger, Finegan & Wilk, 2009: 229). Bu öğelere erişimi daha fazla olan örgüt üyelerinin daha memnun, örgüte bağlı ve daha üretken oldukları belirtilmektedir (Xu & Yang, 2018).

Silahlı kuvvetler gibi güç mesafesi yüksek örgütlerin hiyerarşik yapısının, kararların yüksek kademelerde merkezileşmesinin, çok belirgin kural ve prosedürlere göre hareket etmesinin ve astların emirleri yerine getirme zorunluluğunun olması ilişkisel güçlendirme için uygun bir örgütsel yapıya sahip olmadığı yönünde bir algı oluşturmaktadır (Kotze, Menon & Vos, 2007). Ancak özellikle silahlı kuvvetlerde yapılan araştırmalar göstermektedir ki dönüşümcü liderlik uygulamaları askerî personelin psikolojik olarak güçlenmesinde olumlu rol oynamaktadır (Kotze, Menon & Vos, 2007; Michaud, Barbeau-Julien & Slinger, 2024). Yapısal bir güçlendirme girişimiyle motivasyonel güçlendirme sağlanabilmektedir. Örgütsel güçlendirme faktörleri ile birlikte çalışanların deneyimlediği güçlenme doğasının birlikte ele alınması güçlendirmenin yapı-anlam bütünlüğünü sağlamaktadır (Conger & Kanungo, 1988). Yani personel güçlendirme için tüm örgütsel faktörlerin sağlanmış olması etkin personel güçlendirme için gerekli ama tek başına yeterli olamamaktadır. Bu nedenle güçlendirmenin motivasyonel boyutunu anlamak örgütsel ortamdaki gücü ve güçlendirme kavramını anlamak için oldukça önemlidir.

Motivasyonel Güçlendirme

İlişkisel güçlendirmenin sadece örgüt bağlamındaki unsurları ele almasından kaynaklı sınırlılıkların güçlenmeye yönelik psikolojik bakış açısının ortaya çıkmasına katkıda bulunduğu ifade edilmiştir (Spreitzer, 2008: 56). Motivasyonel yani diğer adıyla psikolojik güçlendirme çalışanların güçlendirmeye yönelik algılarına odaklanmaktadır (Maynard, Gilson & Mathieu, 2012: 1234; Srivastava, Bartol & Locke, 2006: 1240). Motivasyonel güçlendirme çalışanların güçlendirme ile ilgili hazır oluşları, güçlendirmeye yükledikleri anlam, güçlendirmenin öz yetkinliklerine katkısı gibi unsurlar önem kazanmaktadır.

Psikolojik güçlendirmenin kavramsallaştırılmasında Thomas ve Velthouse (1990), Spreitzer (1995) gibi araştırmacılar ön plana çıkmaktadır. Thomas ve Velthouse (1990), psikolojik güçlendirmeyi bir bireyin iş rolüne yönelik yönelimini yansıtan anlam (meaning), yetkinlik-özyeterlilik (competence), özerklik (self-determination) ve etki (impact) olmak üzere dört biliş kümesinde ortaya çıkan artan içsel görev motivasyonu olarak tanımlamaktadırlar. Anlam bireyin değerleri ile iş amaçlarının uymunu, yetkinlik ya da öz-yeterlilik bireyin hedeflerine ulaşabileceğine dair inancını, özerklik çalışanın işini yaparken ne kadar bağımsız olacağını, etki ise örgüt için önemli sonuçları etkileyebilme derecesini ifade etmektedir. Spreitzer (1995), psikolojik güçlendirme öncüllerinin; kontrol odağı, benlik saygısı, örgüt misyonu/performansına yönelik bilgiye erişim ve ödülleri olduğunu, ardıllarının ise yönetsel etkinlik ve inovasyon olduğunu belirtmiştir.

Psikolojik güçlendirmenin öncüllerinin bilinmesi kadar önemli olan bir diğer konu ise güçsüzlüğü besleyen unsurların ortaya konmasıdır. Örgüt üyelerinde öz-yeterliliğin azalmasına neden olan unsurlar çalışanların güçsüzleşmesine neden olmaktadır. Bu unsurlar örgütsel yapı, denetleme tarzı, ödül sistemleri ve iş tasarımı olmak üzere dört kategoride ele alınmaktadır (Conger & Kanungo, 1988:477). Önemli örgütsel değişimler, zayıf iletişim ve ağ ilişkileri, yüksek kontrol, yetkinlik bazlı ödül eksikliği, takdir eksiliği ve aşırı kurallar çalışanların değişmesini ve gelişmesini, esnekliklerini ve öz-yeterlilik algılarını etkileyerek güçsüzleşmesine neden olmaktadır.

Psikolojik güçlendirme konusuyla ilgili özellikle silahlı kuvvetler üzerine yapılan araştırmalarda; psikolojik güçlendirme arttıkça iş tatmininin arttığı, işten ayrılma niyetinin azaldığı belirtilmektedir (Dabaghi, Taghva & Minashiri, 2013; Kumar, Singh & Rangnekar, 2018). Diğer yandan askerî örgütlerde görev yapan personelin karmaşık görev talepleri karşısında hazır oluşlarını sağlayabilmek için psikolojik olarak güçlendirilmiş olmalarının önemli olduğu ifade edilmektedir (Alim, 2023). Bu bağlamda nitelikli ve güçlendirilmiş askerî personel için ilişkisel ve psikolojik güçlendirme unsurlarının birlikte ele alınmasının önemli olduğu görülmektedir.

Araştırma Yöntemi

Araştırma Deseni ve Araştırma Modeli

Bu araştırmada personel güçlendirme kavramı olgu bilim (fenomenolojik) yöntemle ele alınmıştır. Olgu bilim ilgili konuya yönelik merak edilen faktörlerin derinlemesine incelenmesi yoluyla çıkarımlarda bulunmayı sağlamaktadır. Olgu bilim araştırması, olgulara ilişkin anlamları ortaya çıkarma, bir insanın bir duruma ait algısını ortaya koymak amacıyla kullanılır (Sığrı, 2018:186). Bu doğrultuda mevcut araştırmada personel güçlendirme kavramına yönelik oluşturulan araştırma modeli Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1

Araştırma Modeli

Personel Güçlendirme	Güçlendiriciler/Engelleyiciler	Gereksinimler	Öneriler	İçerik Analizi
Veri Toplama Yönetimi	Yüz Yüze Bireysel Mülakatlar			
Veri Toplama Aracı	Yarı Yapılandırılmış Mülakat Formu			
Veri Toplama Süreci	Araştırma Kurulu Onayı Katılımcı Onamları Mülakat Takviminin Oluşturulması			
Örneklem	Farklı Askerî Sınıflardan Emekli Hâlihazırda Akademide Çalışan Akademisyenler			
Araştırma Soruları	1	2	3-4	
Araştırma Sorusu-1: Silahlı kuvvetlerde çalışırken personel güçlendirmeye yönelik yönetim uygulamalarına ne tür örnekler verebilirsiniz? Araştırma Sorusu-2: Silahlı kuvvetlerde çalışırken en çok gereksinim duyduğunuz, kurumunuzdan ve üstlerinizden beklediğiniz destek neydi? Araştırma Sorusu-3: Silahlı kuvvetlerin yapısı personel güçlendirme yönetim uygulamaları konusunda ne kadar esneyebilir? Araştırma Sorusu-4: Silahlı kuvvetlerde personel güçlendirmeye yönelik yapılabilecek üç yönetim uygulamasını önem sırasına göre nedenleriyle birlikte belirtir misiniz?				

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın örneklemini Türk Silahlı Kuvvetlerinden farklı sınıflardan emekli olan ve Ankara'daki Vakıf Üniversitelerinde akademisyen olarak çalışmaya devam eden amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilen ve araştırmayı kabul eden 10 kişi oluşturmaktadır. Farklı özellikteki katılımcıların seçilmesi veri zenginliği ve veri özgünlüğü açısından önem taşımaktadır. Katılımcıların hepsi erkek ve yaş ortalaması 59'dur. Örneklemeye ait bilgiler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2

Katılımcı Listesi

Katılımcılar	Emeklilik Rütbesi ve Sınıfı	Askerî Sınıfı	Akademik Ünvan	Akademik Çalışma Alanı
K1	Kıdemli Albay	Öğretmen	Profesör	Mühendislik
K2	Kıdemli Albay	Öğretmen	Doktor Öğretim Üyesi	Tarih
K3	Kıdemli Albay	İkmal	Profesör	Uluslararası İlişkiler
K4	Kıdemli Albay	Öğretmen	Profesör	Finans
K5	Kıdemli Albay	Ulaştırma	Profesör	İşletme
K6	Kıdemli Albay	Öğretmen	Profesör	İstatistik
K7	Kıdemli Albay	Piyade	Profesör	Stratejik Yönetim
K8	Kıdemli Albay	Piyade	Profesör	Siyaset Bilimi
K9	Kıdemli Albay	Levazım	Doktor Öğretim Üyesi	Gastronomi
K10	Kıdemli Albay	Öğretmen	Doktor Öğretim Üyesi	Tarih

Araştırmada Kullanılan Ölçüm Aracı, Veri Toplama Süreci ve Veri Değerlendirme Yöntemi

Araştırmada araştırmacılar tarafından oluşturulmuş yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Mülakat formunda yaş, cinsiyet, emeklilik rütbesi, akademik ünvan ve akademik çalışma alanı gibi demografik bilgileri içeren sorular ve araştırmacının amacı doğrultusunda oluşturulan dört adet araştırma sorusu yer almaktadır. İç güvenilirlik kapsamında, araştırma sorularının açık ve net olmasına özen gösterilmiş ve hem araştırma sırasında hem de sonuçlar değerlendirilirken benzer araştırmalardan faydalanılmıştır. İç geçerlilik kapsamında; bulguların anlamlı ve kendi içinde tutarlı olduğu görülmüştür. Farklı demografik özellikteki katılımcılar ile farklı zamanlarda yapılan görüşmelere ait yorumların paralellik gösterdiği gözlemlenmiştir. Görüşmelerin, katılımcıların kendi ofislerinde gerçekleştirilmiş olması da geçerliliğe olumlu yönde etki eden bir başka durumdur. Araştırmada, dış güvenilirliği artırmak amacıyla katılımcılara araştırmacıların konumu, araştırmacının amacı net bir şekilde izah edilmiş ve elde edilen veriler teyit edilmiştir. Aynı zamanda, araştırmada kullanılan yöntemler ve aşamalar detaylı şekilde anlatılmıştır.

Veri toplama sürecinde öncelikle üniversite araştırma kurulundan onay alınmıştır. Daha sonra araştırmacıların birincil ağlarında yer alan akademisyenlere ulaşılmış ve onların referanslarıyla diğer katılımcılara ulaşılmıştır. Tüm katılımcılara araştırmacının amacı ve yöntemi ile ilgili bilgiler verildikten sonra araştırmaya katılmayı kabul ettiklerine dair yazılı onamları alınmıştır. Her katılımcı ile birebir randevu alınarak kendi çalışma ofislerinde yüz yüze yöntemle ortalama 25-30 dakikalık mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Veriler bilgisayar ortamına yazılı olarak aktararak analize hazır hale getirilmiştir.

Veri analizi kapsamında hem betimsel analiz hem de içerik analizi uygulanmış olup, mülakat içerikleri doğrultusunda kodlar ve alt kodlar oluşturulmuştur. Kodlama ve içerik analizinde MAX QDA Nitel Araştırma Analiz Yazılımı kullanılmış ve bu kapsamda frekans analizi gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Araştırma katılımcılarının hepsi erkek ve yaş ortalaması 59'dur. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde içerik analizi yöntemi ile elde edilen ana kodlar ve alt kodlar oluşturulmuştur. Bu doğrultuda 4 ana kod ve 20 alt kod elde edilmiştir. Ana kodlar ve alt kodlara yönelik sıklık ve yüzde değerleri Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3

Ana Kodlar ve Alt Kodlar

Ana Kodlar	Alt Kodlar	Sıklık	Yüzde (%)
Güçlendiriciler	Yasal haklar	8	57,14
	Vizyoner yöneticiler	3	21,43
	Hizmet içi eğitimler	2	14,29
	Astların kararlara katılımı	1	7,14
Toplam		14	100
Engelleyiciler	Yönetici engeli	6	75
	Ceza odaklılık	1	12,50
	Yenilikçi olmayan örgüt kültürü	1	12,50
Toplam		8	100
Güçlendirme Gereksinimleri	Kariyer geliştirmenin desteklenmesi	5	50
	Takdir edilmek	3	30
	Güvene dayalı ilişkiler	1	10
	Fikir paylaşımı için cesaretlendirme	1	10
Toplam		10	100
Güçlendirme Önerileri	Yetenek temelli ödüllendirme	9	25,71
	Yöneticilerin yöneticilik becerilerinin geliştirilmesi	6	17,14
	Sınırlar dâhilinde astlara insiyatif verilmesi	4	11,43
	Vizyoner yöneticiler	4	11,43
	Yetenek temelli görevlendirme	3	8,57
	Nitelikli personel istihdamı	3	8,57
	Öz-yeterlilik geliştirilmesi	2	5,71
	Kurumlar arası iletişim ağının geliştirilmesi	2	5,71
	Ödüllendirmede törensellik	2	5,71
Toplam		35	100

Araştırma soruları kapsamında personel güçlendirme ile ilgili mevcut durum (güçlendiriciler ve engelleyiciler), personelin gereksinimleri ve personel güçlendirme ile ilgili yönetim uygulamaları önerileri olmak üzere dört ana kod oluşturulmuştur. Mevcut durum ile ilgili ana kodlardan ‘güçlendiricilerde’; TSK’nın örgütsel yapı itibarıyla yasa ve yönetmeliklerle personel güçlendirmeyi destekleyen (%57,14) bir özellikte olduğu görülmektedir. Bununla birlikte vizyoner yöneticilerin olması, hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi, astların kararlara katılması gibi faktörlerin personel güçlendirmeyi olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir. Mevcut durum ile ilgili diğer ana kod olan ‘engelleyicilerde’; bireysel olarak yöneticinin çalışanlara engeller koyması (%75) personel güçlendirmenin önündeki en önemli engel olarak belirtilmiştir. Ceza odaklılık ve yenilikçi olmayan örgüt kültürü güçlenmenin önündeki diğer engeller olarak belirtilmiştir. Katılımcılardan biri “Cezalandırmanın ön plana çıkması korku iklimi yaratıyor ve motivasyon kayıplarına neden oluyor” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

Personel güçlendirmede çalışanların gereksinimlerine odaklanan ana kod olan ‘gereksinimlerde’; personelin akademik kariyer geliştirmesinin desteklenmesi (%50) ve takdir edilmek (%30) ön plana çıkmıştır. Yöneticiler ve çalışanlar arasında güvene dayalı ilişkilerin kurulması ve fikir paylaşımı konusunda çalışanların cesaretlendirilmesi diğer gereksinimler olarak ifade edilmiştir. Katılımcılardan biri kariyer ilerleme süreci ile ilgili yaşadığı deneyimi “Ben öğretmen sınıfında değildim ancak akademik olarak da kendimi geliştirmek istiyordum. Yıllık iznimden kullanarak ve kuruma ek hiçbir maliyet oluşturmadan yüksek lisans ve doktora yapmama bile bazı yöneticiler sıcak bakmıyordu. Üst ve orta kademe yöneticilere bu sürecin anlatılması en önemli konulardan biridir” şeklinde belirtmiştir. Bir başka katılımcı ise “Yöneticilerimizden bazıları şekilsel disiplini çok fazla önemsemekte ve bilimsel üretim gibi konulara pek değer vermedikleri için yaptığımız akademik çalışmaları takdir etmiyorlardı. En çok gereksinim duyduğum şey takdir edilmektir” diye görüşlerini belirtmiştir.

Örgütsel ortamda personel güçlendirmeye yönelik yapılacaklara odaklanan ana kod olan ‘güçlendirme önerilerinde’; yetenek temelli ödüllendirme (%25,71) ve yöneticilerin yöneticilik becerilerinin geliştirilmesi (%17,14) ön plana çıkmıştır. Personel güçlendirme için diğer öneriler; sınırlar dâhilinde astlara inisiyatif verilmesi, yöneticilerin vizyonerliği, yetenek temelli görevlendirme, nitelikli personel istihdamı, çalışanların öz-yeterliliğinin geliştirilmesi, kurumlar arası iletişim ağının geliştirilmesi ve ödüllendirmede törensellik şeklinde olmuştur. Katılımcılar genel olarak “Her düzeyde yapılabilecek güçlendirme uygulamalarının olduğunu ve bu uygulamalarda ‘etkin insan kaynakları analizin’ en önemli unsur olduğu” konusunda görüş bildirmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Silahlı kuvvetler devletlerin hem maddi hem de beşerî kaynaklar yönünden en çok yatırım yapılan birimleridir diyebiliriz. Çünkü ülkelerin bekasına yön vermektedir. Dolayısıyla örgüt içindeki insan kaynağına yapılan yatırım en az maddi kaynaklar kadar önemlidir. Güçlendirilmiş askerî personel örgütün ve ülkenin güçlenmesi anlamıyla eş değerdir. Bu bağlamda bu çalışmada ‘Silahlı Kuvvetler’de personel güçlendirme uygulamalarının neler olduğu, personelin güçlendirme ile ilgili gereksinimleri ve gelecekte ne tür güçlendirme yönetim uygulamaları yapılabileceğinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Araştırmada elde edilen en önemli sonuçlardan biri katılımcıların neredeyse tamamının Türk Silahlı Kuvvetlerinin kanun, yönetmelikler ve hiyerarşi gibi yapısal özellikler bağlamında güçlendirmeyi desteklediğini belirtmiş olmalarıdır. Bu sonuç silahlı kuvvetlerin yüksek hiyerarşik yapısının güçlendirmeye engel oluşturduğu yönündeki algıyı kırması bakımından oldukça önemlidir. Ancak güçlendirmenin örgüt düzeyi unsurları kişilerarası düzeyde yönetici engeline takılabilmektedir. Katılımcılardan biri bu konuyla ilgili görüşünü “Örneğin yüksek lisans ya da doktora dersine gittiğimizde eğer dersimiz mesai bitiminden önce bitiyorsa yarım ya da bir saatlik kısa süreler bile olsa üniversiteden çıkıp iş yerine gelip oradan eve gitmemiz isteniyordu. Bu durum bize güvenilmediğini hissetmemize neden oluyordu. Çünkü zaten o kadar kısa süre içerisinde iş yerine ancak gelebiliyorduk ve bir iş yapmamız mümkün olmuyordu.” şeklinde belirtmiştir. Conger ve Kanungo (1988), yöneticilerden kaynaklanan güçsüzlüğe neden olan faktörlerde yüksek kontrol, iletişim eksiklikleri, başarısızlıklara vurgu yapılması gibi doğrudan yöneticinin alanında olan özelliklerden bahsetmiştir. Araştırmacılar güçlendirici yönetici/lider uygulamalarında astlarla güven ilişkisi geliştirmek (Burke, 1986; Neilsen, 1986), ilham verici veya anlamlı hedefler belirlemeye katkı verme (Bennis & Nanus, 1985) gibi yaklaşımların önemine vurgu yapmışlardır. Katılımcılar bu güçsüzleştirici unsur için ‘yöneticilerin yöneticilik becerilerinin geliştirilmesine’ yönelik girişimler yapılmasının faydalı olacağını belirtmişlerdir. Başka bir katılımcı bu konuyla ilgili görüşünü “Vizyoner yönetici her şey demektir. Ben tüm kariyerimi komutanımın bana açmış olduğu yola borçluyum” şeklinde ifade etmiştir. Bu sonuçlar personel güçlendirmede kilit unsurun yönetici olduğuna işaret etmektedir.

Katılımcılar askerî çalışma hayatlarında en çok kariyer geliştirme hedeflerinin desteklenmesine ve çalışmalarıyla ilgili takdir edilmeye gereksinim duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu gereksinimde yine yetkinlik temelli ödüllendirmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Yöneticiler tarafından söylenen cesaret verici sözler astların güçlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Conger, 1986).

Silahlı kuvvetler bağlamında yapılabilecek güçlendirme önerilerinde ise katılımcılar “sınırlar dâhilinde astlara inisiyatif verilmesi, yöneticilerin vizyonerliğinin desteklenmesi, yetenek temelli görevlendirme, nitelikli personel istihdamı, çalışanların öz-yeterliliğinin

geliştirilmesi, kurumlar arası iletişim ağının geliştirilmesi ve ödüllendirmede törensellik” gibi uygulamaların önemine işaret etmişlerdir. Katılımcılardan biri “Harp Okullarına nitelikli öğrenci seçiminin personel güçlendirmede en önemli unsurlardan biri olduğunu düşünüyorum. Çünkü nitelikli personel örgütün sunduğu kaynakları hem kendisi hem de örgütü için etkin kullanabilme potansiyeline sahiptir.” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Bir başka katılımcı ise “Yetişmiş, nitelikli ve kıdemli personelin sistem içinde tutulabilmesinin yeni gelen insan kaynağının iyi yetiştirilmesinde ve rol model oluşturma konusunda önemli olduğunu düşünüyorum. Bu tür kıdemli personeli sistemde tutabilmek için uzmanlık temelli görevlendirmelerin yapılması gerekmektedir” şeklinde önerilerini ifade etmiştir. Bu öneriler güçlendirme literatürü tarafından desteklenmektedir (Conger & Kanungo, 1988)

Araştırma sonucunda TSK sisteminin personel güçlendirmeyi desteklediği ancak güçlendirme yönetim uygulamalarında yönetici ve durum özelinde desteklenmesi gereken noktalar olduğu görülmektedir. Bu bağlamda personel güçlendirme ile ilgili mevcut durum analizinin yapılması ve personel gereksinimlerinin doğru tespit edilmesi önemlidir. Personel gereksinimlerinin doğru bir şekilde tespit edilmesi hem güçlendirme uygulamaları için bir rehber hem de yetkinlik temelli görevlendirmeyle iş gücünden etkin bir şekilde yararlanılması bakımından önem taşımaktadır. Bu araştırmayla yöneticilerin liderlik, iletişim, kıta ve akademi entegrasyonunu sağlama konusundaki yetkinliklerinin geliştirilmesinin personel güçlendirmenin odak noktası olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda geleceğin potansiyel yöneticileri olan askerî öğrencilerin eğitim-öğretim süreçlerinden başlayarak yöneticilik becerilerinin geliştirilmesine odaklanılması, kıta-akademi arasında proje temelli çalışmaların hayata geçirilmesiyle işbirliklerinin oluşturulması, hizmet içi eğitimlerde odak grup ve uygulamalı faaliyetlerle iletişim becerilerinin geliştirilmesi personel güçlendirmeye katkı sağlayacaktır.

Etik Komite Onayı: Bu çalışma için etik komite onayı Başkent Üniversitesi’nden (Tarih: 04 Mart 2024, Sayı: E-62310886-600-321010) alınmıştır.

Katılımcı Onamı: Çalışmaya katılan tüm katılımcılardan yazılı onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir-A.D., S.G., M.A.V.; Tasarım- A.D., S.G., M.A.V.; Denetleme A.D., S.G., M.A.V.; Kaynaklar- A.D., S.G., M.A.V.; Malzemeler- A.D., S.G., M.A.V.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi- A.D., S.G., M.A.V.; Analiz ve/veya Yorum- A.D., S.G., M.A.V.; Literatür Taraması- A.D., S.G., M.A.V.; Yazıyı Yazan- A.D., S.G., M.A.V.; Eleştirel İnceleme- A.D., S.G., M.A.V.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval was received for this study from the ethics committee of Başkent University (Date: March 04, 2024, Number: E-62310886-600-321010).

Informed Consent: Written informed consent was obtained from the participants who participated in this study.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept- A.D., S.G., M.A.V.; Design- A.D., S.G., M.A.V.; Supervision- A.D., S.G., M.A.V.; Resources- A.D., S.G., M.A.V.; Materials- A.D., S.G., M.A.V.; Data Collection and/or Processing - A.D., S.G., M.A.V.; Analysis and/or Interpretation - A.D., S.G., M.A.V.; Literature Search- A.D., S.G., M.A.V.; Writing Manuscript- A.D., S.G., M.A.V.; Critical Review- A.D., S.G., M.A.V.

Declaration of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Funding: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Alim, H. B. (2023). The cognitive readiness: Empowering future Malaysia armed forces defence forces. *The Journal of Defence and Security*, 19(2), 21-30.
- Bennis, W., & Nanus, B. (1985). *Leaders*. Harper & Row.
- Blau, P. (1964). *Exchange and Power in social life*. Wiley.
- Cropanzano, R., & Mitchell, M. S. (2005). Social exchange theory: An interdisciplinary review. *Journal of Management*, 31(6), 874–900. <https://doi.org/10.1177/0149206305279602>
- Dabaghi, P., Taghva, A., & Minashiri, K. (2013). On the relationship between psychological empowerment and job satisfaction in military forces. *Ebnesina Journal of Medical*, 15(3), 18-26. IRIAF Health Administration. [In Persian]
- Davies, A., Wong, C. A., & Laschinger, H. (2011). Nurses’ participation in personal knowledge transfer: The role of leader-member exchange (LMX) and structural empowerment. *Journal of Nursing Management*, 19(5), 632–643. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2834.2011.01269.x>
- Emerson, R. M. (1962). Power-dependence relations. *American Sociological Review*, 27(1), 31–41. <https://doi.org/10.2307/2089716>
- Forrester, R. (2000). Empowerment: Rejuvenating a potent idea. *Academy of Management Executive*, 14(3), 67-80.
- Gohar, F. R., Bashir, M., Abrar, M., & Asghar, F. (2015). Effect of psychological empowerment, distributive justice and job autonomy on organizational commitment. *International Journal of Information, Business and Management*, 7(1), 144-173.

- Gouldner, A.W. (1960) The norm of reciprocity: A preliminary statement. *American Sociological Review*, 25, 161-178. <https://doi.org/10.2307/2092623>
- Homans, G. C. (1958). Social behavior as exchange. *American Journal of Sociology*, 63, 597–606. <https://doi.org/10.1086/222355>
- Homans, G. C. (1961). *Social behavior: Its elementary forms*. Harcourt, Brace.
- Kotze, E., Menon, S. T., & Vos, B. (2007). Psychological empowerment in the South African military: The generalisability of Menon's Scale. *SA Journal of Industrial Psychology*, 33(2), 1-6.
- Kumar, D., Singh, R. M., & Rangnekar, S. (2018). The effects of psychological empowerment on intention to quit job: The mediating role of job satisfaction among airforce personnel. *Asian Journal of Information and Communications*, 10(2), 19-31.
- Laschinger, H. K. S., Purdy, N., & Almost, J. (2007). The impact of leader-member exchange quality, empowerment and core self-evaluation on nurse manager's job satisfaction. *The Journal of Nursing Administration*, 37(5), 221-229.
- Laschinger, H. K. S., Finegan, J. E., & Wilk, P. (2009). Context matters: The impact of unit leadership and empowerment on nurses organizational commitment. *The Journal of Nursing Administration*, 39(5), 228- 235.
- Lee, M., & Koh, J. (2001). Is empowerment really a new concept? *International Journal of Resource Management*, 12(4), 684-695.
- Maynard, M. T., Gilson, L. L., & Mathieu, J. E. (2012). Empowerment -fad or fab? A multilevel review of the past two decades of research. *Journal of Management*, 38(4), 1231-1281.
- Menon, S. J. (2001). Employee empowerment: An integrative psychological approach. *Applied Psychology*, 50(1), 153-180.
- Meyerson, S. L., & Kline, T. J. B. (2008). Psychological and environmental empowerment: Antecedents and consequences. *Leadership & Organization Development Journal*, 29(5), 444-460.
- Michaud, K., Barbeau-Julien, K., & Slinger, M. (2024). Transformational leadership, well-being, morale, and readiness: The mediating role of empowerment. *Military Psychology*, 1–10. <https://doi.org/10.1080/08995605.2024.2319522>
- Mintzberg, H. (1983): Power in and around organizations. *Organization Studies*, 5(4), 377-378. <https://doi.org/10.1177/017084068400500419>
- Quinn, R. E., & Spreitzer, G. M. (1997). The road to empowerment: Seven questions every leader should consider. *Organizational Dynamics*, 26(2), 37-49.
- Rhoades, L., Eisenberger, R., & Armeli, S. (2001). Affective commitment to the organization: The contribution of perceived organizational support. *Journal of Applied Psychology*, 86(5), 825–836. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.86.5.825>
- Siğrı, Ü. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri*. Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş.
- Spreitzer, G. M. (1995). Psychological empowerment in the workplace: Dimensions, measurement, and validation. *Academy of Management Journal*, 38(5), 1442-1465. <https://doi.org/10.5465/256865>
- Spreitzer, G. M. (2008). Taking stock: A review of more than twenty years of research on empowerment at work. J. Barling & CP. Cooper (Eds.), *The handbook of organizational behavior* (Vol. 1; pp. 54-72). Sage Publications.
- Srivastava, A., Bartol, K. M., & Locke, E. A. (2006). Empowering leadership in management teams: Effects on knowledge sharing, *efficacy and performance*. *Academy of Management Journal*, 49(6), 1239- 1251.
- Thibaut, J. W., & Kelley, H. H. (1959). *The social psychology of groups*. John Wiley.
- Thomas, K. W., & Velthouse, B. A. (1990). Cognitive elements of empowerment. *Academy of Management Review*, 15, 666-681.
- Xu, Z., & Yang, F. (2018). The cross-level effect of authentic leadership on teacher emotional exhaustion: The chain mediating role of structural and psychological empowerment. *Journal of Pacific Rim Psychology*, 12(35), 1-11.

Extended Summary

Introduction

Whether organizations are public or private can affect managers' and employees' perspectives on productivity and profitability. The efforts of private enterprises to increase the quality of human resources may differ from those of public institutions. At this point, can public institutions that do not need competition ignore the issue of increasing employee competence and quality? Is increasing the quality of personnel and developing personnel only a matter for private enterprises? Questions come to mind. Empowerment requirements and methods vary for each sector. Sectors such as education, health, justice, and security, which determine the future of countries, societies, and states, require a workforce with a high degree of education and specialization, regardless of whether they are public or private. When the research on the concept of empowerment is examined, it is seen that different sectors are addressed, but there is no empirical research on Turkish Armed Forces (TAF) employees.

This study aims to reveal what the current personnel empowerment practices are, the obstacles in front of them and what can be done in the future, considering the high hierarchical organizational structure of the Turkish Armed Forces.

Conceptual Framework

Empowerment

The concept of empowerment is theoretically based on Social Exchange Theory. The first systematic version of the Social Exchange Theory, which offers the most effective set of values in explaining the root causes of interpersonal relationships, was developed by Homans (1958) and emphasized the reward-cost exchange in human relationships. Homans (1961) based the theory on the principles of behaviorism and explained the theory as the feeling of success in maintaining mutual relationships, the presence of a desired stimulus and the effort to maintain the satisfaction received from the current situation. Blau (1964) linked the theory to macro-sociological processes and structures, treating exchange as a relationship that can lead to both economic and social outcomes. The most important difference in economic and social outcomes is that social exchange involves favors that create obligatory obligations in the future and create feelings of gratitude and trust, the quality of which is non-negotiable, whereas in economic exchange, the exchange relationship tends to end when a price is paid (Cropanzano & Mitchell, 2005:879; Thibaut & Kelley, 1959). The determinant of the exchange relationship is that favors are not left unrequited. It is thought that there will be goodness in return for goodness.

The principles of exchange derived from utilitarianism were first mentioned by Blau (1964). Blau focused on the networks between individuals and groups created by external benefits in the context of reciprocity. According to the exchange theory, individuals tend to take actions with the highest benefits and the lowest costs (Blau, 1986). Richard Emerson, whose studies on power and exchange are prominent in the conceptualization of power. According to Emerson (1962, 1964), power differences are based on the relative dependence of individuals on each other. Here, power depends not only on the amount of power resources controlled by the actor but also on the nature of the relationship between the actors. The nature of the relationship may be characterized by cultural and social values such as belief, trust, loyalty, and respect.

Relational Empowerment

Relational empowerment, also known as structural empowerment, refers to the support and empowerment of organizational members' participation in decisions by delegating authority in the organizational environment (Lewis, Borwn, & Sutton, 2019: 486; Menon, 2001). Empowering employees in this way increases organizational effectiveness and success (Spreitzer, 2008: 55). It is stated that structural factors are the strongest determinant of employee attitudes (Davies, Wong, & Laschinger, 2011: 633; Laschinger, Purdy, & Almost, 2007: 222).

Relational empowerment focuses on the elements of organization-based empowerment. However, addressing only this aspect of empowerment offers a limiting perspective. Considering the nature of empowerment experienced by employees together with organizational factors provides the structure-meaning integrity of empowerment (Conger & Kanungo, 1988). In other words, the provision of all organizational factors for staff empowerment is necessary for effective staff empowerment, but it cannot be sufficient alone.

Motivational Empowerment

It has been stated that the limitations of relational empowerment due to the fact that it only addresses the elements in the organizational context contributed to the emergence of a psychological perspective on empowerment (Spreitzer, 2008: 56). Motivational, also known as psychological empowerment, focuses on employees' perceptions of empowerment (Maynard, Gilson, & Mathieu, 2012: 1234; Srivastava,

Bartol, & Locke, 2006: 1240). In motivational empowerment, factors such as employees' readiness for empowerment, the meaning they attribute to empowerment, and the contribution of empowerment to their self-efficacy gain importance.

Structural and psychological empowerment practices in organizations are one of the most important management practices in terms of supporting organizational development. Especially the armed forces, which are the apple of the eyes of countries, should nurture human resources with both structural and psychological empowerment in order to be the determinant of change, development, and progress.

Method

Research Design and Research Model

In this study, the concept of empowerment is handled with the phenomenological method. Phenomenology enables inferences to be made through in-depth examination of the factors that are curious about the relevant subject. In this direction, the research model created for the concept of empowerment in the current study is given in Table 1.

Table 1

Research Model

Examining Staff Empowerment	Enablers/ Blockers	Employee Needs	Future Directions	Content Analysis
Data Collection Method	Face-to-Face Individual Interviews			
Data Collection Tool	Semi-structured Interview Form			
Data Collection Process	Research Committee Approval Participant Consents Creating the Interview Schedule			
Sample	Retired Academics from Different Military Classes Currently Working in Academia (N=10)			
Research Questions	1	2	3-4	
Research Question 1: What examples can you give of management practices for staff empowerment while working in the armed forces? Research Question 2: What was the support you most needed and expected from your organization and superiors while working in the armed forces? Research Question 3: How flexible can the structure of the armed forces be in terms of personnel empowerment management practices? Research Question 4: Could you please indicate three management practices that can be done for personnel empowerment in the armed forces, in order of importance, together with their reasons?				

Measurement Instrument Used in the Study, Data Collection Process and Data Evaluation Method

A semi-structured interview form developed by the researchers was used in the study. The interview form included questions about demographic information such as age, gender, retirement rank, academic title, and academic field of study, and four research questions developed in line with the purpose of the study.

In the data collection process, approval was first obtained from the university research committee. Then, the academics in the primary networks of the researchers were reached and other participants were reached with their references. After all participants were informed about the purpose and method of the study, their written informed consent was obtained. One-on-one appointments were made with each participant and face-to-face interviews were conducted in their offices for an average of 25-30 minutes.

Within the scope of data analysis, both descriptive analysis and content analysis were applied, and codes and sub-codes were created in line with the interview content. MAX QDA Qualitative Research Analysis Software was used for coding and content analysis and frequency analysis was performed.

Findings

All of the research participants were male, and the average age was 59. In the evaluation of the research data, main codes and sub-codes obtained by the content analysis method were created. Accordingly, 4 main codes and 20 sub-codes were obtained.

Within the scope of the research questions, four main codes were created: the current situation related to personnel empowerment (reinforcers and barriers), personnel need, and suggestions for management practices related to personnel empowerment. Among the main codes related to the current situation, 'reinforcers', it is seen that TAF has an organizational structure that supports personnel empowerment through laws and regulations (57.14%). In addition, it was stated that factors such as having visionary managers, organizing in-service trainings, and subordinates' participation in decisions positively affect personnel empowerment. In the other main code related to the current situation, 'barriers', the most important barrier to staff empowerment was stated as the individual manager's placing barriers for employees (75%). Punishment-orientation and non-innovative organizational culture were stated as other barriers to empowerment.

In 'needs', which is the main code focusing on the needs of employees in staff empowerment; supporting the academic career development of staff (50%) and being appreciated (30%) came to the fore. Establishing trusting relationships between managers and employees and encouraging employees to share ideas were mentioned as other needs.

In the 'empowerment suggestions', which is the main code focusing on what to do for staff empowerment in the organizational environment, talent-based rewarding (25.71%) and improving the managerial skills of managers (17.14%) came to the fore. Other suggestions for staff empowerment were: giving initiative to subordinates within limits, visionary managers, skill-based assignments, employing qualified personnel, improving employees' self-efficacy, improving the inter-organizational communication network and ceremonialism in rewards.

Conclusion

As a result of the research, it is seen that the system in TAF supports personnel empowerment, but there are points that need to be supported on a manager and situation basis in empowerment management practices. In this context, it is important to analyze the current situation regarding personnel empowerment and to identify personnel requirements correctly. Accurate identification of personnel needs is important both as a guide for empowerment practices and for effective utilization of the workforce through competency-based assignment. In this study, it has been determined that the development of managers' competencies in leadership, communication, army and academy integration is the focus of staff empowerment.



SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi
The Journal of Defence and War Studies

Sniper Rifle Selection Using Evidential Fuzzy Multi-Criteria Decision Making

Kanıtsal Bulanık Çok Kriterli Karar Vermeyi Kullanarak Keskin Nişancı Tüfeği Seçimi

Galip Cihan YALÇIN 

Kırıkkale University, Faculty of Science,
Department of Mathematics, Kırıkkale, Türkiye.

Kırıkkale Üniversitesi, Fen Fakültesi, Matematik
Bölümü, Kırıkkale, Türkiye.

Güvenç ARSLAN 

Kırıkkale University, Faculty of Engineering and
Natural Sciences, Department of Statistical,
Kırıkkale, Türkiye.

Kırıkkale Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa
Bilimleri Fakültesi, İstatistik Bölümü, Kırıkkale,
Türkiye.

ABSTRACT

Some of the main reasons for the uncertainties that are effective in the decision-making processes are imprecision, randomness, and ambiguity. One of the methods to deal with these uncertainties is the DST method. DST stands out in applications, especially with its ability to cope with both random and incomplete information and inconsistency. The main purpose of this study is to compare the results obtained in a previous sniper rifle selection problem with the results obtained by the DST method using EFMCDM and to evaluate whether the results obtained by the two methods are compatible with each other. In this study 4 sniper rifles were evaluated with respect to 6 criteria. From the research findings it was concluded that the DST method provides similar results to the outranking based fuzzy decision-making method for the sniper rifle selection problem. In addition, the results show that the security forces can use the DST method for this type of selection problem. In conclusion, it has been demonstrated that the EFMCDM method based on the belief entropy method can be used in many similar selection problems.

Keywords: Fuzzy logic, evidential fuzzy multi-criteria decision making, Dempster-Shafer theory, sniper gun.

JEL Codes: F40, E20

ÖZ

Karar verme süreçlerinde etkili olan belirsizliklerin temel nedenlerinden bazıları kesin olmama, rastgelelik ve muğlaklıktır. Bu belirsizliklerle başa çıkma yöntemlerinden biri de DST yöntemidir. DST, uygulamalarda özellikle hem rastgele ve eksik bilgi hem de tutarsızlık ile baş edebilme yeteneği ile öne çıkmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı daha önce yapılmış bir keskin nişancı tüfeği seçim probleminde elde edilen sonuçlarla, EFMCDM kullanılarak DST yöntemiyle elde edilen sonuçları karşılaştırmak ve iki yöntemle elde edilen sonuçların birbiriyle uyumlu olup olmadığını değerlendirmektir. Çalışmada 4 keskin nişancı tüfeği 6 kritere göre değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularından, DST yönteminin keskin nişancı tüfeği seçim problemi için üstünlük esaslı bulanık çok ölçütlü karar verme yöntemine benzer sonuçlar verdiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca sonuçlar, güvenlik güçlerinin bu tür bir seçim problemi için DST yöntemini kullanabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak, inanç entropisi yöntemine dayalı EFMCDM yönteminin benzer birçok seçim probleminde kullanılabileceği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bulanık mantık, kanıtsal bulanık çok kriterli karar verme, Dempster-Shafer teorisi, keskin nişancı silahı.

JEL Kodları: F40, E20

Geliş Tarihi/Received 19.12.2023
Kabul Tarihi/Accepted 17.05.2024
Yayın Tarihi/Publication 28.06.2024
Date

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Galip Cihan Yalçın
E-mail: pgcy2014@gmail.com

Cite this article: Yalçın, G., C. ,& Arslan, G. (2024). Sniper rifle selection using evidential fuzzy multi-criteria decision making. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 137-152.

Atıf: Yalçın, G., C. ,& Arslan, G. (2024). Kanıtsal bulanık çok kriterli karar vermeyi kullanarak keskin nişancı tüfeği seçimi. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 137-152.,



Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Introduction

The main purpose of MCDM methods is to determine the most suitable alternative by comparing the alternatives according to the determined criteria. The alternatives are evaluated with respect to these criteria, which are expressed with numerical measurements or evaluations of users/experts. On the other hand, in most real applications numerical expressions are insufficient due to lack of precise information. Therefore, it may be necessary to use alternative approaches such as fuzzy logic (Lin & Hung, 2011). In addition, in many applications, expert knowledge can be expressed verbally more comfortably and easily. For this reason, more reliable results can be obtained by using methods such as fuzzy logic in many decision-making methods (Chatterjee & Namin, 2021).

Many methods have been developed to deal with situations involving incompleteness, imprecision, uncertainty, and inconsistency that negatively affect the decision-making process. Some of them are Probability Theory, Fuzzy Set Theory and DST (Zhu et al., 2021). Among these theories, Fuzzy Set Theory deals with ambiguity, while Probability Theory is concerned mainly with randomness (Chatterjee & Namin, 2021). DST is more effective than most of the other theories for dealing with

inconsistency, incomplete information, and randomness (Xiao, 2020). In addition, DST introduced the concept of conflict arising from the assumption that available information may be inconsistent. One of the most important advantages of DST is that it considers with uncertainty and uses it in the decision-making process (Turhan, 2014; Sun et al., 2020; Chatterjee & Namin, 2021). Another important advantage is that there is no obligation to give a clear value to the variables as in Bayesian inference (Danaee et al., 2017). This shows how flexible the theory is.

DST has been successfully used in many different applications ranging from artificial intelligence to medical diagnosis, from statistical classification to data fusion, from face recognition to risk assessment, and from target identification to multi-criteria decision analysis (Seçkin, 2015).

Seçkin (2015) used the Dempster-Shafer/Analytical Hierarchy Process (DS/AHP) method in the supplier selection problem. In the study of Çavdur (2005), search engines used the DST method to detect subject changes in user login. Aygün and Adalı (2010) used the DST method to combine classification algorithms in their study. In his study, Beynon et al. (2000) talked about the lessons to be taken about the DS/AHP method. Turhan (2014) conducted a study on decision making using the DST method in target tracking applications. Danaee et al. (2017) used the DS/AHP method while determining the optimum criteria list in his study. Sun et al. (2020) and Xiao (2020) discussed the supplier selection problem using the DST method in their studies. Fei et al. (2019) have handled the supplier selection problem by using the ELECTRE method based on the DST method. Chinnsamy et al. (2022) developed a MCDM system on deletion and selective translation reality with the fuzzy ELECTRE method based on the DST method. Liu and Gao (2019) discussed the air conditioning system selection problem by using the intuitionistic fuzzy power Bonferroni mean operator in the DST method. Wu and Tang (2020) proposed an improved failure mode and effect analysis method based on the uncertainty measure in the steel sheet production process with the DST method. Fei and Feng (2021) dealt with the air conditioner selection problem in the DST method with Intuitionistic fuzzy numbers in their studies. Zhong et al. (2023) discussed the smart device selection problem in the DST method with Power Muirhead Mean Operators of Interval-Valued Intuitionistic Fuzzy Values. Dymova et al. (2021) discussed the supplier selection problem in the DST method with intuitionistic fuzzy TOPSIS in their study. Qin et al. (2020), in their study, discussed an example of the selection of the best enterprise resource planning system in the DST method with picture fuzzy values. In the study of Si et al. (2023), a drug selection that can be more efficient in the treatment process of a COVID-19 patient is discussed by using picture fuzzy set (PFS) and DS evidence theory methods. In the study of Mokarram and Sathymoorthy (2023), geographic information system (GIS) based fuzzy AHP and DST methods were used to identify suitable locations for gas power plant construction. Wu et al. (2023) evaluated the risk analyses of aircraft turbine rotor blade failure modes using the DST method based on belief entropy. In their study, Fei and Ma (2023) used a method based on DST method that takes into account the intuitionistic fuzzy environment for emergency alternative selection in a case of flood disaster in China. Zhang et al. (2023) used the DST-based PROMETHEE method to identify a public safety training base in China. In their study, Ngo et al. (2023) addressed the service innovation evaluation problem for three banks in Vietnam with the DST method. In their study, Qin et al. (2023) used the interval-valued intuitionistic fuzzy DST method to determine the best alternative and compared it with other methods. Rashki and Faes (2023) used the DST method to minimize the probability of error in an efficient reliability analysis. In their study, Dutta and Shome (2023) used the DST method based on belief correlation measure for target recognition fusion of sensors.

One of the main aims of this study is to determine whether EFMCDM (Xiao, 2020) based on the belief entropy is compatible with the outranking based FMCDM method (Aouam et al., 2003). In addition, we also investigate how similar the results are for a sample study, namely the selection of sniper rifles, which was studied in Arslan and Aydın (2009). The main contributions of this paper are as follows: i) Application of the EFMCDM based on belief entropy to the sniper rifle selection problem. ii) EFMCDM method has been compared with an outranking based FMCDM method and the results were found to be consistent. iii) The results demonstrate that some of the uncertainties that are effective in the decision-making process can be overcome with the EFMCDM based on belief entropy.

In Section 1, the basics of fuzzy logic and DST method are explained. In addition, the steps of the EFMCDM based on belief entropy are explained. In Section 2 of the research, an application was made by using the sniper rifle selection problem with data from Arslan and Aydın (2009). We also performed sensitivity analysis in this part. In the conclusion part, a summary of the application is presented.

Material Method

Fuzzy Logic

Fuzzy logic was introduced with the article named "Fuzzy Sets" published in (Zadeh, 1965). Due to the uncertain environment in our daily life, better decisions can be made with the help of some theories such as decision theory and probability theory. Therefore, the concepts of uncertainty and randomness are a natural part of modern decision making. Randomness is used to describe the uncertainty of occurrence for a member of a set, whereas fuzziness is used to describe situations where various degrees of membership are possible for members of a set. In other words, the decision maker is not forced to use only 2-valued logic, that is there are generalizations to statements such as "true/false" or "yes/no" in fuzzy logic. Intermediate values such as "I strongly disagree, I disagree, I am undecided, I agree, I completely agree" can be used (Taban, 2019). It should be noted also that linguistic expressions used to explain perception or reasoning are always subjective and ambiguous.

Scientifically, fuzziness is defined as uncertainty. Uncertainty is a situation that cannot be fully known, contains subjective data, and expresses the different opinions of decision makers. This uncertainty has led to the development of fuzzy logic. The fuzziness is expressed as uncertainty or not definite in expressions defining a purpose and a system. In other words, perception differences in human thought, subjective behaviors and uncertainties in their goals can be explained by fuzziness.

In fuzzy set theory, a flexible and gradual transition is allowed from objects that are fully members of the set to objects that are not completely members of the set (Taban, 2019). The main difference between traditional sets and fuzzy sets is their membership functions. The membership functions of fuzzy sets represent linguistically uncertain concepts in a meaningful way. Thus, the uncertainty of managers in decision making is reduced.

Sets in which an object takes the values 0 and 1 depending on whether it is a member of the set or not are called classical sets. This idea is based on Aristotle's 1 and 0 logic. Full membership status is 1 and non-member status is 0. That is, an element is either a member of the set or not. In fuzzy sets, on the other hand, each of the objects is assigned a value consisting of numbers between 0 and 1, representing their degree of membership in the relevant cluster (meaning belonging, not belonging to that cluster, or how much they belong to the cluster). This value (membership degree) can have an infinite number of values in the continuous range of [0,1].

Fuzzy numbers can be considered as special subsets of fuzzy sets. There are many types of fuzzy numbers, and the most commonly used ones are trapezoidal and triangular fuzzy numbers. In this study, we use triangular fuzzy numbers.

Triangular fuzzy numbers will be denoted by (l, m, u) , where:

l → The smallest possible value

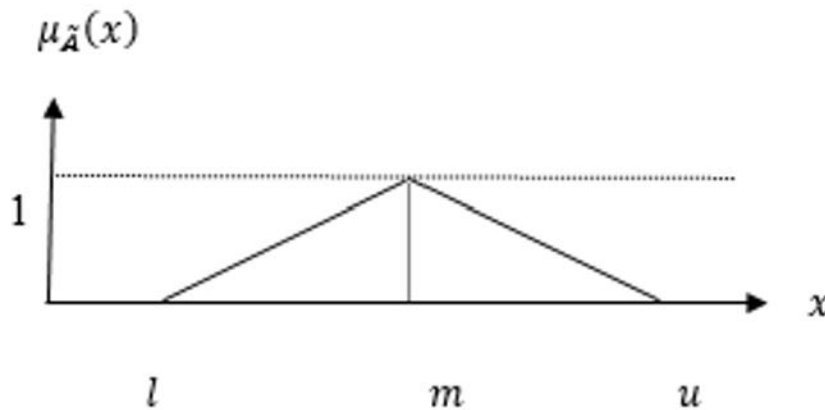
m → Most expected value

u → The greatest possible value (Taban, 2019).

The membership function of a triangular fuzzy number (l, m, u) is shown in Figure 1.

Figure 1

The triangular fuzzy numbers



DST Method

The decision-making process can be briefly defined as the process of selecting the best alternative by evaluating alternatives according to one or more criteria. The decision maker should combine the available data while evaluating the alternatives according to the criteria. There may be uncertainties in many of these data to be combined. Some common causes of uncertainty are; imprecision, randomness and ambiguity. Inconsistency is expressed as errors arising from the measurements made. Ambiguity refers to the uncertainties arising from linguistic expressions such as "good", "bad" during decision making.

DST emerged with A.P. Dempster's work in 1967 on determining the lower and upper limits of probability. It was later developed with some additions in G. Shafer's book, *The Mathematical Theory of Proof*, in 1976. That's why the theory was named DST, named after both fathers of ideas. This theory is a numerical method and has been developed to combat incomplete and uncertain information (Seçkin, 2015).

DST finds the total probability of the event affected by these events by combining information about the probabilities of more than one event. It is also an information aggregation rule that aims to increase the confidence level of information from different sources of evidence (Tang et al., 2021). DST is an effective tool for combining aggregated basic probability assignment (bpa) values and demonstrates how robust it is to make decisions with simple calculations in an uncertain and imprecise environment (Turhan, 2014).

DST can be considered as a development of Bayesian probability theory in a sense. It has the advantage of showing "uncertainty" by distributing probability to multiple event hypotheses rather than a single event (Zhu & Xiao, 2021). In Bayesian probability theory, the weights assigned to the states are called "probability", while in DST they are called "mass". The most important distinguishing feature is; in DST, there is no obligation to give a clear value to the variables as in Bayesian probability theory (Danaee et al., 2017).

DST has the ability to represent information, even if there is a lack of prior knowledge of all possible outcomes. It also provides a simple computational method for combining evidence from multiple sources, resulting in a numerical score for each view and belief (Chatterjee & Namin, 2021).

If a variable can take Θ different values in DST, that variable has 2^Θ subsets and each subset is assigned a mass value. And the sum of the mass values of these subsets is equal to 1 (Danaee et al., 2017).

Belief function (bel) and bpa function, which are one-to-one functions, express the information in DST. DST defines the state space in probability theory as the frame of discernment (Danaee et al., 2017). As the number of elements in the frame of discernment increases, the computational complexity also increases. Also, when the evidence is highly contradictory, the consolidation result may not be normal. It can easily be seen that all of these problems are related to the bpa values, thus determining the bpa values is the first step that directly affects the calculation of the DST (Zhu et al., 2021).

In this study we are interested in application of DST to MCDM problems. Therefore, in this setting the frame of discernment represents the set of possible actions or selections, which will be denoted by $\Theta = \{A_1, A_2, \dots, A_i, \dots, A_N\}$. The power set of Θ denoted by 2^Θ contains all subsets of Θ , that is $2^\Theta = \{\emptyset, \{A_1\}, \{A_2\}, \dots, \{A_N\}, \{A_1, A_2\}, \dots, \{A_1, A_2, \dots, A_i\}, \dots, \Theta\}$. If the following conditions given in equations (2) and (3) are met for a function $m: 2^\Theta \rightarrow [0,1]$, then this function is a bpa function (Büyükyazıcı & Sucu, 2009):

$$m(\emptyset) = 0 \quad (1)$$

$$\sum_{x \in 2^\Theta} m(x) = 1 \quad (2)$$

The values of the bpa function here are defined as the probabilities of each element in the frame of discernment, Θ . If each subset element here contains only one element, then in this case, DST overlaps with Bayesian deduction and bpa function is considered as probability density function. Therefore, DST is considered as a generalized form of Bayesian inference. The m function is called the bpa function, and $m(x)$ is called the basic probability of x (Xiong et al., 2021).

The sum of the mass values of the subsets is equal to 1. It can also attain 0 because there is no assignment to the empty set. When x is considered as any subset of Θ and the bpa value is different from 0, x becomes a focal element (Xiong et al., 2021). The value taken for any focal element belonging to the bel function is called the degree of belief (Büyükyazıcı & Sucu, 2009).

There are two confidence criteria: bel function and plausibility (pls) function. As the first confidence criterion, the one-to-one bel function is defined as $bel: 2^\Theta \rightarrow [0,1]$ and this value is obtained from the sums of the propositions as Equation (3) (Beynon et al., 2000).

$$bel(A) = \sum_{B \subseteq A} m(B), \quad \forall A \subseteq \Theta \quad (3)$$

The $bel(A)$ value here indicates the level of confidence in any subset of A or A itself. That is, it is the definitive support for A .

Another confidence criteria, the one-to-one function pls (Equation 4), is defined as $pls: 2^\Theta \rightarrow [0,1]$.

$$pls(A) = 1 - bel(\bar{A}) = \sum_{B \cap A \neq \emptyset} m(B), \quad \forall A \subseteq \Theta \quad (5)$$

The $pls(A)$ value here also indicates the failure level in case of distrust for A or any subset where A is present. So, it is more plausible to support A .

$bel(A)$ and $pls(A)$ represent the lower and upper limits of the A function. The lower bound indicates the hypothesis's degree of support and the upper bound the maximum degree of support expected to be assigned to the hypothesis. From here, it is also understood that $pls(A) \geq bel(A)$ (Xiao, 2020).

The mass values, the relations of the observed variables with each other and the relations of the values obtained from the previous observations are obtained using Dempster Rule of Combination (DRC). This rule is used both to combine previously known data belonging to a single decision maker and observed data, and to combine data belonging to more than one decision maker (Çavdur, 2005). Information obtained from different information sources can be easily combined with DRC (Xiong et al., 2021).

When the independent evidence sources m_1 and m_2 are combined with Equation (5), the toa function $m = m_1 \oplus m_2: 2^\Theta \rightarrow [0,1]$ is obtained [4]. The $\oplus$ operator has commutative and associativity features (Tong et al., 2021).

$$m(A) = \begin{cases} 0 & , \quad A = \emptyset \\ \frac{\sum_{B, C \in 2^\Theta | B \cap C = A} m_1(B)m_2(C)}{1-K} & , \quad A \neq \emptyset \end{cases} \quad (5)$$

Here K is expressed as the conflict coefficient between m_1 and m_2 and is calculated with Equation (6):

$$K = \sum_{B, C \in 2^\Theta | B \cap C = \emptyset} m_1(B)m_2(C) \quad (6)$$

For DRC to be useful; the K coefficient should be less than 1 (Xiao, 2020). If $K = 0$, there is no contradiction between the two proofs, that is, each focus set m_1 intersects all focus sets of m_2 . If $K = 1$, the two sets of evidence are logically contradictory and as a result they cannot be combined. The mass function $m_1 \oplus m_2$ is called the orthogonal sum of m_1 and m_2 (Denoeux et al., 2020). K is the mass related to opposing beliefs and is determined as the result of the mass of each empty intersection (Chatterjee & Namin, 2021).

EFMCDM

In this subsection we give an outline of the steps for applying EFMCDM introduced by Xiao (2020) to MCDM problems.

When applying the DST method to MCDM problems, the frame of discernment is the set of alternatives, which is defined as $\theta = \{A_1, A_2, \dots, A_m\}$ and the set of criteria as $C = \{C_1, C_2, \dots, C_n\}$. The i^{th} alternative is shown as $A_i (i = 1, 2, \dots, m)$ and the j^{th} criterion as $C_j (j = 1, 2, \dots, n)$. Evaluation of the i^{th} alternative according to the j^{th} criterion is denoted by $\{\tilde{x}_{ij}, i = 1, 2, \dots, m \text{ ve } j = 1, 2, \dots, n\}$, whereas the weighting of the criteria is denoted as $\{\tilde{w}_j, j = 1, 2, \dots, n\}$. Since these are fuzzy numbers, we have $\tilde{x}_{ij} = (\tilde{x}_{ij1}, \tilde{x}_{ij2}, \tilde{x}_{ij3})$ and $\tilde{w}_j = (\tilde{w}_{j1}, \tilde{w}_{j2}, \tilde{w}_{j3})$ (Xiao, 2020).

The linguistic expressions and fuzzy number values to be used while evaluating the alternatives are shown in Table 1 (Arslan & Aydın, 2009).

The steps to be performed in the application are shown below step by step:

Step-1: The weights of the criteria are determined in Equation (7) ($j=1, 2, \dots, n$).

Table 1

Linguistic Expressions for Alternatives and Corresponding Fuzzy Numbers

Linguistic expressions	Abbreviations	Fuzzy number values
Very High	VH	(0.8, 1.0, 1.0)
High	H	(0.6, 0.8, 1.0)
Medium	M	(0.3, 0.5, 0.7)
Low	L	(0.0, 0.2, 0.4)
Very Low	VL	(0.0, 0.0, 0.2)

$$\tilde{W} = [\tilde{w}_1 \dots \tilde{w}_j \dots \tilde{w}_n] \quad (7)$$

Step-2: The decision matrix (Equation 8) containing the values of the i^{th} alternative according to the j^{th} criterion is arranged ($i=1, 2, \dots, m$).

$$\tilde{X} = \begin{bmatrix} \tilde{x}_{11} & \dots & \tilde{x}_{1j} & \dots & \tilde{x}_{1n} \\ \vdots & \dots & \vdots & \dots & \vdots \\ \tilde{x}_{i1} & \dots & \tilde{x}_{ij} & \dots & \tilde{x}_{in} \\ \vdots & \dots & \vdots & \dots & \vdots \\ \tilde{x}_{m1} & \dots & \tilde{x}_{mj} & \dots & \tilde{x}_{mn} \end{bmatrix} \quad (8)$$

Step-3: Elements of the weighted decision matrix ($\tilde{x}_{ij}^w$) are found with Equation (9). Values in this equation, Equation (10) is found with.

$$\tilde{x}_{ij}^w = \tilde{x}_{ij} * \tilde{w}_j = (x_{ij1}^w, x_{ij2}^w, x_{ij3}^w)$$

$$\tilde{x}_{ij1}^w = \tilde{x}_{ij1} * \tilde{w}_{j1} \quad (9)$$

$$\tilde{x}_{ij2}^w = \tilde{x}_{ij2} * \tilde{w}_{j2}$$

$$\tilde{x}_{ij3}^w = \tilde{x}_{ij3} * \tilde{w}_{j3} \quad (10)$$

The weighted decision matrix ($\tilde{D}$) is created as Equation (11):

$$\tilde{D} = \begin{bmatrix} \tilde{x}_{11}^w & \cdots & \tilde{x}_{1j}^w & \cdots & \tilde{x}_{1n}^w \\ \vdots & \cdots & \vdots & \cdots & \vdots \\ \tilde{x}_{i1}^w & \cdots & \tilde{x}_{ij}^w & \cdots & \tilde{x}_{in}^w \\ \vdots & \cdots & \vdots & \cdots & \vdots \\ \tilde{x}_{m1}^w & \cdots & \tilde{x}_{mj}^w & \cdots & \tilde{x}_{mn}^w \end{bmatrix} \quad (11)$$

Step-4: For the benefit (Equation 12) and cost criteria (Equation 13), the fuzzy values combined separately with Equation (14) are calculated.

$$\tilde{x}_{ij3}^{w+} = \max_i \{\tilde{x}_{ij3}^w\}, \text{ for benefit criteria (BC}_j\text{)} \quad (12)$$

$$\tilde{x}_{ij1}^{w-} = \min_i \{\tilde{x}_{ij1}^w\}, \text{ for cost criteria (CC}_j\text{)} \quad (13)$$

$$\tilde{x}_{ij}^w = \begin{cases} \left(\frac{\tilde{x}_{ij1}^w}{\tilde{x}_{ij3}^{w+}}, \frac{\tilde{x}_{ij2}^w}{\tilde{x}_{ij3}^{w+}}, \frac{\tilde{x}_{ij3}^w}{\tilde{x}_{ij3}^{w+}} \right), \text{ for BC}_j \\ \left(\frac{\tilde{x}_{ij1}^w}{\tilde{x}_{ij1}^{w-}}, \frac{\tilde{x}_{ij2}^w}{\tilde{x}_{ij1}^{w-}}, \frac{\tilde{x}_{ij3}^w}{\tilde{x}_{ij1}^{w-}} \right), \text{ for CC}_j \end{cases} \quad (14)$$

Thus, the elements needed to normalize the $\tilde{D}$ matrix are found. The normalized version of the combined weighted decision matrix ($\bar{\tilde{D}}$) is shown as Equation (15):

$$\bar{\tilde{D}} = \begin{bmatrix} \bar{\tilde{x}}_{11}^w & \cdots & \bar{\tilde{x}}_{1j}^w & \cdots & \bar{\tilde{x}}_{1n}^w \\ \vdots & \cdots & \vdots & \cdots & \vdots \\ \bar{\tilde{x}}_{i1}^w & \cdots & \bar{\tilde{x}}_{ij}^w & \cdots & \bar{\tilde{x}}_{in}^w \\ \vdots & \cdots & \vdots & \cdots & \vdots \\ \bar{\tilde{x}}_{m1}^w & \cdots & \bar{\tilde{x}}_{mj}^w & \cdots & \bar{\tilde{x}}_{mn}^w \end{bmatrix} \quad (15)$$

Values here are displayed in $\bar{\tilde{x}}_{ij}^w = (\bar{x}_{ij1}^w, \bar{x}_{ij2}^w, \bar{x}_{ij3}^w)$ format.

Step-5: The defuzzification process is performed by applying Equation (16) to the normalized combined decision matrix elements. The defuzzification process is defined as the conversion of a fuzzy number to a definite number (Ross, 2005):

$$Def(\bar{\tilde{x}}_{ij}^w) = \frac{\int \mu(x)xdx}{\int \mu(x)dx} = \frac{-\bar{x}_{ij1}^w \bar{x}_{ij2}^w + \bar{x}_{ij2}^w \bar{x}_{ij3}^w + \frac{1}{3}(\bar{x}_{ij3}^w - \bar{x}_{ij2}^w)^2 - \frac{1}{3}(\bar{x}_{ij2}^w - \bar{x}_{ij1}^w)^2}{-\bar{x}_{ij1}^w + \bar{x}_{ij3}^w} \quad (16)$$

The defuzzied matrix ($Def(\bar{\tilde{D}})$) with the resulting elements is shown as Equation (17):

$$Def(\bar{\tilde{D}}) = \begin{bmatrix} Def(\bar{\tilde{x}}_{11}^w) & \cdots & Def(\bar{\tilde{x}}_{1j}^w) & \cdots & Def(\bar{\tilde{x}}_{1n}^w) \\ \vdots & \cdots & \vdots & \cdots & \vdots \\ Def(\bar{\tilde{x}}_{i1}^w) & \cdots & Def(\bar{\tilde{x}}_{ij}^w) & \cdots & Def(\bar{\tilde{x}}_{in}^w) \\ \vdots & \cdots & \vdots & \cdots & \vdots \\ Def(\bar{\tilde{x}}_{m1}^w) & \cdots & Def(\bar{\tilde{x}}_{mj}^w) & \cdots & Def(\bar{\tilde{x}}_{mn}^w) \end{bmatrix} \quad (17)$$

Step-6: The defuzzied decision matrix ($\overline{Def}(\bar{\tilde{D}})$) elements are normalized by applying Equation (18):

$$\overline{Def}(\bar{\tilde{x}}_{ij}^w) = \frac{Def(\bar{\tilde{x}}_{ij}^w)}{\sum_{s=1}^m Def(\bar{\tilde{x}}_{sj}^w)}, j = 1, 2, \dots, n \quad (18)$$

The normalized defuzzied matrix ($\overline{Def}(\bar{\tilde{D}})$) is shown as Equation (19):

$$\overline{Def}(\bar{\tilde{D}}) = \begin{bmatrix} \overline{Def}(\bar{\tilde{x}}_{11}^w) & \cdots & \overline{Def}(\bar{\tilde{x}}_{1j}^w) & \cdots & \overline{Def}(\bar{\tilde{x}}_{1n}^w) \\ \vdots & \cdots & \vdots & \cdots & \vdots \\ \overline{Def}(\bar{\tilde{x}}_{i1}^w) & \cdots & \overline{Def}(\bar{\tilde{x}}_{ij}^w) & \cdots & \overline{Def}(\bar{\tilde{x}}_{in}^w) \\ \vdots & \cdots & \vdots & \cdots & \vdots \\ \overline{Def}(\bar{\tilde{x}}_{m1}^w) & \cdots & \overline{Def}(\bar{\tilde{x}}_{mj}^w) & \cdots & \overline{Def}(\bar{\tilde{x}}_{mn}^w) \end{bmatrix} \quad (19)$$

Step-7: The belief entropy ($E_d(C_j)$) of the C_j criterion is calculated by Equation (20) (Kang & Deng, 2019):

$$E_d(C_j) = - \sum_{i=1}^m \overline{Def}(\bar{\tilde{x}}_{ij}^w) \log \frac{\overline{Def}(\bar{\tilde{x}}_{ij}^w)}{2^{|A_i|-1}} \quad (20)$$

As a result of applying Equation (21) to the calculated belief entropy, the degree of uncertainty of the C_j criterion is found:

$$U(C_j) = e^{Ed(C_j)} = e^{-\sum_{i=1}^m \overline{Def}(\tilde{x}_{ij}) \log \frac{\overline{Def}(\tilde{x}_{ij})}{2|A_i|-1}} \quad (21)$$

Step-8: The degree of uncertainty of the C_j criterion is normalized by Equation (22):

$$\bar{U}(C_j) = \frac{U(C_j)}{\sum_{h=1}^n U_h}, \quad j = 1, 2, \dots, n \quad (22)$$

Step-9: The bpa value of the A_i alternative in terms of the C_j criterion is calculated by Equation (23), Equation (24) and Equation (25) (Sun et al., 2020):

$$m_{C_j}(\emptyset) = 0 \quad (23)$$

$$m_{C_j}(A_i) = \overline{Def}(\tilde{x}_{ij}^w) * (1 - \bar{U}_j) \quad (24)$$

$$m_{C_j}(\theta) = 1 - \sum_{i=1}^m m_{C_j}(A_i), \quad i = 1, 2, \dots, m; \quad j = 1, 2, \dots, n \quad (25)$$

Thus, it is concluded that the bpa value of the frame of discernment is $\sum_{B \in \theta} m_{C_j}(B) = 1$.

Step-10: Multiple proofs are combined with Equation (26) as follows:

$$m_C = \left((m_{C_1} \oplus m_{C_2})_1 \oplus \dots \oplus m_{C_n} \right)_{(n-1)} \quad (26)$$

Thus, in terms of the C_j criterion, the final bpa value of the $A_i (i = 1, 2, \dots, m)$ alternative is found, and this value gives the belief values of the alternatives (Equation 27):

$$Bel(A_i) = m_C(A_i) \quad (27)$$

Step-11: A_i alternatives are ranked according to their belief values and the best alternative is decided by Equation (28):

$$\alpha = \underset{1 \leq i \leq m}{argmax} \{Bel(A_i)\} \quad (28)$$

A_α would be the best alternative.

The Research Findings and Discussion

Application

The sniper rifle selection data in Arslan and Aydın (2009) were used in this study. They used an outranking based FMCDM method that was proposed by Auouam et al. (2003). Since 4 sniper rifles were considered, there are 4 alternatives and 6 criteria. The criteria were determined as minute of angle (MOA), weight of sniper gun (Weight), effective range (Range), binocular equipment (Binocular), ergonomic and upgradeability, respectively. Alternatives are Dragunov (Russia), SR25 (USA), Acc.L96A1 (UK) and Steyr SSG-69 (Austria). Detailed information about the alternatives and criteria is available in Arslan and Aydın (2009). Although the methodology is similar to Xiao (2020) study, Xiao (2020) used trapezoidal fuzzy numbers in her study. In this study, triangular fuzzy numbers, which are a special case of trapezoidal fuzzy numbers, are used since triangular fuzzy numbers are used in Arslan and Aydın (2009).

The set of alternatives is defined as $\theta = \{\text{Dragunov (A1), SR25 (A2), Acc. L96A1 (A3), Steyr SSG - 69 (A4)}\}$ and the set of criteria as $C = \{\text{MOA, Weight, Range, Binocular, Ergonomic and Upgradeability}\}$.

The steps in the study to be done are as follows:

Step-1: As a result of the study conducted by Arslan and Aydın (2009), the criteria importance weights in Table 2 were used.

Table 2

Criterion Importance Weights

MOA (C_1)	Weight (C_2)	Range (C_3)	Binocular (C_4)	Ergonomic (C_5)	Upgradeability (C_6)
0.3	0.1	0.2	0.2	0.1	0.1

Step-2: The linguistic values given to the alternatives in the fuzzy MCDM based on an outranking relation study conducted by Bozkaya and Arslan (2008) and Arslan and Aydın (2009) are given in Table 3 and the fuzzy number values are given in Table 4.

Table 3

Rating of Alternatives by Linguistic Values According to the Criteria Evaluated by the Decision Maker

Alternatives	C_1	C_2	C_3	C_4	C_5	C_6
Dragunov	VL	H	L	M	L	M
SR25	H	M	VH	H	VH	VH
Acc.L96A1	VH	VL	VH	VH	H	VH
Steyr SSG-69	VH	M	VH	M	L	M

Table 4

Rating of Alternatives by Linguistic Values According to the Criteria Evaluated by the Decision Maker

Alternatives	C_1	C_2	C_3	C_4	C_5	C_6
Dragunov	(0.00;0.00;0.20)	(0.60;0.80;1.00)	(0.00;0.20;0.40)	(0.30;0.50;0.70)	(0.00;0.20;0.40)	(0.30;0.50;0.70)
SR25	(0.60;0.80;1.00)	(0.30;0.50;0.70)	(0.80;1.00;1.00)	(0.60;0.80;1.00)	(0.80;1.00;1.00)	(0.80;1.00;1.00)
Acc.L96A1	(0.80;1.00;1.00)	(0.00;0.00;0.20)	(0.80;1.00;1.00)	(0.80;1.00;1.00)	(0.60;0.80;1.00)	(0.80;1.00;1.00)
Steyr SSG-69	(0.80;1.00;1.00)	(0.30;0.50;0.70)	(0.80;1.00;1.00)	(0.30;0.50;0.70)	(0.00;0.20;0.40)	(0.30;0.50;0.70)

Step-3: Using Equation (9) and (10), the weighted decision matrix ($\tilde{D}$) is obtained in Table 5.

Table 5

Weighted Decision Matrix

Alternatives	C_1	C_2	C_3	C_4	C_5	C_6
Dragunov	(0.00;0.00;0.06)	(0.06;0.08;0.10)	(0.00;0.04;0.08)	(0.06;0.10;0.14)	(0.00;0.02;0.04)	(0.03;0.05;0.07)
SR25	(0.18;0.24;0.30)	(0.03;0.05;0.07)	(0.16;0.20;0.20)	(0.12;0.16;0.20)	(0.08;0.10;0.10)	(0.08;0.10;0.10)
Acc.L96A1	(0.24;0.30;0.30)	(0.00;0.00;0.02)	(0.16;0.20;0.20)	(0.16;0.20;0.20)	(0.06;0.08;0.10)	(0.08;0.10;0.10)
Steyr SSG-69	(0.24;0.30;0.30)	(0.03;0.05;0.07)	(0.16;0.20;0.20)	(0.06;0.10;0.14)	(0.00;0.02;0.04)	(0.03;0.05;0.07)

Step-4: Using Equation (12), (13) and (14), the normalized weighted decision matrix ($\bar{\tilde{D}}$) is obtained in Table 6. Here, the x_{ij1}^w value was determined as 0.18 for the MOA criterion, which was determined as the cost criterion, and the x_{ij1}^w value for the weapon weight criterion was determined as 0.03.

Table 6

Normalized Weighted Decision Matrix

Alternatives	C_1	C_2	C_3	C_4	C_5	C_6
Dragunov	(0.00;0.00;0.33)	(2.00;2.67;3.33)	(0.00;0.20;0.40)	(0.30;0.50;0.70)	(0.00;0.20;0.40)	(0.30;0.50;0.70)
SR25	(1.00;1.33;1.67)	(1.00;1.67;2.33)	(0.80;1.00;1.00)	(0.60;0.80;1.00)	(0.80;1.00;1.00)	(0.80;1.00;1.00)
Acc.L96A1	(1.33;1.67;1.67)	(0.00;0.00;0.67)	(0.80;1.00;1.00)	(0.80;1.00;1.00)	(0.60;0.80;1.00)	(0.80;1.00;1.00)
Steyr SSG-69	(1.33;1.67;1.67)	(1.00;1.67;2.33)	(0.80;1.00;1.00)	(0.30;0.50;0.70)	(0.00;0.20;0.40)	(0.30;0.50;0.70)

Step-5: Using Equation (16), the defuzzied decision matrix $(Def(\bar{D}))$ is obtained in Table 7.

Table 7

Defuzzied Decision Matrix

Alternatives	C_1	C_2	C_3	C_4	C_5	C_6
Dragunov	0.11	2.67	0.20	0.50	0.20	0.50
SR25	1.33	1.67	0.93	0.80	0.93	0.93
Acc.L96A1	1.56	0.22	0.93	0.93	0.80	0.93
Steyr SSG-69	1.56	1.67	0.93	0.50	0.20	0.50

Step-6: Using Equation (18), the normalized defuzzied decision matrix $(\overline{Def}(\bar{D}))$ is obtained in Table 8.

Table 8

Normalized defuzzied Decision Matrix

Alternatives	C_1	C_2	C_3	C_4	C_5	C_6
Dragunov	0.0244	0.4286	0.0667	0.1829	0.0938	0.1744
SR25	0.2927	0.2679	0.3111	0.2927	0.4375	0.3256
Acc.L96A1	0.3415	0.0357	0.3111	0.3415	0.3750	0.3256
Steyr SSG-69	0.3415	0.2679	0.3111	0.1829	0.0938	0.1744

Step-7: Using Equation (20) and (21), the belief entropy values $(E_d(C_j))$ and uncertainty degrees of the criteria are obtained in Table 9.

Table 9

Belief Entropy Values and Uncertainty Degrees of Criteria

	C_1	C_2	C_3	C_4	C_5	C_6
$E_d(C_j)$	1.7081	1.7137	1.8327	1.9447	1.6927	1.9330
$U(C_j)$	5.5187	5.5493	6.2505	6.9917	5.4344	6.9104

Step-8: Using Equation (22), the uncertainty degrees of the C_j criterion are normalized. Table 10 includes the normalized version of the uncertainty degrees of the criteria.

Table 10

Normalized Uncertainty Degrees of Criteria

$\bar{U}(C_1)$	$\bar{U}(C_2)$	$\bar{U}(C_3)$	$\bar{U}(C_4)$	$\bar{U}(C_5)$	$\bar{U}(C_6)$
0.1506	0.1514	0.1705	0.1907	0.1483	0.1885

Step-9: The bpa values of the alternatives are calculated using Equation (23), (24) and (25), are shown in Table 11.

Step-10: Belief values of alternatives obtained using Equation (26) and (27), are shown in Table 12.

Table 11

BPA Values of Alternatives

	C_1	C_2	C_3	C_4	C_5	C_6
$m(A_1)$	0.0207	0.3637	0.0553	0.1480	0.0799	0.1415
$m(A_2)$	0.2486	0.2273	0.2581	0.2369	0.3726	0.2642
$m(A_3)$	0.2901	0.0303	0.2581	0.2763	0.3194	0.2642
$m(A_4)$	0.2901	0.2273	0.2581	0.1480	0.0799	0.1415
$m(\theta)$	0.1506	0.1514	0.1705	0.1907	0.1483	0.1885

Table 12

Belief Values of Alternatives

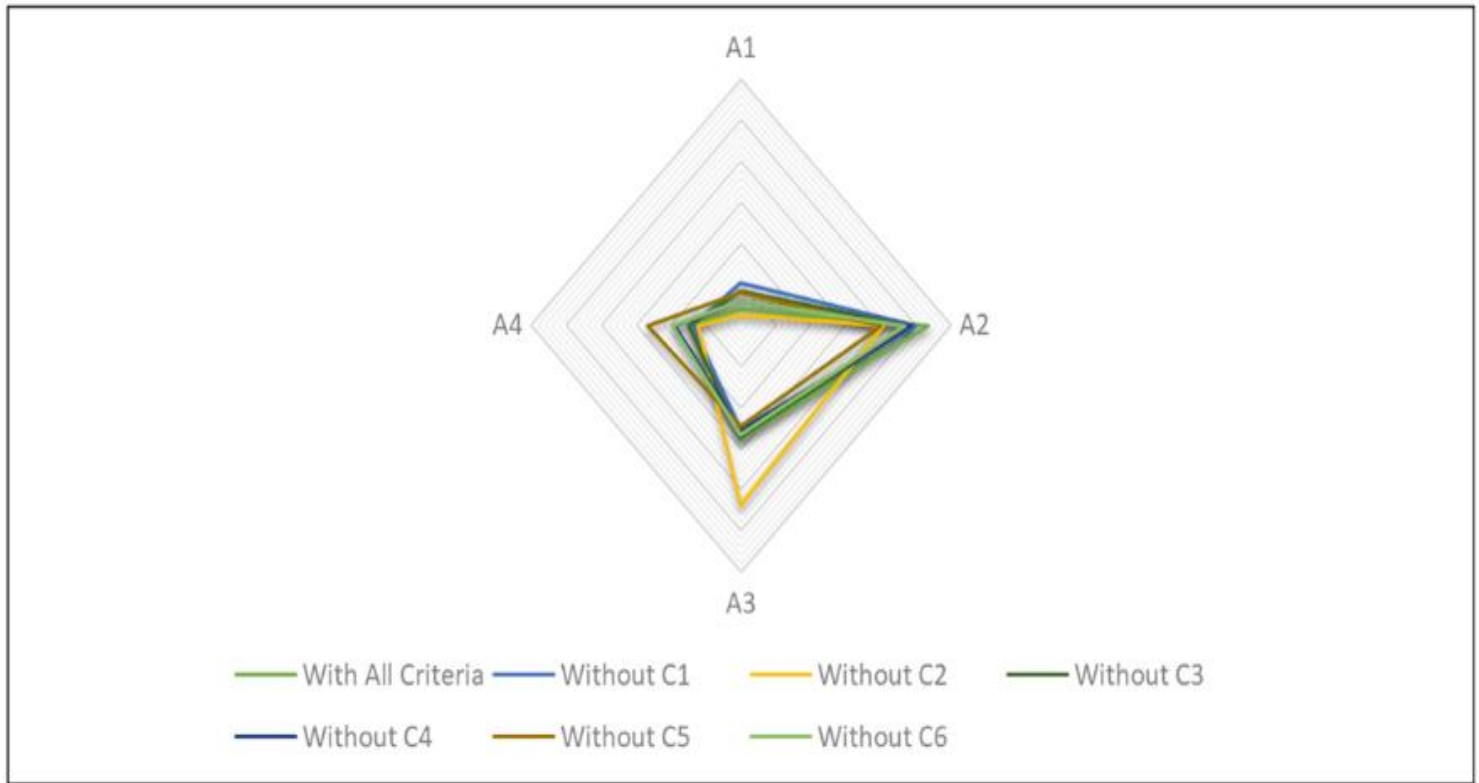
$Bel(A_1)$	$Bel(A_2)$	$Bel(A_3)$	$Bel(A_4)$
0.0400	0.5340	0.2765	0.1479

Step-11: The best alternative is determined by using Equation (28). As a result of the operations, the alternative order is determined as $A_2 > A_3 > A_4 > A_1$.

Sensitivity Analysis

The values obtained for the ranking of the alternatives are respectively; 0.0400 for A1 alternative; 0.5340 for A2 alternative; 0.2765 for the A3 alternative; and 0.1479 for the A4 alternative. Thus, the order for the alternatives is obtained as $A_2 > A_3 > A_4 > A_1$.

Sensitivity analysis (Figure 2) was performed to demonstrate the robustness. For this, each criterion was excluded from the evaluation one by one, and the alternatives were reordered. When the MOA criterion is excluded, the value obtained for the A1 alternative is 0.1021; the value obtained for alternative A2 is 0.5004; the value obtained for the A3 alternative was calculated as 0.2516 and the value obtained for the A4 alternative was calculated as 0.1382. Thus, the alternative order was obtained as $A_2 > A_3 > A_4 > A_1$. When the weight criterion is excluded, the value obtained for the A1 alternative is 0.0258; the value obtained for alternative A2 is 0.4069; the value obtained for the A3 alternative was calculated as 0.4372 and the value obtained for the A4 alternative was calculated as 0.1241. Thus, the alternative order was obtained as $A_3 > A_2 > A_4 > A_1$. When the range criterion is excluded, the value obtained for the A1 alternative is 0.0841; the value obtained for alternative A2 is 0.4862; the value obtained for the A3 alternative was calculated as 0.2715 and the value obtained for the A4 alternative was calculated as 0.1505. Thus, the alternative order was obtained as $A_2 > A_3 > A_4 > A_1$. When the binocular criterion is excluded, the value obtained for the A1 alternative is 0.0595; the value obtained for alternative A2 is 0.4881; the value obtained for the A3 alternative was calculated as 0.2545 and the value obtained for the A4 alternative was calculated as 0.1904. Thus, the alternative order was obtained as $A_2 > A_3 > A_4 > A_1$. When the ergonomic criterion is excluded, the value obtained for the A1 alternative is 0.0805; the value obtained for the A2 alternative is 0.4011; the value obtained for the A3 alternative was calculated as 0.2449 and the value obtained for the A4 alternative was calculated as 0.2656. Thus, the alternative order was obtained as $A_2 > A_4 > A_3 > A_1$. When the upgradeability criterion is excluded, the value obtained for the A1 alternative is 0.0615; the value obtained for the A2 alternative is 0.4693; the value obtained for the A3 alternative was calculated as 0.2646 and the value obtained for the A4 alternative was calculated as 0.1969. Thus, the alternative order was obtained as $A_2 > A_3 > A_4 > A_1$.

Figure 2*Sensitivity Analysis*

The values obtained for the ranking of the alternatives are respectively; 0.0400 for A1 alternative; 0.5340 for A2 alternative; 0.2765 for the A3 alternative; and 0.1479 for the A4 alternative. Thus, the order for the alternatives is obtained as $A2 > A3 > A4 > A1$.

Sensitivity analysis (Figure 2) was performed to demonstrate the robustness. For this, each criterion was excluded from the evaluation one by one, and the alternatives were reordered. When the MOA criterion is excluded, the value obtained for the A1 alternative is 0.1021; the value obtained for alternative A2 is 0.5004; the value obtained for the A3 alternative was calculated as 0.2516 and the value obtained for the A4 alternative was calculated as 0.1382. Thus, the alternative order was obtained as $A2 > A3 > A4 > A1$. When the weight criterion is excluded, the value obtained for the A1 alternative is 0.0258; the value obtained for alternative A2 is 0.4069; the value obtained for the A3 alternative was calculated as 0.4372 and the value obtained for the A4 alternative was calculated as 0.1241. Thus, the alternative order was obtained as $A3 > A2 > A4 > A1$. When the range criterion is excluded, the value obtained for the A1 alternative is 0.0841; the value obtained for alternative A2 is 0.4862; the value obtained for the A3 alternative was calculated as 0.2715 and the value obtained for the A4 alternative was calculated as 0.1505. Thus, the alternative order was obtained as $A2 > A3 > A4 > A1$. When the binocular criterion is excluded, the value obtained for the A1 alternative is 0.0595; the value obtained for alternative A2 is 0.4881; the value obtained for the A3 alternative was calculated as 0.2545 and the value obtained for the A4 alternative was calculated as 0.1904. Thus, the alternative order was obtained as $A2 > A3 > A4 > A1$. When the ergonomic criterion is excluded, the value obtained for the A1 alternative is 0.0805; the value obtained for the A2 alternative is 0.4011; the value obtained for the A3 alternative was calculated as 0.2449 and the value obtained for the A4 alternative was calculated as 0.2656. Thus, the alternative order was obtained as $A2 > A4 > A3 > A1$. When the upgradeability criterion is excluded, the value obtained for the A1 alternative is 0.0615; the value obtained for the A2 alternative is 0.4693; the value obtained for the A3 alternative was calculated as 0.2646 and the value obtained for the A4 alternative was calculated as 0.1969. Thus, the alternative order was obtained as $A2 > A3 > A4 > A1$.

Conclusions

In this study we applied the EFMCDM method introduced by Xiao (2020) to the sniper rifle selection problem studied in [30]. The results show that indeed some of the uncertainties that are effective in the decision-making process can be overcome with EFMCDM. In addition, the same rankings for the sniper rifles have been obtained with both MCDM approaches.

In Arslan and Aydın (2009), the MOA criterion (C1) weight was 0.3; weight criterion (C2) weight is 0.1; range criterion (C3) weight 0.2; binocular criterion (C4) weight is 0.2; ergonomic criterion (C5) weight was determined as 0.1 and upgradeability criterion (C6) weight was determined as 0.1.

When the degree of uncertainty of the criteria is evaluated in our study, the criterion with the lowest degree of uncertainty is ergonomic

(C5) criterion. The criterion with the highest degree of uncertainty is binoculars (C4). The degrees of uncertainty of the other criteria are as follows, from low to high: MOA criterion (C1) is second, weight criterion (C2) is third, range criterion (C3) is fourth, and upgradeability criterion (C6) is fifth. A decrease in the level of uncertainty indicates an increase in the importance of the criterion. For this reason, while the gun ergonomics criterion provides the greatest effect in calculating the belief values of the alternatives, the binocular magnification and viewing angle criteria show the lowest effect.

In Arslan and Aydın (2009), the superiority value of the SR25 alternative was 1.23; the superiority value of the Acc.L96A1 alternative was 1.07; the superiority value of the Steyr SSG-69 alternative was calculated as 0.45 and the superiority value of the Dragunov alternative was calculated as -2.75.

As a result of the findings obtained in this study, the belief value of the SR25 alternative was 0.5340; the belief value of the Acc. L96A1 alternative was 0.2765; the belief value of Steyr SSG-69 alternative was calculated as 0.1479 and the belief value of Dragunov alternative was calculated as 0.0400. The same ranking was obtained with the ranking of the alternatives in the study conducted by Arslan and Aydın (2009). Thus, it has been demonstrated that DST, which tries to minimize uncertainty, and outranking based FMCDM method yield results that support each other.

Finally, the best alternative was determined as the second alternative with the criteria accepted within the scope of this study. Technical information about the criteria plays an important role in ranking the alternatives. According to the results obtained based on the evaluations of the experts with the entropy belief approach, the SR25 weapon was determined as the best weapon among the alternatives.

The limitations of the study are as follows: i) In the case of developing and changing the decision matrix of this research, different findings can be encountered. ii) Different results can be obtained with the same data with different MCDM methods. iii) Changes in the number of decision makers/experts can directly affect the result.

The suggestions as a result of the study are as follows: i) The results of the sniper rifle selection problem handled with the EFMCDM method based on belief entropy yielded the same results with an outranking based FMCDM method, and two main research questions developed within the scope of the research were answered. ii) With the study, it has been shown that the security forces can achieve a healthy result in the sniper rifle selection problem by supporting the previous study and obtaining the same results. iii) Researchers can conduct new studies with different criteria that can be obtained as a result of literature review. iv) Studies can be updated by adding newly developed sniper rifles to alternatives. v) Different selection problems can be handled with the EFMCDM method based on belief entropy.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept- G.C.Y., G.A.; Design- G.C.Y., G.A.; Supervision- G.C.Y., G.A.; Resources- G.C.Y., G.A.; Materials- G.C.Y., G.A.; Data Collection and/or Processing- G.C.Y., G.A.; Analysis and/or Interpretation- G.C.Y., G.A.; Literature Search- G.C.Y., G.A.; Writing Manuscript- G.C.Y., G.A.; Critical Review- G.C.Y., G.A.;

Declaration of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Funding: The authors declared that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir-G.C.Y., G.A.; Tasarım- G.C.Y., G.A.; Denetleme- G.C.Y., G.A.; Kaynaklar- G.C.Y., G.A.; Malzemeler- G.C.Y., G.A.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi- G.C.Y., G.A.; Analiz ve/veya Yorum- G.C.Y., G.A.; Literatür Taraması- G.C.Y., G.A.; Yazıyı Yazan- G.C.Y., G.A.; Eleştirel İnceleme- G.C.Y., G.A.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

References

- Aouam, T., Chang, S. I., & Lee, E. S. (2003). Fuzzy MADM: An outranking method. *European Journal of Operational Research*, 145(2), 317-328. [https://doi.org/10.1016/S0377-2217\(02\)00537-4](https://doi.org/10.1016/S0377-2217(02)00537-4)
- Arslan, G., & Aydın, Ö. (2009). A new software development for fuzzy multicriteria decision-making. *Technological and Economic Development of Economy*, 15(2), 197-212. <https://doi.org/10.3846/1392-8619.2009.15.197-212>
- Aygün, H., & Adalı, E. (2006). Dempster-Shafer algoritmasının kullanımı ile sınıflandırma algoritmalarının birleştirilmesi. *İTÜDERGİSİ*, 5(4). http://www.itudergi.itu.edu.tr/index.php/itudergisi_d/article/viewFile/462/401
- Beynon, M., Curry, B., & Morgan, P. (2000). The Dempster-Shafer theory of evidence: an alternative approach to multicriteria decision modelling. *Omega*, 28(1), 37-50. [https://doi.org/10.1016/S0305-0483\(99\)00033-X](https://doi.org/10.1016/S0305-0483(99)00033-X)
- Bozkaya, N., & Arslan, G. (2008). Üstünlük esaslı bulanık çok ölçütlü karar verme yönteminin keskin nişancı tüfeği seçimi problemine uygulaması. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 7(1), 40-54. <https://dergipark.org.tr/en/pub/khosbd/issue/19232/204362>
- Büyükyazıcı, M., & Sucu, M. (2009). Matematiksel kanıt kuramı'nda uzlaşma üretici yöntemler için bir çerçeve. *İstatistikçiler Dergisi: İstatistik ve Aktüerya*, 2(1), 19-27. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jssa/issue/10040/123863>
- Chatterjee, M., & Namin, A. S. (2021). A fuzzy Dempster-Shafer classifier for detecting web spams. *Journal of Information Security and Applications*, 59. <https://doi.org/10.1016/j.jisa.2021.102793>

- Chinnasamy, S., Ramachandran, M., & Kurinjimalar Ramu, P. A. (2022). Study on fuzzy ELECTRE method with various methodologies. *REST Journal on Emerging trends in Modelling and Manufacturing*, 7(4), 108-115. <https://doi.org/10.46632/7/4/2>
- Çavdur, F. (2005). *Arama motorları kullanıcı oturumlarındaki konu değişikliklerinin tespit ve tahmin yöntemleri* (Publication No. 198634)[MsC. Dissertation, Uludağ University]. YÖK National Thesis Center.
- Danaee, P., Ghaeini, R., & Hendrix, D. A. (2017). A deep learning approach for cancer detection and relevant gene identification. In *Pacific symposium on biocomputing 2017* (pp. 219-229). https://doi.org/10.1142/9789813207813_0022
- Denœux, T., Dubois, D., & Prade, H. (2020). Representations of uncertainty in artificial intelligence: probability and possibility. In Marquis, P., Papini, O., Prade, H. (Eds.), *A Guided Tour of Artificial Intelligence Research* (pp.69-117). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-06164-7_3
- Dutta, P., & Shome, S. (2023). A new belief entropy measure in the weighted combination rule under DST with faulty diagnosis and real-life medical application. *International Journal of Machine Learning and Cybernetics*, 14(4), 1179-1203. <https://doi.org/10.1007/s13042-022-01693-6>
- Dymova, L., Kaczmarek, K., Sevastjanov, P., Sułkowski, Ł., & Przybyszewski, K. (2021). An approach to generalization of the intuitionistic fuzzy TOPSIS method in the framework of evidence theory. *Journal of Artificial Intelligence and Soft Computing Research*, 11(2), 157-175. <https://doi.org/10.2478/jaiscr-2021-0010>
- Fei, L., & Feng, Y. (2021). Intuitionistic fuzzy decision-making in the framework of Dempster–Shafer structures. *International Journal of Intelligent Systems*, 36(10). <https://doi.org/10.1002/int.22517>
- Fei, L., & Ma, Y. (2023). A hybrid decision-making framework for selecting the emergency alternatives. *International Journal of Fuzzy Systems*, 1-15. <https://doi.org/10.1007/s40815-023-01467-4>
- Fei, L., Xia, J., Feng, Y., & Liu, L. (2019). An ELECTRE-based multiple criteria decision making method for supplier selection using Dempster-Shafer theory. *IEEE Access*, 7. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2019.2924945>
- Kang, B., & Deng, Y. (2019). The maximum Deng entropy. *IEEE Access*, 7. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2019.2937679>
- Lin, K. P., & Hung, K. C. (2011). An efficient fuzzy weighted average algorithm for the military UAV selecting under group decision-making. *Knowledge-Based Systems*, 24(6), 877-889. <https://doi.org/10.1016/j.knosys.2011.04.002>
- Liu, P., & Gao, H. (2019). Some intuitionistic fuzzy power Bonferroni mean operators in the framework of Dempster–Shafer theory and their application to multicriteria decision making. *Applied Soft Computing*, 85, 105790. <https://doi.org/10.1016/j.asoc.2019.105790>
- Mokarram, M., & Sathyamoorthy, D. (2023). Determination of suitable locations for the construction of gas power plant using multicriteria decision and Dempster–Shafer model in GIS. *Energy Sources, Part A: Recovery, Utilization, and Environmental Effects*, 45(1), 2846-2861. <https://doi.org/10.1080/15567036.2019.1666189>
- Ngo, N. D. K., Tansuchat, R., Cu, P. V., Mau, T. N., Kohda, Y., & Huynh, V. N. (2023). A customer-driven evaluation method for service innovation in banking. *IEEE Access*, 23419242. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2023.3292123>
- Qin, Y., Qi, Q., Shi, P., Scott, P. J., & Jiang, X. (2020). Novel operational laws and power Muirhead mean operators of picture fuzzy values in the framework of Dempster-Shafer theory for multiple criteria decision making. *Computers & Industrial Engineering*, 149. <https://doi.org/10.1016/j.cie.2020.106853>
- Qin, Y., Qi, Q., Shi, P., Scott, P. J., & Jiang, X. (2023). A novel weighted averaging operator of linguistic interval-valued intuitionistic fuzzy numbers for cognitively inspired decision-making. *Cognitive Computation*, 1-19. <https://doi.org/10.1007/s12559-023-10167-y>
- Rashki, M., & Faes, M. G. (2023). No-free-lunch theorems for reliability analysis. *ASCE-ASME Journal of Risk and Uncertainty in Engineering Systems, Part A: Civil Engineering*, 9(3), 04023019. <https://doi.org/10.1061/AJRUA6.RUENG-1015>
- Ross, T. J. (2009). *Fuzzy logic with engineering applications*. John Wiley & Sons.
- Seçkin, F. (2015). *A Model development to formulate buyer-supplier integration levels and evaluation criteria for sustainable supply chain management* [Unpublished doctoral dissertation]. National Defense University, Turkish Air Force Academy.
- Si, A., Das, S., & Kar, S. (2021). Picture fuzzy set-based decision-making approach using Dempster-Shafer theory of evidence and grey relation analysis and its application in COVID-19 medicine selection. *Soft Computing*, 1-15. <https://doi.org/10.1007/s00500-021-05909-9>
- Sun, C., Li, S., & Deng, Y. (2020). Determining weights in multi-criteria decision making based on negation of probability distribution under uncertain environment. *Mathematics*, 8(2), 191. <https://doi.org/10.3390/math8020191>
- Taban, C. (2019). *UAV hub selection with fuzzy multi criteria decision making techniques for ensuring maritime safety* [Unpublished MsC. dissertation]. Sakarya University.
- Tang, X., Gu, X., Rao, L., & Lu, J. (2021). A single fault detection method of gearbox based on random forest hybrid classifier and improved Dempster-Shafer information fusion. *Computers & Electrical Engineering*, 92. <https://doi.org/10.1016/j.compeleceng.2021.107101>

- Tong, Z., Xu, P., & Denoeux, T. (2021). An evidential classifier based on Dempster-Shafer theory and deep learning. *Neurocomputing*, 450, 275-293. <https://doi.org/10.1016/j.neucom.2021.03.066>
- Turhan, H. İ. (2014). *Decision making in tracking applications by using Dempster-Shafer Theory* (Publication No. 384969) [MsC. Dissertation, Middle East Technical University]. YÖK National Thesis Center. <https://open.metu.edu.tr/handle/11511/23984>
- Wu, D., & Tang, Y. (2020). An improved failure mode and effects analysis method based on uncertainty measure in the evidence theory. *Quality and Reliability Engineering International*, 36(5), 1786-1807. <https://doi.org/10.1002/qre.2660>
- Wu, L., Tang, Y., Zhang, L., & Huang, Y. (2023). Uncertainty management in assessment of FMEA expert based on negation information and belief entropy. *Entropy*, 25(5). <https://doi.org/10.3390/e25050800>
- Xiao, F. (2019). EFMCDM: Evidential fuzzy multicriteria decision making based on belief entropy. *IEEE Transactions on Fuzzy Systems*, 28(7), 1477-1491. <https://doi.org/10.1109/TFUZZ.2019.2936368>
- Xiong, L., Su, X., & Qian, H. (2021). Conflicting evidence combination from the perspective of networks. *Information Sciences*, 580, 408-418. <https://doi.org/10.1016/j.ins.2021.08.088>
- Zadeh, L. A. (1965). Fuzzy sets. *Information and control*, 8(3), 338-353. [https://doi.org/10.1016/S0019-9958\(65\)90241-X](https://doi.org/10.1016/S0019-9958(65)90241-X)
- Zhang, Y., Dai, Y., & Liu, B. (2023). Identifying qualified public safety education venues using the Dempster-Shafer theory-based PROMETHEE method under linguistic environments. *Mathematics*, 11(4), 1011. <https://doi.org/10.3390/math11041011>
- Zhong, Y., Zhang, H., Cao, L., Li, Y., Qin, Y., & Luo, X. (2023). Power muirhead mean operators of interval-valued intuitionistic fuzzy values in the framework of Dempster-Shafer theory for multiple criteria decision-making. *Soft Computing*, 27(2), 763-782. <https://doi.org/10.1007/s00500-022-07595-7>
- Zhu, C., Qin, B., Xiao, F., Cao, Z., & Pandey, H. M. (2021). A fuzzy preference-based Dempster-Shafer evidence theory for decision fusion. *Information Sciences*, 570, 306-322. <https://doi.org/10.1016/j.ins.2021.04.059>
- Zhu, C., & Xiao, F. (2021). A belief Hellinger distance for D-S evidence theory and its application in pattern recognition. *Engineering Applications of Artificial Intelligence*, 106, 104452. <https://doi.org/10.1016/j.engappai.2021.104452>

Geniştirilmiş Özet

Giriş

Çok kriterli karar verme (ÇKKV) metodolojisinin temel amacı, önceden belirlenmiş ölçütler doğrultusunda alternatifleri kıyaslayarak en elverişli alternatifi tespit etmektir. Alternatifler, nicel ölçümler veya uzmanların değerlendirmeleriyle belirlenen kriterlere göre değerlendirilmektedir. Ancak gerçek hayatta, veri eksikliği nedeniyle nicel ifadelerin yetersiz olduğu durumlarla sıkça karşılaşilmektedir. Bu gibi durumlarda, bulanık mantık gibi alternatif sıralama yaklaşımlarının kullanılması gerekebilmektedir. Ayrıca, birçok durumda uzman görüşleri sözlü olarak daha açık ve kolay ifade edilebilmektedir. Bu sebeple, bulanık mantık gibi yöntemlerin kullanılmasıyla karar verme süreçlerinde daha güvenilir sonuçlar elde edilebilmektedir.

Yöntem

Karar verme sürecindeki eksiklik, belirsizlik ve tutarsızlık gibi durumlarla başa çıkmak için çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemlerden bazıları Olasılık Teorisi, Bulanık Küme Teorisi ve DST olarak adlandırılmaktadır. Bulanık Küme Teorisi belirsizlikle ilgilenirken Olasılık Teorisi genellikle rastlantısallık üzerine odaklanmaktadır. DST ise tutarsızlık, eksik bilgi ve rastlantı durumlarıyla başa çıkmak için diğer teorilere kıyasla daha etkili olabilmektedir. Bunun yanı sıra DST, mevcut bilgilerin tutarsızlığıyla ilgili çatışma kavramını ortaya atarak belirsizliği ele almakta ve karar verme sürecinde kullanılmaktadır. Ayrıca, DST'nin önemli bir diğer avantajı da değişkenlere kesin bir değer atama zorunluluğunun olmamasıdır. Bu durum da teorinin esnekliğini göstermektedir.

DST, yapay zekâ tabanlı tıbbi teşhislerden istatistiksel sınıflandırmaya, veri birleştirme işlemlerinden yüz tanıma sistemlerine, risk analizinden çok kriterli karar analizine kadar geniş bir yelpazedeki uygulamalarda başarılı bir şekilde kullanılmaktadır.

Bu çalışmanın esas hedeflerinden biri, İnanç Entropisine Dayalı Kanıtsal Bulanık Çok Kriterli Karar Verme (EFMCDM) Yönteminin, Üstünlük Esaslı Bulanık Çok Ölçütlü Karar Verme Yöntemi ile uyumlu olup olmadığını belirlemektir. Ayrıca, Arslan ve Aydın (2009) tarafından incelenen keskin nişancı tüfeği seçimi gibi bir örneğe odaklanarak sonuçların ne derece benzer olduğu da araştırılmıştır. Bu makalenin temel katkıları şunlardır: i) EFMCDM Yönteminin keskin nişancı tüfeği seçimi problemine uygulanması, ii) EFMCDM yönteminin, Üstünlük Esaslı Bulanık Çok Ölçütlü Karar Verme Yöntemi ile karşılaştırılması ve sonuçların tutarlı olup olmadığının gözlemlenmesi, iii) Karar verme sürecinde etkili olan belirsizliklerin EFMCDM yöntemi ile aşılabileceğinin gösterilmesi.

Zadeh tarafından 1965 yılında yayınlanan "Fuzzy Sets" başlıklı makale, bulanık mantığı anlatmaktadır. Günlük hayatımızın belirsiz doğası, karar teorisi ve olasılık teorisi gibi çeşitli teorilerle daha iyi kararlar almayı amaçlamaktadır. Bu sebeple, bulanıklık ve rastlantısallık kavramları modern karar verme süreçlerinin önemli bir parçası olmaktadır. Rastlantısallık, bir kümenin üyeleri için meydana gelebilecek belirsizliği ifade ederken bulanıklık ise bir kümenin üyeleri için çeşitli üyelik derecelerinin mümkün olduğu durumları tanımlamaktadır. Bu bağlamda, karar verici artık sadece "doğru/yanlış" veya "evet/hayır" gibi ifadelerle sınırlı kalmamakta; bulanık mantık, "kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, tamamen katılıyorum" gibi ara değerleri de içerebilmektedir.

Bilimsel olarak, bulanıklık belirsizlik olarak nitelendirilmektedir. Belirsizlik, tam olarak bilinmeyen, öznel verileri içeren ve karar vericilerin farklı görüşlerini içeren bir durumu ifade etmektedir. Belirsizlik, bir amacı ve bir sistemi tanımlayan ifadelerdeki belirsizlik ya da kesin olmama durumu olarak açıklanmaktadır. Yani, insan düşüncesindeki algı farklılıkları, öznel davranışlar ve hedeflerdeki belirsizlikler bulanıklık kavramıyla açıklanabilmektedir.

Bir nesnenin kümenin üyesi olup olmamasına bağlı olarak 0 ve 1 değerlerini aldığı kümeler klasik kümeler denilmektedir. Bu fikir Aristoteles'in 0 ve 1 mantığına dayanmaktadır. Tam üyelik durumu 1, üye olmama durumu ise 0'dır. Yani bir eleman ya kümenin üyesidir ya da değildir. Bulanık kümelerde ise nesnelerin her birine ilgili kümeye üyelik derecelerini temsil eden 0 ile 1 arasındaki sayılardan oluşan bir değer atanmaktadır. Bu değer $[0,1]$ aralığında sonsuz sayıda değere sahip olabilmektedir.

DST, 1967 yılında A.P. Dempster'in olasılığın alt ve üst sınırlarını belirlemeye yönelik çalışmasıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra 1976 yılında G. Shafer'in The Mathematical Theory of Proof adlı kitabında bazı eklemelerle geliştirilmiştir. Bu nedenle teoriye, her iki fikir babasının adını taşıyan DST adı verilmiştir. Bu teori sayısal bir yöntem olup eksik ve belirsiz bilgilerle mücadele etmek için geliştirilmiştir.

DST, birden fazla olayın olasılıkları hakkındaki bilgileri birleştirerek bu olaylardan etkilenen olayın toplam olasılığını bulmaktadır. Aynı zamanda farklı kanıt kaynaklarından gelen bilgilerin güven düzeyini artırmayı amaçlayan bir bilgi birleştirme kuralıdır. DST, toplanmış temel olasılık atama (TOA) değerlerini birleştirmek için etkili bir araç olarak kullanılmakta ve belirsiz ve kesin olmayan bir ortamda basit hesaplamalarla karar vermenin ne kadar sağlam olduğunu göstermektedir.

DST bir anlamda Bayes olasılık teorisinin bir genellemesi olarak düşünülmektedir. Olasılığı tek bir olay yerine birden fazla olay hipotezine dağıtarak "belirsizliği" gösterme avantajı bulunmaktadır. Bayes olasılık teorisinde, durumlara atanan ağırlıklar "olasılık" olarak adlandırılırken DST'de "kütle" olarak adlandırılmaktadır. En önemli ayırt edici özelliklerden biri ise DST'de Bayes olasılık teorisinde olduğu gibi değişkenlere net bir değer verme zorunluluğunun olmamasıdır.

Uygulama

Bu çalışma, Arslan ve Aydın'ın (2009) keskin nişancı tüfeği seçim verilerini temel almaktadır. Bu verilerde, Auouam vd., (2003) tarafından önerilen Üstünlük Esaslı Bulanık Çok Ölçütlü Karar Verme Yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada 4 farklı keskin nişancı tüfeği ve bunların

değerlendirilmesinde kullanılan 6 kriter bulunmaktadır. Bu kriterler sırasıyla doğruluk, silah ağırlığı, etkili menzil, dürbün büyütme ve görüş açısı, silah ergonomisi ve geliştirilme yeteneği olarak belirlenmiştir. Dragunov (Rusya), SR25 (ABD), Acc.L96A1 (İngiltere) ve Steyr SSG-69 (Avusturya) ise incelenen keskin nişancı tüfeği alternatifleridir. Detaylı bilgi, Arslan ve Aydın (2009) çalışmasında yer almaktadır. Bu çalışma, metodoloji açısından Xiao'nun (2020) çalışmasına benzerlik göstermektedir ancak Xiao'nun çalışmasında yamuksal bulanık sayılar kullanılmıştır. Bu çalışmada ise Arslan ve Aydın'ın çalışmasında üçgensel bulanık sayılar kullanıldığı için yamuksal bulanık sayıların özel bir durumu olan üçgensel bulanık sayılar tercih edilmiştir.

Elde ettiğimiz değerlere dayanarak alternatifler için sıralama şu şekildedir: A2 en yüksek değere sahipken onu A3, ardından A4 ve en son A1 takip etmektedir. Dolayısıyla elde edilen sıralama $A2 > A3 > A4 > A1$ şeklindedir.

Sonuç

Bu çalışmada, Arslan ve Aydın (2009) tarafından incelenen keskin nişancı tüfeği seçim problemine Xiao (2020) tarafından tanıtılan EFMCDM yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar, EFMCDM'nin aslında karar verme sürecinde etkili olan bazı belirsizlikleri ele alabildiğini göstermektedir. Ayrıca, her iki ÇKKV yaklaşımıyla da keskin nişancı tüfekleri için aynı sıralamalar elde edilmiştir.

Arslan ve Aydın (2009) çalışmasında, doğruluk kriterinin (C1) ağırlığı 0,3 olarak belirlenmiştir. Silah ağırlığı kriterinin (C2) ağırlığı 0,1; etkili menzil kriterinin (C3) ağırlığı 0,2; dürbün büyütme ve görüş açısı kriterinin (C4) ağırlığı 0,2; silah ergonomisi kriterin (C5) ağırlığı 0,1 ve geliştirilme yeteneği kriterinin (C6) ağırlığı ise 0,1 olarak hesaplanmıştır.

Bu çalışmada, kriterlerin belirsizlik düzeyleri incelendiğinde, belirsizlik derecesi en düşük olan kriter silah ergonomisi kriteri (C5) olarak belirlenmiştir. En yüksek belirsizlik derecesine sahip kriter ise dürbün büyütme ve görüş açısı (C4) olarak belirlenmiştir. Diğer kriterlerin belirsizlik dereceleri sıralı olarak şu şekildedir: doğruluk kriteri (C1) ikinci, silah ağırlığı kriteri (C2) üçüncü, etkili menzil kriteri (C3) dördüncü ve geliştirilme yeteneği kriteri (C6) beşinci sırada yer almaktadır. Belirsizlik düzeyinin azalması, bir kriterin öneminin arttığını göstermektedir. Bu bağlamda, silah ergonomisi kriteri alternatiflerin inanç değerlerinin hesaplanmasında en büyük etkiye sahipken dürbün büyütme ve görüş açısı kriterleri en düşük etkiyi göstermektedir.

Arslan ve Aydın (2009) çalışmasında, SR25 alternatifinin üstünlük değeri 1,23 olarak belirlenmiştir. Acc.L96A1 alternatifinin üstünlük değeri 1,07; Steyr SSG-69 alternatifinin üstünlük değeri 0,45 ve Dragunov alternatifinin üstünlük değeri ise -2,75 olarak hesaplanmıştır.

Bu çalışmada elde edilen bulgular sonucunda SR25 alternatifinin inanç değeri 0,5340; Acc. L96A1 alternatifinin inanç değeri 0,2765; Steyr SSG-69 alternatifinin inanç değeri 0,1479 ve Dragunov alternatifinin inanç değeri 0,0400 olarak hesaplanmıştır. Arslan ve Aydın (2009) tarafından yapılan çalışma sonucunda elde edilen sıralama ile çalışmamız sonucunda elde edilen alternatif sıralamalarının aynı olduğu görülmektedir. Böylece belirsizliği en aza indirmeye çalışan EFMCDM Yöntemi ile Üstünlük Esaslı Bulanık Çok Ölçütlü Karar Verme Yönteminin birbirini destekleyen sonuçlar verdiği ortaya konulmuştur.



SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi
The Journal of Defence and War Studies

Bulanık Ortamda Proje Yöneticisi Seçimi: Savunma Sanayi Firmasında Bir Uygulama

Project Manager Selection in a Fuzzy Environment: A Case in a Defense Industry

Burcu TEZCAN 

Kapadokya Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal
Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri
Bölümü, Nevşehir, Türkiye.

Cappadocia University, Faculty of Economics
and Administrative Sciences, Management
Informatics Systems, Nevşehir, Türkiye.

Tamer EREN 

Kırıkkale Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık
Fakültesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü,
Kırıkkale, Türkiye.

Kırıkkale University, Faculty of Engineering and
Architecture, Industrial Engineering,
Kırıkkale, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received 23.10.2022
Kabul Tarihi/Accepted 25.01.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 28.06.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Burcu Tezcan
E-mail: burcu.tezcan@kapadokya.edu.tr

Atıf: Tezcan, B. & Eren, T. (2024).
Bulanık ortamda proje yöneticisi seçimi:
Savunma sanayi firmasında bir uygulama.
Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi,
34(1), 153-168.

Cite this article: Tezcan, B. & Eren, T.
(2024). Project manager selection in a
fuzzy environment: A case in a defense
industry. *Savunma ve Savaş Araştırmaları
Dergisi*, 34(1), 153-168.



Content of this journal is licensed under a Creative
Commons Attribution-NonCommercial-
NoDerivatives 4.0 International License.

Öz

Türkiye’de savunma sanayi projeleri artmaktadır. Savunma sanayi projeleri yüksek maliyetli ve katma değeri yüksek proje grubundandır. Savunma sanayi projelerinin başarılı olmasının en önemli sebeplerinde biri proje ekibinin iyi bir şekilde oluşturulmasıdır. İyi bir proje ekibinin oluşturulması için iyi bir proje yöneticisinin seçilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada savunma sanayisindeki bir firmada proje yöneticisi seçim problemi ele alınmıştır. Bu problemin çözümünde, gerçek hayatta uygulanan iş prosedürleri dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Proje yöneticisi seçiminde ön eleme için on iki kriter dikkate alınmıştır. Ön eleme yapmak için Ağırlıklı Puanlama (AP) yöntemi kullanılmıştır. Ön elemeyi geçen adaylar için farklı yedi adet kriter belirlenmiştir. Bu kriterler altında beş adayın değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Karar vericiye geniş değerlendirme ölçeği sunan Pisagor Bulanık (PB) kümeler kullanılmıştır. Savunma sanayi için belirlenen yedi kriterin ağırlıkları Pisagor Bulanık Analitik Hiyerarşi Yöntemi (PBAHP) ile hesaplanmıştır. Ön elemeyi geçen beş aday Pisagor Bulanık Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution (PBTOPSIS) yöntemi ile sıralaması belirlenmiştir. Yapılan bu çalışma proje yöneticisinin nasıl seçileceğine yol gösterecektir. Ayrıca çalışmada kullanılan yöntem kombinasyonu ve izlenen metodoloji literatürdeki diğer çalışmalardan farklılık göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Savunma sanayi, proje yöneticisi seçimi, ağırlıklı puanlama yöntemi, PBAHP, PBTOPSIS.

JEL Kodları: C44, C61, M12

ABSTRACT

Defense industry projects are increasing in Turkey. Defense industry projects are in the project group with high cost and high added value. One of the most important reasons for the success of defense industry projects is the good formation of the project team. Choosing a good project manager is necessary to create a good project team. This study discusses the project manager selection problem in a company in the defense industry. The solution to this problem was carried out by considering the business procedures applied in real life. Twelve criteria were taken into account for the pre-selection of the project manager. The weighted Scoring (AP) method was used for pre-selection. Seven different criteria were determined for the candidates who passed the pre-selection. It is aimed to evaluate five candidates under these criteria. Pythagorean Fuzzy (PB) clusters were used to offer a wide evaluation scale to the decision maker. The weights of the seven criteria determined for the defense industry were calculated with the Pythagorean Fuzzy Analytical Hierarchy Method (PBAHP). The Pythagorean Bulanık Technique for Order Preference by Similarity to the Ideal Solution (PBTOPSIS) method determined the five candidates who passed the pre-selection. This study will guide you on how to select the project manager. In addition, the method combination used in the research and the methodology followed differ from other studies in the literature.

Keywords: Defense industry, project manager selection, weighted scoring, PFAHP, PFTOPSIS.

JEL Codes: C44, C61, M12

Giriş

Savunma sanayisi, günümüzde hem ekonomide hem de uluslararası ilişkilerde kritik bir rol oynamaktadır (Baran, 2018). Bu nedenle devletlerin güvenliğini sağlamakla kalmayıp aynı zamanda ekonomik büyümelerine de katkı sağlamaktadır. Bu sektördeki gelişmeler, dünya çapındaki askeri harcamalarda %3,6’lık bir artışın yaşandığını göstermektedir (SIPRI, 2021). Savunma sanayisi üretim süreçlerini verimli bir şekilde yönetmeli, operasyonlarını etkili bir biçimde sürdürmeli ve bu alanlarda Ar-Ge çalışmalarına büyük önem vermelidir (Şehitoğlu & Chouseinoglou, 2022). Savunma ve Havacılık Sanayi İmalatçılar Derneği (SASAD) performans raporuna göre, son iki yılda Covid-19’un etkisiyle sektörde durgunluk yaşanmıştır. Ancak 2021 yılında pandeminin etkisinden çıkarak sektör tekrar yükselişe geçmiştir. Bu rapor, 81 işletmenin verileri temel alınarak hazırlanmıştır. 2020 ile

2020 ile 2021 yılları karşılaştırıldığında toplam ciroda %14,72'lik bir artış ve yurtdışı gelirden %42'lik bir artış gözlenmiştir. Ayrıca, ürün ve teknoloji geliştirmede %30'luk güçlü bir performans görülmüştür (SASAD Sektör Performans Raporu, 2021).

Öte yandan, pandemi döneminde emtia fiyatları düşmüş, ancak Rusya-Ukrayna savaşı sürecinde artmıştır (SASAD Sektör Performans Raporu, 2021). Girdi maliyetlerindeki artışın 2022 yılında sektörü olumsuz etkilemesi beklenmektedir. Bu nedenle, savunma sanayisi, küresel rekabeti sürdürmeyi hedeflemektedir. Savunma sanayisinde yapılan projeler güvenlik açısından kritik olduğu için projede çalıştırılan yöneticinin en uygun şekilde belirlenmesi büyük önem arz etmektedir. Çünkü savunma sanayi projelerinde diğer projelerden farklı olarak gizliliğin korunması kritiktir. Bu gizliliğin ihlali sonucunda, diğer projelerde olduğu gibi mali kayıpların yanında güvenlik problemlerine de yol açmaktadır. Sonuç olarak, savunma sanayi firmasında yapılan bir projede yönetici seçimi önemli bir problemdir. Bu problem ele alındığında, birden fazla kriterle birlikte, İnsan Kaynakları Yöneticisi ve deneyimleri açısından hem gerçekçi hem de bulanık çok kriterli karar verme (ÇKKV) yöntemlerinin uygun olabileceği tespit edilmiştir.

Mevcut problemin karar verme aşamasında niceliksel ve niteliksel kriterler yer almaktadır. Bu yüzden, geleneksel ÇKKV yöntemlerine ilaveten, insan yargısı ile deneyiminin modellenmesine yardımcı olan bulanık küme teorisi ÇKKV yöntemleri ile kullanılarak en uygun çözümün bulunmasını sağlamıştır (Yager, 2013). Bu çalışmada, önerilen modelde Pisagor bulanık kümeler (PFS) kullanılmıştır. Bu kümeler ise üyelik toplamı $[(\mu) _P(x)]$ ve üye dışı $[(v) _P(x)]$ derece maksimum 1 olabilir $((\mu_P(x)^2 + v_P(x)^2 \leq 1))$. Bu kısıtla karar vericilere kapsamlı bir ölçüm skalası sunarak, tutarsız bilgilerin belirlenmesine olanak sağlanmıştır. Dolayısıyla, PFS'ler sadece bulanık kümelerden elde edilebilecek belirsiz ve kesin olmayan bilgileri göstermenin yanında pratik bir durumda karmaşık belirsizliği de modelleyebilir (Yager, 2013). Bunların hepsi dikkate alındığında, bu çalışma benzer değerlendirmeler ve sıradan bulanık kümelerden ziyade PFS kullanılmıştır.

Bu çalışmada bu problemin öneminden hareketle, savunma sanayisine proje yönetici başvuruları öncelikle ön eleme yapıldıktan sonra bir sonraki aşamaya geçebilen adaylar arasından seçim yapılması amaçlanmıştır. Bu adayların uzman grup tarafından değerlendirme kriterleri ve dilsel ölçeği dikkate alınarak belirlenmiştir. Belirlenen kriterlerin ağırlıklandırılması Pisagor Bulanık Analitik Hiyerarşi Prosesi (PBAHP) yöntemi kullanılmıştır. Proje yöneticisi adayların önceliklendirilmesinde Pisagor Bulanık TOPSIS (PBTOPSIS) yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde savunma sanayide personel seçimi hakkında detaylı bir açıklama yapılmış, literatürdeki çalışmalar incelenmiş, yöntem adımları anlatılmış, bulanık modelin uygulaması yapılmış ve sonuçların doğruluğu, modelin geçerliliği için karşılaştırmalar sunulmuştur. Sonuç olarak, genel çıkarımlar, modelin katkıları ve gelecekteki çalışmalar için tavsiyeler verilmiştir.

Savunma Sanayi Firmasında Personel Seçimi

Savunma sanayisi, ulusal güvenlik ve savunma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yüksek teknolojiye ve karmaşık projelerin hayata geçirildiği stratejik bir sektördür. Bu alanda personel seçimi, sektörün başarısı ve ulusal güvenliğin sürdürülmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır. Savunma sanayisindeki personel seçimi sadece teknik yeterliliklere dayalı değil, aynı zamanda gizlilik, güvenlik ve uluslararası düzenlemelere uygunluk gibi faktörleri de içermelidir (Kurtay vd., 2021).

Savunma projeleri genellikle gizli ve hassas bilgilere erişim gerektirir, bu nedenle güvenlik açısından dikkatli bir seçim süreci gerekir. Adaylar, gizliliğe saygı ve güvenlik protokollerine uyma konularında titizlikle değerlendirilmelidir. Aynı zamanda, projeler uluslararası düzenlemelere uygun olmalıdır, bu da personelin uluslararası normlara ve standartlara uygun olma kabiliyetini gerektirir (Kurtay vd., 2021).

Savunma sanayisinin hızla değişen doğasından dolayı personelin sürekli eğitim ve yeniliklere ayak uydurması gerekmektedir. Bu nedenle, adayların öğrenmeye istekli olması ve yeni teknolojilere hızla uyum sağlayabilme kapasitesi göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, takım çalışmasına uyum sağlama yeteneği ve kriz yönetimine hazırlıklı olma, savunma sanayisi personelinin sahip olması gereken diğer önemli nitelikler arasındadır (Vural vd., 2020).

Sonuç olarak, savunma sanayisi personel seçimi, yüksek teknolojiye dayalı, hassas ve güvenlik gereksinimleri yüksek projelerin başarıyla tamamlanması için hayati bir öneme sahiptir. Doğru personel seçimi, savunma sanayisinin ulusal güvenliği sürdürme yeteneğini artırırken, aynı zamanda rekabetçiliğini de güçlendirir. Bu nedenle, savunma sanayisi kuruluşları personel seçimine büyük bir dikkat göstermeli ve ulusal güvenlik çıkarlarını korumak için en iyi yeteneklere sahip profesyonelleri istihdam ettirmelidir.

Literatür Araştırması

Literatürde karar problemleriyle ilgili birçok çalışma bulunmaktadır. Bununla birlikte bu çalışmanın konusu olan personel seçimi ile ilgili de çalışmalar vardır. Personel seçim problemlerinde dikkat edilmesi gereken iki temel unsurdan oluşmaktadır. Bunlar kriterler ve kullanılacak yöntemlerdir. İlk olarak literatürdeki çalışmalarda kullanılan kriterler incelendiğinde bilgi ve deneyim (Kumar vd., 2013), kişisel özellikler ve beceriler (Rouyendegh & Erkan, 2013), eğitim (Varajão & Cruz-Cunha, 2013), yabancı dil (Demirci & Kılıç, 2019), fiziksel sağlık ve demografik özellikler (Vatansever & Oncel, 2014) gibi kriterlerin ele alındığı tespit edilmiştir. Çözüm yöntemleri açısından literatür ele alındığında bulanık mantık (Alguliyev vd., 2015; Kilic vd., 2020; Ebrahimi vd., 2022), ÇKKV (Liu vd., 2015; Tezcan vd., 2019) ve doğrusal olmayan programlama (Petridis vd., 2021) yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir. Personel seçim problemi için literatürde kullanılan yöntemler incelendiğinde çoğunlukla ÇKKV yöntemleri tercih edilmiştir. AHP (Nong vd., 2021), AAS (Tezcan vd., 2019), TOPSIS (Kusumawardani ve Agintiara, 2015), PROMETHEE (Chen & Hung, 2020), FAHP (Elidolu vd., 2020), FVIKOR (Öztürk & Kaya, 2020) yöntemleri kullanılmıştır. ÇKKV yöntemleri ayrı kullanılmasının yanı sıra kombinasyonlarının kullanıldığı çalışmalarda vardır. Literatürde personel seçim pozisyonuna

göre birçok çalışma bulunmaktadır. Akademik personel (Vatansever & Oncel, 2014), proje yöneticisi (Chaghooshi vd., 2016), mühendis (Jasemi & Ahmadi, 2018; Sang vd., 2015) bilgi teknolojileri personeli (Raj Mishra vd., 2020) gibi farklı pozisyonlara personel seçim problemlerine çözüm önerisi sunulmuştur. Bu pozisyonlar arasında en çok ele alınan problem mühendis seçimi olup (Öztürk & Kaya, 2020) bu çalışma bulanık ortamda değerlendirilmiştir. Bulanık ortamda analiz edilen farklı çalışmalarda vardır. İlk olarak (Rouyendegh & Erkan, 2013) eğitim alanındaki gelişmeler dikkate alınarak akademik personel seçim problemi ele alınmıştır. Ardından (Alguliyev vd., 2015) hem kriterlerin hem de ağırlıkların bulanık kümeler olabileceği bulanık bir ortamda personel seçim problemi çözülmüştür. (Chaghooshi vd., 2016) öncelikle proje yönetimi yetkinlik değerlendirmesi üst düzey yöneticilerin görüşleri alınarak yapılmış ve sonrasında proje yöneticisi seçim problemi ele alınmıştır. Kriterlerin önceliklendirilmesi FDEMATEL yöntemi yapılmıştır. Aday proje yöneticilerin sıralaması FVIKOR yöntemi ile hesaplanmıştır. Literatürde son 10 yılda yayınlanan ve personel seçimi problemini ele alan güncel çalışmalar Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1

Proje Yöneticisi Seçiminde Literatür Özeti

No.	Yazarlar	Kriterler	Yöntem	Pozisyon
1	(Kumar vd., 2013)	1*, 2*, 6*, 11*	SAW, WP, AHP ve TOPSIS	Akademik personel
2	(Rouyendegh & Erkan, 2013)	1*, 2*, 3*, 4*, 5*, 9*, 11*	Fuzzy ELECTRE	Akademik personel
3	(Varajão & Cruz-Cunha, 2013)	1*, 2*, 3*, 4*, 11*	AHP ve ICB (IPMA Yetkinlik)	Proje yöneticisi
4	(Vatansever & Oncel, 2014)	1*, 5*, 11*	FAHP, FTOPSIS	Akademik personel
5	(Alguliyev vd., 2015)	1*, 2*, 8*	FVIKOR	Bilgi teknolojileri personeli
6	(Kusumawardani & Agintiara, 2015)	1*, 3*	FAHP, TOPSIS	İnsan kaynakları yöneticisi
7	(Sang vd., 2015)	1*, 2*	FTOPSIS	Sistem analizi mühendisi
8	(Liu vd., 2015)	1* 2*, 9*	VIKOR	Hemşire
9	(Chaghooshi vd., 2016)	2*, 5*, 11*	FDEMATEL, FVIKOR	Proje yöneticisi
10	(Jasemi & Ahmadi, 2018)	1*, 2*, 7*, 9*	FELECTRE, TOPSIS	Endüstri mühendisi
11	(Demirci & Kılıç, 2019)	1*, 2*, 3*, 4*, 7*, 10*, 11*	DEMATEL, ANP, ELECTRE	Mühendis
12	(Petridis vd., 2021)	1*, 2*, 9*, 11*	AHP, TOPSIS, Doğrusal olmayan model	İç denetçi
13	(Kilic vd., 2020)	1*, 2*, 3*, 4*, 11*	IF-DEMATEL, IF-ELECTRE	İmalat sektörüne personel alımı
14	(Ebrahimi vd., 2022)	2*, 3*, 4*, 6*, 11*	Fuzzy set, TOPSIS	Bankaya uluslararası memur seçimi
15	(Nong vd., 2021)	1*, 2*, 4*, 5*	AHP, TOPSIS	Satış müdür yardımcısı
16	(Öztürk & Kaya, 2020)	1*, 2*, 7*	FVIKOR	Mühendis
17	(Elidolu vd., 2020)	1*, 2*, 4*	FAHP	Gemi personeli
18	(Tezcan vd., 2019)	1*, 2*, 11*	AHP, AAS, TOPSIS	Mühendis
19	(Chen & Hung, 2020)	1*, 2*, 3*, 4*, 7*, 9*	TOPSIS, PROMETHEE	Yurtdışı pazarlama müdürü
20	(Raj Mishra vd., 2020)	1*, 2*, 4*, 7*, 11*	IF-ARAS	Bilgi teknolojileri personeli

*1 Bilgi ve deneyim, 2 Kişisel özellikler ve beceriler, 3 Eğitim, 4 Yabancı dil, 5 Fiziksel sağlık ve demografik özellikler, 6 Maaş talebi, 7 Mesleki esneklik ve yetenek, 8 Referanslar, 9 Sözlü değerlendirme, 10 Sınav sonuçları ve okul itibarı, 11 Teknik beceriler ve gereksinimler

Yapılan literatür araştırması sonucunda bu çalışmanın literatüre katkısı maddeler halinde verilmiştir.

- Bu çalışma ile birlikte literatürde ilk defa savunma sanayisinde proje yöneticisi seçimi problemi ele alınmıştır.
- Literatürde yapılan çalışmalardan farklı olarak teknik yeterlilik ve refleks hızı kriterleri kullanılmıştır.
- Bu çalışmada personel seçimi probleminde izlenen metodoloji kombinasyonu ilk defa kullanılmıştır. Diğer çalışmalardan farklı olarak tüm adaylar bir ön elemenden geçirilmiş ardından ÇKKV yöntemleri uygulanmıştır.
- Önerilen modelde ilk kez AP, PBAHP ve PBTOPSIS yöntem kombinasyonu kullanılmıştır.

Materyal ve Metod

1965 yılında Zadeh tarafından bulanık kümeler ortaya atılmıştır (Zadeh, 1999). İnsan düşüncesinin karmaşıklığı ve belirsizliğini bulanık kümeler ile açıklanabilir. (Atanassoy, 1988), çoğu alanda Zadeh'in bulanık kümelerini (Zadeh, 1999), genişletebilmek için 1986'da üyelik derecesi ve üyelik olmama derecesi belirleyip sezgisel bulanık kümeler (IFS) teorisini ileri sürülmüştür. Üyelik derecesi ve üyelik olmama derecesinin toplamı 1.0 olmak zorunda değildir. Bu yüzden toplamın sonucu 1.0 ile arasındaki mesafe, karar vericinin kararsızlık derecesidir (Atanassoy, 1988). IFS, gerçek dünya uygulamalarını yapabilmek için görüntü tanıma, karar verme ve tıbbi analiz gibi alanlarda yaygın olarak kullanılmaktadır (Rani vd., 2019; Tezcan vd., 2021). Fakat karar alma aşamasında üye olmama ve üyelik derecelerinin toplamı 1.0'dan fazla olma ihtimali vardır. Bu durumda yöntemin yetersiz kaldığı görülmektedir. IFS sorunlarını önleyebilmek için (Yager & Abbasoy, 2013), IFS'lerin genişletilmiş hali olan Pisagor bulanık kümeler (PFS) ortaya çıkmıştır. Diğer bulanık kümeler, üyelik ve üye olmama derecelerinin toplamını en fazla 1.0 sonucu elde edilirken, PFS'ler ise kareler toplamının üyelik ve üye olmama dereceleri maksimum 1.0'a eşittir. Bu durumda, bu teori ile diğer bulanık kümelerin eksikliklerini ortadan kaldırır.

Pisagor Bulanık Kümeler

Pisagor Bulanık Küme ile ilgili tanımlar Ekte açıklanmıştır.

Pisagor Bulanık AHP

PBAHP'nin aşamaları, bir önceki bölümde yer alan "Pisagor Bulanık kümeler ve notasyonları" ile ilgili tanımlar Ek'te açıklanmıştır.

Pisagor Bulanık TOPSIS

(Hwang & Yoon, 1981) tarafından geliştirilen ideal çözümün (TOPSIS) benzerliğine göre önceliklendirilmesi, kullanışlı ve yaygın birçok kriterli karar verme yöntemidir (Akram vd., 2019). Alternatifleri belirlenen kriterlere göre kıyaslanırken, öznel belirsizliği ifade edebilecek bulanık sayılara dikkat çekti. Bu yüzden Pisagor bulanık sayılar bu yöntem ile uygulanabilir.

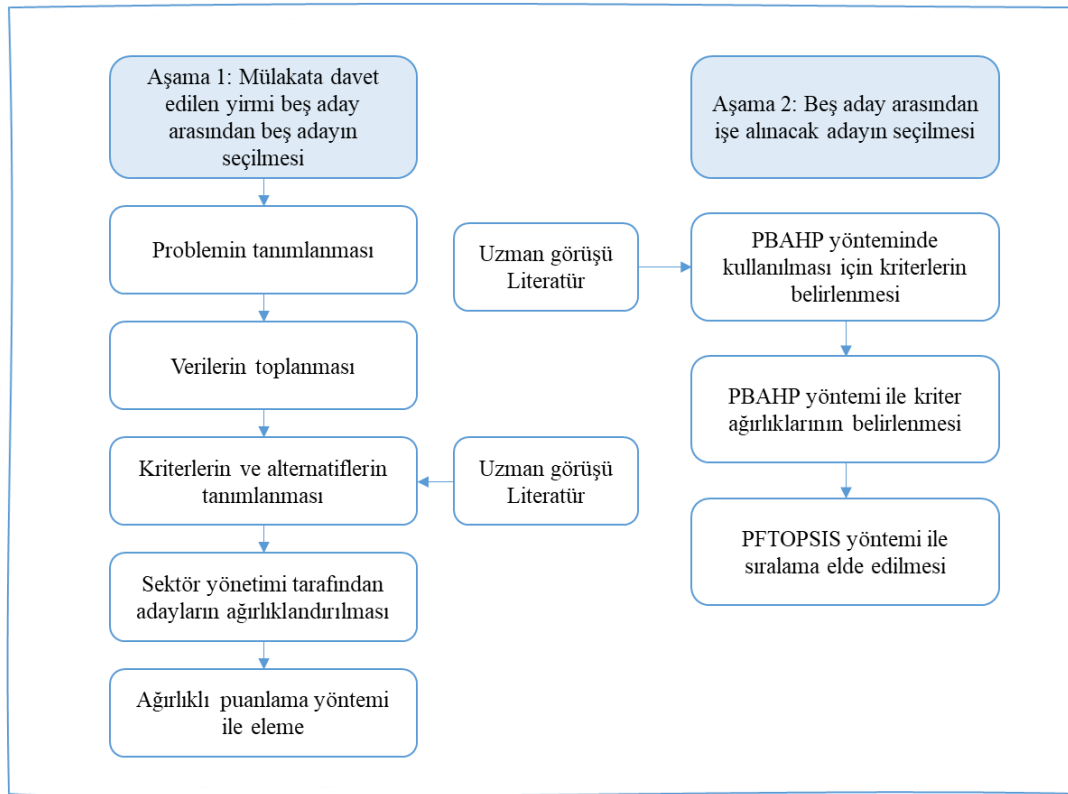
Pisagor Bulanık TOPSIS (PBTOPSIS), ideal çözüm sonucuna yakın ve negatif ideal çözüm sonucuna uzak mesafeyi seçebilmek için Pisagor bulanık kümelerini kullanan çok kriterli karar verme yöntemidir. PBTOPSIS tekniğinin aşamaları ekte sunulmuştur (Zhang & Xu, 2014; Tezcan & Eren, 2022).

Uygulama

Bu çalışmada, bir savunma sanayi firmasında proje yöneticisi ihtiyacını gidermek için ilana çıkmıştır. İlane başvuru yapan personellerin seçimine karar verilmelidir. Mevcut problemin karar verme aşamasında sadece niceliksel kriterler değil aynı zamanda niteliksel kriterleri de içermektedir. Bu nedenle geleneksel ÇKKV yöntemlerine ilaveten, insan yargısı ile deneyiminin modellenmesine yardımcı olan bulanık küme teorisi ÇKKV yöntemleri ile kullanılarak en uygun çözümün bulunmasını sağlamıştır. Bu bağlamda bu proje yöneticisi seçimi problemine, önerilen modelde Pisagor bulanık kümeler kullanılmıştır. Bu kümeler ise üyelik toplamı ($\mu_p(x)$) ve üye dışı ($v_p(x)$) derece maksimum 1 olabilir ($(\mu_p(x))^2 + v_p(x)^2 \leq 1$) (Yager, 2013). Bu kısıtla ile karar vericilere kapsamlı bir ölçüm skalası sunarak, tutarsız ve muğlak bilgilerin belirlenmesini sağlanmaktadır. Dolayısıyla, Pisagor bulanık kümeler sadece bulanık kümelerden elde edilebilecek belirsiz ve kesin olmayan bilgileri göstermenin yanında pratik bir durumda karmaşık belirsizliği de modelleyebilir (Yager, 2013). Bunların hepsi dikkate alındığında, bu proje yöneticisi seçimi probleminde benzer değerlendirmelerin ve sıradan bulanık kümelerin kısıtlamalarına uymasını sağlamaktan ziyade Pisagor bulanık kümelerin kullanılması önerilmektedir. Bu nedenle problemin çözümünde PBAHP ve PBTOPSIS yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca bu yöntemlerin seçilme sebebi, savunma sanayi sektöründe bu yöntemlerle ilgili çalışma yapılmamış ve literatüre ilk kez Pisagor bulanık sayılarla ilgili seçim problemi yapılmıştır. Proje yöneticisi seçim probleminin uygulama aşamaları Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1

Uygulama Adımları



Proje Yöneticisi için Başvuru Yapan 25 Aday Arasında Ön Eleme Yapılarak 5 Adayın Seçilmesi

Bu bölümde savunma sanayisi tarafından açılan ilana yapılan başvuruların değerlendirilmesi ele alınmıştır. Öncelikle adaylar ön elemeyi geçtikten sonra asıl değerlendirme ile işe alınmaktadır. Dolayısıyla başvuru yapan yirmi beş aday arasında ön eleme yapılarak beş adayın seçilmesi aşaması yer almaktadır.

Ön Eleme için Verilerin Toplanması

Proje yöneticisi seçiminde gerekli olan veriler bir ekip tarafından sağlanmıştır. Bu nedenle ihtiyaç duyulan veriler açıklanmıştır.

Ön Eleme için Alternatiflerin ve Kriterlerin Belirlenmesi

Bu aşamada, başvuru yapan yirmi beş aday vardır. Problemin çözümünde adaylar, Aday 1, Aday 2,..., Aday 25 (A1, A2,..., A25) olarak ifade edilmiştir. Kriterlerin belirlenmesi aşamasında ise ilk olarak detaylı bir literatür araştırması yapılmıştır. Ardından literatürde kullanılan kriterler İnsan Kaynakları Yöneticisi ile değerlendirilerek nihai sonuca varılmıştır. Kriterler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4

Değerlendirme Kriterleri

Öğrenme hızı (K1)	Esnek çalışma (K5)	Karar verme (K9)
Bilgi paylaşımı (K2)	Dikkat seviyesi (K6)	Refleks hızı (K10)
Teknik yeterlilik (K3)	Takım çalışması (K7)	Çalışma saatlerine uymak (K11)
Problem çözme yeteneği (K4)	Kurumu sahiplenmek (K8)	Sorumluluk (K12)

Ön Eleme için İnsan Kaynakları Yönetimi Tarafından Adayların Ağırlıklandırılması

Adaylar ile sözlü görüşmeler yapıldı. Bu işlemten sonra savunma sanayi yönetimi adayları değerlendir ve adayların puanları belirlendi. Çalışmada, 25 aday 12 kriter üzerinden değerlendirildi. Öğrenme hızı, bilgi paylaşımı, teknik yeterlilik, problem çözme yeteneği, esnek çalışma, dikkat seviyesi, takım çalışması, kurumu sahiplenmek, karar verme, refleks hızı, çalışma saatlerine uymak ve sorumluluk kriterlerine ağırlık verildi. Bu kriterler dikkate alınarak adaylar arasından 5 adaya indirmek hedeflenmiştir. Sonuç olarak, 25 adayın yeteneklerine göre 1 ile 10 arasında puanlama yapıldı. Bu puanlama Tablo 5'te sunulmuştur.

Ağırlıklı Puanlama Yöntemi ile Ön Eleme

Bu aşamada, 25 adayı niteleyebilmek için puanlama yöntemi kullanılmıştır. Puanlama yönteminde her bir kriterin önem seviyesine göre ağırlık puanları belirlenmiştir. Bu ağırlık puanı, 5 puan az önem derecesine sahip iken 25 puanın önem seviyesi daha yüksektir. Her bir aday İnsan Kaynakları Yöneticisi tarafından belirlenen kriterler altında 1-10 puan arasında değerlendirilmesi istenmiştir. Bu değerlendirme Tablo 5’te verilmiştir. Bu puanlama dikkate alınarak ağırlıklı puanlama yönteminin sonuçları Tablo 6’da verilen sonuçlar elde edilmiştir. Tablo 6 incelendiğinde, Aday 1’in puanlaması ilk olarak kriterlere verilen puanlar toplandığında 195’tir. Daha sonra her bir kriter 195’e bölünür ve yüzde değeri bulunur. Öğrenme hızı (K1) kriteri için bu değer 0,08’dir. Daha sonra verilen puanlamada en iyi değer belirlenir. Bu değer 10’dur. Böylece kriter 10 ile çarpılır ve bu kriterdeki değer 60’tır. Son olarak, 0,08 ile 60 değeri çarpılır ve K1’in önem değeri 6 puan olarak Tablo 6’da verilmiştir. Bütün bu işlemler her aday için uygulanır. Savunma sanayi yönetiminde asgari oran 70 belirlenmiştir. Bu nedenle 70 üzerinde olan adaylar ön elemeyi geçmiştir. Bu çözümden sonra toplam puanlar listelenir ve en iyi beş aday belirlenir. Çözüm sonucuna göre en yüksek beş aday seçilmiştir. Bunlar A6, A8, A9, A12 ve A18’dir.

Tablo 5

Adayların 12 Kritere Göre Değerlendirme Puanları

K.	A.	A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	A8	A9	A10	A11	A12	A13	A14	A15	A16	A17	A18	A19	A20	A21	A22	A23	A24	A25
K1	15	8	4	8	8	6	3	6	9	10	7	5	7	4	6	10	7	8	6	5	4	6	7	8	9	10
K2	5	9	8	6	10	4	8	9	4	9	9	8	8	3	7	6	8	3	4	9	10	4	4	3	6	7
K3	20	2	2	9	4	8	8	3	5	9	8	9	6	6	9	9	6	4	10	7	6	8	7	9	5	2
K4	20	7	10	8	6	9	8	6	10	7	10	7	9	6	6	7	5	9	7	8	9	5	4	7	8	8
K5	10	9	5	8	5	8	9	9	5	9	7	6	10	9	8	10	6	7	5	10	6	4	9	4	5	7
K6	15	7	7	7	7	2	6	4	9	4	5	6	9	9	5	8	5	10	9	4	7	5	6	3	6	6
K7	25	5	3	7	6	6	10	6	8	8	7	8	7	3	8	3	4	8	7	6	6	4	5	4	6	7
K8	25	8	5	6	5	6	7	8	9	6	9	5	8	9	7	7	8	6	8	8	3	7	6	5	8	8
K9	25	6	8	2	9	8	8	4	7	8	8	7	9	8	6	7	6	4	7	8	6	7	8	8	6	8
K10	10	8	6	4	8	9	6	8	6	4	8	6	7	5	5	2	5	10	3	7	7	5	3	3	3	9
K11	15	5	4	5	4	10	8	10	9	5	2	8	10	9	2	3	4	7	8	9	5	6	6	2	9	5
K12	10	6	7	2	9	3	5	7	8	7	1	9	9	7	6	8	5	3	9	3	3	5	10	4	7	3

*K. Kriterler, A. Ağırlıklar

Tablo 6

Ağırlıklı Yöntem ile Elde Edilen Sonuçlar

K.	A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	A8	A9	A10	A11	A12	A13	A14	A15	A16	A17	A18	A19	A20	A21	A22	A23	A24	A25
K1	6	3	6	6	5	2	5	7	8	5	4	5	3	5	8	5	6	5	4	3	5	5	6	7	8
K2	2	2	2	3	1	2	2	1	2	2	2	2	1	2	2	2	1	1	2	3	1	1	1	2	2
K3	2	2	9	4	8	8	3	5	9	8	9	6	6	9	9	6	4	10	7	6	8	7	9	5	2
K4	7	10	8	6	9	8	6	10	7	10	7	9	6	6	7	5	9	7	8	9	5	4	7	8	8
K5	5	3	4	3	4	5	5	3	5	4	3	5	5	4	5	3	4	3	5	3	2	5	2	3	4
K6	5	5	5	5	2	5	3	7	3	4	5	7	7	4	6	4	8	7	3	5	4	5	2	5	5
K7	6	3	8	7	7	12	7	9	9	8	9	8	3	9	3	5	9	8	7	7	5	6	5	7	8
K8	9	6	7	6	7	8	9	10	7	10	6	9	10	8	8	9	7	9	9	3	8	7	6	9	9
K9	8	10	3	12	10	10	5	9	10	10	9	12	10	8	9	8	5	9	10	8	9	10	10	8	10
K10	4	3	2	4	5	3	4	3	2	4	3	4	3	3	1	3	5	2	4	4	3	2	2	2	5
K11	4	3	4	3	8	6	8	7	4	2	6	8	7	2	2	3	5	6	7	4	5	5	2	7	4
K12	3	4	1	5	2	3	4	4	4	1	5	5	4	3	4	3	2	5	2	2	3	5	2	4	2
S.	61	55	59	63	67	72	61	76	70	68	68	80	65	62	65	55	65	71	68	57	56	61	53	65	66

*K. Kriterler, S. Sonuç

Beş Aday Arasından İstihdam Edecek Adayın Seçilmesi

Bu bölümde, beş aday arasında seçim yapmak için aşağıdaki uygulamalara yer verilmiştir. Çalışmada kullanılan kriterler literatür araştırmasından ve İnsan Kaynakları Yöneticisi tarafından belirlenmiştir. Kriterlerin açıklaması Tablo 7’dedir.

Tablo 7

Kriterlerin Açıklaması (Tezcan vd., 2019; Danişan vd., 2022).

Kriterler	Açıklaması
Girişimcilik (G)	Özgüvenli olmakla birlikte risk alabilmek, ileri görüşe sahip olmak, problemler karşısında çözüm odaklı olunmalıdır.
Yabancı Dil (YD)	Bu kriter, ileri seviyede yabancı dil bilmesini ifade etmektedir.
Performans Değerlendirme (PD)	Çalışanın her departman arasındaki iletişim seviyesi, sektör içindeki kişisel ilişkileri ve çalışma ortamındaki verimliliği ifade etmektedir.
Fiziksel Dayanıklılık (FD)	Fiziksel olarak çalışma koşullarına, saatlerine ve fazla mesaiye kalma gibi yoğunluğa uyum sağlayabilme ifade etmektedir. Gerekliğinde her koşula uyum sağlaması beklenmektedir.
Projeyi Yönetebilme (PY)	Projeyi yönetme sorumluluğunu alıp, gereken yerlerde doğru müdahaleyi yapabilmeyi ifade etmektedir.
Yeniliğe Açık (YA)	Çalışanın kendi alanında yeni eğitimlere katılma ve kendini geliştirme istediğini ifade eden kriterdir.
Mesleki Deneyim (MD)	İşe başvuran adayların çalıştığı yıl, proje yöneticisi pozisyonundaki deneyimleri göz önüne alınır. Adayların uzmanlıklarını yansıtan kriterdir.
Öğrenme hızı (K1)	Olayları hızlı analiz edip, öğrenmesini ifade etmektedir.
Bilgi paylaşımı (K2)	Çalışanın çalışma arkadaşları ile bilgi paylaşımına açıklığını ifade eden ölçüttür. Bu nedenle deneyimlerini aktarmaya uygun olmasıdır.
Teknik yeterlilik (K3)	Çalışanın iş ile ilgili teknik seviyesini ifade eden ölçüttür.
Problem çözme yeteneği (K4)	Çözüm odaklı yaklaşıma sahip olmayı ifade etmektedir.
Esnek çalışma (K5)	Bu kriter kişinin fazla mesai yapıp yapmaması ile ilgilidir.
Dikkat seviyesi (K6)	Proje yönetiminde dikkat seviyesi yüksek olup projeyi en kısa zamanda bitirmesi ölçütüdür.
Takım çalışması (K7)	Çalışanın ekip çalışmasına uygunluğunu ifade eden kriterdir.
Kurumu sahiplenmek (K8)	Bu kriter, çalışanın işletmede çalışmaya istekli olup olmadığını değerlendirir.
Karar verme (K9)	Kriz anında doğru karar vermeyi ifade etmektedir.
Refleks hızı (K10)	Olası bir olayda çalışanın refleksini ifade etmektedir.
Çalışma saatlerine uymak (K11)	Çalışanın mesai saatlerine uygunluğu ifade eden ölçüttür.
Sorumluluk (K12)	Çalışanların sorumluluk duygusunu değerlendiren kriterdir.

PBAHP Algoritması ile Kriter Ağırlığının Belirlenmesi

Tavsiye edilen modelde, Aday 6 (A6), Aday 8 (A8), Aday 9 (A9), Aday 12) ve Aday 18 (A18) olarak yer almaktadır. Bu alternatifler farklı 7 kriter altında değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çünkü ön elemeyi geçen adayların farklı özelliklerine de bakılmak istenmiştir. Böylece işe en uygun alınması hedeflenmiştir. Projesi yöneticisi seçimine etki eden kriterlerin değerlendirilmesinde İnsan Kaynakları Uzmanı tarafından her bir kriterin önem derecelerine göre ikili karşılaştırma matrisini oluşturmuşlardır. Bu değerlendirme Tablo 2’de verilen dil terimleri ile yapılmıştır. Bununla birlikte, Tablo 2’de sunulan dil terimlerine denk gelen aralık değerleri Pisagor bulanık sayıları ile ifade edilmiştir. Bu değerlendirmenin puanlama aşamasında ikili karşılaştırma matrisine dönüştürülmüştür. Kriterlerin ikili karşılaştırma matrisi Tablo 8’de sunulmuştur. İnsan Kaynakları Uzmanından elde edilen görüşler ve fark matrisi (D), PBAHP yönteminin aşamalarındaki aralık çarpım matrisi (S), belirleyici değer matrisi (T) ve normalleştirilmemiş ağırlık matrisi (t) sırası ile hesaplanmıştır. Sonuç olarak, Şekil 2’te PBAHP ile kriter ağırlıkları verilmiştir.

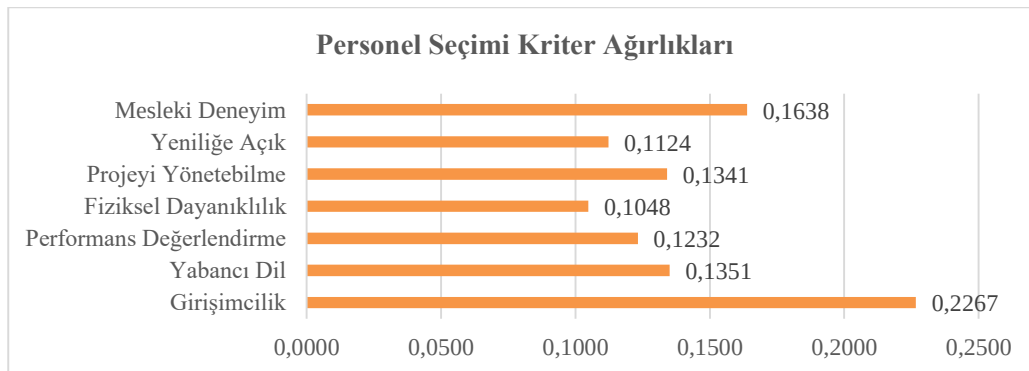
Tablo 8

Değerlendirme Kriterleri İçin İkili Karşılaştırma Matrisi

Kriter	Pisagor bulanık sayılar: {[üyelik derecesi],[üye olmama derecesi]} {[μ_L, μ_U],[v_L, v_U]}						
No	G	YD	PD	FD	PY	YA	MD
G	{[0.197, 0.197], [0.197, 0.197]}	{[0.430, 0.560], [0.440, 0.570]}	{[0.540, 0.650], [0.350, 0.460]}	{[0.630, 0.740], [0.260, 0.330]}	{[0.610, 0.750], [0.250, 0.390]}	{[0.333, 0.510], [0.490, 0.600]}	{[0.440, 0.540], [0.420, 0.540]}
YD	{[0.440, 0.570], [0.430, 0.560]}	{[0.197, 0.197], [0.197, 0.197]}	{[0.490, 0.590], [0.410, 0.510]}	{[0.440, 0.560], [0.440, 0.560]}	{[0.450, 0.550], [0.450, 0.550]}	{[0.590, 0.610], [0.390, 0.510]}	{[0.410, 0.510], [0.490, 0.590]}
PD	{[0.330, 0.420], [0.540, 0.650]}	{[0.371, 0.510], [0.490, 0.590]}	{[0.197, 0.197], [0.197, 0.197]}	{[0.520, 0.620], [0.380, 0.460]}	{[0.370, 0.490], [0.510, 0.630]}	{[0.390, 0.460], [0.470, 0.590]}	{[0.510, 0.630], [0.370, 0.490]}
FD	{[0.310, 0.380], [0.580, 0.690]}	{[0.440, 0.560], [0.440, 0.560]}	{[0.400, 0.490], [0.490, 0.420]}	{[0.197, 0.197], [0.197, 0.197]}	{[0.400, 0.510], [0.490, 0.600]}	{[0.400, 0.470], [0.450, 0.540]}	{[0.380, 0.470], [0.490, 0.600]}
PY	{[0.420, 0.520], [0.440, 0.560]}	{[0.450, 0.550], [0.450, 0.550]}	{[0.500, 0.605], [0.480, 0.460]}	{[0.540, 0.560], [0.440, 0.550]}	{[0.197, 0.197], [0.197, 0.197]}	{[0.490, 0.500], [0.400, 0.490]}	{[0.440, 0.550], [0.450, 0.560]}
YA	{[0.490, 0.600], [0.400, 0.510]}	{[0.330, 0.555], [0.525, 0.640]}	{[0.410, 0.560], [0.470, 0.590]}	{[0.380, 0.470], [0.400, 0.490]}	{[0.400, 0.490], [0.490, 0.600]}	{[0.197, 0.197], [0.197, 0.197]}	{[0.350, 0.440], [0.520, 0.630]}
MD	{[0.510, 0.630], [0.370, 0.490]}	{[0.490, 0.595], [0.405, 0.510]}	{[0.460, 0.580], [0.420, 0.540]}	{[0.490, 0.600], [0.400, 0.510]}	{[0.450, 0.560], [0.440, 0.550]}	{[0.520, 0.630], [0.370, 0.480]}	{[0.197, 0.197], [0.197, 0.197]}

Şekil 2

Beş Adayın Seçimi İçin Kriter Ağırlıkları



PBTOPSIS Algoritması ile Proje Yöneticisi Adayları Önceliklendirilmesi

İnsan Kaynakları Uzmanı tarafından alternatifler tüm kriterler altında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme yapılabilmesi için Tablo 3'te sunulan dilsel terimler kullanılmıştır. Bununla birlikte, Tablo 3'te sunulan dil terimlerine denk gelen aralık değerleri Pisagor bulanık sayılara çevrilmiştir. Bu değerlendirme puanlamasındaki öznel farklılıklar karar matrisine dönüştürülmüştür. Yöntem aşamaları dikkate alındığında PBAHP tekniğinden bulunan kriter ağırlıkları PBTOPSIS tekniğinde kullanılmıştır. Kurulan matris Tablo 9'da verilmiştir. Daha sonra PBTOPSIS aşamaları takip edilmiştir. Sonuçta, Savunma Sanayide proje yöneticisi olarak çalışacak adayın yakınlık indeksleri Tablo 10'da ve adayların sıralaması Şekil 3'te verilmiştir. Tablo 10 ve Şekil 3 incelendiğinde savunma sanayide proje yöneticisi olarak çalışacak en uygun Aday 6'dır.

Tablo 9

PBTOPSIS için İnsan Kaynakları Müdürü Tarafından Oluşturulan Karar Matrisi

Karar Matrisi	Pisagor bulanık sayılar: [üyelik derecesi, üye olmama derecesi] [u,v]						
	G	YD	PD	FD	PY	YA	MD
A6	{[0.60, 0.70]}	{[0.52, 0.62]}	{[0.52, 0.62]}	{[0.57, 0.67]}	{[0.58, 0.68]}	{[0.58, 0.78]}	{[0.62, 0.72]}
A8	{[0.80, 0.90]}	{[0.44, 0.54]}	{[0.38, 0.48]}	{[0.30, 0.40]}	{[0.23, 0.33]}	{[0.62, 0.72]}	{[0.39, 0.49]}
A9	{[0.32, 0.42]}	{[0.64, 0.74]}	{[0.58, 0.68]}	{[0.48, 0.58]}	{[0.62, 0.72]}	{[0.80, 0.90]}	{[0.52, 0.62]}
A12	{[0.50, 0.40]}	{[0.62, 0.72]}	{[0.62, 0.72]}	{[0.68, 0.78]}	{[0.48, 0.58]}	{[0.43, 0.39]}	{[0.68, 0.78]}
A18	{[0.55, 0.70]}	{[0.54, 0.64]}	{[0.46, 0.56]}	{[0.45, 0.55]}	{[0.46, 0.56]}	{[0.66, 0.76]}	{[0.36, 0.46]}

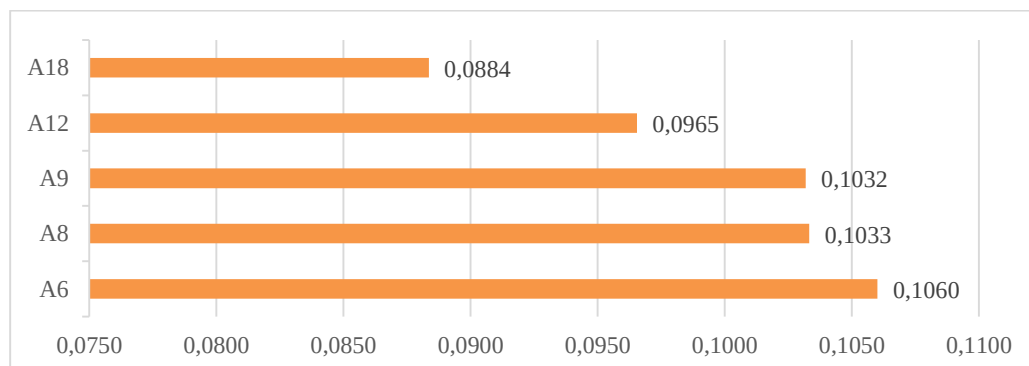
Tablo 10

PBTOPSIS Yakınlık $\xi(X_i)$ Değerleri

Alternatifler	$D(X_i, X^+)$	$D(X_i, X^-)$	$\xi(X_i)$	Sıralama
A6	11,29	1,34	0,1060	1
A8	11,34	1,31	0,1033	2
A9	11,33	1,30	0,1032	3
A12	11,42	1,22	0,0965	4
A18	11,52	1,12	0,0884	5

Şekil 1

Proje Yöneticisi için Adayların PBAHP-PBTOPSIS Yöntemi ile Sıralanması



Sonuç ve Değerlendirme

Bir savunma sanayi firmasında mevcut projenin başarılı bir şekilde tamamlanması ve proje süreçlerinin optimal bir şekilde yönetilmesi için personel alımı yapılması gerekmektedir. İnsan kaynakları departmanı tarafından yürütülmesi gereken bu süreç projenin sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahiptir. Bu doğrultuda bu çalışmada bir personel seçimi metodolojisi önerilmiştir. Önerilen metodolojide ilk olarak başvuru yapan 25 aday arasında ön eleme AP yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Bu yöntem insan kaynakları yöneticisi tarafından her adaya 1 ila 10 arasında puan verilerek değerlendirilmiştir. Ön eleme sonucunda en iyi beş aday ikinci aşamaya geçmeye hak kazanmıştır. İkinci aşamada, bu beş aday farklı yedi kriter altında değerlendirilmiştir. Bu kriterler, adayların farklı özelliklerini yansıtmak amacıyla belirlenmiştir. Bu yedi kriterin ağırlığı PBAHP yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır. Beş aday, bu kriter ağırlıkları kullanılarak PBTOPSIS yöntemi ile önceliklendirilmiştir. Bu önceliklendirme sonucunda, Aday 6'nın proje yöneticisi pozisyonu için en uygun aday olduğu görülmüştür. Aday 6, girişimcilik ve mesleki deneyim gibi kriterleri başarılı bir şekilde yansıtmaktadır. Bu sonuç, problemin çözümünün tutarlılığını göstermektedir.

Literatürde personel seçimi ile ilgili yapılan birçok çalışma vardır. Fakat savunma sanayi firmasında bu problemi ele alan bir çalışma bulunmamaktadır. Bununla birlikte problemi çözmek için önerilen yöntem kombinasyonu literatürde ilk defa yapılmıştır. Son olarak eklenen iki kriter ile probleme yeni bir bakış açısı getirilmiştir.

Gelecekteki çalışmalar, özellikle karar verme çalışmaları, uzman görüşleri ve sektördeki yöneticiler tarafından desteklenmelidir. Bu bağlamda, kararsızlık durumlarını ele almak için bulanık kümeler kullanılabilir. Bu yaklaşım, personel seçiminde ekonomik ve sosyoekonomik değerlendirmelerin yapılmasına olanak tanımaktadır. Ayrıca, simülasyonlar ve matematiksel modeller geliştirilerek daha detaylı analizler gerçekleştirilebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir-B.T., T.E.; Tasarım-B.T., T.E.; Denetleme-B.T., T.E.; Kaynaklar-B.T., T.E.; Malzemeler-B.T., T.E.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi-B.T., T.E.; Analiz ve/veya Yorum-B.T., T.E.; Literatür Taraması-B.T., T.E.; Yazıyı Yazan-B.T., T.E.; Eleştirel İnceleme-B.T., T.E.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept-B.T., T.E.; Design-B.T., T.E.; Supervision-B.T., T.E.; Resources-B.T., T.E.; Materials-B.T., T.E.; Data Collection and/or Processing -B.T., T.E.; Analysis and/or Interpretation -B.T., T.E.; Literature Search-B.T., T.E.; Writing Manuscript-B.T., T.E.; Critical Review-B.T., T.E.

Declaration of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Funding: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Akram, M., Dudek, W. A., & Ilyas, F. (2019). Group decision-making based on pythagorean fuzzy TOPSIS method. *International Journal of Intelligent Systems*, 34(7), 1455-1475.
- Alguliyev, R. M., Aliguliyev, R. M., & Mahmudova, R. S. (2015). Multicriteria personnel selection by the modified fuzzy VIKOR method. *The Scientific World Journal*.
- Atanassov, K. (1988). Review and new results on intuitionistic fuzzy sets. *Preprint Im-MFAIS-1-88*, 5(1).
- Baran, T. (2018). Investigation of defence industry in Turkey and evaluation of the effects of defense industry spending on the economy. *International Journal of Economics and Administrative Sciences*, 2(4), 58-81.
- Carretta, T. R., & King, R. E. (2015). Personnel selection influences on remotely piloted aircraft human-system integration. *Aerospace Medicine and Human Performance*, 86(8), 736-741.
- Chaghooshi, A., & Arab, A., & Dehshiri, S. (2016). A fuzzy hybrid approach for project manager selection. *Decision Science Letters*, 5(3), 447-460.
- Chen, C. T., & Hung, W. Z. (2020). A two-phase model for personnel selection based on multi-type fuzzy information. *Mathematics*, 8(10), 1703.
- Costa, I. P. D. A., Terra, A. V., Moreira, M. Â. L., Pereira, M. T., Fávero, L. P. L., Santos, M. D., & Gomes, C. F. S. (2022). A systematic approach to the management of military human resources through the ELECTRE-MOR multicriteria method. *Algorithms*, 15(11), 422.
- Dağdeviren, M., Yavuz, S., Kılıç, N. (2009). Weapon selection using the AHP and TOPSIS methods under fuzzy environment, *Expert Systems with Applications*, 36(4), 8143-8151.
- Danişan, T., Özcan, E., & Eren, T. (2022). Personnel selection with multi-criteria decision making methods in the ready-to-wear sector. *Tehnički vjesnik*, 29(4), 1339-1347.

- Danışman, O. (2021). *Ekip atama probleminin çok kriterli karar verme yöntemleri ile incelenmesi* (Tez No. 315966) [Yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Demirci, A. E., & Kılıç, H. S. (2019). Personnel selection based on integrated multi-criteria decision making techniques. *International Journal of Advances in Engineering and Pure Sciences*, 31(2), 163-178.
- Ebrahimi, E., Fathi, M. R., & Sobhani, S. M. (2022). A modification of technique for order preference by similarity to ideal solution (TOPSIS) through fuzzy similarity method (A numerical example of the personnel selection). *Journal of Applied Research on Industrial Engineering*.
- Elidolu, G., Uyanık, T., & Arslanoğlu, Y. (2020, 21-23 Kasım). Seafarer personnel selection with fuzzy AHP. (M. Özcanlı & A. Çalık, Ed.) *5th International Mediterranean Science and Engineering Congress* (pp. 632-636). https://drive.google.com/file/d/1Sij_1W-NDpWv3D_t6BvR4Aq_hxCupJuz/view
- Ersöz, F., & Kabak, M. (2010). Savunma sanayi uygulamalarında çok kriterli karar verme yöntemlerinin literatür araştırması. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 9(1), 97-125.
- Gatewood, R. D., & Feild, H. S. (1987). A personnel selection program for small business. *Journal of Small Business Management*, 25(4), 16.
- Hwang, C. L., & Yoon, K. (1981). Methods for multiple attribute decision making. *In multiple attribute decision making* (pp. 58-191). Springer.
- İlbahar, E., Karaşan, A., Cebi, S., & Kahraman, C. (2018). A novel approach to risk assessment for occupational health and safety using Pythagorean fuzzy AHP & fuzzy inference system. *Safety science*, 103, 124-136.
- Jasemi, M., & Ahmadi, E. (2018). A new fuzzy ELECTRE based multiple criteria method for personnel selection. *Scientia Iranica*, 25(2), 943-953.
- Kilic, H. S., Demirci, A. E., & Delen, D. (2020). An integrated decision analysis methodology based on IF-DEMATEL & IF-ELECTRE for personnel selection. *Decision Support Systems*, 137, 113360.
- Kumar, D. S., Radhika, S., & Suman, K. N. S. (2013). MADM methods for finding the right personnel in academic institutions. *International Journal of u-and e-Service, Science and Technology*, 6(5), 133-144.
- Kurtay, K. G., Gökmen, Y., Altundaş, A., & Dağistanlı, H. A. (2021). Savunma sanayii projelerinin çok kriterli karar verme yöntemleriyle önceliklendirilmesi ve karşılaştırılması: Karma bir model önerisi. *SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 31(1), 1-24.
- Kusumawardani, R. P., & Agintiara, M. (2015). Application of fuzzy AHP-TOPSIS method for decision making in human resource manager selection process. *Procedia Computer Science*, 72, 638-646.
- Liu, H. C., Qin, J. T., Mao, L. X., & Zhang, Z. Y. (2015). Personnel selection using interval 2-tuple linguistic VIKOR method. *Human Factors and Ergonomics in Manufacturing & Service Industries*, 25(3), 370-384.
- Mcdaniel, M. A., Kepes, S., & Banks, G. C. (2011). The uniform guidelines are a detriment to the field of personnel selection. *Industrial and Organizational Psychology*, 4(4), 494-514.
- Nacar, E. N., & Erdebili, B. (2021). Tesis yeri seçimine yeni bir bakış: Katmanlı çok kriterli karar verme yöntemi, *Verimlilik Dergisi*, 4, 103-117.
- Nong, N. M. T., & Ha, D. S. (2021). Application of MCDM methods to qualified personnel selection in distribution science: Case of logistics companies. *Journal of Distrubution Science*, 19(8), 25-35.
- Öztürk, F., & Kaya, G. K. (2020). Personnel selection with fuzzy VIKOR: An application in automotive supply industry. *Gazi University Science Journal: Part C Design and Technology*, 8(1), 94-108.
- Palczewski, K., & Sałabun, W. (2019). The fuzzy TOPSIS applications in the last decade. *Procedia Computer Science*, 159, 2294-2303.
- Petridis, K., Drogas, G., & Zografidou, E. (2021). Internal auditor selection using a TOPSIS/non-linear programming model. *Annals of Operations Research*, 296(1), 513-539.
- Raj Mishra, A., Sisodia, G., Raj Pardasani, K., & Sharma, K. (2020). Multi-Criteria IT personnel selection on intuitionistic fuzzy information measures and ARAS methodology. *Iranian Journal of Fuzzy Systems*, 17(4), 55-68.
- Rani, P., Mishra, A. R., Pardasani, K. R., Mardani, A., Liao, H., & Streimikiene, D. (2019). A novel VIKOR approach based on entropy and divergence measures of Pythagorean fuzzy sets to evaluate renewable energy technologies in India. *Journal of Cleaner Production*, 238, 117936.
- Rouyendegh, B. D., & Erkan, T. E. (2013). An application of the fuzzy electre method for academic staff selection. *Human Factors and Ergonomics in Manufacturing & Service Industries*, 23(2), 107-115.
- Sang, X., Liu, X., & Qin, J. (2015). An analytical solution to fuzzy TOPSIS and its application in personnel selection for knowledge-intensive enterprise. *Applied Soft Computing*, 30, 190-204.

- Sasad sektör performans raporu. (2021). Sasad Yayınları. <https://sasad.org.tr/sasad-sektor-performans-raporu-2021>
- Stockholm International Peace Research Institute. (2021). *Global military expenditure sees largest annual increase in a decade—says SIPRI—reaching \$1917 billion in 2019*. SIPRI.
- Şehitoğlu, A., & Chouseinoglou, O. (2022). Divide-and-conquer: A systematic approach for subcontractor selection in defense industry projects. *International Journal of Industrial Engineering*, 29(1). <https://doi.org/10.23055/ijietap.2022.29.1.7001>
- Tezcan, B., Özcan, N. A., Özcan, E., & Eren, T. (2020). Deprem sonrası mobil hizmet tesisi seçim problemi için çok kriterli bir karar modeli önerisi. *International Journal Of Engineering Research and Development*, 12(2), 753-763.
- Tezcan, B., & Eren, T. (2022). Orman yangınına sebep olan kriterlerin bulanık ortamda değerlendirilmesi, *Politeknik Dergisi*, 27(2), 545-558.
- Tezcan, B., Eren, T., Özcan, E., & Gür, Ş. (2019). Bir tekstil işletmesinde çok ölçütlü karar verme yöntemleri ile personellerin değerlendirilmesi. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 1-20.
- Tezcan, B., Alakaş, H. M., Özcan, E., & Eren, T. (2021). Afet sonrası geçici depo yeri seçimi ve çok araçlı araç rotalama uygulaması: Kırıkkale ilinde bir uygulama. *Politeknik Dergisi*, 26(1), 13-27.
- Varajão, J., & Cruz-Cunha, M. M. (2013). Using AHP and the IPMA competence baseline in the project managers selection process. *International Journal of Production Research*, 51(11), 3342-3354.
- Vatansever, K., & Oncel, M. (2014). Implementation of integrated multi-criteria decision making techniques for academic staff recruitment. *Journal of Management Marketing and Logistics*, 1(2), 111-126.
- Vural, D., Erkan, K. Ö. S. E., & Bayam, B. (2020). AHP ve VIKOR yöntemleri ile personel seçimi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(21), 70-89.
- Wiernik, B. M., Raghavan, M., Caretta, T. R., & Covert, M. D. (2022). Developing and validating a serious game-based assessment for cyber occupations in the US Air Force. *International Journal of Selection and Assessment*, 30(1), 27-47.
- Yager, R. R., & Abbasov, A. M. (2013). Pythagorean membership grades, complex numbers, and decision making. *International Journal of Intelligent Systems*, 28(5), 436-452.
- Yager, R. R. (2013). Pythagorean membership grades in multicriteria decision making. *IEEE Transactions on Fuzzy Systems*, 22(4), 958-965.
- Zadeh, L. A. (1999). Fuzzy sets as a basis for a theory of possibility. *Fuzzy Sets and Systems*, 100, 9-34.
- Zhang, X., & Xu, Z. (2014). Extension of TOPSIS to multiple criteria decision making with Pythagorean fuzzy sets. *International Journal of Intelligent Systems*, 29(12), 1061-1078.

Ek

Pisagor Bulanık Kümeler

Tanım 1: X sonlu bir kümedir. Bir Pisagor bulanık kümesi P (1) eşitliği ile gösterilir (Yager & Abbasov, 2013), (Zhang & Xu, 2014).

$$P = \{(x, P(\mu_p(x), v_p(x))) \mid x \in X\} \quad (1)$$

$\mu_p: X \rightarrow [1,0]$ üyelik derecesidir. $v_p: X \rightarrow [0,1]$ üye olmama derecesidir. $x \in X$ için eşitlik (2)'de P kümesinin gösterir.

$$0 \leq (\mu_p(x))^2 + (v_p(x))^2 \leq 1 \quad (2)$$

Eşitlik 3'te x ile P arasındaki belirsizlik derecesi hesaplanır.

$$\pi_p(x) = \sqrt{1 - \mu_p^2(x) - v_p^2(x)} \quad (3)$$

Sadelik için, (Zhang & Xu, 2014) $P(\mu_p(x), v_p(x))$ ile Pisagor bulanık sayılar $p = (\mu_p, v_p)$ ile gösterilir.

Tanım 2: $\beta = P(\mu_\beta, v_\beta)$, $\beta_1 = P(\mu_{\beta_1}, v_{\beta_1})$ ve $\beta_2 = P(\mu_{\beta_2}, v_{\beta_2})$ Üç adet Pisagor bulanık kümelere eşitlik 4'ten 7'ye bazı işlemler uygulanır (Zhang & Xu, 2014).

$$\beta_1 \oplus \beta_2 = P(\sqrt{\mu_{\beta_1}^2 + \mu_{\beta_2}^2 - \mu_{\beta_1}^2 \cdot \mu_{\beta_2}^2}, v_{\beta_1} \cdot v_{\beta_2}) \quad (4)$$

$$\beta_1 \oplus \beta_2 = P(\mu_{\beta_1} \cdot \mu_{\beta_2}, \sqrt{v_{\beta_1}^2 + v_{\beta_2}^2 - v_{\beta_1}^2 \cdot v_{\beta_2}^2}) \quad (5)$$

$$\lambda \beta = P(1 - (1 - \mu_\beta^\lambda), (v_\beta^\lambda)^\lambda) \lambda > 0 \quad (6)$$

$$\beta^\lambda = P((\mu_\beta)^\lambda, 1 - (1 - v_\beta^\lambda)^\lambda) \lambda > 0 \quad (7)$$

Eşitlik (8) ve (9) Pisagor bulanık kümeler karşılaştırmak için tanımlanmıştır (Zhang & Xu, 2014).

Tanım 3: $\beta = P(\mu_\beta, v_\beta)$ bir Pisagor bulanık kümesidir. Eşitlik (8)'de β skor fonksiyonunu temsil eder (Zhang & Xu, 2014).

$$s(\beta) = (\mu_\beta)^2 - (v_\beta)^2 \quad (8)$$

$\beta_1 = (\mu_{\beta_1}, v_{\beta_1})$ ve $\beta_2 = (\mu_{\beta_2}, v_{\beta_2})$ iki adet Pisagor bulanık kümeleridir. Eğer $s(\beta_1) > s(\beta_2)$, sonra $\beta_1 > \beta_2$; eğer $s(\beta_1) = s(\beta_2)$, sonra $\beta_1 = \beta_2$.

Tanım 4: Eşitlik (9)'da Pisagor bulanık kümeleri $\beta_1 = P(\mu_{\beta_1}, v_{\beta_1})$ ve $\beta_2 = P(\mu_{\beta_2}, v_{\beta_2})$ ise, aralarındaki bulanık Pisagor mesafesi (PFD) β_1 ve β_2 hesaplanır (Zhang & Xu, 2014).

$$d_{PFD}(\beta_1, \beta_2) = \frac{1}{2} (|(\mu_{\beta_1})^2 - (\mu_{\beta_2})^2| + |(v_{\beta_1})^2 - (v_{\beta_2})^2| + |(\pi_{\beta_1})^2 - (\pi_{\beta_2})^2|) \quad (9)$$

Pisagor Bulanık AHP

Aşama 1: Güvenirliği ihlal edilmiş ikili karşılaştırma matrisi $A = (a_{ik})_{m \times m}$ dilbilimsel değerlendirme ölçeği Tablo 2'de sunulmuştur (Zhang & Xu, 2014; Tezcan vd., 2020).

Tablo 2

PBAHP Dilbilimsel Değerlendirme Ölçeği (Zhang & Xu, 2014)

Dilsel Terim	Pisagor Bulanık Sayılar			
	μ_L	μ_U	v_L	v_U
Kesinlikle Düşük Önem	0	0	0.9	1
Çok Düşük Önem	0	0	0.8	0.9
Düşük Önem	0.2	0.35	0.65	0.8
Ortalama Önem Altında	0.35	0.45	0.55	0.65
Ortalama Önem	0.45	0.55	0.45	0.55
Ortalama Önem Üstünde	0.55	0.65	0.35	0.45
Yüksek Önem	0.65	0.8	0.2	0.35
Çok Yüksek Önem	0.8	0.9	0.1	0.2
Kesinlikle Yüksek Önem	0.9	1	0	0
Tam Eşit	0.1965	0.1965	0.1965	0.1965

Aşama 2: Kriterlerin değerini bulanık sayıya indirgeyebilmek için iç çarpımsal matris oluşturulmalıdır. Öncelikle iç çarpımsal matrisi hesaplayabilmek için fark matrisi (D) kurulmalıdır. Fark matrisini $D = (d_{ik})_{mxm}$ eşitlik (10) ve (11) kullanılarak üyelik ve üyelik dışı fonksiyonlarının üst ve alt değerleri hesaplanır.

$$d_{ik_L} = \mu_{ik_L}^2 - v_{ik_U}^2 \quad (10)$$

$$d_{ik_U} = \mu_{ik_U}^2 - v_{ik_L}^2 \quad (11)$$

Aşama 3: Eşitlik (12) ve (13) kullanılarak $S = (s_{ik})_{mxm}$ aralık çarpım matrisi hesaplanır.

$$s_{ik_L} = \sqrt{1000d_L} \quad (12)$$

$$s_{ik_U} = \sqrt{1000d_U} \quad (13)$$

Aşama 4: Eşitlik (14) belirlilik değerinin matrisi oluşturulur.

$$\tau_{jk} = 1 - (\mu_{ik_U}^2 - \mu_{ik_L}^2) - (v_{ik_U}^2 - v_{ik_L}^2) \quad (14)$$

Aşama 5: Eşitlik (15) normalizasyondan önce ağırlık matrisi $T = (t_{ik})_{mxm}$ elde edilir ve belirlilik dereceleri $S = (s_{ik})_{mxm}$ ile çarpılır.

$$t_{ik} = \left(\frac{s_{ik_L} + s_{ik_U}}{2} \right) \tau_{ik} \quad (15)$$

Aşama 6: Eşitlik (16) normalleştirilmiş öncelik ağırlığı ω_i hesaplanır.

$$\omega_i = \frac{\sum_{k=1}^m t_{ik}}{\sum_{i=1}^m \sum_{k=1}^m t_{ik}} \quad (16)$$

Pisagor Bulanık TOPSIS

Aşama 1: Pisagor bulanık dil ölçeği Tablo 2'de sunulmuştur. Eşitlik (17) Karar matrisi $R = (C_j(x_i))_{mxm}$ oluşturulur. $C_j(j = 1, 2, \dots, n)$ ve $x_i(i = 1, 2, \dots, m)$ kriterleri ve alternatifleri ifade eder.

$$R = (C_j(x_i))_{mxm} = \begin{pmatrix} P(u_{11}, v_{11}) & P(u_{12}, v_{12}) & \dots & P(u_{1n}, v_{1n}) \\ P(u_{21}, v_{21}) & P(u_{22}, v_{22}) & \dots & P(u_{2n}, v_{2n}) \\ \vdots & \ddots & \ddots & \vdots \\ P(u_{m1}, v_{m1}) & P(u_{m2}, v_{m2}) & \dots & P(u_{mn}, v_{mn}) \end{pmatrix} \quad (17)$$

Tablo 3

PBTOPSIS Dilsel Değerlendirme Ölçeği

Dilsel Terim	Pisagor bulanık sayılar	
	$\underline{u}$	$\underline{v}$
Aşırı düşük	0.1	0.99
Çok az	0.1	0.97
Biraz	0.25	0.92
Orta küçük	0.4	0.87
Orta	0.5	0.8
Orta yüksek	0.6	0.71
Yüksek	0.7	0.6
Çok yüksek	0.8	0.44
Son derece yüksek	0.1	0

Aşama 2: Eşitlik (18) ve (19) Pisagor pozitif ideal çözüm (PF-PIS) ve negatif ideal çözümler (PF-NIS) hesaplanır.

$$\begin{aligned}
 x^+ &= \{c_j, \max_i \langle s, (C_j(x_i)) \rangle \mid j = 1, 2, \dots, n\} \\
 &= \{c_1, \langle c_1, p(u_1^+, v_1^+) \rangle, \langle c_2, p(u_2^+, v_2^+) \rangle, \dots, \langle c_n, p(u_n^+, v_n^+) \rangle\} \quad (18)
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 x^- &= \{c_j, \min_i \langle s, (C_j(x_i)) \rangle \mid j = 1, 2, \dots, n\} \\
 &= \{c_1, \langle c_1, p(u_1^-, v_1^-) \rangle, \langle c_2, p(u_2^-, v_2^-) \rangle, \dots, \langle c_n, p(u_n^-, v_n^-) \rangle\} \quad (19)
 \end{aligned}$$

Aşama 3: Eşitlik (20) ve (21) kullanılarak PF-PIS ve PF-NIS arasındaki uzaklık hesaplanır.

$$\begin{aligned}
 D(x_i, x^+) &= \sum_{j=1}^n \omega_j d(C_j(x_i), C_j(x^+)) \\
 &= \frac{1}{2} \sum_{j=1}^n \omega_j (|(\mu_{ij})^2 - (\mu_j^+)^2| + |(v_{ij})^2 - (v_j^+)^2| + |(\pi_{ij})^2 - (\pi_j^+)^2|) \quad (20)
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 D(x_i, x^-) &= \sum_{j=1}^n \omega_j d(C_j(x_i), C_j(x^-)) \\
 &= \frac{1}{2} \sum_{j=1}^n \omega_j (|(\mu_{ij})^2 - (\mu_j^-)^2| + |(v_{ij})^2 - (v_j^-)^2| + |(\pi_{ij})^2 - (\pi_j^-)^2|) \quad (21)
 \end{aligned}$$

Eşitlikler (20) ve (21) için $i=1,2,\dots,n$. Bunlara göre daha küçük $D(x_i, x^+)$ alternatif o kadar iyi x_i ve daha küçük $D(x_i, x^-)$ alternatif o kadar iyi x_i ve izin ver $D_{min}(x_i, x^+) = \min_{1 \leq i \leq m} D(x_i, x^+)$ ve $D_{ax}(x_i, x^-) = \max_{1 \leq i \leq m} D(x_i, x^-)$.

Aşama 4: Eşitlik (22) her alternatifin gözden geçirilmiş yakınlığı hesaplanır.

$$\xi(x_i) = \frac{D(x_i, x^-)}{D_{max}(x_i, x^-)} - \frac{D(x_i, x^+)}{D_{min}(x_i, x^+)} \quad (22)$$

Aşama 5: Alternatiflerin en iyi sıralaması hesaplanır. En iyi çözüm, revize edilmiş katsayı değeri en yüksek olan çözümdür.

Extended Summary

Introduction

The Defense and Aerospace Industry Manufacturers Association (SASAD) reveals essential findings in its performance report. Although the events and situations faced with the effect of COVID-19 in the last two years have been complex, it has been an instructive process. Considering the data from 2021, the sector started to rise again after the pause in 2020, from the moment it began to emerge from the effects of the pandemic. According to the report's data given by 81 enterprises, it is calculated in US dollars. For this reason, there was an increase of 14.72% in total turnover and a 42% increase in foreign income in 2021 compared to the previous year. However, it showed a strong product and technology development performance, with an increase of over 30%.

The effects of the pandemic and the conflict between Russia and Ukraine cause an increase in prices, especially in commodities. It is foreseen that the rise in input costs will negatively affect the sector in 2022. However, to maintain the growth of the defense industry in 2021- 2022, it was decided to take the position of project manager to control the price increase and ensure competition in the global arena. In this context, this study, in which the sector is extensively researched, focuses on the project manager selection problem. When this problem is considered comprehensively, it is suitable for both realistic and fuzzy multi-criteria decision-making (MCDM) techniques in terms of the opinions and experiences of experts, together with multiple criteria.

Method

It was put forward by Zadeh in 1965. Fuzzy sets are essential for MCDM problems as the complexity and uncertainty of human thought increase. To extend Zadeh's fuzzy sets in most fields, Atanassov determined the membership and non-membership degrees in 1986 and proposed the theory of intuitive fuzzy sets (IFS). The sum of the membership rating and non-membership rating does not have to be 1.0. So, the distance between the result of the sum and 1.0 is the degree of indecision of the decision-maker. IFS is widely used in fields such as image recognition, decision-making, and medical analysis to enable real-world applications. However, there is a possibility of not being a member during the decision-making phase, and the sum of the membership degrees is more than 1.0. In this case, the method is insufficient. To avoid IFS problems, he announced Pythagorean fuzzy sets (PFS), an extended version of IFS. In other fuzzy sets, the sum of membership and non-membership degrees is obtained as a maximum of 1.0, while in PFSs, the membership and non-membership degrees of the sum of squares are equal to a maximum of 1.0. In this case, this theory eliminates the shortcomings of other fuzzy sets. In this study, the pre-selection of the candidates who applied for the project manager selection was calculated by weighted scoring. Then, the candidates who passed the pre-selection were ranked using the Pythagorean Fuzzy Analytical Hierarchy Method and the Pythagorean Fuzzy Technique for Order Preference by Similarity to the Ideal Solution method.

Conclusion

A project manager is needed for the project to be completed at the desired time and for the staff to work in a coordinated manner. However, personnel who can manage the crisis environment well are required. For this reason, selecting the appropriate personnel among the candidates who apply to the job posting with the most selection problems is critical. A selection must be made among 25 candidates who apply to the advertisement opened by the defense industry. AP, PFAHP, and PFTOPSIS techniques were used to solve the problem. In the first stage, 25 candidates who applied to the job posting were eliminated with the AP technique. This process was applied according to the scoring determined by the human resources manager. As a result of the elimination, five candidates were qualified to pass the second stage. In the second stage, seven criteria were determined for the problem. The PFAHP technique calculated the weight of these seven criteria. Five candidates were prioritized using the PFTOPSIS technique with these criteria weights. When this prioritization is examined, it is seen that Candidate 6 is suitable for the project manager position. It reflects criteria such as entrepreneurship and professional experience that Candidate 6 is competent. This indicates the consistency of the result found in the problem's solution. However, if more than one person is required to be recruited to the defense industry, they are Candidate 6, Candidate 8, and Candidate 9, respectively.



SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi
The Journal of Defence and War Studies

A New Era in Defense Planning Approaches: Digital Transformation Era

Savunma Planlama Yaklaşımlarında Yeni Bir Dönem: Dijital Dönüşüm Çağı

Merve ASİLOĞULLARI AYAN 

National Defence University, Alpaslan Defence Sciences and National Security Institute, Defence Management Department, Ankara, Türkiye.

Millî Savunma Üniversitesi, Alpaslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü, Savunma Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye.

Serhat ÇAKIR 

Başkent University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Technology and Knowledge Management, Ankara, Türkiye.

Başkent Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Teknoloji ve Bilgi Yönetimi Bölümü, Ankara, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received 12.04.2023
Kabul Tarihi/Accepted 12.01.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 28.06.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Merve Asiloğulları Ayan
E-mail: masilogullari@kho.msu.edu.tr

Cite this article: Ayan, M. A., & Çakır, S. (2024). A new era in defense planning approaches: digital transformation era. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 169-177.

Atıf: Ayan, M. A., & Çakır, S. (2024). Savunma planlama yaklaşımlarında yeni bir dönem: dijital dönüşüm çağı. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 169-177.



Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

ABSTRACT

The primary environmental elements that countries encounter shape and change defense planning. Each planning phase is honored with the primary element needed to implement the change. Because of this, the period of polarization and nuclear threat is named the Threat-Based Planning Approach. Similar to this, emphasis was placed on the Capability-Based Planning Approach and the Scenario-Based Planning Approach in order to foresee the growing uncertainties following 9/11 due to the increasing relevance of talent after the Cold War. With the idea of "Industry 4.0," the world has undergone a rapid transformation, and the idea of "digital transformation" has gained fundamental interest from people, businesses, and nations alike. With this idea, planning and development started to take shape. As a result, this circumstance also has an impact on defense planning strategies. The article's major point is, rather than bringing about minor adjustments, to highlight how digital transformation, which has a transformative effect, starts a fundamental transition in military planning methodologies and introduces a new perspective on planning.

Keywords: Defense planning, digital transformation, industry 4.0., paradigm shift.

JEL Codes: O3, H56, F52

Öz

Savunma planlamalarında meydana gelen değişimler ülkelerin deneyimlediği ana çevresel faktörler etrafında şekillenmekte ve değişmektedir. Her planlama dönemi, değişimin gerektirdiği ana faktörle beraber anılmaktadır. Bu nedendir ki nükleer bir tehdidin var olduğu, kutuplaşmaların olduğu dönem Tehdide Dayalı Planlama Yaklaşımı olarak adlandırılmıştır. Benzer şekilde Soğuk Savaş sonrası yeteneğin önem kazanmasıyla beraber Yetenek Temelli Planlama Yaklaşımı ve 11 Eylül Sonrası artan belirsizlikleri öngörebilmek için ise Konseptte Dayalı Planlama Yaklaşımına önem verilmiştir. Endüstri 4.0 kavramıyla beraber dünya hızlı bir değişim içine girmiş ve dijital dönüşüm kavramı hem bireyler hem şirketler hem de ülkeler için temel bir ilgi alanı haline gelmiştir. Planlamalar ve geliştirmeler bu kavram üzerinden şekillenmeye başlamıştır. Dolayısıyla savunma planlama yaklaşımları da bu durumdan etkilenmektedir. Dönüştürücü bir etkisi olan dijital dönüşümün küçük değişikliklerden ziyade savunma planlama yaklaşımlarında köklü bir dönüşüm başlatarak yeni bir planlama anlayışını beraberinde getirdiğine dikkat çekmek makalenin ana fikrini oluşturmaktadır. Makalenin ulaştığı sonuca göre dijital dönüşümün getirdiği derin öğrenme, insansız araçlar, makine öğrenimi kavramları savunma konusunda en çok kullanılan kelime grupları arasına girmiştir. Ayrıca başta uluslararası ilişkilerle ilgili kavramlar olmak üzere siyasi zorluklar geliştirilen kelime gruplamaları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Savunma planlaması, dijital dönüşüm, endüstri 4.0., paradigma kayması.

JEL Kodları: O3, H56, F52

Introduction

Even though few Western defense and military leaders could have foreseen it at the time, defense planning was relatively clear during the Cold War (Young, 2021). Defense management is centered on the idea of security. However, it is challenging to define the idea of security, which is crucial for managing the defense, set its limits, or decide the amount that is required. Today, the idea of security is ambiguous, as it has been defined by different disciplines. The definitions established in the context of domestic and international relations and those made by psychologists who approach the topic from the standpoint of personal safety contribute to the concept's confusion. For this reason, strategists needed defense planning to meet the need for security.

The two main categories of defense planning techniques are scenario-based and threat-based. Both definitions were supported by a distinct threat that could be quantified. Also, most nations had

defense budgets that were more or less stable. Builder and Dewar (1994) suggested that these circumstances had lulled defense planners into complacency and that they should get back to the task of “planning” quickly after the fall of the Berlin Wall (Builder & Dewar, 1994).

“Outline”, “conceive”, and “prepare” are all verbs that imply rigid assumptions about potential future events. Early planning by strategists focused only on the imminent threat. Therefore, the idea of producing scenarios about uncertain futures was in the background. Defense planning is frequently connected with the modernization and westernization of the armed forces. Defense planning as “defendology” is obsessive adherence to the de facto ideology of war preparedness (Nelson, 2002:101). However, the central question in early 21st-century military planning is whether there is a defense strategy in this era or not. Scenarios have been developed to find answers to these questions.

A scenario’s function is to offer a standard analytical framework to assist in decision-making that is consistent with existing government policy. To properly benchmark and/or compare often-dissimilar objects, they are a cost-effective instrument for analyzing the armed forces that provides standards and uniformity across the military enterprise. The analysis performed to guide senior leader discussions and studies on issues related to strategy, policy, and acquisition is supported by scenarios. They conduct research on force effectiveness and sufficiency to see how well the present force can carry out the defensive plan. They assist in the study of risk, alternatives, and force development plans (Neill et al., 2017).

Old beliefs about defense preparation also fell apart when terrorists attacked the World Trade Center, killing over 3,000 people. The United States’ defense units were not intended to shield an American city from a civilian U.S. airplane that took off from a domestic airport, as Secretary of Defense Donald Rumsfeld pointed out. He may have accurately stated that they didn’t have any particular plan for the unexpected attack (Jones & McCaffery, 2005).

Defense Secretary Donald Rumsfeld declared that moving forward, capabilities-based planning would be used by the Department of Defense to direct the growth of the armed forces in the 2001 Quadrennial Defense Review. Many allied nations adopted the concept as it gained popularity. The method’s successful implementation has, however, been hampered by several factors, including a lack of a common lexicon, confusion about the extent to which “threats” are used in many defense organizations, disregard for policy priorities, onerous institutional analytical requirements, and a failure to acknowledge the significance that money must have in any planning system (Young, 2021).

Understandings of defense strategy have evolved historically in tandem with changing realities. This transformation process can be examined within the framework of the periods stated in Table 1.

Table 1

Defense Planning Periods

Cold War Era (1945-1989)	Threat Based Planning
Post-Cold War (1989-2001)	Capability-Based Planning
After September 11, 2001 (2001-...)	Scenario-Based/ Task-Based/Purpose-Based Planning

As seen in Table 1, the world underwent a somewhat protracted cold war era after the Second World War, lasting from 1945 to 1989. Defense planning during this time was mostly based on Threat Based Planning (TBP). The main objective during this time was to act as a deterrent. The only way to accomplish this goal was to have a military force that was numerically and/or qualitatively superior to the threat. It was concluded that the West’s deterrent tactics against the East’s numerical dominance (the Warsaw Pact led by the Soviet Union) relied on both qualitative superiority and nuclear power. This approach to global planning had a comparable impact on the regional or defensive balances between the two nations. Although the cold war has continued throughout the 1980s, public pressure to improve funding for the nation’s welfare has started to rise. Due to this pressure, the resources allotted to defense budgets have unavoidably been revised. The idea of “net (actual) threat” has also become more prominent in military planning when deciding the amount of defense equipment to purchase. The goal of this strategy is to clearly modify the current structure in the direction of a very clearly defined future (Higgs, 2006).

Global defense has taken the place of regional defense planning, which was understood during the Cold War. Concepts like non-war operations (peacekeeping, peace support, etc.), human rights, humanitarian aid, and new tasks started to emerge during this time. Utilizing quickly evolving technology, capability-based planning enables skills to complete more tasks with smaller units. Although it is founded on static and threat-based understandings, it takes a logical planning approach to identify what the country will require in the future. Skill demands are defined as the discrepancy between the situation as it is and what is required. Capability-based planning strives to provide the competencies necessary to counteract contemporary risks and situations while taking financial limits into account. Paul Davis of RAND describes Capability-Based Planning (CBP) as a method for high-level planning in complicated organizations with ambiguous operating environments (Davis, 2002).

Therefore, this article aims to examine the reflections of digital transformation on defense planning by mentioning defense planning approaches. In order to achieve this aim, the published studies will be examined with the Vosviewer program.

The Age of Digital Transformation in the Defense Industry

The development of technology that has revolutionized our way of life has been greatly accelerated by the defense sector. Defense companies, on the other hand, postpone their Digital Transformation (DT) journeys mostly owing to data integrity and security worries and rely on older management techniques (Nebati, Ayvaz & Kusakci, 2023). However, digitization is a necessary step for every defense company looking to acquire a competitive edge, boost operational effectiveness, boost revenue, and foster creativity (Dombrowski & Gholz, 2006).

One can examine changes in military planning approaches by using the technologies carried out by the nations' defense industry. Defense doctrine revisions, technological developments, and the realization of competition with speed and time in every industry led to radical changes in how military supply systems operate. Defense planning undergoes a general transformation as a result of supply system adoption and adjustment.

Digital Transformation

Despite having a close relationship, the terms digitization and digitalization indicate distinct things. The process of switching from analog to digital form, also known as digital activation, is what Gartner defines as digitalization. In other words, it converts an analog process into a digital one without making any distinctions about the process itself. If it is digitalization, it is described as "the use of digital technologies to modify a company model and give new options for income and value creation." (Gartner, 2018).

Digital technologies have the potential to disrupt a company's business model, resulting in altered products, altered organizational structures, or altered processes through automation. The increasing demand for Internet-based media, which has caused changes to entire business structures, is a good indicator of these shifts (Vial, 2021).

The goal of the journey toward digital transformation is to capitalize on advantages offered by digital technologies, such as increased productivity, decreased costs, and innovation. For businesses to succeed in the future, a clear strategy for implementing and utilizing digital technology is essential (Hess et al., 2016).

By reorganizing business models, developing new products and services, and, in some cases, disrupting and reinventing entire value chains and industries, digital transformation initiatives aim to increase customer engagement, increase the flexibility and agility of standardized, centralized operational processes, and give organizations new strategic opportunities (Westerman & Bonnet, 2015). Businesses that want to use digital technology to gain a competitive edge must also make sure that their respective business models are compatible. According to Westerman, Bonnet, and McAfee (2014), there are five archetypes of business model reinvention fueled by digital technology: (i) reinventing the entire industry, as AirBnB did at the hotel industry; (ii) substituting products and services, as Tesla is doing with conventional oil-fueled cars; (iii) developing new digital businesses with the development of new products and services, as Nike+ did via iPod and iPhone connections; and (iv) reconfiguring value delivery models, as Walmart did with its business model.

Defense Industry and Digital Transformation

Since the seventeenth century, the emergence of the greatest discoveries in human history and the industrial revolutions that brought new technologies into the world have had an impact on people's quality of life through fostering economic growth, rising productivity, and enhancing welfare. Transformative technical advances that alter social norms and economic structures are what inspire industrial revolutions. Although some of the adjustments have resulted in anticipated outcomes, there has always been the possibility of undesirable outcomes too (Xu, Lu, Vogel-Heuser, Wang, 2021; Burhan & Cakir, 2021). Industry digitalization is the outcome of a protracted industry evolution in the USA and Germany, and it was coined around the same time. The idea of a digital revolution seems to be on governments' radar screens in many nations (Yang and Gu, 2021).

The term "defense industry" refers to businesses that develop, produce, and market military hardware, including ships, planes, missiles, and communication systems, for governments and other armed forces. The sector's products are critical to maintain military preparedness and capabilities and play a significant role in national security and defense.

On the other side, digital transformation describes the integration of digital technology into every aspect of business or organization, leading to fundamental adjustments in how it functions and provides value for customers. The use of technologies like artificial intelligence, cloud computing, big data analytics, and the Internet of Things (IoT) to boost productivity, efficiency, and consumer experiences is known as digital transformation.

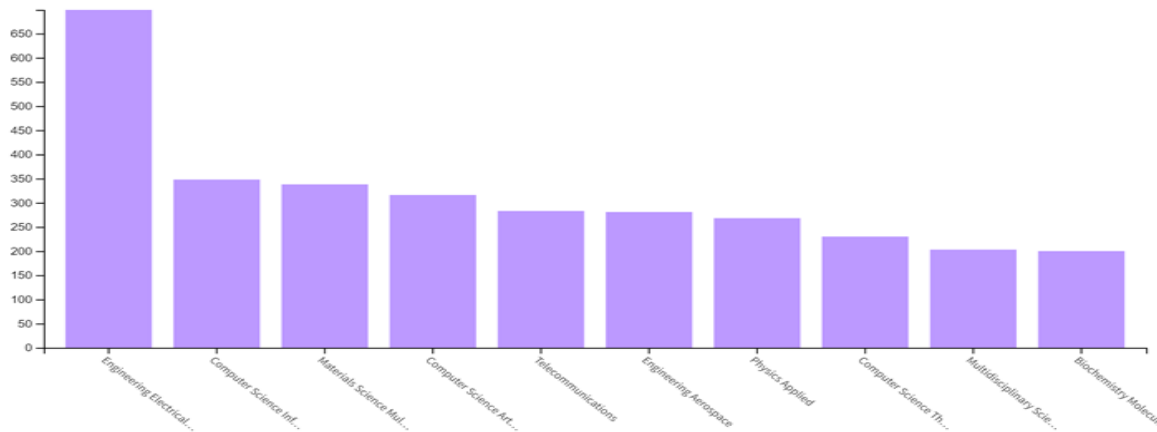
For several years, the defense sector has been going through a digital transition that is being fueled by technological advancements and the need to keep up with changing of military threats. The defense sector has been significantly impacted by digital transformation in several areas, including:

- a. **Improved Operational Efficiency:** By automating procedures and integrating data throughout the supply chain, digital transformation has enabled the defense industry to improve operational efficiency. Costs have gone down, productivity has gone up, and decision-making has improved as a result (Lee and Park, 2020).

- b. **Increased Productivity and Agility:** Because of digital transformation, the military sector is now more sensitive to shifting consumer demands and market dynamics. By streamlining procedures, lowering waste, and enhancing teamwork, it has also increased productivity (Savastano et al, 2018).
- c. **Improved Cybersecurity:** By incorporating cutting-edge security technology and protocols, digital transformation has assisted the defense industry in improving its cybersecurity posture. As military systems and apparatus become more interconnected and dependent on digital technologies, this has assumed increasing importance (Teoh & Mahmood, 2017).
- d. **More Sophisticated Products:** Due to the digital transformation, the defense sector has been able to produce more sophisticated and modern military hardware, including autonomous vehicles, unmanned aerial vehicles (UAVs), and improved communication systems. To keep the military ready and stay one step ahead of potential threats, these products are essential (Hess, Matt, Benlian, & Wiesböck, 2016).

Figure 1

Top 10 Most Published Topics By Keywords According To Web Of Science Categories



The distribution of the most popular technological topics in the military industry is depicted in Figure 1. In this manner, most of the publications were in the field of electrical electronics. Another topic that is most widely published is computer science. Computer science, which forms the infrastructure of industry 4.0 and becomes popular, emerges as a subsidiary topic. Materials sciences, in which research on defense procurement, logistics, and infrastructure, is among the most widely published topics. Popular publications are followed by topics such as telecommunications, aerospace engineering, and physics.

As can be seen, digital transformation and the changes that come with it have a wide impact on the defense industry as well as other industries. In the next section, the method is given in order to examine and research in which areas the studies are most concentrated.

Methodology

To determine technology trends in defense planning, a bibliometric analysis was carried out utilizing the Web of Science (WoS) Core Collection database. It includes the whole current scientific literature available in the WoS database as of 2010. We make use of a comprehensive citation network, all cited references, and completely indexed and searchable publications. Conventionally, such a database has served as the primary resource for scientific evaluation (Gaviria-Marin et al. 2018). Bibliometric analysis provided a general overview of a specific area of study (Hood & Wilson, 2001).

In addition to recognizing quantitative and qualitative changes in scientific research, bibliometric approaches help us identify structural elements and trends in a given field of study and is a method used in scientific studies (Rey-Martí, Ribeiro-Soriano and Palacios-Marqués, 2016; Besticiglu and Ayan, 2022). An investigation of the impact of post-industry 4.0 technologies on defense strategy has been done for this reason. The title, synopsis, and keywords all combine the terms “military planning” and/or “defense planning” with “technology” and “technology trends”. When the topic became popular and publishing activity surged in 2010, the time frame for this analysis began and lasted until 2023. These criteria were met by 7,805 scholarly studies in total. Studies included in the analysis are journal articles, conference proceedings, books, and book chapters.

By using the VOSViewer program, devised and developed by Van Eck and Waltman, a cluster analysis was carried out to examine the relationships between objects based on the number of documents (Van Eck & Waltman, 2017). The visualizations, which demonstrate the proximity of the link between the items, are represented by a network of elements, where the size of the circles varies depending on the importance of the keywords in terms of the number of linkages and their link strength. Items are grouped together using the circles’ colors and positioning. In order to identify research fields that are now being developed and future research trends that may emerge in the upcoming years, an evaluation based on these data was then conducted.

Conclusion and Suggestions

In order to highlight the most popular technologies employed by practitioners and subject matter experts between 2010 and 2023 in the academic literature, the major findings of the bibliometric analysis conducted on records discovered in WoS are presented in this section. It offers defense industry insights that have an impact on defense planning. In February 2023, the search procedure was completed, and the analysis of the top 500 documents was chosen.

Table 2

Number of Publication

Years	Number of Publications	Years	Number of Publications
2010	247	2017	664
2011	307	2018	794
2012	361	2019	867
2013	368	2020	902
2014	432	2021	902
2015	520	2022	815
2016	573	2023 Feb.	76

When the number of publications is examined over the years, it can be observed that there has been a rapid increase in the number of publications within a very short period of time. This can be attributed to the growing popularity of digital transformation topics, and the defense sector's increasing interest in this area. Digital transformation and its subtopics are becoming increasingly popular day by day.

Figure 2

Distribution of Publications on Defense Technologies by Years

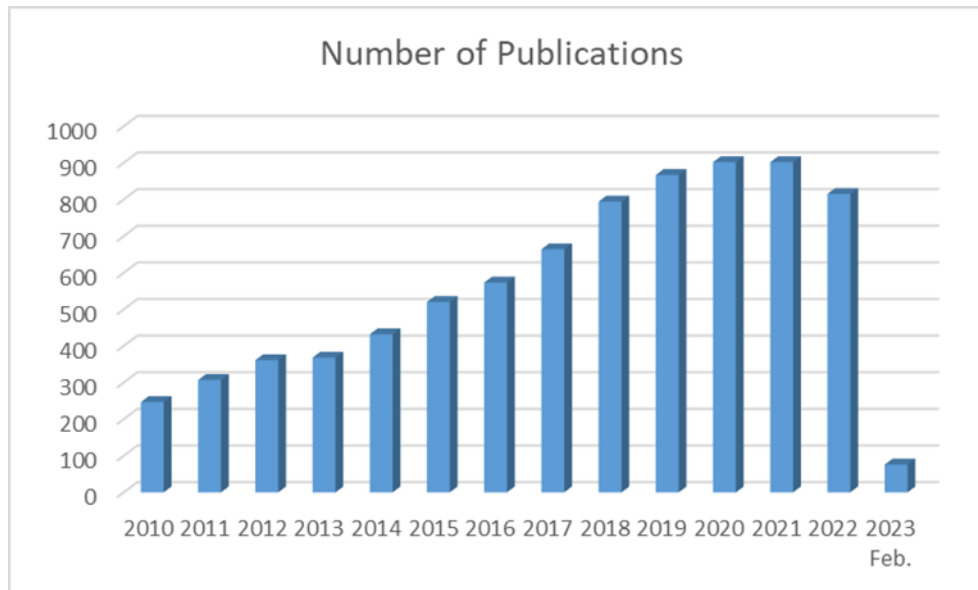


Figure 2 was created in order to determine the distribution between the number of publications by years and the trend formed.

Table 3

Refine by Top 10 Affiliations

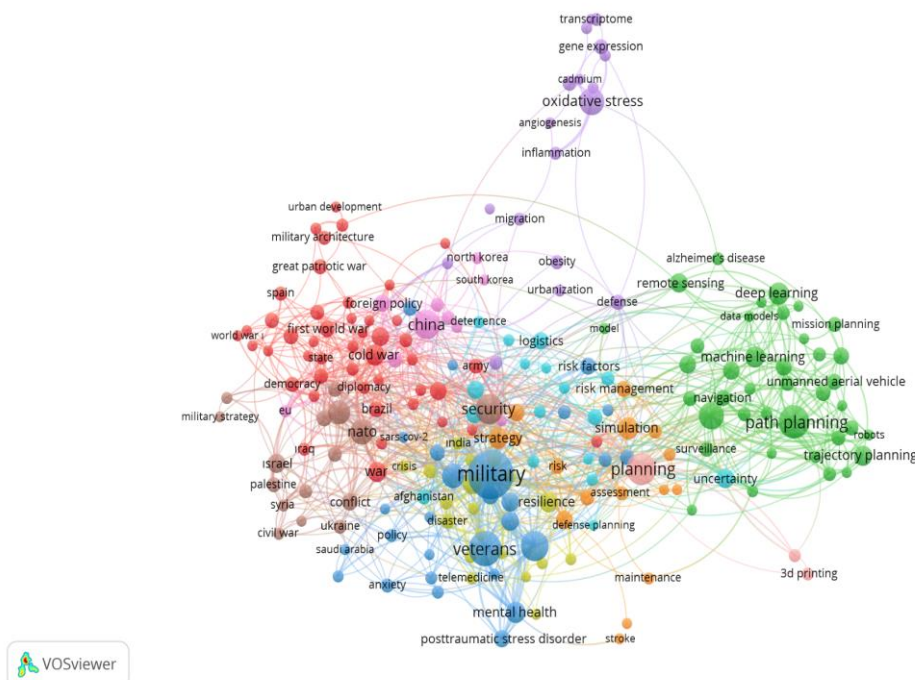
Nu.	Affiliations	Number of publications
1	Naval Medical University	574
2	United States Department of Defense	346
3	Chinese Academy of Sciences	287
4	University of California System	231
5	Seoul National University SNU	218
6	Army Medical University	209
7	Shanghai Jiao Tong University	204
8	Air Force Military Medical University	186
9	United States Army	180
10	Harvard University	172

Organizations publish studies on defense technologies and the impact of technology on defense planning for several reasons. One major reason is the critical role that defense technology plays in national security and military operations. With the rapid advancement of technology, defense organizations must keep up-to-date with the latest developments to ensure the protection of their nations and their interests (Asiloğulları Ayan & Çakır, 2022). Additionally, understanding the impact of technology on defense planning is essential for ensuring efficient and effective resource allocation. By examining the potential implications of emerging technologies, defense planners can make informed decisions about which technologies to prioritize and invest in. Furthermore, publishing studies on defense technologies and their impact on defense planning can serve as a means of sharing knowledge and expertise among defense organizations. Both collaboration and information sharing are essential in the defense industry, as they can lead to more innovative and effective solutions. Finally, publishing studies on defense technologies and their impact on defense planning can also have strategic benefits. By sharing information on their technological capabilities and strategies, organizations can deter potential adversaries and demonstrate their military strength and readiness. In summary, the publication of studies on defense technologies and their impact on defense planning is essential for ensuring national security, efficient resource allocation, knowledge sharing, and strategic benefits. For this reason, the 10 most broadcasting affiliations are listed in Table 3.

The organizations that publish the most on defense technologies and their impact on planning are Naval Medical University, the United States Department of Defense, and the Chinese Academy of Sciences.

Figure 2

Network Analysis of Keywords of Publications on Future Trends in Defense Planning



Items are by default displayed in the network visualization as a circle in addition to their labels. The weight of an item affects both the size of the tag and the circle. The label and circle of an item get larger the heavier it is. The label may not be visible for some items. To prevent label overlap, this is done. The cluster to which an item belongs determines the hue of the object. Elements connected by lines are said to be connected. The 1000 strongest linkages between items are shown as up to 1000 rows by default. The visualization's biggest circles display the terms that are used the most. It is used with that word, as seen by the lines. The size of the circles and the thickness of the connecting lines both give suggestions as to how frequently they are used. If the lines are bold and the circles are large, it means that this item is referenced more often.

Clusters were created according to the most repeated keywords by determining the most appropriate threshold value.

As seen in the word cloud in Figure 2, the word groups formed include both deep learning brought about by digital transformation, unmanned vehicles, machine learning, and political issues, including international relations. In addition, it is seen that there is a focus on risk-related, uncertainty-related and health-related issues.

Conclusion

In conclusion, the defense industry and digital transformation are intertwined, and digital transformation has had a tremendous impact on the sector, allowing it to generate more cutting-edge goods while also improving operational efficiency, productivity, agility, and cybersecurity.

The digital transformation has had a significant impact on military planning and operations. The integration of digital technologies such as artificial intelligence, big data analytics, and cloud computing has enabled the military to improve its situational awareness, decision-making processes, and operational efficiency. The use of digital tools has also facilitated remote operations and increased the precision and accuracy of military engagements. Moreover, the digital transformation of the military has enabled the development of new capabilities such as cyber warfare and unmanned systems. These technologies have expanded the range of military operations and provided new options for mission planning and execution. However, the digital transformation of the military has also raised concerns about cybersecurity and the potential for malicious actors to exploit vulnerabilities in digital systems. As a result, military planners must balance the benefits of digital transformation with the need to ensure the security and integrity of their operations.

The defense planning paradigm has undergone significant changes over the past few decades, driven by technological advancements and changing geopolitical environments (Desticioğlu, & Ayan, 2022). However, it is possible that the defense planning paradigm is entering a new era. One potential driver of this change is the increasing use of artificial intelligence (AI) and autonomous systems in defense. These technologies have the potential to transform the way defense operations are planned and executed. For example, AI algorithms can be used to analyze vast amounts of data and provide insights that can inform strategic decision-making. Another potential driver of change is the shift towards multi-domain operations (MDO). MDO refers to the integration of all domains of warfare (land, sea, air, space, and cyberspace) to achieve strategic objectives. This approach requires a new way of thinking about defense planning as well as new technologies and capabilities to enable effective multi-domain operations. These trends are likely to drive changes in defense strategies and force structures, as well as new investments in emerging technologies. Overall, it is possible that the defense planning paradigm is entering a new era, driven by technological advancements, changing geopolitical environments, and new approaches to multi-domain operations.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept-M.A.A., S.Ç.; Design-M.A.A., S.Ç.; Supervision-M.A.A., S.Ç.; Resources-M.A.A., S.Ç.; Materials-M.A.A., S.Ç.; Data Collection and/or Processing-M.A.A., S.Ç.; Analysis and/or Interpretation-M.A.A., S.Ç.; Literature Search-M.A.A., S.Ç.; Writing Manuscript-M.A.A., S.Ç.; Critical Review-M.A.A., S.Ç.;

Declaration of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Funding: The authors declared that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir-M.A.A., S.Ç.; Tasarım-M.A.A., S.Ç.; Denetleme-M.A.A., S.Ç.; Kaynaklar-M.A.A., S.Ç.; Malzemeler-M.A.A., S.Ç.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi-M.A.A., S.Ç.; Analiz ve/veya Yorum-M.A.A., S.Ç.; Literatür Taraması-M.A.A., S.Ç.; Yazıyı Yazan-M.A.A., S.Ç.; Eleştirel İnceleme-M.A.A., S.Ç.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

References

- Asiloğulları, M. A., & Çakır S. (2022). Teknoloji öngörüsü. *Teknoloji yönetimi geleceği yönetmede teknolojinin rolü* (s. 331-361). Arkadaş Yayınevi.
- Builder, C. H., & Dewar, J. A. (1994). A time for planning? If not now, when? *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 24(1), 22.
- Burhan, M., & Cakir, S. (2021). Impact assessment of vision 2023 defense technology foresight. *Foresight*, 23(3), 367-383.

- Davis, P. K. (2002). *Analytic architecture for capabilities-based planning, mission-system analysis, and transformation*. RAND National Defense Research Inst. USA.
- Desticioğlu, B., & Ayan, M. A. (2022). Savunma tedarik konusunda yapılan çalışmaların bibliyometrik analizi. *SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 32(1), 159-196.
- Dombrowski, P., & Gholz, E. (2006). *Buying military transformation: Technological innovation and the defense industry*. Columbia University Press.
- Gartner, I. T. (2018). Digitalization. In *Gartner.com dictionary*. Retrieved February 11, 2016, from <http://www.gartner.com/it-glossary/digitalization>
- Gaviria-Marin, M., Merigo, J. M., & Popa, S. (2018). Twenty years of the journal of knowledge management: A bibliometric analysis. *Journal of Knowledge Management*. Emerald Publishing.
- Hess, T., Matt, C., Benlian, A., & Wiesböck, F. (2016). Options for formulating a digital transformation strategy. *MIS Quarterly Executive*, 15(2).
- Higgs, R. (2006). *Depression, war, and cold war: Studies in political economy*. Oxford University Press.
- Retrieved from <https://www.webofscience.com/wos/woscc/summary/34f7d32a-fcae-4586-a822-e95510bc9d00-76bea606/relevance/1>
- Hood, W., & Wilson, C. (2001). The literature of bibliometrics, scientometrics, and informetrics. *Scientometrics*, 52(2), 291-314.
- Jones, L. R., & McCaffery, J. L. (2005). Reform of the planning, programming, budgeting system, and management control in the US Department of Defense: Insights from budget theory. *Public Budgeting & Finance*, 25(3), 1-19.
- Lee, J. G., & Park, M. J. (2020). Evaluation of technological competence and operations efficiency in the defense industry: The strategic planning of South Korea. *Evaluation and Program Planning*, 79, 101775.
- Nebati, E. E., Ayvaz, B., & Kusakci, A. O. (2023). Digital transformation in the defense industry: A maturity model combining SF-AHP and SF-TODIM approaches. *Applied Soft Computing*, 132, 109896.
- Neill, M., Taliaferro, A. C., Tillman, M. E., Morgan, G. D., & Hinkle, W. P. (2017). Defense policy and strategy. In *Defense Governance and Management: Improving the Defense Management Capabilities of Foreign Defense Institutions* (pp.1-22). Institute for Defense Analyses. <http://www.jstor.org/stable/resrep22899.4>
- Nelson, D. N. (2002). Beyond defense planning. *Connections*, 1(2), 101-112.
- Rey-Martí, A., Ribeiro-Soriano, D., & Palacios-Marqués, D. (2016). A bibliometric analysis of social entrepreneurship. *Journal of Business Research*, 69(5), 1651-1655.
- Savastano, M., Amendola, C., & D'Ascenzo, F. (2018). How digital transformation is reshaping the manufacturing industry value chain: The new digital manufacturing ecosystem applied to a case study from the food industry. In *Network, smart and open: Three keywords for information systems innovation* (pp. 127-142). Springer International Publishing.
- Teoh, C. S., & Mahmood, A. K. (2017, July). National cyber security strategies for digital economy. *2017 International Conference on Research and Innovation in Information Systems (Vol. ICRIS, pp. 1-6)*. IEEE.
- Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2017). Citation-based clustering of publications using CitNetExplorer and VOSviewer. *Scientometrics*, 111(2), 1053-1070.
- Vial, G. (2021). Understanding digital transformation: A review and a research agenda. *Managing Digital Transformation*, 13-66.
- Yang, F., & Gu, S. (2021). Industry 4.0, a revolution that requires technology and national strategies. *Complex & Intelligent Systems*, 7, 1311-1325.
- Young, T. D. (2021). Capabilities-based "confusion": Why capabilities-based planning systems struggle. *The Korean Journal of Defense Analysis*, 33(1), 95-118.
- Xu, X., Lu, Y., Vogel-Heuser, B., & Wang, L. (2021). Industry 4.0 and industry 5.0—inception, conception and perception. *Journal of Manufacturing Systems*, 61, 530-535.
- Westerman, G., & Bonnet, D. (2015). Revamping your business through digital transformation. *MIT Sloan management review*, 56(3), 10.
- Westerman, G., Bonnet, D., & McAfee, A. (2014). *Leading digital: Turning technology into business transformation*. Harvard Business Press.

Genişletilmiş Özet

Giriş

On yedinci yüzyıldan bu yana insanlık tarihinin en büyük keşiflerinin ortaya çıkışı ve dünyaya yeni teknolojileri getiren sanayi devrimleri, ekonomik büyümeyi teşvik ederek, üretkenliği artırarak ve refahı artırarak insanların yaşam kalitesi üzerinde etkili olmaktadır. Sosyal normları ve ekonomik yapıları değiştiren dönüştürücü teknik ilerlemeler, sanayi devrimlerine ilham veren şeydir. Endüstrinin dijitalleşmesi, ABD ve Almanya'daki uzun süreli endüstri evriminin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır ve hemen hemen aynı zamanlarda ortaya atılarak dijital devrim fikri birçok ülkede hükümetlerin dikkatini çekmektedir.

Savunma Yaklaşımları ve Dijital Dönüşüm

“Savunma endüstrisi” terimi, gemiler, uçaklar, füzeler ve iletişim sistemleri de dahil olmak üzere askeri donanımları geliştiren, üreten ve hükümetlere ve diğer silahlı kuvvetlere pazarlayan şletmeleri ifade etmektedir. Sektörün ürünleri, askeri hazırlık ve yeteneklerin sürdürölmesi açısından kritik önem taşımaktadır bununla beraber ulusal güvenlik ve savunmada önemli bir rol oynamaktadır.

Öte yandan dijital dönüşüm, dijital teknolojinin iş veya organizasyonun her yönüne entegrasyonunu tanımlayarak, işleyişinde ve müşterilere değer sağlama biçiminde temel dönüşümlere yol açmaktadır. Üretkenliği, verimliliği ve tüketici deneyimlerini artırmak için yapay zeka, bulut bilişim, büyük veri analitiği ve Nesnelerin İnterneti (IoT) gibi teknolojilerin kullanılması dijital dönüşüm olarak ifade edilmektedir.

Savunma planlama yaklaşımları, her dönemde çevresel faktörlerden, teknolojik gelişmelerden, kamuoyunun bakışından, siyasi yönlendirmelerden vb. etkilenecek günün şartlarına uygun bir hal alarak evrimleşmeye devam etmektedir. Teknolojideki gelişmelerin harp alanlarına yansıması Kadroya ve Tehdide Dayalı Planlara yaklaşımlarına göre çok daha hızlı bir şekilde olmaktadır. Bu gelişim Yetenek Temelli Planlama yaklaşımında da öne çıkmaktadır fakat Endüstri 4.0'ın tüm iş kollarını, teknolojiyi geliştirme hızı eskisinden de hızlı bir gelişim dönemini beraberinde getirmektedir. Bu durum da savunma ile ilgili geliştirilen yaklaşımların ve teknolojilerin gözden geçirilmesine ve yeni bir dönemin başlangıcı olma potansiyeline dikkat çekmektedir.

Dijital dönüşümün askeri planlama ve operasyonlar üzerinde önemli bir etkisi olmaktadır. Yapay zeka, büyük veri analitiği ve bulut bilişim gibi dijital teknolojilerin entegrasyonu, ordunun durumsal farkındalığını, karar alma süreçlerini ve operasyonel verimliliğini geliştirmesine olanak tanımaktadır. Dijital araçların kullanımı aynı zamanda uzaktan operasyonları kolaylaştırmakta ve askeri angajmanların hassasiyetini ve doğruluğunu artırmaya yardımcı olmaktadır. Üstelik ordunun dijital dönüşümü, siber savaş ve insansız sistemler gibi yeni yeteneklerin geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu teknolojiler askeri operasyonların kapsamını genişletmekte ve görev planlama ve yürütme için yeni seçenekler sağlamaktadır. Ancak ordunun dijital dönüşümü, siber güvenlik ve kötü niyetli aktörlerin dijital sistemlerdeki güvenlik açıklarından yararlanma potansiyeli konusundaki endişeleri de artırmaktadır. Sonuç olarak, askeri planlamacıların dijital dönüşümün faydalarını operasyonlarının güvenliğini ve bütünlüğünü sağlama ihtiyacıyla dengelemesi gerekliliği de vurgulanmaktadır.

Sonuç

Savunma planlama paradigması, teknolojik gelişmeler ve değişen jeopolitik ortamların etkisiyle son birkaç on yılda önemli değişikliklere uğramaktadır. Ancak savunma planlama paradigmasının yeni bir döneme giriyor olması da mümkün görünmektedir. Bu değişimin potansiyel itici güçlerinden biri, yapay zekanın ve otonom sistemlerin savunmada artan kullanımınıdır. Bu teknolojiler, savunma operasyonlarının planlanma ve yürütölme şeklini dönüştürme potansiyeline sahiptir. Örneğin yapay zeka algoritmaları, büyük miktarda veriyi analiz etmek ve stratejik karar alma sürecine bilgi sağlayacak bilgiler sağlamak için kullanılabilir. Değişimin bir başka potansiyel itici gücü de çok alanlı işlemlere doğru geçiştir. Çok alanlı işlemler, stratejik hedeflere ulaşmak için savaşın tüm alanlarının (kara, deniz, hava, uzay ve siber uzay) entegrasyonunu ifade etmektedir. Bu yaklaşım, savunma planlaması konusunda çok alanlı etkili operasyonları mümkün kılacak yeni teknolojiler ve yetenekler gerektirmektedir. Bu eğilimlerin savunma stratejilerinde ve kuvvet yapılarında değişikliklerin yanı sıra gelişen teknolojilere yeni yatırımları da yönlendirmesi muhtemeldir. Genel olarak savunma planlama paradigmasının, teknolojik gelişmeler, değişen jeopolitik ortamlar ve çok alanlı operasyonlara yönelik yeni yaklaşımların etkisiyle yeni bir döneme girmesi mümkündür.



SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi
The Journal of Defence and War Studies

Sustainable Product Design Strategy: A Comparative Analysis on the M113

Sürdürülebilir Ürün Tasarım Stratejisi: M113 Üzerine Karşılaştırmalı Analiz

Mustafa CANBULAT 

Bilecik Şeyh Edebali University, Institute of Postgraduate Education, Department of Industrial Sustainability, Bilecik, Türkiye.

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Endüstriyel Sürdürülebilirlik Bölümü, Bilecik, Türkiye.

Ahmet Fevzi SAVAŞ 

Bilecik Şeyh Edebali University, Department of Mechanical Engineering, Bilecik, Türkiye.

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Makine Mühendisliği Bölümü, Bilecik, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received 16.10.2023
Kabul Tarihi/Accepted 22.04.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 28.06.2024

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Mustafa CANBULAT
E-mail: canbulatmustafa@hotmail.com

Cite this article: Canbulat, M. & Savaş, A. F. (2024). Sustainable product design strategy: a comparative analysis on the M113. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 179-198.

Atıf: Canbulat, M. & Savaş, A. F. (2024). Sürdürülebilir ürün tasarım stratejisi: M113 üzerine karşılaştırmalı analiz. *Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 34(1), 179-198.



Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

ABSTRACT

This empirical study investigates the relationship between the inventory trends of M113 armored vehicles and sustainable design strategies in the defense sectors of Türkiye and the USA with the perspective of industrial design. Utilizing ARIMA modeling and linear correlation analysis, data collected up to 2022 reveals distinct patterns in vehicle inventory dynamics. The ARIMA analysis produced reliable coefficients despite limited data availability, suggesting feasible numerical assessments. Results indicate that in the USA, the introduction of alternative vehicles such as the Bradley, designed with sustainable principles, led to the phased reduction of M113s. Conversely, Türkiye's inventory trends reflect a linear relationship between the absence of vehicles with design integrity and sustained M113 usage, with modernization efforts prolonging its presence. The study underscores the economic advantages of implementing sustainable product design strategies in armored vehicle development, particularly evident in the USA's production of the Abrams tank and Bradley tracked armored carrier. Despite Türkiye's prolonged reliance on M113s, it highlights the necessity of comprehensive feedback mechanisms and professional units to perform sustainable design strategies. Moreover, it reveals the inefficiency of solely relying on modernization for operational vehicle counts in developing countries, emphasizing the importance of balancing technological advancements with vehicle design integrity. This study sheds light on the evolving nature of sustainable design strategies in defense sectors, urging countries to integrate comprehensive feedback mechanisms and design integrity principles into their armored vehicle development processes for long-term effectiveness and economic viability.

Keywords: Sustainable design, industrial design, M113, bradley, inventory comparison

JEL Code: O33

ÖZ

Bu deneysel çalışma, Türkiye ve ABD savunma sektörlerindeki M113 zırhlı araç envanter eğilimleri ile sürdürülebilir tasarım stratejileri arasındaki ilişkiyi endüstriyel tasarım açısından araştırmaktadır. ARIMA modellemesi ve doğrusal korelasyon analizi kullanılarak 2022'ye kadar toplanan veriler, araç envanteri dinamiklerinde belirgin desenler ortaya koymaktadır. Sınırlı veri bulunabilirliğine rağmen ARIMA analizi güvenilir katsayılar üretmiş ve uygulanabilir sayısal değerlendirmeler önermiştir. Bulgular, ABD'de, sürdürülebilir prensiplerle tasarlanmış Bradley gibi alternatif araçların tanıtılmasının, M113'lerin aşamalı olarak azalmasına yol açtığını göstermektedir. Buna karşılık, Türkiye'nin envanter trendleri, tasarım bütünlüğüne sahip araçların eksikliği ile sürdürülen M113 kullanımı arasında doğrusal bir ilişki yansıtmakta ve modernizasyon çabaları varlığını uzatmaktadır. Çalışma, zırhlı araç geliştirme sürecinde sürdürülebilir ürün tasarım stratejilerinin uygulanmasının ekonomik avantajlarını vurgulamakta, özellikle ABD'nin Abrams tankı ve Bradley paletli zırhlı taşıyıcısının üretiminde açıkça görülmektedir. Türkiye'de M113'lere uzun süreli bağımlılığa rağmen, sürdürülebilir tasarım stratejilerini uygulamak için kapsamlı geri bildirim mekanizmaları ve profesyonel birimlerin gerekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerde operasyonel araç sayıları sadece modernizasyona dayanmanın etkin olmadığını göstermektedir. Teknolojik gelişmelerle araç tasarım bütünlüğü arasında denge kurmanın önemi vurgulanmaktadır. Bu çalışma, savunma sektörlerinde sürdürülebilir tasarım stratejilerinin evrilen doğasına ışık tutmakta ve ülkeleri uzun vadeli etkinlik ve ekonomik sağlamlık için kapsamlı geri bildirim mekanizmalarını ve tasarım stratejilerinin evrilen doğasına ışık tutmakta ve ülkeleri uzun vadeli etkinlik ve ekonomik sağlamlık için kapsamlı geri bildirim mekanizmalarını ve tasarım bütünlüğü prensiplerini zırhlı araç geliştirme süreçlerine entegre etmeye çağırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: sürdürülebilir tasarım, endüstriyel tasarım, M113, bradley, envanter karşılaştırması

JEL Kodu: O33

Introduction

Sustainability, which has become one of the greatest challenges of our modern world, aims to generate less greenhouse gas and leave a livable environment for future generations, akin to the one we currently inhabit. The escalating emissions of greenhouse gases and water consumption have become a threat to ecology and the sustainable continuation of industries. Climate change has initiated, with trends showing increases in both conflicts and diseases (Bowles et al., 2015). This situation leads to the formation of a world that is unfavorable for all of humanity. One of the sectors contributing to high greenhouse gas emissions and natural resource consumption from an economic and industrial perspective is the defense industry. Defense, being one of the fundamental needs of humanity, also encompasses products that cause the most harm to nature through the production of limitless technologies. This harm not only affects the ecology but also damages the economies of countries. Producing products that cannot be used as political leverage or creating products with longer lifespans at lower costs also have positive economic impacts on user armies. To capitalize on these scenarios ecologically and economically, the relationship between sustainable design and industrial design should be managed in the defense industry with effective and sound policies (Cooper, 1999).

This study aims to conduct numerical comparisons between the inventories of Türkiye and the USA of the M113, a tracked combat vehicle of US origin that has left its mark on world history, over the years. A comparative analysis based on the vehicle that will replace the M113 and the design strategies employed will be conducted in an empirical manner. In this process, open sources pertaining to the inventories of countries will be examined to create datasets for each year, and ARIMA analysis will be applied to these datasets to examine the changes in vehicle numbers over the years. The dependent variable in this analysis will be the number of vehicles. The elapsed time until the vehicle replacing the M113 is produced, the time until the vehicle produced with a sustainable design instead of the M113 is produced, and the defense budgets of countries for the years in which the data is collected will be assigned as independent variables. Subsequently, Pearson correlation analyses will be conducted to reveal relationships and reach empirical study results.

It has been observed that the sustainable design approach is completely lacking in the literature in the field of defense. With this study, conducted both to strengthen this field and to set an example for countries in determining their design strategies, the aim is to provide guidance for understanding the strategic sustainability of products in a rational manner. Within this framework, industrial design, sustainable design, and M113 data have been thoroughly examined through the literature.

Industrial design is a multidisciplinary field and deals with many issues, from determining the features that the product will have to include to concept design, from material selection to production method, from prototype production to product feedback. These responsibilities show that this branch of science plays an active role in the process, from the idea of a product to its transformation into a concrete product (Xia, 2011). However, the concepts of "sustainability and sustainable design", which have begun to mature since the 1970s, are seen today in line with the aim of creating a product that will last longer and will not harm the world of future generations within the framework of the product life cycle of industrial design and industrial designers (Bhamra & Lofhouse, 2007). With this situation, it has become clearer how vital the sustainability goals of countries are for future generations. However, considering that the leading projects in the development process of technology globally and the products produced with the most investment are related to the defense industry, it is understood that the concept of sustainability should be used scientifically and effectively in the field of the defense industry (Hellyer, 2018). Especially when we examine armored combat vehicles as products, we see that there are many metal, thermoplastic and thermoset materials used that harm the nature. The fact that product costs are quite high confirms that such products should be designed and used cost-effectively. When actions such as modernization of such products are carried out if their productive lifespan is not long, it can be said that these unsustainable products cause much more harm to nature and become a great burden on economies (Clark et al., 1999). Considering that the aim of defense products is to protect the country itself and its interests (directly and indirectly), it is very important to develop products within the framework of sustainable design strategies, especially for developed countries, since it is not possible to produce such products for a sustainable world. According to the research, it was aimed to learn how effective sustainable design will be in the product design of an armored fighting vehicle. Research has been conducted on the comparison of armored vehicles in developed countries, which are initially high-cost and designed to be sustainable, versus armored vehicles, whose cost is lower and will need to be modernized in the short term, against sustainable ones. The product comparison in question is based on the M113 armored vehicles, which can be seen in the best way, and modernization processes they have gone through from the past to the present. Considering that more than 80000 M113 armored vehicles have been produced worldwide and more than 50 countries use them operationally (ORYX, 2022), the difference (product strategy) between developed countries and others will be clearly seen (Nuckols & Cameron, 2016).

The concept of sustainable design, which has been actively encountered in the world since the 1970s and 1980s, has been a result of the production and destruction brought about by various wars and high industrial production. Greenhouse gas emissions (carbon dioxide (CO₂), nitrous oxide (N₂O), methane (CH₄) and ozone (O₃)) increased exponentially after the industrial revolution, and since industrial and war activities were produced with advanced technology in that period, environmental disasters became a serious problem (Didenko et al., 2017). Thus, the concept of a sustainable future (a livable world for future generations) for society and industry was formed. Design strategies such as eco design (an environmentally friendly approach within the framework of the product life cycle, products that can easily be destroyed in nature) and green design (the use of materials that are less harmful to nature in products) have been implemented to ensure that products create fewer carbon emissions. As the process progresses, sustainable design strategies have also been developed (Tischner, 2001). When sustainable design is mentioned, new concepts have begun to come to mind, apart from features such as natural

materials and easy degradability in nature. Many concrete and abstract concepts, such as increasing business model efficiencies and paper waste resulting from engineering or design activities during the design of the product, have begun to be included in the subject of sustainability (Chen, 2018). Since collecting features in a single product instead of many products requires less energy and materials, it has been included in the scope of the sustainable design strategy. Making the products long-lasting and durable and reducing maintenance costs are both economically and environmentally sustainable product strategies (European Commission, 2022). Sustainability in every phase of a product (social, economic, engineering, design, art) is a developing concept today.

M113 Tracked Armored Vehicles and Modernizations

The M113 tracked armored vehicle, a product developed by the United States in 1960 (Defense News, 2016), provided a significant advantage in the Vietnam War in terms of the technology of the period (Carter, 2015). Thanks to the lightness of aluminium in the armor structure, the vehicle has higher mobility. This situation is directly related to the first and second world war defense products in the development of technology. When we look at it in general terms, with the development of design and technology, the mechanical combat vehicles used in the First World War used high density metal (the emergence of the ability to produce products in large molds and the development of powertrain systems) and have undergone great changes according to the diversity of their purpose of use (Willey & Hudson, 2017). Many different designs have emerged due to various countries applying various mission definitions and strategies for their vehicles, according to the geography and military strategies of the countries. As a result of this situation, it was observed that efforts were made to give different metallurgical properties to military combat vehicles in the Second World War (Parmentola et al., 2006). Intensive use of metal has given way to optimum mass calculation according to powertrain systems, and armor properties have improved in the form of less mass and stronger metal. With the development of technology, vehicle operational ranges have increased, and the designs and mission descriptions of war equipment have improved (expanded). Each country has developed the molding method or assembly method within the framework of its own technology and has presented practical, experimental data on what kind of vehicles should be preferred in today's war data. The designs of armored fighting vehicles were also developed within the scope of engineering science, and the development momentum increased according to the concrete data obtained from wars. Accordingly, the environment in which the operator will be positioned in the vehicles has constantly changed and improved (the operator is not disabled depending on the damage to the vehicle), ease of design has come to the fore according to mold and assembly production options, and designs have become easier to produce and stronger performance can be achieved compared to the powertrain systems creating higher torque (Margolin, 2013). According to the developing descriptions, within the scope of ergonomics science, the seating of the personnel in the vehicle, the use of weapon systems, and the armor or clothing to be worn have also continued to develop.

The most important features of the M113 armored fighting vehicle in terms of its design are: It can be said that it is easy to produce and easy to transport in terms of logistics (Robinson & Kosmatka, 2011). Since it is an armored fighting vehicle that can be transported by land, air, and sea thanks to its aluminum-structured armor, it is a product with a very wide market share. According to the technology of the period, it managed to provide very good protection against low-caliber weapons. In terms of body design, it can be said in terms of design science that smooth linear geometries have a highly efficient use of space and are easy to produce. However, as time progressed, the long-term use of M113s in operational regions created a disadvantage in terms of fuel, which was an important factor that triggered the production of the A1 variant. Along with the A1 variant, the armored fighting vehicle with the commercial name M113A1 (1964) was fielded with a diesel engine (Webster, 1981). The A2 variant was developed in the 1979s due to the development of powertrain systems, the need to increase operational range, the need to increase mobile capabilities, and the lack of need for amphibious features. Vehicles; With its use in South America, Asia, and Africa and the development of the modern warfare concept of the time (development of defense technology and required features according to the weapons used periodically in wars), the M113A3 variant was created (Army Technology, 2004). Powertrain systems and the development of armor that protects the parts that keep the vehicle operational and protects personnel have come to the fore in this variant. Since more than 50.000 M113s are used in more than 40 countries around the world, countries also carry out modernizations designed and produced by different manufacturers according to their individual needs (BAE Systems, 2011). Examples include the M113A4 variant of the FNSS company operating in Türkiye (with the conversion of A1 and A2s), and the variant called M113A S4 designed and produced according to the needs of the Australian Armed Forces under BAE Systems.

US-origin M113 armored vehicles were introduced to the US in 1960. With its entry into its inventory, it started licensed production in factories in various European countries. With this process, the ability to easily respond to orders worldwide has been improved, and it has quickly produced the required number of vehicles for its own inventory. Thus, the USA, which increased the number of M113 vehicles by 10,000 over time, has reduced this number for various reasons today. The Republic of Türkiye placed its first M113 orders in 1961 and entered an inventory renewal process that increased over time (ASFAT, 2020). It converted all tracked personnel carriers to M113 and increased the number within the framework of the number of personnel. Today, it has active use exceeding 3500 vehicles and has not yet been reduced (analysis were made until 2022 within the framework of the research, which means access to recent data may pose risks).

Data Collection, Analysis and Methodology

In this study, the ARIMA Modeling approach will be applied to analyze the vehicle numbers of two sample countries comparatively over time. During the application, limitations will be identified. The new product development timelines for understanding the sustainable design strategies of the sample countries, the product development timelines within design integrity, and the economic levels with reverse

effects will be applied as independent variables, while the vehicle numbers will be applied as dependent variables. Linear correlation analysis will be conducted on these parameters to reveal the direct or negative relationships between the dependent and independent variables.

The ARIMA model is typically denoted as ARIMA (p, d, q), where 'p' is the order of the autoregressive component, 'd' is the degree of differencing, and 'q' is the order of the moving average component. It's a widely used statistical method for time-series forecasting and analysis. ARIMA models are capable of capturing a suite of different standard temporal structures in time-series data. ARIMA models are particularly useful for modeling time series data that exhibits non-stationary behavior. Time Series Lab 2.6.0 software was used for the analysis in this study. They are widely used in various fields, including economics, finance, and meteorology, for tasks such as forecasting future values, identifying patterns, and making data-driven decisions based on historical data (Shumway & Stoffer, 2006).

ARIMA (p, d, q) is represented by the following equation,

$$y_t = c + \phi_1 y_{t-1} + \phi_2 y_{t-2} + \dots + \varepsilon_t \quad (1)$$

y_t is the value of the time series at time 't'. c is a constant. ϕ_p are the autoregressive parameters to be estimated. ε_t is white noise at time 't'. $\Delta^d y_t$ where Δ is the difference operator, and 'd' is the degree of differencing. The differenced series is given by,

$$\Delta^d y_t = (1 - B)^d y_t \quad (2)$$

'B' is the backshift operator, which shifts the time series back. ARIMA model of order 'q' is represented by the following,

$$y_t = \mu + \vartheta_1 \varepsilon_{t-1} + \vartheta_2 \varepsilon_{t-2} + \dots + \varepsilon_t \quad (3)$$

μ represents the mean of the time series. ϑ_1, ϑ_2 are the moving average parameters to be estimated. ε_t is white noise at time 't'. By combining the AR, I, and MA parts, we get the ARIMA model,

$$(1 - \phi_1 B - \phi_2 B^2 - \dots - \phi_p B^p) \Delta^d y_t = \mu + (1 + \theta_1 B + \theta_2 B^2 + \dots + \theta_q B^q) \varepsilon_t \quad (4)$$

B is the backshift operator. According to ARIMA analysis results, the next step will be the Pearson correlation coefficient. It used to measure the strength and direction of the linear relationship between two variables (Field, 2017). It's often shown as 'r'. The formula,

$$r = \frac{\sum (X - \bar{X}) \cdot (Y - \bar{Y})}{n \cdot s_X \cdot s_Y} \quad (5)$$

$\bar{X}$ and $\bar{Y}$ are the means of variables X and Y. n is the number of data points. s_X and s_Y are the standard deviations of variables X and Y. The resulting correlation coefficient 'r' will range from -1 to 1. 0 means no linear relationship. 1 means positive and -1 means negative linear relationship.

The European Commission, which introduces sustainable design strategies to the literature, promotes products designed under ecodesign directives to utilize robust, long-lasting, environmentally friendly materials. These strategies aim to ensure energy and resource efficiency, reusability, improvable design, repairability, circular material usage, and the incorporation of recycled materials (European Commission, 2022). Therefore, when calculating the new product development timeline, considering sustainable design strategies,

Date of Production of the Alternative Vehicle –

$$\text{The Date When the First M113 Was Put into Use} = PDT \quad (6)$$

When calculating the product development timelines within the design integrity (part compatibility),

$$\text{The Date When Design Integrity Was Achieved} - \text{The Date When the First M113 Was Put into Use} = DIT \quad (7)$$

the formulas will be used. To numerically approximate the PDT or DIT values to 1 through scaling by economic developments,

$$\text{Def. Budget as Billion USD} \frac{1}{100} = ELV \quad (8)$$

will be calculated with. According to the provided definitions, in 2022, the defense budget amounts were 10.6 billion USD for Türkiye and 877 billion USD for the USA (Stockholm International Peace Research Institute, 2022). All the independent variables mentioned above will take either positive or negative values over time, and the defense budget values will also be included for the years corresponding to the vehicle numbers.

Table 1*Limitations and Reasons*

Numbers	Limitiations	Reasons
1	Data collection until 2022.	Current data is difficult to find and sharing is prohibited, mostly.
2	Data frequency is low.	Such data is difficult and expensive to find.
3	Sustainable design literature is limited.	Although it is a new and current issue, it is necessary to search for sustainability moves made unconsciously in the past under different headings.
4	Sustainable design literature in defense sector is too weak.	The sustainability movement is new and not yet widespread even in everyday industries.
5	Design strategies in defense sector are not possible to reach.	The technological development level of countries is confidential for each country. Especially in the defense sector.

The limitations of this study are given in Table 1 with reasons. It is necessary to do an analysis with quantitative data on M113 vehicles in the inventories of the Republic of Türkiye and the United States, which have different levels of economic situation and high numbers of active users. With this analysis, the differences between design and military strategies will be understood by examining the number of uses in the countries' inventories (according to data obtained from open sources) and the events in which vehicles cease to be used or their numbers increase. The relationship of this data, which is thought to be directly related to sustainable design strategies, with vehicle modernization or direct new model vehicle production will also be examined. The graphs were made according to the tables below. Those tables explain how and where the data was calculated.

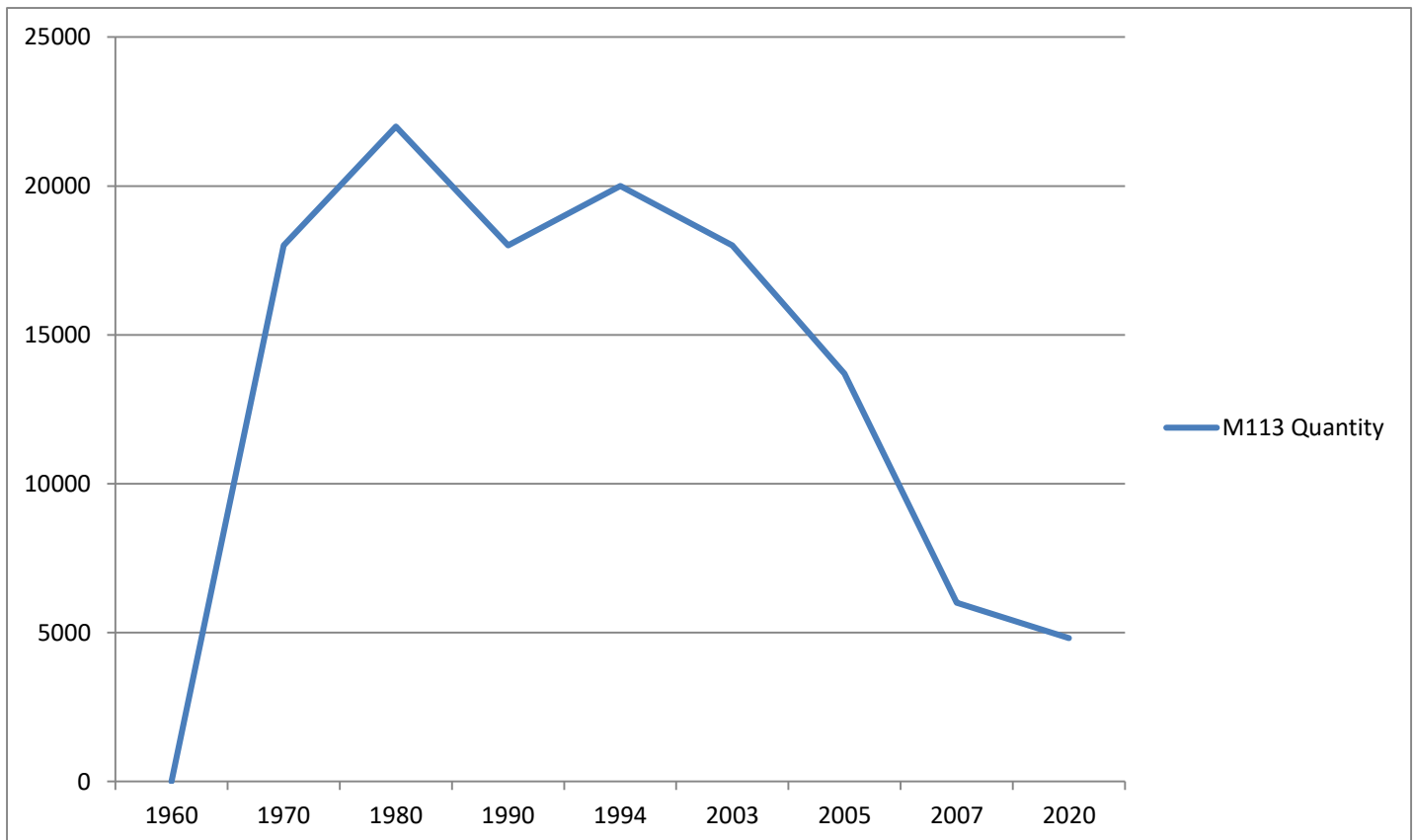
Graph 1*The Quantity of Active M113 Armored Vehicles in the US Inventory by Years*

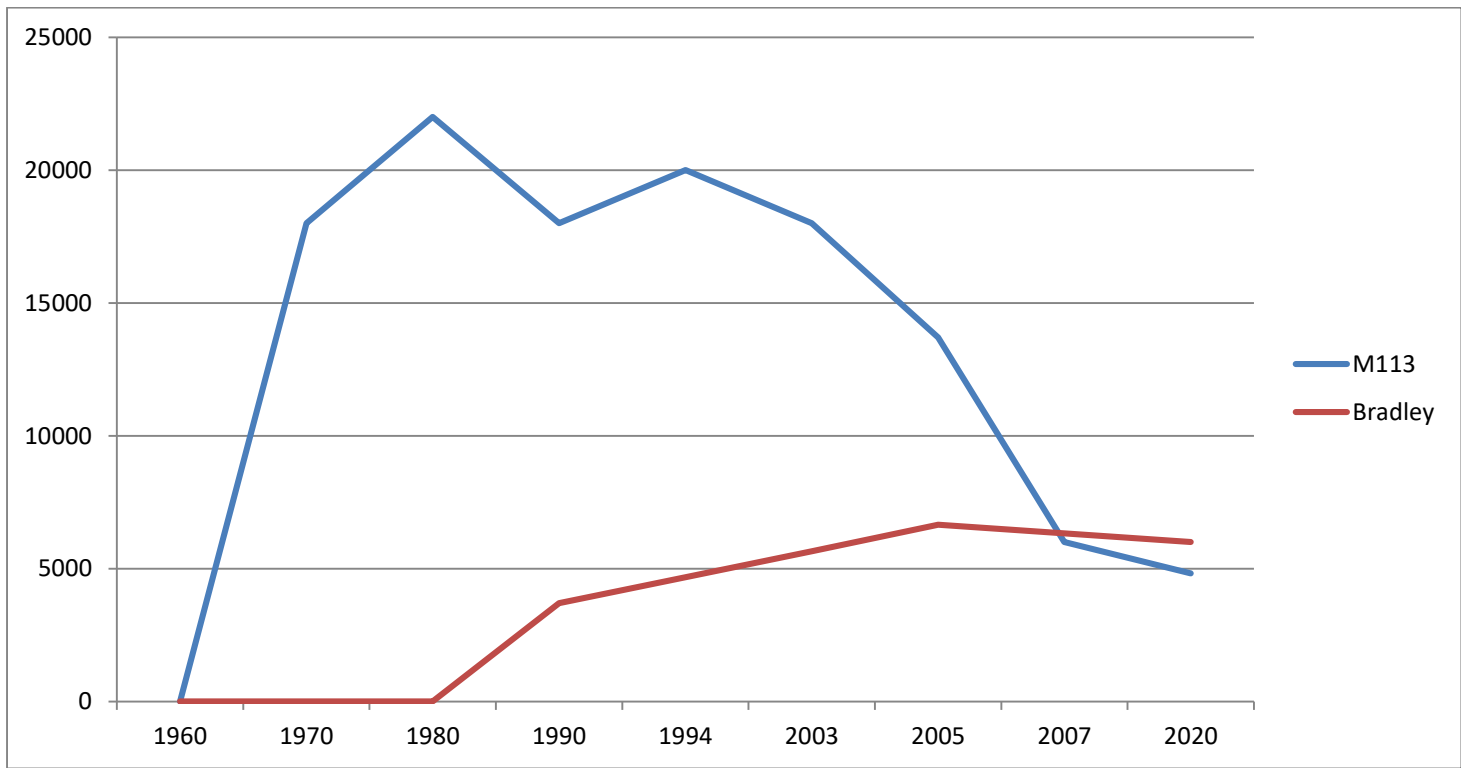
Table 2*Data Collection and Sources for M113 vehicles in U.S. Inventory*

Year	Amount	Authors' Comments	Source
1960	0	According to source, the M113 was fielded in 1960, so the minimum value been chosen as 0.	Defense News. (2016, December 15). BAE Systems Presents First AMPV Prototype to US Army [Press Release].
1970	18000	According to source, the units in the U.S. inventory is more than 18000.	Congressional Budget Office (2006). The Army's Future Combat Systems Program And Alternatives, 2006.
1970's	6300	6300 M59 vehicles are replaced with M113 over the time.	Green, M., Stewart, G. (2003). Modern U.S. Tanks and AFVs. MBI Publishing, USA, ISBN 0-7603-1467-5, 33-95.
1980	22000	According to source, the units in the U.S. inventory is more than 22000.	Congressional Budget Office (2006). The Army's Future Combat Systems Program And Alternatives, 2006.
1990	18000	According to source, the units in the U.S. inventory is more than 18000.	
1994	20000	According to source, the units in the U.S. inventory is more than 20000.	
2003	18000	The source shows that there are about 18000 M113 based vehicles.	
2005	13700	According to source, the units in the U.S. inventory is more than 13700.	
2007	6000	According to press releases, 6000 units of M113 are on the service.	National Defense Magazine. (2012, December 17). Vendors Pour Funding Into Armored Vehicle Development [Press Release].
2020	4819	The source says 2897 quantities of M113 will be modernized and 1922 quantities of M113 will be decided. It means the minimum quantity of vehicle is 4819 overall.	Reuters. (2014, December 24). UPDATE 1-BAE wins U.S. Army contract worth up to \$1.2 bln for new armored vehicle [Press Release].

Graph 1 was prepared according to the data given in Table 2. Although various variants of the vehicle were developed, such as A1 and A2, its lifespan was extended, but with the advancement of technology and the U.S., since it became clear that it could not meet the needs of the army, new designs were developed within the scope of the army's land force personnel carrier needs (Schubert & Kraus, 1995). Armored System Modernization (ASM) was a modernization and new vehicle development effort that started during this period and was cancelled in 1992. As a result of this programme, M1 Abrams, M2 Bradley and M109 Howitzer vehicles were developed within a certain design integrity (U.S. Government Accountability Office, 2015). This integrity was of great importance for battle strategies like tanks, armored personnel carriers and self-propelled artillery vehicles. The integrity of the design ensured that important parts were in harmony with each other. Important parts mean parts will directly affect vehicle movement and protection. This approach, which facilitates activities such as fortification, maintenance, and repair, has been of great importance for modern armies as a sustainable design strategy.

Graph 2

Comparison of the Quantities of M113 and Bradley Armored Vehicles in the US Inventory

**Table 3**

Data Collection and Sources for Bradley vehicles in U.S. Inventory

Year	Amount	Authors' Comments	Source
1981	0	Acceptance to inventory started in 1981.	Foss, C.F. (2011). Jane's Armour & Artillery Upgrades 2011-2012. Jane's Information Group, U.K., ISBN 978-07-106-2976-0, 458-464.
1984	2300	The inventory data has been collected according to official reports.	Congressional Budget Office (2006). The Army's Future Combat Systems Program And Alternatives, 2006.
1988	3700		
2003	5650		
2005	6650		
2022	6000	According to public sources, the U.S. is holding a certain number of Bradley vehicles and modernising aged vehicles with different weapon systems.	Hooper, C. (2022, December 30). America's Tough M2/M3 Bradley Fighting Vehicles Are Perfect For Ukraine Fight [Press Release].

For creating Graph 2, the data in Table 3 was used, and the sources were also included. After the peak of M113 armored vehicles, which is given in Graph 2, the main reason for the decrease in the number of active vehicles is that M2 Bradley armored vehicles were designed with integrity among army vehicles and were designed with strategies for modernization within the framework of internal volume requirements and ease of adaptation to new technologies (U.S. Department of Defense, 2021). However, by 2022, M113 armored vehicles have not been completely removed from the inventory and their number varies inversely with Bradley (Breaking Defense, 2015). When we look at the year 2022, it is known that more than 6000 Bradley armored vehicles are in the inventory, and Bradley also had many modernizations and different models. The main distinction between different models is the required armor package and operational area. Another important point is why M113 armored vehicles were not directly removed from the inventory. Although it is known that this issue is a matter of great debate, research shows that in 2014, 4819 armored vehicles were gradually modernized and included in an agreement to keep up with today's battle conditions (Reuters, 2014). Within the framework of this agreement, vehicles will be gradually updated and will be able to keep up with current battle conditions. At the same time, the modernization of Bradley armored vehicles within the framework of current technologies continues, and even an electric motor version is being tested. It is thought that the relationship between the M113 and the Bradley and the main reason why the M113s have not yet been completely removed from the inventory is whether the Bradley vehicle is suitable for modernization to keep up with the new technological battle conditions (Berman, 1995). In 2023, the US army continues to design tanks and personnel carriers in direct relationship with each other and test prototypes against current technological developments.

Graph 3

The Quantity of Active M113 Armored Vehicles in Türkiye's Inventory by Years

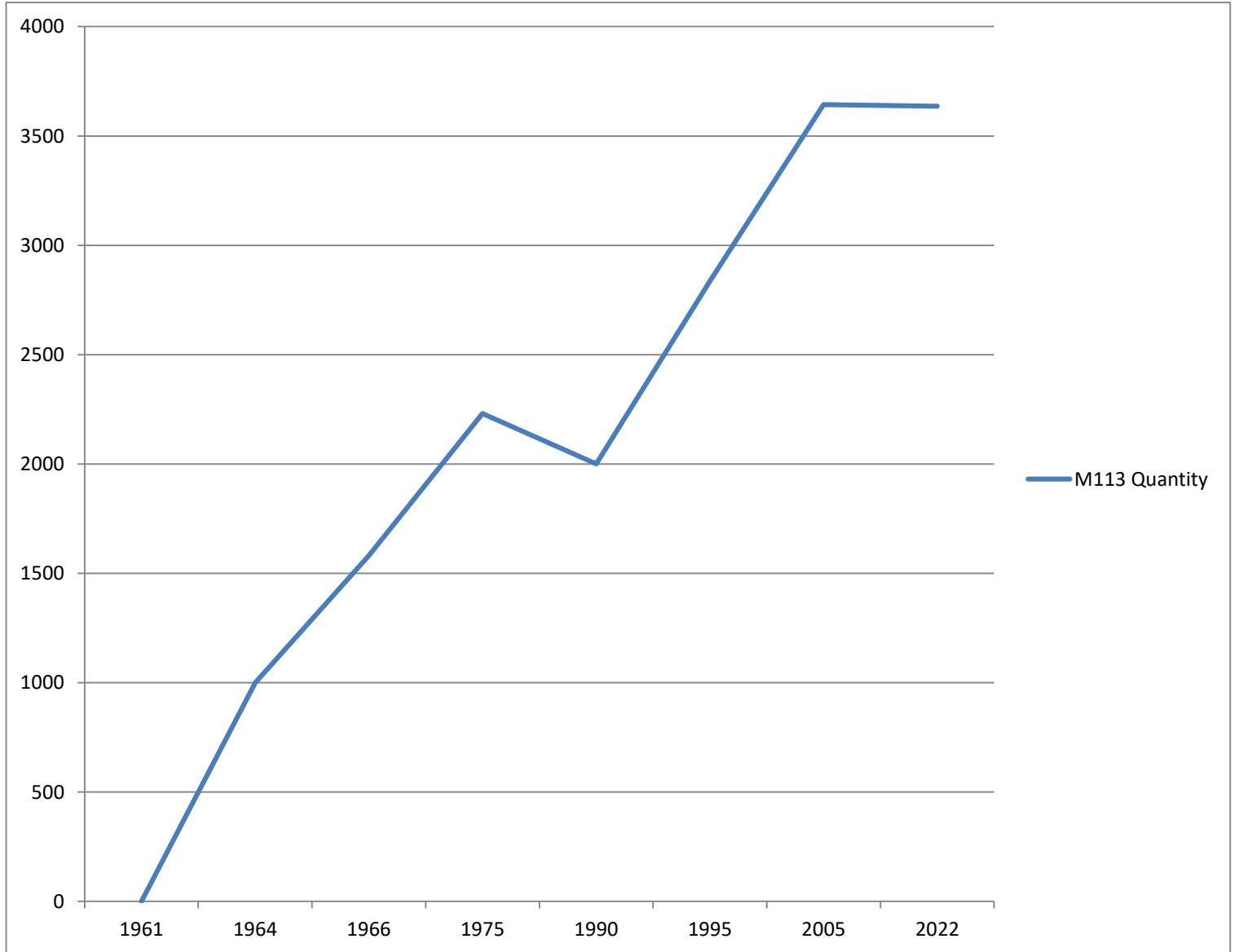


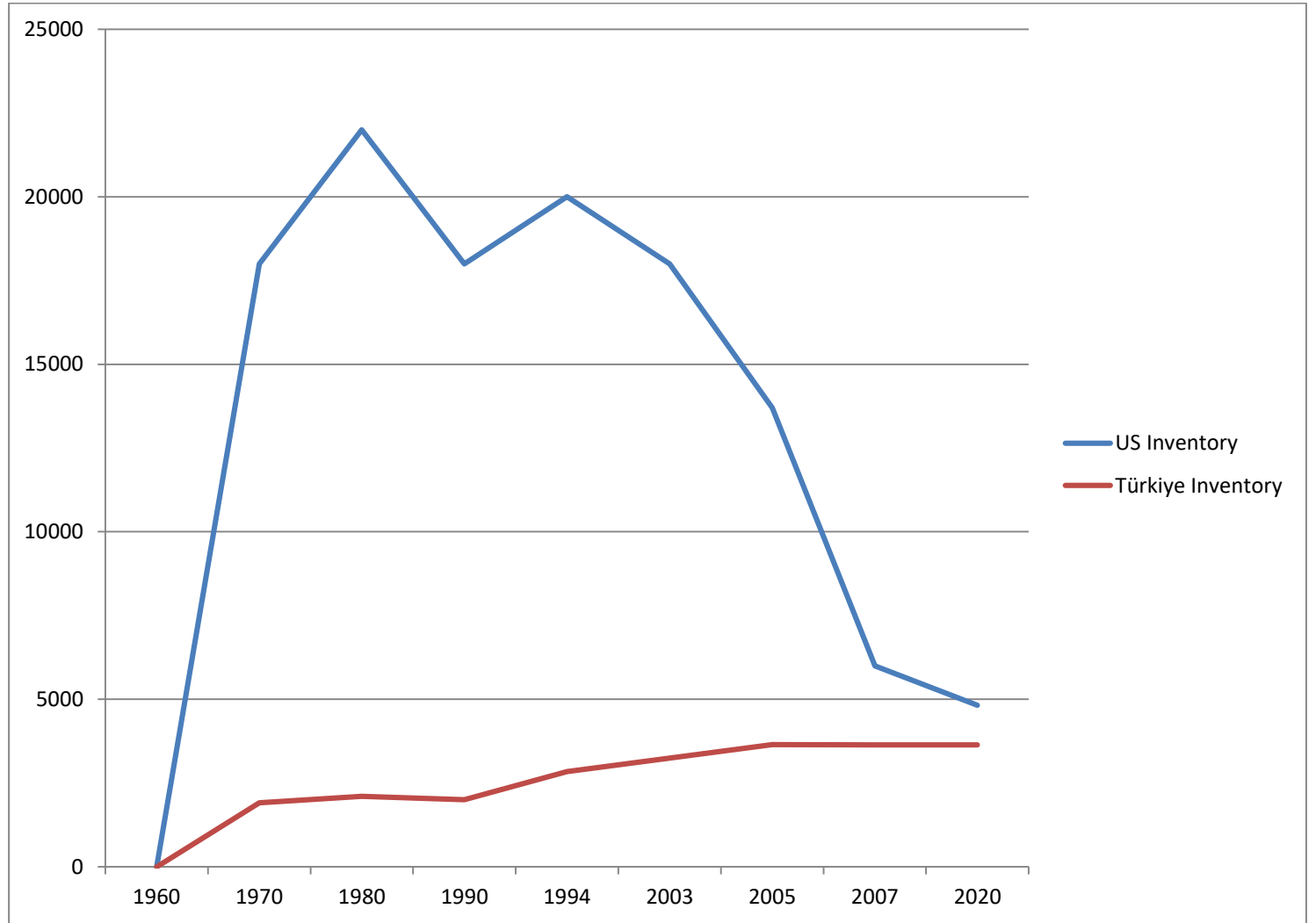
Table 4*Data Collection and Sources for M113 vehicles in Inventory of Türkiye*

Year	Amount	Authors' Comments	Source
1961	0	Beginning of imports.	Stockholm International Peace Research Institute. (2022). SIPRI Arms Transfers Database, 1959-2003 [Data Set].
1964	1000	According to the International Firearms Database, the total amounts have increased approximately mentioned numbers.	
1966	1581		
1975	2231		
1990	2000	The Firearms Database and Government reports confirm each other.	Central Intelligence Agency – CIA (1988). The Military Balance Between Greece and Turkey: How It Stands- Where It Is Headed- What It Means (Public Release in 2013). Interagency Intelligence Memorandum.
1995	2837	According to suppliers, minimum amounts of 2837 M113 existed in 1995.	Stockholm International Peace Research Institute. (2022). SIPRI Arms Transfers Database, 1959-2003 [Data Set].
2005	3643	IISS Data shows the total number of M113 and modernized vehicles which are not called M113.	Langton, C. (Ed.). (2004). The Military Balance 2004-2005. The International Institute of Strategic Studies. Oxford University Press. ISBN 13: 9780198566229.
2022	3636		Hackett, J. (Ed.). (2022). The Military Balance 2022, The International Institute of Strategic Studies. Routledge, ISSN 0459-7222, 155-163.

For creating Graph 3, the data in Table 4 is used. It includes the data and its sources. M113 armored vehicles, which replaced the M59 armored vehicles, were ordered for the first time by the Republic of Türkiye in 1961. M113s, which started to enter the inventory that year, will be actively used in the Republic of Türkiye in 2023. While the inventory mainly includes the A1 version, there is also the A2 version. The number of M113s reached 2000 units by the 1990s (Central Intelligence Agency, 1988), and with the modernization of the FNSS company under the name A4 in 1992, they began to be equipped with armor and weapons that would extend their lives and adapt to current battle conditions (FNSS, 2021). The main purpose of the modernization was to add an active lifespan to the vehicle in the range of 15-20 years. It is known that according to 2022 data, around 3600 M113 armored vehicles are actively in the inventory (Hackett, 2022). The ACV series is also included in the calculations for Türkiye as M113. According to Graph 3, there were sharp increases in the 1990's. The main reason for this increase was modernizations and new orders. Technically, since there is no main battle tank and tracked personnel carrier production in the Republic of Türkiye (except licensed production), no vehicles were produced within the framework of design integrity. It can be seen that there were 31 years between 1992 and 1961 and that the vehicles modernized in this context were a maximum of 31 years old and a minimum of 0 years old. It is understood that there are 30 years between 2022 and 1992 and that the vehicles modernized in this context have been actively operating for a maximum of 30 years.

Graph 4

USA and Republic of Türkiye Inventory Comparison (for M113 Quantities)



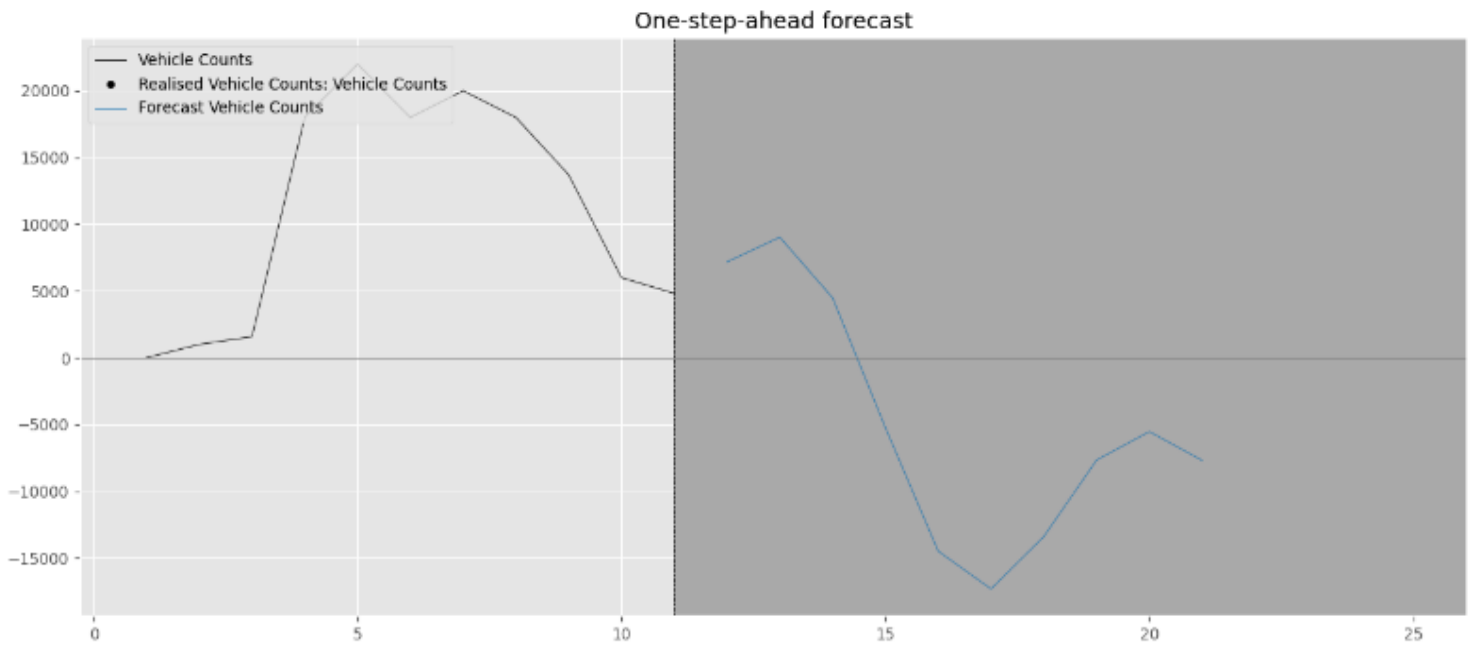
While the USA began adding M113 armored vehicles to its inventory in 1960, the Republic of Türkiye started in 1961. When the processes are compared, which can be seen in Graph 4, the USA due to the Bradley vehicles of 1981. It appears to be the beginning of reducing the number of M113s in terms of inventory (Foss, 2011). It is understood that the 21-year period between 1981 and 1960 was the minimum amount of time for technology development and field experience to produce newer models (Tobias, 1993). For the Republic of Türkiye, the growth momentum in the number of vehicles has not yet reached 0, and, therefore, the peak point has not yet been reached. Modernization efforts continue in the 61-year period between 2022 and 1961. The 41-year period between 2022 and 1981 can be described as the correct design strategies. Due to the sustainable design of Bradley armored vehicles within the framework of army needs and their compatibility with the main battle tank, the production process has not reached saturation for 41 years.

Findings

ARIMA analyses were conducted with separately created datasets for Türkiye and the USA with the Time Series Lab software, version 2.6.0. Linear correlation calculations were conducted with IBM SPSS Statistics 21.0 software. Linear correlation analyses were then performed using the resulting data to reveal the relationships between the parameters. Based on the strategies pursued by the countries, whether they apply sustainable approaches or not is presented under specific parameters.

Graph 5

ARIMA Analysis for numbers of M113 in USA Inventory



Graph 5 depicts the process of M113s being phased out of inventory for the USA, along with future forecasts. In Table 2, the graph drawn based on the data collections provided shows the trends of increase or decrease in vehicle numbers. The analysis resulted in ARIMA (5,0,0), indicating reasonably good performance. The BIC value of 57.943 suggests a good level of relationship. An MAE value of 7039.508 indicates reasonably accurate predictions, while an MSE value of 8.1683×10^7 suggests relatively accurate predictions. Detailed ARIMA results for the USA can be found in Table 5, below.

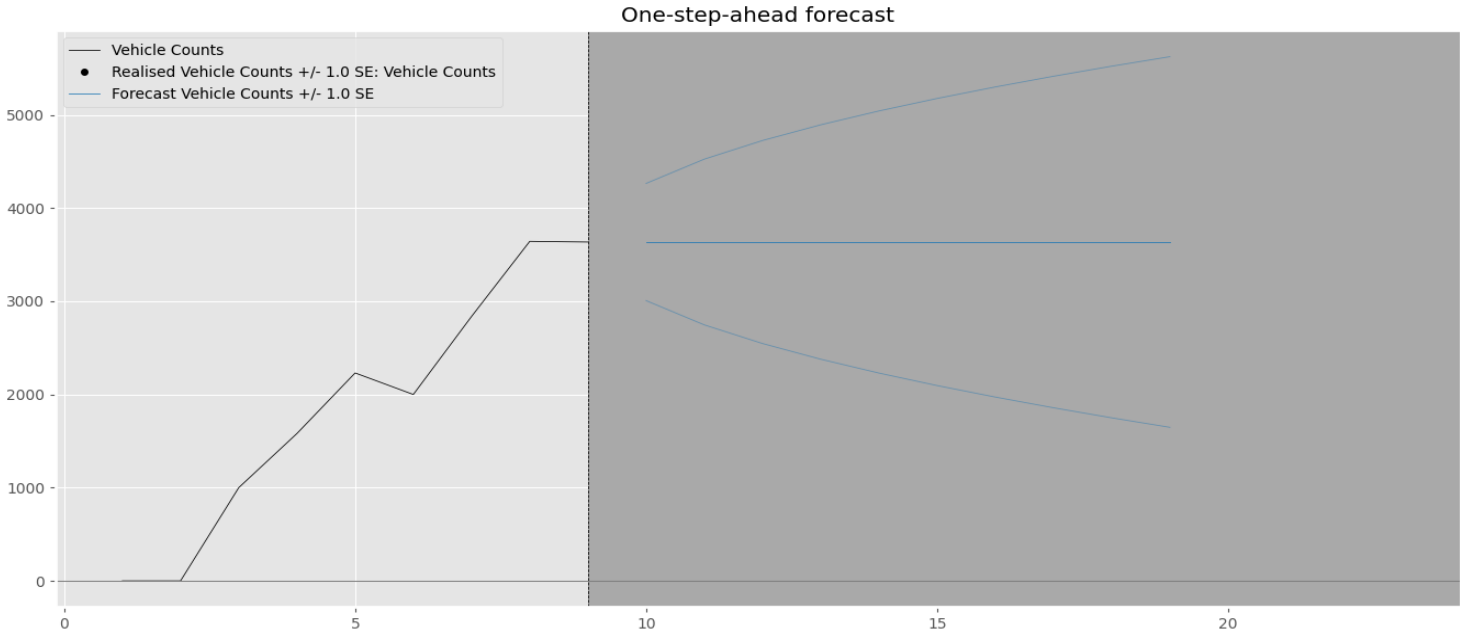
Table 5

ARIMA Results for the USA

Definitions	Results			
ARIMA (p,d,q)	ARIMA (5,0,0)			
ARMA (p,q)	-1880.9 (value)	99.92 (Std. Err)	-18.82 (t-stat)	1.5487e-08 (prob)
Irregular Variance			9.9692e+07 (value)	1 (q-ratio)
Log Likelihood			-21.778	
Akaike Information Criterion (AIC)			55.556	
Bias corrected AIC (AICc)			76.556	
Bayesian Information Criterion (BIC)			57.943	
In-sample MSE			8.1683e+07	
Root Mean Squared Error (RMSE)			9037.862	
Mean Absolute Error (MAE)			7039.508	
Mean Absolute Percentage Error (MAPE)			58.331	
Sample Size			11	

Graph 6

ARIMA Analysis for numbers of M113 in Inventory of Türkiye



Graph 6 presents the ARIMA analysis of M113 numbers in the inventory of Türkiye. It was challenging to determine whether the M113s were being phased in or out of inventory, resulting in various paths for future forecasts alongside the analysis. The findings indicate that the ARIMA value for Türkiye is (0,1,0), which is considered reasonable due to data limitations. The BIC value of 128.003 suggests that this analysis is preferable. An MAE value of 587.429 indicates acceptability, and an MSE value of 4.5195e+05 also suggests acceptability. Detailed information is given in Table 6, below.

Table 6

ARIMA Results for the Türkiye

Definitions	Results			
ARIMA (p,d,q)	ARIMA (0,1,0)			
ARMA (p,q)	3643.0 (value)	25.08 (Std. Err)	145.3 (t-stat)	1.9318e-13 (prob)
Irregular Variance			3.9546e+05 (value)	1 (q-ratio)
Log Likelihood	-62.903			
Akaike Information Criterion (AIC)	127.805			
Bias corrected AIC (AICc)	128.377			
Bayesian Information Criterion (BIC)	128.003			
In-sample MSE	4.5195e+05			
Root Mean Squared Error (RMSE)	672.275			
Mean Absolute Error (MAE)	587.429			
Mean Absolute Percentage Error (MAPE)	32.751			
Sample Size	9			

When comparing the ARIMA analyses, it is observed that a more complex model emerged for the USA due to the collection of more data, whereas the results for Türkiye, based on limited and precise data, are expected to contain fewer errors. According to the comparison of Root Mean Square Error (RMSE), it is seen that the analyses conducted for Türkiye have a stronger predictive aspect.

For the calculation of ARIMA and linear correlation analyses for Türkiye,

$$1992 \text{ (Military Factory, FNSS ACV - 15)} - 1961 = 31 \text{ (PDT}_{Türkiye})$$

When calculating the product development timelines within design integrity (part compatibility) for Türkiye,

$$2022 - 1961 = 61 \text{ (DIT}_{Türkiye})$$

The value has been obtained. Currently, such a vehicle does not exist in Türkiye. Since economic advancements inversely scale the PDT or DIT values towards 1 numerically,

$$10.6 \frac{1}{100} = 0.106 \text{ (ELV}_{Türkiye})$$

The variables have been reached. When calculating PDT for the USA,

$$1981 - 1960 = 21 \text{ (PDT}_{USA})$$

When calculating DIT for the USA,

$$1981 - 1960 = 21 \text{ (DIT}_{USA})$$

When calculating ELV for the USA,

$$877 \frac{1}{100} = 8.77 \text{ (ELV}_{USA})$$

The values have been obtained. The values have created new datasets over the years, either negatively or positively. According to the formulas given above, PDT, DIT, and ELV data have been calculated, and detailed data for Türkiye and the USA are provided in Table 7 and Table 8.

Table 7

Calculated Database for Türkiye

Year	Vehicle Counts	PDT	DIT	ELV
1961	0	-31	0	0.003
1964	1000	-28	3	0.003
1966	1581	-26	5	0.004
1975	2231	-17	14	0.02
1990	2000	-2	29	0.05
1995	2837	3	34	0.06
2005	3643	13	44	0.12
2022	3636	30	61	0.106

When linear correlation analyses were conducted for the Turkish data in Table 7, vehicle counts were taken as the dependent variable, while PDT, DIT, and ELV values were taken as independent variables. Upon reviewing the results for Türkiye,

Vehicle Counts and PDT = 0.18485.

Vehicle Counts and DIT = 4.00582

Vehicle Counts and ELV = -0.02306.

There is little to no linear relationship between the production of the alternative vehicle and the use of the M113. This suggests that the introduction of the alternative vehicle does not significantly impact the use of the M113. There is a very high linear relationship between design integrity and M113 usage. This indicates that an increase in design integrity is strongly associated with an increase in the use of the M113. However, this positive correlation might be interpreted negatively, suggesting that the sustained usage of the M113 may hinder the development of vehicles with higher design integrity. There is a negative relationship between the ELV (Economic Level Value) and the increase in the number of M113s. This implies that an increase in the country's budget leads to a decrease in the number of M113s. This may indicate a shift towards the development or utilization of other vehicles. Economic fluctuations also negatively impact the ELV, as they are a significant factor in reducing defense budgets.

Table 8

Calculated Database for USA

Year	Vehicle Counts	PDT	DIT	ELV
1960	0	-21	-21	0.47
1964	1000	-17	-17	0.53
1966	1581	-15	-15	0.66
1970	18000	-11	-11	0.83
1980	22000	-1	-1	1.43
1990	18000	9	9	3.25
1994	20000	13	13	3.08
2003	18000	22	22	4.4
2005	13700	24	24	5.33
2007	6000	26	26	5.89
2020	4819	39	39	7.78

When examining the linear correlation analyses for the USA data in Table 8,

Vehicle Counts and PDT = 0.1644

Vehicle Counts and DIT = 0.1644

Vehicle Counts and ELV = 0.9438.

When examining the linear correlation analyses for the USA data in Table 6, it was found that due to the alternative vehicle usage being the same as the vehicle used for design integrity (Bradley vehicle), the PDT and DIT values were the same. Within the scope of PDT and DIT values, there was a low positive linear relationship between the number of M113s and the number of alternative vehicles developed. The prolonged high production of M113 vehicles has negatively impacted this relationship. Additionally, a linear relationship was observed between ELV (Economic Level Value), which represents an increase in the number of M113s, and the budget. It was observed that the increased budget led to a rapid increase in the number of vehicles, contributing to the decline in M113s. The concrete decline in M113s in USA strategies occurred with the decrease in M113 sales to other countries.

For example, in the USA, the design of the Abrams Main Battle Tank and the Bradley Tracked Personnel Carrier is within a framework of complementarity, which constitutes design integrity and can be described as a sustainable design movement (Congressional Budget Office, 2021). It has also been observed that many developing countries lack the same level of design integrity and sustainable design practices. Currently, there is no personnel carrier vehicle supporting the Altay Main Battle Tank in full design integrity (BMC, 2023), but these features are partially presented in the vehicle that is Otokar's Tulpar, which is produced with the prototype of Altay MBT (Otokar, 2021). However, since the main battle tank, which BMC is trying to put into mass production, has undergone changes and armoring works within the framework of various operational capabilities, its design integrity has seriously decreased in terms of physical dimensions. Until 2022, the Altay Main Battle Tank lacks design integrity with any tracked personnel carrier in Türkiye.

M113A1: As a result of the multiplication of general width, length and height values, M2 Bradley has a volume value of 32.56 cubic meters; It has an overall volume value of 70.26 cubic meters. This difference has occurred with the US army's strategy of being able to respond to different missions by making armor package developments or weapon system developments instead of changing vehicle models in the

face of future armor updates. This situation can also be called sustainable design strategy. Instead of the cost of vehicle production from scratch and the loss of time, general geometries that would accommodate many modernizations were designed in coordination with the Abrams Main Battle Tank and presented to the US army. The fact that the volumetric difference between the M113 and the Bradley is so high has a direct relationship with the areas to be covered by future armor systems, protection levels and weapon systems that can be added.

Conclusions

In this empirical study, where ARIMA analysis was conducted with limited data and resources, followed by Pearson correlation analysis, the relationship between dependent and independent variables emerged. Despite the limited data, the ARIMA analyses conducted for the inventories of both sample countries managed to maintain reliable numerical assessment coefficients. It is understood from the literature that studies in design strategies, particularly in the defense sector and sustainable design strategies, are often presented with hidden or high economic costs. Such studies conducted by countries for their own strategies are crucial for a sustainable world, and they highlight the importance of countries designing their product strategies well to gain economic advantages.

According to the results of the analysis, it is evident that due to periodic conditions such as the Vietnam War, there was a need for high production of M113s in the USA inventory. As a result of feedback received, a series of vehicles, including Bradley, were introduced within the framework of design integrity in 1981. Subsequently, a gradual reduction of M113s from the inventory was observed based on the modernization of the two vehicles and the efficiency gained. The linear correlation relationship between M113 and Bradley corroborated this situation. Despite the increase in Bradley vehicles accompanying the decrease in M113s, the significance of the linear correlation supported the hypothesis that, in the case of a vehicle created with sustainable design, the M113 would be phased out. Examining the situation of M113s in the inventory of Türkiye reveals a definite linear relationship between the inability to develop a vehicle with design integrity and the number of M113s. There is also a partial linear relationship between the number of M113s and the modernized M113s introduced as alternatives. The fact that some modernized vehicles are as old as certain M113s negatively affects this linear relationship, indicating the ongoing need for alternative vehicles. In the 61-year-long process, it is observed that alongside Türkiye's flagship project, the Altay MBT, there is no tracked personnel carrier vehicle with design integrity. There is no vehicle with the possibility of integrity or change of important parts directly affecting mobility or protection, similar in size to the Altay MBT.

The popularization of the concept of sustainable design in the 1980s, along with the US army's production of the Abrams tank and the Bradley personnel carrier within their design integrity, has influenced the understanding of design integrity within the context of sustainable design today, despite not being explicitly termed as such in the 1980s. Design integrity, which led to reduced expenses on maintenance, repair, and personnel training during that period, is now considered a component of various sustainable design strategies. In this context, sustainable product design strategy is a design strategy directly related to the subject. It can be said that it is correct in terms of economic advantages that technically developed countries should implement sustainable product design strategies in their armored vehicle strategies. However, it is obvious that design strategy alone cannot achieve a result. Developed countries must have professional and comprehensive units in their armies that deal with this issue.

When examining the situation from the perspective of the Republic of Türkiye, the 62-year-old M113 adventure continues with various modernizations and although it has designed a main battle tank, it is seen that there is no personnel carrier with the design features of this vehicle. M113's have not yet reached their peak in the inventory. Contrasting this with the US Army inventory, we can see 1981 as the entry of the Bradley vehicle into the inventory and the final peak of the M113 vehicle (The New York Times, 1981). This means a 21-year period in which the USA analyzes its military needs within the framework of sustainable design strategies and produces new vehicle designs. Within the framework of the feedback obtained from the M113 over the 21-year period, modernizations were made with variants such as A1 and A2, and the new design was also developed within the framework of army needs. It is understood that such a design strategy can be implemented as a result of the army receiving direct, rapid and comprehensive feedback from the field and processing it comprehensively. While there may be certain reasons why such works have not emerged clearly in Türkiye's 62-year adventure, it can also be said that it has gained production capability with modernizations.

Although developing countries such as the Republic of Türkiye are turning to armored vehicle modernization as an effective solution in terms of obtaining the number of operational vehicles in the short term, it is understood that it is also a very inefficient solution in the long term. Developing military technologies bring higher-volume armor packages to the agenda. In addition, when higher volume weapon systems come with them, more than the modernized vehicle can carry is integrated into the vehicle. The balance of elements within the design is disrupted. The usable volume of the vehicle is decreasing, and less personnel transportation is on the agenda at the expense of high costs. Due to various logistics activities (such as maximum width, length, height for transportation by train) and the age of the modernized vehicle, outward growth is restricted at certain points (additional armor packages added to the exterior), and this is an important factor in the vehicle not reaching the desired level of protection. The significant volume difference between the M113 and Bradley arises from this situation. The Bradley is designed for experimental and futuristic threat levels, including an electric power train system. This includes weapon systems. Except for the armor packages and weapon systems that have been assembled since 1981, the radical change in the main body has been less than 15%.

Recommendations

For countries to determine their design strategies in the defense sector, they need to prepare larger and more advanced datasets. There are studies in which empirical approaches are used to investigate the relationship between factors such as technological advancement, economy, and design strategy scientifically, and this study serves as an example in this field. However, due to the limited data and workforce, the study can be considered an example of the approach rather than what institutions can follow. With larger databases, ARIMAX studies can also be conducted alongside ARIMA, eliminating the need for an additional Pearson correlation analysis. The definitions made as independent variables can be directly analyzed in ARIMAX. A method has been practically presented in the literature that enables technology, design, and industry to determine policies based on concepts that can impose design constraints and numerical product quantities. Thus, a practical approach has been proposed for technology, design, and directly from the industry, which institutions or individuals can use.

It is also suggested that developed and developing countries should base their land forces on a sustainable product design strategy in terms of a sustainable world, a sustainable economy, and highly efficient use. The tracked personnel carrier and the main battle tank must be designed with integrity (geographical conditions may dictate the types of military vehicles required). The user army must have comprehensive units that can receive, report, and process feedback from the field. These units should consist of not only civilian engineers but also personnel working in the field. These units should become a control mechanism that will put pressure on vehicle designs to be offered through the private sector. Army needs should be determined within the scope of long-term predictions, design constraints should be created; and the companies that will tender should comply with these constraints. The unit in question to be established within the army should update its predictions with continuous and active feedback. Updated forecasts should not be 180 degrees opposite to recent tenders. Such a mishap proves that the unit is not functioning properly and means a huge problem in terms of loss of money and time. Since no country will transparently share its design and design strategies in the field of defense with another country, the designs reflect the country's own knowledge and development. Design services cannot go beyond the solutions developed by the country where the service is provided to its own threats. For this reason, designs and data should be created with the developed or developing country's own data. Today, the fact that countries such as the USA, the UK, France, Germany, Italy, Japan, China and Russia have been developing their design and design strategies since the Second World War is directly related to their individual knowledge and institutional memory. For this reason, these countries still have the potential to develop designs that will lead the world in land vehicles. Although it is not impossible for developing countries to reach this position, it is possible to reduce the gap with the right strategy and personnel/units. It should not be forgotten that no country will transparently provide design services to another country in the field of defense. The quality of the service received is again related to the correct strategy and quality of the personnel, units or responsible units receiving the service.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept- M.C., A.F.S.; Design- M.C., A.F.S.; Supervision- M.C., A.F.S.; Resources- M.C., A.F.S.; Materials- M.C., A.F.S.; Data Collection and/or Processing - M.C., A.F.S.; Analysis and/or Interpretation - M.C., A.F.S.; Literature Search- M.C., A.F.S.; Writing Manuscript- M.C., A.F.S.; Critical Review- M.C., A.F.S.

Declaration of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Funding: The authors declared that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir-M.C., A.F.S.; Tasarım- M.C., A.F.S.; Denetleme- M.C., A.F.S.; Kaynaklar- M.C., A.F.S.; Malzemeler-B.T., T.E M.C., A.F.S.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi- M.C., A.F.S.; Analiz ve/veya Yorum- M.C., A.F.S.; Literatür Taraması- M.C., A.F.S.; Yazıyı Yazan- M.C., A.F.S.; Eleştirel İnceleme- M.C., A.F.S.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

References

- Army Technology. (2004, June 3). *ACV-S Tracked Armoured Combat Vehicle* [Press Release]. <https://www.army-technology.com/projects/acv-s/>
- Askeri Fabrika ve Tersane İşletme. (2020). *Products and capabilities* (pp. 8-38). <https://www.asfat.com.tr/docs/asfat2020.pdf>
- BAE Systems. (2011). *M113 family of vehicles*. <https://www.baesystems.com/en/product/m113-family-of-vehicles>
- Berman, M. S. (1995). *Modal analysis of the M113 armored personnel carrier metallic hull and composite hull* (Report No. ARL-MR- 246). U.S. Army Research Lab Adelphi. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA299926.pdf>
- Bhamra, T., & Lofthouse, V. (2007). *Design for sustainability: A practical approach*. Gower Publishing Limited.
- BMC. (2023). <https://www.bmc.com.tr/savunma-sanayi/altay/teknik-Ozellikler>
- Bowles D. C., Butler C. D., & Morisetti N. (2015). Climate change, conflict and health. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 108(10), 390-395. <https://doi.org/10.1177/0141076815603234>
- Breaking Defense. (2015, March 31). *70-year-old M113s: The army's long march to ampv* [Press Release]. <https://breakingdefense.com/2015/03/the-armys-long-march-to-ampv-expect-70-year-old-m113s/>

- Carter, D. A. (2015). *U.S. Army campaigns of the Vietnam War: The U.S. army before Vietnam, 1953-1965*. Center of Military History U.S. Army.
- Central Intelligence Agency. (1988). The Military balance between Greece and Turkey: How it stands- where it is headed- what it means (Public Release in 2013). *Interagency Intelligence Memorandum*. <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP93T00837R000400040002-4.pdf>
- Chen, C. W. (2018). Guidance on the conceptual design of sustainable product–service systems. *MDPI, Sustainability* 2018, 10(7), 2452.
- Clark, G., Piperias, P., & Traill, R. (1999). Life-cycle cost/capability analysis for defence systems. *AMRL, Defence Science and Technology Organisation, Department of Defence*. https://www.researchgate.net/publication/281061307_Life_Cycle_CostCapability_Analysis_for_Defence_Systems
- Congressional Budget Office. (2006). *The Army's future combat systems program and alternatives*. <https://www.cbo.gov/sites/default/files/cbofiles/ftpdocs/74xx/doc7461/08-02-army.pdf>
- Congressional Budget Office. (2021). *The U.S. Military's force structure: A primer, 2021 update*. <https://www.cbo.gov/system/files/2021-05/57088-Force-Structure-Primer.pdf>
- Cooper, T. (1999). Creating an economic infrastructure for sustainable product design. *The Journal of Sustainable Product Design*, 8 (7).
- Defense News. (2016, December 15). *BAE systems presents first AMPV prototype to US Army* [Press Release]. <https://www.defensenews.com/land/2016/12/15/bae-systems-presents-first-ampv-prototype-to-us-army/>
- Didenko, N.I., Skripnuk, D.F., & Miroyubova, O.V. (2017). Urbanization and greenhouse gas emissions from industry. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*. IOP Publishing Ltd. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/72/1/012014>
- European Commission. (2022). *Ecodesign & sustainable products regulation*. https://commission.europa.eu/energy-climate-change-environment/standards-tools-and-labels/products-labelling-rules-and-requirements/sustainable-products/ecodesign-sustainable-products-regulation_en
- Field, A. (2017). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (5th ed.). SAGE Publications.
- FNSS. (2021). *M113 FoV capability & Sustainment program programme* [Brochure]. https://www.fnss.com.tr/uploads/docs/products/1628602060_m113-brosur-2021-eng.pdf?1646898804
- Foss, C.F. (2011). *Jane's Armour & Artillery Upgrades 2011-2012*. Jane's Information Group.
- Green, M., & Stewart, G. (2003). *Modern U.S. tanks and AFVs*. MBI Publishing.
- Hackett, J. (Ed.). (2022). *The military balance 2022, the international institute of strategic studies*. Routledge.
- Hellyer, M. (2018). The cost of defence: ASPI defence budget brief 2018–2019. *Australian Strategic Policy Institute*. https://s3-ap-southeast-2.amazonaws.com/ad-aspi/2018-05/Cost%20of%20Defence%202018-2019_1.pdf
- Hooper, C. (2022, December 30). *America's tough M2/M3 Bradley fighting vehicles are perfect for Ukraine fight* [Press Release]. <https://www.forbes.com/sites/craighooper/2022/12/30/americas-tough-m2m3-mini-tanks-are-perfect-for-ukraine-and-nato/?sh=664e79171996>
- Langton, C. (Ed.). (2004). *The military balance 2004-2005. The international institute of strategic studies*. Oxford University Press.
- Margolin, V. (2013, Winter). The United States in World War II: Scientists, engineers, designers. *The MIT Press*, 29(1), 14-29.
- Military Factory. FNSS ACV-15. https://www.militaryfactory.com/armor/detail.php?armor_id=689
- National Defense Magazine. (2012, December 17). *Vendors pour funding into armored vehicle development*. [Press Release]. <https://web.archive.org/web/20150904034738/http://www.nationaldefensemagazine.org/archive/2013/January/Pages/VendorsPourFundingIntoArmoredVehicleDevelopment.aspx>
- Nuckols, W.T., & Cameron, R.S. (2016). Don't harness an ox to a racehorse: Get the M113 out of the armored brigade combat team... now, please!. *ARMOR, Mounted Maneuver Journal*, PB 17-16-1.
- ORYX. (2022, April 25). *Beyond the call - Dutch Arms deliveries to Ukraine* [Press Release]. <https://www.oryxspioenkop.com/2022/04/beyond-call-dutch-arms-deliveries-to.html>
- Otokar. (2021). *TULPAR modüler zırhlı paletli araç* [Brochure]. [https://defense.otokar.com.tr/OtokarSavunma/media/Otokar-Savunma/arac-brosur/TULPAR-TR-BR-2021-\(AP02TG-21\)-onizleme.pdf](https://defense.otokar.com.tr/OtokarSavunma/media/Otokar-Savunma/arac-brosur/TULPAR-TR-BR-2021-(AP02TG-21)-onizleme.pdf)
- Parmentola, J.A., Rajendran, A.M., Bryzik, W., Walker, B.J., McCauley, J.W., Reifman, J., & Nasrabadi, N.M. (Eds.). (2006). Transformational science and technology for the current and future force. *World Scientific Pub Co.* 42, 64-93. <https://doi.org/10.1142/6290>
- Reuters. (2014, December 24). *UPDATE 1-BAE wins U.S. Army contract worth up to \$1.2 bln for new armored vehicle* [Press Release]. <https://www.reuters.com/article/bae-systems-contract-vehicle-idCNL1N0U722E20141223>
- Robinson, M.J., & Kosmatka, J.B. (2011). Dynamic response of a light-weight composite bridge. *Proceedings of the 8th International Conference on Structural Dynamics, EUROdyn 2011*.

- Schubert, F.N., & Kraus, T.L. (1995). *The whirlwind war: The United States Army in operations desert shield and desert storm*. Center of Military History United States Army.
- Shumway, R. H., & Stoffer, D. S. (2006). *ARIMA models* (pp. 83-173). Time series analysis and its applications: With R examples. Springer.
- Stockholm International Peace Research Institute. (2022). *SIPRI arms transfers database 1959-2003* [Data Set]. <https://doi.org/10.55163/SAFC1241>
- Stockholm International Peace Research Institute. (2022). *SIPRI military expenditure database 1949-2022* [Data Set]. <https://doi.org/10.55163/CQGC9685>
- The New York Times. (1981, October 18). *Vehicle to honor bradley* [Press Release]. <https://www.nytimes.com/1981/10/18/us/vehicle-to-honor-bradley.html>
- Tischner, U. (2001). Sustainable product design. *Sustainable solutions* (1st ed.). Routledge.
- Tobias, J. M. (1993). Business base analysis the missing link. *U.S. Army Tank-Automotive Command (TACOM) Directorate of Cost & Systems Analysis (AMSTA-V)*. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA275656.pdf>
- U.S. Department of Defense. (2021). *National guard and reserve equipment report for fiscal year 2022* (pp. 70-126). <https://prhome.defense.gov/Portals/52/Documents/RFM/Readiness/docs/FY2022NGRER.pdf>
- U.S. Government Accountability Office. (2015). *Defense acquisitions 2015* (pp. 75-120). <https://www.gao.gov/assets/gao-15-342sp.pdf>
- Webster, G.D., Glass, R.G., & Hutton, G.J. (1981). The low temperature chamber testing of the compression ignition engine and system of the armoured personnel carrier (apc) M113A1. *Defence Research Establishment*. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA112968.pdf>
- Willey, D., & Hudson, I. (2017). *The tank book*. Dorling Kindersley.
- Xia, W. (2011). Study on PLM-based industrial design processes. *Proceedings of the 8th International Conference on Innovation and Management* (pp.714-718).

Geniştirilmiş Özet

Giriş

Modern dünyamızın en büyük zorluklarından biri hâline gelen sürdürülebilirlik, sera gazı üretimini azaltmayı ve gelecek nesillerin yaşayabileceği bir dünya bırakmayı hedeflemektedir. Artan sera gazı emisyonları ve su tüketimi, ekoloji ve endüstrilerin sürdürülebilir devamı için bir tehdit hâline gelmiştir. İklim değişikliği, hem çatışmaların hem de hastalıkların arttığını gösteren eğilimlerle başlamıştır (Bowles et al., 2015). Bu durum, tüm insanlık için olumsuz bir dünya oluşmasına neden olmaktadır. İnsanlığın temel ihtiyaçlarından biri olan savunma, sınırsız teknolojilerin üretimi yoluyla doğaya en çok zarar veren ürünleri de içermektedir. Bu zarar sadece ekolojiyi değil, aynı zamanda ülkelerin ekonomilerini de etkilemektedir. Politik olarak, kullanılmayan ürünler üretmemek veya daha uzun ömürlü ürünler üretmek, kullanıcı ordular üzerinde olumlu ekonomik etkilere sahiptir. Bu senaryolardan ekolojik ve ekonomik olarak yararlanmak için savunma endüstrisinde sürdürülebilir tasarım ve endüstriyel tasarım arasındaki ilişki etkili ve sağlam politikalarla yönetilmelidir (Cooper, 1999).

Bu çalışmanın amacı, yıllar içinde Türkiye ve ABD'nin M113 adlı, dünya tarihine damgasını vurmuş bir paletli muharebe aracının envanterlerinin sayısal karşılaştırmalarını yapmaktır. M113'ü değiştirecek araç ve kullanılan tasarım stratejilerine dayalı karşılaştırmalı bir analiz deneysel bir şekilde gerçekleştirilecektir. Bu süreçte, her yıl için veri kümeleri oluşturmak için ülkelerin envanterlerine ilişkin açık kaynaklar incelenecek ve bu veri kümelerine ARIMA analizi uygulanacaktır. Bu analizdeki bağımlı değişken araç sayısı olacaktır. M113'ün yerini alacak aracın üretilene kadar geçen süre, M113 yerine sürdürülebilir tasarımla üretilen aracın üretilmesine kadar geçen süre ve verilerin toplandığı yıllar için ülkelerin savunma bütçeleri bağımsız değişkenler olarak atanacaktır. Daha sonra, ilişkileri ortaya çıkarmak ve deneysel çalışma sonuçlarına ulaşmak için Pearson korelasyon analizleri yapılacaktır.

Endüstriyel tasarım, bir ürünün özelliklerini belirlemekten, konsept tasarımına, malzeme seçiminden, üretim yöntemine, prototip üretiminden ürün geri bildirimine kadar birçok konuyla ilgilenen çok disiplinli bir alandır. Bu sorumluluklar, bu bilim dalının bir ürün fikrinden somut bir ürüne dönüşüm sürecinde aktif bir rol oynadığını göstermektedir (Xia, 2011). Ancak 1970'lerden bu yana olgunlaşmaya başlayan "sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir tasarım" kavramları, günümüzde endüstriyel tasarımın ürün yaşam döngüsü çerçevesinde ve endüstriyel tasarımcılar tarafından gelecek nesillerin dünyasına zarar vermeden daha uzun süre dayanacak ürünler oluşturma hedefiyle eşleşmektedir (Bhamra ve Lofhouse, 2007). Ancak, küresel teknoloji geliştirme sürecinin önde gelen projelerinin ve en fazla yatırım yapılan ürünlerin savunma endüstrisiyle ilgili olduğu göz önüne alındığında, sürdürülebilirlik kavramının savunma endüstrisi alanında bilimsel ve etkili bir şekilde kullanılması gerektiği anlaşılmaktadır (Hellyer, 2018). Özellikle, ürün maliyetlerinin oldukça yüksek olduğu savunma ürünlerinin maliyet etkin bir şekilde tasarlanması ve kullanılması gerektiği anlaşılmaktadır. Dünya çapında 80000'den fazla M113 zırhlı aracın üretildiği ve 50'den fazla ülkenin bunları operasyonel olarak kullandığı göz önüne alındığında (ORYX, 2022), gelişmiş ülkeler ile diğerleri arasındaki fark (ürün stratejisi) net bir şekilde görülecektir (Nuckols ve Cameron, 2016).

1970'ler ve 1980'lerden bu yana aktif olarak karşılaşılan sürdürülebilir tasarım kavramı, çeşitli savaşlar ve endüstriyel üretimin artışı ile kuvvetlenmiştir. Sera gazı emisyonları (karbondioksit (CO₂), azot oksit (N₂O), metan (CH₄) ve ozon (O₃)), endüstri devriminden sonra daha da artmış ve bu dönemde endüstri ve savaş faaliyetleri gelişmiş teknoloji ile gerçekleştiği için çevresel felaketler ciddi bir sorun hâline gelmiştir (Didenko et al., 2017). Ürünlerin daha az karbon emisyonu oluşturmalarını sağlamak için eco design (ürün yaşam döngüsü çerçevesinde çevre dostu bir yaklaşım, doğada kolayca yok olabilen ürünler) ve yeşil tasarım (ürünlerde doğaya daha az zarar veren malzemelerin kullanımı) gibi tasarım stratejileri uygulanmıştır. Süreç ilerledikçe sürdürülebilir tasarım stratejileri de günümüze kadar geliştirilmiştir (Tischner, 2001). Birçok ürünü tek bir üründe toplamak, çok daha az enerji ve malzeme gerektirdiğinden, sürdürülebilir tasarım stratejisi kapsamına alınmıştır. Ürünleri uzun ömürlü ve dayanıklı hâle getirmek ve bakım maliyetlerini azaltmak hem ekonomik hem de çevresel açıdan sürdürülebilir ürün stratejileridir (European Commission, 2022).

M113 Paletli Zırhlı Araçları ve Modernizasyonları

M113 paletli zırhlı aracı, 1960'larda Amerika Birleşik Devletleri tarafından sahaya sürülmüş olup Vietnam Savaşı'nda önemli bir avantaj sağlamıştır (Defense News, 2016). Alüminyum kullanımı sayesinde yüksek hareketlilik kabiliyeti sağlamış ve Birinci ve İkinci Dünya savaşlarında kullanılan savunma ürünlerinin teknolojik gelişimine bağlı olarak tasarımında büyük değişiklikler yaşanmıştır (Carter, 2015; Willey ve Hudson, 2017). M113'ün tasarım özellikleri arasında, lojistik açıdan kolay üretim ve taşınabilirlik ön plana çıkmaktadır (Robinson ve Kosmatka, 2011). Zamanla yapılan yenilikler ve varyantlar aracılığıyla, güç aktarma sistemlerinin geliştirilmesi, operasyonel menzilin artırılması ve mobil yeteneklerin iyileştirilmesi sağlanmıştır (Webster, 1981; Army Technology, 2004). M113'ün dünya genelinde geniş bir kullanım alanı bulunmakta olup birçok ülke kendi ihtiyaçları doğrultusunda modernizasyonlar gerçekleştirmektedir (BAE Systems, 2011). Örneğin, Türkiye'de FNSS şirketinin M113A4 varyantı ve Avustralya'da BAE Systems tarafından tasarlanan M113A S4 varyantı bulunmaktadır. M113 zırhlı aracı, tarihsel olarak önemli bir rol oynamış ve farklı varyantlarıyla dünya genelinde yaygın olarak kullanılan bir ürün olmuştur. Türkiye'nin de envanterinde aktif olarak kullandığı bu araç, sürekli olarak yenilenmekte ve modern savaş ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde geliştirilmektedir (ASFAT, 2020).

Yöntem ve Analizler

ARIMA Modelleme yaklaşımı, iki örnek ülkenin araç sayılarını zaman içinde karşılaştırmalı olarak analiz etmek için uygulanacaktır. Örnekleme ülkelerin sürdürülebilir tasarım stratejilerini anlamak için M113 sonrası alternatif araç geliştirme süreleri, tasarım bütünlüğü

inde alternatif araç geliştirme süreleri ve ekonomik seviyelerin etkileri bağımsız değişkenler olarak uygulanacak, yıllara göre araç sayıları ise bağımlı değişkenler olarak uygulanacaktır. Bu parametreler üzerinde doğrusal korelasyon analizi yapılacak ve bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki doğrudan veya negatif ilişkiler ortaya çıkarılacaktır. ARIMA modeli, genellikle ARIMA (p, d, q) olarak gösterilir, 'p' otoregresif bileşenin sırası, 'd' fark derecesi ve 'q' hareketli ortalama bileşenin sırasıdır (Shumway ve Stoffer, 2006). ARIMA modelleri, zaman serisi verilerinde farklı standart zamansal yapıları yakalama yeteneğine sahiptir ve özellikle durağan olmayan davranış sergileyen zaman serisi verilerini modellemede kullanışlıdır. ARIMA analiz sonuçlarına göre bir sonraki adım Pearson korelasyon katsayısı olacaktır. Bu, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin gücünü ve yönünü ölçmek için kullanılmakta ve genellikle 'r' olarak gösterilmektedir (Field, 2017). Sürdürülebilir tasarım stratejilerinin çalışmadaki araçlara ve politikalara tanımlanmasında izlenecek resmi direktifler ise Avrupa Komisyonu'nun EcoDesign direktifleri olmuştur. Buna göre, enerji ve kaynak verimliliğini, yeniden kullanılabilirliği, geliştirilebilir tasarımı, tamir edilebilirliği, döngüsel malzeme kullanımı ve geri dönüştürülmüş malzemelerin kullanımını sağlamak amaçlanmıştır (European Commission, 2022). Çalışmada yapılan analizlerle, Türkiye Cumhuriyeti ve Amerika Birleşik Devletleri'nin envanterlerindeki M113 araçlarının adetleri üzerinde nicel bir analiz yapılması gerekmektedir. Bu analiz ile ülkeler arasındaki tasarım ve askerî stratejilerin farklılıkları anlaşılabilecektir.

Bulgular

Türkiye ve ABD'nin envanterindeki M113 zırhlı araç sayıları üzerine ARIMA analizleri ve doğrusal korelasyon analizleri gerçekleştirilmiştir. ABD'deki M113'lerin envanterden çıkarılma süreci ve Türkiye'deki M113 sayılarının analizi yapılmıştır. ABD'de daha karmaşık bir modelin ortaya çıkması, daha fazla veri toplanmasından kaynaklanırken Türkiye'deki sonuçlar sınırlı verilere dayanmaktadır. Analiz sonuçlarına göre Türkiye verilerinin daha güçlü tahmin değerine sahip olduğu görülmektedir. Türkiye ve ABD verileri üzerinde yapılan doğrusal korelasyon analizleri, ülkelerin M113 kullanımını etkileyen faktörleri göstermiştir. Özellikle, tasarım bütünlüğü içinde araç geliştirilmesi süresi ile M113'lerin yıllara göre sayısı arasında güçlü bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, ekonomik seviye değerinin artmasıyla M113 sayısında azalma görülmüştür. Bu durum, diğer araçların geliştirilmesine veya kullanımına bir geçiş olarak yorumlanabilmektedir. M113'lerin envanterdeki durumunu anlamak için yapılmış bu empirik çalışma izlenen politika, araç sayıları ve ekonomik yönden ilişkilendirilerek ülkelere özgü çeşitli sonuçlar ortaya koymuştur.

Sonuç ve Öneriler

Bu empirik çalışmada, sınırlı veri ve kaynaklarla gerçekleştirilen ARIMA analizi ve Pearson korelasyon analizi ile bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki ortaya çıkarılmıştır. Sınırlı veriye rağmen, örnek ülkelerin envanterleri için gerçekleştirilen ARIMA analizleri güvenilir sayısal değerlendirme katsayılarını korumayı başarmıştır. Ülkelerin kendi stratejileri için yaptıkları savunma çalışmalarının sürdürülebilir tasarım stratejileri ile gerçekleştirilmesi durumunda ülke ekonomisi ve ihtiyaçları açısından avantaj oluşturabileceği görülmekle birlikte literatürde çeşitli ürünlerde de bu durum doğrulanmıştır.

Analiz sonuçlarına göre, Vietnam Savaşı gibi olaylar nedeniyle ABD envanterinde M113'lerin yüksek üretimine ihtiyaç duyulduğu açıkça ortaya çıkmıştır. Geri bildirimler sonucunda, 1981'de tasarım bütünlüğü çerçevesinde Bradley aracının sahaya sürüldüğü görülmüştür. Bu sebeple de M113'lerin envanterdeki azalışı analiz sonuçlarında ortaya çıkmıştır. M113 ve Bradley arasındaki doğrusal korelasyon ilişkisi bu durumu desteklemiştir. Bradley araçlarının sayısındaki artışa rağmen M113'lerin azalışıyla, doğrusal korelasyonun önemi, sürdürülebilir tasarımı temel alan bir aracın üretilmesi durumunda M113'lerin aşamalı olarak kullanımdan kaldırılacağı hipotezini desteklemiştir. Türkiye envanterindeki M113'lerin durumu incelendiğinde ise tasarım bütünlüğüne sahip bir araç geliştirmemenin yani Altay tankı gibi temel araçlarla doğrudan hareketi veya korumayı ilgilendiren ana parça ilişkisine sahip bir aracın olmaması ve M113'lerin sayısı arasında kesin bir doğrusal ilişki olduğu görülmektedir. M113 modernizasyon stratejilerinin kısa zamanda fazla operasyonel araç elde etmek için uygun olduğu ancak uzun vadede hiç de verimli olmayan bir strateji olduğu görülmüştür. Türkiye'nin bayrak gemisi projesi olan Altay tankı ile birlikte, 61 yıllık süreçte tasarım bütünlüğüne sahip paletli personel taşıyıcı araca sahip olmadığı anlaşılmıştır. 1980'lerde sürdürülebilir tasarım kavramının popülerleşmesi ve ABD ordusunun Abrams tankını ve Bradley personel taşıyıcısını tasarım bütünlüğü çerçevesinde üretmesi, 1980'lerde sürdürülebilir tasarım olarak adlandırmasalar da tasarım bütünlüğünün bugün sürdürülebilir tasarım altında tanımlanmasını etkilemiştir. Bu, o dönemin koşullarında bakım, onarım ve personel eğitimi üzerindeki harcamaları azaltan tasarım bütünlüğünün, bugün çeşitli sürdürülebilir tasarım stratejileri altında yer aldığı görülmektedir.

Çalışma ile savunma sektöründe tasarım stratejilerini belirlemek için ülkelerin daha büyük ve gelişmiş veri kümeleri hazırlaması gerektiği ortaya çıkmıştır. Paletli personel taşıyıcı ve ana muharebe tankı tasarımı bütünlükle yapılmasının önemi ve kullanıcı orduların sahadan geri bildirim alabilecek, raporlayabilecek ve işleyebilecek kapsamlı birimlere sahip olmasının ekonomi ve sürdürülebilirlik açısından avantajlar sağlayacağı ortaya çıkmıştır. Literatürde teknoloji, tasarım ve endüstrinin tasarım kısıtlamaları ve sayısal ürün miktarları analiz edilerek izlenen politikalar arasındaki ilişkiler politikalara rasyonel değer kazandıran bir yöntem uygulamalı olarak sunulmuştur. Böylece teknoloji, tasarım ve endüstri kapsamındaki kurum, kuruluş veya bireylerin bu alanda kullanabileceği teorik bir yaklaşım önerilmiştir.